

ประเด็นและภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์

นายอัลเบอท ปอทเจส

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวิทยาศาสตร

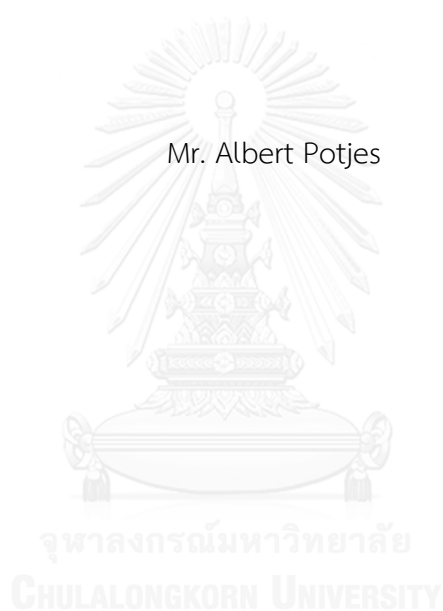
คณะวิทยาศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISSUES AND REPRESENTATIONS OF ROHINGYA IN NEWSPAPER CARTOONS

Mr. Albert Potjes

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication Arts) Program in Communication

Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ประเด็นและภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรธิงญาในการ์ตูน
หนังสือพิมพ์

โดย

นายอัลเบอท ปอทเจส

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. เจษฎา ศาลาทอง

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ปาวิชาติ สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรงรอง รามสูต)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. เจษฎา ศาลาทอง)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ปอรรักษ์ ยอดเนตร)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติ ประเสริฐสุข)

อัลเบอท ปอทเจส : ประเด็นและภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ (ISSUES AND REPRESENTATIONS OF ROHINGYA IN NEWSPAPER CARTOONS) อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ.ดร. เจษฎา ศาลาทอง, 488 หน้า.

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา ทั้งในแง่ของการวิเคราะห์เนื้อหา การสร้างภาพตัวแทน และการวิเคราะห์ตัวบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ภาพการ์ตูนการเมืองที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญาจำนวน 65 ชิ้น จากหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ ได้แก่ เดอะ เนชั่น บางกอกโพสต์ ไทยรัฐ และคมชัดลึก ในระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2559

ผลการวิจัย ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า ลักษณะการนำเสนอการ์ตูนโรฮิงญาเป็นไปตามหลักความทันต่อเหตุการณ์ และผลกระทบ โดยจำนวนการ์ตูนที่ตีพิมพ์ในแต่ละช่วงเวลาสามารถสะท้อนถึงระดับวิกฤตของเหตุการณ์ได้ ใจความหลักที่ปรากฏในการ์ตูนมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นเรื่องการค้ามนุษย์ และสิทธิมนุษยชน และการกระทำที่ปรากฏในการ์ตูนสามารถสะท้อนภาพคนชายขอบได้อย่างชัดเจน ตัวการ์ตูนโรฮิงญามักจะเป็นผู้ถูกกระทำที่ปราศจากอำนาจและไร้การต่อรอง

ในส่วนของการสร้างภาพตัวแทนโรฮิงญาในเชิงรูปธรรม พบว่า การ์ตูนนิสต์นิยมใช้รูปสัญลักษณ์ชาวโรฮิงญาและมนุษย์เรือมากที่สุด เนื่องจากการสร้างภาพตัวแทนแบบตรงตัวทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เห็นภาพแล้วรู้สึกติดตาม และสามารถเชื่อมโยงกับเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮิงญาได้โดยอัตโนมัติ ในเชิงนามธรรม พบว่า มีการนำเสนอภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในฐานะเหยื่อค้ามนุษย์ และผู้ไม่พึงประสงค์มากที่สุด

ในส่วนของการวิเคราะห์ตัวบท ส่วนแรก พบว่า มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญาผ่านหลายกรอบเนื้อหา สะท้อนว่าปรากฏการณ์โรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวพันกับหลายมิติ ในแง่ของการทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหา พบว่า การ์ตูนโรฮิงญามีการระบุปัญหา และตัดสินทางจริยธรรมมากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีการสื่อสารประเด็นที่เข้าถึงง่ายและเร้าอารมณ์ ส่วนที่สอง พบว่า การ์ตูนนิสต์สื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ด้วยการใช้รหัส มุก และการสร้างพื้นที่หลอมรวม ตามความถนัดของแต่ละคน และส่วนที่สาม พบว่า ลักษณะของวาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีความแตกต่างกันตามสถานการณ์และอุดมการณ์ของการ์ตูนนิสต์ นอกจากนี้พบว่าในการ์ตูนบางชิ้นมีการใช้วาทกรรมแฝงอคติผ่านคำพูดที่มีลักษณะของการบอกปิด หรือการให้นิยาม และผ่านการทำให้ตัวการ์ตูนโรฮิงญา กลายเป็นตัวตลก

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้การ์ตูนส่วนใหญ่จะมีภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญา แต่กลับไม่ปรากฏคำพูดใด ๆ เลยสูงถึง 58 ชิ้น (หรือ 89%) ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในตัวบทเหล่านี้ชาวโรฮิงญาถูกกลายสภาพเป็น “ตัวการ์ตูนที่ไม่มีเสียง” ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์พื้นที่กำเนิดวาทกรรม ในแง่ที่ว่า มีการ์ตูนเพียงไม่กี่ชิ้นที่มีเสียงสะท้อนมาจากชาวโรฮิงญาโดยตรง และวาทกรรมทางเลือกที่มีต้นกำเนิดมาจาก “ภาคประชาสังคม” ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างน้อย เพียงร้อยละ 12.3 เท่านั้น

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5784691528 : MAJOR COMMUNICATION ARTS

KEYWORDS: ROHINGYA / POLITICAL CARTOON / NEWSPAPER / REPRESENTATION / SEMIOTICS / FRAMING / DISCOURSE / ASEAN

ALBERT POTJES: ISSUES AND REPRESENTATIONS OF ROHINGYA IN NEWSPAPER CARTOONS.

ADVISOR: JESSADA SALATHONG, Ph.D., 488 pp.

This research studies newspaper cartoons related to Rohingya issues through analyses of content, representation and texts. The sample includes sixty-five political cartoons about the Rohingya from four Thai newspapers: The Nation, The Bangkok Post, Thai Rath, and Kom Chad Luek between 2009 and 2016.

The research conclusions are as follows:

The content analysis reveals that cartoons on Rohingya have timely appearance and reflect the impact that news on Rohingya has on society. The number of published cartoons in each period could indicate the level of crisis of the issue. The main themes that show up most frequently are human trafficking and human rights. The actions that appear in the cartoons clearly reflect the characteristics of a marginalized people. The Rohingya characters are usually represented as hapless and passive.

The analysis of concrete representation reveals that cartoonists tend to portray the Rohingya as themselves or boat people, because direct representation is easy to understand and allows readers to automatically connect what they perceive visually with Rohingya stories. In abstract, the Rohingya are mostly represented as the victims of human trafficking and as the unwanted.

The textual analysis has three findings. First, Rohingya issues are presented through multiple frame queues which reflect the complex and multidimensional nature of the issues. Most frames operate in two ways: identifying problems and making moral judgements. These communicate a clear message and, as such, can easily trigger feelings amongst the readership. Second, cartoonists create Rohingya cartoons by employing different codes, gags, and blending techniques, according to their skills and styles. Third, the discourses about Rohingya are expressed in cartoons differently depending on the situation and each cartoonist's ideological standpoint. Biases can be expressed through denial and justification strategies, or other ways of making fun of Rohingya characters through graphic portrayal.

The study finds that although most Rohingya-related cartoons have Rohingya characters, in 58 of them (89%) the Rohingya do not speak. It can be said that in these texts, the Rohingya become "voiceless characters". This corresponds with the analysis of the discourse origin that very few cartoons reflect Rohingya's voices. Moreover, alternative discourses which originated from civil society exist in small amounts, only 12.3% of the entire sample.

Field of Study: Communication Arts

Academic Year: 2016

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ผู้เขียนได้รับการบำรุงด้านกำลังใจ และกำลังใจจากคุณพ่อ คุณแม่ และน้อง ๆ ครอบครัวพอเจส

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. เจษฎา ศาลาทอง ผู้เป็นทั้งที่ปรึกษาและกัลยาณมิตร คอยดูแลเอาใจใส่ ผลักดัน และให้คำแนะนำดี ๆ เสมอมา ทั้งในเรื่องวิทยานิพนธ์ และการใช้ชีวิต

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรงรอง รามสูต สำหรับการสละเวลาอันมีค่า ช่วยชี้แนะทั้งแนวคิดเชิงวิพากษ์ จุดบกพร่อง และโจทย์ที่ทำทลายความสามารถ อาจารย์ ดร. ปอรัรัมย์ ยอดเนร สำหรับไมตรีจิต ความใส่ใจในรายละเอียด และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงตัวเล่มให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น และรองศาสตราจารย์ ดร. กิตติ ประเสริฐสุข สำหรับความกรุณาในการตอบรับเป็นกรรมการภายนอกฯ ปลีกเวลาจากภารกิจรัดตัว เดินทางไกลมาช่วยรับฟัง และแบ่งปันข้อคิดเห็นในเชิงระเบียบวิธีวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ขอบพระคุณการ์ตูนนิสต์ คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช (หมอ) คุณศักดา แซ่เอี้ยว (เขียไทยรัฐ) คุณสมชัย กตัญญูตานันท์ (ชัย ราชวัตร) และคุณชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ (ก๊วย-ชัยวัฒน์) ที่กรุณาสละเวลา ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอบพระคุณ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ Bangkok Post หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และคุณสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี ที่ช่วยเหลือในด้านการประสานงานติดต่อ

ขอบคุณผู้มีส่วนร่วม ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็น อาจารย์ เซนโจ นะโก อาจารย์ ดร.จิริยูทส์ สินรุพันธ์ุ Nicolas Verstappen

ขอบคุณในไมตรีจิตจากเพื่อน ๆ คุณพศิน ศรีพนารัตนกุล คุณวีรภัทร บุญมา คุณนิธิเนื่องจำนงค์ คุณเมธิพัชญ์ จงวโรทัย คุณศศิวรรณ จริ่งจิตร คุณวีร์ ชาญสง่าเวช เพื่อน ๆ โครงการ AIMS 2015 (เรื่องเล่าดิจิทัลต่อการสร้างความเป็นพลเมืองอาเซียน) และมิตรสหายชาวคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ ทุกท่าน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและปัญหา	1
2. ปัญหานำวิจัย	10
3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	11
4. ขอบเขตการวิจัย.....	11
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
6. นิยามศัพท์.....	12
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
1. ทฤษฎีการกำหนดกรอบข่าวสาร (Framing Theory).....	16
2. กลุ่มทฤษฎีสัญวิทยา (Semiotics).....	20
2.1) ทฤษฎีสัญวิทยา (Theory of Signs).....	20
2.2) ทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory)	24
2.3) แนวคิดเกี่ยวกับมุกตลกในการ์ตูน (Gags).....	32
3. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse).....	35
3.1) นิยามของวาทกรรม	35
3.2) วาทกรรมแฝงอคติ (วาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ)	39

3.3) แนวพินิจของแฟร์คลัฟ.....	42
3.4) แนวพินิจของฟาน ไค้.....	44
4. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity).....	48
5. ทบทวนวรรณกรรมการ์ตูนการเมือง (Political Cartoon).....	59
5.1) นิยามของการ์ตูนการเมือง.....	59
5.2) บทบาทหน้าที่ของการ์ตูนการเมือง.....	62
5.3) ประวัติความเป็นมาของการ์ตูนการเมือง.....	64
5.4) การ์ตูนการเมืองร่วมสมัยในอาเซียน.....	73
6. ทบทวนวรรณกรรมโรฮิงญา (Rohingya Literature Review).....	79
7. ทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	91
สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์ตัวบท.....	95
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	99
1. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	100
2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	102
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	103
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	104
5. การนำเสนอข้อมูล.....	106
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	107
ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis).....	107
1.1 กลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญา.....	108
1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น.....	113
1.3 วิเคราะห์ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง.....	116
1.4 วิเคราะห์ใจความหลักของการ์ตูน.....	117

1.5 วิเคราะห์การกระทำที่ปรากฏ.....	118
ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน (Representation Analysis).....	120
2.1 การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงรูปธรรม.....	120
2.2 การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงนามธรรม.....	124
ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis).....	127
3.1 วิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา (Framing Analysis).....	128
(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น.....	128
(2) วิเคราะห์การจำแนกกรอบเนื้อหาในเชิงประเด็น/นโยบาย.....	132
(3) วิเคราะห์การทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหา.....	135
3.2 วิเคราะห์การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotic Analysis).....	138
(1) วิเคราะห์การใช้รหัส.....	138
(2) วิเคราะห์การใช้มุก.....	145
(3) วิเคราะห์การสร้างพื้นที่หลอมรวม.....	151
3.3 วิเคราะห์วาทกรรม.....	158
(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น.....	158
(2) อภิปรายการถ่ายทอดวาทกรรมในการ์ตูนโรฮิงญา.....	164
(3) อภิปรายวาทกรรมแฝงอคติ.....	167
(4) อภิปรายวาทกรรมทางเลือก.....	172
(5) อภิปรายอิทธิพลของอุดมการณ์ทางการเมือง.....	173
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล.....	180
สรุปผลการวิจัย.....	180
อภิปรายผล.....	205
รายการอ้างอิง.....	222

ภาคผนวก.....	232
ตารางลงรหัสข้อมูล (Coding Sheet).....	234
บทสัมภาษณ์การตูนนิสต์	241
ถอดเทปสัมภาษณ์ คุณศักดา แซ่เอียว (เซีย ไทยรัฐ).....	250
ถอดเทปสัมภาษณ์ คุณสมชัย กตัญญูตานันท์ (ชัย ราชวัตร / ไทยรัฐ).....	259
คำตอบจากแบบสอบถามของคุณชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ (ก๊วย คมชัดลึก).....	265
วิเคราะห์ตัวบทการตูนโรฮิงญา (2552 – 2559)	268
การตูนโรฮิงญา (2552).....	269
การตูนโรฮิงญา (2555).....	309
การตูนโรฮิงญา (2556).....	316
การตูนโรฮิงญา (2558).....	328
การตูนโรฮิงญา (2559).....	463
ประวัติ และเกร็ดความรู้ ของการตูนการเมืองอาเซียน	468
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	488

สารบัญตาราง

ตาราง 1 องค์ประกอบ 2 ส่วนของสัญญะ Signifier, Signified	20
ตาราง 2 ตารางแสดงประเภทสัญญะตามทัศนะของ C. Peirce	21
ตาราง 3 ตารางเปรียบเทียบคุณสมบัติของ Metaphor กับ Metonymy	24
ตาราง 4 กลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรอิงญา	101
ตาราง 5 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2552	108
ตาราง 6 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2555	109
ตาราง 7 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2556	109
ตาราง 8 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2558	110
ตาราง 9 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2559	112
ตาราง 10 ตารางลงรหัส การ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรอิงญา	234

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 การเดินขบวน Je Suis Charlie ที่ประเทศฝรั่งเศส.....	3
ภาพที่ 2 ภาพการ์ตูนล้อเลียนตัวเองของ “Zunar” การ์ตูนนิสต์ชาวมาเลเซีย	4
ภาพที่ 3 คาแร็กเตอร์ “น้องกะลา” ที่ใช้ในการรณรงค์ต่อต้านโครงการชิงเกิ้ลเกตเวย์	7
ภาพที่ 4 การ์ตูนของ Stephff ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีโรฮิงญา	8
ภาพที่ 5 การ์ตูน “Boat People” จากเว็บไซต์ Irrawaddy	9
ภาพที่ 6 ผลงานการ์ตูนของ Daryl Cagle.....	25
ภาพที่ 7 แผนภาพที่ 1 : การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอุปลักษณ์แบบเดิม.....	26
ภาพที่ 8 แผนภาพ 2a และ 2b สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวม	26
ภาพที่ 9 แผนภาพที่ 3 : การวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมที่มีการเพิ่มชุดข้อมูลเกาหลีเหนือเข้าไป ..	27
ภาพที่ 10 แผนภาพที่ 4 : รายละเอียดของการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวม	28
ภาพที่ 11 ผลงานการ์ตูนของ Daryl Cagle.....	30
ภาพที่ 12 รายละเอียดของการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมในการ์ตูนล้อเลียนภาพที่ 11	31
ภาพที่ 13 กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลีฟ	42
ภาพที่ 14 สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม-ปรีชาน-สังคมของฟาน ไคก์.....	45
ภาพที่ 15 การ์ตูนล้อเลียน นโปเลียน โบนาปาร์ต โดย เจมส์ กิลเรย์.....	60
ภาพที่ 16 ภาพ “การ์ตูนปิดปาก” ของประยูร จรรย์วงศ์	66
ภาพที่ 17 การ์ตูนล้อเลียนพระเจ้าหลุยส์-ฟิลิป โดย โอนเร โดมิเยร์	67
ภาพที่ 18 การ์ตูนแพนด้าแมน โดยการ์ตูนนิสต์ชาวจีน หวังหลี่หมิง	69
ภาพที่ 19 ผลงานการ์ตูนของของ อาลี ฟาร์ซัด ประเทศซีเรีย	70
ภาพที่ 20 การเดินขบวน Je Suis Charlie ที่ประเทศฝรั่งเศส.....	72
ภาพที่ 21 ภาพการ์ตูนล้อเลียนตัวเองของ “ซุนาร์” การ์ตูนนิสต์ชาวมาเลเซีย	74
ภาพที่ 22 คาแร็กเตอร์ 'น้องกะลา' ที่ใช้ในการรณรงค์ต่อต้านโครงการชิงเกิ้ลเกตเวย์.....	77

ภาพที่ 23	การ์ตูนของ Stephff ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีโรฮิงญา	78
ภาพที่ 24	กราฟแสดงช่วงเวลาที่มีการตีพิมพ์การ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา.....	113
ภาพที่ 25	กราฟแสดงจำนวนการตีพิมพ์การ์ตูน (แบ่งตามรายชื่อนักเขียน).....	114
ภาพที่ 26	กราฟแสดงจำนวนผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่นำเสนอประเด็นโรฮิงญา	115
ภาพที่ 27	กราฟแสดงอัตราการเผยแพร่การ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา ในกลุ่มตัวอย่าง หนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ.....	116
ภาพที่ 28	กราฟตัวแสดงต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา.....	117
ภาพที่ 29	กราฟแสดงใจความหลักของการ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา	118
ภาพที่ 30	กราฟแสดงการกระทำของตัวแสดงหลักในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา.....	119
ภาพที่ 31	ภาพแทนโรฮิงญาที่สื่อออกมาในเชิงรูปธรรม.....	121
ภาพที่ 32	ตัวอย่างภาพแทนโรฮิงญาที่ใช้สัญลักษณ์ “ชาวโรฮิงญา”	122
ภาพที่ 33	ตัวอย่างภาพแทนโรฮิงญาที่เข้าข่ายมีความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือแฝงอคติ	123
ภาพที่ 34	ภาพแทนโรฮิงญาที่สื่อออกมาในเชิงนามธรรม	125
ภาพที่ 35	กรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญา อิงตามใจความหลักของการ์ตูน.....	128
ภาพที่ 36	กรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาแบ่งตามช่วงเวลา (รายปี).....	129
ภาพที่ 37	การจำแนกรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาตามแนวพินิจของ Boydston.....	133
ภาพที่ 38	หน้าที่ของกรอบเนื้อหาตามแนวพินิจของ Entmann.....	135
ภาพที่ 39	การ์ตูนชิ้นที่ 19 ของอรุณ (The Nation) ที่มีการทำหน้าที่ชี้แนะทางออก	137
ภาพที่ 40	การใช้รหัสประเภทต่าง ๆ ในการ์ตูนโรฮิงญา	138
ภาพที่ 41	การใช้รหัสประเภทต่าง ๆ ในการ์ตูนโรฮิงญา แยกตามรายชื่อนักเขียน	139
ภาพที่ 42	ผลงานการ์ตูนที่ใช้รหัสวัตถุ สัญลักษณ์ “เรือมนุษย์” ในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา	140
ภาพที่ 43	ผลงานการ์ตูนของ Stephff ที่มีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเทียบกับ อดีต นายกทักษิณ.....	142
ภาพที่ 44	ผลงานการ์ตูนที่ใช้รหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา	143

ภาพที่ 45 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนที่ใช้รหัสสังคมในการสื่อสารประเด็นโรฮิงญา.....	144
ภาพที่ 46 การใช้มุกประเภทต่าง ๆ ในการตูนโรฮิงญา	145
ภาพที่ 47 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนที่ใช้มุกงูใจให้คิด	147
ภาพที่ 48 การ์ตูนชิ้นที่ 1 และ 65 ของ Stephff ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม	152
ภาพที่ 49 การ์ตูนชิ้นที่ 20 และ 26 ของเซีย ไทยรัฐ ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม เชื่อมโยง ปรากฏการณ์ผู้อพยพโรฮิงญากับสถานการณ์การเมืองไทย	153
ภาพที่ 50 การ์ตูนชิ้นที่ 52 ของ ARUN ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม นำวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาไป เปรียบเทียบกับสถานการณ์ของหมีขั้วโลก.....	154
ภาพที่ 51 การ์ตูนชิ้นที่ 62 ของ Stephff ที่มีการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ	155
ภาพที่ 52 การ์ตูนชิ้นที่ 45 ของ ชัย ราชวัตรที่มีการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ	156
ภาพที่ 53 การเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ในพื้นที่หลอมรวมของการ์ตูนโรฮิงญา.....	156
ภาพที่ 54 คู่ขัดแย้งหลักของชาวโรฮิงญาในต้วบทการ์ตูนโรฮิงญา.....	158
ภาพที่ 55 แหล่งกำเนิดวาทกรรมในกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญา.....	159
ภาพที่ 56 ประเภทวาทกรรมที่ปรากฏในการตูนโรฮิงญา.....	160
ภาพที่ 57 ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนโรฮิงญา	160
ภาพที่ 58 เหตุผล/ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวาทกรรมแฝงอคติ.....	161
ภาพที่ 59 จำนวนวาทกรรมแฝงอคติอิงตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์.....	162
ภาพที่ 60 กลวิธีที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ	162
ภาพที่ 61 จำนวนวาทกรรมทางเลือกอิงตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ (คิดเป็นร้อยละ).....	163
ภาพที่ 62 การ์ตูนชิ้นที่ 1, 43 ของ Stephff ที่มีการนำเสนอคู่เปรียบเทียบแบบขาว-ดำ	172
ภาพที่ 63 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากวาทกรรมทางเลือกในการตูนโรฮิงญา.....	173
ภาพที่ 64 เปรียบเทียบวาทกรรมของนายอภิสิทธิ์ และนางสาวยิ่งลักษณ์ ต่อกรณีโรฮิงญา จาก แฟนเพจวิวาทะ	179
ภาพที่ 65 เปรียบเทียบการนำเสนอภาพความสูญเสียในการตูนโรฮิงญา.....	217
ภาพที่ 66 เปรียบเทียบการสร้างภาพแทนโรฮิงญาโดยการอุปมากับสัตว์	218

ภาพที่ 67	เปรียบเทียบการสร้างภาพแทนของการ์ตูนโรฮิงญาในไทยและต่างประเทศ	219
ภาพที่ 68	การ์ตูนชิ้นที่ 1 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 28 ม.ค. 2552.....	270
ภาพที่ 69	การ์ตูนชิ้นที่ 2 ผลงานโดย กุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 30 ม.ค. 2552	273
ภาพที่ 70	การ์ตูนชิ้นที่ 3 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 31 ม.ค. 2552.....	275
ภาพที่ 71	การ์ตูนชิ้นที่ 4 ผลงานโดย ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 2 ก.พ. 2552	277
ภาพที่ 72	การ์ตูนชิ้นที่ 5 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 3 ก.พ. 2552.....	279
ภาพที่ 73	การ์ตูนชิ้นที่ 6 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 4 ก.พ. 2552.....	282
ภาพที่ 74	การ์ตูนชิ้นที่ 7 ผลงานโดย หมอ (Bangkok Post) วันที่ 6 ก.พ. 2552.....	286
ภาพที่ 75	การ์ตูนชิ้นที่ 8 ผลงานโดย ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 7 ก.พ. 2552	289
ภาพที่ 76	การ์ตูนชิ้นที่ 9 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 8 ก.พ. 2552.....	291
ภาพที่ 77	การ์ตูนชิ้นที่ 10 ผลงานโดย กุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 9 ก.พ. 2552	293
ภาพที่ 78	การ์ตูนชิ้นที่ 11 ผลงานโดย กุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 10 ก.พ. 2552.....	296
ภาพที่ 79	การ์ตูนชิ้นที่ 12 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 24 ก.พ. 2552.....	298
ภาพที่ 80	การ์ตูนชิ้นที่ 13 ผลงานโดย หมอ (Bangkok Post) วันที่ 24 ก.พ. 2552	300
ภาพที่ 81	การ์ตูนชิ้นที่ 14 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 1 มี.ค. 2552.....	303
ภาพที่ 82	การ์ตูนชิ้นที่ 15 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 12 มี.ค. 2552.....	306
ภาพที่ 83	การ์ตูนชิ้นที่ 16 ผลงานโดย อรุณ(The Nation) วันที่ 16 มิ.ย. 2555.....	310
ภาพที่ 84	การ์ตูนชิ้นที่ 17 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 29 ต.ค. 2555.....	312
ภาพที่ 85	การ์ตูนชิ้นที่ 18 ผลงานโดย ยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 24 ม.ค. 2556	317
ภาพที่ 86	การ์ตูนชิ้นที่ 19 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 27 ม.ค. 2556	319
ภาพที่ 87	การ์ตูนชิ้นที่ 20 ผลงานโดย เสียว (ไทยรัฐ) วันที่ 28 ม.ค. 2556.....	321
ภาพที่ 88	การ์ตูนชิ้นที่ 21 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 31 ม.ค. 2556.....	324
ภาพที่ 89	การ์ตูนชิ้นที่ 22 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 5 พ.ค. 2558.....	329
ภาพที่ 90	การ์ตูนชิ้นที่ 23 ผลงานโดย เสียว (ไทยรัฐ) วันที่ 6 พ.ค. 2558.....	331

ภาพที่ 91 การ์ตูนชิ้นที่ 24 ผลงานโดย ยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 6 พ.ค. 2558.....	334
ภาพที่ 92 การ์ตูนชิ้นที่ 25 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 8 พ.ค. 2558.....	337
ภาพที่ 93 การ์ตูนชิ้นที่ 26 ผลงานโดย เชีย (ไทยรัฐ) วันที่ 8 พ.ค. 2558.....	341
ภาพที่ 94 การ์ตูนชิ้นที่ 27 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 9 พ.ค. 2558	344
ภาพที่ 95 การ์ตูนชิ้นที่ 28 ผลงานโดย ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 10 พ.ค. 2558.....	347
ภาพที่ 96 การ์ตูนชิ้นที่ 29 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 11 พ.ค. 2558	349
ภาพที่ 97 การ์ตูนชิ้นที่ 30 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 12 พ.ค. 2558	352
ภาพที่ 98 การ์ตูนชิ้นที่ 31 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก) วันที่ 13 พ.ค. 2558	355
ภาพที่ 99 การ์ตูนชิ้นที่ 32 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 13 พ.ค. 2558.....	358
ภาพที่ 100 การ์ตูนชิ้นที่ 33 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก) วันที่ 14 พ.ค. 2558.....	360
ภาพที่ 101การ์ตูนชิ้นที่ 34 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 14 พ.ค. 2558.....	364
ภาพที่ 102 การ์ตูนชิ้นที่ 35 ผลงานโดยเซีย (ไทยรัฐ) วันที่ 15 พ.ค. 2558.....	367
ภาพที่ 103 การ์ตูนชิ้นที่ 36 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก) วันที่ 16 พ.ค. 2558.....	370
ภาพที่ 104 การ์ตูนชิ้นที่ 37 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 18 พ.ค. 2558	373
ภาพที่ 105 การ์ตูนชิ้นที่ 38 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 19 พ.ค. 2558	377
ภาพที่ 106 การ์ตูนชิ้นที่ 39 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก) วันที่ 19 พ.ค. 2558.....	381
ภาพที่ 107 การ์ตูนชิ้นที่ 40 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 19 พ.ค. 2558.....	385
ภาพที่ 108 การ์ตูนชิ้นที่ 41 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 20 พ.ค. 2558.....	388
ภาพที่ 109 การ์ตูนชิ้นที่ 43 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 21 พ.ค. 2558	394
ภาพที่ 110 การ์ตูนชิ้นที่ 44 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก) วันที่ 21 พ.ค. 2558.....	397
ภาพที่ 111 การ์ตูนชิ้นที่ 45 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 21 พ.ค. 2558.....	400
ภาพที่ 112 การ์ตูนชิ้นที่ 46 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 22 พ.ค. 2558	403
ภาพที่ 113 การ์ตูนชิ้นที่ 47 ผลงานโดยกุ่ม (คมชัดลึก)วันที่ 22 พ.ค. 2558	406
ภาพที่ 114 การ์ตูนชิ้นที่ 48 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 22 พ.ค. 2558.....	410

ภาพที่ 115 การ์ตูนชิ้นที่ 49 ผลงานโดยเซีย (ไทยรัฐ) วันที่ 22 พ.ค. 2558.....	413
ภาพที่ 116 การ์ตูนชิ้นที่ 50 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 22 พ.ค. 2558.....	417
ภาพที่ 117 การ์ตูนชิ้นที่ 51 ผลงานโดยก๊วย (คมชัดลึก) วันที่ 23 พ.ค. 2558.....	420
ภาพที่ 118 การ์ตูนชิ้นที่ 52 ผลงานโดยอรุณ (The Nation) วันที่ 24 พ.ค. 2558.....	424
ภาพที่ 119 การ์ตูนชิ้นที่ 53 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 24 พ.ค. 2558.....	427
ภาพที่ 120 การ์ตูนชิ้นที่ 54 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 25 พ.ค. 2558.....	429
ภาพที่ 121 การ์ตูนชิ้นที่ 55 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 26 พ.ค. 2558.....	432
ภาพที่ 122 การ์ตูนชิ้นที่ 56 ผลงานโดยก๊วย (คมชัดลึก) วันที่ 26 พ.ค. 2558.....	435
ภาพที่ 123 การ์ตูนชิ้นที่ 57 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 27 พ.ค. 2558.....	438
ภาพที่ 124 การ์ตูนชิ้นที่ 58 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 29 พ.ค. 2558.....	441
ภาพที่ 125 การ์ตูนชิ้นที่ 59 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 29 พ.ค. 2558.....	445
ภาพที่ 126 การ์ตูนชิ้นที่ 60 ผลงานโดยอรุณ (The Nation) วันที่ 30 พ.ค. 2558.....	448
ภาพที่ 127 การ์ตูนชิ้นที่ 61 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 2 มิ.ย. 2558.....	451
ภาพที่ 128 การ์ตูนชิ้นที่ 62 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 9 ก.ค. 2558.....	454
ภาพที่ 129 การ์ตูนชิ้นที่ 63 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 14 ก.ค. 2558.....	457
ภาพที่ 130 การ์ตูนชิ้นที่ 64 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 22 ก.ค. 2558.....	460
ภาพที่ 131 การ์ตูนชิ้นที่ 65 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 24 มิ.ย. 2559.....	464
ภาพที่ 132 การ์ตูน ‘Oom Pasikom’ ผลงานโดย G.M. Sudarta.....	470
ภาพที่ 133 การ์ตูน ‘John Domino’ ผลงานโดย Johnny Hidajat.....	470
ภาพที่ 134 การ์ตูน ‘Panji Koming’ ผลงานโดย Dwi Koendoro.....	471
ภาพที่ 135 การ์ตูน ‘Benny & Mice’ ผลงานโดย Benny Rachmadi และ Muhammad Misrad.....	472
ภาพที่ 136 การ์ตูน ‘Ikabod’ ผลงานโดย Nonoy Marcelo.....	474
ภาพที่ 137 ภาพการ์ตูนการเมืองบนปกหนังสือพิมพ์ Nokor Thom ฉบับวันอาทิตย์.....	475

ภาพที่ 138 ผลงานการ์ตูนของ Im Sokha	476
ภาพที่ 139 ตัวอย่างลายเส้นของการ์ตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศส Andre Joyeux	478
ภาพที่ 140 การ์ตูน Ly Toet ผลงานโดย Nhat Linh	479
ภาพที่ 141 ลายเส้นการ์ตูนล้อการเมืองของ Choe	480
ภาพที่ 142 ภาพการ์ตูน ‘Big Hat’ ผลงานโดย Qui Gao Peng	482
ภาพที่ 143 ภาพการ์ตูนล้อเลียน David Marshall และTunku Abdul Rahman โดย Tan Huay Peng	482
ภาพที่ 144 ตัวอย่างภาพการ์ตูนในนิตยสาร Shidaipao ที่สะท้อนแนวคิด การรวมพลังสร้างชาติ ของชาวสิงคโปร์กับชาวมลายา	483
ภาพที่ 145 ตัวอย่างภาพการ์ตูนล้อเลียนลีควนยิว ในนิตยสาร Battle Front Weekly ปี ค.ศ. 1962.....	484
ภาพที่ 146 ผลงานการ์ตูนของหาญเลย์ ในเว็บไซต์ Irrawaddy	485
ภาพที่ 147 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนของ Lat ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติ และความหลากหลายทาง ชาติพันธุ์ของประเทศมาเลเซีย.....	486

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและปัญหา

การ์ตูนการเมือง เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ไม่ตกยุค เนื่องจากเป็นสื่อที่มีพลังในการเล่าเรื่องด้วยภาพ เนื้อหาขบขัน เข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศทุกวัย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ที่อ่านหนังสือ น้อยลง นอกจากการ์ตูนการเมืองจะทำหน้าที่เป็นเหมือนจดหมายเหตุแล้ว ยังมีความโดดเด่นในการ ทำหน้าที่วิพากษ์สังคมและการเมืองอย่างเข้มข้น อีกทั้งมุมมองของการ์ตูนนิสต์ ยังสามารถสะท้อนถึง วาระข่าวสารของสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อสังคมได้ในระดับหนึ่ง

จากจุดกำเนิดของมัน การ์ตูนการเมืองมีธรรมชาติของความขัดแย้งอยู่ในตัวเอง เป็นสื่อที่ วิพากษ์สังคม มีลักษณะของการยั่วหยอกเย้า และสะท้อนให้เห็นภาพของความเหลื่อมล้ำ ความ ขัดแย้งของชนชั้นและกลุ่มผลประโยชน์ ชีระ ธิญไพบูลย์ (2541: 3) กล่าวถึงลักษณะเด่นของการ์ตูน การเมืองไว้ว่า การ์ตูนการเมืองเป็นการสื่อสารหรือบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพและข้อความ ในลักษณะ ตลกขบขัน ประชดประชัน เสียดสี ล้อเลียน โดยสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและข้อมูลได้ทุกอย่าง ทั้งนี้ จะสื่อออกมาเป็นความคิดรวบยอดในรูปของ สัญลักษณ์ (Symbol) ทำให้ผู้ดูเกิดการรับรู้ได้อย่าง รวดเร็ว ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนของเหตุการณ์ทางการเมืองและปัญหาของประเทศหรือสังคมใน ลักษณะที่ทันต่อเหตุการณ์ ดังนั้นการ์ตูนการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะตัวที่ชัดเจน คือ ในเรื่องของ เนื้อหาสาระ ซึ่งจะเน้นหนักทางด้านการเมืองเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นภาพสะท้อน ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในช่วงเวลาขณะนั้น โดยมีการ์ตูนนิสต์ของหนังสือพิมพ์ แต่ละฉบับทำหน้าที่เลือกสรร กลั่นกรอง ตลอดจนปรุงแต่งทั้งรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด เสมือนหนึ่ง นายประตูข่าวสาร (Gatekeeper)

สถานะของการ์ตูนการเมืองแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทสังคม ธรรมชาติของการ วิพากษ์วิจารณ์ และการเสียดสีเย้ยหยันของมัน ดูเหมือนจะไปกับได้ดีกับสังคมประชาธิปไตย แต่ การ์ตูนการเมืองกลับกลายเป็นของแสลงสำหรับประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม เพียงฤดี ธิรวุฒิชูวงศ์ (2542) กล่าวว่า การเขียนการ์ตูนล้อเลียนในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์อย่าง ตรงไปตรงมามีโอกาสรุ่งเรืองมากในประเทศที่เอื้ออำนวยถึงเสรีภาพของการเขียน แต่สำหรับบาง

ประเทศหรือบางสถานที่ที่มีข้อจำกัดในสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับการพิมพ์หรือทางกิจกรรมการเมือง อาจจะมีกฎระเบียบและข้อห้ามในการเสียดสี ก็ไม่สามารถจะทำเช่นนี้ได้ ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าการมีอยู่ของการ์ตูนการเมืองอาจสะท้อนถึงระดับเสรีภาพสื่อ และบริบททางการเมืองในประเทศนั้น ๆ

การ์ตูนการเมืองกับโลกาภิวัตน์

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่การติดต่อสื่อสารไร้พรมแดน ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้จากทั่วทุกมุมโลก สื่อต่าง ๆ รวมทั้งการ์ตูนล้อเลียนมิได้ถูกจำกัดขอบเขตการเผยแพร่อยู่เฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่งอีกต่อไป มีการนำการ์ตูนล้อเลียนจากประเทศต่าง ๆ มาเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งผลงานการ์ตูนบางชิ้นได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง หรือแม้แต่กลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างประเทศ เนื่องมาจากความไม่ลงรอยกันในเชิงวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์

ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัด ได้แก่ กรณีที่หนังสือพิมพ์ชาวจัดในประเทศเดนมาร์กชื่อ ยิลลันด์โปสเตน (Jyllands Posten) ได้ตีพิมพ์ภาพการ์ตูนล้อเลียนศาสนาอิสลามจำนวน 12 ภาพ เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2548 สร้างความชุ่นเคืองใจให้แก่กลุ่มมุสลิมเคร่งศาสนาในประเทศเดนมาร์กและชาวมุสลิมทั่วโลก ความขัดแย้งลุกลามบานปลาย มีการประท้วงหรือก่อความรุนแรงในประเทศต่าง ๆ เช่น อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ลิเบีย และไนจีเรีย

สิบปีต่อมา เกิดเหตุสะเทือนขวัญกลางมหานครปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อผู้ก่อการร้ายบุกยิงสำนักงานของนิตยสารการ์ตูนล้อเลียนชื่อดัง ชาร์ลี เฮบโด (Charlie Hebdo) เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2558 จนมีผู้เสียชีวิตถึง 17 ราย โดยมีปมเหตุมาจากการเขียนการ์ตูนล้อเลียนศาสดามูฮัมหมัดของศาสนาอิสลาม หลังโศกนาฏกรรมครั้งนี้ได้เกิดปรากฏการณ์คู่ขนาน กล่าวคือ ในโลกตะวันตกมีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวในนาม “ฉันคือชาร์ลี” (Je Suis Charlie) เพื่อแสดงจุดยืนต่อต้านความรุนแรง และรณรงค์เพื่อสนับสนุนเสรีภาพสื่อ โดยมีประชาชนเข้าร่วมการเดินขบวนเกือบ 4 ล้านคน อีกฟากหนึ่งในโลกมุสลิม มีการชุมนุมประท้วงสำนักพิมพ์ ชาร์ลี เฮบโด หน้าสถานทูตฝรั่งเศสในประเทศต่าง ๆ เช่น อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ขณะที่การประท้วงในประเทศไนเจอร์บานปลายจนเกิดการปะทะและมีผู้เสียชีวิต 10 ราย

ภาพที่ 1 การเดินขบวน Je Suis Charlie ที่ประเทศฝรั่งเศส

สองเหตุการณ์ข้างต้นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปะทะกันระหว่างอารยธรรม (The Clash of Civilization) ของ แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ที่มีเนื้อหาย่อ ๆ ว่า ภายหลังจากสงครามเย็น จะมีความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมสำคัญ ๆ ของโลก โดยเฉพาะอารยธรรมแบบชาวคริสต์ (ตะวันตกที่คิดว่าตัวเองเป็นประชาธิปไตย) กับอารยธรรมมุสลิม (ซึ่งตะวันตกมองว่าไม่เป็นประชาธิปไตย) สำหรับกรณีภาพการ์ตูนล้อเลียนศาสนาอิสลามในประเทศเดนมาร์กและฝรั่งเศส สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์การปะทะกันระหว่างสองขั้ววัฒนธรรม คือโลกตะวันตก-กับ-โลกมุสลิม อันประกอบด้วยความขัดแย้งเชิงค่านิยมและอุดมการณ์ในหลาย ๆ แง่มุม ระหว่าง สังคมตะวันตก-กับ-สังคมอาหรับ ศาสนาคริสต์-กับ-ศาสนาอิสลาม สังคมไม่เคร่งศาสนา-กับ-สังคมเคร่งศาสนา เสรีนิยมสุดขั้ว-กับ-อนุรักษนิยมสุดขั้ว เสรีภาพสื่อ-กับ-ความรับผิดชอบ ฟรีสปีช-กับ-เฮตสปีช เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อโต้แย้งว่า การเสียดสีกับประเด็นทางศาสนาที่อ่อนไหว ทำให้เกิดรอยแยกทางสังคมและเป็นต้นตอของความรุนแรง บางคนยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการล้อเลียนผู้มีอำนาจกับผู้ไร้อำนาจ ซึ่งมีอุปนัยในเหตุการณ์ครั้งนี้ก็เป็นชาวมุสลิมที่เติบโตมาภายใต้โครงสร้างอันไม่เท่าเทียมในสังคมฝรั่งเศส ภาพล้อเลียนของ ชาร์ลีเฮบโด จึงเสมือนภาพตอกย้ำของสังคมที่กดทับคนกลุ่มนี้ จนไม่น่าแปลกใจที่สุดท้ายจะเผยตัวออกมาในรูปความรุนแรง และเหตุการณ์ครั้งนี้ยังได้กลายเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้กระแสความเกลียดกลัวอิสลาม (Islamophobia) ลุกกลามไปทั่วโลก

การตุณการเมืองกับอาเซียน

เสน่ห์ประการหนึ่งของการตุณการเมืองในอาเซียน ก็คือ การดำรงอยู่ของมันในท่ามกลางวัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยม ซึ่งดูจะสวนทางกับคำกล่าวที่ว่า “ที่ใดมีเผด็จการ ที่นั่นไม่มีการตุณ” (อัมพร จิรัฐติกร, 2555) ในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ พม่า กัมพูชา และอินโดนีเซีย มีการตุณนิสต์ที่ใช้คมปากกาวีพากษ์การเมืองอย่างดุเดือดเผด็จมัน พวกเขามีสถานะเป็นผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อสังคม และบ่อยครั้งที่มุกเด็ดของพวกเขากลับมาใช้อ้างอิงในการต่อสู้ทางการเมือง จนรัฐบาลในบางประเทศมองว่าการตุณนิสต์เป็นเสมือนหอกข้างแคร่ ตัวอย่างเช่น ในประเทศสิงคโปร์ การตุณการเมืองกลายเป็นของต้องห้าม ในยุคสร้างชาติระหว่างทศวรรษ 1960-1970 หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่เช่น เดอะ เสตรท ไทมส์ (The Straits Times) ได้ปิดฉากการตุณการเมืองลง เพราะนายกรัฐมนตรี นายลี กวน ยู (Lee Kuan Yew) รู้สึกไม่พอใจที่ตนถูกล้อเลียน หรือในประเทศเมียนมา สมัยนายพลเนวิน (Ne Win) ขึ้นครองอำนาจใหม่ ๆ ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 การตุณล้อการเมืองได้หายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ มีการตุณนิสต์ที่ถูกจับกุม และบางรายก็ตายอยู่ในคุก สำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่ประเทศมาเลเซีย การตุณนิสต์ชื่อดัง ซุนาร์ (Zunar) ผู้เป็นไม้เบื่อไม้เมาของรัฐบาล เขาถูกดำเนินคดีครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 เขาถูกดำเนินคดีด้วยข้อหาปลุกปั่นความวุ่นวาย มีสิทธิรับโทษจำคุกสูงสุดถึง 43 ปี จากการวิจารณ์กระบวนการยุติธรรมมาเลเซีย ซึ่งนายซุนาร์ได้ประกาศจุดยืนว่าจะไม่หยุดเขียนการตุณการเมือง ด้วยภาพการตุณชื่อ “สู้จนเฮือกสุดท้าย” (Until last drop!) ที่แสดงให้เห็นว่า ต่อให้เขาถูกรัฐล่ามโซ่พันธนาการแขนขาของเขา เขาก็จะไม่หยุดวาดการตุณ ต่อให้ต้องใช้ปากวาดรูปก็ตาม (Zunar, 2015)

ภาพที่ 2 ภาพการตุณล้อเลียนตัวเองของ “Zunar” การตุณนิสต์ชาวมาเลเซีย

การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์การเมืองในประชาคมอาเซียนส่งผลกระทบต่อวงการการ์ตูนการเมืองทั้งในด้านบวกและลบ ตัวอย่างเช่น ในประเทศเมียนมาที่มีการเปลี่ยนผ่านการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หลังจากที่ได้มีการยกเลิกกฎหมายเซ็นเซอร์สื่อในปี พ.ศ. 2555 เสรีภาพสื่อก็เริ่มเบ่งบาน บรรดาการ์ตูนนิสต์กล้าที่จะหยิบยกประเด็นต้องห้าม เช่น การเมืองของทหาร ทหารเด็ก และการค้าไม้เถื่อน มานำเสนอบนหน้าสื่อ มีการแสดงทัศนะผ่านช่องการ์ตูนได้อย่างแหลมคม และตรงไปตรงมามากขึ้น การ์ตูนนิสต์ชื่อดัง ออ พิ เคย์ (Aw Pi Kyeh, 2011) กล่าวว่า ในอดีตการเซ็นเซอร์สื่อเป็นเครื่องทดสอบทักษะของการ์ตูนนิสต์เมียนมาในการใช้ศิลปะในการอุปมาอุปไมย และการเสนอข้อคิดเห็นอย่างแยบคาย โดยตัวเขาเองก็เคยถูกทางการเมียนมาเซ็นเซอร์ผลงานการ์ตูนไปแล้วกว่า 300 ชิ้น อย่างไรก็ตาม การ์ตูนนิสต์จะมีเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่าเดิม และมีสื่อโซเชียลมีเดียเป็นตัวกลางที่ทำให้ผลงานของพวกเขาสามารถเข้าถึงสาธารณชนได้มากขึ้น แต่พวกเขาก็ยังมีขีดจำกัดในการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันทหาร ถ้าหากการ์ตูนนิสต์คนไหนล้ำเส้นมาก ๆ ก็จะถูกโดนตักเตือนหรือข่มขู่

ประเทศสิงคโปร์ขึ้นชื่อในเรื่องการเซ็นเซอร์สื่ออย่างเข้มงวด ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2556 เกิดกรณีที่การ์ตูนนิสต์ เลสลีย์ เชิว (Leslie Chew) ถูกควบคุมตัวด้วยข้อหาปลุกปั่น จากการเผยแพร่การ์ตูนล้อเลียนที่เหน็บแนมการทำงานของศาลสิงคโปร์บนแฟนเพจชื่อ เดมอน-คราติก สิงคโปร์ (Demon-Cratic Singapore) ภายหลังจากเลสลีย์พันโทโซโดยมีเงื่อนไขให้เขาแสดงการขอโทษศาลบนหน้าแฟนเพจ พร้อมกับลบโพสต์การ์ตูนที่มีปัญหา 4 ชิ้นนั้นออกไปเสีย แต่ถึงกระนั้น ในแวดวงสื่อและวิชาการก็เริ่มที่จะมีการถกเถียงกันเกี่ยวกับที่ทางของการ์ตูนการเมือง โดยนายคิชอร์ มาบูบานี (Kishore Mahbubani 2014) คณบดีสำนักนโยบายสาธารณะลีควนยู กล่าวว่า

“สิงคโปร์ยังไม่พร้อมสำหรับการ์ตูนนิสต์ที่วิพากษ์การเมืองอย่างเข้มข้น แต่เราควรส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการ์ตูนการเมือง โดยยอมให้มีการล้อเลียนผู้นำบางคนได้บ้าง”

ขณะที่การ์ตูนนิสต์รุ่นใหม่ นายมอร์แกน ฉิว (Morgan Chua 2015) แย้งว่า

“การ์ตูนนิสต์สิงคโปร์ชอบวาดรูปล้อเลียนผู้นำชาติอื่น ๆ เว้นแต่ผู้นำชาติตัวเอง ทั้งที่จริง ๆ แล้วการ์ตูนจะช่วยแจ้งเตือนให้ผู้นำของเราทราบว่าการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร และรัฐบาลของเราก็ประกอบด้วยผู้คนที่ทำผิดพลาดได้เหมือน ๆ กัน พวกเราสิงคโปร์พร้อมแล้วสำหรับการ์ตูนการเมือง เพียงแต่บรรณาธิการในสื่อท้องถิ่นยังคงเคยชิน

กับวัฒนธรรมการเซ็นเซอร์ตัวเองเพื่อความปลอดภัยในหน้าที่การงาน เดียวนี้ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อแทบทุกชนิดได้บนอินเทอร์เน็ต ตัวอย่างเช่น ในการเลือกตั้งครั้งก่อนเมื่อปี พ.ศ. 2554 สื่อโซเชียลมีเดียเริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น มีการชุมนุมการเมืองปรากฏอยู่ในนั้นด้วย รัฐบาลควรมีวุฒิภาวะพอที่จะเปิดพื้นที่ให้แก่การชุมนุมการเมืองที่เคยปรากฏอยู่เมื่อ 40-50 ปีก่อน และมีส่วนสำคัญในการกำหนดชะตาของประเทศชาติ”

สำหรับประเทศไทยเอง การชุมนุมการเมืองอยู่คู่สังคมไทยมานานกว่า 8 ทศวรรษ มีขึ้นมีลงตามสถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัด ได้แก่ การชุมนุมสัดชื่อตั้ง ชัย ราชวัตร ที่มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างเข้มข้นเสมอมา ในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 เขาเคยลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศสหรัฐอเมริกา และต่อมาในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 เขาเคยคิดที่จะหยุดเขียนการชุมนุมไปตลอดชีวิต ชัยประท้วงเจ็บผ่านคอลัมน์การ์ตูนของเขา โดยเขียนเรื่องให้หมู่บ้านทุ่งหมาเหม็นมีโรคห่ามาลงจนกลายเป็นทุ่งร้าง

ในช่วง 10 ปีแห่งความขัดแย้งทางการเมืองสื่อเหลือง-สื่อแดง (พ.ศ. 2548 - 2558) พบว่าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้มีการนำเสนอการชุมนุมการเมืองแบบเลือกข้าง อาทิ หนังสือพิมพ์แนวหน้า ผู้จัดการ และไทยโพสต์ เผยแพร่การชุมนุมการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มคนสื่อเหลือง หรือ กปปส. ขณะที่หนังสือพิมพ์ มติชน และข่าวสด เผยแพร่การชุมนุมการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มคนสื่อแดง ขณะที่หนังสือพิมพ์บางฉบับ เช่น ไทยรัฐ หรือ เดลินิวส์ หาทางออกในการรักษาความเป็นกลางด้วยการปล่อยให้มีการชุมนุมที่เป็นตัวแทนของทั้งสองขั้วการเมือง นอกจากนี้กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ได้นำเอาการชุมนุมบนหน้าหนังสือพิมพ์ไปใช้ในการรณรงค์เคลื่อนไหวทั้งในสถานที่ชุมนุมและในโลกออนไลน์ การชุมนุมการเมืองกลายเป็นสื่อที่ทรงประสิทธิภาพในการผลิตซ้ำวาทกรรมทางการเมือง ตัวอย่างเช่น กลุ่มสื่อเหลือง หรือ กปปส. นิยมนำเอาภาพการชุมนุมการเมืองของชัย ราชวัตร หรือ บัญชา-คามิน มาใช้อ้างอิง ขณะที่กลุ่มสื่อแดง ก็ชอบนำเอาภาพการชุมนุมการเมืองของ เขียว ไทยรัฐ ไปอ้างอิงเช่นกัน การชุมนุมยังคงมีสถานะเป็นผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลทางการเมืองสูง

ในปัจจุบัน การจัดการเมืองได้ขยายที่ทางมาบนสื่อออนไลน์นอกจากผลงานของการตูนนิสต์บนสื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์จะถูกนำมาแชร์บนสื่อโซเชียลมีเดียอย่างแพร่หลายแล้วยังมีการตูนเมืองที่ผลิตขึ้นมาเพื่อเผยแพร่บนช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น แฟนเพจ ผู้ช่วย ที่ได้รับความนิยมสูงในหมู่มวลชน กปปส. หรือแม้แต่เซเลบการเมืองอย่าง ไอ้ค - พานทองแท้ ก็ได้มีการเผยแพร่การตูนเมืองในแฟนเพจของตัวเอง โดยเน้นไปที่การวิพากษ์วิจารณ์คู่ขัดแย้งของกลุ่มเสื้อแดง ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ และ กลุ่มการเมือง กปปส. อีกหนึ่งกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ได้แก่ การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ด้วยตัวการ์ตูน น้องกะลา เพื่อรณรงค์ต่อต้านการตั้งชิงเกล็ดเว่ยในยุค คสช. อันเป็นแคมเปญที่ริเริ่มโดยนักวาดการ์ตูนนามปากกา ภูภูเขา (phuphu) ซึ่งสามารถล่ารายชื่อผู้ประท้วงได้กว่า 1.5 แสนคน

ภาพที่ 3 คาแร็กเตอร์ “น้องกะลา” ที่ใช้ในการรณรงค์ต่อต้านโครงการชิงเกล็ดเว่ย

ในยุคหลังรัฐประหาร 2557 การตูนเมืองไทยก็ยังคงมีที่ทางอยู่ได้ เพียงแต่อาจจะผ่อนคลายความร้อนแรงลงมา ตามนโยบายเซ็นเซอร์ตัวเองเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของหนังสือพิมพ์ การตูนนิสต์รายหนึ่งที่เคยโดน คสช. เรียกไปปรับทัศนคติ ได้แก่ เชีย ไทยรัฐ เมื่อเดือนตุลาคม 2558 โดยมีการกำชับตักเตือนให้นายเชียระมัดระวังการวาดภาพล้อเลียนการทำงานของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจรัฐบาล และ คสช. ไม่ถูกต้อง นายเชียได้รับการปล่อยตัว แต่มีการคาดโทษไว้ว่า ถ้าหากมีการวาดภาพที่ละเมิดและทำให้เกิดความเสียหายอีก เขาจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ก็คือ การ์ตูนการเมืองที่น่าเสียดายภาพของประเทศคู่ขัดแย้ง หรือมีการพาดพิงไปถึงประเทศอื่น อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของประเทศอาเซียนได้ ตัวอย่างจากกรณีศึกษาล่าสุด ได้แก่ ภาพล้อเลียนของการ์ตูนนิสต์ สเตฟฟ์ (Stephff) จากหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น (The Nation) ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2558 โดยเป็นภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียชุดพบหลุมศพขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยโครงกระดูกของชาวโรฮิงญา ด้านบนมีคำโปรยว่า “อย่ามาประเทศมาเลเซีย ถ้าคุณเป็นคนโรฮิงญา” ขนาบข้างด้วยวลี “มาเลเซีย นำอับอายขายหน้าจริง ๆ” ล้อเลียนสโลแกนการท่องเที่ยวของมาเลเซีย และที่มุมขวาล่างเป็นรูปการ์ตูนของนายกรัฐมนตรี นายนาจิบ ราซัค (Najib Razak) กล่าวคำพูดว่า “การ์ตูนชิ้นนี้โดนข้อหาปลุกปั่นแน่ ๆ” ซึ่งเป็นการล้อเลียนสถานการณ์ที่นายชุนาร์ การ์ตูนนิสต์ชาวมาเลเซียถูกตั้งข้อหาข่มขู่ปลุกปั่น และมีสิทธิรับโทษจำคุกนานถึง 43 ปี สื่อชาวมาเลเซียได้นำการ์ตูนชิ้นนี้มาแชร์บน Facebook และมีการแชร์ต่อ ๆ กันไปบนสื่อโซเชียลมีเดียนับพันครั้ง จุดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างร้อนแรง

ภาพที่ 4 การ์ตูนของ Stephff ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีโรฮิงญา

นอกจากนี้ จากกรณีศึกษาล่าสุด ภาพการ์ตูน “มนุษย์เรือ” (Boat People) ที่เผยแพร่บนเว็บไซต์สำนักข่าวอิระวดี (Irrawaddy) ของประเทศเมียนมา ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2559 ได้ถูกวิจารณ์อย่างหนักในแง่ของการผลิตซ้ำวาทกรรมสร้างความเกลียดชัง สร้างภาพชาวโรฮิงญาให้เป็นตัวโกง โดยการ์ตูนดังกล่าวมีภาพของชายผิวคล้ำที่คล้องป้ายกำกับข้างหลังว่า “มนุษย์เรือ” กำลัง

แขวงคิวกุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ของเมียนมาที่กำลังเข้าแถวอยู่ ซึ่งนักเคลื่อนไหวชาวโรฮิงญา หวาย หวาย นู (Wai Wai Nu) มองว่าการตั้งแถวมีเนื้อหาล่อแหลม ให้ร้ายชาวโรฮิงญา ส่งเสริมผู้คนที่เกิดความเข้าใจผิด และเรียกร้องให้รัฐบาลออกมาตรการควบคุมการตั้งแถวที่มีเนื้อหาที่กีดกันมุสลิมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง

ภาพที่ 5 การ์ตูน “Boat People” จากเว็บไซต์ Irrawaddy

การ์ตูนการเมืองที่มีธรรมชาติของการนำเสนอภาพความขัดแย้ง และสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน ถือเป็นเรื่องที่ทำหายอย่างยิ่งสำหรับประชาคมอาเซียนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังอยู่ภายใต้บริบทของการเสริมสร้างความสมานฉันท์

สาเหตุที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนการเมือง เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจเกี่ยวกับประเด็นอาเซียนและการ์ตูนการเมืองเป็นพิเศษ และเมื่อได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยที่มีการนำเสนอประเด็นอาเซียนอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ เดอะ เนชั่น (The Nation) และ บางกอกโพสต์ (Bangkok Post) ก็พบว่าในปี พ.ศ. 2558 มีการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับโรฮิงญามากที่สุด จำนวน 25 ชิ้น จากกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนการเมืองอาเซียนทั้งหมด 68 ชิ้น

(คิดเป็นร้อยละ 36.7) นอกจากนี้ประเด็นโรฮิงญาเป็นประเด็นที่มีความทับซ้อนกันหลายมิติ ทั้งในแง่ของสิทธิมนุษยชน ชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ อัตลักษณ์ ดินแดน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีประเทศอาเซียนหลายประเทศที่เข้ามามีบทบาทพัวพันในกรณีปัญหาโรฮิงญา ได้แก่ประเทศต้นทางอย่างเมียนมา ประเทศกลางทางอย่างไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย สมทบด้วยประเทศฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์

ตลอดช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา ประเด็นเรื่องผู้อพยพได้กลายเป็นกระแสร้อน โดยเฉพาะในอาเซียน แต่ลามไปทั่วโลก ตั้งแต่วิกฤตผู้อพยพชาวโรฮิงญาในอาเซียน และวิกฤตผู้อพยพไหลบ่าเข้าสู่ยุโรป ในปี พ.ศ. 2558 มาจนถึงผลประชามติ “เบร็กซิต” (Brexit) หรือการออกจากสหภาพยุโรปของสหราชอาณาจักร และชัยชนะของโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนความหวาดกลัวผู้อพยพและศาสนาอิสลาม อีกทั้งจากกรณีศึกษาชาร์ลี Hebdo ที่การ์ตูนล้อเลียนนำไปสู่โศกนาฏกรรม ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า การตื่นตระหนกในเมืองหนังสือพิมพ์ไทย มีการสะท้อนประเด็นโรฮิงญาหรือสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาแบบใด และวาทกรรมที่แฝงมาในเนื้อหา มีลักษณะอย่างไร นอกจากนี้ยังเป็นการสำรวจบทบาทการทำหน้าที่ของการ์ตูนนิสต์ในฐานะสื่อมวลชน ว่ามีความระมัดระวังในการถ่ายทอดประเด็นที่อ่อนไหวอย่างเช่นประเด็นโรฮิงญา ที่มีความสุ่มเสี่ยงทั้งในแง่ของการนำเสนอภาพตัวแทนของคนชายขอบและประเทศคู่พิพาทอย่างเพียงพอหรือไม่

2. ปัญหาคำวิจัย

- 1) หนังสือพิมพ์ไทยในปี พ.ศ. 2552-2559 มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญาผ่านการ์ตูนอย่างไรบ้าง
- 2) การ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา มีการสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญาอย่างไร
- 3) การ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา มีการกำหนดกรอบเนื้อหา มีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรมอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของประเด็นโรฮิงญาที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนจากหนังสือพิมพ์ไทยในปี พ.ศ. 2552-2559
- 2) เพื่อวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญา ในการ์ตูนที่มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญา
- 3) เพื่อวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรม ในการ์ตูนที่มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญา

4. ขอบเขตการวิจัย

- การ์ตูนการเมืองที่นำเสนอประเด็นโรฮิงญา ในหนังสือพิมพ์ไทย ในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2559 ได้แก่ หนังสือพิมพ์ เดอะ เนชั่น บางกอกโพสต์ ไทยรัฐ คมชัดลึก สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาการ์ตูนโรฮิงญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากยึดตามข้อมูลสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาในประเทศไทย โดย เกศริน เตียวสกุล (2556) ระบุว่า เริ่มมีกระแสข่าวเกี่ยวกับชาวโรฮิงญาในสื่อไทยเมื่อปี พ.ศ. 2542 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นข้อมูลจากระบบกฤตภาคข่าวตั้งแต่นั้นมา และพบว่าหนังสือพิมพ์ได้เริ่มมีการตีพิมพ์การ์ตูนโรฮิงญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จึงได้ทำการสืบค้นเพิ่มเติมจนถึง ณ ปัจจุบัน (เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558) เพื่อความครอบคลุมในการศึกษาปรากฏการณ์

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ผลงานวิจัยนี้ คาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และวารสารศาสตร์ ในการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการ์ตูนการเมือง
- 2) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการ์ตูนนิสต์ หรือบรรณาธิการข่าว ในการนำเสนอประเด็นอาเซียน ผ่านการ์ตูนการเมืองตามความเหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย
- 3) สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการ์ตูนนิสต์ หรือบรรณาธิการข่าว ในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับคนชายขอบ ภายใต้กรอบจริยธรรมสื่อ

- 4) ผลงานวิจัยนี้ คาดหวังว่าจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นโรฮิงญา และการรู้เท่าทันวาทกรรม ให้แก่สังคม

6. นิยามศัพท์

การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon / Political Caricature) หมายถึง ภาพการ์ตูนที่วาดเพื่อการเสียดสีล้อเลียนบุคคลหรือเหตุการณ์ทางการเมือง ด้วยการสร้างความหมายผ่านมุก (Gag) ผ่านรหัส (Code) หรือการเปรียบเทียบเปรียบเทียบต่าง ๆ เนื้อหาเป็นการวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในลักษณะที่ทันต่อเหตุการณ์ โดยทั่วไปเราสามารถพบการ์ตูนล้อการเมืองได้ในหน้าบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ ซึ่งเนื้อหาของมันมักจะมีผลสอดคล้องกับประเด็นข่าวหน้าหนึ่ง หรือบทความในหน้าบรรณาธิการเป็นการตอกย้ำสารสร้างกรอบการรับรู้ ทำให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของประเด็นนั้น ๆ

การ์ตูนนิสต์ (Cartoonist) หมายถึง นักเขียนการ์ตูนการเมือง ในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ นักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์ในไทยที่ได้สะท้อนประเด็นโรฮิงญา ประกอบด้วย สเตฟ (เดอะ เนชั่น) อรุณ (เดอะ เนชั่น) หมอ (บางกอกโพสต์) ยุทธ (บางกอกโพสต์) เชีย (ไทยรัฐ) ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) และ กุ่ย (คมชัดลึก)

การ์ตูนโรฮิงญา หมายถึง การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ที่ถ่ายทอดประเด็นเกี่ยวกับโรฮิงญา

หนังสือพิมพ์ไทย หมายถึง หนังสือพิมพ์ในประเทศไทย ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วย หนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ ได้แก่ เดอะ เนชั่น บางกอกโพสต์ ไทยรัฐ คมชัดลึก

การสื่อความหมาย หมายถึง การบอกเล่าหรือแจ้งสถานการณ์ผ่านภาพและตัวอักษร ทั้งการสื่อความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย

ความหมายโดยตรง (Denotation) หมายถึง ความหมายที่เข้าใจกันตามตัวอักษร เป็นความหมายที่เข้าใจตรงกันเป็นส่วนใหญ่ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เป็นความหมายขั้นแรกที่เป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง ลักษณะของความหมายที่ได้นี้จะเป็นความหมายแบบตรงไปตรงมา

ความหมายโดยนัย (Connotation) หมายถึง ความหมายแฝง เป็นความหมายทางอ้อมที่เกิดจากข้อตกลงของกลุ่ม หรือเกิดจากประสบการณ์เฉพาะของบุคคล เป็นความหมายขั้นที่สองที่ลึกซึ้ง กินใจเกินกว่าความหมายในชั้นแรก ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แฝงเร้นไปด้วย ความหมายทางสังคมหรือเป็นความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม ความหมายนี้จะแปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

การเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding & Decoding) การเข้ารหัสและถอดรหัส หมายถึง การนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาเข้ารหัสเพื่อสื่อความหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในโครงสร้างของสังคม อยู่ในความคิดของผู้ส่งสาร ที่จะใช้สื่อถึงผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถตีความหรือถอดรหัสออกมาเมื่อเห็นภาพดังกล่าว

การรับรู้ความหมายของสัญลักษณ์ที่เป็นผลมาจากกระบวนการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร จะเริ่มจากผู้ส่งสารใช้ระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาสร้างเนื้อหาหรือใส่ความหมาย (Encoding) เพื่อสื่อไปยังผู้รับสาร จากนั้นผู้รับสารก็ต้องใช้ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์นั้น ๆ มาอ่านหรือตีความเพื่อทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ได้ (Decoding) ทั้งนี้การตีความเนื้อหาเพื่อที่จะทำความเข้าใจความหมายจากตัวสารนี้ บางกรณีผู้รับสารอาจจะรับรู้ความหมายได้ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารก็เป็นได้

ประเด็นโรฮิงญา (Rohingya issue) หมายถึง ประเด็นเกี่ยวกับชาวโรฮิงญา ชนกลุ่มน้อยที่ถูกกีดกันในประเทศเมียนมาเนื่องจากความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและศาสนา มีการคุกคามและปราบปรามชาวโรฮิงญาอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์บีบบังคับให้พวกเขาต้องอพยพออกนอกประเทศโดยทางเรือ จากต้นทางคือรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา ไปสู่ประเทศที่สาม เช่น มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย

ในช่วงเดือน พ.ศ. 2558 ประเด็นโรฮิงญากลายเป็นข่าวใหญ่ที่สังคมให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง นับจากกรณีเปิดโปงการค้ามนุษย์ ซึ่งมีการพบค่ายกักกันชาวโรฮิงญาและหลุมศพบริเวณพรมแดนไทย-มาเลเซีย ไปจนถึงกรณีในประเทศต่าง ๆ ในอาเซียน เช่น ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย พร้อมใจกันผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญาออกจากชายฝั่ง กลายเป็นวาระสำคัญของอาเซียนในการแก้ปัญหาวิกฤติมนุษยธรรม

วาทกรรม (Discourse) หมายถึง วิธีการที่สังคมคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นกระบวนการในการสร้างตัวตนและความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมโดยมีลักษณะเป็นชุดของความคิดที่แฝงเร้นด้วยอำนาจและอุดมการณ์ของสังคมผ่านช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

ภาพตัวแทน (Representation) หมายถึง ผลผลิตความหมายของสิ่งที่คิด (concept) ในสมองของเราผ่านภาษา เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดและภาษา ซึ่งทำให้เราสามารถอ้างอิงถึงโลกวัตถุจริง ๆ ผู้คน เหตุการณ์ หรือจินตนาการถึงโลกสมมุติ ผู้คน และเหตุการณ์สมมุติได้ ภาพตัวแทนไม่ใช่สิ่งที่เป็นผลผลิตที่เคยเป็นอยู่หรือมีอยู่ หากแต่เป็นการประกอบสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา (reproduce) ไม่ว่าจะป็นรูปภาพ ข้อเขียน หลักฐาน ซึ่งภาพแทนจะออกมาเป็นอย่างไรก็ยอมแล้วแต่ว่าภาพแทนนั้นจะถูกนำเสนออย่างไร และหากพูดในแง่ของภาษาก็อาจกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนนั้นจะออกมาเป็นอย่างไรก็ยอมแล้วแต่การให้คำนิยาม การเล่าเรื่องหรือการพูดถึงสิ่ง ๆ นั้นนั่นเอง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ประเด็นและภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์” ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ในการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาดังต่อไปนี้

- 1) ทฤษฎีการกำหนดกรอบข่าวสาร
- 2) กลุ่มทฤษฎีสัญวิทยา
- 3) แนวคิดเรื่องวาทกรรม
- 4) แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

ทั้ง 4 แนวคิดนี้มีจุดร่วมเหมือนกันคือ “การหาจุดเด่น” ที่ปรากฏอยู่ในสาร/ตัวบท รูปภาพ และเนื้อหาของการ์ตูนหนังสือพิมพ์มีความตื้นลึกทั้งในเชิงประเด็นและเชิงสัญลักษณ์ จำเป็นต้องใช้แนวคิดทฤษฎีทั้งสี่นี้ในการตีความ ถอดบทเรียน เพื่อทราบถึงการสร้างภาพตัวแทน การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และนำไปสู่การวิเคราะห์วาทกรรม เพื่อค้นหาชุดความคิดที่ครอบงำสังคม

และเพื่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์โรฮิงญาที่สะท้อนผ่านการ์ตูนหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การ์ตูนการเมือง” และ “โรฮิงญา” เพื่อจะได้ทราบถึงนิยาม ที่มา และบริบททางสังคมอย่างละเอียด

1. ทฤษฎีการกำหนดกรอบข่าวสาร (Framing Theory)

การกำหนดกรอบในการตีความของสื่อมวลชนมักจะเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอความจริงผ่านข่าวของสื่อมวลชน และเป็นตัวกำหนดการตีความหรือการสร้างความจริงในโลกของผู้รับสาร เซเวริน และ แทงการ์ด (Severin & Tankard 1991) (อ้างถึงใน ดวงกมล ชาติประเสริฐ, 2549 : 99) กล่าวว่า สื่อจะกำหนดกรอบในการตีความประเด็นทางสังคม การกำหนดกรอบขององค์กรข่าวก็คือการจัดระเบียบความคิดสำคัญเกี่ยวกับเนื้อหาข่าวที่นำเสนอเสียใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทและชี้ให้เห็นว่าประเด็นข่าวคืออะไร โดยใช้วิธีการเลือกสรร เน้นย้ำ การตัดออก การชี้แจงรายละเอียด ซึ่งในบางครั้งจะสะท้อนผ่านกลวิธีการเขียนต่าง ๆ เช่น พาดหัวข่าว ความนำ การยกคำพูดบางคำพูดมาเน้น เป็นต้น

โรเบิร์ต เอนท์มันน์ (Robert Entmann 1993) (อ้างถึงใน ชุมทอง นพพันธ์, 2552 : 17) กล่าวว่า การกำหนดกรอบเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและทำให้โดดเด่น เพราะเป็นการเลือกบางแง่มุมของความจริงที่รับรู้และทำให้เรื่องดังกล่าวโดดเด่นในเนื้อหาสารที่สื่อออกไป ซึ่งการทำเช่นนี้จะส่งเสริมความหมายให้กับปัญหาบางอย่าง เสนอแนะการตีความเหตุผล การประเมินทางจริยธรรม คุณธรรม และหรือเสนอคำแนะนำสำหรับทางออกของเรื่องที่ได้รับเลือกมา ดังนั้นแล้วกรอบจึงทำหน้าที่ 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) ระบุปัญหา – ชี้ให้เห็นถึงตัวการของสาเหตุว่ามีการสร้างประโยชน์หรือทำให้เสียประโยชน์ โดยส่วนมากมักจะใช้คุณค่าทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์
- 2) หาสาเหตุ – ระบุถึงแรงผลักดันหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดปัญหา
- 3) ตัดสินทางจริยธรรม – ประเมินตัวการของสาเหตุและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น
- 4) ชี้แนะทางออก – เสนอและให้คำอธิบายเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาและทำนายถึงผลหลังจากแก้ปัญหาแล้ว

กรอบจะทำให้ข้อมูลบางอย่างในเนื้อเรื่อนั้นโดดเด่นขึ้นมาจนเป็นประเด็นของการสื่อสารนั้น ๆ การทำให้โดดเด่นนี้หมายถึงการทำให้ประเด็นเป็นที่สังเกตเห็นได้มากขึ้น มีความหมายมากยิ่งขึ้น หรือจดจำได้ง่ายขึ้นสำหรับผู้อ่าน การเพิ่มระดับความโดดเด่นนี้จะทำให้ความเป็นไปได้ที่ผู้รับสารจะรับรู้ข้อมูล เข้าใจความหมายแล้วหลังจากนั้นจึงบรรจุไว้ในความทรงจำ รายละเอียดใน

เนื้อข่าวจะทำให้บางประเด็นโดดเด่นขึ้นโดยการจัดวาง หรือทำซ้ำ หรือการนำเนื้อหาเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นที่คุ้นเคยอยู่ก่อนแล้ว

สื่อสร้างกรอบเพื่อให้ผู้รับสารนำมาใช้ในการตีความ พุดคุย ถกเถียง หรืออภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือประเด็นนั้น งานวิจัยหลายชิ้นได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อในการกำหนดกรอบและพบว่าผู้รับสารมักจะตีความเหตุการณ์ไปตามกรอบที่สื่อมวลชนเสนอ ไพรซ์ ทเว็กซ์เบอร์รี่ และพาวเวอร์ส (Price, Tweksburry & Powers 1997, อ้างแล้ว) ได้ให้นักศึกษาอ่านเรื่องการตัดงบประมาณในมหาวิทยาลัย โดยกำหนดกรอบว่าเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนบุคคล เรื่องความขัดแย้ง และเรื่องผลกระทบต่อนักศึกษา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ากรอบของสื่อส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้รับสารต่อนโยบายสาธารณะ ในทำนองเดียวกัน ไอเยนการ์ และไซมอน (Iyengar & Simon 1993, อ้างแล้ว) ศึกษาการวางกรอบแบบเหตุการณ์และแบบประเด็นต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม และพบว่าภายใต้การวางกรอบแบบประเด็นผู้รับสารจะเห็นว่าปัญหาเป็นเรื่องของปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ส่วนผู้รับสารที่อ่านข่าวที่ถูกวางกรอบแบบเหตุการณ์จะเห็นว่าต้นเหตุของปัญหาเกิดจากบุคคล หรือกลุ่มคน ไม่ใช่เป็นเพราะแรงผลักดันทางสังคม

เซเวรินและแทงการ์ด (1995 อ้างแล้ว :23) ยกตัวอย่างผลกระทบของการกำหนดกรอบข่าวสารจากงานวิจัยของ ชาห์และดอมเก (Shah & Domke) ที่แบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งให้ข่าวสารเกี่ยวกับการสาธารณสุขผ่านกรอบทางจริยธรรม (ethical frame) ซึ่งเน้นในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานและศีลธรรม ขณะที่อีกกลุ่มได้รับข่าวสารเดียวกันแต่ผ่านกรอบทางสังคม (societal frame) ซึ่งเน้นไปที่ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทนต่อสังคม ผลจากการทดลองพบว่าคนที่ได้รับข่าวสารผ่านกรอบจริยธรรมจะตีความการสาธารณสุขว่าเป็นประเด็นทางจริยธรรมมากกว่าคนที่ได้รับข่าวผ่านกรอบทางสังคม นอกจากนี้กลุ่มคนดังกล่าวก็มีแนวโน้มจะตีความประเด็นอื่น ๆ ไปในทางจริยธรรมสูงขึ้นอีกด้วย จะเห็นได้ว่ากรอบที่ต่างกันก็จะมีอิทธิพลโดยตรงต่อความคิดที่เกิดขึ้นในใจผู้รับสารต่างกัน

กัลตุงและรูจ (Galtung & Ruge 1965) (อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550 : 10-11) กล่าวถึงกระบวนการคัดเลือกข่าวสารว่า โลกทัศน์ของนักสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อการคัดเลือกเนื้อหาสาระ และภาพลักษณ์ของข่าวสารที่รายงานออกมา และทำให้ข่าวกลายเป็น

ตัวแทนและภาพสะท้อนของโลกทัศน์ของสื่อ มากกว่าที่จะเป็นภาพสะท้อนที่เที่ยงตรงของเหตุการณ์ และเรื่องราวที่เกิดขึ้น สื่อมองเหตุการณ์หนึ่ง ๆ อย่างไรก็จะสะท้อนมุมมองนั้นออกมาในรายงานข่าว

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2550 : 12-13) กล่าวว่า ในการทำงานของสื่อมวลชนที่ต้องมีการเลือก เรื่องหรือประเด็นในการเสนอข่าว ทำให้สื่อมีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดกรอบของเรื่องราวที่นำเสนอ และประเด็นในการโต้แย้งแสดงเหตุผลของสังคม สื่อมวลชนจึงถูกมองว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่กำหนด ประเด็นให้สังคม เรื่องใดที่สื่อนำมาเผยแพร่มาก ก็มีน้ำหนักมาก และกลายเป็นประเด็นใหญ่ของสังคม หรือที่เรียกว่าเป็นวาระทางการเมืองและสังคม

เสถียร เขยประทับ (2009 : 273-283) กล่าวว่า จากการสังเกตของเบอร์นาร์ด โคเฮน (Bernard Cohen) ว่าหนังสือพิมพ์อาจไม่ประสบความสำเร็จมากนักในการบอกประชาชนให้คิด อย่างไร แต่ประสบความสำเร็จสูงมากในการบอกประชาชนให้คิดเกี่ยวกับเรื่องอะไร สื่อมวลชนคล้าย ลำแสงไฟฉายที่ฉายให้เห็นของอย่างหนึ่งในที่มืด แต่ไม่เห็นหรือยังไม่เห็นของอีกอย่างหนึ่ง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เราอ่าน ฟัง หรือชมอาจขึ้นอยู่กับเรา แต่สิ่งที่เราจะได้อ่าน ฟัง ชม นั้น ดูเหมือนไม่ได้ขึ้นอยู่กับเรา แต่ขึ้นอยู่กับสื่อมวลชนเป็นส่วนใหญ่ กล่าวอีกนัยหนึ่งการคิดเกี่ยวกับเรื่อง ใดนั้นเกี่ยวข้องกับการรับรู้ ส่วนการจะคิดอย่างไรนั้นเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นหรือความรู้สึก สื่อมวลชนอาจมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ แต่ไม่จำเป็นต้องมีอิทธิพลมากและโดยตรงต่อ ความคิดเห็นหรือพฤติกรรม

บอยด์สตัน และคณะ (Boydston et al. 2014: 4-5) ได้ร่างแนวพินิจ คู่มือรหัสการวางกรอบเนื้อหาเชิงนโยบาย (Policy Frames Codebook) ขึ้นมาเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นเชิงนโยบายที่ปรากฏอยู่ในบริบทสื่อผ่านมิติมุมมองต่าง ๆ จำนวน 15 กรอบเนื้อหา ได้แก่

- 1) กรอบเนื้อหาเชิงเศรษฐศาสตร์ (Economic frames)
- 2) กรอบเนื้อหาเชิงทรัพยากร (Capacity and resources frames)
- 3) กรอบเนื้อหาเชิงศีลธรรม (Morality frames)
- 4) กรอบเนื้อหาเชิงความยุติธรรม (Fairness and equality frames)
- 5) กรอบเนื้อหาเชิงรัฐธรรมนูญ (Constitutionality and jurisprudence frames)
- 6) กรอบเนื้อหาเชิงการประเมินนโยบาย (Policy prescription and evaluation)
- 7) กรอบเนื้อหาเชิงกฎหมาย (Law and order, crime and justice frames)
- 8) กรอบเนื้อหาเชิงความมั่นคง (Security and defense frames)
- 9) กรอบเนื้อหาเชิงสุขภาพและความปลอดภัย (Health and safety frames)
- 10) กรอบเนื้อหาเชิงคุณภาพชีวิต (Quality of life frames)
- 11) กรอบเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม (Cultural identity frames)
- 12) กรอบเนื้อหาเชิงประชามติ (Public opinion frames)
- 13) กรอบเนื้อหาเชิงการเมือง (Political frames)
- 14) กรอบเนื้อหาเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (External regulation and reputation frames)
- 15) กรอบเนื้อหาอื่น ๆ (Other frames)

2. กลุ่มทฤษฎีสัญวิทยา (Semiotics)

2.1) ทฤษฎีสัญวิทยา (Theory of Signs)

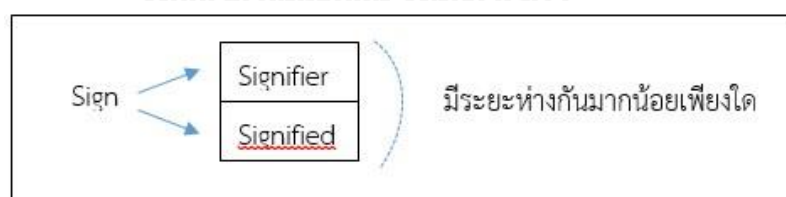
ความหมายของสัญญาณ

กาญจนา แก้วเทพ (2552 : 76) กล่าวว่า สัญญาณ (Sign) หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำให้มีความหมาย (Meaning) แทนของจริง/ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบท (Context) หนึ่ง ๆ สิ่งที่น่ามาใช้เป็นสัญญาณนั้น อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของ อาจจะเป็นรูปภาพ และสัญญาณที่เรารู้จักกันมากที่สุดก็คือภาษา

ชาร์ลส์ เพียร์ซ (Charles Peirce) (อ้างถึงใน กาญจนา, 2552 : 78) ระบุว่า สัญญาณหนึ่ง ๆ จะมียุคประกอบ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวหมาย (Signifier) และตัวหมายถึง (Signified)

- ตัวหมาย (Signifier) หมายถึง สิ่งที่เราสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส
- ตัวหมายถึง (Signified) หมายถึง ความคิดที่เกิดขึ้นในสมองซึ่งสร้างความหมายได้ด้วยความเหมือน เหตุผล และจารีต

ตาราง 1 องค์ประกอบ 2 ส่วนของสัญญาณ Signifier, Signified

(ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ, 2552 : 78)

จากองค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้ เพียร์ซได้นำเอาระยะห่างระหว่าง Signifier และ Signified มาจัดประเภทของ Sign ได้เป็น 3 ประเภท คือ

(i) Icon (ภาพเหมือน) หมายถึง สัญญาณที่มีลักษณะเป็นภาพ หรือเป็นวัตถุที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น ภาพถ่าย รูปปั้น

(ii) Index (ดัชนี) หมายถึง สัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นตัวชี้ให้เห็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยอาศัยการคิดหาเหตุผล เช่น ควินไฟ อาการของโรค

(iii) Symbol (สัญลักษณ์) หมายถึง สัญลักษณ์ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นกฎหรือระเบียบ หรือสิ่งที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เข้าใจเหมือนกัน ต้องอาศัยการเรียนรู้ เช่น คำ ตัวเลข ชวเลข

ตาราง 2 ตารางแสดงประเภทสัญลักษณ์ตามทัศนะของ C. Peirce

ประเภทสัญลักษณ์ เกณฑ์พิจารณา	Icon	Index	Symbol
ความสัมพันธ์	มีความคล้ายคลึง	มีความเชื่อมโยงแบบเหตุผล	มีความเชื่อมโยง เกิดจากข้อตกลง
ตัวอย่าง	ภาพถ่าย รูปปั้น	ควินไฟ อาการของโรค	คำ ตัวเลข ชวเลข
กระบวนการ ถอดความหมาย	มองเห็นได้	ต้องคิดหาเหตุผล	ต้องเรียนรู้

(ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ, 2552 : 79)

เพียงถึตี ธีรวิฑูชวงค์ (2542: 4) มีข้อคิดเห็นว่ การ์ตูนการเมือง คือการนำเสนอสถานการณั้ทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ด้วยการสร้างความหมายผ่านมุก (Gag) ผ่านรหัส (Code) หรือการเปรียบเทียบ เปรียบเปรยต่าง ๆ ขณะที่ ธีระ ธิญไพบูลย์ (2541: 3) กล่าวว่า การ์ตูนการเมืองเป็นการสื่อสารหรือบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพและข้อความ ในลักษณะตลกขบขัน ประชดประชัน เสียดสีล้อเลียน โดยสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและข้อมูลได้ทุกอย่าง ทั้งนี้จะสื่อออกมาเป็นความคิดรวบยอดในรูปของ สัญลักษณ์ (Symbol) ทำให้ผู้ดูเกิดการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนของเหตุการณ์ทางการเมืองและปัญหาของประเทศหรือสังคมในลักษณะที่ทันต่อเหตุการณ์

การเข้ารหัส (Encoding)

เพียงถึตี กล่าวว่า การเข้ารหัส (Encoding) หมายถึง การนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาเข้ารหัสเพื่อสื่อความหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในโครงสร้างของสังคม อยู่ในความคิดของผู้ส่งสาร ที่จะใช้สื่อถึงผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถตีความหรือถอดรหัส (Decoding) ออกมาเมื่อเห็นภาพดังกล่าว

ทั้งนี้ในการสื่อความหมายนั้น สิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่เอื้ออำนวยให้กระบวนการส่งและรับความหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ก็คือ ทั้งสองฝ่ายจะต้องมี รหัส (Code) อันเดียวกัน โดย อุมแบร์โต เอโก (Umberto Eco 1976) กล่าวว่า รหัสเป็นส่วนประกอบของระบบการถ่ายทอดและประกอบด้วยสัญญาณต่าง ๆ บทบาทของสัญญาณเพิ่มขึ้นเมื่อการแสดงออก (Expression) มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา (Content) สำหรับการถ่ายทอดเนื้อหาการตีความการเมืองนั้น อนุสรณ์ ตีปยานนท์ (อ้างถึงใน อรุณ วัชรสวัสดิ์, 2555) กล่าวว่า ส่วนประกอบสำคัญคือการสื่อสารระหว่าง บุคคลที่เป็นผู้สร้างภาพ กับ บุคคลที่เป็นผู้รับรู้ภาพ ซึ่งมีลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างบริบทของการสร้าง (Context of Production) กับบริบทของการรับรู้ (Context of Reception) อันเป็นสิ่งสำคัญมากในการอ่านการตีความการเมือง เพราะว่าการรับรู้ที่วุ่นวายมักเกิดขึ้นในบริบทของสังคม วัฒนธรรม หรือประเพณี ที่ทำให้การสื่อสารนั้นเป็นไปได้ (อ้างแล้ว : 8)

ประเภทรหัสที่ใช้ในการสื่อความหมายของการตีความการเมืองหลัก ๆ มีอยู่ 4 ประเภท (อ้างแล้ว : 8-10, 24-25) ได้แก่

- Product Codes (รหัสวัตถุ): เป็นรหัสที่เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ หรือสัตว์ต่าง ๆ
- Social Codes (รหัสสังคม): เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธระหว่างบุคคลหรือสังคม
- Cultural Codes (รหัสวัฒนธรรม) : เป็นรหัสที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ
- Personal Codes (รหัสบุคคล): เป็นรหัสที่เกี่ยวกับตัวบุคคล

การวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย และการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor and Metonymy)

กาญจนา (2552 : 99-101) อธิบายถึง Metaphor และ Metonymy ซึ่งเป็นวิธีการหลักอีก 2 วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดความหมายจากสัญญาณตัวหนึ่ง โดยอาศัยสัญญาณอีกตัวหนึ่ง ไว้ดังนี้

(1) **Metaphor (การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย)** เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณ 2 ตัวที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน และถูกนำมาใช้ถ่ายทอดความหมายด้วยวิธีการ เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Analogy) โดยที่สัญญาณตัวแรกนั้นเป็นที่รู้จักความหมายกันดี

อยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อถูกนำมาเข้ากับสัญลักษณ์ที่สองซึ่งยังไม่ค่อยรู้จักความหมายกันดี อาศัยความหมายของสัญลักษณ์ตัวแรก จึงพลอยทำให้สัญลักษณ์ตัวหลังถูกรับรู้ความหมายไปด้วย

การเปรียบเทียบแบบ Metaphor นั้น เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วในวัฒนธรรมการใช้ภาษาของเรา โดยเราอาจจะสังเกตเห็นคำบอกใบ้ (cue) ดังนี้คือคำว่า “เสมือน ประหนึ่ง รวากับว่า” เช่น ร้อน รวากับนรก ใจดีราวกับพ่อพระ งดงามเสมือนนางฟ้ามาจุติ เป็นต้น

(2) Metonymy (การเปรียบเทียบเชื่อมโยง หรือ นามนัย) เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยที่หยิบเอาส่วนเสี้ยวเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ (part) มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด (whole) ตัวอย่างที่พบบ่อยที่สุดคือ การใช้สัญลักษณ์แทนเมืองต่าง ๆ เช่น พระปรางค์วัดอรุณ-แทน-กรุงเทพฯ ตึกกระฟ้า-แทน-นครนิวยอร์ก หอไอเฟล-แทน-กรุงปารีส

การถ่ายทอดความหมายจากสัญลักษณ์ที่เป็นส่วนย่อยให้แทนสัญลักษณ์ส่วนรวมทั้งหมดนั้นเกิดจากกระบวนการที่เรียกว่า Association (การเชื่อมโยงสัมพันธ์) กล่าวคือในหัวสมองของผู้รับสาร จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมเอาไว้แล้ว เช่น ต้องรู้ว่า พระปรางค์วัดอรุณนั้นตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นส่วนหนึ่ง (ส่วนย่อย) จึงพาให้คิดถึงอีกส่วนหนึ่ง (ส่วนรวม) ได้

การถ่ายทอดความหมายด้วยวิธี Metonymy นี้ก็เป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารกระทำอยู่ตลอดเวลา ด้วยการเลือกส่วนย่อยที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของส่วนรวมทั้งหมดมาใช้เป็นสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดความหมาย เช่น ในพุทธศาสนานั้นได้ใช้ดอกบัวเป็น Metonymy เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับประวัติพระพุทธเจ้าตอนประสูติ ในขณะที่คริสตศาสนาเลือก Metonymy เป็นไม้กางเขนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของพระเยซูในตอนสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

ตาราง 3 ตารางเปรียบเทียบคุณสมบัติของ Metaphor กับ Metonymy

Metaphor	Metonymy
1) คล้ายคลึงกันด้วยการเปรียบเทียบ (analogy) 2) meta : การถ่ายทอด phor : การคงไว้ (bear) 3) สังเกตเห็นคำบอกแนะ เช่น “เสมือนว่า / ประหนึ่งว่า / ราวกับว่า”	1) คล้ายคลึงกันด้วยการเชื่อมโยง (association) 2) meta : ถ่ายทอด onoma : ชื่อ/นาม 3) จะมีการดึงเอาส่วนย่อย/ส่วนเล็ยวส่วนหนึ่ง มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด (จะใช้ มากในการวาดการ์ตูนรูปคน เช่น จมูกชมพูแทน นายสมัคร สุนทรเวช หน้ารูปเหลี่ยมแทนนาย ทักษิณ ชินวัตร)

(ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ, 2552 : 79)

2.2) ทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory)

ซินเธีย เบลีย์ ลี (Cynthia Bailey Lee 2003) ได้อธิบายถึงโครงสร้างอันสลับซับซ้อนในการเปรียบเทียบทั้งแบบ Metaphor และ Metonymy ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนล้อการเมืองด้วยทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory)

ตามแนวคิดของ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) สัญญะมีความหมายและความสำคัญจากวิธีการที่พวกมันมีปฏิสัมพันธ์กับสัญญะอื่น ๆ ในระบบ โดยมีการแสดงออกในเชิงตรงกันข้ามหรือเป็นคู่ขัดแย้งกับวัตถุอื่น ๆ ในระบบเดียวกัน

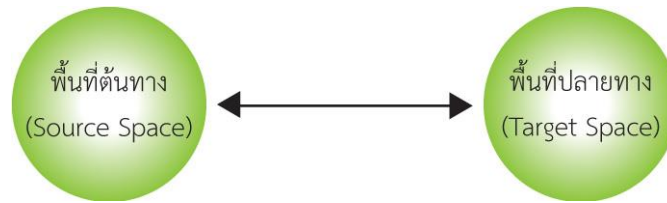

ภาพที่ 6 ผลงานการ์ตูนของ Daryl Cagle
(Cited in Cynthia Bailey Lee, 2003 : 3)

ในผลงานการ์ตูนชิ้นนี้ (ภาพที่ 6) ของดาร์ริล เคเกิล (Daryl Cagle, 2003) มีการแสดงความแตกต่างในเชิงขนาดและความยาวขนวนของระเบิดทั้ง 2 ลูก (และหัวลูกระเบิดที่มีหน้าตาแตกต่างกัน) คนที่มีหน้าตาคล้าย จอร์จ บุช (George Bush) เป็นตัวกลางที่จำแนกความแตกต่างระหว่างสัญญาณทั้งสองนี้ เขาจุดขนวนของระเบิดที่อยู่ห่างออกไป ในขณะที่เดียวกันเขาก็กำลังยื่นหันหลังให้กับระเบิดอีกลูกหนึ่งที่อยู่ใกล้ ๆ เขาสร้างความขัดแย้งระหว่างสัญญาณทั้งสอง ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์เชิงตำแหน่ง/ระยะทาง และรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ ความขัดแย้งเหล่านี้สื่อถึงใจความของการ์ตูนที่สะท้อนภาพของความขัดแย้งระหว่างประเทศ ความขัดแย้งในการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศ และความไม่ลงรอยกันระหว่างประเทศและนโยบาย

ภาพการ์ตูนนี้สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) สัญญะรูประเบิดทำหน้าที่อุปมาถึงความสัมพันธ์ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศสหรัฐ เกาหลีเหนือ และอิรัก ที่ไม่ได้สื่อความหมายถึงระยะห่างของระเบิดกับขนวนแต่เพียงอย่างเดียว มันมีการกำเนิดพื้นที่หลอมรวม (blended space) ซึ่งมีการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ต้นทาง (source space) และพื้นที่ปลายทาง (target space) ขึ้นมา

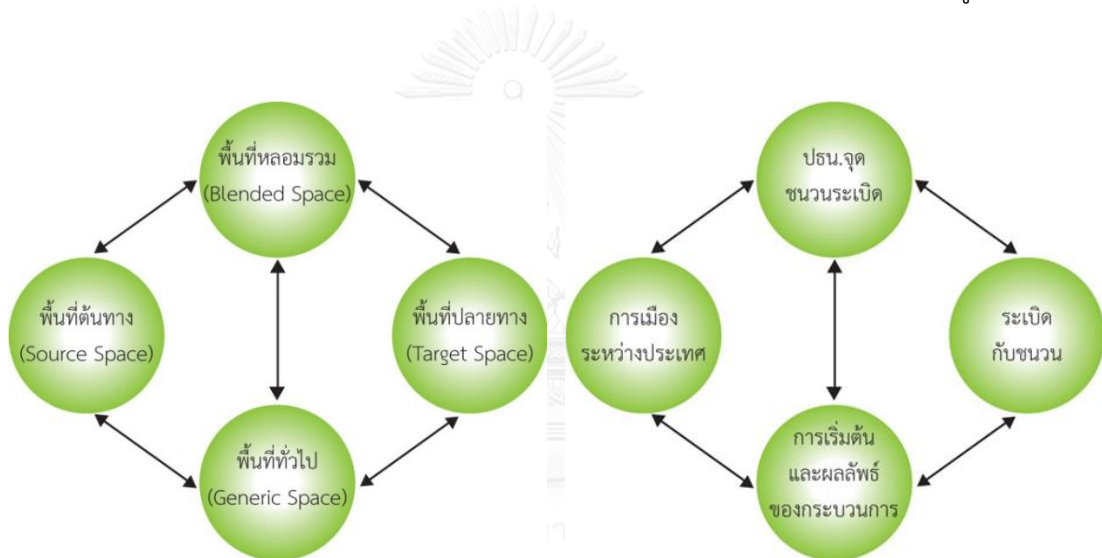
แผนภาพนี้เป็นตัวอธิบายความเชื่อมโยงของวัตถุ มันแสดงถึงโครงสร้างแบบดั้งเดิมของทฤษฎีอุปลักษณ์ (metaphor theory) ที่แสดงถึงความหมายตรง (ต้นทาง) กับความหมายโดยนัย (ปลายทาง)

ภาพที่ 7 แผนภาพที่ 1 : การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอุปลักษณ์แบบเดิม

(Source: Cynthia Bailey Lee, 2003 : 4)

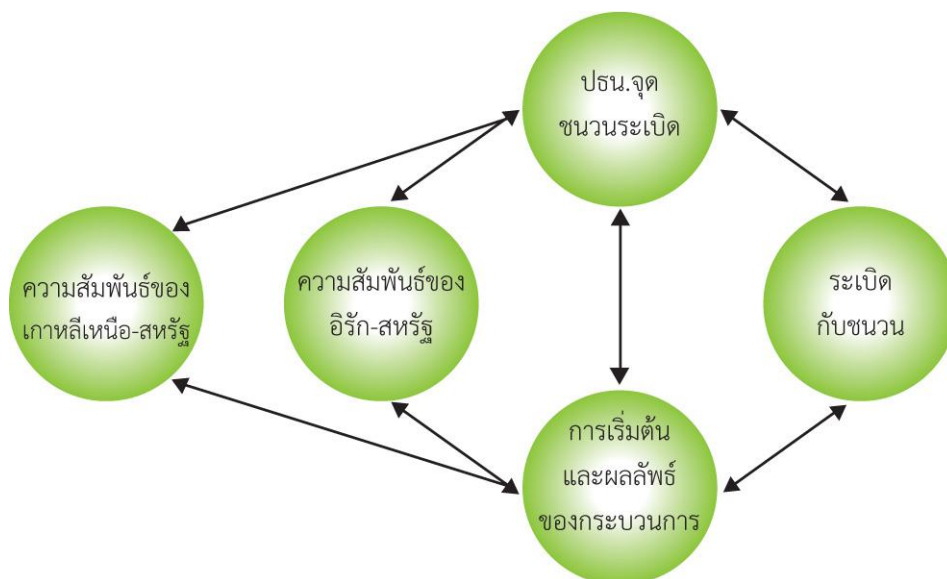
ในแผนภาพ 2a แสดงถึงโครงสร้างต้นแบบของทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) และแผนภาพ 2b แสดงถึงโครงสร้างของการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมที่ใช้ในการอธิบายการกระตุ้นช่องนี้

ภาพที่ 8 แผนภาพ 2a และ 2b สำหรับการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวม

(Source: Cynthia Bailey Lee, 2003 : 4)

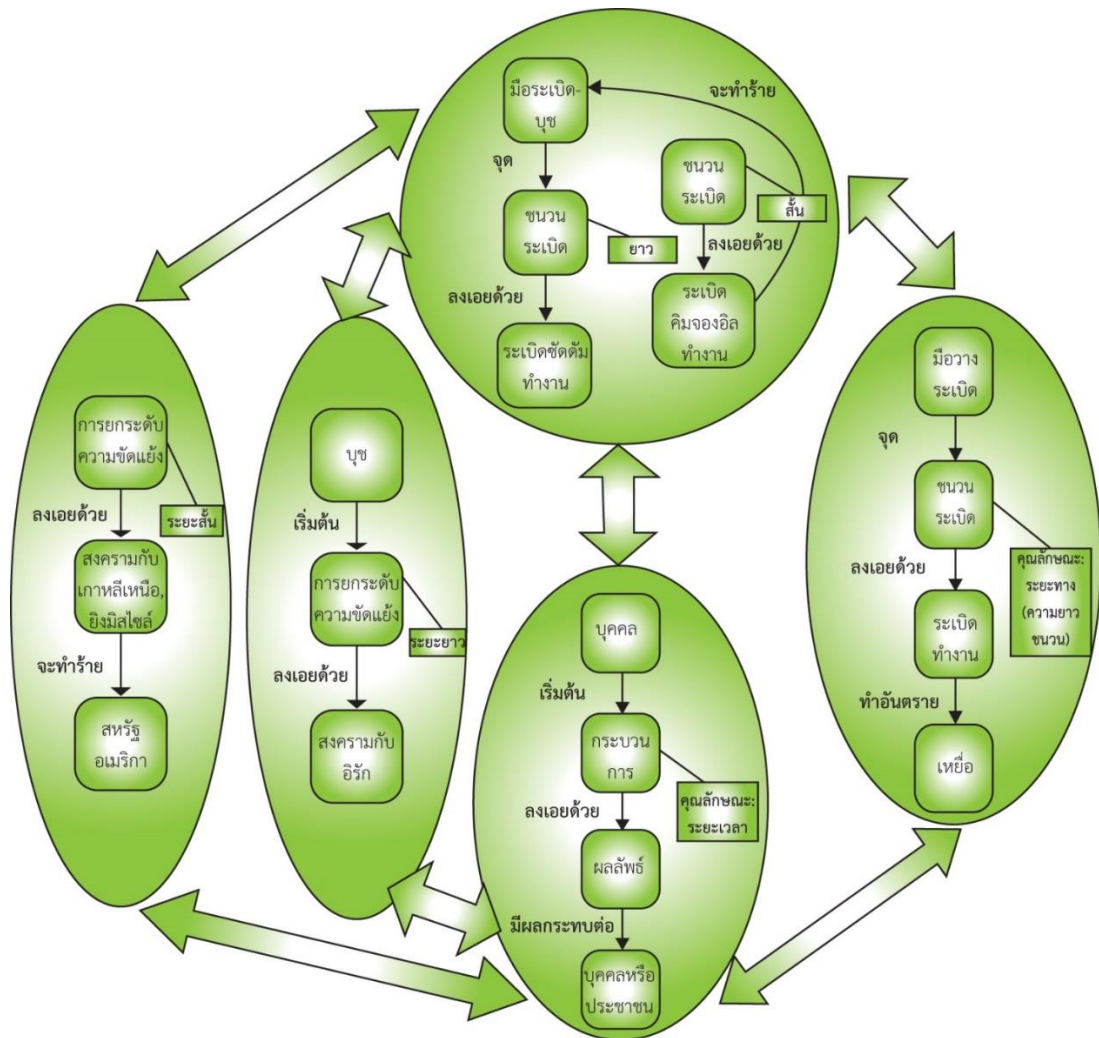
ในทฤษฎีหลอมรวม ทั้งพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางถูกเรียกว่าพื้นที่นำเข้า (input spaces) เพราะทั้งคู่ป้อนข้อมูลให้กับพื้นที่หลอมรวม ในที่นี้ได้มีการเพิ่มพื้นที่ทั่วไป (generic space) เข้ามาเพื่อให้นิยามแก่โครงสร้างภายในของพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ทั้งสามส่วน ทั้งนี้ภาพตัวแทน “อิรัก” และ “เกาหลีเหนือ” อยู่ในพื้นที่ความคิด (conceptual space) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนในแผนภาพที่ 3 จึงได้มีการเพิ่มตัวแสดงเกาหลีเหนือเข้ามา

ภาพที่ 9 แผนภาพที่ 3 : การวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมที่มีการเพิ่มชุดข้อมูลเกาหลีเหนือเข้าไป

(Source: Cynthia Bailey Lee, 2003 : 5)

แผนภาพที่ 4 ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างภายในของชุดข้อมูลต่าง ๆ (nodes) ที่แสดงในแผนภาพที่ 3 โครงสร้างของพื้นที่นำเข้าทั้งสามส่วนถูกใช้ในการตีความการเมืองระหว่างประเทศและการให้ความรู้วาระเปิดและชนวนมีวิธีการทำงานอย่างไร สังเกตได้ว่าโครงสร้างของพื้นที่นำเข้าทั้ง 3 นี้มีความคล้ายคลึงกันอย่างชัดเจน การวางหลักเกณฑ์ของความคล้ายคลึงนี้ได้ถูกนิยามไว้ในพื้นที่ทั่วไป (generic space) และวิธีการผสมผสานพื้นที่นำเข้าสองส่วนดังที่ปรากฏในภาพการ์ตูนได้ถูกนิยามเอาไว้ในพื้นที่หลอมรวม (blended space)

ภาพที่ 10 แผนภาพที่ 4 : รายละเอียดของการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวม
(Source: Cynthia Bailey Lee, 2003 : 6)

ในพื้นที่หลอมรวม (blended space) ชุดข้อมูลของ “บุช” กับ “มือวางระเบิด” ได้ถูกผนวกเป็น “มือระเบิด-บุช” ซึ่งมีนัยสำคัญอยู่ในพื้นที่หลอมรวม เนื่องจากพื้นที่นำเข้าแต่ละส่วนมีบริบทเฉพาะของมันเอง ดังนั้นจึงมีแต่ในพื้นที่หลอมรวมเท่านั้นที่มีความขัดแย้งระหว่างการดำเนินนโยบายต่อประเทศอิรักและเกาหลีเหนือ และภัยคุกคามจากตัวแสดงต่าง ๆ ปรากฏให้เห็น และเป็นเพราะว่าตัวละคร “มือวางระเบิด” ถูกหลอมรวมกับ “บุช” เมื่อนึกถึงมือวางระเบิดคนทั่วไปก็มักจะนึกถึงความอันตรายและความชั่วร้าย การเชื่อมโยงตัวละครตัวนี้กับบุชจึงเป็นการวิจารณ์อย่างเปิดเผย

ความแตกต่างเชิงโครงสร้างอีกอย่างหนึ่งระหว่าง พื้นที่หลอมรวม-กับ-พื้นที่นำเข้า ก็คือว่า ในพื้นที่หลอมรวมจะมีวงจร (loop) “ระเบิดเกาหลีเหนือ” จะทำร้าย “มือระเบิด-บุช” ผู้จุดชนวน

ระเบิด อย่างไรก็ตามในพื้นที่นำเข้า “สงครามกับเกาหลีเหนือ” จะทำร้าย บุคคลที่สาม ได้แก่ “ประเทศ สหรัฐา” นอกจากนี้ในพื้นที่นำเข้า “ระเบิดกับขบวน” ยังได้แสดงให้เห็นว่า “เหยื่อ” มีความแตกต่าง จาก “มือวางระเบิด” ประธานาธิบดีบุชเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสหรัฐา และเขาจะถูกเล่นงานถ้าหากว่าประเทศสหรัฐา โดยรวมถูกเล่นงาน ดังนั้นเราสามารถพบการบอกกล่าวโดยนัยว่าบุชกำลังทำร้ายตัวเองได้ในพื้นที่นำเข้า แต่บทสรุปโดยตรงที่ชัดเจนเกี่ยวกับการทำร้ายตัวเองจากการที่บุชเพิกเฉยต่อเกาหลีเหนือนั้นสามารถพบได้เฉพาะในความหมายที่ปรากฏบนพื้นที่หลอมรวมเท่านั้น

ตัวอย่างจากการ์ตูนของเคเกลซันนี่ (ภาพที่ 6) ช่วยอธิบายว่าทฤษฎีหลอมรวมมีส่วนช่วยในการนิยามการล้อเลียนเสียดสีซึ่งเป็นการแสดงอารมณ์ขันที่ใช้ในการ์ตูนการเมืองได้อย่างไร การล้อเลียนเสียดสีมิได้สร้างความหมายใหม่ขึ้นมา มิเช่นนั้นมันจะขาดความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จริง แต่การล้อเลียนเสียดสีได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อตอกย้ำ อธิบาย และให้ข้อคิดเห็น ด้วยเหตุนี้ผู้อ่านจึงสามารถทำความเข้าใจอุปลักษณ์และความหมายที่สื่อออกมาในพื้นที่หลอมรวมได้

การ์ตูนชิ้นนี้ยังเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจสำหรับการใช้ นามนัย (Metonymy) หรือการเปรียบเทียบเชื่อมโยง อันเป็นการนำเอาส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์มาแทนส่วนรวม ในการ์ตูนชิ้นนี้มีการใช้ภาพล้อเลียนของผู้นำประเทศต่าง ๆ เพื่อเป็นตัวแทนของประเทศเหล่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งตัวคิมจองอิล (Kim Jong-il) เองแม้ว่าจะเป็นคนที่ยืนชื่อว่าโหดเหี้ยม แต่ว่าตัวเขาก็ไม่ใช่ภัยคุกคามที่แท้จริงสำหรับประเทศสหรัฐา ภัยคุกคามที่แท้จริงคืออาวุธยุทโธปกรณ์ของเกาหลีเหนือต่างหาก ตัวประธานาธิบดีบุชเองก็เป็นตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะเขาเป็นตัวแทนของตนเองโดยตรงในแง่ของการกำหนดนโยบาย แต่ในแง่ของภัยคุกคามจากประเทศเกาหลีเหนือนั้น เขาก็อยู่ในฐานะตัวแทนของประเทศสหรัฐา ทั้งประเทศด้วยเช่นกัน นามนัยถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการ์ตูนล้อการเมือง และมันช่วยในการอธิบายรูปแบบการประกอบสร้างภาพของการ์ตูนล้อการเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

กิลเลส ฟอคอนนิเยร์ และมาร์ก เทอร์เนอร์ (Gilles Fauconnier & Mark Turner 1998, อ้างใน Cynthia Bailey Lee 2003: 8) ได้พูดถึงการสร้างความรู้ตุมให้กับนามนัย (Metonymic Tightening) ว่า เมื่อองค์ประกอบส่วนหนึ่งถูกถ่ายทอดจากพื้นที่นำเข้าไปสู่พื้นที่หลอมรวม และองค์ประกอบส่วนที่สองจากพื้นที่นำเข้านั้นได้ถูกถ่ายทอดเพราะว่ามันมีความเชื่อมโยงในเชิงนามนัย

กับองค์ประกอบส่วนแรก ช่วยสร้างความกระชับให้กับนามนัยขององค์ประกอบทั้งสองส่วนในพื้นที่หลอมรวม

ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดได้แก่การแทนสัญลักษณ์แห่งความตายในธรรมเนียมตะวันตกด้วยรูปภาพโครงกระดูกในชุดคลุม อุปลักษณ์ของความตายถูกปรุงแต่งด้วยองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งมีชีวิตที่ดับสูญ (เช่น โครงกระดูก) ในกรณีนี้ “ระเบิด” ที่เป็นอาวุธ มีความเชื่อมโยงเชิงนามนัยกับแนวคิดเรื่องสงครามและภัยอันตราย

ผลงานการ์ตูนอีกชิ้นหนึ่งของเคเกิล (ภาพที่ 11) เป็นตัวอย่างที่ช่วยเน้นย้ำการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมได้ดี ในการ์ตูนชิ้นนี้มีการใช้รหัสสังคml้อเลียนภาพการเดินทางของครอบครัวที่เด็ก ๆ ฝ้าถามพ่อแม่ว่า “ถึงแล้วหรือยัง” ผนวกกับตัวละคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสหรัฐอเมริกา นายโดนัลด์ รัมส์เฟลด์ (Donald Rumsfeld) และผู้สื่อข่าว

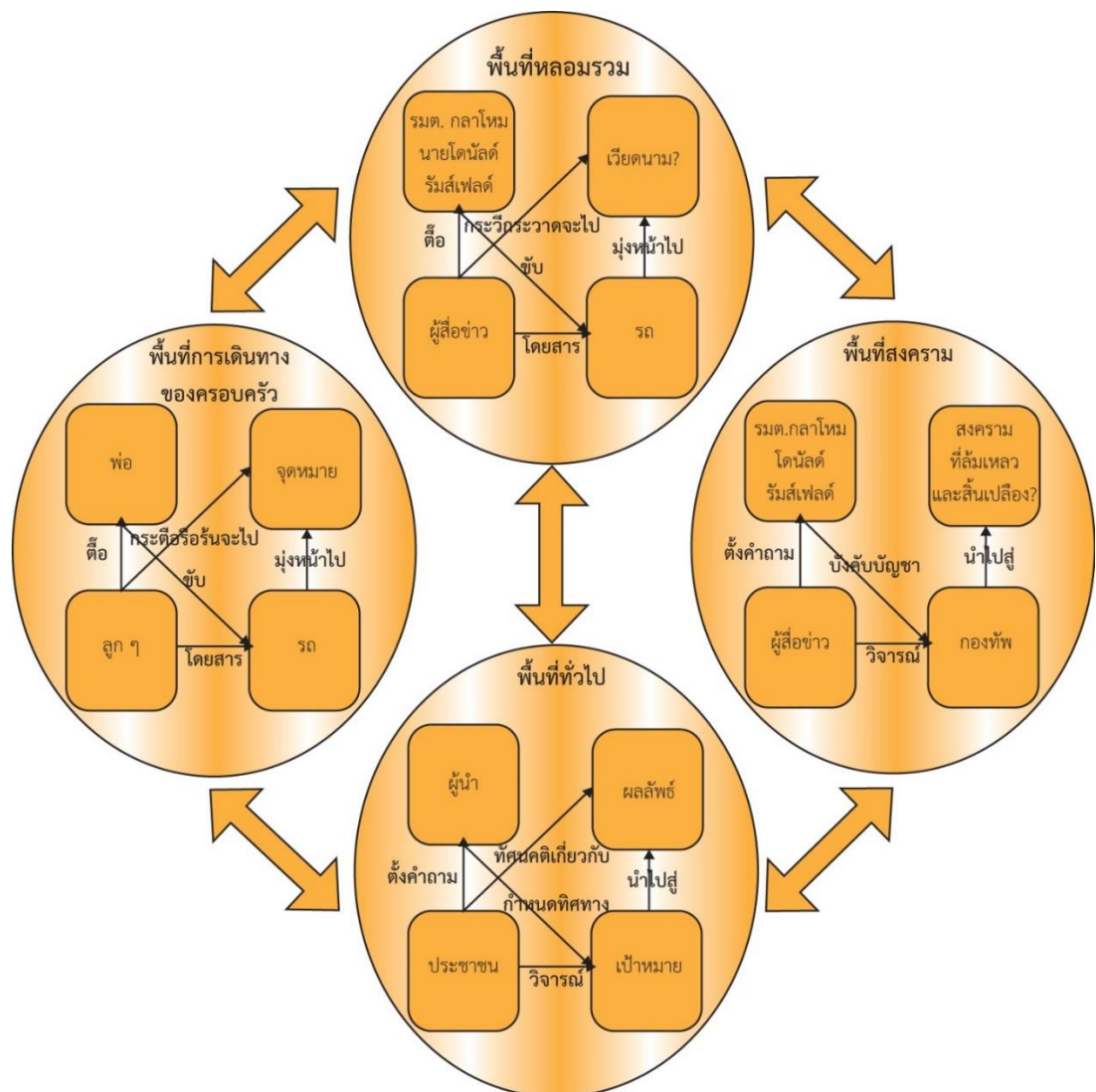

ภาพที่ 11 ผลงานการ์ตูนของ Daryl Cagle

(cited in Cynthia Bailey Lee, 2003 : 9)

ซึ่งในกรณีนี้ ความหมายที่ปรากฏบนพื้นที่หลอมรวมได้มาจากการจับคู่แบบผิดฝาผิดตัวในชุดข้อมูลผลลัพธ์ (Result node) ใน “พื้นที่การเดินทางของครอบครัว” กับ “พื้นที่สงคราม” สำหรับการเดินทางของครอบครัว ใคร ๆ ต่างก็วาดภาพไว้ว่าจุดหมายปลายทางคือสถานที่ที่น่าตื่นเต้น ตัวอย่างเช่น สวนสนุกดิสนีย์แลนด์ ซึ่งเป็นที่ที่เด็ก ๆ พรารถจะไปและเฝ้ารออย่างใจจดใจจ่อ แต่ทว่าในกรณีของพื้นที่สงคราม คงไม่มีใครคาดหวังว่าจะประสบหายนะอย่างเช่นที่เคยเกิดขึ้นในแล้วในเวียดนาม ซึ่งเป็นสมรภูมิตองสงครามที่ล้มเหลวและสิ้นเปลือง (การใช้นามนัยในกรณีนี้ “ประเทศเวียดนาม” คือตัวแทนของ “สงครามเวียดนาม” ซึ่งเป็นดั่งมโนภาพของแผนการทัพที่

เสียหายยับเยิน) แต่ในพื้นที่หลอมรวมนี้ ความกระตือรือร้นของเด็ก ๆ ที่อยากไปให้ถึงจุดหมายไว ๆ ได้ถูกผสมผสานกับความกระวีกระวาดของผู้สื่อข่าวที่เพียรถามรมส์เฟลด์เกี่ยวกับการต่อสู้ดิ้นรนในสงครามอิรัก อันนำไปสู่สถานการณ์พลิกผันที่ผู้สื่อข่าวดูเหมือนจะต้องการให้มีเรื่องราว ๆ เกิดขึ้น ความไม่เหมาะสมของทัศนคติกระเที้ยนกระหือรือเช่นนี้เป็นทั้งมุกเด็ดและใจความสำคัญของการ์ตูน ซึ่งบทสรุปแบบครบถ้วนสมบูรณ์นี้จะปรากฏให้เห็นเฉพาะในพื้นที่หลอมรวมเท่านั้น

ภาพที่ 12 รายละเอียดของการวิเคราะห์พื้นที่หลอมรวมในการ์ตูนล้อเลียนภาพที่ 11

(Source: Cynthia Bailey Lee, 2003 : 10)

2.3) แนวคิดเกี่ยวกับมุกตลกในการ์ตูน (Gags)

ในการ์ตูนล้อการเมืองมีการใช้มุกต่าง ๆ เพื่อสร้างอารมณ์ขัน โดยมุกส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากชีวิตจริง เป็นสถานการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ร่วม รู้สึกตลกขบขัน และเข้าใจสารในการ์ตูนชิ้นนั้นได้ง่ายขึ้น ในผลงานการ์ตูนชิ้นหนึ่ง ๆ อาจจะมีการเลือกใช้มุกประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทรวมกันก็ได้ พอลลี คีเนอร์ (Polly Keener 1992 : 38 - 42) (อ้างในประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน์ 2540 : 47-49) ได้จำแนกมุกที่ปรากฏในการ์ตูนออกเป็น 27 ประเภทได้แก่

1. **การเล่นคำพ้อง (Puns)** - เช่น เล่นคำพ้องเสียงที่ฟังดูคล้ายกันแต่มีความหมายแตกต่างกัน
2. **ตลกเจ็บตัว (Slapstick/pratfalls)** - เช่น การเตะกันแรง ๆ หรือตบหน้าดังฉาด
3. **อติพจน์ หรือ การกล่าวเกินจริง (Hyperbole)** - การวาดตัวละครให้มีบุคลิกลักษณะเกินความจริง หรืออยู่ในสถานการณ์ที่สุดโต่ง
4. **อวพจน์ หรือ การกล่าวน้อยเกินจริง (Understatements)** - เป็นวิธีการถ่ายทอดมุกแบบตรงกันข้ามกับ Hyperbole โดย Understatements จะเป็นมุกตลกแบบเสียบ ๆ ต้องคิดลึกถึงจะเข้าใจมุก
5. **ตัวละครทำอะไรที่ผิดแปลกไปจากปกติ (Character doing something unusual for his or her type)** - เช่น ให้เด็กทารกพูดจาภาษาหู้้นกับเพื่อน ๆ หรือ จับเอาแก๊งมอเตอร์ไซค์มาเย็บปักถักร้อย
6. **การยึดตามตัวอักษร (Literalism)** - การสร้างภาพให้ตรงกับคำพูดหรือคำบรรยาย เพื่อให้ผู้อ่านนึกภาพตามตัวอักษรแต่กลับให้ความรู้สึกแปลก ๆ หรือผิดเพี้ยนจากที่ควรจะเป็น
7. **คำพูดหรือความเห็นที่น่าหัวเราะ (The absurd remark)** - เพราะเป็นเรื่องไม่จริง หรือเกิดจากเหตุการณ์ที่คลาดเคลื่อน หรือการให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่สมควร
8. **คำถามหรือความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious question or comment)** - เป็นคำถามแทงใจดำที่ไม่มีใครอยากได้ยิน มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ตึงเครียดหรือเหตุคับขัน
9. **ตัวละครไม่รู้ตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (Character unaware of something the reader can see)** - เช่น พ่อพูดกับลูกที่ทำทางตีนกลัวว่า "สัตว์ประหลาดไม่มีจริงหรอก" แต่ข้างหลังเขามีสัตว์ประหลาดตัวโตน่าขนลุกยืนอยู่
10. **การเล่นกับปฏิกิริยาโต้ตอบหรือนิสัยเคยชิน (Playing on conditioned reflexes and habits)** - เช่น พ่อแม่ชิงตอบปฏิเสธก่อนที่ลูกจะเอ่ยปากขออะไร หรือในการ์ตูนเรื่อง

“บลอนด์” (Blondie) บุรุษไปรษณีย์มักจะถูกพระเอก แดกวูด บัมสเต็ด (Dagwood Bumstead) วิ่งพรวดออกมาจนเขาจนจดหมายปลิวว่อน

11. **คำที่มีความหมายสองนัย หรือ คำพูดสองแง่สองง่าม (Double entendre)** - เป็นการเล่นกับคำที่มีความหมายซ้อนหรือภาษากำกวม ทำให้ผู้อ่านสามารถตีความได้อีกแบบหนึ่งหรือคำแฝงที่มีความหมายสองแง่สองง่าม
12. **ความไม่ลงรอย หรือ จับแพะชนแกะ (Non sequitur)** - การแสดงให้เห็นถึงผลอันไม่ลงรอยกับความคิดเห็นที่มีอยู่ก่อน หรือความเห็นปกติ เป็นการโยงเรื่องแบบไม่มีเหตุผลให้ข้อสรุปแบบคนละทิศคนละทางกับแนวคิดตั้งต้น
13. **สิ่งของที่ลักษณะเหมือนมนุษย์ (Anthropomorphism)** - ตัวละครสัตว์ พืช หรือสิ่งของที่มีพฤติกรรมหรือความรู้สึกนึกคิดเหมือนมนุษย์
14. **มนุษย์กลายร่างเป็นสัตว์หรือสิ่งของ (Humans masquerading as animals or objects)** - เป็นการเล่นมุกแบบตรงกันข้ามกับ Anthropomorphism เช่น วาดภาพล้อเลียนให้นักการเมืองมีรูปร่างหน้าตาเหมือนสิ่งสาราสัตว์ หรือมีพฤติกรรมเยี่ยงสัตว์ป่า
15. **ความไม่ถูกกาลเทศะหรือไม่เข้ากับยุคสมัย (Incongruous juxtapositions or anachronisms)** - เช่น การจัดวางเฟอร์นิเจอร์หรือสิ่งของไว้ในห้องแคบ ๆ โทมม ๆ
16. **การล้อเลียนหรือเลียนแบบ (Parody and pastiche)** - การล้อเลียนสไตล์หรือผลงานของศิลปินที่เป็นที่รู้จักกันดี
17. **การเหน็บแนม เย้ยหยัน (Satire)** - การเย้ยหยันข้อผิดพลาด หรือความโง่เขลา
18. **การมองต่างมุม หรือย้อนกลับ (Reversal)** - เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวในมุมกลับหรือด้วยแง่มุมที่แตกต่างออกไป ผ่านมุมมองของเด็ก สัตว์ สิ่งของ เป็นต้น
19. **ความกลัว (Fears)** - ตัวละครแสดงความหวาดกลัวเกินเหตุจนน่าขบขัน หรือมีนิสัยปอดแหกจนน่าอับอายขายหน้า
20. **การสะท้อนภาพหรือตั้งคำถามผู้เชี่ยวชาญ (Echoing the expert or questioning the expert)** - การให้คนธรรมดาสะท้อนความคิดเห็นของนักประพันธ์ชื่อดังหรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ หรือตั้งคำถามพวกเขา เพราะการถ่ายทอดความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากปากของคนที่ไม่รู้เรื่องราวจะกลายเป็นเรื่องน่าขำ

21. การใช้อุปมาอุปไมยแบบผสมปนเปหรือการใช้ถ้อยคำผิดเพี้ยน (Mixed metaphors and malapropisms) - การนำคำอุปมาอุปไมยมาใช้แบบผิดที่ผิดทางทำให้ตัวละครดู ป่าแป๋อ หรือการพูดผิด ๆ ด้วยคำพ้องเสียงทำให้เกิดความหมายที่ผิดเพี้ยนไป
22. การพูดกลับตัวอักษรโดยไม่ตั้งใจ (Spoonerisms) - เป็นการเปลือยพูดสลับตัวอักษร หรือ เป็นการพูดประโยคที่พูดแล้วลื่นพันกัน ตัวอย่างในภาษาอังกฤษ เช่น "She sells sea-shells at the sea-shore." ประโยคในภาษาไทย เช่น "เข้าพาดผัดผัก เย็นพาดผักผัก"
23. เรื่องราวหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) - ในการ์ตูนอาจจะมีภาพหรือ คำบรรยายที่ขัดแย้งสวนทางกัน
24. ข้อเท็จจริงที่ไม่ค่อยมีใครรู้ (Little-known facts) - การบอกเล่าเกร็ดความรู้ เรื่องจริงที่ ไม่ค่อยมีใครรู้ ทำให้ผู้อ่านรู้สึกประหลาดใจและกลายเป็นเรื่องขำขันได้ คนชอบอ่านหนังสือ จำพวกเกร็ดความรู้ หรือเรื่องแปลกแต่จริง ไม่ใช่เพราะเนื้อหาสาระของมัน แต่อ่านเพื่อความ บันเทิง
25. ช่วงเวลาที่น่าอับอาย (Embarrassing moments) - การเห็นเรื่องน่าอายเกิดขึ้นกับคนอื่น ทำให้ผู้อ่านหัวเราะคิกคัก และเป็นมุกที่เข้าถึงได้ง่าย เพราะสถานการณ์เป็น ๆ เหล่านั้น อาจจะทำให้เกิดกับตัวเองเมื่อไหร่ก็ได้
26. การจงใจให้คิด (Suggestion) - เป็นการเล่าเรื่องด้วยภาพหรือคำพูดที่มีการกระตุ้นให้ ผู้อ่านได้ขบคิดคาดเดา เกิดการสร้างมโนภาพเหตุการณ์ต่อเนื่อง หรือคิดมุกโต้ตอบขึ้นมาใน ใจ
27. มาผิดจังหวะ หรือช่วงเวลาแย่ (Poor timing) - การสมมติให้ตัวละครโผล่เข้าไปอยู่ใน เหตุการณ์แบบผิดจังหวะ หรืออยู่ผิดที่ผิดทาง สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ขันได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse)

3.1) นิยามของวาทกรรม

สมัชชา นิลปัทม์ (2558) กล่าวว่า วาทกรรม คือ กระบวนการสร้างความหมายให้แก่โลกและสังคม ซึ่งรวมถึงเอกลักษณ์ต่างๆ อย่างมีโครงสร้างและระบบของกฎเกณฑ์ที่จะกำหนดสร้างความหมายว่าสิ่งใดเป็นจริงและไม่เป็นจริง ผ่านข้อความที่ถูกพูดหรือเขียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยข้อความนั้นถูกกำกับไว้ด้วยกรอบของความรู้ (episteme) ที่เกิดการไหลเวียนของข้อความดังกล่าวไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม (social practice) วาทกรรมจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการก็คือ ภาษา ความรู้และอำนาจ ที่เชื่อมโยงถึงกันเพื่อประกอบสร้าง “ความจริง” ขึ้นมา

โดยในโลกสมัยใหม่ที่มีเทคโนโลยีการสื่อสารและสถาบันการสื่อสารมวลชน มีหน้าที่ในการกำหนดวาระของข้อมูลข่าวสาร (agenda setting) ทั้งยังมีระบบและข้อตกลงบางอย่างโดยเฉพาะ “ข่าว” นั้นถูกวางตำแหน่งแห่งที่ของความหมายว่าเป็น “ความจริง” ให้กับสังคม ในกรณีนี้ สื่อมวลชนจึงกลายเป็นสถาบันทางสังคมหลักที่ทำหน้าที่ผลิตวาทกรรมทั้งหลายและสถาปนาให้ความจริงถูกยอมรับโดยทั่วกันอีกด้วย สื่อมวลชนยังเป็นปริศนทลของ พื้นที่ปฏิบัติการของอำนาจของการ “นิยาม” ในการขจัดและกีดกันการนิยามของผู้อื่น (definition & exclusion) ที่แย่งชิงช่วงชิงความหมายระหว่างกันอยู่เสมอ

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1970, อ้างใน กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ 2549 : 8) มองว่า วาทกรรมเป็นกระบวนการในการสร้างตัวตนและความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม โดยมีลักษณะเป็นชุดของความคิดที่แผ่กระจายด้วยอำนาจและอุดมการณ์ของสังคมผ่านช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ (2549 : 10) กล่าวว่า ภาษาและวาทกรรมที่ถูกเลือกมาใช้สื่อความหมายล้วนแฝงด้วยความคิดบางอย่างของสังคมผ่านผู้ใช้ภาษา และผ่านการกระทำทางสังคมที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อัตลักษณ์ และอุดมการณ์ทางสังคมบางประการย่อมแทรกและทอดตัวอยู่ท่ามกลางภาษาที่ถูกใช้เหล่านั้น การศึกษาตีความข้อมูลทางภาษาในเชิงวาทกรรมไม่ว่าจะเป็นมิติทางภาษาหรือมิติทางสังคมย่อมทำให้เห็นอำนาจ อัตลักษณ์ และอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เป็นเบื้องหลัง

กฤษฎาวรรณ ได้นำเสนอความคิดเรื่องความรุนแรงและวาทกรรมเกี่ยวกับภาคใต้ของไทย ผ่านบทความเรื่อง “วาทกรรมเกี่ยวกับภาคใต้และความรุนแรงในสังคมไทย” พบว่าวาทกรรมที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบแตกต่างกันก็จริง แต่ความคิดเรื่องความรุนแรงที่ผูกติดไปกับชนกลุ่มน้อยได้กลายเป็นอุดมการณ์สำคัญที่ถูกนำมาใช้ในลักษณะขนานกันไปกับการสื่อเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดภาคใต้ การแปลทางวาทกรรมเช่นนี้ได้ผูกติดไปกับอคติและอำนาจในการจัดการของผู้ผลิตวาทกรรมซึ่งส่งผลให้เกิดการผลัก “ความเป็นอื่น” ไปสู่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมและมีอิทธิพลต่อการตีค่าและกำหนดคุณค่าให้แก่บุคคลและกลุ่มบุคคลได้ (อ้างแล้ว, 15)

ความท้าทายของการศึกษาวาทกรรมกับสังคมอีกประการหนึ่งก็คือการมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมที่มีมากขึ้น การวิเคราะห์ตัวบทจึงไม่เป็นเพียงการวิเคราะห์เฉพาะเนื้อหาและลักษณะทางภาษาที่ปรากฏเท่านั้น แต่จะวิเคราะห์ภาพรวมของตัวบททั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ การจัดวางองค์ประกอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมในสื่อสารณะที่จำเป็นต้องอาศัยสื่อสัญญาณหลายประเภท ขณะเดียวกันความเกี่ยวเนื่องทางความคิดที่มีอยู่ในตัวบทแต่ละบทสัมพันธ์โยงใยกันไปพร้อมกับบริบทที่เป็นเงื่อนไขแห่งการเกิดตัวบทนั้น จึงยังทำให้การวิเคราะห์วาทกรรมในสื่อสารณะมีความซับซ้อนและเกี่ยวพันกันในลักษณะสหบท (intertextuality) มากยิ่งขึ้น เพราะจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอยู่ก่อนหรือถูกพูดมาก่อนแล้วหรือโยงไปกับสิ่งที่อยู่นอกเหนือตัวบทที่จะอ้างอิงถึงได้ รูปแบบและสิ่งที่มีอยู่ในตัวบทหรือบริบทอื่น ๆ จึงมีอิทธิพลหรือวิถีปฏิบัติที่มีอยู่ในสังคม การวิเคราะห์จะไม่เป็นเพียงการพูดถึงสิ่งที่มี (presence) หรือสิ่งที่ปรากฏชัด (explicit) เท่านั้น แต่จะต้องพูดถึงสิ่งที่ไม่มี (absence) หรือไม่ปรากฏชัด (implicit) ในตัวบทด้วย เพราะการพิจารณาถึงสิ่งที่ไม่มีนี้ มักจะสัมพันธ์กับมุมมองทางด้านการวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะในเรื่องอำนาจและอุดมการณ์

เทียน เอ ฟาน ไค้ (Teun A. van Dijk) (อ้างถึงใน ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2006 : 9-10) กล่าวว่า วาทกรรมไม่ใช่ผลผลิตภาษาที่อยู่โดด ๆ โดยปราศจากบริบท แต่เป็นรูปแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคมหรือเหตุการณ์การสื่อสารที่มีองค์ประกอบหลายอย่าง

ตามนิยามของฟาน ไค้ วาทกรรมคือเหตุการณ์การสื่อสารที่ซับซ้อนประกอบด้วยผู้มีบทบาทต่าง ๆ เช่น บทบาทผู้พูด/ผู้เขียน ผู้ฟัง/ผู้อ่าน ฯลฯ ผู้มีบทบาทเหล่านี้ร่วมในการสื่อสารที่เกิดขึ้นในฉากหนึ่ง ฟาน ไค้เน้นด้วยว่าผู้มีส่วนร่วมในวาทกรรมหรือเหตุการณ์การสื่อสารนั้นมิได้เป็นเพียง

ผู้พูด/ผู้เขียน และผู้ฟัง/ผู้อ่าน แต่ยังเป็นผู้มีบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมในฐานะสมาชิกของกลุ่มหนึ่งหรือวัฒนธรรมหนึ่งด้วย

สิ่งที่ฟาน ไค์ก้าในงานหลายชิ้นของเขาก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับการครอบงำ (manipulation) ตามมุมมองของฟาน ไค์ก้า การครอบงำทางความคิดมีมิติ 3 ด้าน ด้านแรก การครอบงำทางความคิดเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมเพราะเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจในทางมิชอบของกลุ่มคนในสังคม ด้านที่สอง การครอบงำทางความคิดเป็นปรากฏการณ์ทางปริชาน เพราะเป็นการควบคุมความคิดของคนในสังคม และด้านที่สาม การครอบงำทางความคิดเป่าล้างหรือการบังคับ กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมควบคุมวาทกรรมเพื่อสื่อทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ที่เอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายตน ทั้งนี้มีองค์ประกอบหลายประการในกระบวนการที่ทำให้ความคิดดังกล่าวเป็นที่รับรู้และเข้าไปอยู่ในความทรงจำระยะยาว เมื่อคนในสังคมถูกครอบงำทางความคิด ก็จะไปประพฤติปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อนั้น ๆ กลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมจึงสามารถควบคุมคนในสังคมได้ตามที่ตนต้องการโดยผ่านวาทกรรมนั่นเอง

ฟาน ไค์ก้า (2008: 10, อ้างใน, ญัฐพร : 21-22) กล่าวถึงกระบวนการควบคุมวาทกรรมไว้ว่าการควบคุมเริ่มจาก **การควบคุมบริบท** (context control) กล่าวคือ ผู้มีอำนาจจะตัดสินใจว่าใครควรมีส่วนร่วมในวาทกรรม เมื่อไร ที่ไหน และมีจุดหมายใด ต่อจากนั้น ก็เป็น **การควบคุมวาทกรรม** โดยพิจารณาว่า วาทกรรมควรมีเนื้อหาอย่างไร พูดเรื่องใดมากน้อยเพียงใด ประเด็นใดควรเป็นประเด็นหลักหรือประเด็นรอง ลำดับความอย่างไร ควรสื่อด้วยกลวิธีทางภาษาใด ใช้วจนกรรมใด และจะเรียบเรียงวจนกรรมเหล่านั้นในการปฏิสัมพันธ์อย่างไร

ฟาน ไค์ก้า (1989) แจกแจงประเภทวาทกรรมกับรูปแบบการควบคุมไว้ดังนี้

- วาทกรรมที่มีเจตนาชี้แนะ (directive) จะควบคุมการกระทำโดยตรง ตัวอย่างวาทกรรมประเภทนี้ ได้แก่ คำสั่ง กฎหมาย กฎเกณฑ์ต่าง ๆ การขู่ ฯลฯ ผู้ผลิตวาทกรรมประเภทนี้มักเป็นผู้มีบทบาทในฐานะสถาบันหรือมีอำนาจของสถาบันรองรับ
- วาทกรรมที่มีอิทธิพลต่อการกระทำในอนาคตของคนในสังคมหรือเกี่ยวข้องกับอำนาจโดยการยินยอมพร้อมใจ ได้แก่

- วาทกรรมประเภทชักจูงใจ เช่น โฆษณา วาทกรรมประเภทนี้จะใช้กลวิธีทาง วาทศิลป์ต่าง ๆ เพื่อชักจูงใจให้เกิดการกระทำในอนาคต
- วาทกรรมประเภทพรรณนาเหตุการณ์ การกระทำ และสถานการณ์ในอนาคต เช่น คำทำนาย คำเตือน กลุ่มผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมประเภทนี้คือ บรรดา ผู้เชี่ยวชาญซึ่งควบคุมความรู้และเทคโนโลยี
- วาทกรรมเรื่องเล่าที่แพร่ไปในวงกว้าง เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ ฯลฯ ก็มีอิทธิพลต่อ การกระทำของคนในสังคมเช่นกัน

พาน ไค้ (อ้างใน, ฌัฐพร : 22-23) กล่าวถึงผู้มีอำนาจในสังคมกับการควบคุมวาทกรรม ระดับต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ระดับวัฒนธรรม – ผู้มีอำนาจจะสามารถควบคุมวัฒนธรรมบางประเภท เช่น คำสั่ง ข้อกล่าวหา หรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสถาบัน ฯลฯ ระดับการปฏิสัมพันธ์ – ผู้มีอำนาจจะเป็น ผู้กำหนดว่าวาทกรรมประเภทใดใช้ได้หรือไม่ได้ในสถานการณ์การสื่อสารนั้น ๆ และระดับสุดท้ายคือ การควบคุมหัวเรื่อง วจนลีลา และกลวิธีทางวาทศิลป์

นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงอำนาจในมิติต่าง ๆ ได้แก่ 1) สถาบันที่มีอำนาจ เช่น รัฐบาล สภา กองทัพ พรรคการเมือง สื่อ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ฯลฯ 2) ตำแหน่งหรือสถานภาพใน สถาบันที่มีอำนาจ 3) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชาย-หญิง คนรวย-คนจน ผู้ใหญ่-เด็ก พ่อเรา-พวกเขา ฯลฯ 4) ขอบเขตของอำนาจ ซึ่งหมายถึงการที่อำนาจของแต่ละ กลุ่มมีผลต่อสังคมในขอบเขตและระดับที่ต่างกัน 5) ความชอบธรรมของการควบคุม ซึ่งหมายถึงการ ที่การควบคุมรูปแบบต่าง ๆ มีความชอบธรรมในระดับที่ต่างกัน

มิติต่าง ๆ ของอำนาจนี้จะสัมพันธ์กับวาทกรรมและโครงสร้างวาทกรรม กล่าวคือ แต่ละ สถาบันจะเกี่ยวข้องกับวาทกรรมต่างประเภทกัน เช่น สถาบันสื่อเกี่ยวข้องกับวาทกรรมข่าว สถาบัน ทางการเมืองเกี่ยวข้องกับวาทกรรมการอภิปรายในสภา ฯลฯ ผู้มีตำแหน่งหรือสถานภาพต่างกัน ใน สถาบันจะใช้วัฒนธรรมและวจนลีลาที่แสดงอำนาจต่างกัน เช่น ผู้ที่มีตำแหน่งต่ำกว่าไม่สามารถใช้ วัฒนธรรมสั่งการได้ ฯลฯ คนต่างกลุ่มในสังคมจะสามารถควบคุมการปฏิสัมพันธ์ได้ต่างกัน เช่น ในบาง สังคม เพศชายจะเป็นผู้กำหนดหัวเรื่องในการสนทนาและเป็นผู้ครอบครองการสนทนามากกว่า ส่วน ในบางสังคม ผู้มีอาวุโสสูงจะมีบทบาทดังกล่าว ฯลฯ

สรุปได้ว่า อำนาจมีที่มาจาก การเข้าถึงวาทกรรม ทั้งนี้เพราะวาทกรรมมีบทบาทในการควบคุมความคิดของคนในสังคม ผู้ที่มีอำนาจมีโอกาสเข้าถึงวาทกรรมสาธารณะได้มากกว่า จึงสามารถควบคุมความคิดของคนกลุ่มอื่นในสังคมได้ อย่างไรก็ตาม อำนาจไม่ใช่สิ่งคงที่ อาจถูกต่อต้านหรือตอบโต้จากกลุ่มที่ถูกควบคุมได้เช่นกัน

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (อ้างแล้ว, 127) ได้สรุป 5 หัวข้อวิพากษ์หลักของวาทกรรมไว้ดังนี้ 1) วาทกรรมแฝงอคติ 2) วาทกรรมของนักการเมือง 3) วาทกรรมกับเพศสภาวะ 4) วาทกรรมกับสถาบัน 5) วาทกรรมกับกลุ่มชายขอบ

ซึ่งผู้วิจัยขอหยิบยกมาเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แก่ “วาทกรรมแฝงอคติ” และ “วาทกรรมกับกลุ่มชายขอบ”

3.2) วาทกรรมแฝงอคติ (วาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ)

แจน บลอมมาร์ท (Jan Blommar 2005) ชี้ให้เห็นว่า วาทกรรมแฝงอคติที่งานวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จำนวนมากศึกษาก็คือ **วาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ** และงานวิจัยในระยะหลังมานี้ มักเลือกศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้อพยพ

การเหยียดเชื้อชาติ การปฏิบัติต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่นและผู้อพยพอย่างมีอคติปรากฏในวิถีปฏิบัติทางสังคมหลายรูปแบบ เช่น การกดค่าจ้างแรงงานต่างด้าว ฯลฯ แต่ในสังคมข้อมูลข่าวสารเช่นปัจจุบัน วาทกรรมเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม ที่มีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับการเหยียดเชื้อชาติ อุดมการณ์เหยียดเชื้อชาติจะถูกประกอบสร้างและสื่อผ่านตัวบท (ข้อเขียนและคำพูด) อุดมการณ์ดังกล่าวแฝงอยู่ในตัวบทหลายชนิดตั้งแต่แบบเรียน ภาพยนตร์ บทสนทนาในชีวิตประจำวัน รายงานข่าว ฯลฯ

ในปัจจุบันเมื่อแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับความสำคัญมากขึ้น การสื่ออุดมการณ์เหยียดเชื้อชาติจึงมักมิได้เป็นการกล่าวตรงไปตรงมาหรือเปิดเผย แต่มักแฝงอยู่ในตัวบท ผู้ผลิตตัวบทอาจใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น มูลบท อุปลักษณ์ การบอกปิด การปฏิเสธในลักษณะต่าง ๆ

ดังนั้น การจะตัดสินว่าวาทกรรมที่ศึกษาเป็นวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติหรือเป็นเพียงการ

กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จึงต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เมื่อใดความแตกต่างดังกล่าวถูกนำเสนอว่า "ไม่ปกติ" "ด้อยกว่า" หรือ "เป็นปัญหา" เมื่อนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า เข้าข่ายกรณีวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ

ฟาน ไดก์ ศึกษาวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติในสังคมตะวันตกทั้งในยุโรปและอเมริกาเหนือ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ความคิดเหยียดเชื้อชาติปรากฏทั้งในข้อเขียนและคำพูด ได้แก่ บทสนทนาในชีวิตประจำวัน รายงานข่าว การอภิปรายในสภาของนักการเมือง และวาทกรรมธุรกิจ ฟาน ไดก์ อธิบายว่า การที่คนขาวมีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็เพราะสามารถเข้าถึง (active access) ทรัพยากรทางสังคมซึ่งรวมถึงกระบวนการผลิตวาทกรรม การควบคุมวาทกรรมของกลุ่มชนชั้นนำผิวขาวทำให้สามารถสื่ออุดมการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มของตน และมีอิทธิพลในวงกว้างต่อวิถีปฏิบัติเหยียดเชื้อชาติในสังคม ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรือผู้อพยพแทบไม่มีโอกาสเข้าถึงการผลิตวาทกรรมเลย

ฟาน ไดก์ (van Dijk 1992, 1996, 2001, อ้างใน, ญัฐพร : 128-132) สรุปไว้ว่า กลวิธีที่ใช้ในการเหยียดเชื้อชาติทุกประเภทคือ **การนิยาม**ว่า ความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรือผู้อพยพเป็นเรื่องธรรมชาติ หลีกเลียงไม่ได้ หรือแม้แต่เป็นประชาธิปไตย และเนื่องจากความคิดเหยียดเชื้อชาติเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน ผู้สื่อความคิดเช่นนี้จึงมีอาจจะกระทำอย่างตรงไปตรงมา การเหยียดเชื้อชาติจึงมักถูกปฏิเสธด้วย **กลวิธีบอกรับ** หลากหลายวิธีและนำเสนอว่าเป็นเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือเป็นผลชั่วคราวจากการมีสถานภาพเป็นผู้อพยพ นอกจากนี้ เราจะพบ **กลวิธีการแบ่งขั้วพวกเรา-พวกเขา** ซึ่งประกอบด้วยการนำเสนอตนเองในด้านบวกและนำเสนอผู้อื่นในด้านลบ เป็นกลวิธีหลักในวาทกรรมชนิดนี้

นอกจากนี้ ไมเคิล บิลลิก (Michael Billig 2001, อ้างใน, ญัฐพร : 132) ยังชี้ให้เห็นว่า อีกกลวิธีหนึ่งที่ใช้ในวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติคือ **เรื่องตลกเหยียดเชื้อชาติ** (Racist jokes) งานวิจัยของเขาศึกษาเรื่องตลกเกี่ยวกับคนเชื้อสายแอฟริกันจาก 3 เว็บไซต์ของกลุ่มคลู คลักซ์ แคลน (KLu Klux Klan) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ล้วนแต่ใช้ "ความเป็นเรื่องตลก" เพื่ออ้างว่าสิ่งที่นำเสนอทั้งหมดก็เพื่ออารมณ์ขัน ไม่ใช่เรื่องจริงจัง และเน้นว่าเว็บไซต์ทั้งสามเป็นเว็บไซต์ตลก ไม่ใช่เว็บไซต์เหยียดสีผิว แต่บิลลิกชี้ให้เห็นว่า เพียงแค่การเรียกชื่อเรื่องตลกว่า "ตลกของคนดำ" (Nigger jokes) ก็ย่อมแสดง

อุดมการณ์เหยียดเชื้อชาติที่แฝงอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้การมองว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องตลกก็เท่ากับยอมรับอุดมการณ์ดังกล่าวในทางอ้อมนั่นเอง

วาทกรรมกับกลุ่มชายขอบ

ณัฐพร กล่าวว่า กลุ่มชายขอบ คือ กลุ่มคนที่ไร้สิทธิและโอกาส ไร้อำนาจ เป็นผู้ที่ถูกควบคุม กดขี่ หรือเอาไรต์เอาเปรียบจากกลุ่มคนที่เป็น "ศูนย์กลาง" คนกลุ่มนี้หมายรวมถึงคนยากจน ชนกลุ่มน้อย แรงงานข้ามชาติ เพศที่สาม เด็กเร่ร่อน ฯลฯ (อ้างแล้ว, 148)

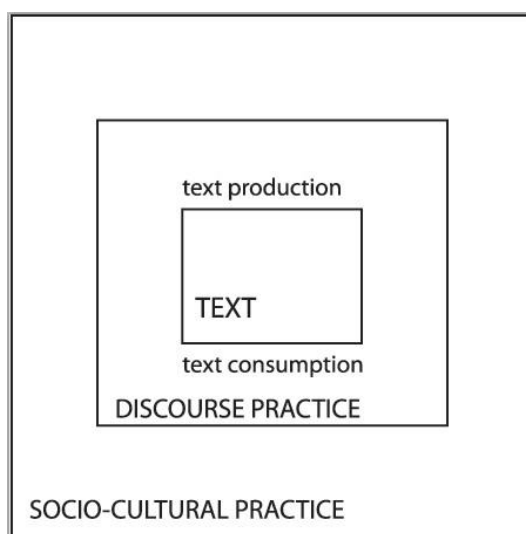
ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2545 : 12) กล่าวถึงความเป็นชายขอบไว้ว่า

"ความเป็นชายขอบ ไม่ใช่เรื่องของการถูกกั้นให้ไปอยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจหรืออำนาจ หรือไม่เข้าประเภทแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นเรื่องของความรู้ ความจริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมองเขา แทนตัวเขา ความรู้และความจริงเหล่านี้ กลายเป็น "สามัญสำนึก" ที่รับรู้เข้าใจกันในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งชายขอบเอง ก็อาจจะรับหรืออ้างอิงไปเป็นความจริงเกี่ยวกับตัวเองด้วย รวมทั้งมีการต่อต้านโต้แย้งปฏิเสธในเวลาเดียวกัน"

แฟร์คลีฟ (1995) เน้นย้ำว่าเมื่อวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ผู้วิเคราะห์ควรพิจารณาด้วยว่า เสียงที่ปรากฏในถวบทมาจากทุกฝ่ายเท่ากันหรือไม่ ดังคำกล่าวของบลอมมาร์ทที่ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้ผู้ที่ไร้อำนาจหรือไร้เสียงในสังคมได้มีอำนาจต่อรองหรือมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น

3.3) แนวพินิจของแฟร์คลัฟ

นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough อ้างถึงใน ญัฐพร ,อ้างแล้ว: 41-44) เน้นว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคม ดังนั้น ในการวิเคราะห์ จึงต้องพิจารณาทั้งตัวบท วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม

ภาพที่ 13 กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรมของแฟร์คลัฟ

(ที่มา: ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2006: 42)

เริ่มจาก **ตัวบท** แฟร์คลัฟเน้นแนวคิดที่ว่า ตัวบทประกอบสร้างความหมายอันได้แก่ ระบบความรู้ ความเชื่อ อัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ทางสังคม ตรงกับแนวคิดหน้าที่ทางสังคมของภาษาของฮัลลiday (Halliday 1978, 1994) กล่าวคือ ภาษามีหน้าที่ 3 ด้าน ได้แก่

- 1) หน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิด (ideational) คือ การสื่อมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับโลก การสร้างและต่อยอดภาพแทนของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
- 2) หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ (interpersonal) คือ การสร้างและดำรงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- 3) หน้าที่ด้านการเรียบเรียงความ (textual) คือ การเรียบเรียงให้เกิดตัวบทที่มีอรรถภาพและสัมพันธ์ภาพ

นอกจากความคิดเรื่องหน้าที่ทางสังคมของภาษา แฟร์คลัฟยังมองว่าตัวบทตามแนวคิดของ ไวยากรณ์ระบบและหน้าที่ว่า **ตัวบทมีลักษณะเป็นชุดของตัวเลือก** นั่นคือ ตัวบทเลือกกรูภาษาหนึ่ง จากชุดตัวเลือกที่มีอยู่ในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับคำศัพท์ ระดับโครงสร้างประโยค ฯลฯ เพื่อสื่อ เหตุการณ์หรือสภาพจากมุมมองหนึ่ง

มิติที่สองคือ **วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม** (discourse practice) แฟร์คลัฟอธิบายว่า หมายถึง การผลิต/กระจายตัวบท และการบริโภค/ตีความตัวบท เขามองว่าวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมเป็น สื่อกลางระหว่างสังคมกับตัวบท กล่าวคือ สังคมมีอิทธิพลต่อตัวบททางอ้อม หรืออธิบายได้ว่าสังคม กำหนดวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมไปกำหนดตัวบทอีกต่อหนึ่ง ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์อาจเปลี่ยนมุมมองการนำเสนอข่าวเพราะอิทธิพลของสังคม และในขณะเดียวกัน รายงาน ข่าวก็กลับไปมีอิทธิพลต่อสังคม

นอกจากมีผลต่อภาษาในตัวบทแล้ว วิถีปฏิบัติทางวาทกรรมยังมีผลต่อ**ระเบียบวาทกรรม**ด้วย คำว่าระเบียบวาทกรรม (orders of discourse) มีที่มาจากฟูโกต์ (Foucault 1971, 1984) แฟร์คลัฟ นิยามคำนี้ว่า คือ การรวมกันของประเภทตัวบทต่าง ๆ (genres) วาทกรรมต่าง ๆ (discourse) และ ลีลา (styles) ในรูปแบบเฉพาะ

- ประเภทตัวบท (genres) หมายถึง ภาษาที่สัมพันธ์กับกิจกรรมทางสังคมแบบใดแบบหนึ่ง ตัวอย่างของประเภทตัวบท เช่น บทสัมภาษณ์ บทวิจารณ์หนังสือ
- วาทกรรม (discourses) หมายถึง ภาษาที่ใช้เพื่อสื่อภาพแทนจากมุมมองใดมุมมองหนึ่ง ตัวอย่างวาทกรรม เช่น วาทกรรมการแพทย์แผนจีน วาทกรรมการแพทย์ตะวันตก
- ลีลา (styles) หมายถึง ภาษาที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้และเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มนั้น เช่น ลีลาของแพทย์ ลีลาของศาล

ระเบียบวาทกรรมก็คือการรวมกันขององค์ประกอบทั้งสามนี้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แพร่คลัฟตั้งข้อสังเกตว่า วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมที่ไม่เป็นไปตามขนบเดิมมักจะสัมพันธ์กับระเบียบวาทกรรมที่ซับซ้อน ตัวอย่างเช่น วิธีปฏิบัติทางวาทกรรมที่เปลี่ยนไปของสื่อในปัจจุบัน การบริโภคนที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภคข่าว ทำให้เราพบระเบียบวาทกรรมที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การรายงานข่าวที่มีรูปแบบผสมระหว่างภาษาทางการและภาษาสนทนา หรือกระแสรักสุขภาพในสังคมไทยและการผลิตโฆษณาสินค้าหลายประเภทที่คำนึงถึงประเด็นนี้ส่งผลให้ตัวบทโฆษณาสินค้าต่าง ๆ มีวาทกรรมวิทยาศาสตร์เป็นองค์ประกอบ

แพร่คลัฟจัดให้การวิเคราะห์ระเบียบวาทกรรมเป็นการวิเคราะห์สหบท (intertextual analysis) พร้อมทั้งเน้นว่าต้องกระทำควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ตัวบท การวิเคราะห์สหบทอยู่ที่รอยต่อระหว่างตัวบทและวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม การวิเคราะห์มุ่งตอบคำถามว่า ประเภทตัวบทและวาทกรรมใดบ้างที่นำมาผสมผสานกัน และระเบียบวาทกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับสังคมอย่างไร การเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างสรรค์ใหม่ดังตัวอย่างที่ยกไว้ข้างต้นเป็นสิ่งที่แพร่คลัฟสนใจศึกษา

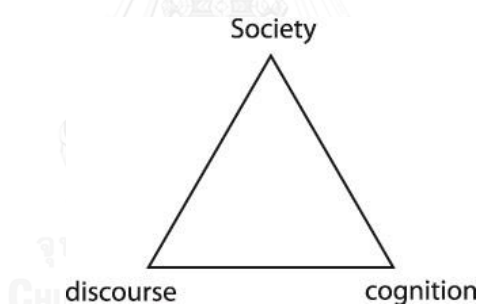
มิติสุดท้ายคือ **วิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม** (Socio-cultural practice) แพร่คลัฟแบ่งเป็น 3 ระดับ เริ่มจากระดับสถานการณ์ (situation) หรือก็คือบริบทแวดล้อมเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ระดับถัดไปคือ ระดับสถาบัน (institution) หรือก็คือสถาบันที่เกิดเหตุการณ์การสื่อสารนั้น ๆ และระดับที่กว้างที่สุดก็คือกรอบสังคมวัฒนธรรม เขาเน้นว่า การวิเคราะห์มิตินี้จะทำให้เห็นความสัมพันธ์แบบวิภาษระหว่างตัวบทกับสังคมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ อย่างไรก็ตามเขามีได้ให้รายละเอียดแนวทางการวิเคราะห์มิติสุดท้ายนี้ไว้ ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดใดประกอบการวิเคราะห์ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ศึกษา

3.4) แนวพินิจของฟาน ไคก์

แนวคิดของฟาน ไคก์ (อ้างใน, ธีรพร : 45-49) มีจุดแตกต่างจากนักวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์คนอื่น ๆ อยู่ที่แนวคิดเรื่องปริชาน (Cognitive) ในงานระยะหลัง ฟาน ไคก์ (van Dijk 20058, 2009) เสนอให้ใช้คำว่า **Critical Discourse Studies (CDS) หรือวาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์** เขาให้เหตุผลว่า เนื่องจากสิ่งที่เขานำเสนอไม่ใช่วิธีวิจัยหรือวิธีวิเคราะห์ แต่เป็นมุมมอง (a perspective) วาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์มีได้ระบุวิธีวิเคราะห์ใดโดยเฉพาะ แต่ให้ใช้วิธีใดก็ได้ที่เหมาะสมกับข้อมูลและประเด็นศึกษา

ฟาน ไดก์กล่าวว่า วาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์เป็นการเชื่อมโยงการวิเคราะห์ภาษาในตัวบท (คำพูดและข้อเขียน) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ระดับจุลภาคเข้ากับมุมมองสังคมระดับมหภาค ซึ่งได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับการใช้อำนาจในทางมิชอบและความไม่เท่าเทียมของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ตามความคิดของฟาน ไดก์ งานวาทกรรมศึกษาจะจัดเป็น “งานเชิงวิพากษ์” เมื่อผู้วิจัยแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนว่า อยู่ข้างผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าหรือผู้ที่ถูกรอบงำ ทั้งนี้โดยมุ่งให้ผลการศึกษานำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ถูกรอบงำ

หัวใจสำคัญของวาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ตามแนวคิดของฟาน ไดก์อีกประการหนึ่งคือ การให้ความสำคัญกับ**มิติด้านปริชาน** (cognition) ฟาน ไดก์กล่าวว่า แนวคิดวาทกรรมของเขาต่างจากแนวอื่น ๆ อย่างชัดเจนในประเด็นนี้ ฟาน ไดก์เน้นว่า สังคมกับวาทกรรมมิได้สัมพันธ์กันโดยตรง แต่เกี่ยวข้องกันกับกระบวนการทางปริชานซึ่งมีความซับซ้อน ในวาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ต้องพิจารณาสามเหลี่ยมความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม-ปริชาน-สังคม (The discourse-cognition-society triangle)

ภาพที่ 14 สามเหลี่ยมความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม-ปริชาน-สังคมของฟาน ไดก์
(อ้างใน, ญัฐพร: 46)

คำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคมของฟาน ไดก์จะเน้นที่สื่อกลางคือ **กระบวนการทางปริชาน** มีรายละเอียดดังนี้

- กระบวนการทางปริชานเกี่ยวข้องกับความทรงจำ (Memory) ซึ่งจำแนกเป็นความทรงจำระยะสั้น (Short-Term Memory หรือ STM) และความทรงจำระยะยาว (Long-Term Memory หรือ LTM) ความทรงจำทั้งสองแบบเกี่ยวข้องกับวาทกรรมคือ การผลิตและทำ

ความเข้าใจวาทกรรมจะเกิดขึ้นในส่วนของความทรงจำระยะสั้น โดยข้อมูลที่ใช้บางส่วนมาจาก ความรู้ที่เก็บอยู่ในส่วนของความทรงจำระยะยาว

- ความทรงจำระยะยาวแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความทรงจำของบุคคล (Episodic Memory) ซึ่งเก็บประสบการณ์ของแต่ละคน และความทรงจำระดับสังคม (Social Memory / Semantic Memory) ซึ่งได้แก่ข้อมูลหรือความรู้ที่คนในสังคมมีร่วมกัน เช่น ความรู้เกี่ยวกับภาษา ความรู้เกี่ยวกับโลกรอบตัว
- ความทรงจำระดับสังคมประกอบขึ้นจาก 1) ความเชื่อเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมซึ่งคนในสังคมมีร่วมกัน หรือเรียกว่า “ความเชื่อที่สังคมมีร่วมกัน”(Common Ground) ความเชื่อนี้คือสิ่งที่คนในสังคมมองว่าเป็นสามัญสำนึกและมักไม่มีข้อโต้แย้ง และ 2) ความเชื่อที่สมาชิกของกลุ่มในสังคมมีร่วมกันซึ่งเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ของกลุ่มนั้น ๆ
- นอกจากส่วนของความทรงจำระดับสังคมแล้ว ฟาน ไดร์กอธิบายว่า เราแต่ละคนมีภาพเหตุการณ์ในความคิด เขาใช้คำว่า **ภาพในความคิด (mental models)** หรือ **ภาพเหตุการณ์ (event models)** ภาพเหตุการณ์ในความคิดของแต่ละคนนี้ประมวลขึ้นจากทั้งความรู้ใหม่ (มาจากการทำความเข้าใจวาทกรรมหรือการสังเกตการณ์เหตุการณ์) ประสบการณ์ที่ผ่านมา ความรู้ของแต่ละคน และข้อมูลที่สมาชิกในสังคมมีร่วมกัน
- ภาพในความคิดเป็นสิ่งที่แต่ละคนใช้ผลิตและทำความเข้าใจวาทกรรม อย่างไรก็ตาม ในการผลิตหรือทำความเข้าใจวาทกรรมแต่ละครั้ง เราไม่ได้ใช้ข้อมูลทั้งหมดที่มีจากภาพในความคิดของเรา แต่เลือกข้อมูลที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทนั้น ๆ
- ฟาน ไดร์กกล่าวว่า สิ่งที่ควบคุมการผลิตและทำความเข้าใจวาทกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทคือ **ภาพบริบทในความคิด (context models)** ที่จะเป็นตัวกำกับว่าเราจะพูดอะไร และพูดอย่างไร ภาพบริบทในความคิดมีส่วนประกอบคือ
 - **ฉาก (เวลาและพื้นที่)**
 - **ผู้ร่วมเหตุการณ์ (บทบาทต่าง ๆ อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ของผู้ร่วมเหตุการณ์ / เป้าหมาย ความรู้ ทศนคติ และอุดมการณ์ของผู้ร่วมเหตุการณ์)**
 - **การกระทำทางสังคมที่ดำเนินอยู่ (หมายรวมถึงวาทกรรม)**

สรุปได้ว่า วาทกรรมกับสังคมมิได้สัมพันธ์กันโดยตรงแต่มีภาพในความคิดเป็นสื่อกลาง แนวคิดเรื่องภาพในความคิดของผู้ใช้ภาษานี้ยังอธิบายว่า เหตุใดแต่ละคนจึงอาจตีความเหตุการณ์และ วาทกรรมเดียวกันต่างกันไป และเหตุใดวาทกรรมจึงมีผลต่อผู้รับสารแต่ละคนต่างกันหรือครอบงำแต่ ละคนในระดับที่ต่างกัน ฟาน ไค์ชี้ให้เห็นว่า หากให้ความสำคัญกับมิติด้านสังคมแต่ไม่ได้พิจารณามิติ ด้านปริชานซึ่งเป็นตัวกลางระหว่างสังคมกับวาทกรรม จะไม่สามารถอธิบายข้อเท็จจริงดังกล่าว

มิติด้านปริชานยังทำให้เรามองเห็นกระบวนการครอบงำทางความคิดซึ่งเป็นสิ่งที่วาทกรรม ศึกษาเชิงวิพากษ์สนใจ ฟาน ไค์ก็อธิบายไว้ว่า การครอบงำทางความคิดเกิดจากการทำให้ผู้รับสาร (ผู้ถูกครอบงำ) สร้างภาพในความคิดแบบที่ผู้ครอบงำต้องการ ทั้งนี้ความเข้าใจวาทกรรมมิใช่การ เชื่อมโยงความหมายเข้ากับรูปภาพอย่างเช่นคำหรือประโยคในตัวบทโดยตรง แต่คือการสร้างภาพใน ความคิด ซึ่งจะรวมทัศนคติและอารมณ์ของแต่ละคนที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือการกระทำนั้น ๆ และ ความเชื่อที่สังคมมีร่วมกันด้วย

ฟาน ไค์ตั้งข้อสังเกตว่า กลวิธีทางวาทกรรมที่สร้างภาพในความคิดแบบที่ผู้ครอบงำต้องการ ก็คือกลวิธีการแบ่งขั้วเขา-เรา (us/them polarization) หรือก็คือ การนำเสนอตนเองในด้านบวกและ นำเสนอผู้อื่นในด้านลบ (positive self-presentation and negative other-presentation) ทั้งนี้ ภาษาระดับต่าง ๆ ในตัวบทจะเป็นไปในลักษณะนี้

นอกจากเน้นกระบวนการทางปริชานแล้ว ฟาน ไค์ก็ได้ละเลยอีกสองด้านของสามเหลี่ยม ความสัมพันธ์ คือ สังคมและวาทกรรม เขากล่าวว่า นักวาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ต้องพิจารณา โครงสร้างสังคมซึ่งมีผลต่อวาทกรรม รวมถึงต้องวิเคราะห์ตัวบทอย่างละเอียดด้วย

ฟาน ไค์มีมุมมองว่า การศึกษาตัวบทเป็นการวิเคราะห์สิ่งที่เป็น “รูปธรรม” เพื่อนำเราไปสู่ ประเด็นปัญหาทางสังคมที่เป็นนามธรรม เขาอธิบายว่า ภาษาที่วาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์กล่าวถึง มิใช่เรื่องกฎไวยากรณ์ในภาษา แต่คือการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับอุดมการณ์ หรือก็คือการที่เราเลือกใช้ รูปภาษาเพื่อแสดงหรือปิดบังบางอย่างที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่ม

4. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546 : 72-75) กล่าวว่า มโนทัศน์ “ความเป็นชาติพันธุ์” เป็นเรื่องของ การจำแนกแยกแยะกลุ่มคนเมื่อมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ (Eriksen, 1999: 34-39) ความแตกต่าง ทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มสองกลุ่มในตัวเองก็ยังมีใช้ดัชนีที่กำหนดความเป็นชาติพันธุ์ หากมีกลุ่ม คนสองกลุ่มที่มีภาษา ความเชื่อ เทคโนโลยีการผลิตที่แตกต่าง เราก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ เพราะ “ความเป็นชาติพันธุ์” จะเกิดขึ้นก็เพียงเมื่อทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และต่างฝ่ายต่างมีความคิดว่าอีกฝ่ายแตกต่างจากตน วิธีจำแนกแยกแยะ และความสัมพันธ์ที่ตามมาจากวิธีคิดดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ก่อรูปขึ้น ความเป็นชาติพันธุ์จึงหมายถึงแง่มุมหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่คิดว่ากลุ่มตนแตกต่างจากกลุ่มอื่น มิได้หมายถึงสิ่งที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติของกลุ่ม

ดังนั้น การนิยามกรอบความเป็นชาติพันธุ์ใด ๆ จึงเสี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะการนิยามขอบเขตทางชาติพันธุ์ย่อมตามมาด้วยการนิยาม “ความเป็นอื่น” ที่อยู่นอกกรอบนั้น ประเด็นก็คือการ “วางท่าที” ต่อความเป็นอื่นนั้น มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ จะยอมรับความต่างของกลุ่มอื่นอย่างไร มีระยะห่างในระนาบเท่ากันหรือ มีระยะห่างในแนวตั้งและกดขี่ กระบวนการเหล่านี้ผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ

ความเป็นตัวเรามีลักษณะคล้ายเหรียญที่มีสองด้านซ้อนทับกันอยู่ วาทกรรมจะหยิบยื่นภาพตัวแทน (representative) ของความเป็นหญิง ความเป็นชาย ความเป็นไทย ฯลฯ มาให้ อัตลักษณ์เหล่านี้ร้องเรียกและหล่อหลอม (interpellate) ยัดเยียดตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม และเป็นสิ่งการันตีประสบการณ์ “ความเป็นตัวเรา” ในแง่มุมต่าง ๆ ให้ ในอีกด้านหนึ่ง การกระโดดเข้าสวมรับบทบาทต่าง ๆ เหล่านั้นหรือต่อรอง ปฏิเสธบทบาทเหล่านั้นสร้าง “ตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจก” (subject positioning) ขึ้นมาภายในวาทกรรม แนวคิดหลังสมัยใหม่ปฏิเสธปัจเจกภาพที่มีมาก่อนสังคมหรือมีอยู่นอกวาทกรรม อันที่จริง ความหมายปัจเจกภาพหรือ subject แบบหลังสมัยใหม่นี้ครอบคลุมความหมายดั้งเดิมในภาษาลาตินในแง่ที่หมายถึงสิ่งที่ถูกโยนไว้ข้างใต้ (คืออยู่ใต้วาทกรรม) ขณะเดียวกันก็สร้างมายาคติของการเป็น “องค์ประธาน” ผู้กระทำการซึ่งสิ่งนี้ก็เป็นผลของวาทกรรม

เช่นกัน ในที่สุด ปัจเจกภาพก็เป็นเพียง “โครง” หรือรูปแบบที่ปราศจากแก่นแกน (subject as a form, not a substance) โครงหรือรูปแบบนี้ก็คือตำแหน่งแห่งที่ของเราในวาทกรรมนั่นเอง การรื้อถอนแก่นแกนของปัจเจกภาพนี้มิได้ทำลายปัจเจกภาพแต่กลับชี้ให้เห็นกระบวนการที่ปัจเจกภาพถูกสร้างขึ้น

ในทางปฏิบัติ อัตลักษณ์และปัจเจกภาพซ้อนทับกันอยู่ สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) กล่าวว่า “ความเป็นตัวเรา” เป็นเหมือนรอยตะเข็บที่เย็บแผลให้สมานเป็นเนื้อเดียวกัน สิ่งที่ถูกเย็บเข้าด้วยกันในด้านหนึ่งก็คืออัตลักษณ์หรือตำแหน่งแห่งที่ในวาทกรรมที่เรากำลังพูดถึง อีกด้านหนึ่งก็คือกระบวนการทำปฏิกริยาที่เรามีต่อวาทกรรมนั้น ความเป็นเราเกิดมาภายในกระบวนการนี้เอง (Hall, 1996: 5-6) ปัจเจกภาพจึงหมายถึงการตระหนักรู้และประสบการณ์ภายในที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบทต่าง ๆ เฉพาะหน้าโดยไม่อิงอาศัยการผูกโยงกับแก่นแกน และเมื่อปัจเจกภาพแสดงการตอบโต้ใด ๆ กลับออกไป เขาก็ได้สร้างอัตลักษณ์ของเขาขึ้นมาใหม่ด้วย อัตลักษณ์จึงหมายถึงลักษณะของปัจเจกที่แสดงออกมาด้วย

คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของ “ความเป็นตัวเรา” ในกระบวนการนี้ คือลักษณะที่เรียกว่า “การโยกย้ายตำแหน่งแห่งที่” (dislocation) ซึ่งหมายถึงการไม่อาจถูกต้องติดกับคุณสมบัติบางอย่างที่ตายตัวหยุดนิ่ง มโนทัศน์นี้เน้นความเคลื่อนไหว อัตลักษณ์และปัจเจกภาพไม่สามารถทับซ้อนกันได้สนิท ในด้านหนึ่ง จะเห็นว่าการนิยามอัตลักษณ์ของสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากกระบวนการจำแนกแยกแยะที่ตามมาด้วยการลากเส้นแบ่งสิ่งนี้ออกจากสิ่งนั้น และการปฏิเสธคุณสมบัติที่ไม่ใช่ตัวมันออกไป เช่น ความดีไม่ใช่ความชั่ว สีดำไม่ใช่สีขาว ในแง่นี้ ความหมายของอัตลักษณ์มิได้มีรากฐานอยู่ในตัวมันเอง ความดีและสีขาวมีอยู่ได้ก็เพราะอิงอาศัยความหมายของด้านตรงข้ามมาเปรียบเทียบ “ความเป็นอื่น” ที่ถูกปฏิเสธนี้เองคือเหรียญตรงข้ามที่เป็นเงื่อนไขจำเป็นของการมีอยู่ของอัตลักษณ์ แม้จะไม่มี การกล่าวหรือแสดงถึงด้านตรงข้ามตรง ๆ ในที่นั้นก็ตาม ในแง่นี้ด้านตรงข้ามที่ไม่ได้แสดงออกมาในที่นั้น (the absent) จึงมีอยู่ควบคู่และเป็นสิ่งให้ความชอบธรรมกับด้านที่แสดงออก (the present) เสมอ

จะเห็นได้ว่าการนิยามอัตลักษณ์แฝงเร้นไว้ด้วยความขัดแย้งและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการแบ่งแยกกีดกัน ความว่างกลวงที่ปราศจากความหมายในตัวนี้เองที่ทำให้อัตลักษณ์ไม่อาจซ้อนทับ

สนิทกับปัจเจกภาพที่มันเป็นภาพตัวแทนได้ และทำให้กระบวนการนี้ไม่อาจหยุดนิ่งตายตัวได้ด้วย เพราะการอิงอาศัยความหมายคู่ตรงข้ามในบริบทต่าง ๆ อาจขัดแย้งกันเอง

การไม่อาจหยุดนิ่งตายตัวของอัตลักษณ์จึงหมายถึงกระบวนการที่ปัจเจกต่อรอง ตั้งคำถาม หรือปฏิเสธตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่ถูกยึดเยียดมาให้ การปฏิเสธอาจไม่จำเป็นต้องหมายถึงการต่อต้านตรง ๆ หรือสร้างอัตลักษณ์ตรงข้ามขึ้นมา บางทีมันเป็นการ “เล่น” กับขีดจำกัดที่ถูกตีกรอบไว้ให้ โดยพลิกนัยยะของความหมายใหม่ขึ้นมาแทน การไม่อาจหยุดนิ่งของกระบวนการนี้จึงบ่งชี้ถึงศักยภาพของการต่อต้านที่มีชีวิตชีวา

ฮอลล์ (Stuart Hall, 1997: 258 อ้างถึงใน อภิญา, อ้างแล้ว, 94) นิยามเทคนิคการสร้างภาพลักษณ์ต้นแบบ ว่าหมายถึงการเลือกดึงเอาคุณสมบัติบางสิ่งบางอย่างของบุคคลที่เด่นชัดมีชีวิตชีวา เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้ทั่วไป และลดทอนอัตลักษณ์บุคคลลงไปเป็นคุณสมบัติไม่กี่อย่าง เหล่านั้น วิธีการลดทอนก็คือประการแรก ทำให้คุณสมบัติเหล่านั้นสุดขั้วเกินจริง เพื่อให้เข้าใจง่าย ประการที่สองคือ การสร้างอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามออกมา “ความเป็นชายที่พึงปรารถนา” จะเด่นขึ้นมาได้ก็ต้องมีชายชราเป็นคู่ตรงข้าม (หนุ่ม/แก่ กล้ามเนื้อเป็นมัด/ผอมเกร็ง แกร่งกร้าว/อ่อนแอ) มีผู้ร้าย เป็นขั้วตรงข้ามอีกคู่ (คุณธรรม/ไร้คุณธรรม) มีหญิงสาวเป็นคู่ตรงข้าม (ผู้พิทักษ์/วัตถุที่ถูกพิทักษ์) ประการที่สาม คู่ตรงข้ามที่ถูกสร้างขึ้นนี้มีการให้ค่าที่ไม่เท่ากัน น้ำหนักความสำคัญและค่าเชิงบวกจะอยู่ด้านของพระเอก ดังนั้นคู่ตรงข้ามก็คือการสร้างอุดมการณ์อำนาจเพื่อปิดกั้นกีดกันและให้ค่าเชิงลบแก่สัญลักษณ์ที่อยู่ตรงข้ามกับพระเอก ผลสำคัญที่สุดก็คือมันทำให้อัตลักษณ์ของคน (ที่นิยามโดยคุณสมบัติไม่กี่อย่างนั้น) “หยุดนิ่ง” และ กลายเป็นคุณสมบัติแก่นแกน คนดูจะซึมซับเอาแก่นแกน ความเป็นชายชาตรีไว้อย่างง่ายดาย

อภิญา (อ้างแล้ว, 96-97) กล่าวว่า เราจะพบกระบวนการอย่างเดียวกันนี้ในการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย ละครจึงไม่สนใจความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมเพราะการสร้างภาพตัวแทนนั้น สิ่งสำคัญคือ การสร้างจินตภาพ (imagination) ที่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความจริง อัตลักษณ์ภาพต้นแบบของ “ผู้ก่อปัญหา” มีผลช่วยปิดบังอำพรางมิให้มองเห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง

โรลันด์ บาร์ธ (Roland Barthes 1972) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการสร้าง “ภาพแทนความจริง” ก็คือการดึงสิ่งหนึ่งออกจากบริบทที่เป็นอยู่ (de-contextualization)

และใส่บริบทใหม่กับความหมายใหม่เข้าไป (re-contextualization) อำนาจรัฐและอำนาจทุนสามารถเคลื่อนย้ายบริบทและสร้างภาพตัวแทนของชาวเขาได้หลากหลายลักษณะจาก “ผู้บ่อนทำลายความมั่นคง” มาเป็น “สินค้าทางวัฒนธรรม” ความคล่องตัวเลื่อนไหลดังกล่าวแสดงถึงอำนาจในการยึดครองพื้นที่การสร้างความหมาย อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าอำนาจดังกล่าวไม่มีช่องโหว่ เราจะเห็น “ช่องโหว่” นั้นได้จากการขัดแย้งกันเองในเชิงตรรกะของความหมายในภาพต้นแบบ ชาวเขาถูกทำให้เป็นทั้งคนไทยและไม่เป็นคนไทยในขณะเดียวกัน ถูกทำให้เป็นทั้งผู้คุกคามความมั่นคงและเป็นชนเผ่าดั้งเดิมที่มีชีวิตบริสุทธิ์เรียบง่ายในขณะเดียวกันด้วย

การสร้างภาพตัวแทนเป็นเรื่องของการเมืองเชิงพื้นที่ (politics of space) พื้นที่ของอำนาจปรับตัวเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา บางครั้งการให้โอกาสคนชายขอบมีที่ทางมากขึ้นในพื้นที่สาธารณะกลับเป็นเพียงภาพลวงตา อำนาจที่น่ากลัวที่สุดก็คือการทำให้คนชายขอบปรากฏชัดอยู่ ทว่าถูกมองไม่เห็น กลไกอำนาจที่กลบเกลื่อนอคตินี้ก็คือการทำให้เป็นเรื่องตลก บทตลกแม้สามารถทำลายอำนาจในหลายบริบท แต่ตลกก็สามารถเป็นตัวกลบเกลื่อนความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ได้เช่นกัน ละคร่นี้น่าสนใจตรงที่ทำให้เห็นว่าคู่ตรงข้าม เช่น พื้นที่สาธารณะ/พื้นที่ส่วนตัว การมองเห็น/การมองไม่เห็น มิใช่เป็นขั้วที่ตายหยุดนิ่ง การเมืองของการกีดกันมิได้จำกัดอยู่ในกรอบของการเบียดขับให้มองไม่เห็นหรืออยู่ที่เพียงชายขอบเสมอไปเท่านั้น เมื่ออำนาจเลื่อนไหลได้เช่นนี้

ธีระยุทธ สุริยะ (2554: 9-10) ได้สรุปแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนไว้ดังนี้

- 1) สรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีความหมายในตัวเองแต่ความหมายนั้นเกิดจากการประกอบสร้าง และการประกอบสร้างความหมายของสรรพสิ่งทำให้เกิดภาพตัวแทน
- 2) ภาพตัวแทนไม่ได้สะท้อนความจริงทั้งหมด แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยผู้ผลิตเลือกหรือคัดสรรแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งให้โดดเด่นทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว
- 3) ภาพตัวแทนเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้คนในสังคมหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความเชื่อหรือให้คุณค่าต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร
- 4) ภาพตัวแทนจะถูกนำเสนอและเสนอผ่านวาทกรรม และเมื่อวาทกรรมใดช่วงชิงพื้นที่ได้มากหรือถูกนำเสนอบ่อยครั้งก็จะทำให้ภาพตัวแทนภาพนั้นครอบครองพื้นที่ได้มากตามไปด้วย

- 5) ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำเสนอและประกอบสร้างภาพตัวแทน เพราะภาษาสัมพันธ์กับความคิดและกำหนดการรับรู้ ตลอดจนโลกทัศน์ของมนุษย์

กาญจนา แก้วเทพ (2545: 80) ได้สรุปแนวคิดเรื่องภาพตัวแทนของสำนักปรากฏการณ์นิยมว่า ภาพตัวแทนไม่ใช่สิ่งที่เป็นผลผลิตที่เคยเป็นอยู่หรือมีอยู่ หากแต่เป็นการประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ อยู่ตลอดเวลา (reproduce) ไม่ว่าจะป็นรูปภาพ ข้อเขียน หลักฐาน ซึ่งภาพตัวแทนจะออกมาเป็นอย่างไร ก็ย่อมแล้วแต่ว่าภาพตัวแทนนั้นจะถูกนำเสนออย่างไร และหากพูดในแง่ของภาษาก็อาจกล่าวได้ว่า ภาพตัวแทนนั้นจะออกมาเป็นอย่างไรก็ย่อมแล้วแต่การให้คำนิยาม การเล่าเรื่องหรือการพูดถึงสิ่ง ๆ นั้นนั่นเอง

อมาร์ตยา เซ็น (Amartya Sen) (2555 : 1-2) กล่าวถึงการครอบงำอัตลักษณ์ด้วยระบบจารีต เช่น ศาสนา ชุมชนวัฒนธรรม ชาติ ทั้งที่ยังมีอัตลักษณ์อื่น ๆ อีกมากมาย เช่น เพศ ชนชั้น อาชีพ ภาษา การเมือง การยอมรับอัตลักษณ์เดียนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้ง ทำให้เกิดการแบ่งเขาแบ่งเรา

ความรู้สึกเรื่องอัตลักษณ์ เป็นต้นทุนทางสังคม ข้อดีคือทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกร่วมกลมเกลียวแน่นแฟ้น ในขณะที่เดียวกันทำให้เกิดการกีดกันคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่พวกตนออกไป มีการให้ค่าหรือ ให้ความสำคัญแก่อัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งเป็นพิเศษ ปีแอร์ บูร์ดีเออ (Pierre Bourdieu) (อ้างใน เซ็น, 26) ระบุว่า การกระทำทางสังคมสามารถนำไปสู่การ “ผลิตความแตกต่างจากที่ไม่มีอะไรเลย” มนตราทางสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงมนุษย์โดยบอกว่าพวกเขาต่างกัน”

เซ็น (อ้างแล้ว, 11; 18; 39 ; 45-46) ได้แย้งแนวคิดการปะทะกันระหว่างอารยธรรม (Clash of Civilization) ของ แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ว่า แนวคิดของฮันติงตันเป็นการมองสายสัมพันธ์เชิงเดียว โดยใช้แนวพินิจแบบลดทอน นำเกณฑ์ “ศาสนา” หรือ “ชนชาติ” มาตีกรอบตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดในการมองอัตลักษณ์แบบเหมารวม คือการมองมุสลิมแบบสุดโต่งว่า หนึ่ง กระจายสงคราม หรือ สอง เป็นศาสนาที่รักสันติและเอื้ออารี ซึ่งอันที่จริงแล้วในอารยธรรมมีระดับความหลากหลายภายใน ความเลื่อนไหลใน “สถานะ” ของปัจเจกตามแต่สถานการณ์ มิได้มีความยึดติดตายตัว วิธีคิดแบบฮันติงตันก่อให้เกิดปัญหาในการมองแบบเหมารวม จุดชนวนขัดแย้งทางการเมือง ก่อให้เกิดการแบ่งฝักฝ่าย

ตามแนวคิดอรรถประโยชน์ การเลือกอัตลักษณ์ เป็นการเลือกกว่า “อะไรจะให้ประโยชน์แก่ฉันมากที่สุด” (อ้างแล้ว : 21) ในความเป็นจริง มนุษย์เราเป็นสมาชิกภาพหลายกลุ่ม (multiple membership) มีการเลือกอัตลักษณ์เกิดขึ้นเรื่อย ๆ แต่ทั้งนี้เสรีภาพในการเลือกอัตลักษณ์อาจมีขีดจำกัด ขึ้นอยู่กับ “สถานะ” และ “สถานการณ์” (อ้างแล้ว : 24 ; 28-29) การจำกัดเสรีภาพในการเลือก หรือการจัดประเภทวัฒนธรรมภายใต้ฐานคิดอัตลักษณ์แบบเชิงเดี่ยว เป็นการละเลยความหลากหลายนำไปสู่การกดทับคนชายขอบ เช่น ผู้อพยพ คนต่างศาสนา และเพศที่สาม (อ้างแล้ว : 44 ; 112)

เช่น ได้แสดงมุมมองต่อศาสนาอิสลามไว้ว่า ปัจเจกชนมีเสรีภาพในการกำหนดว่า อะไรคือคุณค่าและลำดับความสำคัญอื่น ๆ ที่เขาพึงเลือกได้โดยไม่ขัดกับศรัทธาพื้นฐานของอิสลาม บุคคลผู้ถือศาสนาเดียวกันอาจมีพฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างกันมากมาย ความเป็นมุสลิมไม่ใช่อัตลักษณ์ที่ครอบคลุมเหนืออัตลักษณ์อื่น ๆ ทั้งหมด คนมุสลิมต่างอยู่คนละฝ่ายในทางการเมืองและวัฒนธรรมได้ ตัวอย่างเช่น การแต่งกายของหญิงมุสลิมในชนบทของซาอุดีอาระเบีย กับ หญิงมุสลิมในตัวเมืองของตุรกี อันเป็นผลสืบเนื่องจาก “สภาวะสมัยใหม่” ที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน (อ้างแล้ว : 59 ; 63 ; 66)

เราควรตั้งคำถามว่า มุสลิมและศาสนาอื่น ๆ จะผสมผสานความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาให้เข้ากับลักษณะอื่น ๆ ของอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ตลอดจนระบบคุณค่าและความผูกพันแบบอื่นได้อย่างไร และเรามองมนุษย์อย่างไร *หนึ่ง* เราจะยึดกรอบการมองคนมุสลิมเฉพาะในแง่ของความเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลามเพียงแง่เดียว หรือ *สอง* ความเข้าใจคนมุสลิมในมิติที่กว้างขวางขึ้น ในแง่ผู้มีสายสัมพันธ์หลากหลาย (อ้างแล้ว : 64 ; 67 ; 148)

เช่น ยังได้กล่าวถึงแนวพินิจที่จำกัดมุมมอง และนำไปสู่การครอบงำอัตลักษณ์ ได้แก่

- วิภาษวิธี และลัทธิชาตินิยม อันนำไปสู่การตีโต้แบบองค์รวม เช่น ตรรกะที่ว่า ประชาธิปไตยและแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนไม่เหมาะกับคนไทย เพราะเป็นแนวคิดของพวกคลั่งตะวันตก (อ้างแล้ว : 81-90)
- การมองตัวเองในฐานะ “เป็นอื่น” นำไปสู่การปฏิเสธ กีดกัน โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากกรณี “โรฮิงญา” *หนึ่ง* สังคมไทยเป็นอื่นจากตะวันตก (จึงไม่ยอมรับแนวคิดสิทธิ

มนุษย์ชน) สอง เป็นอื่นในแง่ศาสนา (ชาวโรฮิงญานับถือศาสนาอิสลาม ขณะที่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ) และ สามเป็นอื่นในแง่เชื้อชาติ (อ้างแล้ว : 97)

- การ ‘เปรียบเทียบ’ และ ‘เปรียบเทียบ’ ที่ไม่ยึดโยงกับข้อเท็จจริง เป็นความจริงที่จินตนาการขึ้นมา ตัวอย่างเช่น คนอังกฤษเคยมองคนไอร์แลนด์ว่า “ยากจนเพราะขี้เกียจ” และคิดว่าอังกฤษมีพันธกิจที่จะบรรเทาทุกข์ นำความอารยะให้ไอร์แลนด์ หรือการเปรียบเทียบว่า “คนเบงกอลจะแพร่พันธุ์เหมือนกระต่าย” (อ้างแล้ว : 102-104) หรือการเปรียบเทียบระหว่างประเทศ “เกาหลีใต้” กับ “กานา” ที่มีการพัฒนาต่างกันลิบลับในช่วงสามทศวรรษ ไม่อาจใช้กรอบ “วัฒนธรรม” อย่างเดียวแบบแนวคิดฮันดิงตันได้ แต่ต้องมองถึงแง่มุมของบริบทโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การศึกษานโยบายสาธารณะ ดังเช่นการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นที่มีรากฐานมาจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาการศึกษา เปิดรับการศึกษาและวิทยาการตะวันตก (อ้างแล้ว : 106 ; 108-109)
- การปลุกฝังความหลงผิดเรื่องอัตลักษณ์เชิงเดี่ยว ที่เน้นการยั่วยุ นำไปสู่การผลักดันอัตลักษณ์หนึ่งเดียว โดยมีเป้าหมายเพื่อความรุนแรง และแยกอัตลักษณ์หนึ่งออกมา ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับเป้าหมายความรุนแรง ผลที่ตามมาคือการบดบังความสำคัญของการคบค้าสมาคมและสายสัมพันธ์อื่น ๆ อีกทั้งผลักไสเสรีภาพที่จะคิด และการใช้เหตุผลอย่างมีสติ (อ้างแล้ว : 174)

เช่นมีทัศนะว่า โลกร่วมสมัย มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะตั้งคำถามต่อ เศรษฐกิจ และการเมืองของโลกาภิวัตน์ คุณค่า จริยธรรม และความรู้สึก และความเข้าใจในอัตลักษณ์ (อ้างแล้ว : 183) เขายังได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “ความรู้สึกเรื่องอัตลักษณ์ระดับโลก” ที่จะเป็นหนทางบรรเทาความอยุติธรรม และปลดชนวนความขัดแย้งที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ โดยเขาเชื่อว่าอัตลักษณ์โลกที่แผ่ขยายนี้ อันมีจุดร่วมในความเห็นใจเพื่อนมนุษย์ จะนำไปสู่การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับโลกเพื่อขจัดปัญหาความยากจนและความรุนแรง (อ้างแล้ว : 120-140)

การเผชิญหน้าที่เกิดจากความคับข้องใจต่อผู้มีอำนาจเหนือที่มีการแบ่งแยกเชิงอัตลักษณ์ และการเพิกเฉยต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ นำไปสู่ การถูกละเมิด การเหยียดหยาม และความ

อยู่ดีธรรมดา ซึ่งสัมพันธ์กับแนวโน้มความรุนแรงในระยะยาว การแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์จากโลกาภิวัตน์ให้เท่าเทียมกันมากขึ้น อาจมีส่วนเป็นมาตรการป้องกันระยะยาวทั้งในเรื่อง *หนึ่ง* การต่อต้านการจัดหากำลังพลป้อนให้แก่ลัทธิก่อการร้าย และ *สอง* การต่อต้านการสร้างบรรยากาศโดยทั่วไปให้ทนต่อการก่อการร้าย (อ้างแล้ว : 141-144)

ซุกกรียะห์ บาเฮะ (2556) วิจัยงานเขียนของ อมารตยา เซิน ไว้ว่าเซินนำเสนอวิธีการมองอัตลักษณ์ของความหลากหลายที่มีหลายแบบซึ่งคนละขั้วกับอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวคือการใช้ความรุนแรงโดยตัวมันเองหรือไปสู่อำนาจการใช้ความรุนแรง อัตลักษณ์เชิงเดี่ยวเป็นภาพลวงตาของเครื่องมือและหนทางในการแก้ไขความขัดแย้งที่มาจากความแตกต่างหลากหลาย อัตลักษณ์เชิงเดี่ยวมองการจัดความหลากหลายในคนๆหนึ่ง เพื่อแบ่งแยก ความเหมือน ความต่าง ซึ่งอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวมองว่าความหลากหลายคือต้นกำเนิดของปัญหา การตัดขาดอัตลักษณ์ร่วมเป็นการมองอัตลักษณ์แบบเส้นตรงที่ไม่มีความสลับซับซ้อน

เซินให้ความสำคัญกับวาทกรรมอัตลักษณ์ร่วม ดังนั้นการนิยามภาพลวงของชะตาชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ที่มองอย่างตื้นเขินคือการนำพาสังคมสู่ประวัติศาสตร์ของการทำสงครามเพียงการมองว่าอีกฝ่ายไม่ใช่ส่วนหนึ่งของเรา เพียงพอต่อการลดทอนความสลับซับซ้อนของอัตลักษณ์ทั้งหลายที่มีอยู่จริง นำไปสู่ความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงต่อคนอื่นเนื่องจากมีเหตุผลมารองรับ

ปอล ริเคอร์ (Paul Ricœur 1984, อ้างใน ปกรณ์ สิงห์สุริยา และคณะ, 2556 : 96-97) เสนอว่า การบ่งชี้อัตลักษณ์ของปัจเจกหรือชุมชนก็คือการตอบคำถามว่า “ใคร” เช่น “ใครทำสิ่งนี้” หรือ “ใครคือผู้กระทำ” การที่จะตอบคำถามว่า “ใคร” จึงต้องอาศัยการเล่าเรื่องราวชีวิต เรื่องที่ถูกเล่านั้นบอกเล่าเกี่ยวกับการกระทำของ “ใคร” และอัตลักษณ์ของ “ใคร” ที่ว่านี่ก็คืออัตลักษณ์แบบเรื่องเล่า หากไม่พิจารณาในกรอบของการเล่าเรื่อง ปัญหาของอัตลักษณ์ของบุคคลก็ถือเป็นปัญหาที่ไม่มีทางออก คือจะต้องเลือกว่าองค์ประธานเป็นเอกลักษณ์กับตัวเอง (identical with itself) ในบรรดาสิ่งที่หลากหลาย (diversity) หรือจะต้องถือตามฮูม (Hume) หรือนิตเช่ (Nietzsche) คือ องค์ประธานของอัตลักษณ์เป็นเพียงมายาภาพ

กรอบกำกับการวิเคราะห์ของริเกอร์ คือ “ใครเป็นผู้ถูกพูดถึง” “ใครเป็นผู้พูด” “ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง” “ใครเป็นผู้รับผิดชอบทางศีลธรรม”

ริเกอร์ (อ้างแล้ว, 99-101) เห็นว่า อัตลักษณ์ของบุคคล เกิดจากการพิจารณาปัญหา อัตลักษณ์โดยไม่แยกความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ที่เป็นสิ่งเดียวกัน (sameness หรือ idem) แบบที่สองได้เรียกว่าความเป็นตัวตน (selfhood หรือ ipse) ซึ่งไม่ใช่ความเป็นสิ่งเดียวกัน (sameness) กล่าวอีกนัยหนึ่ง การตั้งคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของบุคคล มุ่งไปที่คำถามว่า “อะไร” ซึ่งเป็นการพิจารณาอัตลักษณ์ในแง่ของความเป็นสิ่งเดียว โดยละเลยการตั้งคำถามว่า “ใคร” ซึ่งมุ่งพิจารณาที่อัตลักษณ์ในแง่ของความเป็นตัวตน

อัตลักษณ์แบบความเป็นสิ่งเดียวกันสามารถแยกได้เป็น 2 ประการ *ประการแรก* เป็น อัตลักษณ์ตัวเลข (numerical identity) หมายถึงการบ่งชี้ซ้ำสิ่งเดียวกัน (reidentification of the same) ในเวลาที่ต่างกัน *ประการที่สอง* คืออัตลักษณ์เชิงคุณภาพ (qualitative identity) หรือความคล้ายกันอย่างยิ่ง (extreme resemblance)

บุคลิกลักษณะประกอบด้วยแนวโน้มพฤติกรรม (lasting disposition) ที่ทำให้จำบุคคลหนึ่งได้ สิ่งสำคัญก็คือมิติเรื่องเวลา (temporality) ของแนวโน้มพฤติกรรม สิ่งที่สัมพันธ์กับแนวโน้มพฤติกรรมก็คือนิสัย (habit) ซึ่งมีอยู่ 2 ด้าน คือ นิสัยที่กำลังก่อรูปขึ้น (being formed) และนิสัยที่ได้มาแล้ว (habit acquired) จะเห็นได้ว่ามีนัยเรื่องเวลาอย่างชัดเจน กล่าวคือ นิสัยทำให้เกิดประวัติความเป็นมาของบุคลิกลักษณะ ซึ่งเป็นประวัติที่การตกผลึก (sedimentation) มักจะครอบการริเริ่ม (innovation) ที่มาก่อนหน้า การตกผลึกนี้เองที่ให้ความถาวรในรอบของเวลาแก่บุคลิกลักษณะที่ ริเกอร์ถือว่าเป็นความเหมือนซ้อนของอัตลักษณ์ที่เป็นสิ่งเดียวกัน (idem) กับ ความเป็นตัวตน (ipse) บุคลิกลักษณะก็คือคำว่า ‘what’ of the ‘who’ นิสัยแต่ละอย่างเกิดขึ้นมาในลักษณะได้รับมาและ กลายเป็นแนวโน้มพฤติกรรมทำให้เกิดความเฉพาะตัว (trait) อันหมายถึงสัญญาเฉพาะตัวที่จะถูกจำได้ และบ่งชี้ซ้ำว่าเป็นคนเดียวกันได้

องค์ประกอบของแนวโน้มพฤติกรรมประการที่สอง ได้แก่ การตกผลึกเป็นความเฉพาะตัวของ บุคลิกลักษณะโดย “การเทียบอัตลักษณ์กับ” (identification with) ซึ่งบุคคลอื่นหรือ “ความเป็นอื่น” มีส่วนเข้ามาประกอบสร้างขึ้นเป็นความเป็นสิ่งเดียวกัน อัตลักษณ์ของบุคคลหรือชุมชนเกิดจาก

การเทียบอัตลักษณ์กับค่านิยม อุดมคติ แบบอย่างและวีรชน ซึ่งบุคคลหรือชุมชนตระหนักตนว่าเป็นส่วนหนึ่ง เรามักจะเทียบอัตลักษณ์กับวีรชน เพราะเราถือค่านิยมเดียวกับพวกเขา จะเห็นได้ว่าบุคลิกลักษณะมีแง่มุมทางจริยศาสตร์อยู่ด้วย เพราะเป็นการเลือกที่จะนำค่านิยมที่จะนำมาเป็นคุณลักษณะภายใน (internalize) กลายเป็นความเฉพาะตัวของบุคลิกลักษณะ ด้วยเหตุนี้พฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวโน้มพฤติกรรมจึงทำให้เรากล่าวได้ว่า พฤติกรรมนั้นไม่ใช่บุคลิกลักษณะของคนนั้น หรือบุคคลผู้นั้นทำในสิ่งที่หลุดออกไปจากบุคลิกลักษณะของตน

เรื่องเล่าในฐานะตัวกลางระหว่างการบรรยายกับการวางกรอบ (อ้างแล้ว, 117)

เรื่องเล่ามิได้เป็นเพียงการบรรยายเรื่องราวเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงสู่การ “วางกรอบ” (prescription) อันได้แก่การกำหนดเป้าหมายหรือทิศทางของการกระทำ ซึ่งครอบคลุมถึงมิติการประเมินค่าการกระทำในบางรูปแบบด้วย ประเด็นนี้จะเข้าใจได้เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องกับตัวละครจะช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผู้กระทำนี้ได้ ริเกอร์เห็นว่าการที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำกับการกระทำ จำเป็นต้องปรับมโนทัศน์เกี่ยวกับการกระทำให้อยู่ในระดับที่จะสามารถทำให้เกิดการจัดรูปของเรื่องเล่า

อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่ากับมิติทางจริยธรรม (อ้างแล้ว, 129-130)

ริเกอร์เห็นว่าการเข้าใจเรื่องตัวตนนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยทันทีทันใด หากแต่จะต้องอ้อมผ่านการตีความการกระทำหรือการปฏิบัติ อันหมายถึงการตรวจสอบตัวเอง (self-examination) และเรื่องเล่าก็เป็นแหล่งของการผันแปรทางจินตนาการเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในแง่ของจริยธรรมนั้น การตีความตนเอง (self-interpretation) หรือ การประเมินค่าตนเอง (self-evaluation) ผ่านการตีความการกระทำของตนเองนั้นเป็นการยกย่องตนเอง (self-esteem) มิติทางจริยธรรมของการระบุความรับผิดชอบทางศีลธรรม จึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเรื่องเล่ากับความเข้าใจตนเอง

ประเด็นที่ว่าเรื่องเล่านั้นมีนัยยะเกี่ยวกับจริยศาสตร์ จะเห็นได้จากเรื่องเล่ามุขปาฐะ ริเกอร์ เห็นว่าศิลปะแห่งการเล่าเรื่องก็คือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การกระทำเป็นสิ่งที่ประเมินได้ว่าเป็นว่าดีหรือไม่ดี และผู้กระทำจะได้รับการยกย่องหรือถูกประณาม จริงอยู่ที่ความเพลิดเพลินที่เราได้รับจากการติดตามชะตาชีวิตของตัวละครนั้น บ่งชี้ว่าเราแสวงการตัดสินทางศีลธรรมและการกระทำในชีวิตจริงไว้ แต่ขณะเดียวกันก็อาศัยตัวละครและการกระทำของตัวละครในการตัดสินทางศีลธรรม ด้วยการที่เราใช้การผันแปรทางจินตนาการ มิติของการประเมินค่าดังกล่าวทำให้เรื่องแต่งมีบทบาทในการปรับเปลี่ยนความรู้สึกและการกระทำของผู้อ่านในชั้นของการจัดรูปใหม่ ริเกอร์กล่าวว่าแม้แต่รูปแบบที่ดูเป็นกลางอย่างเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ก็ยังมีมิติของการประเมินค่า

ริเกอร์ กล่าวว่าคำร้องที่ว่าทฤษฎีเรื่องเล่าสามารถต่อต้านคำกล่าวอ้างของจริยศาสตร์ได้เสมอ ที่ว่าตนเป็นผู้พิพากษาเพียงหนึ่งเดียวในเรื่องการประกอบสร้างอัตภาวนั้น เป็นการเตือนให้ระลึกว่าความเป็นเรื่องเล่ามิได้ปราศจากมิติด้านการวางกรอบ ด้านประเมินค่า หรือด้านบรรทัดฐาน ทฤษฎีการอ่านเตือนให้เรา รู้ว่ากลยุทธ์การจูงใจที่ผู้เล่าเรื่องใช้นั้น มุ่งที่จะนำการมองโลกหนึ่ง ๆ มาครอบผู้อ่าน ซึ่งการมองโลกนั้นก็มิได้เป็นกลางเชิงจริยธรรม แต่โน้มนำ ไม่ว่าจะอย่างเปิดเผยหรือแอบแฝง ให้มีการประเมินโลกแบบใหม่ รวมถึงประเมินตัวผู้อ่านเอง ในความหมายนี้ เรื่องเล่าจึงอยู่ในขอบเขตของจริยศาสตร์อยู่แล้วด้วยมีข้อเรียกร้องถึงความยุติธรรมเชิงจริยธรรม อันเป็นสิ่งที่มิอาจแยกได้จากการเล่าเรื่อง แต่ก็ยังเป็นเช่นเดิม เป็นเรื่องของผู้อ่าน ซึ่งขณะนี้ก็มีฐานะเป็นผู้กระทำ หรือผู้ริเริ่มการกระทำ ที่จะต้องเลือกจากบรรดาข้อเสนอแนะอันหลากหลายเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงจริยธรรมที่ได้จากการอ่าน ในจุดนี้เองที่ความหมายของอัตลักษณ์แบบเรื่องเล่าต้องเผชิญข้อจำกัดของตนและต้องเชื่อมโยงเข้ากับองค์ประกอบที่ไม่ใช่มีลักษณะของเรื่องเล่าในการก่อรูปองค์ประธานผู้กระทำ (อ้างแล้ว, 133)

5. ทบทวนวรรณกรรมการ์ตูนการเมือง (Political Cartoon)

5.1) นิยามของการ์ตูนการเมือง

เอนไซโคลปีเดีย ออฟ อาร์ต เอดูเคชัน (ENCYCLOPEDIA OF ART EDUCATION) ให้นิยามการ์ตูนล้อเลียน (Caricature) ว่า การ์ตูนล้อเลียนเป็นศิลปะการวาดภาพเหมือนที่มีการบิดเบือนสัดส่วนหรือมีลักษณะเกินจริง แต่ยังคงความละม้ายคล้ายคลึงของบุคคลต้นแบบเอาไว้ การวาดภาพล้อเลียนกลายเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ได้รับค่านิยมในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 - 17 โดยมีนักล้อเลียนเสียดสี (Satirist) เป็นหัวหอกในการวาดภาพล้อเลียนบุคคลสำคัญและนักการเมือง เพื่อสะกิดเตือน กระตุกต่อมสำนึกบุคคลเหล่านั้น การ์ตูนล้อเลียนยังคงได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารใช้มันเป็นสื่อในการล้อเลียนนักการเมืองและคนดัง มีเพียงสิ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ อุปกรณ์ในการวาดภาพของศิลปิน แรกเริ่มเดิมทีการ์ตูนนิสต์วาดภาพด้วยถ่านไม้ ดินสอ หรือปากกา และน้ำหมึก แต่ในปัจจุบันศิลปินสามารถสร้างสรรค์ผลงานด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิกต่าง ๆ

ในยุคแรก ๆ มีการเปรียบเทียบว่านักวาดการ์ตูนล้อเลียนมีอำนาจปลายปากกาเหนือกว่านักเขียนหลายเท่าทวีคูณ เนื่องจากพวกเขาสามารถส่งข้อความไปถึงผู้รับสารได้โดยไม่ต้องใช้ตัวหนังสือ ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่ประชากรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดเกี่ยวกับอิทธิพลของมัน ได้แก่ ภาพการ์ตูนล้อเลียน นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonapart) ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยฝีมือของศิลปินชาวอังกฤษชื่อ เจมส์ กิลเรย์ (James Gillray) ผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการ์ตูนล้อการเมือง เขาวาดรูปจักรพรรดิฝรั่งเศสให้มีรูปร่างเตี้ยม่อตอพร้อมกับสวมหมวกใบเขื่อง ภาพการ์ตูนล้อเลียนดังกล่าวกลายเป็นภาพติดตาที่ทำให้ผู้คนเข้าใจผิดมาตลอดว่านโปเลียนเตี้ยกว่าตัวจริง

ภาพที่ 15 การ์ตูนล้อเลียน นโปเลียน โบนาปาร์ต โดย เจมส์ กิลเรย์

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2546) กล่าวว่า การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon) หรือ การ์ตูนบทบรรณาธิการ (Editorial Cartoon) คือภาพวาดลายเส้นพร้อมรายละเอียดเชิงตลกล้อเลียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการล้อเลียน เน้นเรื่องราวมากกว่ารูปแบบของสิ่งที่วาด จุดประสงค์เพื่อความสนุกสนาน ในบางครั้งอาจเป็นการแนะนำ หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นำเสนอในรูปแบบของการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล บางครั้งอาจสอดแทรกถึงวิธีการแก้ปัญหา นั้น จะมีคำบรรยายหรือไม่ก็ได้ ล้อเลียนเชิงขบขันมากกว่าจะมุ่งทำลาย การ์ตูนนิสต์การเมือง จะต้องสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง และวิเคราะห์ข่าว แสดงความคิดเห็นทางการเมืองของตนเองในรูปแบบของการล้อเลียน การ์ตูนล้อการเมืองได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก ในยุคปัจจุบันนี้หนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับจะต้องมีหน้าการ์ตูนล้อการเมืองแทรกอยู่ด้วยเสมอ

ปานบัว บุนปาน (อ้างใน อรุณ วัชรสวัสดิ์ 2555 : 176-177) กล่าวว่า การ์ตูนล้อการเมืองเปรียบเสมือนบันทึกประวัติศาสตร์ซึ่งสะท้อนเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ผ่านรูปร่าง ด้วยลักษณะที่ไม่เน้นเนื้อหาการบรรยาย การ์ตูนล้อการเมืองจึงสามารถเข้าถึงผู้อ่านได้ในวงกว้าง กระทั่งคนที่ไม่ชอบอ่านหนังสือก็ยังติดตามอ่านการ์ตูน อีกทั้งยังมีมิติที่สะท้อนเนื้อหาได้ลึกและแรงกว่าข้อเขียนทั่วไป จนบางครั้งเราอาจพบว่าการ์ตูนการเมืองเพียงภาพเดียวสามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกได้ดีกว่าบทความที่เต็มไปด้วยรายละเอียด

ภาษาภาพของการ์ตูน ไม่ว่าจะในรูปแบบ ลายเส้น โทนสี ตลอดจนบุคลิกลักษณะของตัวการ์ตูน ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่สะท้อนหรือวิพากษ์สังคมเท่านั้น แต่ยังมีพลังในการกระตุ้น

"ความตระหนักรู้" ของประชาชนต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ การตุณการเมืองจึงมีบทบาทมากกว่าการทำให้คนอ่านรู้สึก "โศกเศร้า" หรือ "ขบขัน" เพราะมันทำให้คนอ่าน "คิด" ด้วยเหตุนี้การตุณการเมืองจึงมีส่วนร่วมกับภาคประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยหลายครั้งทั้งสองฝ่ายประสานเสียงกัน วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและนโยบายในเรื่องต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า การตุณการเมืองเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้ต่อต้าน ทำทนาย เยาะเย้ยอำนาจรัฐอย่างที่ไม่อาจทำได้ในชีวิตจริง

จุดเด่นของการตุณการเมืองคือลักษณะการนำเสนอแบบ "ทีเล่นทีจริง" ซึ่งเอื้อต่อการตีความ และทำให้การตุณการเมืองเถิดลอดเผยแพรได้ในยามวิกฤต ต่างจากบทความหรือข้อเขียนซึ่งถูกตรวจสอบอย่างเข้มงวดเพราะสำนวนภาษาที่ผู้กมัด ดังนั้น การตุณการเมืองจึงเป็นช่องทางการแสดงความคิดเห็นในหลาย ๆ ประเด็นที่ไม่สามารถพูดได้อย่างเปิดเผยในสังคมไทย

สำหรับลักษณะเด่นของการตุณการเมือง ธีระ ธัญไพบูลย์ (2541: 3) กล่าวว่า การตุณการเมืองเป็นการสื่อสารหรือบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพและข้อความ ในลักษณะตลกขบขัน ประชดประชัน เสียดสี ล้อเลียน โดยสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและข้อมูลได้ทุกอย่าง ทั้งนี้จะสื่อออกมาเป็นความคิดรวบยอดในรูปของ "สัญลักษณ์" (Symbol) ทำให้ผู้ดูเกิดการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนของเหตุการณ์ทางการเมืองและปัญหาของประเทศหรือสังคมในลักษณะที่ทันต่อเหตุการณ์ ดังนั้นการตุณการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะตัวที่ชัดเจน คือในเรื่องของ "เนื้อหาสาระ" ซึ่งจะเน้นหนักทางด้านการเมืองเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นภาพสะท้อนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในช่วงเวลาขณะนั้น โดยมีการ์ตูนนิสต์ของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับทำหน้าที่เลือกสรร กลั่นกรอง ตลอดจนปรับปรุงแต่งทั้งรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิด เสมือนหนึ่ง "นายประตูข่าวสาร" (Gatekeeper)

เพียงฤดี ธีระวุฒิชูวงศ์ (2542) กล่าวว่า การเขียนการ์ตูนล้อเลียนในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมามีโอกาสรุ่งเรืองมากในประเทศที่เอื้ออำนวยถึงเสรีภาพของการเขียน แต่สำหรับบางประเทศหรือบางสถานที่ที่มีข้อจำกัดในสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับการพิมพ์หรือทางกิจกรรมการเมือง อาจจะมีกฎระเบียบและข้อห้ามในการเสียดสี ก็ไม่สามารถจะทำเช่นนี้ได้

อนุสรณ์ ตีปยานนท์ (อ้างถึงใน อรุณ 2555) กล่าวว่า การตุณการเมืองมีองค์ประกอบหลัก 2 อย่าง ได้แก่ Form (รูปแบบ) และ Content (เนื้อหา) ในแง่ของรูปแบบ รูปแบบของตัวการ์ตูนที่ล้อเลียนหรือยั่วเย้าการเมืองนั้นมักมีที่ไปที่ไปแตกต่างกัน บางคนอาจนิยามว่าให้ขบขัน หรือบางคนอาจนิยามว่าให้นำเกลียดน่าชัง หรือบางคนอาจนิยามว่าให้มีลักษณะคล้ายตั้งงานจิตรกรรม การ

พินิจวิเคราะห์อันนำมาสู่การสร้างสรรค์รูปแบบหน้าตาของการเมืองที่ถูกล้อเลียนนั้น ในอีกแง่มุมหนึ่ง มันก็คือการสร้างตัวตนหรือภาพลักษณ์อันใหม่ให้แก่การเมืองนั้น แม้ว่ามันจะเป็นเพียงโลกของการ์ตูนก็ตาม **ในแง่ของเนื้อหา** ส่วนประกอบสำคัญคือการสื่อสารระหว่าง “บุคคลที่เป็นผู้สร้างภาพ” กับ “บุคคลที่เป็นผู้รับรู้ภาพ” ซึ่งมีลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างบริบทของการสร้าง (Context of Production) กับบริบทของการรับรู้ (Context of Reception) อันเป็นสิ่งสำคัญมากในการอ่านการ์ตูนการเมือง เพราะว่าการรับรู้ที่ว่านั้นมักเกิดขึ้นในบริบทของสังคม วัฒนธรรม หรือประเพณี ที่ทำให้การสื่อสารนั้นเป็นไปได้

5.2) บทบาทหน้าที่ของการ์ตูนการเมือง

เทเซ วินท์ซ เนเบอร์, คาปริ คาราคา และเคท แลง (Tese Wintz Neighbor, Capri Karaca, and Kate Lang 2003) กล่าวว่า โดยทั่วไปเรามักจะพบการ์ตูนการเมืองได้ในหน้าบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ การ์ตูนการเมืองเป็นสื่อที่สะท้อนมุมมองของการ์ตูนนิสต์ และมักจะมีเนื้อหาสอดคล้องกับบทความอื่น ๆ ในหน้าบทบรรณาธิการ ทั้งคู่เป็นเหมือนส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน การนำประเด็นการเมืองที่เคร่งเครียดมานำเสนอในรูปแบบการ์ตูนทำให้ผู้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงตัวสารได้ง่ายขึ้น เป้าหมายของการ์ตูนการเมือง ได้แก่ กระตุ้นความคิดผู้อ่านและให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน การ์ตูนการเมืองที่ดีพิมพ์อยู่ในหนังสือพิมพ์ทั่วโลกเป็นสื่อที่มีอิทธิพลในการโน้มน้าวมติมหาชน วิพากษ์หรือยกย่องบุคคลทางการเมือง สาเหตุที่การ์ตูนการเมืองได้รับความนิยมนั้นก็เพราะว่ามันมีวิธีการนำเสนอประเด็นแบบตรงไปตรงมา ในขณะที่บทความทั่วไปในหนังสือพิมพ์ต้องอาศัยถ้อยคำจำนวนมากมายในการถ่ายทอดข้อมูลและชุดความคิด แต่การ์ตูนการเมืองสามารถลดทอนบทความที่ยืดยาวให้กลายเป็นรูปภาพง่าย ๆ เพียงภาพเดียว ดังคำกล่าวที่ว่า *"ภาพหนึ่งภาพแทนคำพูดนับพันคำ"* การ์ตูนการเมืองทำให้ผู้รับสารสามารถจำแนกแจกแจงประเด็นการเมืองได้แบบฉับพลัน และบางครั้งก็อาจจะถ่ายทอดสารได้เที่ยงตรงและลึกซึ้งยิ่งกว่าบทวิเคราะห์ที่มีถ้อยคำนับร้อยนับพัน

จอส กรีนเบิร์ก (Josh Greenberg 2002) กล่าวว่า การ์ตูนการเมืองทำหน้าที่สร้างกรอบการรับรู้ปรากฏการณ์ โดยการหยิบยกประเด็นปัญหาในบริบทของชีวิตประจำวันและค่านิยมสากลขึ้นมาประกอบสร้างเป็นรูปภาพเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านได้พินิจพิจารณา ข้อความของการ์ตูนการเมืองสามารถใช้ในการนิยามกลุ่มทางสังคม ถ่ายทอดค่านิยม ทศนคติ และความเชื่อ และเผยแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผู้คน เหตุการณ์ และอำนาจ

เดอโซซาและเมดเฮิร์สท์ (DeSousa & Medhurst 1982) กล่าวว่า การ์ตูนการเมืองมีหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ ให้ความบันเทิง ลดทอนความก้าวร้าว กำหนดวาระ และสร้างกรอบการรับรู้ การ์ตูนการเมืองมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงสังคม มันปลุกจิตสำนึกร่วมและตอกย้ำค่านิยมทางวัฒนธรรม พลั้งอำนาจของการ์ตูนการเมืองมีได้อยู่ที่การสร้างเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ แต่อยู่ที่การรักษาปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ผ่านการสะท้อน สำรวจตรวจตรา หรือสร้างการจดจำวัฒนธรรมหลัก

สุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์ (2544) กล่าวว่า การ์ตูนการเมือง เป็นหนึ่งในรูปแบบของการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งการสื่อสารการเมืองในสังคมประชาธิปไตยนั้น สื่อมวลชนมีหน้าที่ทางสังคมตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน คือ การให้ข่าวสาร (Information) และการประสานสัมพันธ์ (Correlation) ซึ่งการเสนอข่าวของสื่อมีลักษณะทั้งการเสนอข่าวโดยตรง คือการเสนอข่าวตรงไปตรงมา หรือการทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ข่าวสารโดยตรง ผู้รับสารจะรับรู้เนื้อหาของข่าวที่ตรงกัน อีกรูปแบบหนึ่งคือการเสนอข่าวโดยอ้อม คือการเสนอข่าวผ่านคอลัมน์ต่าง ๆ เช่น คอลัมน์ซุบซิบ โคลงกลอน การ์ตูน เป็นต้น การเสนอข่าวประเภทนี้ ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้รับสาร โดยทั่วไปการเสนอข่าวสารโดยอ้อมนี้ ผู้รับสารจะได้รับความบันเทิงสอดแทรกไปด้วย สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสนอข่าวสารประเภทโดยอ้อมขึ้นมา เพราะในบางสังคมการเสนอข่าวทางตรงทำได้ลำบาก ดังนั้นการสื่อความในรูปแบบอื่นที่ทำให้ผู้รับสารได้รับข่าวสารจึงมีความสำคัญขึ้นมา

ธอมสันและเฮวีสัน (Thomson & Hewison) (อ้างถึงใน เพียงฤดี, 2542: 2) ได้กล่าวถึงการ์ตูนการเมืองไว้ว่า การ์ตูนการเมืองก็คือการวิพากษ์วิจารณ์ โดยการเขียนภาพที่ตรงประเด็นและชัดเจน ในการวาดภาพที่คุ้นเคย จะทำให้ผู้อ่านรับสัญลักษณ์ที่แปลกใหม่ และเข้าใจประเด็นที่วิจารณ์ได้ ภาพการ์ตูนมักมีคำอธิบายประกอบ หรืออาจใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อความเข้าใจก็ได้ นักเขียนการ์ตูนการเมืองมีสองประเภท ประเภทแรกมักวิจารณ์อย่างรุนแรงและมุ่งทำลาย ในขณะที่อีกประเภทจะวิจารณ์ในเชิงขบขัน จึงเป็นข้อโต้แย้งกันว่า นักเขียนการ์ตูนประเภทไหนจะเป็นที่นิยมของผู้อ่านมากกว่ากัน เรื่องราวของการ์ตูน มักจะเป็นเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความนิยมในหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีทั้งน่าขบขันหรืออาจจะทำให้ผู้ที่ถูกเขียนถึงโกรธเป็นฟืนเป็นไฟ ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกมีอคติ และทำให้บางคนรู้สึกกระปี้กระเป่า เมื่อได้อ่าน

เพียงฤดี (อ้างแล้ว : 4) มีข้อคิดเห็นว่า การ์ตูนการเมือง คือการนำเสนอสถานการณ์ทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ด้วยการสร้างความหมายผ่านมุก (Gag) ผ่านรหัส (Code) หรือการเปรียบเทียบ

เปรียบเทียบต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นทางระบายอุณหภูมิต่างการเมืองอันคุกรุ่นและมีอำนาจนำเสนอโดยตรง โดยไม่ไปกระทบกระทั่งกับผู้ที่ถูกกล่าวถึงในเนื้อหาข่าว

5.3) ประวัติความเป็นมาของการ์ตูนการเมือง

รากฐานของการ์ตูนการเมือง มาจากการต่อสู้ทางชนชั้น ในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ชนชั้นกลางในโลกตะวันตกใช้มันเป็นเครื่องมือในการทำทนายอำนาจของรัฐบาลาธิบดี เจมส์ พาร์ตัน (James Parton, 1969) กล่าวว่า การ์ตูนการเมืองเริ่มได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในยุคนั้นเริ่มมีการตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองลงในสื่อสิ่งพิมพ์อย่างเช่นนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ ในประเทศฝรั่งเศส ชาร์ลส์ ฟิลิปอง (Charles Philipon) ได้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ลา คาริกาเจอร์ (La Caricature) ในปี ค.ศ. 1830 และ เลอ ซาวิวารี่ (Le Charivari) ในปี ค.ศ. 1832 ทั้งสองฉบับมีเนื้อหาเสียดสีสังคม พร้อมด้วยภาพการ์ตูนการเมือง ฟิลิปองที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนการปฏิวัติกรกฎาคม ได้ใช้การ์ตูนการเมืองเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ต่อต้านพระเจ้าหลุยส์-ฟิลิปที่ 1 (Louis Philippe I) ขณะที่ในประเทศอังกฤษนิตยสารการ์ตูนชื่อพังก์ (Punch) ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. 1841 และเป็นเจ้าแรกที่บัญญัติศัพท์คำว่า “การ์ตูน” ขึ้นมา การ์ตูนนิสต์ชื่อดังของนิตยสารฉบับนี้ได้แก่ จอห์น ลีช (John Leech) ริชาร์ด ดอยล์ (Richard Doyle) จอห์น เทนเนียล (John Tenniel) และ ดู โมริเยร์ (Du Maurier) จุดเด่นในผลงานของการ์ตูนนิสต์อย่าง ลีช และ เทนเนียล ได้แก่ การถ่ายทอดสถานการณ์การเมืองให้มีเนื้อหาย่อยง่าย ลดทอนสถานะของนักการเมืองหรือบุคคลสำคัญให้กลายเป็นสามัญชน พวกเขาเหล่านั้นอาจถูกวาดภาพออกมาให้เป็นคนรับใช้ นักแสดงตลก ตำรวจ หรือนางพยาบาล ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจมุกตลกได้ง่ายขึ้น

สำหรับประวัติการ์ตูนล้อการเมืองในประเทศไทย ปานบัว (อ้างใน อรุณ 2555: 177) กล่าวว่า การ์ตูนการเมืองได้ถือกำเนิดและเผยแพร่มาไม่ต่ำกว่า 100 ปี มีการผสมผสานการวิพากษ์วิจารณ์แบบไทย ๆ เข้ากับศิลปะการเขียนการ์ตูนแบบตะวันตก เป็นที่ทราบกันดีว่าสังคมไทยมักไม่ยอมรับการเผชิญหน้าและการวิจารณ์ตรง ๆ ดังนั้นการ์ตูนจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการตอบโต้เชิงสัญลักษณ์ ด้วยเทคนิคนี้การ์ตูนการเมืองจึงได้รับความนิยมและกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีในหนังสือพิมพ์ทุกฉบับนับตั้งแต่ยุคแรก

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 หนังสือพิมพ์ไทยเข้าสู่ยุครุ่งเรืองเฟื่องฟู และกลายเป็นหนึ่งในธุรกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีหนังสือพิมพ์วางจำหน่ายในท้องตลาดจำนวนมาก ส่งผลให้มีการแข่งขันด้าน

เนื้อหาจันต้อริเริ่มคอลลัมน์ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดคนอ่าน เช่น นวนิยายกำลังภายในจีน นิยายแปล กลอน ลำตัด และคำคมสุภาษิตต่าง ๆ ในขณะนี้เองที่ "การ์ตูนการเมือง" ถูกนำเสนอสู่สายตาคนไทย

บุคคลหนึ่งซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการผลักดันการ์ตูนการเมืองไทยให้แพร่หลายในยุคแรก คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เนื่องจากพระองค์โปรดวาดภาพการ์ตูน เห็นได้จากหลักฐานภาพการ์ตูนล้อเลียนข้าราชการจำนวนมากในหนังสือ "ดุสิตสมิต" ยิ่งกว่านั้น ทรงเป็นผู้ริเริ่มให้ใช้คำว่า "ภาพล้อ" ซึ่งแปลมาจาก "Cartoon" และทรงสนับสนุนให้มีการ "ประกวดภาพล้อ" ขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2468 - 2470 อย่างไรก็ดี บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระองค์คือการให้เสรีภาพแก่สื่อ ซึ่งทำให้เกิดหนังสือพิมพ์จำนวนมาก และเกิดความนิยมในการ์ตูนการเมืองตามมา ประกอบกับการประดิษฐ์คิดค้นบล็อกพิมพ์ที่ทำให้การพิมพ์ภาพต่าง ๆ ในหนังสือมีความสะดวก รวดเร็วกว่าเดิม ช่วงนั้นจึงมีการจัดประกวดแข่งขันการวาดภาพล้อหรือการ์ตูนล้อการเมืองโดยหนังสือพิมพ์หลายฉบับ อาทิ หนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง และหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลีเมล การประกวดเหล่านี้คือเวทีแจ้งเกิดให้กับการ์ตูนนิสต์ไทยจำนวนไม่น้อย หนึ่งในนั้นคือ เปล่ง ไตรปิ่น ที่ได้ชื่อว่าเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองคนแรกของไทย เปล่งเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดภาพล้อของหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลีเมล และเคยได้รับรางวัลพระราชทานจากรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 7 เป็นยุคที่การ์ตูนการเมืองซบเซาเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ หนังสือพิมพ์หลายฉบับปิดตัวลง บางฉบับมีนโยบายจำกัดภาพประกอบ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้นักเขียนการ์ตูนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จึงมีนักเขียนการ์ตูนมีชื่อเสียง เกิดขึ้นในยุคนี้หลายคน แต่ผลงานในช่วงแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการ์ตูนชุดหรือการ์ตูนพื้นบ้านไทยที่ปลอตนัยยะทางการเมือง การ์ตูนนิสต์คนหนึ่งที่ได้โดดเด่นในยุคนี้ ได้แก่ สวัสดิ์ จุฑะรพ ผู้เขียนการ์ตูนชุดไกรทองและสังข์ทองในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ ผลงานการ์ตูนแบบไทยปนฝรั่งของสวัสดิ์เป็นแรงบันดาลใจให้แก่การ์ตูนนิสต์รุ่นน้อง ประยูร จรรย์ววงษ์ ผู้ได้รับการขนานนามว่า "ราชาการ์ตูนไทย" ซึ่งวาดได้ทั้งการ์ตูนตลกและการ์ตูนล้อการเมือง ประยูรเขียนการ์ตูนของเขาให้เล่าเรื่องในลักษณะลิเก โดยสร้างตัวการ์ตูนเดินเรื่องชื่อ "สุขเล็ก" เหมือนที่สวัสดิ์สร้างขุนหมื่น นอกจากลายเส้นที่สวยงามแล้ว ประยูรยังมีทักษะทางภาษา และความสามารถในการแทรกประเด็นการเมืองเข้าไปในการ์ตูนชุด

ประยูรได้รับรางวัลจากการประกวดการ์ตูนสันติภาพโลก เมื่อ ปี พ.ศ. 2503 ที่นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ชื่อภาพ "การทดลองระเบิดปรมาณูครั้งสุดท้าย" (The Last Nuclear Test)

ในยุคเผด็จการทหาร ประยูรเป็นหนึ่งในการ์ตูนนิสต์หัวหอกที่มีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านระบอบเผด็จการ เขาเริ่มเขียนการ์ตูนสะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนด้วยการวาดตัวการ์ตูนสุนัขเล็กถูกเย็บปาก การ์ตูนชุดนี้ได้รับการเรียกขานโดยทั่วไปว่า “การ์ตูนปิดปาก” จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ตัวการ์ตูนสุนัขเล็กจึงได้กลับมาสู่สภาพปกติเช่นเดิม ประยูรได้รับรางวัลแมกไซไซในฐานะนักหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนดีเด่น ที่ประเทศฟิลิปปินส์เมื่อปี พ.ศ. 2514

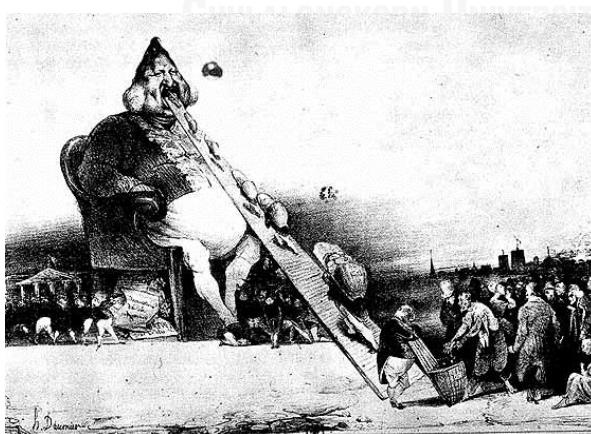
ภาพที่ 16 ภาพ “การ์ตูนปิดปาก” ของประยูร จรรยาวงศ์

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เสรีภาพสื่อแบ่งบาน มีหนังสือพิมพ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นหลายฉบับ โดยมีการ์ตูนล้อการเมืองเป็นคอลัมน์ประกอบที่สำคัญ รูปแบบดังกล่าวถูกใช้มาจนถึงหนังสือพิมพ์ในยุคปัจจุบัน นักเขียนการ์ตูนกลายเป็นอาชีพที่มีบทบาทมีรายได้ชัดเจน การ์ตูนนิสต์ชื่อดังหลายคนแจ้งเกิดในยุคนี้ เช่น ชัย ราชวัตรและอรุณ วัชรสวัสดิ์ ในเวลาต่อมาแม้จะมีวิกฤตการณ์ทางการเมือง เช่น เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 และพฤษภาทมิฬ 2535 ที่ส่งผลกระทบต่อวงการการ์ตูนล้อการเมืองเกิดการชะงักงันเป็นครั้งคราว แต่มันก็ได้ลงหลักปักฐานอยู่กับสังคมไทย และยืนหยัดท้าทายท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมกับแจ้งเกิดการ์ตูนนิสต์รุ่นต่อ ๆ มา เช่น เชีย (ไทยรัฐ) และบัญชา-คามิน (ผู้จัดการ)

การตูนการเมืองกับความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์

จากจุดกำเนิดของมัน การตูนการเมืองมีธรรมชาติของความขัดแย้งอยู่ในตัวเอง มันเป็นสื่อที่วิพากษ์สังคม มีลักษณะของการยั่วยุหยอกเย้า และสะท้อนให้เห็นภาพของความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ความขัดแย้งของชนชั้นและกลุ่มผลประโยชน์

ไซมอน ชามา (Simon Schama, 2015) กล่าวว่า การตูนล้อการเมืองแสดงจุดยืนในการต่อต้านผู้มีอำนาจมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อสงครามศาสนาในยุโรปสิ้นสุดลง เอื้อให้เกิดการเปิดพื้นที่ทางการเมือง เริ่มมีการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์กันอย่างแพร่หลาย อำนาจของรูปเคารพได้ถูกลดทอนพลังลง รูปแบบของการต่อสู้ทางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง คู่ปรับทางการเมืองเลือกที่จะตอบโต้กันด้วยถ้อยคำหรือภาพแทนที่จะพาดพิงกันด้วยดาบหรือปืน ขณะที่ โรเบิร์ต รัสเซล (Robert Russell 2013) กล่าวว่า "สิ่งหนึ่งที่ทรราชย์ทนไม่ได้ก็คือการถูกหัวเราะเยาะ มันเป็นการบั่นทอนอำนาจอย่างหนึ่ง" ตัวอย่างหนึ่งที่โดดเด่น ได้แก่ การที่ศิลปินชาวฝรั่งเศส โอนอเร โดมิแยร์ (Honoré Daumier) วาดภาพล้อเลียนใบหน้าของกษัตริย์ฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์-ฟิลิปที่ทรงมีพระวรกายอ้วนท้วนสมบูรณ์ให้มีลักษณะเหมือนลูกแพร์ ชาวฝรั่งเศสที่ชอบออกชอบใจกับการตูนล้อเลียนของโดมิแยร์ต่างก็พากันวาดรูปลูกแพร์บนกำแพงไปทั่วบ้านทั่วเมือง สร้างความไม่พอใจพระทัยให้แก่พระเจ้าหลุยส์-ฟิลิปอย่างยิ่ง จนตัวโดมิแยร์เองถูกลงโทษจำคุก 6 เดือน และมีการออกคำสั่งระงับภาพที่เข้าข่ายลบหลู่พระวรกายของพระเจ้าหลุยส์-ฟิลิป

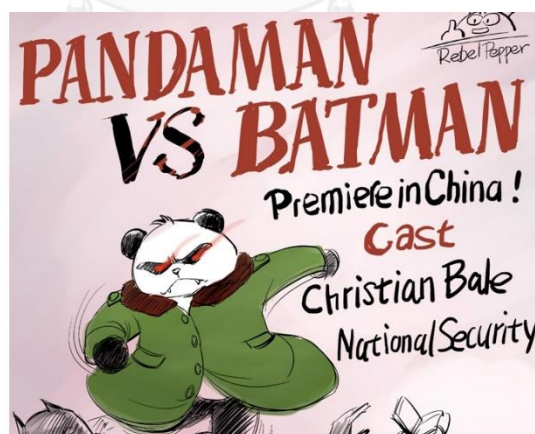
ภาพที่ 17 การตูนล้อเลียนพระเจ้าหลุยส์-ฟิลิป โดย โอนอเร โดมิแยร์

ตัวอย่างศิลปินชื่อดังรายอื่น ๆ ที่สัมพันธ์เนื่องวงการด้วยภาพล้อเลียนในศตวรรษที่ 18-19 ได้แก่ เจมส์ กิลเรย์การ์ตูนนิสต์ชาวอังกฤษ เขาเขียนการ์ตูนโจมตีสถาบันกษัตริย์ ศาสนา ชนชั้นสูง และนักการเมือง หนึ่งในเป้าหมายที่ถูกเจมส์เล่นงานบ่อย ๆ ได้แก่ วิลเลียม พิตต์ เดอะ ยังเกอร์ (William Pitt the Younger) นายกรัฐมนตรีที่อายุน้อยที่สุดในยุคนั้น เจมส์ถูกยกให้เป็นหอกข้างแคร่ของนักการเมืองหนุ่มผู้นี้ ฟรานซิสโก โกยา (Francisco Goya) ศิลปินชาวสเปนเรียกเสียงฮือฮาด้วยภาพชุด ลอส กาปริโชส (Los Caprichos) ที่สะท้อนความโง่เขลาเบาปัญญาของสังคม การตีแผ่การฉ้อราษฎร์บังหลวงในแวดวงศาสนาคริสต์นิกายแคทอลิกทำให้เขาถูกทางการสอบสวน และ โทมัส แนสต์ (Thomas Nast) การ์ตูนนิสต์ชาวอเมริกาเชื้อสายเยอรมัน ผู้สร้างชื่อจากผลงานการ์ตูนการเมืองบนนิตยสารฮาร์เปอร์ส วีคลี่ (Harper's Weekly) ได้โจมตีนักการเมืองนิวยอร์กจอมโกงกินผ่านการ์ตูนชุดบอส ทวิด แอนด์ แทมมานี ฮอลล์ (Boss Tweed and Tammany Hall) แม้ว่าแนสต์จะได้รับการยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางในฐานะผู้สร้างสรรค์ตัวการ์ตูนซานตาคลอสสีแดงพุงพลุ้ย จนเป็นที่จดจำของคนรุ่นหลัง แต่การที่เขาเคยวาดการ์ตูนล้อเลียนพระสังฆราชเป็นจระเข้ ก็ทำให้แนสต์ถูกติเตียนว่าเขาเป็นตัวการสร้างความเกลียดชังต่อศาสนาคริสต์นิกายแคทอลิกและผู้อพยพชาวไอริช

ที่ทางของการ์ตูนการเมืองแตกต่างกันไปในแต่ละบริบทสังคม ธรรมชาติของการวิพากษ์วิจารณ์ และการเสียดสีเย้ยหยันของมัน ดูเหมือนจะไปกับได้ดีกับสังคมประชาธิปไตย แต่การ์ตูนการเมืองกลับกลายเป็นของแสลงสำหรับประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม

ในประเทศจีน การ์ตูนที่มีศัพท์เรียกเฉพาะว่า “มานฮว่า” (Manhua) ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองของลัทธิคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1920 ทางการเงินได้เริ่มนำวัฒนธรรมป๊อปมาใช้ในการกล่อมเกลาสังคม ปลุกอุดมการณ์รักชาติ มีการส่งเสริมวรรณกรรมสังคมนิยม ตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด ได้แก่ การ์ตูนอมตะเรื่อง “ซ่าเหมาพเนจร” ผลงานของจางเล่อผิง (Zhang Leping) ที่เริ่มมีการตีพิมพ์ในคริสต์ทศวรรษ 1940 ตัวละครเอกของเรื่องเป็นเด็กกำพร้ามีผมสามเส้นชื่อว่าซ่าเหมา ผู้เร่ร่อนไปตามท้องถนน เนื้อหาในการ์ตูนสะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ซ่าเหมาเป็นเหมือนตัวแทนของกรรมมาชนผู้มีชีวิตแบบปากกัดตีนถีบภายใต้ระบบทุนนิยม ความน่ารักน่าชังของเจ้าหนูซ่าเหมา การเล่าเรื่องด้วยภาพอย่างเรียบง่ายแบบสังคมนิยม และความรู้สึกร่วมจากจิตสำนึกทางชนชั้น ทำให้ซ่าเหมาพเนจรได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม และกลายเป็นตัวการ์ตูนที่ชาวจีนรักใคร่มาจนถึงปัจจุบัน

แม้ว่าการ์ตูนจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยม อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์นี้ไม่ใช่เวทีที่เปิดกว้างสำหรับการ์ตูนล้อเลียน โดยเฉพาะการ์ตูนการเมืองที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลคอมมิวนิสต์จีน จากกรณีศึกษาล่าสุด การ์ตูนนิสต์ชาวจีน นายหวัง หลี่หมิง (Wang Liming) ได้ถูกทางการจีนหมายหัวจากการเขียนการ์ตูนการเมือง ผลงานหนึ่งที่โดดเด่นของเขา ได้แก่ “แพนด้าแมน ปะทะ แบ๊ทแมน” (Pandaman vs. Batman) ในปี พ.ศ. 2555 หวัง หลี่หมิงได้เขียนการ์ตูนดังกล่าวเพื่อล้อเลียนเหตุการณ์ที่พระเอกคริสเตียน เบล (Christian Bale) ผู้รับบทเป็นแบ๊ทแมน ไม่สามารถไปเยี่ยมนักเคลื่อนไหวตราบอด นายเฉิน กวงเฉิง (Chen Guangcheng) ที่ถูกกักบริเวณนาน 15 เดือนได้ ภาพการ์ตูนแพนด้าแมน ปะทะ แบ๊ทแมน กลายเป็นไวรัลที่มีการแชร์อย่างคึกคักในโลกออนไลน์จีน ก่อนที่ทางการจีนจะสั่งการให้เว็บไซต์ ซิน่า เว่ยโป (SINA WEIBO) ลบรูปภาพดังกล่าวออกจากเว็บทั้งหมด หวัง หลี่หมิง ที่ใช้นามปากกาว่า รีเบล เปปเปอร์ (Rebel Pepper) เผยแพร่ผลงานการ์ตูนการเมืองของเขาบนโลกออนไลน์ และมีผู้ติดตามกว่า 100,000 คน ทำให้เขากลายเป็นไม้เบื่อไม้เมากับรัฐบาลจีน จุดแตกหักมาจากการที่หวัง หลี่หมิงเขียนการ์ตูนเสียดสีกลุ่มสนับสนุนรัฐบาลปักกิ่งในเหตุการณ์การประท้วงในฮ่องกง พ.ศ. 2557 ต่อมาทางการจีนขู่ว่าจะจับกุมตัวเขา พร้อมกับระงับการเข้าถึงเว็บไซต์ และอายัดทรัพย์สินทั้งหมด ทำให้หวัง หลี่หมิง ต้องลี้ภัยการเมืองไปอยู่ในประเทศญี่ปุ่น

ภาพที่ 18 การ์ตูนแพนด้าแมน โดยการ์ตูนนิสต์ชาวจีน หวังหลี่หมิง

ในภูมิภาคตะวันออกกลางที่ส่วนใหญ่มีระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม การ์ตูนนิสต์ถือเป็นอาชีพที่เสี่ยง การนำเสนอประเด็นที่ทำทนายต่อรัฐบาลิปไตยอาจทำให้พวกเขาถูกข่มขู่คุกคามหรือลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา เช่น จับกุมคุมขัง ทรมาน เนรเทศ ไปจนถึงการประหารชีวิต

ในประเทศซีเรีย การ์ตูนนิสต์ชื่อดัง อาลี ฟาร์ซัต (Ali Farzat) ได้วาดการ์ตูนล้อเลียนประธานาธิบดี บาชาร์ อัล-อัสซาด (Bashar al-Assad) ในช่วงก่อนการปฏิวัติซีเรียเมื่อปี ค.ศ. 2011 มันเป็นภาพของ อัล-อัสซาด กำลังยืนโบกรถของพันเอกกัตดาฟี (Colonel Gaddafi) อดีตผู้นำเผด็จการชาวลิเบียที่ถูกโค่นอำนาจ หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วันอาลีก็ถูกลักพาตัวไปทรมาน นิ้วมือของเขาถูกหักจนหมด และเขาจำเป็นต้องอพยพออกนอกประเทศ ในปี ค.ศ. 2012 เขาได้รับการยกย่องจากนิตยสารไทมส์ (TIMES) ให้เป็น 1 ใน 100 บุคคลผู้ทรงอิทธิพลของโลก ภายหลังจากที่มือหายดีแล้ว อาลีได้กลับมาเขียนการ์ตูนล้อการเมืองอีกครั้ง ขณะที่การ์ตูนนิสต์อีกราย นายอัครอม รัสลาน (Akram Raslan) ได้ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมตัวไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 และหายตัวไปอย่างลึกลับ ภายหลังจากมีข่าวว่าเขาเสียชีวิตในโรงพยาบาลของเรือนจำหลังจากถูกทรมานกรรมเมื่อปี ค.ศ. 2013

ภาพที่ 19 ผลงานการ์ตูนของของ อาลี ฟาร์ซัต ประเทศซีเรีย

การ์ตูนนิสต์ชาวอิหร่าน นิกานฮ์ เคอซาร์ (Nikahan Kowsar) เคยวาดการ์ตูนล้อเลียนผู้ทรงอิทธิพลทางการเมือง อยาตุลเลาะห์ เมสบา ยาซดี (Ayatollah Mesbah Yazdi) โดยเปรียบเทียบว่าเขาเป็นศาสตราจารย์จระเข้ แม้วานิกานฮ์จะได้ส่งจดหมายขอขมาไปแล้วก็ตาม แต่เขาก็ยังถูกขู่เอาชีวิตโดยกลุ่มหัวรุนแรง จนต้องอพยพไปอยู่ประเทศแคนาดาในปี ค.ศ. 2003 ในภายหลังเขาได้เป็นตัวตั้งตัวตีในการสร้างชุมชนออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้การ์ตูนนิสต์ในตะวันออกกลางสามารถเผยแพร่ผลงานของตัวเองได้โดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อเสียงเรียงนาม ซึ่งนิกานฮ์ให้เหตุผลว่าด้วยวิธีการเช่นนี้ประชาชนสามารถใช้ตัวการ์ตูนเหล่านั้นตั้งคำถามกับผู้มีอำนาจ เป็นปากเสียงให้แก่คนที่ไม่มีสิทธิ

เสียง โดยที่ผู้มีอำนาจไม่สามารถสืบทอดันต่อได้ว่าใครเป็นเจ้าของผลงาน เพื่อรับประกันความปลอดภัยให้แก่การ์ตูนนิสต์

สถานการณ์ในอียิปต์นับว่าดีกว่าประเทศอื่น ๆ ในตะวันออกกลาง โดยนายโจนาธาน กายเยอร์ (Jonathan Guyer 2013) ผู้แปลการ์ตูนอียิปต์ลงในเว็บไซต์ อุม การ์ตูน (Oum Cartoon) กล่าวว่า "วงการการ์ตูนล้อการเมืองอียิปต์กำลังเข้าสู่ยุคทอง" ในยุคของอดีตประธานาธิบดีมอร์ซี (Mohamed Morsi) หนังสือพิมพ์มีการเผยแพร่การ์ตูนล้อการเมืองอย่างแพร่หลาย ในแต่ละวันผู้อ่านอาจพบการ์ตูนล้อนายมอร์ซีมากเป็นสิบ ๆ ชิ้น ในกรุงไคโร มีผลงานการ์ตูนการเมืองปรากฏอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น จัตุรัส แกลเลอรี หรือบนกำแพง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะล้ออียิปต์จะวิพากษ์นักการเมืองกันอย่างดุเดือด แต่ก็ยังมีความเกรงอกเกรงใจกองทัพ โดยมีรายงานว่าการ์ตูนนิสต์บางรายเคยถูกกองทัพเรียกไปตักเตือน แต่เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในตะวันออกกลางแล้ว ก็ถือว่าการ์ตูนนิสต์ชาวอียิปต์ได้รับการปฏิบัติด้วยท่าทีที่ละมุนละม่อมกว่า

การ์ตูนการเมืองกับโลกาภิวัตน์

ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่การติดต่อสื่อสารไร้พรมแดน ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้จากทั่วทุกมุมโลก สื่อต่าง ๆ รวมทั้งการ์ตูนล้อเลียนเสียดสีก็ได้ถูกจำกัดขอบเขตการเผยแพร่โดยเฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่งอีกต่อไป มีการนำการ์ตูนล้อเลียนเสียดสีจากประเทศต่าง ๆ มาเผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ซึ่งผลงานการ์ตูนบางชิ้นได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง หรือแม้แต่กลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างประเทศ เนื่องมาจากความไม่ลงรอยกันในเชิงวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์

ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัด ได้แก่ กรณีที่หนังสือพิมพ์ชาวจัดในประเทศเดนมาร์กชื่อ ยิลลันด์โปสเตน (Jyllands Posten) ได้ตีพิมพ์ภาพการ์ตูนล้อเลียนศาสนาอิสลามจำนวน 12 ภาพ เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2548 สร้างความขุ่นเคืองใจให้แก่กลุ่มมุสลิมเคร่งศาสนาในประเทศเดนมาร์กและชาวมุสลิมทั่วโลก ความขัดแย้งลุกลามบานปลาย มีการประท้วงหรือก่อความรุนแรงในประเทศต่าง ๆ เช่น อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ลิเบีย และไนจีเรีย

สิบปีต่อมา เกิดเหตุสะเทือนขวัญกลางมหานครปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อผู้ก่อการร้ายบุกยิงสำนักงานของนิตยสารการ์ตูนเสียดสีล้อเลียนชื่อดัง ชาร์ลี เฮบโด (Charlie Hebdo) เมื่อวันที่ 7

มกราคม พ.ศ. 2558 จนมีผู้เสียชีวิตถึง 17 ราย โดยมีปมเหตุมาจากการเขียนการ์ตูนล้อเลียนศาสดา มุฮัมหมัดของศาสนาอิสลาม หลังโศกนาฏกรรมครั้งนี้ได้เกิดปรากฏการณ์คู่ขนาน กล่าวคือ ในโลก ตะวันตก มีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวในนาม “ฉันคือชาร์ลี” (Je Suis Charlie) เพื่อแสดงจุดยืนต่อต้าน ความรุนแรง และรณรงค์เพื่อสนับสนุนเสรีภาพสื่อ โดยมีประชาชนเข้าร่วมการเดินขบวนเกือบ 4 ล้าน คน อีกฟากหนึ่งในโลกมุสลิม มีการชุมนุมประท้วงสำนักพิมพ์ชาร์ลี เอ็บโดหน้าสถานทูตฝรั่งเศสใน ประเทศต่าง ๆ เช่น อัฟกานิสถาน ปากีสถาน ขณะที่การประท้วงในประเทศไนเจอร์บานปลายจนเกิด การปะทะและมีผู้เสียชีวิต 10 ราย

ภาพที่ 20 การเดินขบวน Je Suis Charlie ที่ประเทศฝรั่งเศส

สองเหตุการณ์ข้างต้นนี้สอดคล้องกับแนวคิด การปะทะกันระหว่างอารยธรรม (The Clash of Civilization) ของ แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ที่มีเนื้อหาย่อ ๆ ว่า ภายหลัง สงครามเย็น จะมีความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมสำคัญ ๆ ของโลก โดยเฉพาะอารยธรรมแบบชาว คริสต์ (ตะวันตกที่คิดว่าตัวเองเป็นประชาธิปไตย) กับอารยธรรมมุสลิม (ซึ่งตะวันตกมองว่าไม่เป็น ประชาธิปไตย) สำหรับกรณีภาพการ์ตูนล้อเลียนศาสดาอิสลามในประเทศเดนมาร์กและฝรั่งเศส สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์การปะทะกันระหว่างสองขั้ววัฒนธรรม คือ โลกตะวันตก-กับ-โลก มุสลิม อันประกอบด้วยความขัดแย้งเชิงค่านิยมและอุดมการณ์ในหลาย ๆ แง่มุม ระหว่าง สังคม ตะวันตก-กับ-สังคมอาหรับ ศาสนาคริสต์-กับ-ศาสนาอิสลาม สังคมไม่เคร่งศาสนา-กับ-สังคมเคร่ง ศาสนา เสรีนิยมสุดขั้ว-กับ-อนุรักษนิยมสุดขั้ว เสรีภาพสื่อ-กับ-ความรับผิดชอบ และ ฟรีสปีช-กับ- เซตสปีช เป็นต้น

ขณะที่ในสังคมตะวันตกมองว่าภาพการ์ตูนล้อเลียนศาสนาในอิลลันด์ โปสเตอร์ หรือ ชาร์ลี เอบโต เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ภายใต้หลักการพรีสปีช (เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น) ผู้สนับสนุนบทบาทของ ชาร์ลี เอบโต เห็นว่าการปกป้องเสรีภาพในการพูดถือเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่สุด และสังคมต้องอดทนกับความเห็นต่างแม้กระทั่งการล้อเลียนความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะเมื่อศาสนาได้กลายเป็นสถาบันที่มีอำนาจไม่ด้อยไปกว่าสถาบันอื่น ๆ ในสังคม อีกทั้ง ชาร์ลี เอบโต ก็ล้อเลียนทุกศาสนาอย่างเท่าเทียม แต่ในสายตาของชาวมุสลิม พวกเขาคิดว่ามันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นศาสนา เป็นการใช้เสรีภาพอย่างเกินขอบเขต (สำหรับชาวมุสลิมในกายซุนนี่ มีข้อห้ามเรื่องการเคารพรูปวาดและรูปปั้นของศาสดาทุกองค์ในศาสนาอิสลาม ฉะนั้นเพียงแค่การวาดรูปศาสดามุฮัมมัดก็ถือว่าเป็นลบหลู่ศาสนาแล้ว)

นอกจากนี้ยังมีข้อโต้แย้งว่า การเสียดสีกับประเด็นทางศาสนาที่อ่อนไหว ทำให้เกิดรอยแยกทางสังคมและเป็นต้นตอของความรุนแรง บางคนยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการล้อเลียนผู้มีอำนาจกับผู้ไร้อำนาจ ซึ่งมีอุปสรรคในเหตุการณ์ครั้งนี้ก็เป็นชาวมุสลิมที่เติบโตมาภายใต้โครงสร้างอันไม่เท่าเทียมในสังคมฝรั่งเศส ภาพล้อเลียนของ ชาร์ลี เอบโต จึงเสมือนภาพตอกย้ำของสังคมที่กดทับคนกลุ่มนี้จนไม่น่าแปลกใจที่สุดท้ายจะเผยตัวออกมาในรูปความรุนแรง ภายหลังโศกนาฏกรรมชาร์ลี เอบโต ภาพที่สื่อส่วนใหญ่เลือกนำเสนอ คือ ภาพการชุมนุมอย่างสงบของมวลชนในฝรั่งเศสเพื่อไว้อาลัยเหตุสังหารหมู่และต่อต้านความรุนแรง ในขณะที่ข่าวการเคลื่อนไหวต่อต้านมุสลิมในฝรั่งเศส หรือการปะทะเปิดไฟม้สยิดหลังคืนเกิดเหตุ ซึ่งเป็นการใช้ความรุนแรงกับชาวมุสลิมที่ไม่รู้อิโหนอิหนอ ได้ถูกมองข้ามไป และเหตุการณ์ครั้งนี้ยังได้กลายเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้กระแสความเกลียดกลัวอิสลาม (Islamophobia) ลุกกลามไปทั่วโลก

5.4) การจัดการเมืองร่วมสมัยในอาเซียน

เสน่ห์ประการหนึ่งของการ์ตูนล้อการเมืองในอาเซียน ก็คือ การดำรงอยู่ของมันในท่ามกลางวัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยม ซึ่งดูจะสวนทางกับคำกล่าวที่ว่า “*ที่ใดมีเผด็จการ ที่นั่นไม่มีการ์ตูน*” (อัมพร จิรัฐติกร, 2555) ในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เมียนมา กัมพูชา และอินโดนีเซีย มีการ์ตูนนิสต์ที่ใช้คมปากกาวิพากษ์การเมืองอย่างดุเดือดเผด็จมัน พวกเขาีสถานะเป็นผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อสังคม และบ่อยครั้งที่มุกเด็ดของพวกเขาถูกนำมาใช้อ้างอิงในการต่อสู้ทางการเมือง จนรัฐบาลในบางประเทศมองว่าการ์ตูนนิสต์เป็นเสมือนหอกข้างแคร่ ตัวอย่างเช่น ใน

ประเทศสิงคโปร์ การล้นการเมืองกลายเป็นของต้องห้าม ในยุคสร้างชาติระหว่างทศวรรษ 1960-1970 หนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่เช่น เดอะ สเตรท ไทมส์ (The Straits Times) ได้ปิดฉากการล้นการเมืองลง เพราะนายกรัฐมนตรี ลี กวนยู (Lee Kuan Yew) รู้สึกไม่พอใจที่ตนถูกล้อเลียน หรือในประเทศเมียนมา สมัยนายพลเนวิน (General Ne Win) ขึ้นครองอำนาจใหม่ ๆ ในคริสต์ทศวรรษ 1960 การล้นการเมืองได้หายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ มีการล้นนิสต์ที่ถูกจับกุม และบางรายก็ตายอยู่ในคุก สำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่ประเทศมาเลเซีย การล้นนิสต์ชื่อดัง ซุนาร์ (Zunar) ผู้เป็นไม้เบื่อไม้เมาของรัฐบาล เขาถูกดำเนินคดีครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2558 เขาถูกดำเนินคดีด้วยข้อหาปลุกปั่นความวุ่นวาย มีสิทธิรับโทษจำคุกสูงสุดถึง 43 ปี จากการวิจารณ์กระบวนการยุติธรรมมาเลเซียหลังจากที่ผู้นำฝ่ายค้าน นายอันวาร์ อิบราฮิม (Anwar Ibrahim) ถูกตัดสินลงโทษจำคุก 5 ปี ซึ่งนายซุนาร์ได้ประกาศจุดยืนว่าจะไม่หยุดเขียนการล้นการเมืองด้วยภาพการล้นชื่อ “*สู้นจนเฮือกสุดท้าย*” (Until last drop!) ที่แสดงให้เห็นว่า ต่อให้เขาถูกรัฐล่ามโซ่พันธนาการแขนขาของเขา เขาก็จะไม่หยุดวาดการล้น ต่อให้ต้องใช้ปากกวาดรูปก็ตาม (Zunar, 2015)

ภาพที่ 21 ภาพการล้นล้อเลียนตัวเองของ “ซุนาร์” การล้นนิสต์ชาวมาเลเซีย

การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์การเมืองในประชาคมอาเซียนส่งผลกระทบต่อวงการการล้นการเมืองทั้งในด้านบวกและลบ ตัวอย่างเช่น ในประเทศเมียนมาที่มีการเปลี่ยนผ่านการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย หลังจากที่ได้มีการยกเลิกกฎหมายเซ็นเซอร์สื่อในปี ค.ศ. 2012 เสรีภาพสื่อก็เริ่มเบ่งบาน วงการการล้นการเมืองกลับมาคึกคัก บรรดาการล้นนิสต์กล้าที่จะหยิบยกประเด็นต้องห้าม เช่น การเมืองของทหาร ทหารเด็ก และการค้าไม้เถื่อน มานำเสนอบนหน้าสื่อ มีการแสดงทัศนะผ่าน

ช่องการ์ตูนได้อย่างแหลมคม และตรงไปตรงมามากขึ้น การ์ตูนนิสต์ชื่อดัง ออพิเคย์ (Aw Pi Kyeh) กล่าวว่า ในอดีตการ์ตูนเซ็นเซอร์สื่อเป็นเครื่องทดสอบทักษะของการ์ตูนนิสต์เมียนมาในการใช้ศิลปะในการอุปมาอุปไมย และการเสนอข้อคิดเห็นอย่างแยบคาย โดยตัวเขาเองก็เคยถูกทางการเมียนมาเซ็นเซอร์ผลงานการ์ตูนไปแล้วกว่า 300 ชิ้น อย่างไรก็ตาม การ์ตูนนิสต์จะมีเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่าเดิม และมีสื่อโซเชียลมีเดียเป็นตัวกลางที่ทำให้ผลงานของพวกเขาสามารถเข้าถึงสาธารณชนได้มากขึ้น แต่พวกเขาก็ยังมีขีดจำกัดในการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันทหาร ถ้าหากการ์ตูนนิสต์คนไหนล้ำเส้นมาก ๆ ก็จะถูกตักเตือนหรือข่มขู่ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคในเรื่องของรายได้ โดยผลงานการ์ตูนที่ได้ตีพิมพ์ 1 ชิ้นมีมูลค่าเพียง 5,000 จ๊าด (ประมาณ 140 บาท) ทำให้การ์ตูนนิสต์หลายรายต้องหาอาชีพเสริมมารับ

ประเทศสิงคโปร์ขึ้นชื่อในเรื่องการเซ็นเซอร์สื่ออย่างเข้มงวด ตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2556 เกิดกรณีที่การ์ตูนนิสต์ เลสลีย์ เชิว (Leslie Chew) ถูกควบคุมตัวด้วยข้อหาปลุกปั่น จากการเผยแพร่การ์ตูนล้อเลียนที่เหน็บแนมการทำงานของศาลสิงคโปร์บนแฟนเพจชื่อเดมอน-เครติก สิงคโปร์ (Demon-Cratic Singapore) ภายหลังจากเลสลีย์ฟ้องโดยมีเงื่อนไขให้เขาแสดงการขอโทษศาลบนหน้าแฟนเพจ พร้อมกับลบการ์ตูนที่มีปัญหา 4 ชิ้นนั้นออกไปเสีย แต่ถึงกระนั้น ในแวดวงสื่อและวิชาการก็เริ่มที่จะมีการถกเถียงกันเกี่ยวกับที่ทางของการ์ตูนล้อการเมือง โดยนายคิชอร์ มาบูบานี (Kishore Mahbubani 2014) คณบดีสำนักนโยบายสาธารณะลีควนยู กล่าวว่า

“สิงคโปร์ยังไม่พร้อมสำหรับการ์ตูนนิสต์ที่วิพากษ์การเมืองอย่างเข้มข้น แต่เราควรส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการ์ตูนการเมือง โดยยอมให้มีการล้อเลียนผู้นำบางคนได้บ้าง”

ขณะที่การ์ตูนนิสต์รุ่นใหญ่ นายมอร์แกน ฉิว (Morgan Chua 2015) แย้งว่า

“การ์ตูนนิสต์สิงคโปร์ชอบวาดรูปล้อเลียนผู้นำชาติอื่น ๆ เว้นแต่ผู้นำชาติตัวเอง ทั้งที่จริง ๆ แล้วการ์ตูนจะช่วยแจ้งเตือนให้ผู้นำของเราทราบว่าสถานการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร และรัฐบาลของเราก็ประกอบด้วยผู้คนที่ทำผิดพลาดได้เหมือน ๆ กับเราสิงคโปร์พร้อมแล้วสำหรับการ์ตูนล้อการเมือง เพียงแต่บรรณาธิการในสื่อท้องถิ่นยังคงเคยชินกับวัฒนธรรมการเซ็นเซอร์ตัวเองเพื่อความปลอดภัยในหน้าที่การงาน เดียวนี้ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อแทบทุกชนิดได้บนอินเทอร์เน็ต ตัวอย่างเช่น ในการเลือกตั้งครั้งก่อน

เมื่อปี ค.ศ. 2011 สื่อโซเชียลมีเดียเริ่มเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น มีการตุณการเมืองปรากฏ
อยู่ในนั้นด้วย รัฐบาลควรมีวุฒิภาวะพอที่จะเปิดพื้นที่ให้แก่การตุณการเมืองที่เคยปรากฏ
เมื่อ 40-50 ปีก่อน และมีส่วนสำคัญในการกำหนดชะตาของประเทศชาติ”

สำหรับประเทศไทยเอง การตุณการเมืองอยู่คู่สังคมไทยมานานกว่า 8 ทศวรรษ มีขึ้นมีลงตาม
สถานการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัด ได้แก่ การตุณนิสต์ชื่อดัง ชัย ราชวัตร
ที่มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองอย่างเข้มข้นเสมอมา ในช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519 เขา
เคยลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศสหรัฐ และต่อมาในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 เขาเคยคิดจะ
หยุดเขียนการตุณไปตลอดชีวิต ชัยประท้วงเจ็บผ่านคอลัมน์การตุณของเขา โดยเขียนเรื่องให้หมู่บ้าน
ทุ่งหมาเมินมีโรคห่ามาลงจนกลายเป็นทุ่งร้าง

ในช่วง 10 ปีแห่งความขัดแย้งทางการเมืองเสื้อเหลือง-เสื้อแดง (พ.ศ. 2548 - 2558) พบว่า
หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้มีการนำเสนอการตุณการเมืองแบบเลือกข้าง อาทิ หนังสือพิมพ์แนวหน้า
ผู้จัดการ และไทยโพสต์ เผยแพร่การตุณการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มคนเสื้อเหลือง หรือ
กปปส. ขณะที่หนังสือพิมพ์ มติชน และข่าวสด เผยแพร่การตุณการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่ม
คนเสื้อแดง ขณะที่หนังสือพิมพ์บางฉบับ เช่น ไทยรัฐ หรือ เดลินิวส์ หาทางออกในการรักษาความเป็น
กลางด้วยการปล่อยให้มีการตุณนิสต์ที่เป็นตัวแทนของทั้งสองขั้วการเมือง นอกจากนี้กลุ่มการเมือง
ต่าง ๆ ได้นำเอาการตุณการเมืองบนหน้าหนังสือพิมพ์ไปใช้ในการรณรงค์เคลื่อนไหวทั้งในสถานที่
ชุมนุมและในโลกออนไลน์ การตุณการเมืองกลายเป็นสื่อที่ทรงประสิทธิภาพในการผลิตข่าวทกรร
ทางการเมือง ตัวอย่างเช่น กลุ่มเสื้อเหลือง หรือ กปปส. นิยมนำเอาภาพการตุณการเมืองของ
ชัย ราชวัตร หรือ บัญชา-คามิน มาใช้อ้างอิง ขณะที่กลุ่มเสื้อแดง ก็ชอบนำเอาภาพการตุณการเมือง
ของ เสี่ย ไทยรัฐ ไปอ้างอิงเช่นกัน การตุณนิสต์ยังคงมีสถานะเป็นผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลทาง
การเมืองสูง

ในปัจจุบัน การตุณการเมืองได้ขยายที่ทางมาบนสื่อออนไลน์นอกจากผลงานของการตุณ
นิสต์บนสื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์จะถูกนำมาแชร์บนสื่อโซเชียลมีเดียอย่างแพร่หลายแล้ว ยังมี
การตุณล้อการเมืองที่ผลิตขึ้นมาเผยแพร่สำหรับช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น
แฟนเพจ “ห่วยตุณ” ที่ได้รับความนิยมสูงในหมู่มวลชน กปปส. หรือแม้แต่เซเลบการเมืองอย่าง
ไอ้ค - พานทองแท้ ก็มีการเผยแพร่การตุณการเมืองในแฟนเพจของตัวเอง โดยเน้นไปที่การ

วิพากษ์วิจารณ์คู่แข่งของกลุ่มเสื้อแดง ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ และ กลุ่มการเมือง กปปส. อีกหนึ่งกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ได้แก่ การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ด้วยการ์ตูน 'น้องกะลา' เพื่อรณรงค์ต่อต้านการตั้งชิงเกล็ดเวทย์ในยุค คสช. อันเป็นแคมเปญที่ริเริ่มโดยนักวาดการ์ตูนนามปากกา ภูฎา (phuphu) ซึ่งสามารถล่ารายชื่อผู้ประท้วงได้กว่า 1.5 แสนคน

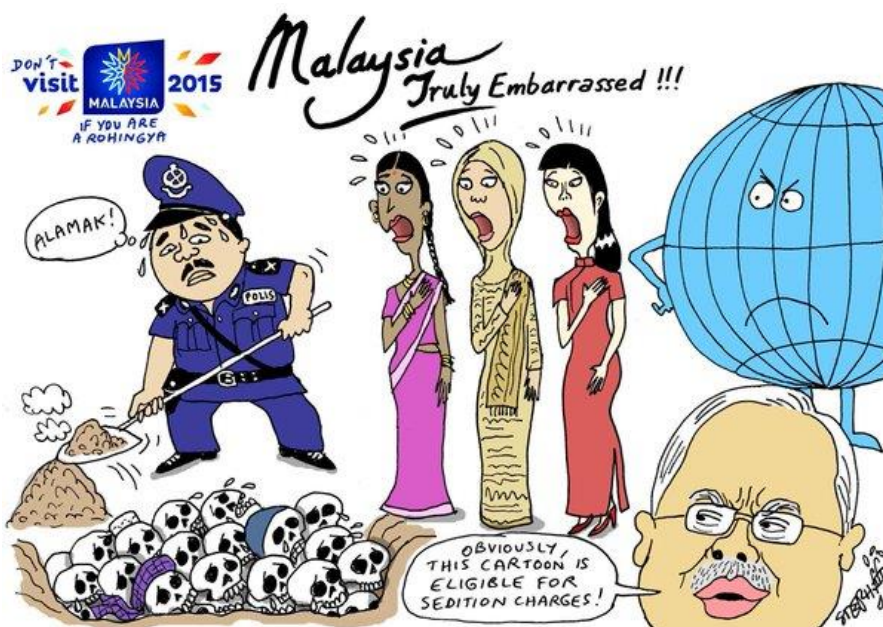

ภาพที่ 22 คาแร็กเตอร์ 'น้องกะลา' ที่ใช้ในการรณรงค์ต่อต้านโครงการชิงเกล็ดเวทย์

ในยุคหลังรัฐประหาร 2557 การ์ตูนการเมืองไทยก็ยังคงมีที่ทางอยู่ได้ เพียงแต่อาจจะผ่อนคลายความรุนแรงลงมา ตามนโยบายเซ็นเซอร์ตัวเองเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของหนังสือพิมพ์ การ์ตูนนิสต์รายหนึ่งที่เคยโดน คสช. เรียกไปปรับทัศนคติ ได้แก่ เชีย ไทยรัฐ เมื่อเดือนตุลาคม 2558 โดยมีการกำชับตักเตือนให้นายเชียระมัดระวังการวาดภาพล้อเลียนการทำงานของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ส่งผลให้ประชาชนเข้าใจรัฐบาล และ คสช. ไม่ถูกต้อง นายเชียได้รับการปล่อยตัว แต่มีการคาดโทษไว้ว่า ถ้าหากมีการวาดภาพที่ละเมิดและทำให้เกิดความเสียหายอีก เขาจะถูกฟ้องร้องดำเนินคดี

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ก็คือ การ์ตูนล้อการเมืองที่นำเสนอภาพของประเทศคู่แข่ง หรือมีการพาดพิงไปถึงประเทศอื่น อาจจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของประชาคมอาเซียนได้ ตัวอย่างจากกรณีศึกษาล่าสุด ได้แก่ ภาพล้อเลียนของการ์ตูนนิสต์ชื่อ สเตฟฟ์ (Stephff) จากหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น (The Nation) ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีคำมนุษย์โรฮิงญา เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2558 โดยเป็นภาพของเจ้าหน้าที่ตำรวจมาเลเซียขุดพบหลุมศพขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วย

โครงการคุกของชาวโรฮิงญา ด้านบนมีคำโปรยว่า “อย่ามาเยือนมาเลเซีย ถ้าคุณเป็นชาวโรฮิงญา” ขนาบข้างด้วยวลี “มาเลเซียน่าอัปยศหน้าจริง ๆ” ล้อเลียนสโลแกนการท่องเที่ยวของมาเลเซีย และที่มุมขวาล่างเป็นรูปการ์ตูนของนายฯ นาจิบ ราซัค (Najib Razak) กล่าวคำพูดว่า “การ์ตูนชิ้นนี้ โดนข้อหาปลุกปั่นแน่ ๆ” ซึ่งเป็นการล้อเลียนสถานการณ์ที่ นายซุนาร์ การ์ตูนนิสต์ชาวมาเลเซียถูกตั้งข้อหาข่มขู่ปลุกปั่น และมีสิทธิ์รับโทษจำคุกนานถึง 43 ปี สื่อชาวมาเลเซียได้นำการ์ตูนชิ้นนี้มาแชร์บนเฟซบุ๊ก (Facebook) และมีการแชร์ต่อ ๆ กันไปบนสื่อโซเชียลมีเดียนับพันครั้ง จุดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างร้อนแรง

ภาพที่ 23 การ์ตูนของ Stephff ที่มีการพาดพิงไปถึงประเทศมาเลเซีย จากกรณีโรฮิงญา

6. ทบทวนวรรณกรรมโรฮิงญา (Rohingya Literature Review)

โซฟี อันเซล (Sophie Ansel) (อ้างใน สุเทพ กฤษณาวารินทร์ 2556 : 22-23) กล่าวถึงสถานะของชาวโรฮิงญาว่า พวกเขามีสภาพเหมือนนักโทษหนีคดีในโลก ถูกปฏิเสธสิทธิในการดำรงอยู่ ต้องหลบหนีด้วยความหวาดกลัว และแทบไม่มีหรือไม่มีอัตลักษณ์ใด ๆ เลย ถูกเพิกเฉยจากประชาคมนานาชาติ สื่อมวลชนแทบไม่รายงานข่าวของพวกเขา แต่พวกเขาก็ยังอยู่รอดได้ในสภาพที่ตึบตัน พวกเขาเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกดขี่มากที่สุดกลุ่มหนึ่งในโลก มีสถานะเป็นเพียงผู้ลี้ภัยจากเมียนมา เพียงแค่การกระชับชื่อพวกเขาก็กลายเป็นข้อห้ามในเมียนมา คำว่า “ชาวโรฮิงญา” ได้ถูกลบจากภาษาประจำชาติ ในรัฐที่เป็นบ้านเกิดของตนเอง คนในรัฐแห่งนี้ปฏิบัติต่อพวกเขาอย่างดูแคลน เรียกว่าเป็นพวก “กะลา” หรือ “คนดำ” เป็นเวลานานมาแล้วที่รัฐบาลพม่าใช้นโยบายกำจัดรากเหง้าและสิทธิของพวกเขา

นายพลเนวิน (Ne Win) เป็นผู้ริเริ่มกำจัดชาวโรฮิงญาที่เป็นมุสลิมทุกคนออกจากรัฐอาระกัน กล่าวคือกฎหมายพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2525 เฟ่งเล็งไปที่กิจกรรมทุกอย่างของชาวโรฮิงญา มีการจำกัดการเดินทาง การแต่งงาน การนับถือศาสนา การทำงาน และการศึกษา กฎหมายฉบับนี้ห้ามอย่างชัดเจนไม่ให้ชาวโรฮิงญาได้รับสัญชาติ กีดกันไม่ให้พวกเขาจัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ 135 กลุ่ม “ที่มีเชื้อชาติบริสุทธิ์” และได้รับการยอมรับว่าเป็นพลเมืองของเมียนมา พวกเขาต้องต่อสู้ชีวิตทุกนาที ไม่ว่าจะทำอะไรก็ถูกเก็บภาษีที่แพงลิบล้ำเกินจริง ทั้งภาษีที่ดินและทรัพย์สิน การซ่อมแซมบ้านเรือน การแต่งงาน และการคลอดบุตร ในสี่ชั่วคนที่ผ่านมาชาวโรฮิงญาหลายแสนคนต้องหลบหนีออกจากเมียนมา

การสังหารล้างเผ่าพันธุ์และการสังหารหมู่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่ถูกปกปิด ชาวโรฮิงญานับแสนคนต้องแสวงหาที่พักพิงอยู่ในบังคลาเทศ และต่อมาก็พบว่าตนเองเป็นผู้ลี้ภัยที่ไม่พึงประสงค์ในประเทศนี้ กว่า 50,000 คนเดินทางไปจนถึงมาเลเซีย และประมาณว่ามีชาวโรฮิงญาหนึ่งล้านคนอาศัยอยู่ในประเทศในอาหรับ ระหว่างการเดินทางหลายพันคนเสียชีวิต พวกเขาถูกเจ้าหน้าที่ไทยผลักดันให้เดินทางสู่ทะเล ทั้งยังตกเป็นเหยื่อการใช้แรงงาน กลายเป็นทาส ถูกจับกุมและควบคุมตัวอย่างไม่มีกำหนดในมาเลเซีย ชาวโรฮิงญาส่วนหนึ่งจึงเลือกที่จะลงเรือเดินทางเสี่ยงภัย

ไปยังประเทศที่ให้การปกป้องสิทธิมนุษยชนอย่างออสเตรเลีย หลายคนถูกจับระหว่างเดินทางไป ออสเตรเลียผ่านอินโดนีเซีย ในโลกที่ความสนใจมุ่งไปยังเรื่องความมั่นคงของชาติและการควบคุม พรมแดนอย่างเข้มงวดที่เป็นอยู่ หนทางที่ชาวโรฮิงญาจะมีชีวิตอยู่อย่างเสรีจึงมักถูกปิดกั้น พวกเขา กลายเป็นคนไร้ซึ่งอัตลักษณ์ของตนเอง กลายเป็นคนไร้รัฐ

เมื่อเดือนมิถุนายน 2555 ได้เกิดเหตุความรุนแรงเนื่องจากความเชื่อทางศาสนาในรัฐอาระกัน มีการเผาหมู่บ้านหลายพันแห่ง ประชาชนหลายหมื่นคนต้องอพยพไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย บางคนก็ถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บจากกระสุนลูกหลง มีการเผาัมสยิตหลายร้อยแห่งเพื่อทำลายร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ทหารยังสั่งห้ามไม่ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศเข้าไปถึงรัฐอาระกัน และห้ามไม่ให้มีการสอบสวนเหตุการณ์อย่างเป็นอิสระ ความเจ็บงันและเพิกเฉยของประชาคมนานาชาติ แสดงถึงการมีส่วนร่วมสนับสนุนความรุนแรงที่ยิ่งเร่งให้พวกเขาสูญหายไปเร็ว ยิ่งขึ้น (อ้างอิง : 26-27)

ทิน โซ (Tin Soe) กล่าวว่า ชาวโรฮิงญาในเมียนมาเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกคุกคามและปราบปรามมากที่สุดในโลก เนื่องจากมีเชื้อชาติและศาสนาแตกต่างจากชาวเมียนมาส่วนใหญ่ที่เป็นพุทธ รัฐบาลทหารเมียนมาจึงประกาศอย่างเป็นทางการว่าพวกเขาไม่ใช่พลเมืองสัญชาติเมียนมา เป็นเหตุให้พวกเขากลายเป็นคนไร้รัฐ พวกเขาไม่เพียงถูกปฏิบัติเสมือนเป็นคนต่างด้าว แต่ยังมีสภาพเหมือนเป็นทาสยุคใหม่ในแผ่นดินถิ่นเกิดที่รัฐอาระกันของตน (อ้างอิง : 34-36)

รัฐอาระกัน (หรือที่รู้จักกันในชื่อรัฐยะไข่) เป็นส่วนหนึ่งของประเทศสหภาพเมียนมา ตั้งอยู่ชายฝั่งทิศตะวันตก ติดอ่าวเบงกอลทางตะวันตก และติดเขตจิตตะกองของบังคลาเทศทางตะวันตกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมด 36,762 ตารางกิโลเมตร มีเมืองหลวงชื่อซิตตเว จำนวนประชากรอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2550 คือ 3.7 ล้านคน ประชากรส่วนใหญ่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ชาวยะไข่และชาวโรฮิงญา ประชากรส่วนใหญ่ในรัฐอาระกันเป็นชาวพุทธ ตามมาด้วยชาวมุสลิม

ในเมียนมา ชาวโรฮิงญาเผชิญกับการปราบปรามความเชื่อด้านศาสนาอย่างโหดร้าย มีการสังหารนอกกระบวนการกฎหมาย การเกณฑ์แรงงานบังคับ และการยึดทรัพย์สิน ไม่มีโอกาสที่จะทำงาน ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา การค้า และมีข้อจำกัดในการเดินทาง ที่เลวร้ายกว่านั้นคือ

พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2525 ของเมียนมา ที่ทำให้ชาวโรฮิงญากลายเป็นคนไร้รัฐ กองทัพเมียนมายังทำการโยกย้ายประชาชน ปฏิเสธไม่ให้แสดงออกทางวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของตนเอง มีข้อจำกัดเกี่ยวกับสิทธิการแต่งงานและการสร้างครอบครัว มีการข่มขืนกระทำชำเรา การทรมานและการปฏิเสธไม่ให้อาหาร ซึ่งถือเป็นการสังหารล้างเผ่าพันธุ์อย่างช้า ๆ เป็นเหตุให้พวกเขาต้องอพยพหลบหนีจากถิ่นเกิด

เกือบ 20 ปีผ่านไปนับแต่ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติยอมรับถึงความทุกข์ทรมานของชาวโรฮิงญา อันเป็นผลมาจากรัฐบาลทหารเมียนมา โดยปรากฏในมติที่ 47/144 ปี พ.ศ. 2535 แต่ชาวโรฮิงญาและชาวมุสลิมอื่น ๆ ในเมียนมายังคงตกเป็นเหยื่อการคุกคามและการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบและกว้างขวางในพื้นที่ของตนเอง ไม่ได้รับการคุ้มครอง และไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเมื่อต้องหลบหนีไปยังประเทศเพื่อนบ้าน

การปฏิบัติและนโยบายของรัฐบาลเมียนมาทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างชุมชนโรฮิงญาและกลุ่มชาติพันธุ์ยะไข่ เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งสูงระหว่างสองกลุ่ม องค์กรของชาวโรฮิงญาและองค์กรที่ไม่ได้เป็นยะไข่ถูกกีดกันไม่ให้เป็นสมาชิกของสภาแห่งชาติอาระกัน (ANC) ความขัดแย้งระหว่างสองชาติพันธุ์นี้มักทำให้มีการจลาจลด้านศาสนาเกิดขึ้นระหว่างชาวพุทธกับมุสลิม ชาวยะไข่กับชาวโรฮิงญา มีรายงานว่าทางการเป็นผู้ยุยงให้ชุมชนก่อความรุนแรงต่อกัน มีการควบคุมกิจกรรมทางศาสนา มีการล้วงละเมิดต่อผู้นำศาสนา มีการทำลายศาสนสถานเก่าแก่ของชาวมุสลิม และมีการสร้างทดแทนด้วยพระเจดีย์และวัดวาอารามต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนรูปโฉมรัฐอาระกัน มีการทำลายมัสยิดและโรงเรียนสอนศาสนา (อ้างแล้ว : 44)

สำหรับสถานการณ์ของผู้อพยพชาวโรฮิงญาในบังคลาเทศ จอห์น อีสต์ (John East) กล่าวว่าคนโรฮิงญาจำนวนมากแม้จะอาศัยอยู่ในบังคลาเทศมานานับสิบปีแล้ว แต่ก็ไม่ได้มีสถานะเป็นผู้อพยพนั้นเป็นเพราะทางการบังคลาเทศ ถือว่าผู้อพยพที่เข้ามาหลังปี พ.ศ. 2535 ไม่ใช่ผู้อพยพตามกฎหมาย แต่เป็นคนที่หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ความเป็นจริงนั้นมีคนโรฮิงญาอยู่ในบังคลาเทศราว 250,000 – 300,000 คน แต่ผู้อพยพที่รัฐบาลรับรองมีแค่ 10% ทั้งหมดอยู่ในแคมป์ที่ดำเนินการโดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) สองแห่ง ส่วนผู้ไม่ได้รับการรับรองกระจัดกระจายไปยังที่ต่าง ๆ เช่น แคมป์เลดา (Leda camp) ในเขตค็อกซ์บาซาร์ (Cox's Bazaar)

คนที่อาศัยอยู่อย่างผิดกฎหมายเหล่านี้ มักจะถูกกดขี่จากเจ้าหน้าที่รัฐและเป็นที่ยกย่องของคนท้องถิ่น ถึงกับมีการตั้งองค์กรต่อต้านโรฮิงญาโดยการสนับสนุนของนักการเมืองท้องถิ่น และไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์เข้าไปช่วยเหลือ ด้วยกลัวว่าพวกเขาจะเข้ามาตั้งรกรากอย่างถาวร (อ้างแล้ว : 54-57)

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้อพยพจำนวนมากที่ข้ามพรมแดนสู่บังคลาเทศมักต้องการอพยพไปยังที่อื่นต่อ นั่นเป็นเพราะชีวิตในบังคลาเทศไม่ได้ราบรื่นแต่อย่างใด เนื่องจากว่าบังคลาเทศนั้นเป็นหนึ่งในประเทศยากจนที่สุดในโลก ชาวโรฮิงญาจึงไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐและถูกต่อต้านจากคนท้องถิ่นที่คิดว่าพวกเขาจะมาแย่งงานและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด กระบวนการสังคมที่เป็นอยู่ทำให้โรฮิงญาถูกกดให้อยู่ในระดับล่างสุดของสังคม จนมีคนโรฮิงญากล่าวว่า “เราเกิดในเมียนมา แต่รัฐบาลเมียนมาบอกว่าเราไม่ได้เป็นคนที่นี่ เราเติบโตมาในบังคลาเทศ แต่ทางการบังคลาเทศบอกว่าเราอยู่ที่นี่ไม่ได้”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในบังคลาเทศที่มีความเป็นอยู่ดีตามอัตภาพ ได้แก่ ชาวโรฮิงญาในหมู่บ้านประมงซัมลาเบอร์ ทางตอนใต้สุดทางชายฝั่งทะเลตะวันออกของบังคลาเทศ ที่มีชาวโรฮิงญา 3,000 คนอาชีพชาวประมงรับจ้าง ทำงานให้บริษัทหาปลาท้องถิ่น พวกเขาได้รับการยอมรับในฐานะแรงงานราคาถูก

สำหรับสถานการณ์ของผู้อพยพโรฮิงญาในประเทศไทย บุชบา ศิวะสมบุรณ์ กล่าวว่า ในปี 2544 มีชาวเรือโรฮิงญา 7,000 – 8,000 คน ที่เดินทางมาขึ้นฝั่งของไทย และคาดว่าจำนวนผู้อพยพจะเพิ่มสูงขึ้นมากในปี 2555 เนื่องจากเหตุรุนแรงในรัฐยะไข่ ซึ่งเป็นผลมาจากความเกลียดชังแต่เดิมระหว่างชาวยะไข่และชาวโรฮิงญาในรัฐอาระกัน (อ้างแล้ว : 69)

อันเซล พุดถึงภาพรวมเกี่ยวกับประเทศปลายทางที่มีต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญาว่า ปกติแล้วชาวโรฮิงญาจะไม่ถูกส่งกลับไปยังเมียนมา แต่จะส่งไปที่ไทยแทน และไทยก็ไม่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยผู้ลี้ภัยและพิธีสารเช่นกัน ในทั้งสองประเทศนี้ ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญกับการควบคุมตัวและการส่งกลับ และเสี่ยงที่จะถูกส่งกลับไปยังพม่าหากถูกจับกุมในไทย ส่วนชาวโรฮิงญาที่ถูกส่งกลับไปไทยก็

มักจะหาทางกลับเข้ามาในมาเลเซียอย่างรวดเร็วหากมีช่องทาง และหากไม่ติดกับดักของขบวนการ หลอกลวงการใช้แรงงาน แต่ตามบริเวณพรมแดนก็มีบรรดานายหน้าคอยเฝ้าจับตามองการข้ามแดน และพร้อมจะจับตัวคนเข้าเมืองและผู้ลี้ภัย ผู้ลี้ภัยหลายพันคนหายตัวไปในเขตฉนวนที่ไม่มีกองกำลัง ของทั้งสองฝ่ายใกล้กับพรมแดนและถูกจับตัวไปขังไว้ที่สวน จับไปอยู่ในเรือประมงหรือไปเป็นทาส บำเรอทางเพศ (อ้างแล้ว : 82-83 ; 88-89)

ชาวโรฮิงญาจำนวนหนึ่งเลือกเสี่ยงชีวิตลงเรือมุ่งหน้าไปสู่ประเทศออสเตรเลียเพื่ออนาคตที่ดีกว่า แต่หลายร้อยคนไปไม่ถึงฝั่งฝัน พวกเขาต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในอินโดนีเซีย เฝ้ารอโอกาสที่จะเดินทางต่อ หลายคนถูกควบคุมตัวและถูกปฏิบัติจากทางการอินโดนีเซียเหมือนเป็นคนเข้าเมืองด้วย เหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่าเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ก่อนที่ความขัดแย้งในรัฐอาระกันจะเกิดขึ้นใน กลางปี 2555

เมื่อไปถึงน่านน้ำออสเตรเลีย เจ้าหน้าที่ออสเตรเลียจะเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม แต่ไม่นานพวกเขาก็ต้องเผชิญหน้ากับความจริงชุดใหม่ ในฐานะมนุษย์เรือ พวกเขาต้องทนกับขั้นตอนที่ยุงยากซับซ้อนทางราชการเต็มไปด้วยงานเอกสาร แม้ว่าชาวโรฮิงญาจะได้รับสถานะ ผู้ลี้ภัยตามอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติ อย่างไรก็ตามหน่วยงานข่าวกรองความมั่นคงแห่ง ออสเตรเลีย (ASIO) จะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ถูกควบคุมตัวจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศหรือไม่ เป็นเหตุให้ต้องผ่านขั้นตอนการควบคุมตัวที่ยาวนาน เมื่อผ่านไปหลายปีพวกเขาถูกกักตัวเหมือน นักโทษ สภาพความตึงเครียดและสิ้นหวังทำให้ชาวโรฮิงญาเหล่านี้ประสบความทุกข์ยากทางใจ หลายคนทำร้ายตนเองหรือพยายามฆ่าตัวตาย

อันเซลเสนอแนะทางออกว่า นอกเหนือจากการแก้ปัญหาของพม่า ยังจำเป็นต้องแสวงหา ทางออกระดับภูมิภาคอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อยุติความทุกข์ยากของชาวโรฮิงญา ผู้แสวงหาที่พักพิง และ แสวงหาสิทธิที่จะอยู่อาศัยในถิ่นกำเนิดอย่างสงบสุขและมั่นคง

ในบทความ มองต่างมุมช่วย-ไม่ช่วยโรฮิงญา (คมชัดลึก, 2558) นักสิทธิมนุษยชนรายหนึ่งได้อธิบายกระแสต่อต้าน “โรฮิงญา” ที่เกิดขึ้นว่า เนื่องจากมีคนนำ “วาทกรรมเรื่องความมั่นคง เรื่องเศรษฐกิจ ลัทธิศาสนา และความเป็นชาติโครชาติมัน” มาเผยแพร่ เช่น บอกว่า พวกเขาเป็นภัยความมั่นคง หรือเรื่องของคนต่างศาสนา หรือเป็นปัญหาการต่อสู้ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน คนไทยไม่เกี่ยวข้อง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่เราที่กำลังกังวลอยู่เป็นเรื่องของอนาคต ตอนนี้ประเทศไทยศักยภาพมากพอที่จะช่วยเหลือเบื้องต้นได้ เพราะการช่วยชีวิตคนก็เป็นเรื่องสำคัญที่สุดของมวลมนุษยชาติ

คุณวุฒิ บุญฤกษ์ (2558) กล่าวถึงตัวตนและภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาว่า ปราบกฏการณ์การอพยพของชาวโรฮิงญาในทศวรรษที่ผ่านมาได้รับการพูดถึงทั้งในสื่อมวลชนระดับโลก และในวงวิชาการ ประเด็นดังกล่าวถูกจุดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ความรุนแรงจากความขัดแย้งระหว่างชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่ (Rakhine) กับชาวพุทธยะไข่ (มอค) ทำให้ที่ผ่านมา ภาพของชาวโรฮิงญาถูกนำเสนอเป็นเพียงสองขั้วใหญ่ ๆ คือ หากไม่เป็นเหยื่อผู้อ่อนแอที่ถูกกระทำจากรัฐบาลเมียนมา ก็เป็นขั้วของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่มีปัญหากับชาวพุทธยะไข่ในรัฐอาระกัน

ปัญหาของชาวโรฮิงญาที่ส่งผลต่อเนื่องมาจากปราบกฏการณ์การอพยพครั้งใหญ่ คือภาพตัวแทนที่ถูกผลิตซ้ำในสื่อกระแสหลัก จนสร้างความหมายให้ชาวโรฮิงญากลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดูป่าเถื่อน เป็นกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง ซึ่งส่งผลมาจากภาพความรุนแรงในการต่อสู้ระหว่างชาวมุสลิมโรฮิงญา และชาวมอคที่นับถือศาสนาพุทธรวมถึงการเชื่อมโยงชาวโรฮิงญาที่อพยพมายังภาคใต้ของไทย เช่น จังหวัดระนอง และสงขลา กับกลุ่มก่อความไม่สงบในชายแดนภาคใต้

การสร้างภาพตัวแทนเช่นนี้ สามารถนำไปสู่การสร้าง ความเกลียดชัง และทำให้การแก้ไขปัญหาในสังคมไทยยากขึ้นทุกขณะ การที่สื่อมวลชน รวมทั้งสื่อออนไลน์ คือประชาชนทั่วไป พยายามสร้างภาพที่ผลักไสชาวโรฮิงญา ทำให้ชาวโรฮิงญาในพื้นที่ชายแดน พยายามที่จะปิดบังชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองในช่วงดังกล่าว นอกจากจะไม่มีใครรู้จักว่าโรฮิงญาคืออะไรแล้ว คนในชายแดนยังเรียกพวกเขาว่า “กะลา” ซึ่งเป็นชื่อเรียกกลุ่มมุสลิมในพม่าที่มีนัยยะของ “ความเป็นอื่น” เอาไว้ใช้เรียกชาวมุสลิมพม่าที่ถูกมองในเชิงลบและ “ต่ำกว่า” มุสลิมเชื้อสายอื่นๆ ด้วยเพราะเป็นแรงงานรับจ้าง

ราคาถูก และเป็นพวกต่างด้าวที่ไม่มีบัตร และชอบก่อปัญหาในชุมชน ซึ่งชาวโรฮิงญาก็ถูกนับรวมอยู่ในนั้นด้วย

นอกจากภาพตัวแทนแบบคู่ตรงข้ามดังกล่าว ล่าสุด กระแสข่าว และการโต้เถียงเรื่องโรฮิงญา ได้พยายามสร้างภาพตัวแทนอีกหลายอย่าง เช่น โรฮิงญาไม่มีความสามารถ ผลิตลูกอย่างเดียว กินข้าวไม่ล้างจาน และอีกหลายอย่าง ถูกเผยแพร่ และผลิตซ้ำอยู่ในสื่อของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อออนไลน์ ในขณะที่ภาพโรฮิงญาในความเป็นจริง มันมีความหลากหลายมากกว่านั้น และแน่นอนว่าเราไม่สามารถเหมารวมกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งจะมีลักษณะทางสังคมเพียงแค่แบบเดียว ภาพตัวแทนโรฮิงญาในสื่อจึงแสดงให้เห็นถึงอคติที่ชุกช่อน และนำมาซึ่งการ “กักขัง” ให้ชาวโรฮิงญาไม่มีทางออก และนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ตามมา

ในมุมหนึ่งนอกจากเราจะผลัก “ความเป็นอื่น” ให้กับเขา ในขณะเดียวกันเราก็ยัง “ผลิตซ้ำวาทกรรมเดียวกันกับเมียนมา” ที่ทำให้ชาวโรฮิงญาเป็นเสมือนกลุ่มที่ไม่มีตัวตนใด ๆ และเป็นผู้นำรังเกียจ ในประวัติศาสตร์ที่สลับซับซ้อนของเมียนมา ภาพตัวแทนเหล่านี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงภาพตัวแทนคาด ๆ ทั่วไป แต่เป็นภาพที่โน้มน้าวให้ผู้คนในสังคมโต้ตอบในแง่ลบที่ไม่เห็นด้วยกับการช่วยเหลือชาวโรฮิงญา ภาพตัวแทนที่ปิดล้อมและกักขังความหมายไว้ในทางลบและความเป็นอื่น ทำให้ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญกับการนิยามจากสังคมภายนอกในแง่ลบและปิดบังตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชาวโรฮิงญาที่พลัดถิ่นที่แทบจะไร้พื้นที่ของการต่อรองในความสัมพันธ์กับรัฐและสังคมชายแดน ยิ่งตกอยู่ในสถานการณ์ย่ำแย่ และการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของสังคมไทยเลวร้ายหนักขึ้น

ชัยรัตน์ ถมยา (2558) กล่าวถึงสื่อเกี่ยวกับวาทกรรมเลือกปฏิบัติ ในกรณีของโรฮิงญานั้น เหตุการณ์ที่ชาวเมียนมาที่นับถือศาสนาพุทธลุกฮือขึ้นมาเผาบ้านของชาวโรฮิงญาที่นับถือศาสนาอิสลามรวมถึงสังหารชาวโรฮิงญาเป็นจำนวนมาก แต่กลับไม่มีใครใช้คำว่าชาวพุทธหัวรุนแรง ซึ่งถ้าเหตุการณ์นี้เป็นคนมุสลิมทำก็อาจมีหลายคนใช้คำว่าคนมุสลิมหัวรุนแรงไปแล้ว เมื่อชัยรัตน์นำเสนอเรื่องราวการเผาบ้านและสังหารชาวโรฮิงญาอย่างเหยียดหยาม ก็มีผู้ชมทางบ้านเขียนแสดงความเห็นว่าทำไมต้องเลือกเอาสิ่งนี้มานำเสนอ มันส่งผลต่อการเป็นชาวพุทธ ในความเห็นส่วนตัวของชัยรัตน์ก็คือก็เช่นเดียวกันกับคนมุสลิมที่ต้องมานั่งดูข่าวที่คนมุสลิมเป็นผู้ก่อเหตุ คนมุสลิมที่รักสงบก็ต้องคิดแบบนี้เช่นกัน แต่ประเด็นที่ต้องการชี้ให้เห็นคือทุกศาสนาไม่ได้สอนให้คนใช้ความรุนแรง ปัจจัย

เกลียดชังอาจไม่ได้มาจากศาสนา แต่การที่สื่อมักชอบใช้คำว่าชาวพุทธ เมียนมาและมุสลิมโรฮิงญาก็ก็น่าจะทำให้ความเข้าใจของผู้รับสารถูกบิดเบือนกลายเป็นความขัดแย้งทางศาสนา

คุณวุฒิ (2557) กล่าวถึง สภาวะชายขอบจากภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาในไทยว่า การผลักดันให้ชาวโรฮิงญาเปลี่ยนเป็นอื่นทำให้พวกเขาต้องอำนาจอ้างในการต่อรอง ในชุมชนมุสลิมชายแดนไทย-พม่า ชาวโรฮิงญาได้มีการปรับตัวโดยพยายามนำเสนอตัวตนให้สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐคาดหวัง คือ การเป็น “พลเมืองดี” เช่น การเปิดเผยความจงรักภักดีต่อสถาบันหลัก แม้กระทั่งการให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวโรฮิงญาได้ปรับเปลี่ยน ทำให้อัตลักษณ์ของพวกเขาเลือนไหลเพื่อนำมาใช้ต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมือง และดำรงมาถึงปัจจุบันนี้ แต่ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ภาพ “โรฮิงญา” ที่ถูกนำเสนอถึงการจัดวางตำแหน่งที่ที่แตกต่างกันระหว่างชาวโรฮิงญา ชาวเมียนมา และมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ (ที่มาจากอย่างกุ่ม และมะละแหม่ง) โดยถูกมองว่าเป็นคนที่มีมาสร้างปัญหา มาแย่งงาน ทำให้ชาวโรฮิงญาในกลุ่มนี้ในช่วงที่ผ่านมาพยายามปกปิดตัวเองพอสมควร รวมถึงต่อเจ้าหน้าที่รัฐด้วย จะเปิดเผยตัวเองเป็นใครกับคนในหรือกลุ่มคนที่เคยทำธุรกิจด้วยกันเท่านั้น

กับผู้ที่ไม่แปลกหน้าสำหรับเขา อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยังคงดำรงผ่านภาษาที่ใช้ ป้ายที่เขียนในบ้าน และโรงไม้ เพียงแต่มีการเลี่ยงบางประการ เช่น จะใช้คำว่า “อาระกัน” แทนคำว่า “โรฮิงญา” เป็นต้น เพื่อให้ปลอดภัยจากการเฝ้ามองของรัฐ รวมถึงการไปสวมทับความเป็นชาติพันธุ์อื่นที่ใกล้เคียงกับชาวโรฮิงญา เช่นการเป็น “เบงกาลี” เนื่องจากในช่วงที่ผ่านมารัฐบาลเมียนมาพยายามจะจัดให้โรฮิงญาในอาระกันให้เป็นเบงกาลี

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ภาพตัวแทนที่เกิดขึ้นจากสังคมภายนอก ทำให้เกิดการชุกซ้อน กักขัง ความหมายของชาวโรฮิงญาเอาไว้ ในมุมหนึ่งนอกจากเราจะผลักความเป็นอื่นให้กับชาวโรฮิงญาแล้ว ในขณะเดียวกันก็ได้ผลิตซ้ำวาทกรรมเดียวกันกับเมียนมา ที่ทำให้ชาวโรฮิงญาเป็นเสมือนกลุ่มที่ไม่มีตัวตนใด ๆ ในทางประวัติศาสตร์เลย จึงทำให้เขาต้องนิยามตัวตนใหม่ของตัวเองขึ้นมา

ในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาชาวโรฮิงญาต้องสร้างตัวตนของตัวเองเพื่อตอบโต้กับภาพตัวแทนเหล่านี้ ที่มองอย่างเหมารวมว่าพวกเขาเป็นผู้หลบหนีเข้าเมือง มีส่วนร่วมกับกลุ่มติดอาวุธต่าง ๆ เช่น มูจาฮิดีน (Mujahideen) และ กลุ่มสามัคคีโรฮิงญา (Rohingya Solidarity Organization) รวมถึง

การมองว่าชาวโรฮิงญาเชื่อมโยงกับขบวนการค้ำมนุษย์ สิ่งผิดกฎหมาย และยาเสพติด จึงเสี่ยงต่อความมั่นคง กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การจัดการควบคุมชาวโรฮิงญา

ลำดับเหตุการณ์สถานการณ์ชาวโรฮิงญาในไทย

จากข้อมูล สถานการณ์ของชาวโรฮิงญาที่ถูกกักตัวในประเทศไทย ในช่วงปี 2542 – 2556 โดย เกศริน เตียวสกุล (2556) บวกกับการค้นคว้าข่าวในช่วงปี พ.ศ. 2557-2559 สามารถสรุปลำดับเหตุการณ์สำคัญได้ดังนี้

ปี 2542

ในเดือนมกราคม มีกระแสน้ำผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่สื่อต่างชาติ และกลุ่มปกป้องสิทธิมนุษยชน เผยแพร่ต่อสายตาชาวโลก ว่า ทหารเรือไทยกระทำการผลักดันกลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงญาอย่างทารุณกรรม โดยปล่อยให้ลอยเรืออยู่กลางทะเล

ปี 2549

กองทัพเรือ ในส่วนของการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ด้านฝั่งทะเลอันดามัน ได้ตรวจพบการหลบหนีเข้าเมือง และจับกุมชาวโรฮิงญาเป็นจำนวนมาก จำนวนชาวโรฮิงญาที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบกับชาวโรฮิงญาที่เข้ามาทั้งหมดเป็นผู้ชายและนับถือศาสนาอิสลาม เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไทยตั้งข้อสังเกตว่า ชาวมุสลิมโรฮิงญาอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปี 2550

กองทัพเรือร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่จับกุมชาวโรฮิงญาได้ 1,158 คน พร้อมเรือ 21 ลำการดำเนินนโยบายจับกุมและผลักดันผู้ลักลอบเข้าเมืองชาวโรฮิงญาออกนอกน่านน้ำ เป็นนโยบายที่ดำเนินการต่อเนื่องกันมาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณจังหวัดระนอง พังงา และภูเก็ต

ปี 2551

ในเดือนธันวาคม กองทัพเรือได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่อุทยานของหมู่เกาะสุรินทร์ว่า พบกลุ่มชาวโรฮิงญา จำนวน 205 คน

ปี 2552

ในไตรมาสแรก ในเดือนมกราคม กองทัพเรือภาคที่ 3 ได้ตรวจพบผู้ลักลอบเข้าเมืองชาวโรฮิงญา จำนวน 78 คน ที่ปากน้ำระนอง ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม ทางกรมการไทยประสานกับตัวแทนสถานทูตเมียนมาและบังคลาเทศในการพิสูจน์สัญชาติ มีการส่งตัวชาวโรฮิงญาจำนวนหนึ่งกลับประเทศต้นทาง และมีการสอบถามข้อมูลจากชาวโรฮิงญา ซึ่งให้การว่ามีเจ้าหน้าที่ทหารไทยทำร้ายพวกตนจนได้รับบาดเจ็บสาหัส

ระหว่างเดือนพฤศจิกายน – เมษายน ของทุกปี ตรวจพบกลุ่มชาวโรฮิงญา ที่เดินทางมากับเรือจะมีแต่เพศชายในวัยฉกรรจ์เป็นส่วนใหญ่ ไม่เคยพบว่ามีผู้หญิงหรือเด็กเล็กมากับเรือ จำนวนที่พบในแต่ละครั้งประมาณ 50 – 100 คนชาวโรฮิงญามีเป้าหมายเดินทางไปประเทศที่สามโดยใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นทางผ่านไปยังประเทศมาเลเซียหรืออินโดนีเซีย เพื่อหางานทำ

ในเดือนกรกฎาคม ชาวโรฮิงญาจึงได้ขอความช่วยเหลือต่อองค์กรสิทธิมนุษยชน จัดทำหนังสือขอให้รัฐบาลไทยระงับการส่งตัวกลับไปยังพม่าซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวโรฮิงญา

ในเดือนกันยายน คณะอนุกรรมการด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองได้รับคำร้องเรียนและลงตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีนายอับลุ ซาลิม อายุ 20 ปี และนายฮามมะ ดุละ อายุ 15 ปี ได้เสียชีวิตในห้องพักของด่านตรวจคนเข้าเมืองระนอง จากการตรวจสอบของกสม.พบว่า มีผู้ต้องกักชาว

โรฮิงญาอยู่ในห้องกักตม. สนวนพลูถึง 78 คน ซึ่งถูกกักไว้นานเกือบ 2 ปี เพราะไม่อาจส่งกลับประเทศต้นทางได้ สร้างความเครียดแก่คนเหล่านี้เป็นอย่างมาก และตม. ก็เป็นภาระในการดูแลแตกต่างจากผู้ต้องกักที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายรายอื่นๆ ที่ถูกกักไว้ไม่เกิน 30 วันก็จะถูกส่งกลับคืนประเทศต้นทางได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีนโยบายให้ปล่อยชาวโรฮิงญา กลุ่มนี้ โดยผลักดันกลับบริเวณชายแดนด้านตะวันตกและให้ถือว่าชาวโรฮิงญานั้นต้องการผ่านทางไปประเทศอื่น จึงควรช่วยเหลือให้อาหาร น้ำ และน้ำมันตามหลักมนุษยธรรม

ปี 2554

โรฮิงญาทะลักเข้าไทยในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2554 – เดือนกุมภาพันธ์ 2555 แล้วกว่า 2,000 คน พร้อมปรับเปลี่ยนรูปแบบจากกลุ่มใหญ่ เป็นทะลักในรูปแบบกลุ่มย่อย

ปี 2555

กลุ่มผู้อพยพหลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงญาในช่วงตั้งแต่ช่วงเดือนพฤศจิกายน 2554 ถึงปี 2555 พบมีการดำเนินการแล้วรวม 28 ครั้ง มีชาวโรฮิงญาที่หน่วยงานเข้าควบคุมและสกัดกั้นพร้อมผลักดันออกนอกเขตอาณาจักรไทยรวม 2,177 คน

ปี 2556

ในเดือนมกราคม มีผู้อพยพชาวโรฮิงญา กว่า 1,400 คนลักลอบเข้าประเทศไทยทางแถบจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน เจ้าหน้าที่นำตัวไปควบคุมไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งใน จ.สงขลา และจ.ระนอง ทางกรมไทยมีนโยบายรับมือด้วยการให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม คือ ให้น้ำให้อาหาร แล้วผลักดันออกนอกประเทศ แต่ไทยยืนยันว่าจะไม่มีการตั้งศูนย์อพยพ ผู้อพยพชาวโรฮิงญาจะถูกกักตัวไว้ไม่เกิน 6 เดือน ซึ่งหากเกิน 6 เดือนต้องให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) รับผิดชอบดูแล

ในเดือนกรกฎาคม เว็บไซต์ ภูเก็ตหวาน (Phuketwan.com) เผยแพร่รายงานพิเศษชิ้นหนึ่ง ซึ่งอ้างอิงมาจากสำนักข่าวรอยเตอร์ส (Reuters) ของอังกฤษ ซึ่งมีการพาดพิงถึงกองทัพเรือไทย ว่าได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์จากขบวนการค้ามนุษย์ในภาคใต้ สิ้นปี 2556 กองทัพเรือได้แจ้งความดำเนินคดีต่อนางสาวชุตติมา สีดาเสถียร ผู้สื่อข่าวของภูเก็ตหวาน พร้อมด้วยบรรณาธิการ

ชาวออสเตรเลียคือ นายอลัน มอริสัน ในข้อหาหมิ่นประมาทและกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ซึ่งมีโทษจำคุกสูงสุด 7 ปี

ปี 2557

เดือนธันวาคม ชาวโรฮิงญา 10 คนแหกห้องขังหลบหนีออกจากห้องควบคุมตัวของ ตม. ในจังหวัดพังงาคาดว่ามีนายหน้ามารับ

ปี 2558

เดือนพฤษภาคม เจ้าหน้าที่ตรวจพบหลุมศพจำนวนมากในค่ายกักขังชาวโรฮิงญาบริเวณชายแดนไทย-มาเลย์ ในพื้นที่ตำบลปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา คาดว่าเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งผลการสืบสวนของทางการระบุว่า มีเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนพัวพัน คดีนี้ถูกจับตามองจากนานาชาติ โดยเฉพาะสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) และประเทศสหรัฐอเมริกา ทางด้านรัฐบาลไทยภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แสดงท่าทีเด็ดขาดในการจัดการกับขบวนการค้ามนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เข้มงวดกวดขันกับแนวทางผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศ ไม่มีนโยบายที่จะตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว การที่ประเทศต่าง ๆ ในน่านน้ำอันดามัน เช่น บังคลาเทศ เมียนมา ไทย และมาเลเซีย พร้อมใจกันปฏิเสธชาวโรฮิงญา ส่งผลให้เกิดวิกฤติด้านมนุษยธรรม นำไปสู่การหารือในระดับภูมิภาค และการประชุมนานาชาติเพื่อหาทางออก ในวันที่ 29 พ.ค. มีการประชุมร่วม 17 ประเทศเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ และการอพยพของชาวโรฮิงญา

ปี 2559

เดือนมิถุนายน กลุ่มชาวโรฮิงญาในประเทศไทยเผยแพร่จดหมายเปิดผนึกถึงนางออง ซาน ซูจี ที่ปรึกษาแห่งรัฐและรัฐมนตรีต่างประเทศของเมียนมา เกี่ยวกับปัญหาการคุกคามชาวโรฮิงญาในเมียนมา เนื่องในโอกาสที่นางออง ซาน ซูจีเดินทางเยือนประเทศไทย

7. ทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในไทย

จากวิทยานิพนธ์ของธีระ ธัญไพบูลย์ (2541) เรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการประตูข่าวสาร การจัดการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ที่ทำการศึกษาการดูแลการเมืองไทยในช่วงเวลา 1 ปี ระหว่างวันที่ 1 ม.ค. 2539 – 31 ธ.ค. 2539 งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นไปที่ตัวสาร และผู้ส่งสาร ได้ข้อสรุปดังนี้

1) จากการวิเคราะห์ตัวสาร พบว่า การดูแลการเมืองในหนังสือพิมพ์นิยมถ่ายถอดออกมาในรูปแบบของการดูแลช่องเดียว และนิยมใช้ตัวการดูแลภาพลักษณ์บุคคลในข่าวมากที่สุด และโดยหลักแล้ว การดูแลการเมืองนำเสนอเนื้อหาเพียง 3 ประเภท ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีการนำเสนอเนื้อหาด้านการเมืองสูงที่สุดกว่า 87%

2) ในการศึกษากระบวนการกำหนดเนื้อหาของผู้ส่งสาร พบว่า การดูแลนิสต์จะเป็นผู้เลือกสรรประเด็นมานำเสนอผ่านช่องการดูแล โดยประเด็นนั้นจะต้องเป็นข่าวใหญ่ ทันต่อเหตุการณ์ อยู่ในความสนใจของคนทั่วไป สาเหตุที่การดูแลนิสต์เลือกนำเสนอประเด็นด้านการเมืองมากที่สุดก็เพราะมีข่าวการเมืองปรากฏทางหน้าหนังสือพิมพ์ทุกวัน และผู้อ่านก็ให้ความสนใจ อีกทั้งเนื้อหาหมักจะเป็นเรื่องของฝ่ายรัฐบาลมากกว่าฝ่ายค้าน และมุ่งเน้นไปที่ตัวนายกรัฐมนตรีนี่ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการบริหารบ้านเมือง สมควรที่จะได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชน

การดูแลนิสต์ให้เหตุผลว่า สาเหตุที่มีการล้อเลียน “ตัวบุคคล” มากกว่าชี้ให้เห็นความบกพร่องในเชิงระบบหรือโครงสร้างโดยรวม เพราะการกำหนดเนื้อหาที่เป็นการล้อเลียนตัวบุคคลจะมีความสนุก ชัดเจน สื่อออกมาได้ง่ายทั้งในด้านการนำเสนอและการทำความเข้าใจของผู้อ่าน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดเนื้อหาของการดูแลนิสต์ มี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายใน (กองบรรณาธิการ นโยบายและลักษณะเฉพาะตัวของหนังสือพิมพ์) ปัจจัยภายนอก (กลุ่มผู้อ่าน กระแสสังคม ภาวะลักษณะของรัฐบาล) และปัจจัยเกี่ยวกับตัวเอง (ประสบการณ์ในการทำงาน และพื้นฐานความรู้ทางการเมืองของการดูแลนิสต์ ความเหมาะสมของเนื้อหา)

ธีระ มีมุมมองว่า การดูแลการเมืองเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เขียนการดูแลในฐานะสื่อมวลชนที่ให้ความสำคัญต่อข่าวสารหรือเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นหลัก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเนื้อหา

ทางการเมืองที่การ์ตูนนิสต์นำเสนอมากที่สุดนั้น เป็นไปตามการเสนอข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ที่มักจะนำเสนอข่าวการเมืองมากกว่าข่าวประเภทอื่น ๆ ในแนวคิดเรื่องการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) การเลือกสรรประเด็นข่าวหน้าหนึ่งเพื่อนำมาเสนอเป็นเนื้อหาการ์ตูน เท่ากับว่าการ์ตูนมีส่วนทำให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของประเด็นข่าวนั้น

ในวิทยานิพนธ์ของ เพียงฤดี ธีรวิจิตรวงศ์ (2542) เรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง ได้ทำการศึกษาการ์ตูนล้อการเมืองเป็นระยะเวลา 6 เดือน โดยมีการศึกษาทั้งตัวสาร ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

1) ในด้านตัวสาร พบว่าในช่วงวิจัย การ์ตูนล้อการเมืองมีการนำเสนอประเด็นทางการเมืองทั้งหมด 47 ประเด็น ประเด็นที่มีการนำเสนอมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นการโจมตีรัฐบาลให้ยุบสภา และวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล

ในแง่ของการสื่อความหมาย พบว่า การ์ตูนนิสต์ไทยนิยมถ่ายทอดผลงานด้วยการใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุด ได้แก่ ภาพล้อนักการเมืองต่าง ๆ และยังนิยมใช้การเปรียบเทียบประเภทอุปมาอุปไมย (Metaphor) มากกว่าการใช้การเปรียบเทียบประเภทเชื่อมโยง (Metonymy)

2) ในด้านผู้ส่งสาร จากกลุ่มตัวอย่างศึกษา การ์ตูนนิสต์จำนวน 6 คน ได้ข้อสรุปว่า การ์ตูนนิสต์ส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์เพื่อสะสมประเด็นต่าง ๆ ก่อน แล้วจึงลงมือเขียนในเวลาประจำของตน การ์ตูนนิสต์แต่ละคนมีการสร้างรูปแบบและถ้อยคำตามความถนัด นอกจากนี้ภูมิหลังของตัวนักเขียนและรูปแบบของหนังสือพิมพ์ก็มีอิทธิพลต่อการสื่อสารผลงาน

3) ในด้านผู้รับสาร ผู้อ่านส่วนใหญ่ต้องอ่านเนื้อหาข่าวก่อนจึงจะเข้าใจการ์ตูนชิ้นนั้น ยกเว้นว่าประเด็นนั้นเป็นที่สนใจของคนทั่วไปและมีการบอกเล่าปากต่อปาก ผู้รับสารส่วนมากใช้เวลา 1 นาทีในการทำความเข้าใจ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการ์ตูนล้อการเมือง เช่น ให้ความเชื่อถือ และรู้สึกคล้อยตาม

จากวิทยานิพนธ์ของ สุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์ (2544) เรื่อง การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 มุ่งเน้นศึกษาผู้ส่งสาร และตัวสาร ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าขั้นตอนการประกอบสร้างการ์ตูนล้อการเมืองสามารถแบ่งได้ 4

ขั้นตอน คือ 1) การรับข้อมูลข่าวสาร 2) การเลือกประเด็นในการนำเสนอ 3) การประกอบสร้างภาพการ์ตูน และ 4) การนำเสนอภาพการ์ตูนสู่ผู้รับสาร

1) ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร นักเขียนเปิดรับข่าวสารการเมืองเป็นหลัก การเปิดรับข่าวสารจะต้องมีความเข้มข้น ถูกต้อง และชัดเจน ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพล ได้แก่ ประสบการณ์ นโยบายของหนังสือพิมพ์ และกลุ่มผู้รับสาร

2) การเลือกประเด็นในการนำเสนอ ในช่วงเลือกตั้ง นักเขียนจะเน้นที่องค์ประกอบเช่น ตัวบุคคล ทักษะคิดต่อผู้สมัคร และพรรคการเมือง

3) การประกอบสร้าง นักเขียนจะเลือกใช้รหัสการ์ตูนและมุกตามความถนัดและรูปแบบของตนเอง

4) การนำเสนอภาพสู่ผู้รับสาร ภาพการ์ตูนจะผ่านการกลั่นกรองจากบรรณาธิการและตัวนักเขียน ในการสื่อความหมายของการ์ตูนล้อการเมืองนั้น การ์ตูนนิสต์ส่วนใหญ่จะใช้ “รหัสบุคคล” โดยเน้นไปที่ผู้สมัครที่คาดว่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ในการสร้างเอกลักษณ์ของภาพการ์ตูนให้กับนักการเมืองนั้น เน้นการนำเสนอแง่มุมของความบกพร่องของผู้สมัคร พฤติกรรมที่ไม่ดีงาม และเรื่องส่วนตัวของบุคคล

งานวิจัยต่างประเทศ

Lubna Riyadh Abdul Jabbar : A Semiotic Model For The Analysis Of Political Cartoon (2014) มีเป้าหมายในการวิจัย คือ การแสดงให้เห็นว่าส่วนผสมของพื้นความรู้เดิมและสัญลักษณ์ในการ์ตูนล้อการเมืองสามารถนำไปสู่การตีความหมายของมันได้อย่างไร โดยมีการตั้งข้อสมมติฐานในงานวิจัยว่า 1) การ์ตูนล้อการเมืองเป็นภาษาภาพที่มีทั้งภาษาสัญลักษณ์ (Signs verbal) และอวัจนภาษา (Non verbal) ที่เติมเต็มไปด้วยความหมาย 2) แบบจำลองทางภาษาศาสตร์ (Linguistic model) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการ์ตูนล้อการเมืองเพื่อการตีความหมาย

ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า 1) การ์ตูนล้อการเมืองเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่มีสัญลักษณ์เฉพาะตัวที่กำหนดขึ้นโดยเทคนิคของการ์ตูนนิสต์ อย่างเช่น การเปรียบเทียบ (analogy) การเสียดสีประชดประชัน (irony) การทำให้เกินเลยไปจากความเป็นจริง (exaggerations) การติดตรา (labels) และ การแสดงคำบรรยายภาพ (captions) 2) การ์ตูนการเมืองประกอบด้วยชุดของสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การแปล

ความและการถอดรหัส 3) แบบจำลองทางภาษาตามทฤษฎีสัญวิทยาของบาร์ทส์สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์การ์ตูนล้อการเมืองได้ 4) ด้วยพื้นฐานความรู้เดิมเกี่ยวกับสถานการณ์ของการ์ตูนที่ถูกนำมาวิเคราะห์ ทำให้ผู้อ่านสามารถแปลความหมายของมันได้ 2 แบบ ทั้งความหมายโดยตรง (denotation) และความหมายโดยนัย (connotation)

Iro Sani, Mardziah Hayati Abdullah, Faiz Sathi Abdullah, Afida Mohamad Ali. : Political Cartoons as a Vehicle of Setting Social Agenda: The Newspaper Example (2012) ได้ทำการศึกษาว่าสื่อสิ่งพิมพ์ในประเทศไนจีเรียใช้การ์ตูนการเมืองในการทำหน้าที่สื่อสารและกำหนดวาระข่าวสารอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาระบุว่าการ์ตูนล้อการเมืองเป็นสื่อที่ทรงอำนาจภาพในการกำหนดวาระข่าวสาร โดยการเชื่อมโยงความสำคัญของประเด็นและเหตุการณ์ผ่านการต่อยอดข่าวสารเพื่อสร้างกรอบการรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับประเด็นเหล่านั้นเพื่อโน้มนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทิศทางบวก การ์ตูนล้อการเมืองในประเทศไนจีเรียเป็นสื่อที่ใช้ในการกำหนดวาระทางสังคมเพื่อสร้างการตระหนักรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้คน และจุดประกายให้เกิดการปฏิรูปทางสังคมและการเมือง อย่างไรก็ตามงานวิจัยพบว่าการ์ตูนล้อการเมืองมีการถ่ายทอดความหมาย 2 ชั้น ทั้งในเชิงวิจักษณ์ภาษา และอวิจักษณ์ภาษา ทำให้เกิดปัญหาในการตีความสำหรับผู้อ่านทั่วไปที่ขาดความรู้เชิงทฤษฎี

Daniela Dălălu. : The Use of Pictorial and Multimodal Metaphors in Editorial Cartoons Depicting The Euro Crisis (2014) งานวิจัยชิ้นนี้ได้มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor) ในการ์ตูนการเมืองบนนิตยสาร The Economist ที่สะท้อนประเด็นเกี่ยวกับวิกฤติยูโรเป็นหลัก ซึ่งการ์ตูนนิสต์มีเทคนิคในการถ่ายทอดผลงานด้วยการใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor) การเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonym) การสร้างผังภาพ (Image schema) การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) และการใช้สี (Colours) ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนการเมืองที่มีการอุปมาวิกฤติการณ์กับการเจ็บป่วย โดยการใช้การเปรียบเทียบด้วยรูปภาพและการเปรียบเทียบด้วยรูปแบบต่าง ๆ นี้เป็นเครื่องมือที่ทรงอำนาจภาพในการต่อยอดข่าวสารที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาข่าว นอกจากนี้การเลือกใช้รูปภาพ สี และสัญลักษณ์แบบเฉพาะเจาะจงภายใต้บริบทพิเศษมีส่วนช่วยในการเน้นย้ำเจตจำนงของศิลปินในการถ่ายทอดมุมมองเกี่ยวกับวิกฤติยูโร

สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์ตัวบท

สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญา โดยพิจารณาว่าการตูนนิสต์ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาออกมาในลักษณะไหน ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีผลต่อการสร้างภาพจำหรือครอบงำอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา การวิเคราะห์ตัวการ์ตูนโรฮิงญาในเชิงรูปธรรมยึดหลักแนวคิดทฤษฎีในกลุ่มสัญวิทยา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องรหัสทั้ง 4 ประเภท (รหัสบุคคล รหัสวัตถุ รหัสสังคม รหัสวัฒนธรรม) เพื่อวิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นในตัวบท ขณะที่การวิเคราะห์ตัวการ์ตูนโรฮิงญาในเชิงนามธรรมนั้นยึดหลักแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เพื่ออธิบายมุมมองของการตูนนิสต์ที่มีต่อชาวโรฮิงญาในตัวบทหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นการให้นิยามที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึก

สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา

ในการวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา ส่วนแรก ผู้วิจัยได้นำคู่มือวิเคราะห์กรอบเนื้อหาในเชิงนโยบาย (Policy Frames Codebook) ของ บอยด์สตัน และคณะ (Boydston et al., 2014) มาใช้ในการจำแนกว่าการ์ตูนโรฮิงญาถูกถ่ายทอดผ่านกรอบคิดแบบใดบ้าง และ ส่วนที่สอง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของกรอบข่าวสาร ของ เอนท์มันน์ (Entmann, 1993) มาใช้ในการวิเคราะห์การทำหน้าที่กรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญา ว่ามีการทำหน้าที่ในลักษณะใดบ้าง

คู่มือการวิเคราะห์กรอบเนื้อหาในเชิงนโยบาย ของบอยด์สตัน และคณะ ได้จำแนกกรอบเนื้อหาไว้ 15 ชนิด ได้แก่ 1. กรอบเนื้อหาเชิงเศรษฐศาสตร์ 2. กรอบเนื้อหาเชิงทรัพยากร 3. กรอบเนื้อหาเชิงศีลธรรม 4. กรอบเนื้อหาเชิงความยุติธรรม 5. กรอบเนื้อหาเชิงรัฐธรรมนูญ 6. กรอบเนื้อหาเชิงการประเมินนโยบาย 7. กรอบเนื้อหาเชิงกฎหมาย 8. กรอบเนื้อหาเชิงความมั่นคง 9. กรอบเนื้อหาเชิงสุขภาพและความปลอดภัย 10. กรอบเนื้อหาเชิงคุณภาพชีวิต 11. กรอบเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม 12. กรอบเนื้อหาเชิงประชาชาติ 13. กรอบเนื้อหาเชิงการเมือง 14. กรอบเนื้อหาเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 15. กรอบเนื้อหาอื่น ๆ

แนวพินิจหน้าที่ของกรอบข่าวสาร ของ เอนท์มันน์ ได้จำแนกหน้าที่ของกรอบเนื้อหาไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. ระบุปัญหา 2. หาสาเหตุ 3. ตัดสินทางจริยธรรม และ 4. ชี้แนะทางออก

สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อวิเคราะห์การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์

ในการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ ผู้วิจัยได้นำต้นแบบการวิเคราะห์การเข้ารหัส-ถอดรหัสภาพ การ์ตูนจากวิทยานิพนธ์ของ ประสพโชค นวพันธ์พัฒน์ (2540) เพียงฤดี ธีรวุฒิชูวงศ์ (2542) และ สุพัฒน์ศิริ แผงพันธุ์ (2544) ที่อ้างอิงจากแนวคิดของชาร์ลส์ เพียร์ซ (C.Peirce, อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2552) ที่ระบุว่าสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ จะมีองค์ประกอบ 2 ส่วน ได้แก่ 1. ตัวหมาย (Signifier) และ 2. ตัวหมายถึง (Signified) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การสื่อความหมายของการ์ตูนนิสต์ ตามข้อสรุปของเพียงฤดี การเข้ารหัส (Encoding) หมายถึง การนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาเข้ารหัสเพื่อสื่อความหมาย สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในโครงสร้างสังคม อยู่ในความคิดของผู้ส่งสาร ที่จะใช้สื่อถึงผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถตีความหรือถอดรหัส (Decoding) ออกมาเมื่อเห็นภาพดังกล่าว

ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการประกอบสร้างภาพการ์ตูนแต่ละชั้นภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ในกลุ่มทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา ได้แก่

- 1) แนวคิดเรื่องรหัสทั้ง 4 ประเภท (กาญจนา แก้วเทพ: 2552, 91-92) ได้แก่ 1. รหัสวัตถุ (Product Codes) 2. รหัสสังคม (Social Codes) 3. รหัสวัฒนธรรม (Cultural Codes) และ 4. รหัสบุคคล (Personal Codes)
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับมุกตลกในการ์ตูน (Gags) ซึ่ง พอลลี คีเนอร์ (Polly Keener, 1992) ได้จำแนกไว้ 27 ประเภท ได้แก่ 1. การเล่นคำพ้อง 2. ตลกเจ็บตัว 3. อติพจน์ 4. อวพจน์ 5. ตัวละครทำอะไรที่ผิดแปลกไปจากปกติ 6. การยึดตามตัวอักษร 7. คำพูดที่น่าหัวเราะ 8. คำถามหรือความเห็นอันโจ่งแจ้ง 9. ตัวละครไม่รู้ตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น 10. การเล่นกับปฏิกิริยาโต้ตอบหรือนิสัยเคยชิน 11. คำที่มีความหมายสองนัย 12. จับแพะชนแกะ 13. สิ่งของที่ลักษณะเหมือนมนุษย์ 14. มนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ 15. ความไม่ถูกกาลเทศะหรือไม่เข้ากับยุคสมัย 16. การล้อเลียนหรือเลียนแบบ 17. การเหน็บแนมเย้ยหยัน 18. การมองต่างมุม หรือยกย่อน 19. ความกลัว 20. การสะท้อนภาพหรือตั้งคำถามผู้เชี่ยวชาญ 21. การใช้อุปมาอุปไมยแบบผสมปนเปหรือ

การใช้ถ้อยคำผิดเพี้ยน 22. การพูดกลับตัวอักษรโดยไม่ตั้งใจ 23. เรื่องราวหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก 24. ข้อเท็จจริงที่ไม่ค่อยมีใครรู้ 25. ช่วงเวลาที่น่าอับอาย 26. การจูงใจให้คิด 27. มาผิดจังหวะหรือช่วงเวลาแย่

- 3) ทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) ซึ่ง ซินเธีย เบลีย์ ลี (Cynthia Bailey Lee, 2003) ได้อธิบายถึงโครงสร้างที่สลับซับซ้อนของการ์ตูนการเมือง ที่มีการเชื่อมโยงรูปสัญลักษณ์หรือประเด็นต่าง ๆ ให้อยู่พื้นที่เดียวกันด้วยกลวิธีต่าง ๆ เช่น การอุปมาอุปไมย (Metaphor) นามนัย (Metonymy) และการสร้างคู่ขัดแย้ง

สรุปการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์วาทกรรม

ผู้วิจัยได้นำแนวพินิจของฟาน ไคก์ (van Dijk) ที่เรียกว่า วาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (CDS - Critical Discourse Studies) มาเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ภาพการ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา ภาพการ์ตูนการเมืองที่สะท้อนปรากฏการณ์ทางสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เป็นเหมือนการถ่ายทอดภาพปริบทในความคิด (context models) ให้ออกมาเป็นรูปธรรมผ่านลายเส้นการ์ตูน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับส่วนประกอบหลัก 3 อย่างของภาพปริบทในความคิด ได้แก่ ฉาก ผู้ร่วมเหตุการณ์ และปฏิบัติการทางสังคม

ผู้วิจัยได้แบ่งกรอบในการวิเคราะห์ออกเป็น 4 หัวข้อย่อย ได้แก่ 1. ตัวแสดง/คู่ขัดแย้งหลัก 2. พื้นที่กำเนิดวาทกรรม 3. ประเภทวาทกรรม 4. บทวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ตัวแสดง/คู่ขัดแย้งหลัก เป็นการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนร่วมในวาทกรรม ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคู่ขัดแย้งในแต่ละเหตุการณ์ พิจารณาว่าใครเป็นเจ้าของวาทะหรือผู้ผลิตวาทกรรมในระดับจุลภาค (Micro) ผนวกกับกรอบกรอบกำกับกับการวิเคราะห์ของ ริคัวร์ (Ricoeur, 1984) ที่ตั้งคำถามว่า “ใครเป็นผู้ถูกพูดถึง” “ใครเป็นผู้พูด” “ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง” “ใครเป็นผู้รับผิดชอบทางศีลธรรม”
- 2) พื้นที่กำเนิดวาทกรรม วิเคราะห์ว่าในกระบวนการครอบงำทางความคิดนั้น ผู้ผลิตวาทกรรมเป็นตัวแทนของสถาบันใด ผนวกกับแนวคิดของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995) ที่เน้นย้ำว่าเมื่อวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ผู้วิเคราะห์ควรพิจารณาด้วยว่า

เสียงที่ปรากฏในตัวบทมาจากทุกฝ่ายเท่ากันหรือไม่ (ในกรณีนี้คือวิเคราะห์ว่า “เสียงของตัวแสดงใดที่ดังกว่า หรือมีน้ำหนักมากกว่า”)

- 3) ประเภทวาทกรรม ในงานวิจัยนี้ที่มุ่งศึกษาวาทกรรมในการ์ตูนที่สะท้อนประเด็นของผู้อพยพชาวโรฮิงญา มีความสอดคล้องกับหัวข้อวิพากษ์หลัก “วาทกรรมแฝงอคติ” (หรือวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ) ซึ่งฟาน ไค้ ระบุว่า เมื่อใดที่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ถูกนำเสนอว่า “ไม่ปกติ” “ด้อยกว่า” หรือ “เป็นปัญหา” เมื่อนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า เข้าข่ายกรณีวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ ฟาน ไค้ ค้นพบว่า มีวาทกรรมแฝงอคติปรากฏอยู่ในข้อเขียนและคำพูดในพื้นที่ต่าง ๆ ดังเช่นในระดับปัจเจกชน สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ภาครัฐกิจ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมจากหัวข้อวิพากษ์หลักด้วยว่า “ชุดความคิด” ในการให้เหตุผลของแต่ละเหตุการณ์จัดอยู่ในชุดวาทกรรมย่อยชนิดใด เช่น ความมั่นคง ผลประโยชน์ชาติ เศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา
- 4) บทวิเคราะห์ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกลวิธีในการเล่าเรื่อง และบริบทของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งวิเคราะห์กลวิธีหลักที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ ตามแนวคิดของฟาน ไค้ และบิลลิก จำนวน 4 ประเภท ได้แก่ 1. การนิยาม 2. การบอกปิด 3. การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา และ 4. การทำให้เป็นเรื่องตลก

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์” นี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ที่เน้นหนักวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัยอันเป็นเรื่องที่ต้องใช้การวิเคราะห์ตีความ การอธิบายรายละเอียดในเชิงเหตุผล และนำวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มาเป็นส่วนเสริมในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

งานวิจัยชิ้นนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ “ตัวสาร” เป็นหลัก กล่าวคือ ศึกษาการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา โดยนำแนวคิด ทฤษฎี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ทฤษฎีการกำหนดกรอบเนื้อหา 2) แนวคิดสัญวิทยา 3) แนวคิดเรื่องวาทกรรม 4) แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ มาใช้ในการวิเคราะห์ การสร้างภาพตัวแทน การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และวาทกรรม ที่ปรากฏอยู่ในผลงานการ์ตูน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะมีความสอดคล้องกับปัญหาหน้าวิจัย 3 ข้อ ได้แก่

- 1) หนังสือพิมพ์ไทยในปี พ.ศ. 2552-2559 มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญาผ่านการ์ตูนอย่างไรบ้าง
- 2) การ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา มีการสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญาอย่างไร
- 3) การ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา มีการกำหนดกรอบเนื้อหา มีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรมอย่างไร

1. แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลประเภทผลงานการ์ตูน

ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ในระหว่างปี พ.ศ. 2552-2559 โดยใช้วิธีเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) หนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ ได้แก่ เดอะ เนชั่น (The Nation) บางกอกโพสต์ (Bangkok Post) ไทยรัฐ และคมชัดลึก

สาเหตุที่ผู้วิจัยคัดเลือกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ได้แก่ เดอะ เนชั่น และบางกอกโพสต์ เป็นหลัก เนื่องจากว่าการ์ตูนหนังสือพิมพ์ของทั้งสองฉบับนี้มีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญามากที่สุด และสาเหตุที่คัดเลือกหนังสือพิมพ์ไทยอีกสองฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ และคมชัดลึก ก็เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายยิ่งขึ้น เนื่องจากเดอะ เนชั่น และบางกอกโพสต์ เป็นตัวแทนของหนังสือพิมพ์คุณภาพ (Quality Newspaper) ขณะที่ไทยรัฐ และคมชัดลึก เป็นตัวแทนของหนังสือพิมพ์มวลชน (Mass Newspaper) โดยการ์ตูนที่ถูกคัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นจะต้องเป็นผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องตามกรอบเวลา

ในแง่ของกรอบเวลา ผู้วิจัยคัดเลือกการ์ตูนโรฮิงญาในหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 – 2559 เพื่อความครอบคลุมในการศึกษาปรากฏการณ์การสื่อสารที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยใช้วิธีการสืบค้นผ่านระบบกฤตภาคข่าวออนไลน์ iQNewsClip ค้นหาการ์ตูนโรฮิงญาโดยอ้างอิงจาก “พาดหัวข่าว” (ตรวจสอบว่าในหนังสือพิมพ์ของวันดังกล่าวมีการ์ตูนโรฮิงญาหรือไม่ พร้อมกับค้นหาการ์ตูนในช่วงเวลาใกล้เคียง หน้า-หลัง 3 วัน) จากการสืบค้นระบบกฤตภาคข่าว ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนโรฮิงญาเริ่มปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ไทยครั้งแรกในช่วงปลายเดือน ม.ค. 2552 จนถึง ณ ปัจจุบัน คือสิ้นเดือน มิ.ย. 2559

กลุ่มตัวอย่างการดำเนินงานหนังสือพิมพ์ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้มีทั้งหมด 65 ชิ้น ประกอบด้วย

- เดอะ เนชั่น จำนวน 29 ชิ้น (สเดฟพ์ 23 ชิ้น / อรุณ 6 ชิ้น)
- บางกอกโพสต์ จำนวน 12 ชิ้น (หมอ 6 ชิ้น / ยุทธ 6 ชิ้น)
- ไทยรัฐ จำนวน 13 ชิ้น (ชัย ราชวัตร 8 ชิ้น / เชีย 5 ชิ้น)
- คมชัดลึก จำนวน 11 ชิ้น (กุ่ม 11 ชิ้น)

ตาราง 4 กลุ่มตัวอย่างการดำเนินงาน

หนังสือพิมพ์คุณภาพ		หนังสือพิมพ์มวลชน	
เดอะ เนชั่น	บางกอกโพสต์	ไทยรัฐ	คมชัดลึก
สเดฟพ์ (23 ชิ้น)	หมอ (6 ชิ้น)	ชัย ราชวัตร (8)	กุ่ม (11)
อรุณ (6 ชิ้น)	ยุทธ (6 ชิ้น)	เซีย (5)	

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยวางแผนที่จะติดต่อขอสัมภาษณ์การตูนนิสต์เจ้าของผลงานการตูนจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ตัวบท ในกรณีที่การตูนนิสต์ไม่สะดวก ผู้วิจัยอาจติดต่อขอสัมภาษณ์บรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวแทน ผลการตอบรับของการตูนนิสต์ในการสัมภาษณ์มีดังนี้

- หมอ (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช) - การตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณทิววัฒน์ผ่านทางหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ คุณทิววัฒน์ยินดีให้สัมภาษณ์นอกสถานที่เมื่อวันที่ 26 ก.ค. 2559
- เชีย ไทยรัฐ (ศักดา แซ่เอียว) - การตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณศักดาผ่านทางหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณศักดายินดีให้สัมภาษณ์ที่บ้านเมื่อวันที่ 29 ก.ค. 2559
- ชัย ราชวัตร (สมชัย กตัญญูตานันท์) - การตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
ผู้วิจัยได้ติดต่อคุณสมชัยผ่านทางหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณสมชัยยินดีให้สัมภาษณ์ที่สำนักงานไทยรัฐเมื่อวันที่ 8 ก.ย. 2559

- **กฤษ (ชัยวัฒน์ สุวัฒนรัตน์) - การ์ตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์คมชัดลึก**

ผู้วิจัยได้ติดต่อกับคุณชัยวัฒน์ผ่านทางอีเมล คุณชัยวัฒน์ไม่สะดวกให้สัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว แต่ยินดีตอบคำถามให้ทางอีเมล คุณชัยวัฒน์ตอบคำถามให้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 ก.ค. และผู้วิจัยได้ติดต่อไปอีก 2 ครั้งในวันที่ 22 ส.ค. และ 4 ก.ย. เพื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

- **สเตฟี่ (สเตเฟน เพอเรีย) - การ์ตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น**

ผู้วิจัยได้ติดต่อกับคุณสเตเฟนผ่านทางอีเมล คุณสเตเฟนระบุว่ายินดีให้นำผลงานไปใช้ในการวิจัย แต่ไม่สะดวกให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้พยายามติดต่อกองบรรณาธิการของเดอะ เนชั่น เพื่อสัมภาษณ์ในฐานะตัวแทนแล้ว แต่ไม่มีการตอบกลับ

- **อรุณ (อรุณ วัชรสวัสดิ์) - การ์ตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น**

ผู้วิจัยได้ติดต่อกับคุณอรุณผ่านทางอีเมล แต่ไม่มีการตอบรับ

- **ยุทธ - การ์ตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์**

ผู้วิจัยได้ติดต่อกับคุณยุทธผ่านทางหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ และทางอีเมล แต่ไม่มีการตอบกลับ

2. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่จะวิเคราะห์ ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างการ์ตูนการเมืองที่น่าเสนอประเด็นโรฮิงญาจากหนังสือพิมพ์ เดอะ เนชั่น บางกอกโพสต์ ไทยรัฐ คมชัดลึก ตามกรอบเวลา (พ.ศ. 2552 – 2559) แล้วใส่ตารางลงรหัส
2. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประเด็นโรฮิงญาที่ถูกนำเสนอผ่านการ์ตูนการเมืองจากข้อมูลที่ได้มา
3. ร่างคำถามผู้ส่งสาร (การ์ตูนนิสต์) สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีหัวข้อหลักคือการสร้างกรอบการรับรู้ การสื่อความหมาย มุมมองต่อปรากฏการณ์ และมุมมองต่อการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา
4. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ส่งสาร (การ์ตูนนิสต์)

5. เรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ส่งสาร (การ์ตูนนิสต์) เพื่อนำไปใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล
6. วิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ของกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาเป็นรายชิ้นโดยใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่การกำหนดกรอบเนื้อหา (Framing theory) กลุ่มแนวคิดสัญวิทยา (Semiotics) แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) และแนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) เพื่อตีความการสร้างภาพตัวแทน การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และวาทกรรม โดยพิจารณาประกอบกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกการ์ตูนนิสต์ในข้อ 5
7. ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา 2) การสร้างภาพตัวแทน 3) การกำหนดกรอบเนื้อหา มีการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรมอย่างไร
8. สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

- 1) ตารางลงรหัส (Coding Sheet) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการ์ตูนโรฮิงญาในกรอบเวลา (พ.ศ. 2552 – 2559) จากหนังสือพิมพ์ เดอะ เนชั่น บางกอกโพสต์ ไทยรัฐ คมชัดลึก
- 2) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ผู้ส่งสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย การดูหนังในหนังสือพิมพ์ไทย มีอยู่ 3 ส่วนหลัก ได้แก่

1) การวิเคราะห์เนื้อหา

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- ประเด็น/เรื่องราวที่ถูกนำเสนอ
- ตัวแสดงที่ถูกนำเสนอ

2) การวิเคราะห์ภาพตัวแทน

เป็นการวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญา ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม โดยนำแนวคิดเรื่องรหัสจากกลุ่มทฤษฎีสัญวิทยา และแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกัน โดยพิจารณาประกอบกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ส่งสาร (การ์ตูนนิสต์)

3) การวิเคราะห์ตัวบท

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึก โดยนำกลุ่มแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการกำหนดกรอบเนื้อหา กลุ่มทฤษฎีสัญวิทยา แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ และแนวคิดเรื่องวาทกรรม มาใช้ในการสังเกต ตีความ และวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อประมวลผลว่าการดูหนังเหล่านี้มีการกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรมอย่างไร โดยพิจารณาประกอบกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ส่งสาร (การ์ตูนนิสต์)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา

หลังจากนำข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการ์ตูนโรฮิงญาในหนังสือพิมพ์ใส่ลงในตารางรหัสแล้ว ผู้วิจัย จะทำการวิเคราะห์ 2 ชั้น ได้แก่

- 1) **การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น** ประกอบด้วย ช่วงเวลา การ์ตูนนิสต์และหนังสือพิมพ์ และ ความสัมพันธ์ของการ์ตูนกับพาดหัวข่าว
- 2) **การวิเคราะห์เนื้อหา** ประกอบด้วย ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ใจความหลักของการ์ตูน และการกระทำที่ปรากฏ

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ภาพตัวแทน

ผู้วิจัยจะนำการ์ตูนโรฮิงญาแต่ละชิ้นมาศึกษาอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน จากนั้นจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วมาสรุปและอภิปรายผล

โครงสร้างในการวิเคราะห์ภาพตัวแทน มีดังนี้

- **ภาพตัวแทนโรฮิงญา (Rohingya Representations)**
 - วิเคราะห์ภาพตัวแทนในเชิงรูปธรรม
 - วิเคราะห์ภาพตัวแทนในเชิงนามธรรม

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ตัวบท

ผู้วิจัยจะนำการ์ตูนโรฮิงญาแต่ละชิ้นมาศึกษาอย่างละเอียดเพื่อวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และวาทกรรม จากนั้นจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว มาสรุปและอภิปรายผล

โครงสร้างในการวิเคราะห์ตัวบท มีดังนี้

- **กรอบเนื้อหา (Framing)**
 - จำแนกประเภทกรอบเนื้อหา
 - ระบุการทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหา

- การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)
 - วิเคราะห์การใช้รหัส
 - วิเคราะห์การใช้มุก
 - วิเคราะห์การสร้างพื้นที่หลอมรวม
- วาทกรรม (Discourse)
 - วิเคราะห์ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก
 - วิเคราะห์พื้นที่กำเนิดวาทกรรม
 - วิเคราะห์ประเภทวาทกรรมและชุดความคิด
 - วิเคราะห์วาทกรรมแฝงอคติ
 - วิเคราะห์วาทกรรมทางเลือก
 - วิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมือง

5. การนำเสนอข้อมูล

ในงานวิจัยเรื่อง ประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ มีลักษณะการนำเสนอข้อมูลตามปัญหาวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

- 1) ในปัญหาวิจัยแรก การวิเคราะห์เนื้อหาการ์ตูนที่นำเสนอประเด็นโรฮิงญาในหนังสือพิมพ์ไทย ในปี พ.ศ. 2552 - 2559 ผู้วิจัยจะนำเสนอผลในรูปของกราฟหรือแผนภูมิ ประกอบกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)
- 2) ในปัญหาวิจัยข้อที่สอง การวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญา ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วยรูปภาพ บทสัมภาษณ์ของการ์ตูนนิสต์ และกราฟหรือแผนภูมิ
- 3) ในปัญหาวิจัยข้อที่สาม อันประกอบด้วย การวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรม ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วยรูปภาพ บทสัมภาษณ์ของการ์ตูนนิสต์ และกราฟหรือแผนภูมิ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

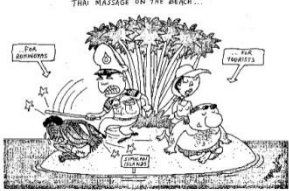

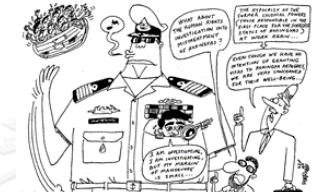

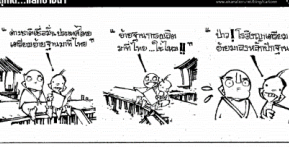

ในการศึกษาประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ส่วนแรก ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากกลุ่มตัวอย่าง การ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2559 จำนวน 65 ชิ้น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในระดับเบื้องต้นเกี่ยวกับ ช่วงเวลาที่มีการตีพิมพ์ การเปรียบเทียบจำนวนผลงานของการ์ตูนนิสต์และหนังสือพิมพ์ ความสัมพันธ์ของการ์ตูนกับพาดหัว ตัวแสดงที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูน ใจความหลักของการ์ตูน และการกระทำที่ปรากฏในการ์ตูน โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ด้วยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) แสดงในรูปร้อยละ (Percentage) พร้อมด้วยการนำเสนอข้อมูลด้วยแผนภูมิ (Graphical Data Presentation)

ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลและผลลัพธ์ตามลำดับดังนี้

1. ตารางภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 65 ชิ้น
2. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ช่วงเวลา การ์ตูนนิสต์และหนังสือพิมพ์ ความสัมพันธ์ของการ์ตูนกับพาดหัวข่าว
3. การนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหา ได้แก่ ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ใจความหลักของการ์ตูน และการกระทำที่ปรากฏ

1.1 กลุ่มตัวอย่างการตูนโรฮิงญา

ตาราง 5 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2552

1) The Nation 28 JAN / Stephff	2) คมชัดลึก 30 ม.ค. / กุ้ย	3) The Nation 31JAN / Arun
		
4) ไทยรัฐ 1 ก.พ. / ชัย ราชวัตร	5) The Nation 3 FEB / Stephff	6) The Nation 4 FEB / Stephff
		
7) Bangkok Post 6 FEB / MoR	8) ไทยรัฐ 7 ก.พ. / ชัย ราชวัตร	9) The Nation 8 FEB / Stephff
		
10) คมชัดลึก 9 ก.พ. / กุ้ย	11) คมชัดลึก 10 ก.พ. / กุ้ย	12) The Nation 24 FEB / Stephff
		
13) Bangkok Post 24 FEB / MoR	14) The Nation 1 MAR / Stephff	15) The Nation 12 MAR / Stephff
		

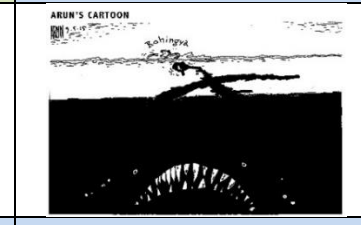

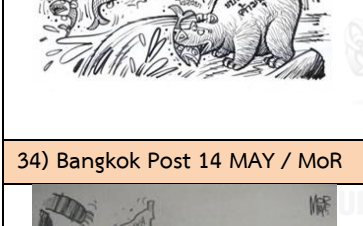

ตาราง 6 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2555

16) The Nation 16 JUN / Arun	17) The Nation 29 OCT / Stepff
	

ตาราง 7 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2556

18) Bangkok Post 24 JAN / Yoot	19) The Nation 27 JAN / Arun	20) ไทยรัฐ 28 ม.ค. / เขียว
		
21) The Nation 31 JAN / Stepff		
		

ตาราง 8 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2558

22) The Nation 5 MAY / Stephff 	23) ไทยรัฐ 6 พ.ค. / เชีย 	24) Bangkok Post 6 MAY / YooT
25) The Nation 8 MAY / Stephff 	26) ไทยรัฐ 8 พ.ค. / เชีย 	27) The Nation 9 MAY / Arun
28) ไทยรัฐ 10 พ.ค. / ชัย ราชวัตร 	29) The Nation 11 MAY/Stephff 	30) The Nation 12 MAY/Stephff
31) คมชัดลึก 13 พ.ค. / กุ้ย 	32) Bangkok Post 13 MAY/YooT 	33) คมชัดลึก 14 พ.ค. / กุ้ย
34) Bangkok Post 14 MAY / MoR 	35) ไทยรัฐ 15 พ.ค. / เชีย 	36) คมชัดลึก 16 พ.ค. / กุ้ย
37) The Nation 18 MAY/Stephff 	38) The Nation 19 MAY / Stephff 	39) คมชัดลึก 19 พ.ค. / กุ้ย

<p>40) ไทยรัฐ 19 พ.ค. / ชัย ราชวัตร</p>	<p>41) Bangkok Post 20 MAY / YooT</p>	<p>42) ไทยรัฐ 20 พ.ค. / ชัย ราชวัตร</p>
		
<p>43) The Nation 21 MAY / Stephff</p>	<p>44) คมชัดลึก 21 พ.ค. / กุ้ย</p>	<p>45) ไทยรัฐ 21 พ.ค. / ชัย ราชวัตร</p>
		
<p>46) The Nation 22 MAY/Stephff</p>	<p>47) คมชัดลึก 22 พ.ค. / กุ้ย</p>	<p>48) Bangkok Post 22 MAY / YooT</p>
		
<p>49) ไทยรัฐ 22 พ.ค. / เชีย</p>	<p>50) ไทยรัฐ 22 พ.ค. / ชัย ราชวัตร</p>	<p>51) คมชัดลึก 23 พ.ค. / กุ้ย</p>
		
<p>52) The Nation 24 MAY / Arun</p>	<p>53) ไทยรัฐ 24 พ.ค. / ชัย ราชวัตร</p>	<p>54) Bangkok Post 25 MAY / MoR</p>
		
<p>55) The Nation 26 MAY / Stephff</p>	<p>56) คมชัดลึก 26 พ.ค. / กุ้ย</p>	<p>57) The Nation 27 MAY/ Stephff</p>
		

<p>58) The Nation 29 MAY/Stephff</p>	<p>59) Bangkok Post 29 MAY / YooT</p>	<p>60) The Nation 30 MAY / Arun</p>
<p>61) Bangkok Post 2 JUN / MoR</p>	<p>62) The Nation 9 JUL / Stephff</p>	<p>63) The Nation 14 JUL / Stephff</p>
<p>64) Bangkok Post 22 JUL / MoR</p>		

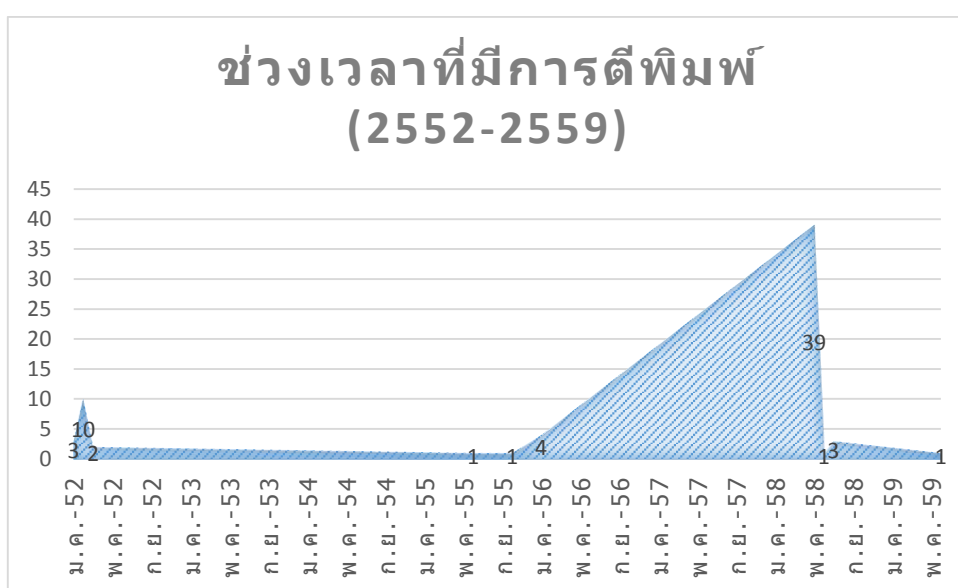
ตาราง 9 ภาพการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2559

<p>65) The Nation 24 JUN / Stephff</p>

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

ช่วงเวลาที่ดีพิมพ์

ในระหว่างปี พ.ศ. 2552 - 2559 ช่วงเวลาที่มีการสะท้อนประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์มากที่สุด ได้แก่ อันดับ 1 ไตรมาสสองปี 2558 จำนวน 40 ชิ้น (61.5%) อันดับ 2 ไตรมาสแรกปี 2552 จำนวน 15 ชิ้น (23%) อันดับ 3 ไตรมาสแรกปี 2556 จำนวน 4 ชิ้น (6.1%) และ อันดับ 4 ไตรมาสสามปี 2558 จำนวน 3 ชิ้น (4.6%)

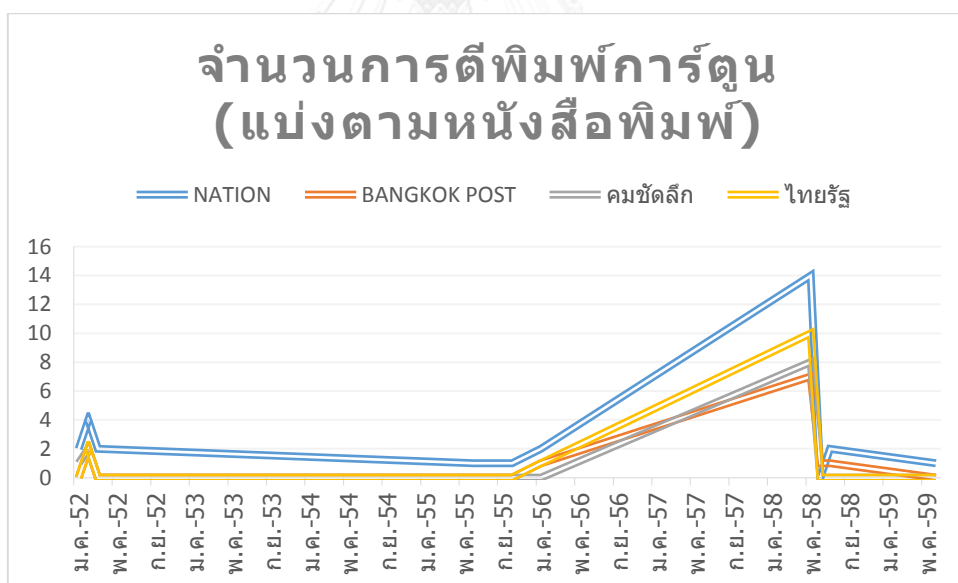

ภาพที่ 24 กราฟแสดงช่วงเวลาที่มีการตีพิมพ์การ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา

- อันดับ 1 ไตรมาสสองปี 2558 (อยู่ในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์) ตรงกับช่วงเวลาที่มีการเปิดโปงขบวนการค้ามนุษย์ที่มีเจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปพัวพัน มีการพบหลุมศพจำนวนมากในค่ายกักกันชาวโรฮิงญาบริเวณชายแดนไทย-มาเลย์ และการเกิดวิกฤติมนุษยธรรมประเทศต่าง ๆ ในน่านน้ำอันดามัน เช่น บังคลาเทศ เมียนมา ไทย และมาเลเซีย พร้อมใจกันปฏิเสธผู้อพยพชาวโรฮิงญา
- อันดับ 2 ไตรมาสแรกปี 2552 (อยู่ในยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์) ในช่วงปลายเดือน ม.ค. กองทัพเรือภาคที่ 3 ตรวจพบผู้ลักลอบเข้าเมืองชาวโรฮิงญาที่ปากน้ำระนอง มีการพยายามผลักดันผู้อพยพกลับประเทศต้นทาง ผู้อพยพชาวโรฮิงญาจำนวนหนึ่งให้การว่าถูกเจ้าหน้าที่ไทยทำร้ายร่างกาย และในช่วงปลายเดือน ก.พ. ประเทศไทยได้เป็นเจ้าภาพการประชุม

สุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ซึ่งประเด็นเรื่องวิกฤติผู้อพยพชาวโรฮิงญาได้ถูกหยิบยกให้เป็นหนึ่งในวาระสำคัญของการประชุมครั้งนั้น

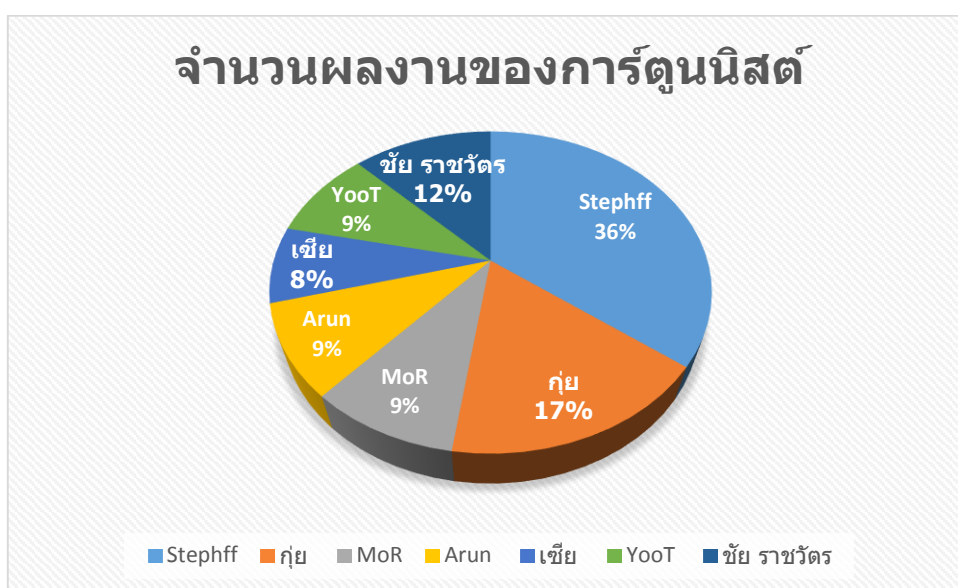
- **อันดับ 3** ไตรมาสแรกปี 2556 (อยู่ในยุครัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์) ตรงกับช่วงเวลาที่ผู้อพยพชาวโรฮิงญากว่า 1,400 คนลักลอบเข้าประเทศไทยทางแถบจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ทางการไทยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม แต่ยืนยันว่าจะไม่มีการตั้งศูนย์อพยพ
- **อันดับ 4** ไตรมาสสามปี 2558 (อยู่ในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์) ในช่วงเดือน มิ.ย. มีการขยายผลจับกุมเจ้าหน้าที่ที่พัวพันกับคดีค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญา ในประเทศเมียนมากำลังมีการเตรียมพร้อมสำหรับการเลือกตั้งทั่วไป นางออง ซาน ซูจี (ขณะนั้นเป็นผู้นำพรรคฝ่ายค้านเอ็นแอลดี) ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นชนกลุ่มน้อยชาวโรฮิงญาเป็นครั้งแรก และในเดือน ก.ค. ศาลเริ่มการไต่สวนคดีเว็บไซต์ก๊อปปี้ที่ มีการรายงานข่าวโรฮิงญาจนถูกกองทัพเรือฟ้องร้องเมื่อปี 2557

ภาพที่ 25 กราฟแสดงจำนวนการตีพิมพ์การ์ตูน (แบ่งตามรายชื่อหนังสือพิมพ์)

การ์ตูนนิสต์และหนังสือพิมพ์

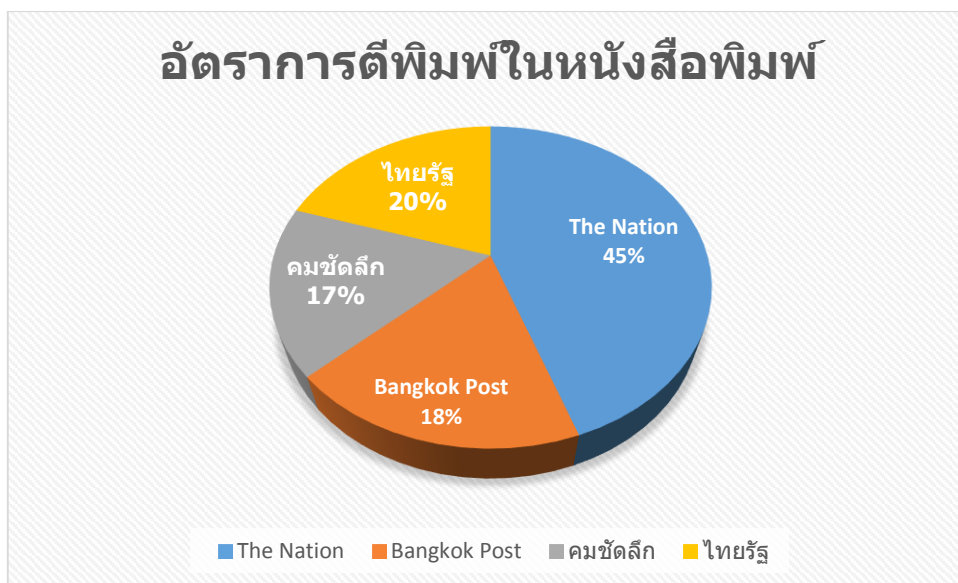
จากกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนทั้งหมดจำนวน 65 ชิ้นการ์ตูนนิสต์ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นโรฮิงญาเรียงตามลำดับ ได้แก่ อันดับ 1 “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) จำนวน 23 ชิ้น (36%) อันดับ 2 “ก๊วย” (คมชัดลึก) จำนวน 11 ชิ้น (17%) อันดับ 3 “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) จำนวน 8 ชิ้น (12%) อันดับ 4 ได้แก่ “หมอ” (บางกอกโพสต์) “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) และ “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) เป็นเจ้าของผลงานคนละจำนวน 6 ชิ้น (คนละ 9%) อันดับ 5 “เชี่ย” (ไทยรัฐ) จำนวน 5 ชิ้น (8%)

ภาพที่ 26 กราฟแสดงจำนวนผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่นำเสนอประเด็นโรฮิงญา

หนังสือพิมพ์ที่มีการเผยแพร่การ์ตูนการเมืองที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นโรฮิงญาเรียงตามลำดับ ได้แก่ อันดับ 1 “เดอะ เนชั่น” จำนวน 29 ชิ้น (45%) อันดับ 2 “ไทยรัฐ” จำนวน 13 ชิ้น (20%) อันดับ 3 “บางกอกโพสต์” จำนวน 12 ชิ้น (18%) และ อันดับ 4 “คมชัดลึก” จำนวน 11 ชิ้น (17%)

เมื่อผู้วิจัยคำนวณสัดส่วนระหว่าง “การ์ตูน” กับ “พาดหัวข่าวหน้าหนึ่ง” แล้วพบว่าการ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญามีความเชื่อมโยงกับพาดหัวข่าวหน้าแรกในวันเดียวกันหรือวันก่อนหน้าในอัตราส่วนประมาณ 3 ใน 5 ส่วน (36 ชิ้นจากจำนวนเต็ม 65 ชิ้น หรือ 55%)

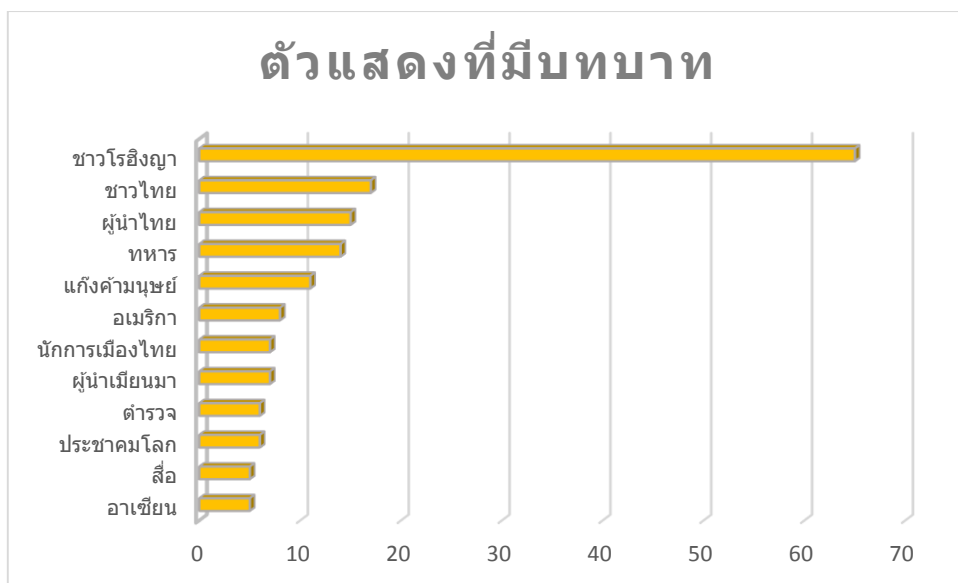

ภาพที่ 27 กราฟแสดงอัตราการเผยแพร่การ์ตูนสะท้อนประเด็นโรอิงญา
ในกลุ่มตัวอย่างหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ

1.3 วิเคราะห์ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องจากการ์ตูนทั้งหมด 65 ชิ้น ปรากฏว่าตัวแสดงต่าง ๆ ที่มีบทบาทหรือถูกกล่าวถึงในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรอิงญาในหนังสือพิมพ์มากที่สุด เรียงตามลำดับมีดังนี้ อันดับ 1 “ชาวโรอิงญา” จำนวน 65 ครั้ง อันดับ 2 “ชาวไทย” จำนวน 17 ครั้ง อันดับ 3 “ผู้นำไทย” จำนวน 15 ครั้ง อันดับ 4 “ทหาร” จำนวน 14 ครั้ง อันดับ 5 “แก๊งค์ค้ายาเสพติด” จำนวน 11 ครั้ง อันดับ 6 “สหรัฐอเมริกา” จำนวน 8 ครั้ง อันดับ 7 มี 2 ตัวแสดง ได้แก่ “นักการเมืองไทย” และ “ผู้นำเมียนมา” รายละเอียด 7 ครั้ง อันดับ 8 มี 2 ตัวแสดง ได้แก่ “ตำรวจ” และ “ประชาคมโลก” รายละเอียด 6 ครั้ง อันดับ 9 มี 2 ตัวแสดง ได้แก่ “สื่อ” และ “อาเซียน” รายละเอียด 5 ครั้ง อันดับ 10 มี 3 ตัวแสดง ได้แก่ “พุทธตะวันตก” “ยูเอ็น” (องค์การสหประชาชาติ) รายละเอียด 3 ครั้ง

ในบางหมวดสามารถแยกย่อยรายละเอียดตัวแสดงได้ดังนี้ “ผู้นำไทย” ประกอบด้วย พลเอก ประยุทธ์ 10 ครั้ง นายอภิสิทธิ์ 3 ครั้ง นางสาวยิ่งลักษณ์ 2 ครั้ง “ทหาร” ประกอบด้วย ทหารเรือ 7 ครั้ง ทหารบก 7 ครั้ง “ผู้นำเมียนมา” ประกอบด้วย พลเอกเต็งเส่ง 3 ครั้ง นางอองซานซูจี 3 ครั้ง และ พลเอกเนวิน 1 ครั้ง “สื่อ” ประกอบด้วย สื่อไทย 3 ครั้ง สื่อนอก 2 ครั้ง

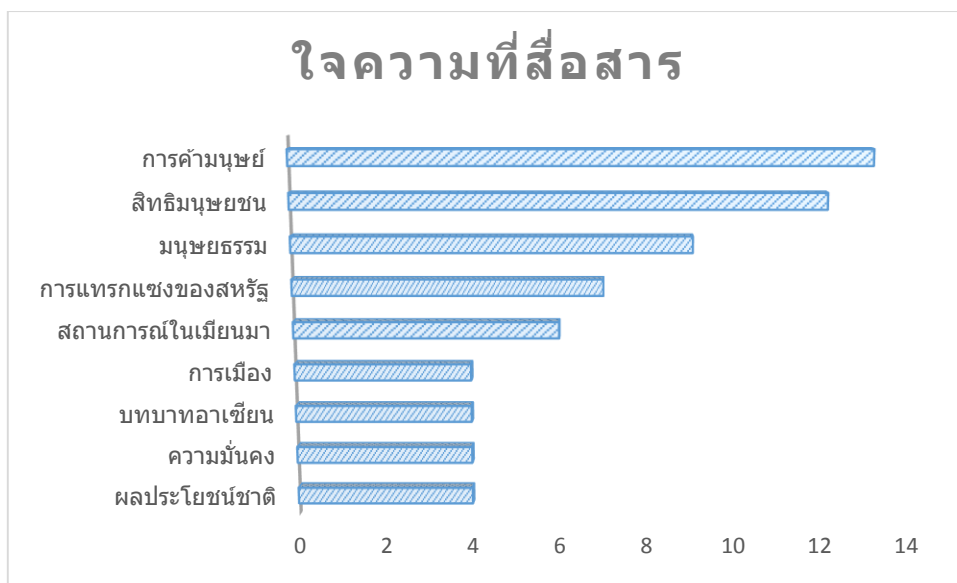

ภาพที่ 28 กราฟตัวละครต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา

1.4 วิเคราะห์ใจความหลักของการ์ตูน

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ใจความหลัก (Main Theme) ของการ์ตูนในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 65 ชิ้น พบว่าใจความหลักที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา มีดังนี้

- การค้ามนุษย์ จำนวน 13 ครั้ง (20%)
- สิทธิมนุษยชน จำนวน 12 ครั้ง (18.5%)
- มนุษยธรรม จำนวน 9 ครั้ง (13.8%)
- การแทรกแซงของสหรัฐฯ จำนวน 7 ครั้ง (10.7%)
- สถานการณ์ในเมียนมา จำนวน 6 ครั้ง (9.2%)
- เกมการเมือง จำนวน 4 ครั้ง (6.1%)
- บทบาทอาเซียน จำนวน 4 ครั้ง (6.1%)
- ความมั่นคง จำนวน 4 ครั้ง (6.1%)
- ผลประโยชน์ชาติ จำนวน 4 ครั้ง (6.1%)
- การแทรกแซงของอียู จำนวน 1 ครั้ง (1.5%)
- อิทธิพลสื่อ จำนวน 1 ครั้ง (1.5%)

ภาพที่ 29 กราฟแสดงใจความหลักของการทูตที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา

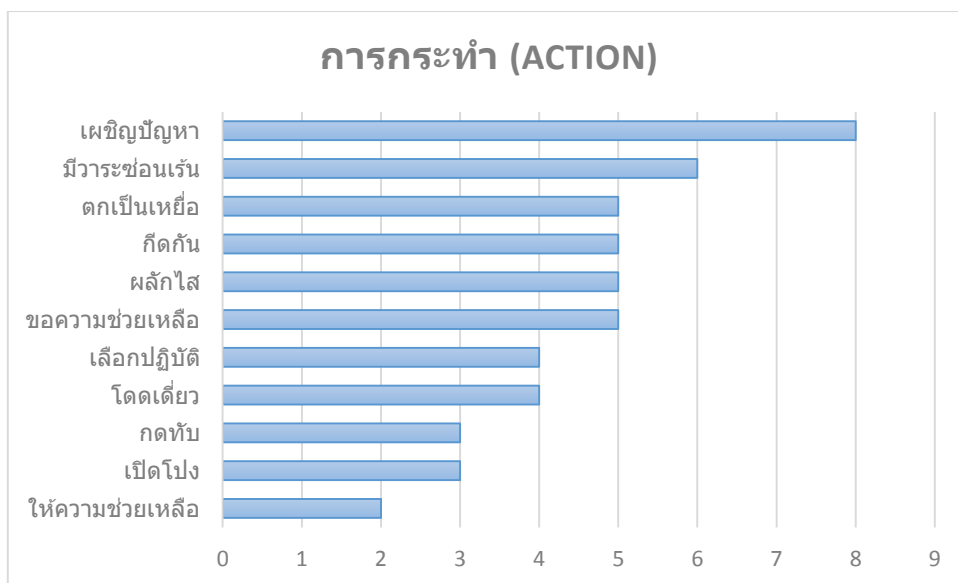
1.5 วิเคราะห์การกระทำที่ปรากฏ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์การกระทำ (Action) ของตัวละครหลักหรือประธานในการ์ตูนจากกลุ่มตัวอย่าง ในกรณีที่มีชาวโรฮิงญาเป็นตัวแสดงหลัก จะพิจารณาว่า ตัวแสดงที่อยู่ในฐานะผู้กระทำ หรือผู้ถูกกระทำ กำลังกระทำอะไรอยู่-หรือ-มีความเคลื่อนไหวอย่างไร หรือในกรณีที่ตัวแสดงอื่น ๆ อยู่ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง หรือมีการกล่าวพาดพิงไปถึงชาวโรฮิงญา จะพิจารณาว่า ตัวแสดงเหล่านั้น ปฏิบัติกับชาวโรฮิงญาอย่างไร พวกเขา กำลังกระทำอะไรอยู่-หรือ-มีความเคลื่อนไหวอย่างไร

ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่า การกระทำ ที่ปรากฏบ่อยที่สุดในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา อันดับแรก ๆ ได้แก่ อันดับ 1 “การเผชิญปัญหา” จำนวน 8 ครั้ง (12.3%) อันดับ 2 “การมีวาระซ่อนเร้น” จำนวน 6 ครั้ง (9.2%) อันดับ 3 มีการกระทำ 4 หน่วยที่มีจำนวนนับ 5 ครั้งเท่ากัน (หน่วยละ 7.7%) ได้แก่ “การตกเป็นเหยื่อ” “การกีดกัน” “การผลักไส” และ “การขอความช่วยเหลือ”

รองลงมาได้แก่ “การเลือกปฏิบัติ” และ “การโดดเดี่ยว” (หน่วยละ 4 ครั้ง / 6.1%) “การเปิดโปง” และ “การกดทับ” (หน่วยละ 3 ครั้ง / 4.6%)

การกระทำอื่น ๆ ที่ปรากฏหน่วยละ 2 ครั้ง (3%) ได้แก่ และ “การให้ความช่วยเหลือ” “ไม่ได้รับความเป็นธรรม” “เบียดเบียน” “ตั้งคำถาม” และ “กักกัน” การกระทำที่ปรากฏหน่วยละ 1 ครั้ง (1.5%) ได้แก่ “เรียกร้องสันติ” “ผลกระทบ” “บีบคั้น” “ติดตามสถานการณ์” “ตัดบท” “จิตใจดำ” และ “กำจัด”

ภาพที่ 30 กราฟแสดงการกระทำของตัวแสดงหลักในการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา

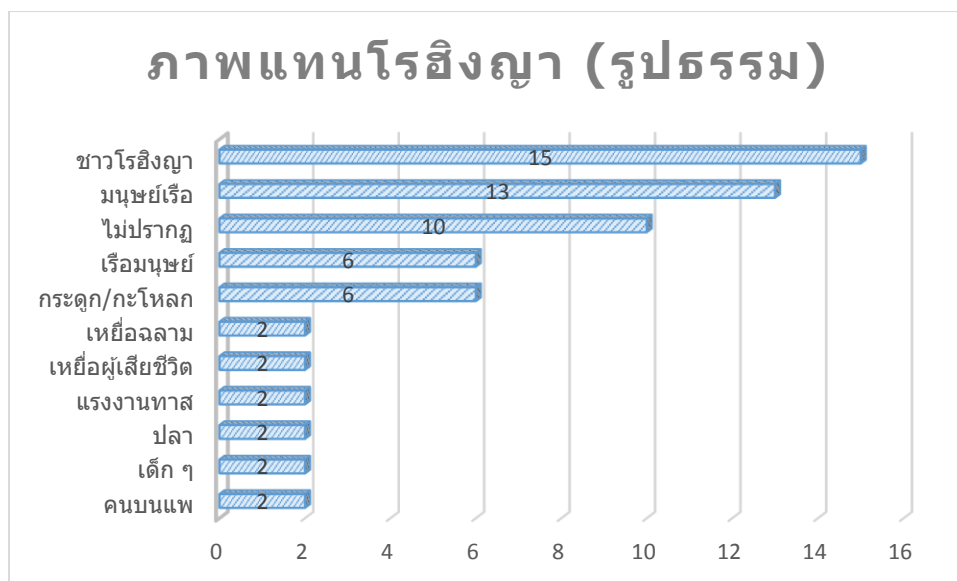
ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน (Representation Analysis)

ในการศึกษาการสร้างภาพตัวแทนเกี่ยวกับโรฮิงญา ผู้วิจัยจะพิจารณาว่าการ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาออกมาในลักษณะไหน ทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีผลต่อการสร้างภาพจำหรือกรอบจำอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา การวิเคราะห์ตัวการ์ตูนโรฮิงญาในเชิงรูปธรรมยึดหลักแนวคิดทฤษฎีในกลุ่มสัญวิทยา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องรหัสทั้ง 4 ประเภท (รหัสบุคคล รหัสวัตถุ รหัสสังคม รหัสวัฒนธรรม) เพื่อวิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นในตัวบท ขณะที่การวิเคราะห์ตัวการ์ตูนโรฮิงญาในเชิงนามธรรมนั้น ยึดหลักแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ เพื่ออธิบายมุมมองของการ์ตูนนิสต์ที่มีต่อชาวโรฮิงญาในตัวบทหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นการให้นิยามที่ส่งผลกระทบต่อเชิงอารมณ์ความรู้สึก โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วยภาพประกอบ บทสัมภาษณ์ของการ์ตูนนิสต์ และกราฟหรือแผนภูมิ

2.1 การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงรูปธรรม

จากการวิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนโรฮิงญาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 65 ชิ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2559 ในแง่ของการสร้างภาพตัวแทนในเชิงรูปธรรม ปรากฏว่า การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาด้วยการใช้รูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่ อันดับ 1 “ชาวโรฮิงญา” จำนวน 15 ครั้ง (23%) อันดับ 2 “มนุษย์เรือ” จำนวน 13 ครั้ง (20%) อันดับ 3 “ไม่ปรากฏรูปสัญลักษณ์” 10 ครั้ง (15.3%) อันดับ 4 “เรือมนุษย์” และ “โครงกระดูก/กะโหลก” อย่างละ 6 ครั้ง (หน่วยละ 9.2%)

รูปสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ถูกใช้ในการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญา จำนวนรูปสัญลักษณ์ละ 2 ครั้ง (หน่วยละ 3%) ได้แก่ “เหยื่อฉลาม” “เหยื่อผู้เสียชีวิต” “แรงงานทาส” “ปลา” “เด็ก ๆ” “คนบนแพ” และรูปสัญลักษณ์ละ 1 ครั้ง (หน่วยละ 1.5%) ได้แก่ “หนังสือพิมพ์เก่า” “แมลงวัน” “ป้ายห้าม” “ธงขาว” “เท้าที่ถูกตะปูตรึง” “เครื่องหมายคำถาม” “ทะเลทราย” “ก้อนอิฐ”

ภาพที่ 31 ภาพแทนโรฮิงญาที่สื่อออกมาในเชิงรูปธรรม

โดยสรุป การ์ตูนนิสต์นิยมสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาโดยใช้รหัสบุคคลมากที่สุด เป็นการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาจากภาพจำที่ปรากฏในข่าวด้วยรูปสัญลักษณ์ “ชาวโรฮิงญา” หรือ “มนุษย์เรื่อ” ซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ สอดคล้องกับคำกล่าวของ เจีย (ไทยรัฐ) ที่ว่า การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาแบบตรงตัวทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เห็นภาพแล้วรู้สึกติดตา และระลึกถึงเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮิงญาได้โดยอัตโนมัติ

“ผมเชื่ออย่างหนึ่งว่าคนที่อ่านการ์ตูนเรื่องโรฮิงญา เขาก็พอรู้เรื่องราวบ้าง แล้วจากเนื้อข่าว สิ่งที่เราเขียนเป็นภาพก็เพื่อให้เขาติดตา ให้เขาจดจำได้ สัญลักษณ์ของโรฮิงญาคือหนึ่งเรื่อ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่อเก่า ๆ โทรม ๆ ผุ ๆ ด้วย สองคือ อัตลักษณ์ เขาผิวคล้ำ มีหนวดมีเครา ผู้หญิงก็อาจจะคลุมผ้าหน่อย ตรงนั้น กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม ก็แน่นอนว่าภาพลักษณะจะออกมาดูน่าสงสาร ผอม ๆ แห้ง ๆ ตัวดำ ๆ ไซ้ไหมภาพที่เหมือนตัวจริงเนี่ย พอดูภาพแล้วก็เหมือนไป กดสวิทช์ความรู้สึกของเขาขึ้นมา เหมือนแบบนี้พอคุณดูรูปโรฮิงญาบู๊บ ก็กลับไปที่ เนื้อหาที่คุณรับรู้” (ศักดา แซ่เอี้ยว 29/07/59)

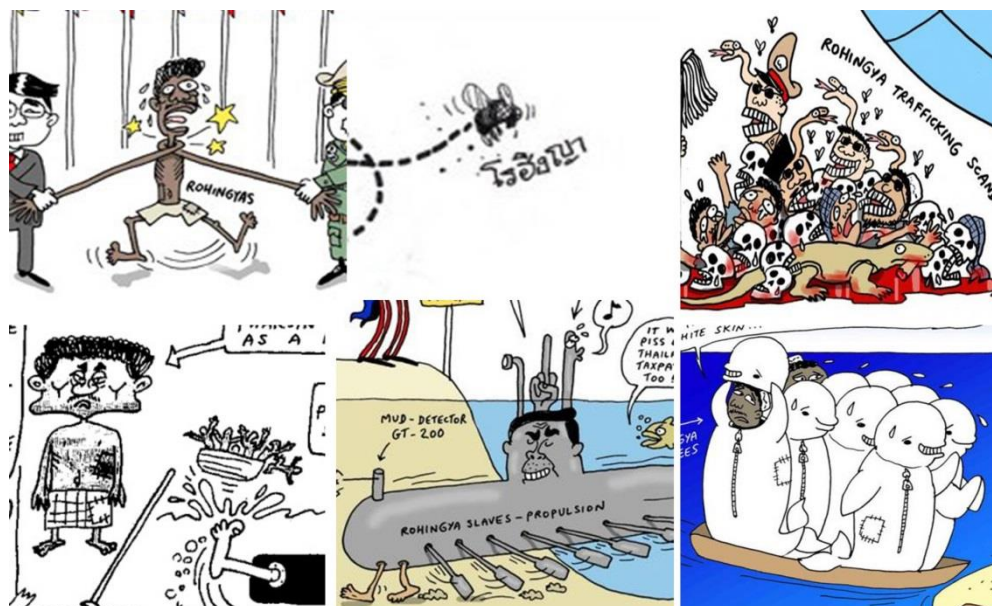

ภาพที่ 32 ตัวอย่างภาพแทนโรฮิงญาที่ใช้รูปสัญลักษณ์ “ชาวโรฮิงญา”

สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างมีการดูที่ “ไม่ปรากฏรูปสัญลักษณ์” มากเป็นอันดับสามนั้น เป็นเพราะ การ์ตูนนิสต์บางคน เช่น ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) หรือ กุ่ย (คมชัดลึก) นิยมใช้ รหัสสังคม ในการถ่ายทอด ประเด็นโรฮิงญา โดยการตูนนิสต์ทั้งคู่มีจุดต่างจากการตูนนิสต์รายอื่น ๆ ตรงที่คอลัมน์การ์ตูนของพวกเขาเป็นการ์ตูนแบบ 3 ช่องจบ ในการดำเนินเรื่องจะใช้ตัวละครประจำเป็นผู้ถ่ายทอดประเด็นทางสังคม ตัวอย่างเช่น ในการตูนชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ของชัย ราชวัตร มีผู้ใหญ่มา ตาจ๋อย และชาวบ้าน หรือในการตูนชุด “เหตุเกิด...แยกบางนา” มีเด็กชายปัด และเด็กชายปอง ตัวละครเหล่านี้จะหยิบยกประเด็นร้อนหรือสถานการณ์บ้านเมืองขึ้นมาพูดคุยถกเถียงกัน

นอกจากนี้ พบว่าการ์ตูนนิสต์มีการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญาด้วย รหัสวัตถุ ในจำนวนไม่น้อยเช่นกัน โดยเฉพาะรูปสัญลักษณ์ “เรือมนุษย์” หรือ “โครงกระดูก/กะโหลก” ที่ปรากฏอยู่ในภาพการ์ตูนมากเป็นอันดับสี่ ซึ่งผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่ามักจะพบการใช้ รหัสวัตถุ ในผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่เล่าเรื่องด้วยภาพ เช่น กุ่ย (คมชัดลึก) หมอ (บางกอกโพสต์) อรุณ (เดอะ เนชั่น) โดยการตูนนิสต์เหล่านี้ใช้กลวิธีอุปมาอุปไมย (Metaphor) หรือนามนัย (Metonymy) เพื่อเปรียบเทียบกับชาวโรฮิงญาหรือสถานการณ์ที่ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์ “เรือไม้” หรือ “แพ” เพื่ออุปมาถึงความแคว้งคว้าง การถูกลอยแพ หรือการใช้รูปสัญลักษณ์ “โครงกระดูก/กะโหลก” เพื่อเปรียบเทียบเชื่อมโยงถึงความตาย การสูญเสีย ปัญหาการค้ามนุษย์ ซึ่งหมอให้เหตุผลว่า เขาต้องการถ่ายทอดประเด็นโดยมุ่งเน้นไปที่ปัญหาเชิงโครงสร้างมากกว่าตัวบุคคล

“มันเป็นวิธีการที่ไม่ได้เน้นที่ตัวคน แต่เน้นที่เรื่องราวมากกว่า แล้วก็เราไม่ได้มีตัวละครหลักในลักษณะที่ว่าคนนั้นทำอะไร คนนี้ทำอะไร แต่ว่ามันเป็นเรื่องของระบบ อะไรอย่างนี้มากกว่า” (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/59)

ภาพที่ 33 ตัวอย่างภาพแทนโรฮิงญาที่เข้าข่ายมีความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือแฝงอคติ

ในแง่ของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ปรากฏว่าภาพการ์ตูนบางชิ้นมีรูปสัญลักษณ์ที่เข้าข่ายแฝงอคติหรือส่งเสริมให้เกิดการครอบงำอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา โดยส่วนใหญ่เป็นผลงานของ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) ที่มีแนวทางการเขียนการ์ตูนแบบเสียดสี วิพากษ์อย่างรุนแรง ผลงานของเขาหลายชิ้นมีการถ่ายทอดรูปสัญลักษณ์ชาวโรฮิงญาในฐานะผู้ถูกระงับสิทธิทำทารุณกรรม เช่น ถูกทุบตี (ชิ้นที่ 1) ถูกบีบคั้น (ชิ้นที่ 14) ถูกล่ามโซ่ (ชิ้นที่ 30) ถูกเตะโด่ง (ชิ้นที่ 38) หรือมีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเปรยกับสัตว์ (ชิ้นที่ 21) หรือมีการใช้รูปสัญลักษณ์โครงกระดูกและเลือดในลักษณะตลกขบขัน ไม่ให้เกียรติผู้เสียชีวิต (ชิ้นที่ 25, 29) หรือล้อเลียนอัตลักษณ์ รูปร่างหน้าตา (ชิ้นที่ 6) และมีการกดทับอัตลักษณ์อย่างชัดเจนในการ์ตูนชิ้นที่ 62 ที่มีการสร้างภาพแทนของชาวโรฮิงญาด้วยรูปสัญลักษณ์ “มือเท้า” เพื่อสื่อถึงสถานะแรงงานทาส นอกจากนี้ยังมีผลงานบางชิ้นของการ์ตูนนิสต์รายอื่น ๆ ที่เข้าข่ายแฝงอคติ ตัวอย่างเช่น ชิ้นที่ 44 ของ กุ่ย-(คมชัดลึก) ที่มีการใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” เพื่อสื่อถึงความไม่ชอบมาพากล หรือ ชิ้นที่ 16 ของอรุณ (เดอะ เนชั่น) ที่ใช้รูปสัญลักษณ์ “ก้อนอิฐ” และชิ้นที่ 41 ของยุทธ (บางกอกโพสต์) ที่ใช้รูปสัญลักษณ์ “เครื่องหมายคำถาม” ทำให้เกิดภาพจำว่าชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา

2.2 การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงนามธรรม

การวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการพิจารณาว่ารูปสัญลักษณ์หรือคำกล่าวที่สื่อถึงชาวโรฮิงญาในผลงานแต่ละชิ้นมีการถ่ายทอดความคิดเชิงนามธรรมอย่างไร เป็นการสะท้อนมุมมองของการ์ตูนนิสต์ที่มีต่อชาวโรฮิงญาซึ่งมีส่วนในการสร้างภาพจำของชาวโรฮิงญาให้กับผู้อ่าน

ในผลงานจากกลุ่มตัวอย่าง 65 ชิ้น ชาวโรฮิงญาถูกสร้างภาพตัวแทนในเชิงนามธรรมเรียงตามลำดับ ดังนี้ อันดับที่ 1 “เหยื่อค้ำมนุษย์” จำนวน 10 ครั้ง (15.38%) อันดับที่ 2 “ผู้ไม่พึงประสงค์” จำนวน 7 ครั้ง (10.7%) อันดับที่ 3 “ผู้ถูกผลักไส” จำนวน 6 ครั้ง (9.2%) อันดับที่ 4 มีภาพตัวแทน 2 อย่าง ได้แก่ “ผู้ถูกทอดทิ้ง” และ “ผู้รอคอยความช่วยเหลือ” จำนวนหน่วยละ 4 ครั้ง (หน่วยละ 6.15%) อันดับที่ 5 “ผู้ถูกกดทับ/กดขี่” จำนวน 3 ครั้ง (หน่วยละ 4.6%)

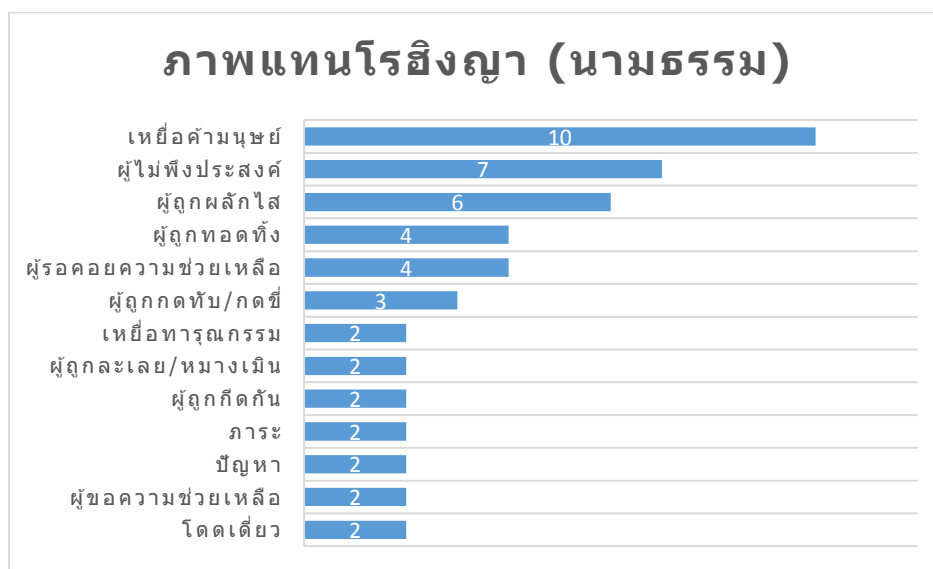
ภาพตัวแทนเชิงนามธรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏจำนวนหน่วยละ 2 ครั้ง (หน่วยละ 3%) ได้แก่ “เหยื่อทารุณกรรม” “ผู้ถูกละเลย/หมางเมิน” “ผู้ถูกกีดกัน” “ภาระ” “ปัญหา” “ผู้ขอความช่วยเหลือ” และ “ผู้โดดเดี่ยว” และภาพตัวแทนอื่น ๆ ที่ปรากฏจำนวนหน่วยละ 1 ครั้ง (1.5%) ได้แก่ “เหยื่อสังเวย” “เหยื่อความรุนแรง” “เหยื่อของมหาอำนาจ” “วิญญาณ” “แรงงานทาส” “ผู้โยกย้ายสันติภาพ” “ผู้สูญเสียอิสรภาพ” “ผู้ลี้ภัยเข้าเมือง” “ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม” “ผู้นำสงสัย” “ผู้ถูกบีบคั้น” “ผู้ถูกกวาดต้อน” “จนตรอก” “เครื่องมือของสื่อออก” “เคราะห์กรรม” “ความสิ้นหวัง” “ความไม่ชอบมาพากล” และ “คนไม่มีสิทธิ”

การ์ตูนนิสต์แทบทุกรายได้นำเสนอประเด็นปัญหาของชาวโรฮิงญาด้วยภาพตัวแทนเชิงนามธรรมว่าชาวโรฮิงญาตกเป็น “เหยื่อค้ำมนุษย์” มากที่สุด โดยผลงานทั้ง 8 ชิ้นปรากฏในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มิกระแสข่าวปัญหาการค้ำมนุษย์โรฮิงญาในพื้นที่ภาคใต้ และมีการ์ตูน 6 ชิ้นที่ได้ส่งสารเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือชาวโรฮิงญา โดยการสร้างภาพแทนว่าพวกเขาเป็น “ผู้รอคอยความช่วยเหลือ” และ “ผู้ขอความช่วยเหลือ”

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ภาพตัวแทนเชิงนามธรรมเหล่านี้ได้สะท้อนภาพความเป็นคนชายขอบของชาวโรฮิงญา ในฐานะผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกระทำ (เหยื่อค้ำมนุษย์, เหยื่อทารุณกรรม, เหยื่อสังเวย, เหยื่อความรุนแรง, เหยื่อของมหาอำนาจ) เป็นผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหง (ผู้ถูกกดทับ/กดขี่, แรงงานทาส, ผู้สูญเสียอิสรภาพ, ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม, ผู้ถูกบีบคั้น, คนไม่มีสิทธิ, ผู้โยกย้ายสันติภาพ) เป็นคนนอกที่ถูกกีดกัน ไม่มีที่ทางในสังคมโลก (ผู้ถูกผลักไส, ผู้ถูกทอดทิ้ง, ผู้ถูกละเลย/หมางเมิน, ผู้โดดเดี่ยว, ผู้ถูกกวาดต้อน, จนตรอก)

ในขณะเดียวกันก็มีการถ่ายทอดภาพแทนเชิงนามธรรมในด้านลบ ที่ทำให้อัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาถูกกดทับหรือเบียดขับ และเอื้อแก่การผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ตัวอย่างเช่น การเสนอมุมมองว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้ไม่พึงประสงค์ (ชิ้นที่ 8, 10, 12, 45, 46, 47, 50) หรือ

ชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา เป็นภาระ (ขึ้นที่ 16, 40, 41, 51, 64) หรือชาวโรฮิงญาเป็นกลุ่มชนที่มี
วาระซ่อนเร้น ตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง (ขึ้นที่ 4, 39, 44)

ภาพที่ 34 ภาพแทนโรฮิงญาที่สื่อออกมาในเชิงนามธรรม

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าพิจารณา ได้แก่ ภาพแทนเชิงนามธรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญาเหล่านี้สะท้อนแนวคิดเรื่องการเมืองเชิงพื้นที่อย่างไร ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ในภาพรวมมีการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาว่าเป็น “คนชายขอบ” ทั้งในแง่บวกและลบ และการ์ตูนบางชิ้นได้สะท้อนภาพของการถูกทำให้ไม่มีตัวตนอย่างชัดเจน โดยเฉพาะขึ้นที่ 28 ของชัย ราชวัตร ที่ชาวโรฮิงญาถูกกล่าวถึงว่าเป็น “วิญญาณ” ที่มาถามหาความยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่ที่พัวพันกับการค้ามนุษย์ หรือขึ้นที่ 65 ของ Stephff ที่รูปสัญลักษณ์ชาวโรฮิงญาถูกเหยียบย่ำโดยผู้นำไทย-เมียนมา พร้อมด้วยคำกล่าวของนางซูจีว่า “ไม่มีชาวโรฮิงญา” (There is no Rohingya...) ซึ่งสะท้อนภาพการกดทับอัตลักษณ์จากประเด็นข่าวที่รัฐบาลเมียนมาหลีกเลี่ยงการใช้คำว่าโรฮิงญาเรียกชนกลุ่มน้อยมุสลิมในเมียนมา

อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546: 96-97) กล่าวว่า บางครั้งการให้โอกาสคนชายขอบมีที่ทางมากขึ้นในพื้นที่สาธารณะกลับเป็นเพียงภาพลวงตา อำนาจที่น่ากลัวที่สุดก็คือการทำให้คนชายขอบปรากฏชัดอยู่ ทว่าถูกมองไม่เห็น ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้การ์ตูนโรฮิงญาจำนวนมากจะมีภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญา แต่พวกเขากลับไม่มีปากเสียง ไม่มีอำนาจต่อรอง โดยเฉพาะวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 65 ชิ้น พบว่าตัวการ์ตูนโรฮิงญาไม่มีคำพูดใด ๆ เลยสูงถึง 58 ชิ้น (หรือ 89%) ส่วนที่เหลือนั้นมีคำพูดว่า “ช่วยด้วย” จำนวน 3 ชิ้น (4.6%) “สิทธิมนุษยชน” จำนวน 1 ชิ้น (1.5%) และมีบทพูดยาว ๆ จำนวน 3 ชิ้น (มีคำพูดเช่น “อย่าส่งเรากลับเมียนมาเลย” “พวกเราถูกข่มเหงรังแก และเป็นเผ่าพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์” “แล้วนายได้รับเชิญไปร่วมปาร์ตี้(นักสิทธิมนุษยชน)

ที่สถานทูตฝรั่งเศสใหม่” และ “นี่เป็นโอกาสเดียวที่เราจะไม่ถูกส่งตัวกลับ – คือการแก้งปลอมตัวว่า
เราเป็นสัตว์โลกน่ารักที่มีผิวขาว” ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในตัวบทเหล่านี้ชาวโรฮิงญาหลายสภาพ
เป็น “ตัวการ์ตูนที่ไม่มีเสียง”

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)

ในส่วนของการวิเคราะห์ตัวบทนี้ จะประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. การกำหนดกรอบเนื้อหา
2. การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และ
3. การถ่ายทอดวาทกรรม

ในการวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น 2. การจำแนกรอบเนื้อหาในเชิงประเด็น/นโยบาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำคู่มือวิเคราะห์กรอบเนื้อหาในเชิงนโยบาย (Policy Frames Codebook) ของ บอยด์สตัน และคณะ (Boydston et al., 2014) มาใช้ในการจำแนกว่าการตุนโรฮิงญาถูกถ่ายทอดผ่านกรอบคิดแบบใดบ้าง และ 3. การทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหา ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดหน้าที่ของกรอบข่าวสาร ของ เอนท์มันน์ (Entmann, 1993) มาใช้ในการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหาของการตุนโรฮิงญา ว่ามีการทำหน้าที่ในลักษณะใดบ้าง โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วย บทสัมภาษณ์ของการตุนนิสต์ กราฟหรือแผนภูมิ และภาพประกอบ

ในการวิเคราะห์การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. การใช้รหัส ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องรหัสทั้ง 4 ประเภท ของ กาญจนา แก้วเทพ (2552) มาใช้ในการวิเคราะห์รหัสต่าง ๆ ที่ปรากฏในการตุนโรฮิงญา 2. การใช้มุก ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับมุกตลกในการตุน (Gags) ของ พอลลี คีเนอร์ (Polly Keener, 1992) มาใช้ในการวิเคราะห์มุกต่าง ๆ ที่ปรากฏในการตุนโรฮิงญา และ 3. การสร้างพื้นที่หลอมรวม ซึ่งผู้วิจัยได้นำทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) ของ ซินเธีย เบลีย์ ลี (Cynthia Bailey Lee, 2003) มาใช้วิเคราะห์การสร้างพื้นที่หลอมรวมที่ปรากฏในการตุนโรฮิงญา โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วยภาพประกอบ บทสัมภาษณ์ของการตุนนิสต์ และกราฟหรือแผนภูมิ

ในการวิเคราะห์การถ่ายทอดวาทกรรม ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (ตัวแสดง/คู่ขัดแย้งหลัก, พื้นที่กำเนิดวาทกรรม, ประเภทวาทกรรมและชุดความคิด) 2. วิเคราะห์วาทกรรมแฝงอคติ 3. วิเคราะห์วาทกรรมทางเลือก 4. วิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมือง

ในส่วนของการวิเคราะห์วาทกรรมนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของฟาน ไดจ์ (van Dijk) ที่เรียกว่า วาทกรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ (CDS - Critical Discourse Studies) มาเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์วาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในการตุนโรฮิงญา โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลจากการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์ของการตุนนิสต์ กราฟหรือแผนภูมิ และภาพประกอบ

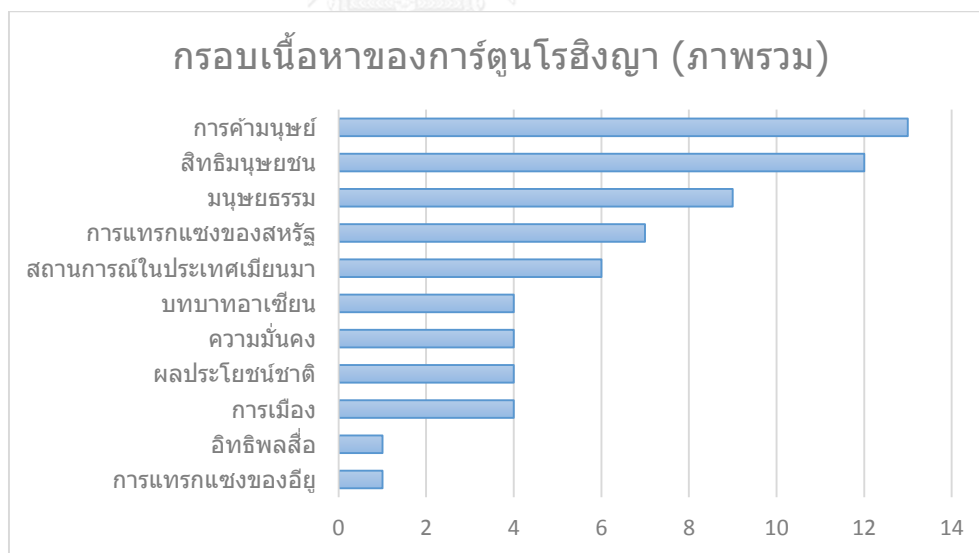
3.1 วิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหา (Framing Analysis)

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

การกำหนดกรอบเนื้อหาแบ่งตามใจความหลักของการ์ตูน

จากการวิเคราะห์กรอบเนื้อหาของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 65 ชิ้น โดยอิงตามใจความหลักของการ์ตูน พบว่ากรอบเนื้อหาที่ถูกการ์ตูนนิสต์นำเสนอมากที่สุด ได้แก่ อันดับที่ 1 “การค้ามนุษย์” จำนวน 13 ครั้ง (20%) อันดับที่ 2 “สิทธิมนุษยชน” จำนวน 12 ครั้ง (18%) อันดับที่ 3 “มนุษยธรรม” จำนวน 9 ครั้ง (13.8%) อันดับที่ 4 “การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา” จำนวน 7 ครั้ง (10.7%) อันดับที่ 5 “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” จำนวน 6 ครั้ง (9.2%)

กรอบเนื้อหาอื่น ๆ ที่ถูกนำเสนอ ได้แก่ “บทบาทอาเซียน” จำนวน 4 ครั้ง (6.15%) “ความมั่นคง” จำนวน 4 ครั้ง (6.15%) “ผลประโยชน์ชาติ” จำนวน 4 ครั้ง (6.15%) “การเมือง” จำนวน 4 ครั้ง (6.15%) “อิทธิพลสื่อ” จำนวน 1 ครั้ง (1.5%) และ “การแทรกแซงของอียู” จำนวน 1 ครั้ง (1.5%)

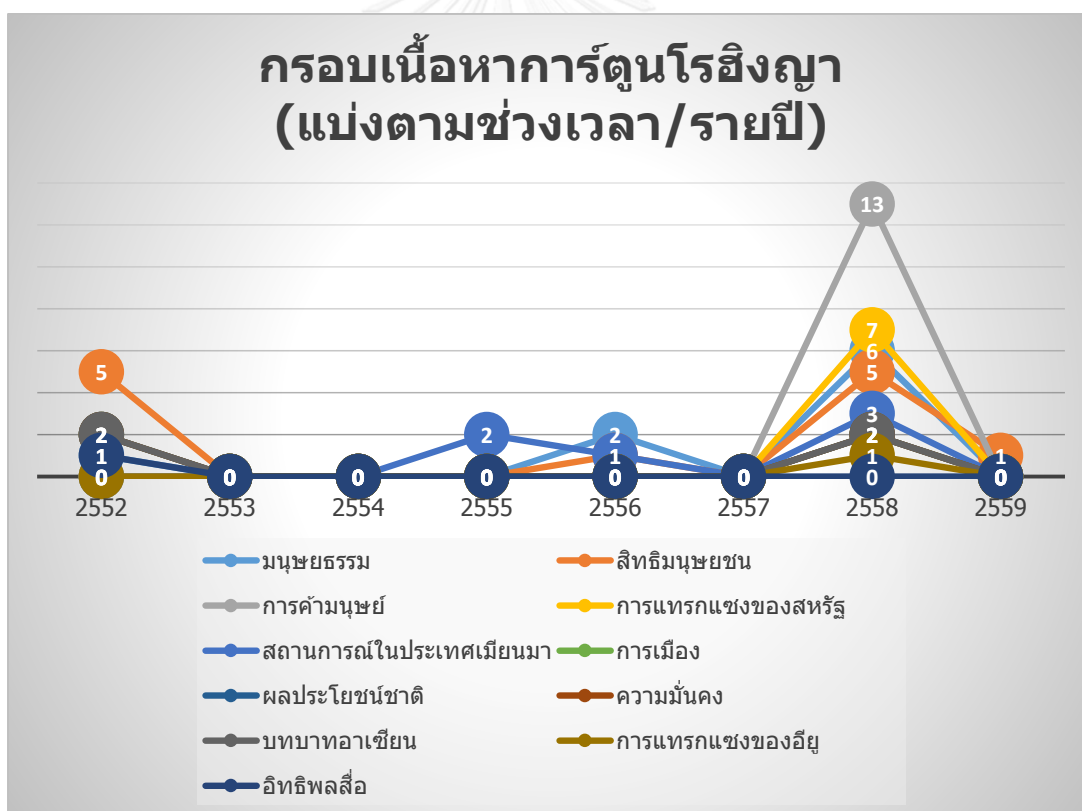

ภาพที่ 35 กรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญา อิงตามใจความหลักของการ์ตูน

การกำหนดกรอบเนื้อหาแบ่งตามช่วงเวลา

กรอบเนื้อหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในกรอบเวลา (พ.ศ. 2552 – 2559) มีทั้งลักษณะของการกระจุกตัวและการกระจายตัว กรอบเนื้อหาที่มีการกระจุกตัว ได้แก่ กรอบเนื้อหาเรื่อง “การค้ำมนุษย์” ที่มีการนำเสนอมากที่สุดนั้น ทั้ง 13 ชิ้นล้วนแต่มาจากการ์ตูนในปี 2558 และกรอบเนื้อหา “การแทรกแซงของสหรัฐ” ทั้ง 7 ชิ้นก็ล้วนแต่มาจากการ์ตูนในปี 2558 เช่นกัน

ขณะที่กรอบเนื้อหาที่มีการกระจายตัว ได้แก่ กรอบเนื้อหาเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ที่มีการนำเสนอจำนวน 5 ครั้งในปี 2552 จำนวน 1 ครั้งในปี 2556 จำนวน 5 ครั้งในปี 2558 และอีกจำนวน 1 ครั้งในปี 2559 โดยทั่วไปกรอบเนื้อหาอื่น ๆ เช่น “ความมั่นคง” “บทบาทอาเซียน” “ผลประโยชน์ชาติ” จะมีลักษณะของการกระจายตัวแบบทิ้งช่วง กล่าวคือ มีการนำเสนอกรอบเนื้อหาดังกล่าวจำนวนหนึ่งในปี 2552 แล้วกลับมาปรากฏอีกทีในปี 2558 ส่วนกรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอแบบต่อเนื่องมากที่สุด ได้แก่ “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” ในปี 2555, 2556 และ 2558

ภาพที่ 36 กรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาแบ่งตามช่วงเวลา (รายปี)

การกำหนดกรอบเนื้อหาแบ่งตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์

เมื่อวิเคราะห์กรอบเนื้อหาแยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์แล้ว ปรากฏผลดังนี้

1) สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น)

ใช้กรอบเนื้อหา “สิทธิมนุษยชน” 8 ครั้ง (35%) “การค้ามนุษย์” 4 ครั้ง (17%) “มนุษยธรรม” 3 ครั้ง (13%) “ความมั่นคง” 3 ครั้ง (13%) “บทบาทอาเซียน” 2 ครั้ง (8%) “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” 1 ครั้ง (4%) “การเมือง” 1 ครั้ง (4%) “ผลประโยชน์ชาติ” 1 ครั้ง (4%)

2) อรุณ (เดอะ เนชั่น)

ใช้กรอบเนื้อหา “มนุษยธรรม” 3 ครั้ง (50%) “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” 2 ครั้ง (33%) และ “การค้ามนุษย์” 1 ครั้ง (17%)

3) หมอ (บางกอกโพสต์)

ใช้กรอบเนื้อหา “สิทธิมนุษยชน” 3 ครั้ง (50%) “บทบาทอาเซียน” 2 ครั้ง (33%) “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” 1 ครั้ง (17%)

4) ยุทธ (บางกอกโพสต์)

ใช้กรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” 2 ครั้ง (33%) “การแทรกแซงของมหาอำนาจ” 2 ครั้ง (33%) “มนุษยธรรม” 1 ครั้ง (16.6%) “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” 1 ครั้ง (16.6%)

5) กุ่ย (คมชัดลึก)

ใช้กรอบเนื้อหา “การแทรกแซงของมหาอำนาจ” 4 ครั้ง (36.4%) “การค้ามนุษย์” 2 ครั้ง (18.2%) “ผลประโยชน์ชาติ” 2 ครั้ง (18.2%) “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” 1 ครั้ง (9%) “การเมือง” 1 ครั้ง (9%) “ความมั่นคง” 1 ครั้ง (9%)

6) ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ)

ใช้กรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” 2 ครั้ง (25%) “การแทรกแซงของมหาอำนาจ” 2 ครั้ง (25%) “การเมือง” 2 ครั้ง (25%) “ผลประโยชน์ชาติ” 1 ครั้ง (12.5%) “อิทธิพลสื่อ” 1 ครั้ง (12.5%)

7) เเชีย (ไทยรัฐ)

ใช้กรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” 2 ครั้ง (40%) “มนุษยธรรม” 2 ครั้ง (40%) “สิทธิมนุษยชน” 1 ครั้ง (20%)

วิเคราะห์ภาพรวมของกรอบเนื้อหา

ในการวิเคราะห์การกำหนดกรอบเนื้อหานี้ เบื้องต้นผู้วิจัยได้ยึดตามผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วน “ใจความหลักของการ์ตูน” ปรากฏว่ากรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ “การค้ามนุษย์” “สิทธิมนุษยชน” “มนุษยธรรม” “การแทรกแซงของสหรัฐอเมริกา” และ “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” และเมื่อพิจารณาตามช่วงเวลาแล้ว จะเห็นได้ว่าการนำเสนอกรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาโดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นการนำเสนอแบบเฉพาะหน้าในเชิงปรากฏการณ์/เหตุการณ์ กรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอมากเป็นอันดับต้น ๆ เช่น กรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” และกรอบเนื้อหา “การแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจ” (สหรัฐอเมริกา + สหภาพยุโรป) ทั้งหมดนี้ถูกตีพิมพ์ในปี 2558 สาเหตุหลักอาจเป็นเพราะการ์ตูนการเมืองที่มีการนำเสนอแบบวันต่อวันตามธรรมชาติของหนังสือพิมพ์นั้นต้องเน้นเรื่องความสดใหม่ หรือความทันต่อเวลา (Timeliness) สอดคล้องกับคำกล่าวของชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) ที่พูดถึงการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาว่า

“ส่วนใหญ่ก็มองตามสถานการณ์นะ แล้วก็จุดยืนทั้งหมดมันจะเป็นในแง่มนุษยธรรมมากกว่า ช่วงที่เขียนมันก็เป็นข่าวอยู่ด้วยนะ ความสำคัญมันจะต้องเกาะติดกับข่าว เพราะถ้าข่าวหมดเราก็ไม่รู้จะไปเขียนยังไง” (สมชัย กตัญญูตานันท์ 08/09/59)

เมื่อพิจารณาประกอบกับบริบทเหตุการณ์ การที่เฉพาะในช่วงเดือน พ.ค. 2558 มีการนำเสนอกรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” และ “การแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจ” จำนวนมากนั้น สามารถสะท้อนถึงระดับวิกฤตที่ประเทศไทยกำลังเผชิญจากกรณีปัญหาโรฮิงญา โดยก่อนหน้านี้ประเทศไทยได้ถูกจับตามองจากนานาชาติอยู่แล้วจากกรณีปัญหาการค้ามนุษย์ที่ไทยถูกประเทศสหรัฐอเมริกาปรับลดอันดับไปอยู่ที่เทียร์ 3 (Tier 3) พร้อมกับถูกสหภาพยุโรป (EU) ให้ใบเหลืองในเวลาไล่เลี่ยกัน และเมื่อมีการตรวจพบหลุมศพในค่ายกักกันชาวโรฮิงญา และการเปิดโปงขบวนการค้ามนุษย์ในพื้นที่ภาคใต้ในช่วงเดือน พ.ค. ประเด็นข่าวเรื่องโรฮิงญาก็สามารถช่วงชิงพื้นที่สื่อได้ตลอดทั้งเดือนตามหลักคุณค่าของข่าวในแง่ของความขัดแย้ง (Conflict) และผลกระทบ (Consequence) โดยเป็นข่าวที่นำเสนอความสูญเสียของผู้อพยพที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ เป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกกระทำโดยกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือเจ้าหน้าที่กึ่งฉันทา ในขณะเดียวกันปัญหานี้ก็ส่งผลกระทบต่อประเทศในหลายแง่มุมและเป็นวงกว้าง

นอกจากนี้ถ้าพิจารณาตามลักษณะการกระจายตัวของกรอบเนื้อหาการ์ตูนโรฮิงญาแล้ว จะเห็นได้ว่ามีบางประเด็นที่เป็นประเด็นร่วมสมัย มีลักษณะเป็นสากล หรือมีการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องใน

กรอบเวลาดังกล่าว (พ.ศ. 2552 – 2559) ตัวอย่างเช่น กรอบเนื้อหาเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” “มนุษยธรรม” “ความมั่นคง” และ “บทบาทอาเซียน” เป็นต้น

เมื่อนำกรอบเนื้อหาวิเคราะห์แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์แล้ว ผู้วิจัยค้นพบข้อมูลบางอย่างที่น่าสนใจ กล่าวคือ กรอบเนื้อหาบางเรื่องจะถูกนำเสนอแบบเฉพาะกลุ่มโดยการ์ตูนนิสต์บางคนหรือหนังสือพิมพ์บางฉบับเท่านั้น ตัวอย่างเช่น

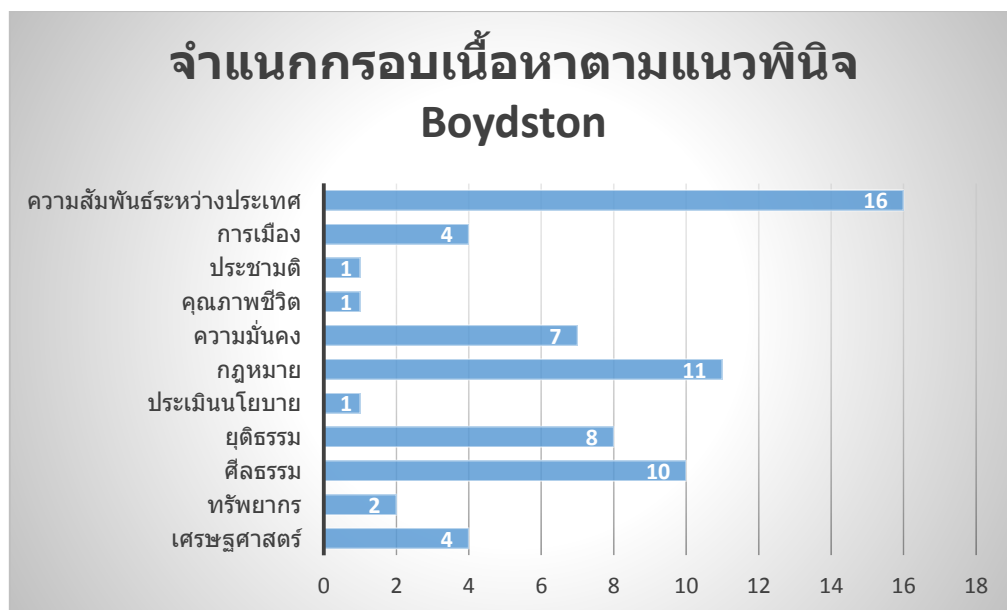
- กรอบเนื้อหาเรื่อง “บทบาทอาเซียน” และ “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” ที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มักจะถูกนำเสนอในกลุ่มหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ เช่น เดอะ เนชั่น และ บางกอกโพสต์
- กรอบเนื้อหาเรื่อง “การแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจ” ที่มีความเกี่ยวข้องกับมิติเรื่องความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่วนใหญ่ถูกนำเสนอโดยการ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติการเมืองโน้มเอียงไปทางอนุรักษนิยม เช่น กุ๋ย (คมชัดลึก) และชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ)
- กรอบเนื้อหาเรื่อง “มนุษยธรรม” ส่วนใหญ่ถูกนำเสนอโดยการ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติการเมืองโน้มเอียงไปทางเสรีนิยมประชาธิปไตย เช่น อรุณ (เดอะ เนชั่น) เชีย (ไทยรัฐ) สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น)

(2) วิเคราะห์การจำแนกรอบเนื้อหาในเชิงประเด็น/นโยบาย

เพื่อการวิเคราะห์ในเชิงประเด็น/นโยบายอย่างละเอียด ผู้วิจัยได้นำคู่มือวิเคราะห์กรอบเนื้อหาในเชิงนโยบาย (Policy Frames Codebook) ของ บอยด์สตันและคณะ (Boydston et al., 2014) ที่ได้จำแนกรอบเนื้อหาไว้ 15 ชนิด เพื่อวิเคราะห์ว่าในการนำเสนอประเด็นโรฮิงญาผ่านการ์ตูนหนังสือพิมพ์นี้มีการนำเสนอมุมมองผ่านกรอบคิดแบบใดบ้าง

ผลปรากฏว่าในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 65 ชิ้นนี้ กรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” (24.6%) “กฎหมาย” (16.9%) “ศีลธรรม” (15.4%) “ความยุติธรรม” (12.3%) และ “ความมั่นคง” (10.8%)

กรอบเนื้อหาอื่น ๆ ที่ถูกนำเสนอ ได้แก่ “เศรษฐศาสตร์” “การเมือง” “ทรัพยากร” “ประเมิณนโยบาย” “คุณภาพชีวิต” และ “ประชาชาติ”

ภาพที่ 37 การจำแนกรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาตามแนวพินิจของ Boydston

ผลลัพธ์ที่ปรากฏสามารถสะท้อนได้ว่า ปรากฏการณ์โรฮิงญาในมุมมองของการ์ตูนนิสต์มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ หลายมิติ หรือมีผลกระทบในหลาย ๆ แง่มุม ซึ่งการ์ตูนนิสต์แต่ละคนต่างก็มีมุมมองต่อประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์แตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยจะหยิบยกคำกล่าวของการ์ตูนนิสต์มาประกอบการอธิบาย ดังนี้

ก๊วย (คมชัดลึก) ที่ใช้กรอบเนื้อหาหลากหลายที่สุด มากถึง 7 ชนิด จากการ์ตูนทั้งหมด 11 ชิ้น (63.6%) กล่าวว่า

“มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหลายมิติ ประเด็นในการหยิบยก ก็จะมองในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนมากที่สุด” (ชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ 25/07/59)

หมอ (บางกอกโพสต์) ที่มีการนำเสนอประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนจำนวนครั้งหนึ่ง ซึ่งถ้ามองตามแนวพินิจของ บอยด์สตันแล้ว การ์ตูนของเขาควรจะถูกนำเสนอด้วยกรอบเนื้อหา “ความยุติธรรม” ในแง่ของสิทธิและความเท่าเทียม แต่การ์ตูนของเขากลับถูกนำเสนอด้วยกรอบเนื้อหา “การเมือง” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” ซึ่งเขาให้เหตุผลประกอบว่า

“ในเรื่องของสิทธิมนุษยชนเนี่ย หลายครั้งถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรืออะไรก็ตาม ทั้งของภายนอกและภายในประเทศ ที่ให้เห็นนะเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ตะวันตกใช้ในการจัดการกับประเทศต่าง ๆ ในย่านนี้เท่าที่เราเห็น ณ เวลานั้นเนี่ย เราจำไม่ได้แล้วว่าปีไหนบ้าง น่าจะปีที่แล้วนะที่อียูมาทำให้ใบเหลืองเราเรื่องนี้ แล้วก็เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องการทำประมงผิดกฎหมาย แต่

ในขณะที่เดียวกัน ณ เวลาเมื่อ 2 ปีก่อนนี้มาเลเซียถูกปรับขึ้นมาจากลำดับ 3 ขึ้นมาเป็น 2” (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/59)

จากการพิจารณาบทสัมภาษณ์ของ ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) ด้วยแนวพินิจของบอยด์สตัน กรณีปัญหาโรฮิงญาต้องพินิจวิเคราะห์ผ่านหลายกรอบคิด เช่น ศีลธรรม การเมือง ความยุติธรรม กฎหมาย และ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

“ส่วนใหญ่ก็มองตามสถานการณ์นะ แล้วก็จุดยืนทั้งหมดมันจะเป็นในแง่มนุษยธรรมมากกว่า เพราะผมไม่ได้มองว่าโรฮิงญาที่มาเมืองไทย ไม่ว่าจะมาโดยถูกต้องหรือหลบหนีเข้ามา มันไม่ใช่ปัญหาความมั่นคงนะ มันเป็นปัญหามนุษยธรรมที่เกิดขึ้นกับชนกลุ่มหนึ่ง ชนชาติหนึ่งที่ไม่มีแผ่นดินอยู่ เพราะผลจากภายในประเทศของเขาเอง โดยชะตากรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับเขาเนี่ยไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวเขา แต่เกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศ เกิดจากผู้นำในประเทศที่เขาอาศัยอยู่ ทำให้เขาต้องระแหร่ร้อนออกมา แล้วก็เอาชีวิตรอด ซึ่งผมมองด้วยความเห็นใจนะ แล้วก็มันก็จะไปพัวพันถึงเรื่องทีคนในแผ่นดินไทยเองที่ฉวยโอกาสไปหากินกับการค้ามนุษย์ ไปฉกฉวยผลประโยชน์จากความทุกข์ยากของเขา คือเห็นวิธีเข้ามาที่เขาถูกกลุ่มค้ามนุษย์ต้อนเข้าไปอยู่ในป่า แล้วก็อยู่อย่างเหมือนไม่ใช่คนนะนะ ผมมองตรงนี้ว่า หนึ่ง เขียนเพื่อแสดงความเห็นใจเขา อยากให้ปฏิบัติกับเขาอย่างมนุษย์บ้าง”

“ในแง่มนุษยธรรมเนี่ย ช่วยได้ก็ช่วย แต่ถ้าช่วยไม่ได้ ถ้ามันมากมายเกินกำลังที่รัฐจะโอบอุ้มได้ มันก็แบ่งเบาภาระไปให้ประเทศอื่นที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาตรงนี้ เช่น ยูเอเอ็น อเมริกาอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าผลกระทบให้เราได้รับ เพราะว่าเราเป็นประเทศทางผ่านนะ ถ้าเราได้รับเราไม่ไหวแน่นอน ทุกวันนี้เราไม่ได้มีแค่โรฮิงญา เรามีชนกลุ่มน้อยประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพิงพึ่งพาแบบผิดกฎหมายอยู่แล้วนะ ชนกลุ่มน้อยในพม่าในเขมร อะไรอย่างนี้ ที่เคยเข้ามา จริง ๆ แล้วภาระตรงนี้เราก็หนักใจนะ เพราะเราเห็นใจทั้งรัฐบาล แต่เราก็เห็นใจคนที่เข้ามา” (สมชัย กตัญญูตานันท์ 08/09/59)

ขณะที่เซีย (ไทยรัฐ) กล่าวว่า แม้ปรากฏการณ์โรฮิงญานี้จะมีหลายมิติที่ซ้อนทับกันอยู่ แต่เขามองว่าสื่อควรจะนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับมนุษยธรรมไว้ก่อน เพราะผู้อพยพชาวโรฮิงญาเป็นเหยื่อ

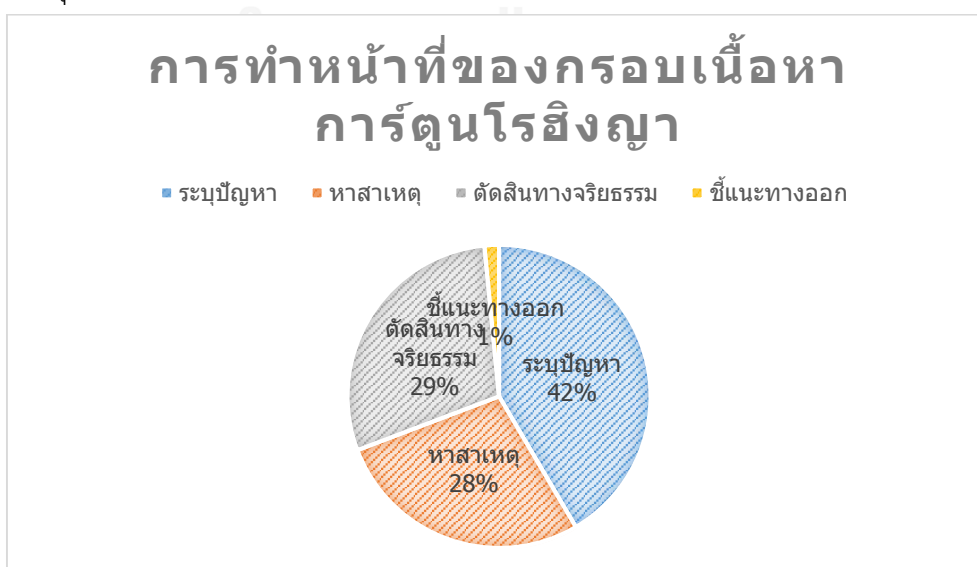
ผู้ถูกกระทำ และประเด็นอื่น ๆ ที่มีการพาดพิงนั้นหลายเรื่องเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ โดยการ์ตูนของเขานั้นมีการนำเสนอกรอบเนื้อหาเชิงศีลธรรมมากถึง 60%

“คือมันก็ต้องแยกแยะ ถึงเราจะรู้ทั้งหมดเลยนะ แล้วเราจะละเลยนิ่งเฉยก็ไม่ได้ เราก็ต้องมองในแง่ที่สำคัญที่สุด จะไม่เขียนเลยได้ไหม ไม่เขียนเลยก็ได้ แต่เราก็จะกลายเป็นคนที่ตกข่าว ตกประเด็นไปนะ แต่ถ้าให้เราเลือกเขียนเราจะเขียนแบบไหนล่ะ แน่แน่นอนว่ามันถูกการเมืองแทรกแซงจริงหรือเปล่าเราก็ยังไม่รู้ นั่นคือสิ่งที่เราดูจากข่าวแล้วเราคาดการณ์ แต่ที่เห็นชัดเลยที่ไม่ต้องพิสูจน์ ไม่ต้องรอดูข่าวอะไรเลย คือเขาน่าสงสาร เขาเป็นฝ่ายถูกกระทำ เขาเป็นเหยื่อ เหยื่อของการเมือง แล้วสิ่งที่ปรากฏกับเขาเนี่ยมันเป็นเรื่องของทุกขเวทนาใช่ไหม เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเขียนในมุมนี้ก่อน จะไปรอกการเมืองมันจะอะไรยังไง มันไม่ใช่เรื่องของเรา เพราะเราพิสูจน์ไม่ได้” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

(3) วิเคราะห์การทำหน้าที่ของกรอบเนื้อหา

ในการวิเคราะห์ช่วงสุดท้ายของการกำหนดกรอบเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องหน้าที่ของกรอบข่าวสาร ของ เอนท์มันน์ (Entmann, 1993) ที่ได้แบ่งหน้าที่ของกรอบเนื้อหาไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) ระบุปัญหา 2) หาสาเหตุ 3) ตัดสินทางจริยธรรม และ 4) ชี้แนะทางออก

เมื่อนำการ์ตูนในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 65 ชิ้นมาพิจารณาแล้ว ปรากฏว่า การ์ตูนโรฮิงญาทำหน้าที่ “ระบุปัญหา” มากที่สุด จำนวน 27 ครั้ง (40%) รองลงมา คือ “ตัดสินทางจริยธรรม” 19 ครั้ง (29%) “หาสาเหตุ” 18 ครั้ง (28%) และ “ชี้แนะทางออก” 1 ครั้ง (1%)

ภาพที่ 38 หน้าที่ของกรอบเนื้อหาตามแนวคิดของ Entmann

สาเหตุที่การ์ตูนโรอิงญาีการทำหน้าที่ “ระบุปัญหา” ซึ่งเป็นภาระระบุตัวการของปัญหา มากที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะมันเป็นวิธีการสื่อสารประเด็นที่ง่ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนโรอิงญา ที่การ์ตูนนิสต์มักจะนิยมใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุด ในการวางกรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรอิงญาี มีการระบุปัญหาไปที่ตัวการหรือ ตัวแสดงต่าง ๆ เช่น ผู้อพยพชาวโรอิงญา รัฐบาลไทย ขบวนการค้ามนุษย์ เจ้าหน้าที่ ประเทศเมียนมา ประเทศมหาอำนาจ (สหรัฐอเมริกา, สหภาพยุโรป) อาเซียน นักการเมือง สื่อมวลชน เป็นต้น

ในแง่ของการทำหน้าที่ “หาสาเหตุ” การ์ตูนนิสต์ได้ระบุถึงแรงผลักดันหรืออำนาจที่ก่อให้เกิด ปัญหาผู้อพยพโรอิงญา ผ่านกรอบเนื้อหาต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (การแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก) กฎหมาย (ปัญหาการลักลอบค้ามนุษย์ การคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่) ความมั่นคง (การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ความมั่นคงทางทะเล) เศรษฐศาสตร์ (การแสวงหาโอกาสของแรงงานต่างด้าว ผลประโยชน์มหาศาลของธุรกิจใต้ดิน) ยุติธรรม (การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศเมียนมา)

ในแง่ของการทำหน้าที่ “ตัดสินทางจริยธรรม” ที่มีการประเมินตัวการของสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอหยิบยกชุดข้อมูลบางส่วนมาอธิบายประกอบ โดยเน้นที่ “เหตุ” และ “ผล” เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น

- การ์ตูนชิ้นที่ 17 ที่ถ่ายทอดด้วยกรอบเนื้อหาเชิงความยุติธรรม
“เหตุ” (รัฐบาลเมียนมาให้ท้ายกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรง) “ผล” (ความรุนแรงในรัฐยะไข่)
- การ์ตูนชิ้นที่ 58 ที่ถ่ายทอดด้วยกรอบเนื้อหาเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
“เหตุ” (การเกี่ยวกันไปเกี่ยวกันมาในเวทีหาร์ริอานาชาติ) “ผล” (วิกฤตมนุษยธรรม ผู้อพยพเสียชีวิตในทะเล)
- การ์ตูนชิ้นที่ 52 ที่ถ่ายทอดด้วยกรอบเนื้อหาเชิงศีลธรรม
“เหตุ” (การละเลยผู้อพยพชาวโรอิงญา ปล่อยให้ตามยถากรรม) “ผล” (ชาติพันธุ์โรอิงญาี สิทธิสูญพันธุ์)

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ในการ์ตูนโรอิงญาีทำหน้าที่ตัดสินทางจริยธรรมทั้งหมด 19 ชิ้น เป็นผลงานของ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) เสีย 13 ชิ้น (68.4%) และถ้านับเฉพาะผลงานของสเตฟฟ์เอง จำนวนทั้งหมด 23 ชิ้น ก็ปรากฏว่าการ์ตูนของเขาเกินครึ่งหนึ่ง (56.5%) มีการทำหน้าที่ตัดสินเชิงจริยธรรม โดยผู้วิจัยได้สังเกตการ์ตูนในกลุ่มดังกล่าวและพบจุดเด่นหรือลักษณะร่วมดังนี้ มีลักษณะ

ของการสร้างตัวละครแบบคู่ตรงข้าม (มีผู้กระทำ-กับ-ผู้ถูกกระทำ หรือ อำนาจอรัฐ-กับ-คนชายขอบ) ชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องทางจริยธรรม (เจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน/พัวพันกับขบวนการค้ามนุษย์ หรือ ชาวไทยต่อต้านผู้อพยพ) และมีผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ (ชาวโรฮิงญาถูกทารุณ/สูญเสียชีวิต หรือ สังคมโลกประณามไทย) เป็นต้น

ในแง่ของการทำหน้าที่ “ชี้แนะทางออก” ที่มีการเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาและทำนายถึงผลหลังจากแก้ปัญหาแล้ว ผู้วิจัยพบว่ามีการ์ตูนเพียง 1 ชิ้นเท่านั้นที่พอจะเข้าข่ายดังกล่าว สาเหตุอาจเป็นเพราะข้อจำกัดของการ์ตูนการเมืองทั้งในเรื่องพื้นที่และเวลา เนื่องจากการ์ตูนนิสต์ต้องถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาด้วยรูปสัญลักษณ์เป็นหลักในคอลัมน์การ์ตูนที่มีพื้นที่จำกัด (1-3 ช่อง) และการนำเสนอประเด็นที่อิงปรากฏการณ์/เหตุการณ์ ชนิดวัน-ต่อ-วัน ทำให้การ์ตูนนิสต์ต้องเน้นเรื่องความสดใหม่ (Timeliness) จึงขาดเวลาในการตกผลึก มีการเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา แต่ไม่มีการทำนายผลลัพธ์

ตัวอย่างของการ์ตูนที่เข้าข่ายชี้แนะทางออก ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 19 ของอรุณ (เดอะ เนชั่น) ที่เล่าเรื่องด้วยภาพแบบน้อยแต่มาก ในรูปมีนายพลประเทศเมียนมาบรรยายคำว่า “สันติ” (Peace) บนพื้น ตรงกลางมีครอบครัวชาวโรฮิงญานั่งอยู่โดยที่อักษรตัว A ชี้ไปที่พวกเขา เป็นการชี้แนะทางออกว่า ปัญหาโรฮิงญาต้องแก้ที่ต้นทาง โดยการที่รัฐบาลเมียนมาไม่กีดกันชาวโรฮิงญาออกจากกระบวนการสันติภาพ ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาโรฮิงญาสามารถลงเอยอย่างสันติสุขได้

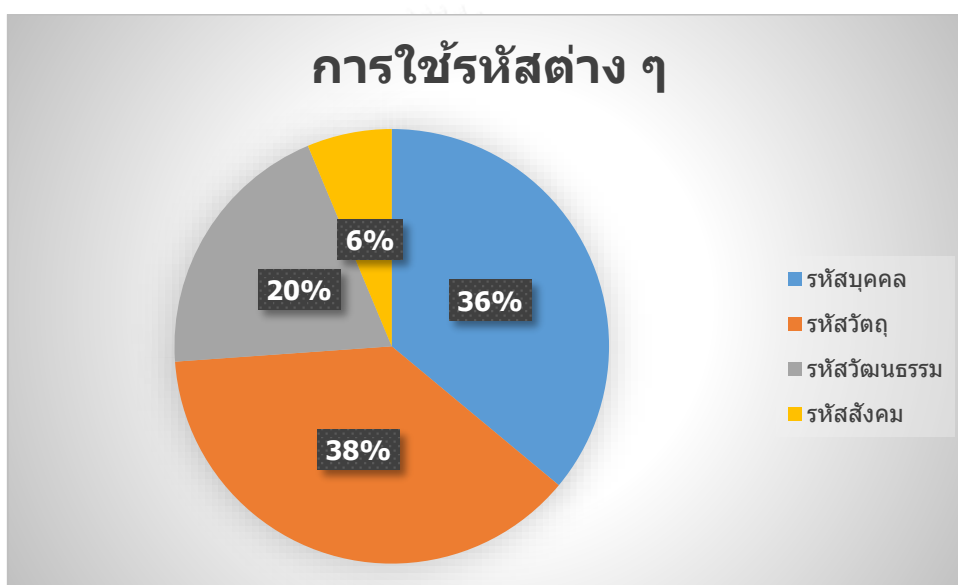
ภาพที่ 39 การ์ตูนชิ้นที่ 19 ของอรุณ (The Nation) ที่มีการทำหน้าที่ชี้แนะทางออก

3.2 วิเคราะห์การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotic Analysis)

(1) วิเคราะห์การใช้รหัส

การใช้รหัสประเภทต่าง ๆ ในภาพรวม

จากกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรอีนญาทั้งหมด 65 ชิ้น การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดประเด็นโรอีนญาด้วยการใช้ “รหัสวัตถุ” มากที่สุด จำนวน 42 ชิ้น รองลงมา ได้แก่ “รหัสบุคคล” จำนวน 40 ชิ้น “รหัสวัฒนธรรม” จำนวน 22 ชิ้น และ “รหัสสังคม” จำนวน 7 ชิ้น

ภาพที่ 40 การใช้รหัสประเภทต่าง ๆ ในการ์ตูนโรอีนญา

การใช้รหัสในการสร้างภาพตัวแทน แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์

เมื่อทำการวิเคราะห์แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ปรากฏว่า “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) ใช้รหัสบุคคลมากที่สุด จำนวน 17 จาก 23 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 73.9% “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) ใช้รหัสบุคคลมากที่สุด จำนวน 3 จาก 6 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 50% “หมอ” (บางกอกโพสต์) ใช้รหัส 3 ประเภทเท่า ๆ กัน ได้แก่ รหัสบุคคล รหัสวัตถุ และรหัสวัฒนธรรม จำนวนประเภทละ 2 จาก 6 ชิ้น คิดเป็นอัตรารหัสละ 33.3% “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) ใช้รหัสบุคคลมากที่สุด จำนวน 4 จาก 6 ครั้ง คิดเป็นอัตรา 66.6% “กุ่ม” (คมชัดลึก) ใช้รหัสวัตถุมากที่สุด จำนวน 7 จาก 11 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 63.6% “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) ใช้รหัสสังคมมากที่สุด จำนวน 4 จาก 8 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 50% และ “เชียว” (ไทยรัฐ) ใช้รหัสบุคคลมากที่สุด จำนวน 4 จาก 5 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 80%

ภาพที่ 41 การใช้รหัสประเภทต่าง ๆ ในการ์ตูนโรอิงญา แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์

อภิปรายการใช้รหัสของการ์ตูนนิสต์

การใช้รหัสและมุกประเภทต่าง ๆ สามารถบ่งบอกถึงแนวทางการสร้างสรรค์หรือแนวทางในการถ่ายทอดประเด็นของการ์ตูนนิสต์ได้ ในภาพรวมของการใช้รหัส การ์ตูนนิสต์นิยมใช้รหัสสวัสดิ์มากที่สุด (38%) รองลงมาคือ รหัสบุคคล (36%) รหัสวัฒนธรรม (19%) และรหัสสังคม (6%)

ก) การใช้รหัสสวัสดิ์

รหัสสวัสดิ์ถูกใช้ในการสร้างรูปสัญลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยกับบุคคลในข่าวหรือสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเป็นเครื่องประกอบฉากที่ใช้ในการอธิบายขยายความ

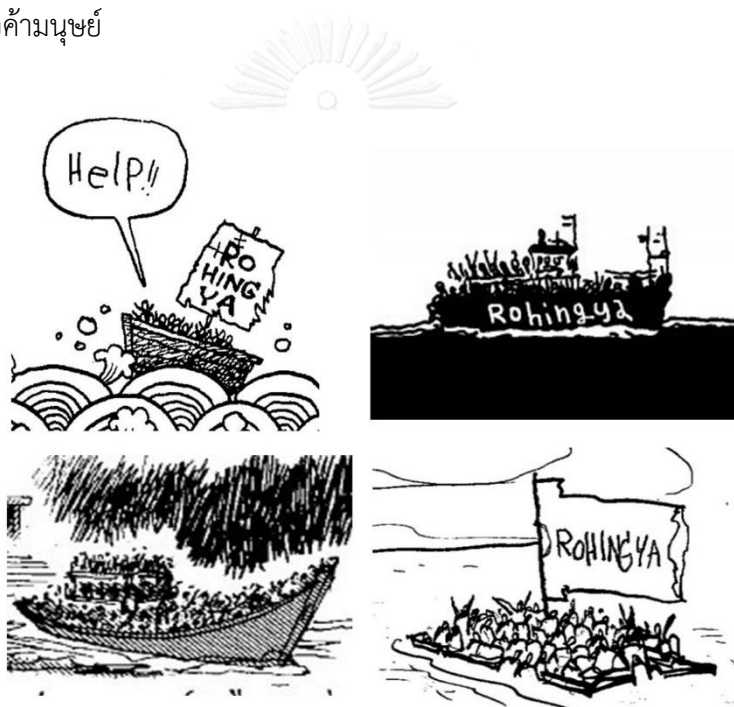
การ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสสวัสดิ์ในการสร้างภาพตัวแทนโรอิงญา ได้แก่ กุ่ย (คมชัดลึก) อรุณ (เดอะ เนชั่น) หมอ (บางกอกโพสต์) และยุทธ (บางกอกโพสต์) ทั้งสี่คนมีจุดร่วมที่เหมือนกันตรงที่การ์ตูนของพวกเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ ตัวการ์ตูนไม่ค่อยมีบทพูด การ์ตูนนิสต์บางรายได้ให้เหตุผลประกอบว่า พวกเขาต้องการเน้นไปที่ประเด็นปัญหา หรือปัญหาเชิงโครงสร้าง มากกว่าตัวบุคคล ดังเช่นคำกล่าวที่ได้มาจากการสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์ ดังนี้

“วิธีการมัน มันเป็นวิธีการที่ไม่ได้เน้นที่ตัวคน แต่เน้นที่เรื่องราวมากกว่า แล้วก็เราไม่ได้มีตัวละครหลักในลักษณะที่ว่าคนนั้นทำอะไร คนนี้ทำอะไร แต่ว่ามันเป็นเรื่องของระบบ อะไรอย่างนี้มากกว่า” (หมอ - ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/59)

“เราใช้สัญลักษณ์ในการเล่าเรื่อง โดยใช้เหตุการณ์สมมติ ที่คนไทย โดยทั่วไปเข้าใจเป็นพื้นฐาน” (กฤษ - ชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ 25/07/59)

“สัญลักษณ์ของโรฮิงญาอย่างหนึ่งคือเรือ ซึ่งอาจจะเป็นเรือเก่า ๆ โทรม ๆ ผุ ๆ ชาวโรฮิงญากลายเป็นชนชาติซึ่งชีวิตนี้ก็เหมือนกับต้องอยู่บนเรือนะ ก็เหมือนเปรียบเทียบเรือว่าเป็นอะไรที่มันแคว้งคว้าง” (เชียว - ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

ภาพตัวแทนโรฮิงญาที่พบได้บ่อยในหมวดหัตถ์วาด ได้แก่ “เรือมนุษย์” หรือ “แพ” ที่สื่อถึงการอพยพ ความแคว้งคว้าง โดดเดี่ยว และ “โครงกระดูก/กะโหลก” ที่สื่อถึงความตาย การสูญเสีย การตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์

ภาพที่ 42 ผลงานการ์ตูนที่ใช้หัตถ์วาด รูปสัญลักษณ์ “เรือมนุษย์” ในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา

ในการใช้หัตถ์วาด การนำรูปสัญลักษณ์สัตว์หรือสิ่งของเพื่อเปรียบเทียบอุปมากับชาวโรฮิงญานั้น สามารถมองได้ 2 แ่ง คือ

- 1) เป็นการอุปมาอุปไมยเพื่อถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาโดยไม่มีอคติ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์ “ปลา” (ชิ้นที่ 31) เพื่อสื่อถึงการตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์ของผู้มีอำนาจ
- 2) เป็นการสร้างภาพแทนที่เข้าข่ายแฝงอคติ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์ “วาฬเบลูก้า” (ชิ้นที่ 21) ที่สะท้อนภาพการเหยียดสีผิว การใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” (ชิ้นที่ 44) เพื่อสื่อถึงความไม่ชอบมาพากล และการใช้รูปสัญลักษณ์ “มือเท้า” (ชิ้นที่ 62) เพื่อสื่อถึงสถานะแรงงานทาส ผู้ถูกกดขี่

ข) การใช้รหัสบุคคล

รหัสบุคคลนิยมใช้ในการ์ตูนการเมืองบนหนังสือพิมพ์มวลชน(หัวสี) หรือการ์ตูนที่เน้นการเล่าเรื่องด้วยบุคคลในข่าว ตัวการ์ตูนมีบทบาทเยอะ ๆ

ในกลุ่มตัวอย่าง การ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนโรฮิงญามากที่สุด ได้แก่ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) อรุณ (เดอะ เนชั่น) ยุทธ (บางกอกโพสต์) และเซีย (ไทยรัฐ)

ข้อดีของการใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ได้แก่ การที่ผู้อ่านสามารถระลึกถึงชาวโรฮิงญาจากภาพจำที่ปรากฏในข่าวและนำไปสู่การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาได้ทันที

เซีย (ไทยรัฐ) กล่าวว่า การที่การ์ตูนการเมืองของเขาใช้รหัสบุคคลเป็นประจำเนื่องจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีกลุ่มผู้อ่านหลายระดับ จึงจำเป็นต้องถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายที่สุด

“หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเนี่ยเขาค่อนข้างเป็นชาวบ้าน ประยูร จรรย์วงศ์ ซึ่งเป็นต้นแบบของการ์ตูนไทยรัฐเนี่ย ท่านเขียนรูป เขียนคำบรรยายอะไรนิด ๆ หน่อย ๆ บางครั้งก็ลอกเอาท่อนข่าวมา เพราะว่าชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจ เพราะคนอ่านไทยรัฐเนี่ยมีหลายระดับ มีตั้งแต่คนการศึกษาสูงไปยันแม่ค้า ชาวบ้านร้านตลาดอะไรพวกนี้ แต่ว่าพี่หมอ พี่อรุณนี่เขาเขียนในกรุงเทพธุรกิจ ซึ่งคนอ่านเขามีระดับอยู่แล้ว ชาวบ้านเขาไม่อ่าน เพราะฉะนั้นเขาจะเขียนการ์ตูนสื่อสารถึงคนอ่านด้วยภาพสัญลักษณ์เนี่ย เขาจะเก้ตกัน แต่ไทยรัฐเนี่ยอาจจะต้องละเอียดนิดหนึ่งก็เลยต้องใส่คำบรรยายบ้าง คำพูดบ้าง เหมือนกับเล่าเรื่องนะ แต่ถ้าให้เขียนเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์เลยเราก็คงกลัวว่าชาวบ้านจะไม่เข้าใจ ก็เลยต้องเล่าเรื่อง พอเล่าเรื่องปุ๊บก็เลยหยิบตรงนั้นตรงนั้นมาหลาย ๆ ประเด็น” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

เซียยังได้บอกเล่าเกร็ดในการใช้รหัสบุคคลเพื่อถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาไว้ดังนี้

“ผมเชื่ออย่างหนึ่งว่าคนที่อ่านการ์ตูนเรื่องโรฮิงญา เขาก็พอรู้เรื่องราวบ้างแล้วจากเนื้อข่าว สิ่งที่เราเขียนเป็นภาพก็เพื่อให้เขาติดตาม ให้เขาจดจำได้ คืออ่านเนื้อหาเนี่ยบางทีอ่านแล้วก็ลืมนะ แต่ถ้าเราวาดเนี่ยเขายังจำภาพนี้ไว้ พอกลับมาเปิดอีกทีเขาก็เห็น พอเห็นแล้วเขาก็จะรำลึกถึงเนื้อหาหรือภาพที่เขารับรู้ แล้วก็สื่อสารกับเขาตรง ๆ นั่นแหละว่าโรฮิงญาเกี่ยวกับอะไร แต่ภาพที่เห็นเนี่ยเขาจะรับรู้ว่าเป็นลักษณะของโรฮิงญานะ เช่นเรือ พอทุกคนเปิดมาเจอปุ๊บก็จะนึกถึงเนื้อหา นึกถึงชีวิต นึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของโรฮิงญาที่เขาได้อ่าน ได้สัมผัส หรือว่ารับรู้ภาพที่เหมือนตัวจริงเนี่ย พอดูภาพแล้วก็เหมือนไปกดสวิทช์ความรู้สึกของเขาขึ้นมาเหมือนแบบนี้พอคุณดูรูปโรฮิงญาปุ๊บ ก็กลับไปทีเนื้อหาที่คุณรับรู้” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

อย่างไรก็ดี การใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพตัวแทนโรฮิงญา ก็มีความสับสนในแง่ของการกตัญญูต่อลักษณะ โดยเฉพาะในผลงานหลาย ๆ ชิ้นของ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) ที่ทำให้ชาวโรฮิงญา กลายเป็นตัวตลก การนำคนชายขอบที่ไม่มีตัวตนในสังคมมาล้อเลียนแบบตลกขบขันก็เหมือนกับการเหยียดหยามซ้ำเติม ทำให้เรื่องราวความทุกข์ยากหรือความสูญเสียของพวกเขากลายเป็นเรื่องเล่น ๆ หรือกลบเกลื่อนอคติ ตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 6 ผลงานของ สเตฟฟ์ จากหนังสือพิมพ์ เดอะ เนชั่น วันที่ 4 ก.พ. 2552 ที่มีการสร้างตัวการ์ตูนอดีตนายกทักษิณให้มีผมหยิก สีผิวเข้ม เปลือยท่อนบน และนุ่งโสร่งเหมือนผู้ชายชาวโรฮิงญา ซึ่งนอกจากจะเป็นการล้อเลียน ทัศนคติของชาวโรฮิงญาแล้ว การนำพวกเขาไปเปรียบเทียบกับอดีตนายกทักษิณยังเป็นการตอกย้ำสถานะผู้ไม่พึงประสงค์ และอาจทำให้ผู้รับสารส่วนหนึ่งรู้สึกว่าเป็นเกมการเมือง

ภาพที่ 43 ผลงานการ์ตูนของ Stephff ที่มีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับ อดีตนายกทักษิณ

ค) การใช้รหัสวัฒนธรรม

จากการสังเกตการ์ตูนในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าการ์ตูนนิสต์มักจะนำรหัสวัฒนธรรมที่เป็นสากล หรือรหัสวัฒนธรรมไทยที่ผู้คนคุ้นเคยกันดีมาใช้ในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญา โดยมีการหยิบยก ภาษาสำนวน ความเชื่อ ภาพยนตร์ การละเล่น และโฆษณา มาเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยกับ สถานการณ์ของชาวโรฮิงญา

การ์ตูนนิสต์ที่ใช้รหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ได้แก่ หมอ (บางกอกโพสต์) อรุณ (เดอะ เนชั่น) ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) เชีย (ไทยรัฐ) และ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น)

การ์ตูนชิ้นที่ 27 ของอรุณ มีการเลียนแบบภาพโปสเตอร์ของภาพยนตร์เรื่อง “จอร์ส” (Jaws) เพื่อสื่อถึงปัญหาการค้ำมนุษย์โรฮิงญา การ์ตูนชิ้นที่ 28 ของชัย ราชวัตร มีการนำความเชื่อเรื่อง

“วิญญูณอาฆาต” มาใช้เปรียบเปรยว่ากรรมตามสนองเจ้าหน้าที่ที่พัวพันกับการค้ามนุษย์โรฮิงญา การ์ตูนชิ้นที่ 34 ของหมอ มีการนำเสนอคนไทย “หนีเสือปะจระเข้” มาดัดแปลงเป็นหนีเสือปะฉลาม เพื่ออุปมาอุปไมยสถานการณ์ที่ชาวโรฮิงญาหลบหนีจากการกดขี่ในประเทศเมียนมาแล้วมาเผชิญกับขบวนการค้ามนุษย์ในประเทศไทย การ์ตูนชิ้นที่ 35 ของเซีย มีการใช้วลี “ชืดวงล้อม” เพื่ออุปมาถึงการถูกจำกัดสิทธิของชาวโรฮิงญา การ์ตูนชิ้นที่ 57 ของสเตฟฟ์ มีการล้อเลียนโฆษณา “มาเลเซีย ทรูลี เอเชีย” (Malaysia, Truly Asia) เพื่อสื่อถึงปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศมาเลเซีย และการ์ตูนชิ้นที่ 64 ของหมอ มีการนำเสนอภาพคนไทย “เนื้อไม่ได้กินหนังไม่ได้รองนั่ง เอากระดูกมาแขวนคอ” มาใช้อุปมาอุปไมยสถานการณ์ที่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกลางทางต้องมาเผชิญกับปัญหาชนกลุ่มน้อยทั้งโรฮิงญาและอุยกูร์ในเวลาไล่เลี่ยกัน

ภาพที่ 44 ผลงานการ์ตูนที่ใช้รหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา

ง) การใช้รหัสสังคม

การใช้รหัสสังคมมักจะพบได้ในการ์ตูนการเมืองของหนังสือพิมพ์มวลชน (หัวสี) ที่มีการใช้ตัวละครประจำในการดำเนินเรื่อง นำประเด็นทางการเมืองหรือสังคมมาถ่ายทอดด้วยภาษาแบบชาวบ้าน ๆ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น

การ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสสังคมในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ได้แก่ ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) และก๊วย (คมชัดลึก) การ์ตูนของทั้งคู่มีจุดร่วมเหมือนกันตรงที่คอลัมน์การ์ตูนของพวกเขาเป็นการ์ตูนแบบ 3 ช่องจบ มีตัวละครที่เป็นเหมือนตัวแทนของชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ของชัย ราชวัตร มีผู้ใหญ่มากับตาจ้อย เป็นตัวละครหลัก มีฉากหลังเป็นหมู่บ้านในชนบท

หรือในการ์ตูนชุด “เหตุเกิด...แยกบางนา” ของก๊วย มีเด็กชายปิดกับเด็กชายป่อง เป็นตัวดำเนินเรื่อง มีฉากหลังเป็นสลัม ตัวละครเหล่านี้จะหยิบยกประเด็นร้อน สถานการณ์บ้านเมืองขึ้นมาพูดคุยถกเถียงกัน

ชัย ราชวัตร ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเกร็ดในการใช้รหัสสังคมในการสร้างสรรค์ผลงานการ์ตูนของเขาว่า

“ผมชอบเขียนการ์ตูนช่อง แล้วก็มีการสร้างตัวละครสมมติขึ้นมา จำลองประเทศไทยออกมาเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่มาเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน แล้วก็มีการ์ตูนลูกบ้านต่าง ๆ อย่างเรื่องศาลเนี่ยนะมันก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากที่เราเคยเห็นตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว ชาวบ้านมีอะไรก็ไปบนบานศาลกล่าวกับศาลพระภูมิ ก็เลยเขียนให้เวลาชาวบ้านไม่มีทางออกก็ต้องไปถามศาลพระภูมิ ให้ศาลพระภูมิตอบ อันนี้ส่วนหนึ่งมันก็ได้มาจากเรื่องของอาจารย์หม่อมคึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่องไฟแดง ในไฟแดงจะมีพระประธานในโบสถ์ที่เวลาชาวบ้านทุกข์ใจมาก็เข้าโบสถ์ไป แล้วก็พุดกับพระประธาน ผมก็เลยได้ความคิดจากตรงนั้นมาสร้างเป็นศาลพระภูมิ” (สมชัย กตัญญูตานันท์ 08/09/59)

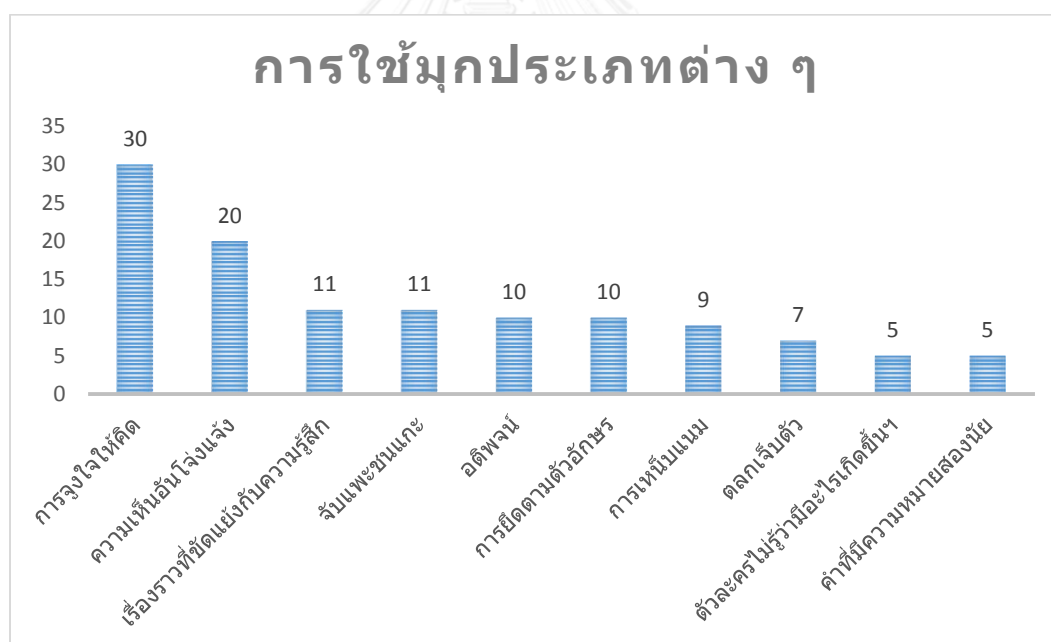
ภาพที่ 45 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนที่ใช้รหัสสังคมในการสื่อสารประเด็นโรอิงญา

(2) วิเคราะห์การใช้มุก

การใช้มุกประเภทต่าง ๆ ในภาพรวม

จากกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาทั้งหมด 65 ชิ้น การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาด้วยการใช้มุกประเภทต่าง ๆ ได้แก่ อันดับ 1 “การจูงใจให้คิด” จำนวน 30 ครั้ง อันดับ 2 “ความเห็นอันโจ่งแจ้ง” จำนวน 20 ครั้ง อันดับ 3 มีจำนวนเท่ากัน 2 มุก ได้แก่ “เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก” และ “จับแพะชนแกะ” จำนวนมุกละ 11 ครั้ง อันดับ 4 มีจำนวนเท่ากัน 2 มุก ได้แก่ “อดีตจวน” และ “การยึดตามตัวอักษร” จำนวนมุกละ 10 ครั้ง

มุกอื่น ๆ ที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ “การเหน็บแนม” 9 ครั้ง “ตลกเจ็บตัว” 7 ครั้ง “ตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น” 5 ครั้ง “คำที่มีความหมายสองนัย” 5 ครั้ง “มนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ” 4 ครั้ง “คำพูดที่น่าหัวเราะ” 2 ครั้ง “การเลียนแบบ” 2 ครั้ง “ความกลัว” 2 ครั้ง “การใช้คำพวน” 1 ครั้ง “ช่วงเวลาที่น่าอับอาย” 1 ครั้ง

ภาพที่ 46 การใช้มุกประเภทต่าง ๆ ในการ์ตูนโรฮิงญา

การใช้มุกประเภทต่าง ๆ แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์

เมื่อจำแนกการใช้มุกของการ์ตูนนิสต์แต่ละรายแล้ว ได้ข้อสรุปดังนี้

- มุกที่ “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (15) อติพจน์ (9) เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (7) ตลกเจ็บตัว (6)
- มุกที่ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ การจูงใจให้คิด (6) การเลียนแบบ (1)
- มุกที่ “หมอ” (บางกอกโพสต์) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ การจูงใจให้คิด (6) การยึดตามตัวอักษร (2) ตลกเจ็บตัว (1)
- มุกที่ “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ การจูงใจให้คิด (4) การเหน็บแนม (2) ตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (2) คำที่มีความหมายสองนัย (1)
- มุกที่ “ก๊วย” (คมชัดลึก) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ การจูงใจให้คิด (8) จับแพะชนแกะ (3) คำที่มีความหมายสองนัย (2) มนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ (2)
- มุกที่ “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ จับแพะชนแกะ (4) เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (3) การเหน็บแนม (2) ความกลัว (1)
- มุกที่ “เชียว” (ไทยรัฐ) ใช้บ่อยที่สุด ได้แก่ ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (4) การจูงใจให้คิด (3) คำผวน (1) คำที่มีความหมายสองนัย (1)

อภิปรายการใช้มุกของการ์ตูนนิสต์

ในการนำเสนอประเด็นโรธิงญา การ์ตูนนิสต์ได้นำมุกต่าง ๆ มาใช้ในการเล่าเรื่องหรือสร้างอารมณ์ร่วมกับผู้อ่าน การ์ตูนนิสต์แต่ละคนมักจะมีมุกเฉพาะตัวที่ใช้เป็นประจำ และในการ์ตูนชิ้นหนึ่ง ๆ อาจถ่ายทอดด้วยมุกใดมุกหนึ่ง หรือประกอบสร้างขึ้นจากหลาย ๆ มุกก็ได้

ในภาพรวม การ์ตูนนิสต์ใช้มุก “การจูงใจให้คิด” มากที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะของการ์ตูนที่เล่าเรื่องด้วยภาพและต้องใช้การตีความ การ์ตูนนิสต์ในกลุ่มนี้ ได้แก่ อรุณ หมอ ยุทธ ก๊วย รวมไปถึงเชียว

ภาพที่ 47 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนที่ใช้มุกจงใจให้คิด

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือ การ์ตูนที่ใช้มุก การจงใจให้คิด มักจะปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ คุณภาพ และมักจะเป็นการ์ตูนแบบช่องเดียวจบ แต่ก็ยังมีข้อยกเว้นเช่นผลงานบางชิ้นของกุกุ่ย หรือเซีย ซึ่งเซียได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า

“จริง ๆ ตามหลักการ์ตูนล้อการเมืองก็คือเป็นภาพหนึ่งไม่ต้องมีตัวหนังสือเลย อย่างนั้นจะถือว่าดีที่สุด เขียนแต่ภาพ ไม่ต้องบรรยาย คนรับรู้นั้นแหละถือว่าเป็นการ์ตูนที่ดี อย่างพี่หมอ พี่อรุณนี่เขาเขียนในกรุงเทพธุรกิจ ซึ่งคนอ่านเขามีระดับอยู่แล้ว ชาวบ้านเขาไม่อ่าน เพราะฉะนั้นเขาจะเขียนการ์ตูนล้อสารถึงคนอ่านด้วยภาพสัญลักษณ์เนี่ย เขาจะเก้ตกัน แต่ไทยรัฐเนี่ยอาจจะต้องละเอียดนิดหนึ่งก็เลยต้องใส่คำบรรยายบ้าง คำพูดบ้าง เหมือนกับเล่าเรื่องนะ แต่ถ้าให้เขียนเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์เลยเราก็คงกลัวว่าชาวบ้านจะไม่เข้าใจ ก็เลยต้องเล่าเรื่อง พอเล่าเรื่องปุ๊บก็เลยหยิบตรงนั้นตรงนั้นมาหลาย ๆ ประเด็น” (ศักดา แซ่เอี้ยว 29/07/59)

สำหรับมุก “ความเห็นอันโจ่งแจ้ง” ที่มีจำนวนการใช้มากที่สุดเป็นอันดับที่ 2 นั้นพบได้บ่อยในผลงานของสเตฟี่ และเซีย จุดร่วมในการ์ตูนของทั้งคู่คือมีการใช้โวหารเพื่อเสียดสีสถานการณ์หรือบุคคลในข่าว โดยมักจะมีการหยิบยกวาทกรรมการเมืองหรือวาทกรรมสื่อมาขยายประเด็นเพื่อตอกย้ำสารหรือสร้างอารมณ์ร่วมกับผู้อ่าน ในการ์ตูนโรฮิงญาของสเตฟี่มักจะมีการนำคำพูดของฝ่ายรัฐมาเสียดสีเพื่อสะท้อนปัญหาหรือสะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ เป็นการบอกเล่าผ่านมุมมองของบุคคลที่หนึ่ง

ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอำนาจ เช่น นายกรัฐมนตรี นักการเมือง และเจ้าหน้าที่ ขณะที่การ์ตูนโรฮิงญาของเขียนั้น จะให้ตัวการ์ตูนมาสคอตหนูสองตัววิพากษ์เหตุการณ์ด้วยลักษณะของคำพูดแทงใจดำหรือวาทกรรมโต้ตอบ เป็นการบอกเล่าผ่านมุมมองของผู้สังเกตการณ์

มุก “**เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก**” ที่มีภาพหรือคำบรรยายขัดแย้งสวนทางกันนั้น พบได้บ่อยในการ์ตูนโรฮิงญาของสเตฟฟ์ และชัย ราชวัตร การ์ตูนที่ใช้มุกนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นในใจ ตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือกระตุ้นมโนสำนึกทางจริยธรรม ตัวอย่างที่เด่นชัด ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 1 ของสเตฟฟ์ มีการสร้างคู่ขัดแย้งผู้อพยพชาวโรฮิงญากับนักท่องเที่ยวฝรั่งเพื่อสะท้อนอคติทางชาติพันธุ์ หรือการ์ตูนชิ้นที่ 23 ของชัย ที่มีการจับคู่สำนวน “หนีร้อนมาพึ่งเย็น” กับ “ต้องเจอนรกบนดิน” ในการอธิบายถึงความสูญเสียของผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่ตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์ และการ์ตูนชิ้นที่ 60 ของอรุณ ที่มีการสร้างภาพตัวแทนเครื่องบินช่วยเหลือชาวเนปาลบินผ่านเรือมนุษย์โรฮิงญาไปอย่างไม่สนใจใยดี เพื่อสะกิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ

มุก “**จับแพะชนแกะ**” ที่มีการโยงเรื่องแบบไม่มีเหตุผล ให้ข้อสรุปแบบคนละทิศละทางกับแนวคิดตั้งต้น มักพบในการ์ตูนที่มีการหักมุม โดยเฉพาะในการ์ตูนแบบ 3 ช่องจบของชัย ราชวัตร หรือก๊วย ที่คู่สนทนามักจะตั้งต้นด้วยคำถามเกี่ยวกับประเด็นการเมืองและสังคม แล้วปิดท้ายด้วยคำตอบแบบคนละเรื่องเดียวกัน เป็นการตอบไม่ตรงคำถามหรือหลุดประเด็น ชัย ราชวัตรได้ให้เกร็ดความรู้เกี่ยวกับแรงบันดาลใจในการเขียนการ์ตูนที่มีการหักมุมว่า

“คือของผมเนี่ยมันเริ่มจากผมชอบเขียนการ์ตูนช่อง แล้วก็ลักษณะพิเศษของผมก็คือมันจะต้องมีการหักมุมแล้วก็สอดแทรกอารมณ์ขันเข้าไปเพราะตอนหนุ่ม ๆ ผมชอบอ่านเรื่องสั้น ซึ่งเรื่องสั้นสมัยก่อนเนี่ยส่วนมากจะออกมาแนวหักมุม คือดูแล้วสนุกดี มันเดาไม่ออกว่าตอนจบจะจบยังไง ผมก็เลยนำกลวิธีแบบนี้มาใช้ในการเขียนการ์ตูน คือทุกเรื่องมันจะต้องหักมุมแบบคิดไม่ถึง” (สมชัย กัตัญญุตานันท์ 08/09/59)

เมื่อแยกพิจารณาการใช้มุกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์แล้ว เราพอจะสามารถอธิบายถึงลักษณะเฉพาะตัวในการสร้างสรรค์ผลงานของแต่ละคนได้ดังนี้

- “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) นิยมใช้มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง อติพจน์ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และตลกเจ็บตัว ผลงานของเขาเป็นการ์ตูนแนวตลกร้าย (black comedy) ที่มีการวิจารณ์อย่างรุนแรง มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคล มีการล้อเลียนอัตลักษณ์ หรือนำคำพูดของบุคคลในข่าวมาใส่สี่สีไข่ และมักจะมีการนำเสนอภาพของคู่ขัดแย้งในลักษณะที่สุดุดัง

- “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ
- “หมอ” (บางกอกโพสต์) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด และการยึดตามตัวอักษร การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และมีการนำเสนอสนทนาต่าง ๆ มาใช้ในการอุปมาเปรียบเปรยกับประเด็นปัญหา
- “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด การเหน็บแนม และตัวละครไม่รู้ว่าทำอะไร เกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และมักมีการสอดแทรกมุกตลกง่าย ๆ
- “ก๊วย” (คมชัดลึก) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด จับแพะชนแกะ คำที่มีความหมายสองนัย และมนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ การ์ตูนของก๊วยมี 2 ประเภท ได้แก่ การ์ตูนแบบช่องเดียวจบ และการ์ตูนแบบสามช่องจบ ในการ์ตูนแบบช่องเดียวจบ เขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาี่ บางครั้งเขาได้นำรหัสวัตถุ เช่น รูปสัญลักษณ์ปลาหรือแมลงวัน มาใช้ในการอุปมาเปรียบเปรย ขณะที่ในการ์ตูนแบบ 2-3 ช่องจบนั้น บทสนทนาของตัวการ์ตูนจะมีการหักมุมในตอนจบ และมีการใช้สำนวนโวหารเพื่อประชดประชันเสียดสีสถานการณ์
- “ชัย ราชาวัตร” (ไทยรัฐ) นิยมใช้มุมจับแพะชนแกะ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และการเหน็บแนม ภาพจำของผู้อ่านเกี่ยวกับการ์ตูนเรื่อง “ผู้ใหญ่มากๆ” ก็คือ มีตัวการ์ตูนถกเถียงกันเกี่ยวกับประเด็นร้อน มีการหักมุมตอนจบจนเป็นเอกลักษณ์ และน้ำเสียงของตัวการ์ตูนเต็มไปด้วยความประชดประชัน ขณะที่ในการ์ตูนคอลัมน์พิเศษวันอาทิตย์จะมีการสร้างกรอบเนื้อหา ชูประเด็นหลักขึ้นมา แล้วเชื่อมโยงปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่มีจุดร่วมบางประการ เช่น เรื่องของการคอร์รัปชัน หรือจริยธรรม และถ่ายทอดด้วยอารมณ์แบบเหน็บแนม ประชดประชัน
- “เซีย” (ไทยรัฐ) นิยมใช้มุมความเห็นอันโจ่งแจ้ง และการจูงใจให้คิด การ์ตูนของเขาเป็นแบบลูกผสม กล่าวคือ เป็นการ์ตูนแบบช่องเดียวจบที่ผสมผสานการเล่าเรื่องด้วยภาพกับคำพูด มีการใช้รูปสัญลักษณ์ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีการกำกับภาพด้วยคำพูดของตัวการ์ตูนหรือคำบรรยายเรื่อง และมีการเสียดสีด้วยสำนวนโวหาร

ในแง่ของการครอบงำอัตลักษณ์ ประเภทที่ “สเตฟฟ์” นิยมใช้ดูจะเป็นปัญหามากที่สุด เพราะในเชิงจริยศาสตร์การคุ้มครองการเมืองควรจะทำหน้าที่วิพากษ์ผู้มีอำนาจ การเสียดสีด้วยภาพการ์ตูน เป็นกลวิธีในการระบายอุณหภูมิต่างการเมืองที่คุกรุ่น และลดทอนความก้าวร้าว แต่ในการ์ตูนของ สเตฟฟ์ ที่มีการใช้มุกประเภทตลกร้าย เช่น ความเห็นอันโจ่งแจ้ง อติพจน์ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และตลกเจ็บตัว กับตัวการ์ตูนชาวโรฮิงญา เป็นการตอกย้ำซ้ำเติมคนชายขอบด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก แม้จะมีการนำเสนอความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพชาวโรฮิงญา แต่การนำเสนอออกมาในลักษณะของการเสียดสี เหน็บแนม หรือตลกเจ็บตัว ทำให้การถูกละเมิดหรือการถูกกดขี่ข่มเหงของชาวโรฮิงญาที่มีอยู่จริงกลายเป็นเรื่องตลกไป เข้าข่ายการกลบเกลื่อนความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอของสเตฟฟ์ เป็นไปตามหลักจริยศาสตร์เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Free speech) โดยการ์ตูนของเขามีแนวทางในการวิจารณ์บุคคลในข่าวอย่างตรงไปตรงมา และวิจารณ์ตัวแสดงทุกตัวอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจากการสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์รายอื่น ๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อการ์ตูนของ Stephff ไว้ดังนี้

“อันนี้เป็นบุคคลิกคนแล้ว ไม่ใช่จริยธรรม เพราะว่าเขาไม่เคยเขียนอะไรในลักษณะที่หมิ่นเหม่ต่อจริยธรรมนะ สเตฟฟ์เนี่ย เขาเป็นคนมีจริยธรรมในตัวสูง แต่ไอ้สิ่งที่เขาเล่นเนี่ย เขาโตมาในวัฒนธรรมอย่างนั้น เขาเกิดในฝรั่งเศส เขาเป็นคนฝรั่งเศส ที่นั่นมันมีหลายอย่างเลยที่เขาไม่ได้ถือสา ไม่คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่ จำเรื่องชาร์ลี เอบโดได้ไหม นี่เป็นคนฝรั่งเศสคิด แต่ว่าสิ่งที่มันขาดไปมันคือเรื่องของความเคารพอะ คือฟรีสปีชเนี่ย โอเคฟรี แต่ว่ามันต้องอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ” (หมอ - ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/59)

“บางทีที่เราบอกว่าสเตฟฟ์เขียนตัวการ์ตูนถูกฟันแขนขาขาดอันนั้นมันก็โหดเกิน แต่จริง ๆ มันก็เกิดขึ้นจริงแหละ ชีวิตจริงมันเกิดอยู่ใช่ไหม แต่การ์ตูนอาจไม่จำเป็น เพราะเราแค่เขียนภาพเขา หน้าเศร้า ๆ มันก็โอเคแล้ว ที่ผมเขียนผมก็จะเขียนแค่ว่ามีหนวดมีเครา หน้าเศร้า อะโรยอย่างนั้นนะ แล้วก็อยู่บนเรือ เสื้อผ้าขาด ๆ บางคนก็ไม่มีเสื้อผ้า กลายเป็นเรื่องของคนยากคนจน คนที่ถูกทำร้าย คนที่เร่ร่อนอยู่บนเรือ” (เซีย - ศักดา แซ่เอี้ยว 29/07/59)

“คือสเตฟฟ์ทำที่ผมอ่านงานเขามา คือเขาจะคิดแบบฝรั่งอะนะ มองปัญหาเมืองไทยแบบฝรั่ง ซึ่งบางทีมันก็ผิดข้อเท็จจริงนะ ก็คงไปวิพากษ์วิจารณ์อะไรเขาไม่ได้ผมคงไม่ได้เคร่งขรณานั้นนะ คือไม่รู้สิว่ามันจะต้องระวังอะไรมากมาย

เพียงแต่ผมพยายามมองว่ามนุษย์เหมือนกันนะ เขาลำบากมา แล้วก็ไม่ควรจะฉกฉวยเอาเรื่องโรฮิงญามาหากินเป็นผลประโยชน์ หรือว่าเอามาหากินทางการเมืองอะนะ” (ชัย ราชวัตร - สมชัย กตัญญูตานันท์ 08/09/59)

มุกอีกประเภทหนึ่งที่จะเป็นปัญหาต่อกรณีคนชายขอบ ได้แก่ “มุกจับแพะชนแกะ” ที่มักจะปรากฏในการ์ตูนแบบ 2-3 ช่องจบที่มีการหักมุมตอนจบของชัย ราชวัตร และก๊วย ซึ่งในกรณีของการ์ตูนโรฮิงญาจากกลุ่มตัวอย่างนี้ พบว่ามีการนำประเด็นโรฮิงญาไปเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ ในเชิงลบ เช่น ประเด็นการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้รับสารทำให้เกิดภาพจำว่าชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา หรือประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอหยิบยกปัญหาข้อนี้ไปอธิบายต่อในหัวข้อต่อไปเรื่องการสร้างพื้นที่หลอมรวม

(3) วิเคราะห์การสร้างพื้นที่หลอมรวม

ในการวิเคราะห์ส่วนนี้ได้มีการนำแนวทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) ของซินเธีย เบลีย์ ลี (Cynthia Bailey Lee, 2003) มาประยุกต์ใช้ในการอธิบายการเชื่อมโยงรูปสัญลักษณ์หรือการเชื่อมโยงประเด็นที่เกิดขึ้นในการ์ตูนการเมือง จากกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาจำนวนทั้งหมด 65 ชิ้น พบว่าการ์ตูนจำนวน 26 ชิ้นมีการสร้างพื้นที่หลอมรวม คิดเป็นอัตรา 40% หรือกล่าวได้ว่าในการ์ตูนทุก ๆ 10 ชิ้น จะมีการ์ตูนสัก 4 ชิ้นที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม

โดยธรรมชาติของการ์ตูนการเมือง จะมุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์การเมือง หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในการ์ตูนโรฮิงญาที่เราจะพบการปฏิสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้งระหว่าง “รัฐ” (เช่น รัฐบาลไทย กองทัพไทย รัฐบาลเมียนมา) กับ “คนชายขอบ” (ผู้อพยพชาวโรฮิงญา) ตัวอย่างการสร้างพื้นที่หลอมรวมในกรณีนี้ที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 1 และ 65 ของสเตฟี่ (เดอะ เนชั่น) ในการ์ตูนชิ้นที่ 1 มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการจำลองเกาะเล็ก ๆ ขึ้นมา บนเกาะนั้นมีคู่เปรียบต่าง “ชาวโรฮิงญา” กับ “นักท่องเที่ยวฝรั่ง” มีการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องอคติทางเชื้อชาติออกมาเป็นรูปธรรม โดยแสดงให้เห็นว่าสีผิวและฐานะนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ ชาวโรฮิงญาที่มีสีผิวสีและยากจนถูกเจ้าหน้าที่ไทยทุบตี ขณะที่นักท่องเที่ยวฝรั่งที่มีผิวขาวและมีสตางค์ได้รับการปรนนิบัติพดี ส่วนในการ์ตูนชิ้นที่ 65 นั้นมีการนำเสนอ “ตบมือข้างเดียวไม่ดัง” (It takes two to tango) มาใช้เสียดสีการกดทับชาวโรฮิงญา โดยในพื้นที่หลอมรวมนี้ “ผู้มีอำนาจ” (ตัวการ์ตูนผู้นำไทยและผู้นำเมียนมา) มีการกระทำที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน ทั้งคู่เดินแทงโก๋เหยียบย่ำอยู่บนร่างของ “ชาวโรฮิงญา” และ “สื่อต่างชาติ” เพื่อสื่อถึง 2 ประเด็นข่าวที่สะท้อนถึงการกดทับชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมาและไทย ได้แก่ 1) นางซูจีขอให้นานาชาติเลี้ยงใช้คำว่า

“โรฮิงญา” และ 2) ทางทหารไทยระงับการแถลงข่าวโรฮิงญาที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศในระหว่าง
การมาเยือนไทยของนางซูจี

ภาพที่ 48 การ์ตูนชิ้นที่ 1 และ 65 ของ Stephff ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม

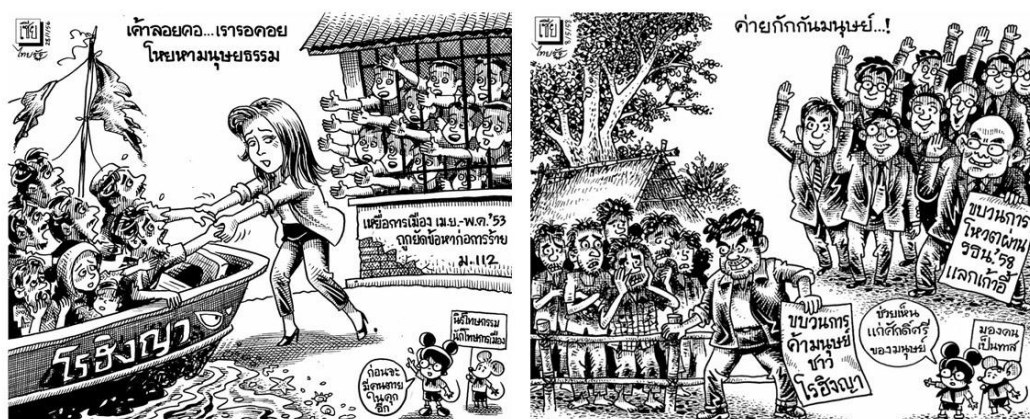
ทฤษฎีหลอมรวมยังสามารถนำมาใช้อธิบายบทบาทของการตุนนิสต์ในฐานะนายทวาร
ข่าวสาร (Gatekeeper) เนื่องจากการตุนนิสต์ต้องทำหน้าที่กั้นกรองประเด็นร้อนต่าง ๆ ในแต่ละวัน
เพื่อนำมาถ่ายทอดบนช่องการ์ตูนซึ่งมีพื้นที่จำกัด ทางออกของการตุนนิสต์คือการนำประเด็นต่าง ๆ
มาร้อยเรียงกันบนพื้นที่หลอมรวมและนำเสนอประเด็นเหล่านั้นไปพร้อม ๆ กัน โดยการ์ตูนนิสต์จาก
กลุ่มตัวอย่างแทบทุกคน (6 ใน 7 คน) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมในการตุนโรฮิงญา ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่า
การสร้างพื้นที่หลอมรวมในลักษณะของการเชื่อมโยงประเด็นนี้มีอยู่ 2 แบบคือ 1. เป็นการเชื่อมโยงที่
มีจุดร่วมในเชิงประเด็นหรือเชิงนามธรรม และ 2. เป็นการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

ก) การเชื่อมโยงที่มีจุดร่วมในเชิงประเด็นหรือเชิงนามธรรม

ในการสร้างพื้นที่หลอมรวมประเภทนี้ เรามักจะพบกลวิธีการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย
(Metaphor) และการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy) เป็นการนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีจุดร่วม
บางอย่างมาถ่ายทอดร่วมกันในพื้นที่หลอมรวม แง่ดีของวิธีนี้คือ การ์ตูนนิสต์สามารถยิปินนัดเดียวได้
นกสองตัว ถ่ายทอดประเด็นทางสังคม 2 เรื่องไปได้พร้อม ๆ กัน และการเชื่อมโยงบริบทของการ
เมืองไทยที่ผู้อ่านมีความใกล้ชิดนี้มีส่วนช่วยในการอธิบายเปรียบเทียบ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ
ประเด็นโรฮิงญาได้ง่ายขึ้น

ตัวอย่างที่เด่นชัดของการเชื่อมโยงประเภทนี้ ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 20 26 และ 35 ของเซีย
(ไทยรัฐ) ซึ่งเซียได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการตุนชิ้นที่ 20 ที่มีการสอดแทรกประเด็นการเมืองไทยไว้ว่า

“ตอนแรกที่เขอพยพมาคือตอนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ แล้วก็มีการเรียกร้องให้ช่วยเหลือโรฮิงญา รัฐบาลก็ลงไปจัดการให้นะ แต่ผมก็เอาบริบทนั้นนะมาเปรียบเทียบกับการเมืองไทย ว่าโรฮิงญาเขาลอยคอบมา รัฐบาลก็ยื่นมือช่วยเหลือ แต่อย่าลืมช่วยเหลือนักโทษไทยด้วย ก็พยายามหยิบบริบท 2 อันมารวมกัน” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

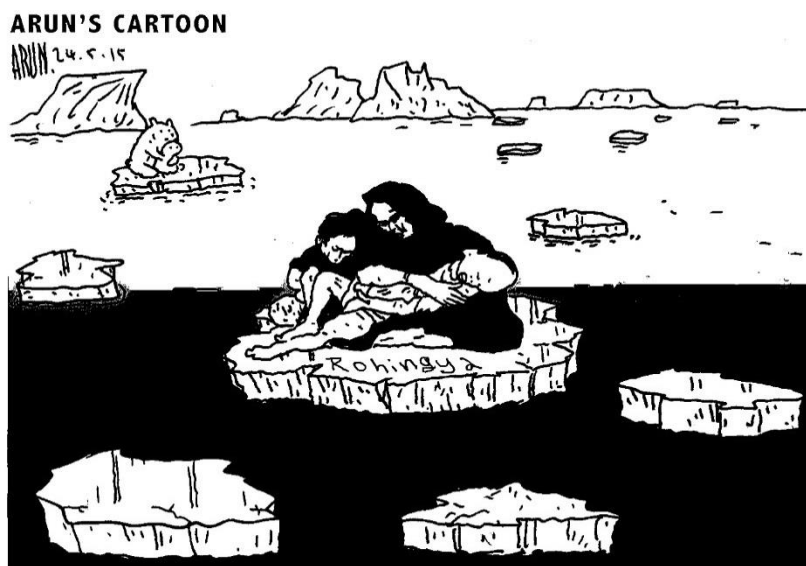
ภาพที่ 49 การ์ตูนชิ้นที่ 20 และ 26 ของเซีย ไทยรัฐ ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม เชื่อมโยงปรากฏการณ์ผู้อพยพโรฮิงญากับสถานการณ์การเมืองไทย

และเซียยังได้กล่าวถึงการตูนชิ้นที่ 26 และ 35 ซึ่งมีการอุปมาเปรียบเปรยชาวโรฮิงญากับนักการเมืองไทยไว้ดังนี้

“พอรู้เรื่องการเมืองไทยบูบก็กลับไปตีต้นทางได้ กลับไปที่โรฮิงญา ให้มันเป็น 2 เรื่อง แทนที่เราจะเขียนเรื่องโรฮิงญาเรื่องเดียว มันก็ได้ 2 เรื่อง ซึ่งอยู่ในอารมณ์หรือว่าการอธิบายความหมายเดียวกัน ให้เห็นภาพเปรียบเทียบเช่นโรฮิงญาเป็นคนที่ไม่มีความต้องการ โลกไม่ต้องการ เหมือนกับ นักการเมืองไทยเลย อะไรอย่างนี้ หรือการจำกัดเขตของนักการเมือง ก็เหมือนกับชาวโรฮิงญาที่ถูกจำกัดขอบเขตเหมือนกัน” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 52 ของอรุณ (เดอะ เนชั่น) ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมในเชิงนามธรรม มีการใช้กลวิธีอุปมาอุปไมย ด้วยการนำวิกฤตผู้อพยพชาวโรฮิงญาไปเปรียบเปรยกับวิกฤตโลกร้อนที่อาจทำให้หมีขั้วโลกสูญพันธุ์ การที่ชาวโรฮิงญาไปอยู่บนแพน้ำแข็งในขั้วโลก สื่อนัยยะถึง ความโดดเดี่ยวสิ้นหวัง การเป็นคนชายขอบ หรือประชาคมโลกแสดงความเอ็นดูต่อพวกเขา นอกจากนี้ยังเป็นการอุปมาอุปไมยกับสถานการณ์ของหมีขั้วโลก สื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาเป็น

ชนชาติที่ไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และการที่ประชาคมโลกละเลยพวกเขา ทำให้พวกเขาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์

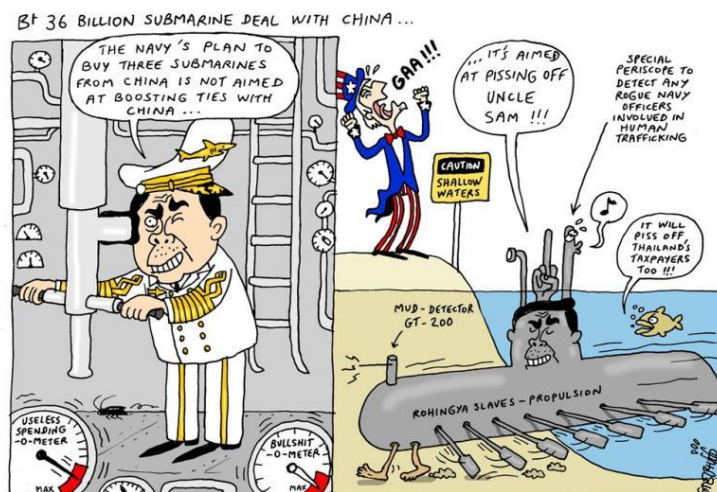

ภาพที่ 50 การ์ตูนชิ้นที่ 52 ของ ARUN ที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม นำวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาไปเปรียบเปรยกับสถานการณ์ของหนีชีวิตโลก

ข) การเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

ในการสร้างพื้นที่หลอมรวมแบบหลังนี้ มีการเชื่อมโยงประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกัน คนละทิศคนละทาง ซึ่งมักจะพบได้ในการ์ตูนที่มีการใช้มุกจับแพะชนแกะ โดยปรากฏว่าทั้ง 11 ชิ้น (อัตรา 100%) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ตัวอย่างเช่นในผลงานการ์ตูนของชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) และก๊วย (คมชัดลึก) ที่เป็นการ์ตูนแบบ 2-3 ช่องจบ ซึ่งมีการหักมุมตอนจบเป็นเอกลักษณ์ การ์ตูนเหล่านี้จะเริ่มเรื่องด้วยการที่คู่สนทนาเปิดประเด็นตั้งคำถาม แล้วปิดเรื่องด้วยการตอบคำถามแบบยอกย้อน ขณะที่ผลงานการ์ตูนของสเตฟี่ (เดอะ เนชั่น) หลาย ๆ ชิ้นจะมีการจับแพะชนแกะเพื่อเหน็บแนมผู้มีอำนาจ ตอกย้ำความผิดปกติในเชิงนโยบายหรือวาทกรรม ตัวอย่างเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 62 มีการนำประเด็นเรื่องโรฮิงญาไปโยงกับแผนการจัดซื้อเรือดำน้ำเงินของกองทัพไทย ซึ่งในเชิงข้อเท็จจริงแล้วทั้งสองประเด็นนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย แต่เป็นการนำประเด็นโรฮิงญามาโยงเพื่อขยายปมโจมตีวาทกรรมการเมืองของกองทัพไทยที่มักจะใช้เหตุผลเรื่องความมั่นคงมาปกป้องผู้อพยพชาวโรฮิงญาเสมอ และเสียดสีการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มการเมืองชาวจัดที่มีการสร้างทฤษฎีสมคบคิดว่า ปัญหาโรฮิงญา ลึก ๆ แล้วมีที่มาจากยุทธศาสตร์ปึกหมุดของประเทศสหรัฐอเมริกา (ดังเช่นชุดความคิดที่ว่า สหรัฐฯ

หยิบยกเรื่องโรฮิงญามาเป็นข้ออ้างในการขอใช้สนามบินอุตะเภาะเพื่อส่งเครื่องบินสอดแนมเข้าไปในทะเลจีนใต้ เป็นต้น)

ภาพที่ 51 การ์ตูนชิ้นที่ 62 ของ Stephff ที่มีการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

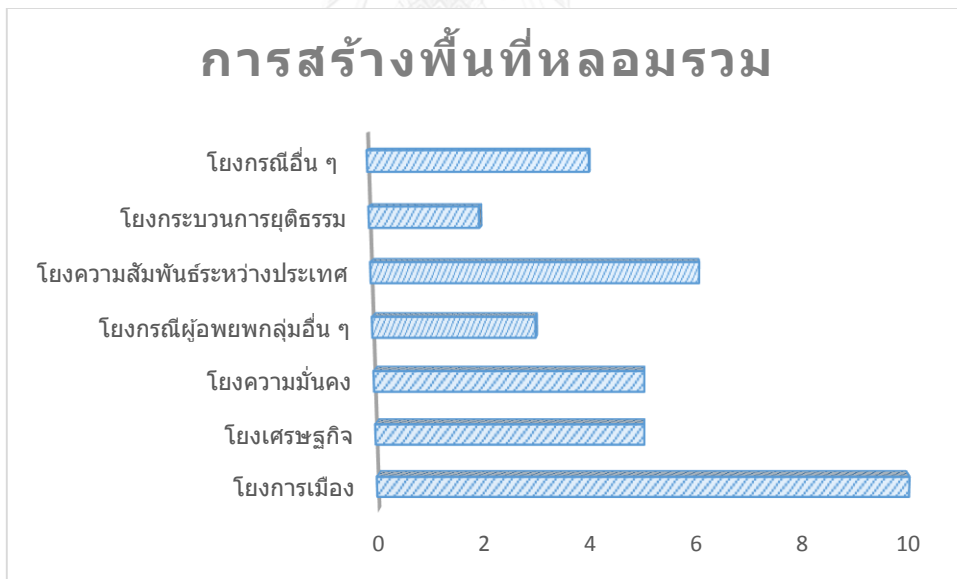
จากการสัมภาษณ์ ชัย ราชวัตรให้เหตุผลว่า การสร้างพื้นที่หลอมรวมในการ์ตูนโรฮิงญาของเขามีจุดประสงค์เพื่อนำประเด็นโรฮิงญามาเสียดสีกับสถานการณ์การเมืองในประเทศ ดังเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 45 ที่มีการเล่นมุกว่า “ขึ้นเรือแป๊ะต้องฟังแป๊ะ ถ้าไม่ฟังแป๊ะให้เปลี่ยนไปขึ้นเรือโรฮิงญา” และการ์ตูนชิ้นที่ 50 ที่มีการเล่นมุกว่า “จะมีการทำรัฐประหารอีกครั้ง เพื่อสร้างความปรองดองระหว่างฝ่ายเอาโรฮิงญากับฝ่ายไม่เอาโรฮิงญา”

“การ์ตูน 2 ชิ้นนี้ผมเพียงแต่ว่าเอาโรฮิงญาเข้ามาเสียดสีเรื่องการเมืองภายในประเทศ แต่ไม่ได้เอาโรฮิงญามาเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ แต่วิจารณ์ปัญหาการเมืองภายใน อย่างลงเรือแป๊ะเนี่ย มันเป็นที่วิจารณ์กันตอนนั้นว่า วิชาญ เครื่องงาม บอกว่าถ้าลงเรือแป๊ะต้องเชื่อฟังแป๊ะ ถ้าไม่เชื่อฟังแป๊ะ แป๊ะก็คงขับไล่ไล่ส่งไปลงเรือโรฮิงญา” (สมชัย กัตถุณุตานันท์ 08/09/59)

ภาพที่ 52 การ์ตูนชิ้นที่ 45 ของ ชัย ราชวัตรที่มีการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

หากนำการ์ตูนโรฮิงญาทั้ง 26 ชิ้นที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมมาวิเคราะห์ต่อโดยแยกตามประเด็น ปรากฏว่ามีการเชื่อมโยงประเด็นโรฮิงญากับประเด็นเรื่อง “การเมือง” มากที่สุด 10 ครั้ง รองลงมาได้แก่ประเด็นต่าง ๆ เช่น “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” 6 ครั้ง “เศรษฐกิจ” 5 ครั้ง “ความมั่นคง” 5 ครั้ง “ประเด็นอื่น ๆ” 4 ครั้ง “ผู้อพยพกลุ่มอื่น ๆ” 3 ครั้ง “กระบวนการยุติธรรม” 2 ครั้ง

ภาพที่ 53 การเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ในพื้นที่หลอมรวมของการ์ตูนโรฮิงญา

จากข้อมูลข้างต้นนี้อาจอนุมานได้ว่า ประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกระบวนการยุติธรรม ในขณะเดียวกัน บางครั้งการเชื่อมโยงในลักษณะจับแพะชนแกะก็อาจจะส่งผลกระทบต่อชาวโรฮิงญาในแง่ของการครอบงำ

อัตลักษณ์ เนื่องจากมุมมองที่ถ่ายทอดออกมาผ่านตัวการ์ตูนในลักษณะเสียดสี เหน็บแนม แม้จะมีเนื้อหาแบบที่เล่นทีจริง แต่ก็ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้รับสารในแง่ของการสร้างภาพจำว่าประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น เป็นเครื่องมือของกลุ่มการเมือง (ชั้นที่ 6, 8, 11, 50) หรือประเทศมหาอำนาจ (ชั้นที่ 42, 62) หรือมีการนำเสนอภาพแทนของชาวโรฮิงญาแบบแฝงอคติ นำไปสู่การรับรู้ว่าเขาเป็นปัญหา (ชั้นที่ 8, 10, 12, 45)

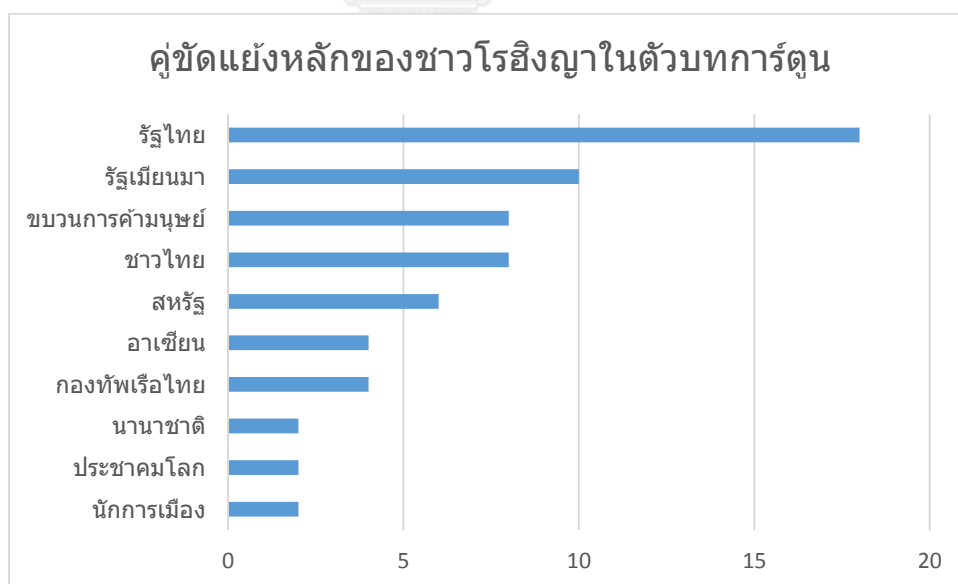
3.3) วิเคราะห์วาทกรรม

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

คู่ขัดแย้งหลักในต้วบท

จากการวิเคราะห์ต้วบทการ์ตูนโรฮิงญาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 65 ชิ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2559 ปรากฏว่าในการ์ตูนทุกชิ้นมีภาพตัวแทนหรือมีการกล่าวถึงชาวโรฮิงญา แต่ถ้าพิจารณาที่คู่ขัดแย้งหลักในการ์ตูนทุกชิ้น จะได้ต้วแสดงต่าง ๆ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อันดับ 1 “รัฐไทย” (18 หน่วย) อันดับ 2 “รัฐเมียนมา” (10 หน่วย) อันดับ 3 “ขบวนการค้ำมนุษย์” และ “ชาวไทย” เท่ากัน (ต้วแสดงละ 8 หน่วย) อันดับ 4 “สหรัฐอเมริกา” (6 หน่วย) อันดับ 5 “อาเซียน” และ “กองทัพเรือไทย” (ต้วแสดงละ 4 หน่วย)

ต้วแสดงอื่น ๆ ที่ปรากฏ 2 หน่วย ได้แก่ “นานาชาติ” “ประชาคมโลก” “นักการเมือง” ต้วแสดงอื่น ๆ ที่ปรากฏ 1 หน่วย ได้แก่ “รัฐฝรั่งเศส” “รัฐมาเลเซีย” “รัฐบังกลาเทศ” “สหภาพยุโรป” “สื่อออก” “เจ้าหน้าที่ตำรวจ” และ “กองทัพไทย”

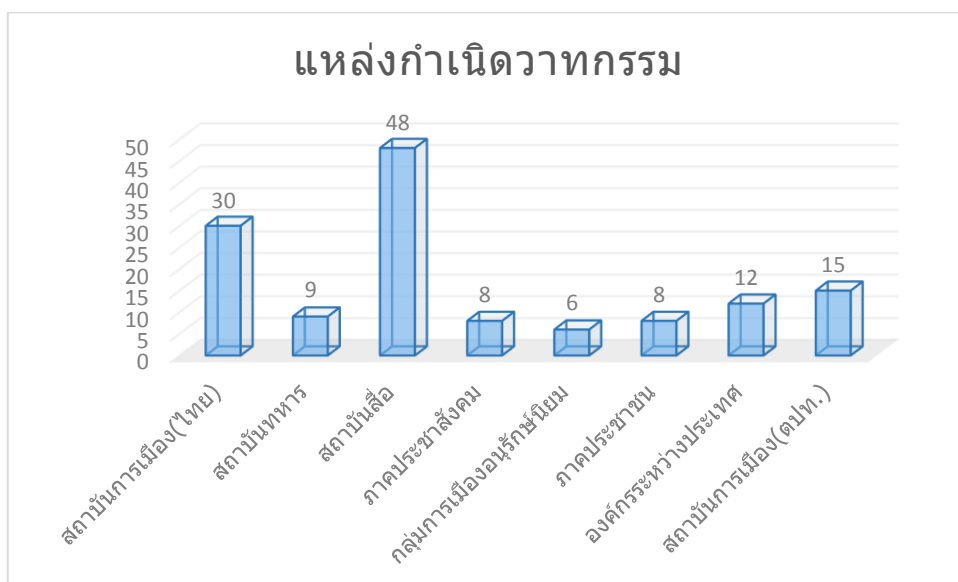

ภาพที่ 54 คู่ขัดแย้งหลักของชาวโรฮิงญาในต้วบทการ์ตูนโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม

ในแง่ของพื้นที่กำเนิดวาทกรรม พบว่าสถาบันหรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งข่าวหรือเป็นเจ้าของวาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับตัวบทในการ์ตูนโรฮิงญา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ อันดับ 1 “สถาบันสื่อ” (จำนวน 48 หน่วย) อันดับ 2 “สถาบันการเมืองไทย” (จำนวน 30 หน่วย) อันดับ 3 “สถาบันการเมืองต่างประเทศ” (จำนวน 19 หน่วย) อันดับ 4 “องค์กรระหว่างประเทศ” (จำนวน 14 หน่วย) อันดับ 5 “สถาบันทหาร” (จำนวน 9 หน่วย)

รองลงมา ได้แก่ “ภาคประชาสังคม” (จำนวน 8 หน่วย) “ภาคประชาชน” (จำนวน 8 หน่วย) และ “กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม” (จำนวน 6 หน่วย)

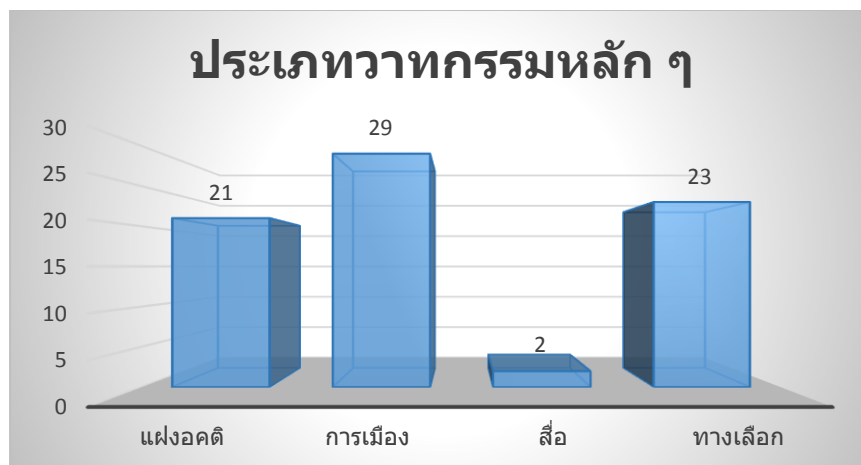
ภาพที่ 55 แหล่งกำเนิดวาทกรรมในกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญา

ในบางกลุ่มสามารถแยกย่อยตัวแสดงที่เป็นเจ้าของวาทกรรมได้ดังนี้

- “สถาบันการเมืองต่างประเทศ” ประกอบด้วย ประเทศเมียนมา (7 หน่วย) ประเทศสหรัฐอเมริกา (6 หน่วย) นานาชาติ(3 หน่วย) ประเทศบังกลาเทศ (1 หน่วย) ประเทศมาเลเซีย (1 หน่วย) ประเทศฝรั่งเศส (1 หน่วย)
- “องค์กรระหว่างประเทศ” ประกอบด้วย ยูเอ็น (7 หน่วย) อาเซียน (6 หน่วย) อีซู (1 หน่วย)

ประเภทวาทกรรมและชุดความคิด

ประเภทวาทกรรมหลักที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาจากมากไปหาน้อย ได้แก่ “วาทกรรมการเมือง” (จำนวน 29 หน่วย) “วาทกรรมทางเลือก” (จำนวน 23 หน่วย) “วาทกรรมแฝงอคติ” (จำนวน 21 หน่วย) “วาทกรรมสื่อ” (จำนวน 2 หน่วย)

ภาพที่ 56 ประเภทวาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา

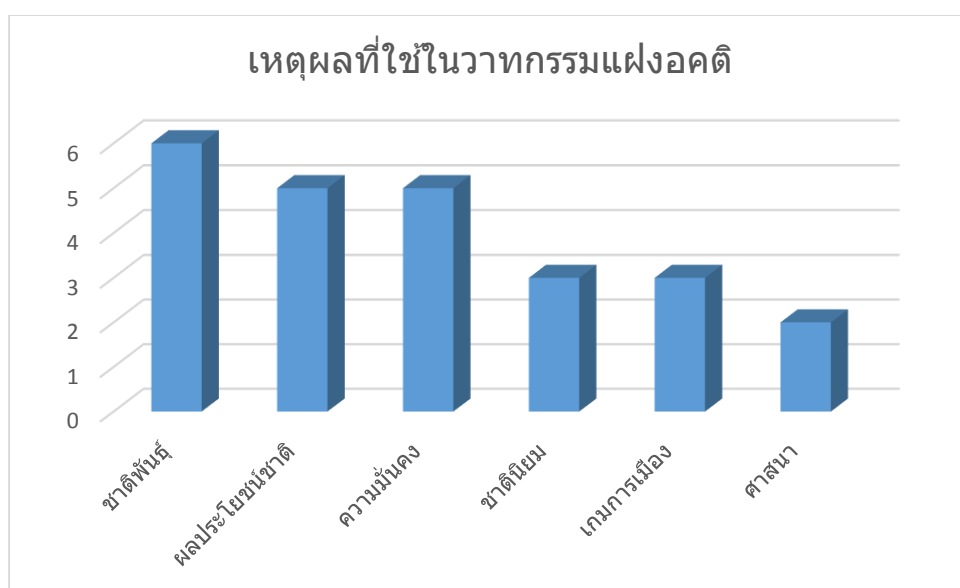
สำหรับชุดความคิดหรือวาทกรรมย่อยที่ปรากฏในวาทกรรมหลักเหล่านี้ ได้แก่ “เกมการเมือง” (จำนวน 15 หน่วย) “มนุษยธรรม” (14 หน่วย) “ผลประโยชน์ชาติ” (11 หน่วย) “สิทธิมนุษยชน” (9 หน่วย) “ความมั่นคง” (7 หน่วย) “ความแตกต่างทางชาติพันธุ์” (6 หน่วย) “อำนาจนิยม” (3 หน่วย) “ชาตินิยม” (2 หน่วย) “ความแตกต่างทางศาสนา” (1 หน่วย) “ระบบอุปถัมภ์” (1 หน่วย) และ “อิทธิพลสื่อ” (1 หน่วย)

ภาพที่ 57 ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนโรฮิงญา

วาทกรรมแฝงอคติ

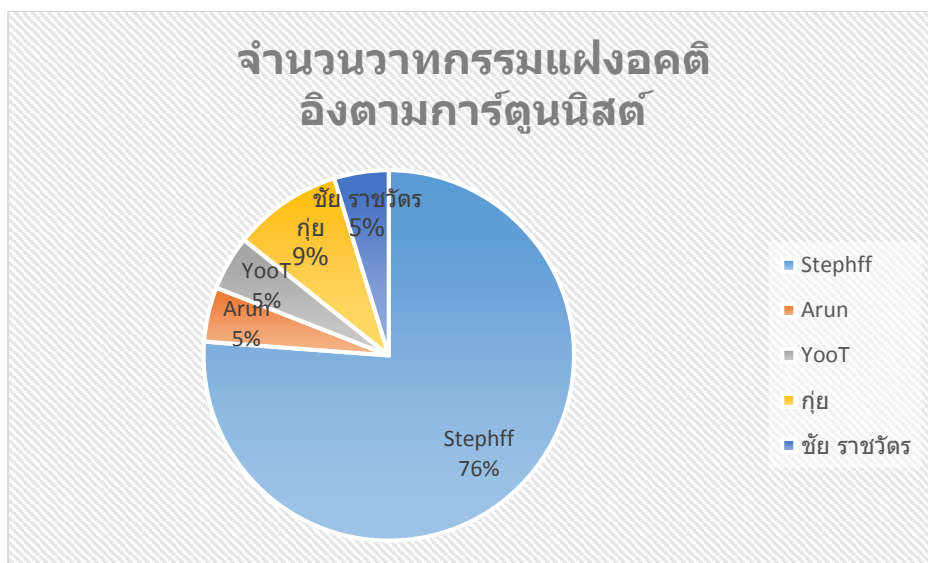
เมื่อพิจารณาเฉพาะการ์ตูนที่มีวาทกรรมแฝงอคติแล้ว พบว่าในจำนวนทั้งหมด 21 หน่วยนั้น มีการใช้ชุดความคิดหรือเหตุผลประกอบต่าง ๆ ดังนี้ “ความแตกต่างชาติพันธุ์” (6 หน่วย) “ผลประโยชน์ชาติ” (5 หน่วย) “ความมั่นคง” (5 หน่วย) “เกมการเมือง” (3 หน่วย) “ชาตินิยม” (3 หน่วย) และ “ความแตกต่างทางศาสนา” (2 หน่วย)

ภาพที่ 58 เหตุผล/ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในวาทกรรมแฝงอคติ

ถ้าพิจารณาแยกย่อยตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ พบว่ามีวาทกรรมแฝงอคติปรากฏอยู่ในผลงานของการ์ตูนนิสต์เรียงตามลำดับดังนี้ อันดับ 1 “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) 16 ครั้ง (76%) อันดับ 2 “ก๊วย” (คมชัดลึก) 2 ครั้ง (9%) และ อันดับ 3 ได้แก่ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) และ “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) ทยอยละ 1 ครั้ง (ทยอยละ 5%)

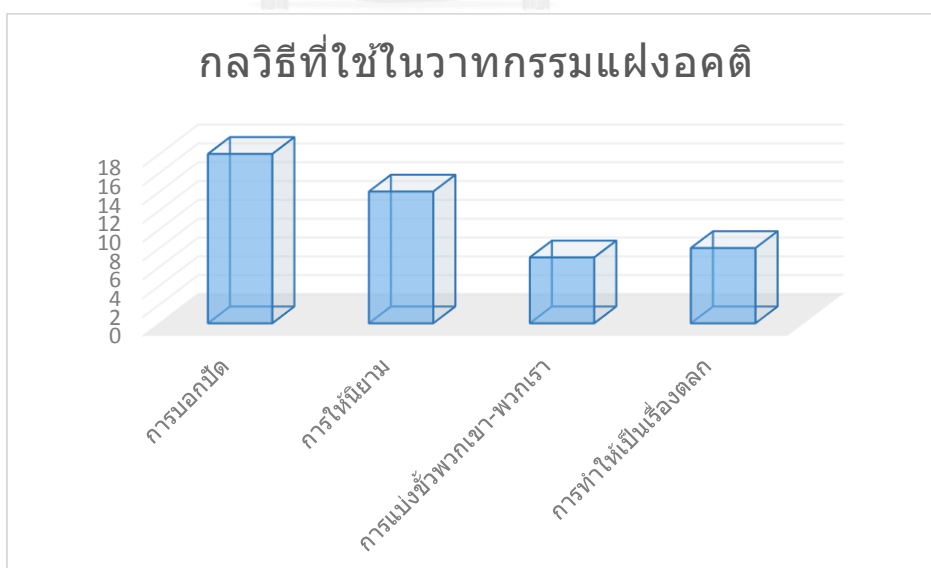
และถ้าพิจารณาวาทกรรมแฝงอคติต่อผลงานทั้งหมดของการ์ตูนนิสต์แต่ละราย ด้วยอัตราร้อยละเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ “สเตฟฟ์” (69%) “ก๊วย” (18.2%) “อรุณ” (16.7%) “ยุทธ” (16.7%) “ชัย ราชวัตร” (12.5%) ขณะที่การ์ตูนโรฮิงญาของ “เซีย” (ไทยรัฐ) ไม่ปรากฏวาทกรรมแฝงอคติเลย

ภาพที่ 59 จำนวนวาทกรรมแฝงอคติอิงตามรายชื่อการตุนนิสต์

ถ้าพิจารณาในแง่ของกลวิธีที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ ตามแนวคิดของฟาน ไดก์ (van Dijk, 1992, 1996, 2001) และบิลลิก (Billig, 2001) มีกลวิธีหลัก 4 ประเภท ได้แก่ 1. การบอกปิด 2. การให้
นิยาม 3. การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา และ 4. การทำให้เป็นเรื่องตลก

ปรากฏว่ากลวิธีที่ถูกใช้ในการตุนโรอิงญามากที่สุด ได้แก่ “การบอกปิด” (จำนวน 18 หน่วย)
“การให้นิยาม” (จำนวน 14 หน่วย) “การทำให้เป็นเรื่องตลก” (จำนวน 8 หน่วย) และ
“การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา” (จำนวน 7 หน่วย)

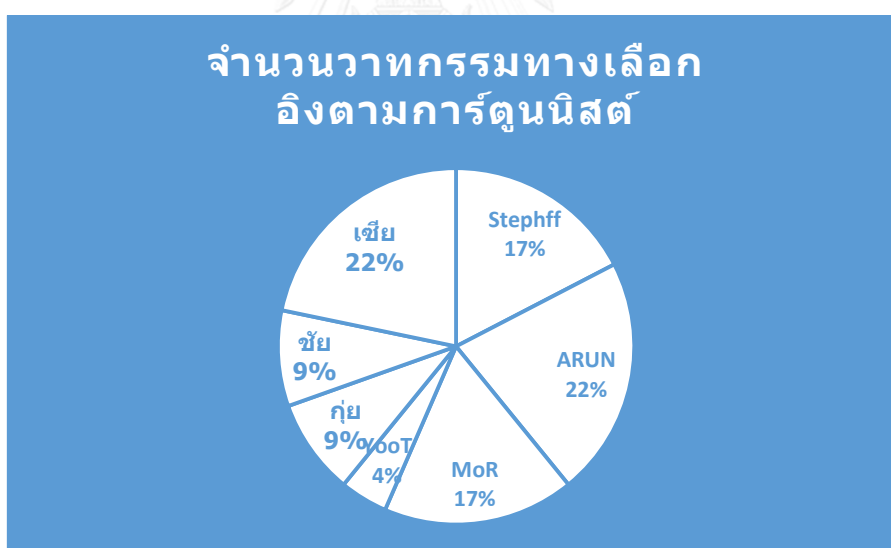
ภาพที่ 60 กลวิธีที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ

วาทกรรมทางเลือก

สำหรับวาทกรรมทางเลือก หรือวาทกรรมที่มีเนื้อหาสวนทางกับวาทกรรมกระแสหลัก และแสดงจุดยืนอยู่ข้างเดียวกับผู้อพยพโรฮิงญา ปรากฏอยู่ในการ์ตูนกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งหมด 23 ครั้ง ประกอบด้วยชุดความคิดหลัก 2 อย่าง ได้แก่ “มนุษยธรรม” 14 ครั้ง (60.9%) และ “สิทธิมนุษยชน” 9 ครั้ง (39.1%)

หากพิจารณาแยกย่อยตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ เรียงตามลำดับการนำเสนอวาทกรรมทางเลือก ปรากฏว่า “เซีย” (ไทยรัฐ) มีการนำเสนอมากที่สุด จำนวน 5 ครั้ง (22%) รองลงมา ได้แก่ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) 5 ครั้ง (22%) “หมอ” (บางกอกโพสต์) 4 ครั้ง (17.4%) “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) 4 ครั้ง (17.4%) “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) 2 ครั้ง (9%) “ก๊วย” (คมชัดลึก) 2 ครั้ง (9%) และ “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) 1 ครั้ง (4%)

แต่ถ้าพิจารณาจำนวนร้อยละจากผลงานแยกเดี่ยวของการ์ตูนนิสต์แต่ละคน พบว่า “เซีย” นำเสนอมากที่สุดเต็ม 100% รองลงมาคือ “อรุณ” 83.3% “หมอ” 66.7% “ชัย ราชวัตร” 25% “ก๊วย” 18.2% “สเตฟฟ์” 17.4% และ “ยุทธ” 16.7%

ภาพที่ 61 จำนวนวาทกรรมทางเลือกอิงตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ (คิดเป็นร้อยละ)

(2) อภิปรายการถ่ายทอดวาทกรรมในการ์ตูนโรอิงญา

จากการศึกษาวาทกรรมในกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรอิงญา ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนนิสต์ได้ถ่ายทอดวาทกรรมออกมาในรูปของการสะท้อน โต้ตอบ หรือผลิตซ้ำวาทกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในข่าวสาร ซึ่งในการ์ตูนแต่ละชิ้นอาจจะมีการปะทะประสานของวาทกรรมจากหลาย ๆ แหล่งก็ได้

ในการพิจารณาข้อขัดแย้งหลัก ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของปอล ริเคอร์ (Paul Ricoeur, 1984) ที่ตั้งคำถามว่า “ใครเป็นผู้ถูกพูดถึง” “ใครเป็นผู้พูด” “ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง” “ใครเป็นผู้รับผิดชอบทางศีลธรรม” เมื่อนำข้อมูลของข้อขัดแย้งหลักที่ปรากฏในตัวบททั้งหมดมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ในการ์ตูนทุกชิ้นมีการกล่าวถึง “ชาวโรอิงญา” ขณะที่ข้อขัดแย้งหลักนั้นประกอบด้วยตัวแสดงหลากหลาย ตัวแสดงที่ปรากฏบ่อยที่สุด ได้แก่ “รัฐไทย” “รัฐเมียนมา” “ขบวนการค้ามนุษย์” “ชาวไทย” “สหรัฐอเมริกา” “อาเซียน” และ “กองทัพเรือไทย” เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว สามารถอนุมานได้ว่า ในปรากฏการณ์โรอิงญานี้ข้อขัดแย้งส่วนใหญ่คือ รัฐ(ทั้งไทยและต่างประเทศ) สถาบันการเมือง องค์การระหว่างประเทศ สถาบันทหาร ประชาชนไทย ประชาคมโลก เจ้าหน้าที่ และองค์กรอาชญากรรม

แต่ในแง่ของการวิเคราะห์วาทกรรม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ “เสียงที่ถูกเปล่งออกมา” จึงได้มีการนำแนวคิดของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) ที่ว่าเมื่อวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ผู้วิเคราะห์ควรพิจารณาด้วยว่าเสียงที่ปรากฏในตัวบทมาจากทุกฝ่ายเท่ากันหรือไม่ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่กำเนิดวาทกรรม ปรากฏได้ผลลัพธ์ดังนี้ เสียงต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวบทการ์ตูนโรอิงญาถูกสะท้อนออกมาจากสถาบันและภาคส่วนต่าง ๆ จากมากไปหาน้อย ได้แก่ “สถาบันสื่อ” “สถาบันการเมืองไทย” “สถาบันการเมืองต่างประเทศ” “องค์การระหว่างประเทศ” “สถาบันทหาร” “ภาคประชาสังคม” “ภาคประชาชน” และ “กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม”

การที่ “สถาบันสื่อ” เสียงดังที่สุดในการ์ตูนโรอิงญา อาจสะท้อนภาพของการ์ตูนนิสต์ทั้งในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) และนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) ที่ทำหน้าที่กั้นกรองประเด็นร้อนต่าง ๆ ในแต่ละวันเพื่อนำมาถ่ายทอดบนช่องการ์ตูน อ้างอิงตามแนวคิดเรื่องสัมพันธ์บท โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes, 1967) กล่าวว่า ตัวบทหนึ่ง ๆ หาใช่สิ่งที่อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง ทว่าสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ ดังนั้นความหมายของตัวบทจึงเกิดขึ้นเพราะกระบวนการตีความที่ตัวบทหนึ่งไปสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ รวมทั้งบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ ฉะนั้นวาทกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนโรอิงญาจึงไม่ได้ปรากฏขึ้นมาลอย ๆ แต่เกิดจากการสะท้อนหรือโต้ตอบวาทกรรมที่ปรากฏอยู่แล้วในตัวบทอื่น ๆ หรือบริบททางสังคม ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ตัวอย่างเช่น

- การ์ตูนนิสต์แปลงสารที่ปรากฏในข่าวจากหนังสือพิมพ์ในเครือของตนเอง เช่น เนื้อข่าวหรือภาพข่าว ให้เป็นภาพการ์ตูน ตัวอย่างเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 3 ของ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) ที่มีการนำภาพและเนื้อข่าวนางพยาบาลทำแผลที่หลังให้ชาวโรฮิงญามาตัดแปลงเป็นภาพการ์ตูน
- การ์ตูนนิสต์สะท้อนวาทกรรมจากผู้มีอำนาจรัฐแบบตรงตัว หรือโต้ตอบวาทกรรมนั้นด้วยการล้อเลียนเสียดสี ซึ่งรูปแบบหลังจะพบได้บ่อยในการ์ตูนของ “สเตฟี่” (เดอะ เนชั่น) ตัวอย่างเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 5 มีการล้อเลียนคำพูดดั้งเดิมของอดีตนายก นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่กล่าวว่า “ทางรัฐบาลกำลังตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีชาวโรฮิงญาอยู่” หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 29 การที่ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์พูดว่า “ผมไม่ใช่ภารโรงนะ!” เป็นการล้อเลียนบทสัมภาษณ์ของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เคยกล่าวว่า “ปัญหาข้ามมนุษย์ เกิดกันมานานแล้ว แต่รัฐบาลผมเข้ามาแก้ คำถามว่าแล้วทำไมรัฐบาลอื่นไม่แก้” และในการ์ตูนชิ้นที่ 64 ของ “หมอ” (บางกอกโพสต์) ที่สร้างภาพการ์ตูนให้ตรงกับสำนวน “เนื้อไม่ได้กินหนังไม่ได้รองนั่งเอากระดูกมาแขวนคอ” ตรงกับคำกล่าวของ ม.ล.ปนัดดา ดิศกุล รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่ว่า “ปัญหาคือประเทศไทยอยู่ตรงกลาง เนื้อไม่ได้กิน หนังไม่ได้รองนั่ง แต่เอากระดูกมาแขวนคอ จีน ตุรกี มีปัญหา แต่มาขัดแย้งในประเทศไทย”
- การ์ตูนนิสต์นำวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในสื่อต่าง ๆ แบบไม่จำกัดสกัดมาแปลงสารเป็นภาพการ์ตูน ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนของ “หมอ” (บางกอกโพสต์) ในการ์ตูนชิ้นที่ 61 รูปสัญลักษณ์เรือโรฮิงญาที่สะท้อนอยู่ในแวนตาของนางออง ซาน ซูจี ตรงกับบทความ “इनอองซานซูจีจึง ไม่มีความเห็นเรื่องโรฮิงญา?” ของนายสุทธิชัย หยุ่น ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 49 ของ “เซีย” (ไทยรัฐ) วลี “ชนชาติที่โลกไม่ต้องการ” มีความสอดคล้องกับข้อความในหนังสือโรฮิงญาบนเส้นทางสุดขอบโลก โดยสุเทพ กฤษณาวารินทร์
- การ์ตูนนิสต์นำวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในสื่อใหม่มาแปลงสาร ซึ่งอาจเป็นการสะท้อนหรือโต้ตอบความคิดเห็นของผู้คนตามเว็บสังคมต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 52 ของ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) รูปสัญลักษณ์แม่ลูกชาวโรฮิงญานั่งสิ้นหวังอยู่บนแผ่นดินน้ำแข็งขั้วโลก มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ใช้อินเตอร์เน็ตในกระทู้ “ยกเกาะให้โรฮิงญาสักเกาะดีไหม?” ในเว็บไซต์พันทิพ (Pantip.com) หรือการ์ตูนนิสต์อาจจะสะท้อนหรือโต้ตอบวาทกรรมของกลุ่มการเมืองในสื่อใหม่ ตัวอย่างเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 42 ของ “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) คำกล่าวของตัวการ์ตูนว่า “ผู้ต้องหาสารภาพรับนโยบายมาจากอเมริกาและยูเอ็น”

เป็นมุกเหน็บแนมที่สะท้อนวาทกรรมของกลุ่มการเมืองขวาจัดจากแฟนเพจชื่อ ปฏิรูปไทย ในเว็บไซต์เฟซบุ๊ก (Facebook)

ในการ์ตูนแต่ละชิ้นอาจจะประกอบด้วยวาทกรรมจากหลายแหล่ง มีการประทะประสานกันของวาทกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับว่าการ์ตูนนิสต์จะให้น้ำหนักกับวาทกรรมใดมากที่สุด การตัดสินใจของการ์ตูนนิสต์อาจจะเป็นไปตามมุมมอง ประสบการณ์ บุคลิกของหนังสือพิมพ์ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 47 ของ “ก๊วย” (คมชัดลึก) ประโยคคำถามสั้น ๆ ของตัวการ์ตูนต่อหน้าเทพีเสรีภาพที่ว่า “ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!!” มีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดวาทกรรมจำนวนมาก ได้แก่ ทางทหารสหรัฐ รัฐบาลไทย ประชาชนทั่วไป เซเลบการเมืองฝ่ายขวา (เสธ.น้ำเงิน) หรือเซเลบการเมืองฝ่ายซ้าย (จอห์น วิญญู) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการเสียดสีของการ์ตูนนิสต์ให้น้ำหนักกับวาทกรรมของกลุ่มการเมืองขวาจัดมากที่สุด อ้างอิงจากบทความ “ค้นพบดินแดนใหม่รับ ชาวโรฮิงญาอพยพ ไม่อันจำนวนแล้ว” ของเสธ.น้ำเงิน ทำยบทความกล่าวว่า “มุ่งตรงไปยังดินแดนอเมริกาเท่านั้น ก็ไม่ต้องไวยวายใด ๆ อีกต่อไป ทื่ออเมริกาแผ่นดินว่างเปล่ามากมาย จะหวง และงก ไว้ทำไม ??”

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ถ้าหากพิจารณาว่า “ใครเสียงดังที่สุด” ในตัวบท นอกเหนือจาก “สถาบันสื่อ” แล้ว สถาบันหรือภาคส่วนที่มีอิทธิพลต่อการตุนโรฮิงญามากที่สุด ได้แก่ “สถาบันการเมือง” ทั้งไทยและต่างประเทศ ซึ่งก็ตรงกับธรรมชาติของการตุนการเมืองในหนังสือพิมพ์ที่มุ่งเน้นถ่ายทอดประเด็นทางการเมืองเป็นหลัก ฉะนั้นเสียงสะท้อนที่ปรากฏออกมาจึงมักจะเป็นเสียงของผู้มีอำนาจรัฐ ซึ่งในปรากฏการณ์โรฮิงญานี้ รัฐที่เป็นคู่ขัดแย้งกับคนชายขอบมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญา นอกจากนี้ วาทกรรมของรัฐยังมีอิทธิพลในการโน้มน้าวความคิดเห็นของประชาชนหรือปฏิบัติการทางสังคมในการที่จะแสดงปฏิกิริยาเชิงบวก (ต้อนรับ/ช่วยเหลือ/แสดงความเห็นใจ) หรือปฏิกิริยาเชิงลบ (ต่อต้าน/ปฏิเสธความช่วยเหลือ/เหยียดหยาม)

ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาถึงเสียงสะท้อนของคนชายขอบอย่างเช่นผู้อพยพชาวโรฮิงญา จะสังเกตเห็นความผิดปกติบางอย่าง กล่าวคือ แม้ว่า “ชาวโรฮิงญา” จะเป็นตัวแสดงหลักที่ถูกถ่ายทอดในรูปของภาพแทนหรือถูกกล่าวถึงในตัวบทการ์ตูนทุกชิ้น แต่ในการค้นหาสัมพันธบท ปรากฏว่ามีการ์ตูนเพียงไม่กี่ชิ้นที่มีเสียงสะท้อนจากชาวโรฮิงญาโดยตรง วาทกรรมทางเลือกที่แสดงจุดยืนอยู่ข้างชาวโรฮิงญาส่วนใหญ่มาจาก “ภาคประชาสังคม” ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สมาคมโรฮิงญาแห่งประเทศไทย กลุ่มมุสลิมไทย นักวิชาการ

นักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ถ้าหากพิจารณาในเชิงปริมาณแล้ว วาทกรรมจากภาคประชาสังคมปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างน้อย เพียงร้อยละ 12.3 (ปรากฏ 8 ครั้งจากการ์ตูนทั้งหมด 65 ชิ้น) สอดคล้องกับผลวิเคราะห์ “การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญา” ที่ผู้วิจัยได้ให้นิยามว่า **“ชาวโรฮิงญา กลายเป็นตัวการ์ตูนไม่มีเสียง”** สะท้อนความเป็นจริงว่าในปรากฏการณ์โรฮิงญา แม้คนชายขอบจะมีพื้นที่สื่อ แต่ก็แทบไม่มีเสียง เพราะพื้นที่สื่อถูกครอบงำโดยสถาบันที่มีอำนาจ โดยเฉพาะสถาบันการเมือง ซึ่งได้ยึดครองพื้นที่ในการสร้างความหมาย และการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญา

เมื่อพิจารณาตามประเภทของวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ระบุว่า “วาทกรรมการเมือง” มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าเสียงของ “สถาบันการเมือง” มีน้ำหนักมากที่สุดในตัวบทการ์ตูนโรฮิงญาตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ฉะนั้นต่อไปนี้ผู้วิจัยจึงขออภิปรายเกี่ยวกับวาทกรรมอีก 2 ประเภทที่พบบ่อย และเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์วาทกรรมของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ 1. วาทกรรมแฝงอคติ และ 2. วาทกรรมทางเลือก

(3) อภิปรายวาทกรรมแฝงอคติ

ตามแนวคิดของฟาน ไดก์ (van Dijk, 2008) การจะตัดสินว่าวาทกรรมที่ศึกษาเป็นวาทกรรมแฝงอคติ (หรือวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติ) นั้น เมื่อใดที่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ถูกนำเสนอว่า “ไม่ปกติ” “ด้อยกว่า” หรือ “เป็นปัญหา” เมื่อนั้นเราจึงกล่าวได้ว่าเข้าข่ายกรณีวาทกรรมแฝงอคติ

กลวิธีหลัก ๆ ที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ ได้แก่ 1. การให้นิยาม 2. การบอกปิด 3. การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา และ 4. การทำให้เป็นเรื่องตลก ซึ่งในการ์ตูนที่มีวาทกรรมแฝงอคติแต่ละชิ้นอาจจะมีการใช้กลวิธีหนึ่ง ๆ หรือหลายกลวิธีผสมกันก็ได้

จากการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายมีวาทกรรมแฝงอคติ กลวิธีที่ถูกใช้มากที่สุด คือ “การบอกปิด” รองลงมาคือ “การให้นิยาม” “การทำให้เป็นเรื่องตลก” และ “การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา” ซึ่งในการ์ตูนใช้กลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้มักจะมีการให้เหตุผลประกอบ ในที่นี้ผู้วิจัยพบชุดความคิดหลัก ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนวาทกรรม 6 อย่าง ได้แก่ “ความแตกต่างชาติพันธุ์” “ผลประโยชน์ชาติ” “ความมั่นคง” “เกมการเมือง” “ชาตินิยม” และ “ความแตกต่างทางศาสนา”

ก) การบอกปิด

วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการบอกปิดหรือปฏิเสธผู้อพยพด้วยการให้เหตุผลต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

- การบอกปิดผู้อพยพโดยซุวาทกรรม “ผลประโยชน์ของชาติ” โดยให้เหตุผลเรื่องผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ปากท้องของประชาชน หรือความขาดแคลน (การ์ตูนชิ้นที่ 1, 10, 37, 38) ดังเช่นคำกล่าวที่พบได้บ่อยเช่น “ชาวโรฮิงญาจะเข้ามาแย่งงาน แย่งที่อาศัยของชาวไทย” หรือคำกล่าวของพล.ต.สรรเสริญ แก้วกำเนิด โฆษกรัฐบาล ที่ว่า “การให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์และการให้ความร่วมมือกับเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำในขอบเขตที่เหมาะสมและไม่เดือดร้อน ไม่ใช่เอ็นดูเขา เอ็นเราขาด” หรือคำกล่าวของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่เคยโต้ตอบผู้สื่อข่าวว่า “แถวบ้านมีที่ไหม เพราะขนาดคนไทยยังไม่มีที่อยู่เลย” นอกจากนี้ยังพบการบอกปิดความรับผิดชอบของรัฐ-ต่อ-รัฐ ด้วยแนวคิดที่ว่าไม่ใช่ธุระกงการ ปัญหาไม่ได้เกิดจากตน หรือจะทำให้ประเทศตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบการปฏิเสธผู้อพยพจึงเป็นการกระทำเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ ตัวอย่างเช่น การที่รัฐบาลไทยให้เหตุผลว่า “ไทยเป็นประเทศกลางทาง ต้องแก้ที่ประเทศต้นทาง” ในขณะที่ประเทศต้นทางอย่างเมียนมากลับบอกปิดว่า “ต้นเหตุของปัญหามาจากทางประเทศไทยเองที่ย่อหย่อนในการปราบปรามการค้ามนุษย์” เป็นต้น
- การบอกปิดผู้อพยพโดยซุวาทกรรมเรื่อง “ความมั่นคง” โดยตัวแทนรัฐบาลหรือกองทัพให้เหตุผลว่า เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ (การ์ตูนชิ้นที่ 6, 9, 21, 22, 62) หลักฐานที่ชัดเจนได้แก่คำกล่าวของพล.คุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์ ผอ.สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เมื่อปี 2556 ที่ว่า “ได้พบข้อน่ากังวลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เจ้าหน้าที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ได้ตรวจพบชาวโรฮิงญาที่ถือบัตรสัญชาติมาเลเซีย กลับเข้ามาก่อเหตุในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้จากการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ ยังพบว่ามีการนำวัตถุระเบิดจากประเทศอินเดียเข้ามาด้วย”
- การบอกปิดผู้อพยพโดยซุวาทกรรมเรื่อง “เกมการเมือง” โดยชี้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีผู้อยู่เบื้องหลัง ชาวโรฮิงญาตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มอำนาจเก่าหรือประเทศมหาอำนาจ หรือเป็นผลพวงมาจากรัฐบาลก่อน ๆ ทำให้กรณีปัญหาของผู้อพยพกลายเป็นเรื่องที่ไม่ชอบธรรมไป (การ์ตูนชิ้นที่ 29, 37, 44, 48)
- การบอกปิดผู้อพยพโดยซุวาทกรรมเรื่อง “ชาตินิยม” โดยเน้นย้ำว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ (การ์ตูนชิ้นที่ 22, 55) ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่วาทกรรมของนางซีก ฮาลินา นายกรัฐมนตรีบังกลาเทศที่ว่า “ควรเอาผิดกับคนที่พยายามหนีไปต่างแดนอย่างผิดกฎหมาย โดยเสี่ยงชีวิตตนเองและทำให้ภาพลักษณ์ประเทศเสื่อมเสีย”

- การบอกปิดปัญหาโดยหยิบยกเหตุผลอื่น ๆ เช่น เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” การที่รัฐต่าง ๆ ปฏิเสธที่จะกล่าวถึงผู้อพยพหรือหลีกเลี่ยงการอภิปรายโดยตรงไปตรงมา เพราะมีความหวังเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (การ์ตูนชิ้นที่ 37, 38, 48, 55) โดยเฉพาะในภูมิภาคอาเซียนที่ยึดหลักไม่แทรกแซงกิจการภายในนั้น ทั้งที่หลายประเทศได้รับผลกระทบจากกรณีปัญหานี้ แต่กลับไม่กล้าที่จะเอ่ยถึงประเทศต้นทางอย่างเมียนมา หรือวิจารณ์ต้นตอปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมาอย่างตรงไปตรงมา กรณีตัวอย่างที่ชัดเจนคือการประชุม 15 ชาติแก้วิกฤตโรฮิงญาที่ไทยเป็นเจ้าภาพ พล.อ.ประยุทธ์ เคยให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พ.ค. 58 ว่า “ประเทศอื่น ๆ เขาก็ตอบรับมาหมด แต่ถ้าครึกโครมมาก ๆ มันมีข้อจำกัด เพราะหลายประเทศมีปัญหาภายใน หากเราไปกดดันมาก ๆ หรือโทษกันไปมา เขาก็ไม่ยอมมาเพราะตกเป็นเป้าหมาย... ตนจะไม่เอาภาระอะไรไปให้เกิดความเสียหาย แต่การควบคุมมันจำเป็น และจะต้องไม่เดือดร้อนกับใคร...” ต่อมาในวันที่ 25 พ.ค. 58 พล.อ.ประยุทธ์กล่าวว่า “ส่วนปัญหาระยะยาวจะแก้ปัญหากันเอง คุยกับประเทศเพื่อนบ้านกันแล้วว่าขอเวลาเตรียมการหน่อย ไม่ได้มีปัญหาอะไร วันนี้เราต้องลดความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้าน และใช้ความเป็นมนุษยธรรมซึ่งคิดว่าผู้นำทุกประเทศเข้าใจตรงนี้” ขณะที่ในวันจริง 29 พ.ค. 58 ในที่ประชุมไม่มีการเอ่ยคำว่า “โรฮิงญา” ตามเงื่อนไขที่ประเทศเมียนมาเรียกร้องมา

ข) การให้นิยาม

วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการให้นิยามแก่ผู้อพยพในลักษณะต่าง ๆ

ตัวอย่างเช่น

- ให้นิยามว่าเป็น “ภรรยา” (การ์ตูนชิ้นที่ 1, 10, 12, 37) โดยชวาทกรรมเรื่องผลประโยชน์ของชาติเป็นเหตุผลหลัก มีการให้นิยามต่าง ๆ เช่น ชาวโรฮิงญาเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย เป็นแรงงานราคาถูก เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ผู้อพยพลี้ภัย
- ให้นิยามว่าเป็น “ภัยต่อความมั่นคง” (การ์ตูนชิ้นที่ 6, 21, 44) อ้างอิงจากวาทกรรมในการ์ตูนชิ้นที่ 21 พญ.คุณหญิงพรทิพย์ พุดเป็นนัย ๆ ว่าชาวโรฮิงญาไม่บริสุทธิ์ อาจจะพัวพันกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- ให้นิยามว่าเป็น “ชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ” (การ์ตูนชิ้นที่ 21, 37, 47, 55) ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ในการ์ตูนชิ้นที่ 47 ตัวการ์ตูนตั้งคำถามว่า “ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!!” หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 37 พบวาทกรรมมากมายที่แสดงว่าประเทศต่าง ๆ ใน

อาเซียนไม่ต้อนรับชาวโรฮิงญา และอ้างอิงจากวาทกรรมของรัฐบาลไทย พล.อ.ประยุทธ์เคยกล่าวว่า “เชื่อว่าไม่มีประเทศไหนอยากจะรับชาวโรฮิงญา นี่ ดังนั้นก็ไม่ใช่เหตุผลที่ไทยจะต้องรับผิดชอบประเทศเดียวเหมือนกัน”

- ให้นิยามว่า “เป็นเวรเป็นกรรม” ตัวอย่างเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 6 ที่มีการสร้างภาพแทนให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับชาติมาเกิดเป็นชาวโรฮิงญา ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์โดยชาวไทยในสื่อออนไลน์ว่าความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงญาเป็นเรื่องของเวรกรรมที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “มีใครอยากเกิดใหม่เป็นชาวโรฮิงญาไหมล่ะ?” ที่สะท้อนวิธีคิดแบบไทยพุทธที่เชื่อว่าความต้อโอกาสทางสังคมเป็นเพราะผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน
- ให้นิยามว่า “เป็นปัญหา/เป็นความผิด” ตัวอย่างเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 55 นางซีก ฮาสินากล่าวว่า ควรเอาผิดกับผู้อพยพที่ก่อปัญหา โดยเธอให้เหตุผลว่า “ไม่ถูกต้องนักที่จะบอกว่าทุกคนทำแบบนี้เพราะความยากจน แต่ดูเหมือนเป็นเพราะคิดว่ามีเงินก้อนโตรออยู่ในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความป่วยจิตอย่างหนึ่ง” หรือการที่คู่กรณีทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ เมียนมา ไทย และบังกลาเทศ เกียงกันไปเกียงกันมา สะท้อนมุมมองของรัฐที่เห็นว่า การตัดสินใจช่วยเหลือดูแลผู้อพยพเป็นความผิดพลาด เป็นความเสียเปรียบ
- ให้นิยามว่า “เป็นเครื่องมือทางการเมือง” (การ์ตูนชิ้นที่ 39, 44) ตัวอย่างที่ชัดเจนคือในการ์ตูนชิ้นที่ 44 ที่มีการสร้างภาพแทนโรฮิงญาโดยใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” กำลังบินตอมเทพีเสรีภาพ เพื่อสื่อความหมายว่าปัญหาผู้อพยพโรฮิงญาไม่ชอบมาพากล มีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ชักใยเบื้องการ

ค) การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา

วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา สร้างความเป็นอื่น ด้วยการหยิบยกชุดความคิดบางอย่าง เช่น

- ชี้ให้เห็นความแตกต่างทาง “ชาติพันธุ์” (การ์ตูนชิ้นที่ 16, 17, 37, 55, 57, 65) โดยวาทกรรมที่พบส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดจากสถาบันการเมืองของประเทศเมียนมา ซึ่งมีการให้นิยามว่าชาวโรฮิงญาเป็นชาวเบงกาลี (เป็นผู้อพยพจากบังกลาเทศ) พวกเขาไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยของประเทศเมียนมา หรือการที่ผู้นำเมียนมา ทั้งอดีตประธานาธิบดีเต็ง เส่ง หรือนางออง ซาน ซูจี ตั้งเงื่อนไขในการเจรจากับนานาชาติว่า “ห้ามใช้คำว่าโรฮิงญา” รวมทั้งการที่กลุ่มการเมืองชาตินิยมจัดในเมียนมาประกาศกร้าวว่า “ประเทศเราไม่มีชาวโรฮิงญา” เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับชาวโรฮิงญา และปฏิเสธการมีตัวตนของพวกเขา

- **ชี้ให้เห็นความแตกต่างทาง “ศาสนา”** ในการ์ตูนชิ้นที่ 17 และ 55 การ์ตูนนิสต์ได้เสียดสีวาทกรรมการสร้างความเป็นอื่นในประเทศเมียนมาที่มีปมเหตุมาจากความแตกต่างทางศาสนา ในการ์ตูนชิ้นที่ 17 พระสงฆ์ชาวเมียนมาถือป้ายประท้วง “*โรฮิงญาออกไป!*” และในการ์ตูนชิ้นที่ 55 ตัวการ์ตูนนายพลเต็ง เส่ง พูดว่า “*เราทำโทษพวกเขาที่ไม่ยอมเป็นชาวพุทธเครื่องศาสนาแบบเรา*” โดยผู้นำเมียนมา นางซูจี เคยกล่าวว่า “*ให้เรียกพวกเขา(ชาวโรฮิงญา)ว่าชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมในรัฐยะไข่*” ในขณะที่ชาวโรฮิงญาตกเป็นเป้าโจมตีของกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรงในเมียนมา ในการเลือกตั้งลงประชามติของเมียนมาเมื่อปี '58 ผู้นำเมียนมาประกาศตัดสิทธิชาวมุสลิมโรฮิงญาไม่ให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหลังจากการประท้วงของกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรง โดยแกนนำที่เป็นพระภิกษุรูปหนึ่งกล่าวพาดพิงถึงชาวโรฮิงญาว่า “*ผู้ที่ถือใบขาว ไม่ใช่ชาวเมียนมา ดังนั้นจึงไม่ควรมามีสิทธิเลือกตั้งใด ๆ ทั้งสิ้น*”

ง) **การทำให้เป็นเรื่องตลก**

การ์ตูนที่มีการใช้กลวิธีนี้ในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าทั้งหมดเป็นผลงานของสเตฟี่ (เดอะ เนชั่น) หลายชิ้นมีการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในลักษณะที่ต้อยกว่า เช่น การล้อเลียนเรื่องสีผิว (ชิ้นที่ 6, 21) นำไปเปรียบเทียบกับสัตว์ (ชิ้นที่ 9, 21) การทำให้กลายเป็นวัตถุ (ชิ้นที่ 62) หรือมีการถ่ายทอดความสูญเสียของเหยื่อค้ำมนุษย์ออกมาในเชิงตลกขบขัน (ชิ้นที่ 25, 29) การใช้มุกแบบตลกเจ็บตัว (ชิ้นที่ 1, 14, 30) ทั้งหมดนี้เป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติที่เกิดขึ้นจากทางฝั่งการ์ตูนนิสต์เอง การทำให้ประเด็นโรฮิงญากลายเป็นเรื่องตลก นอกจากจะเป็นการลดทอนความจริงจังของวิกฤต ทำให้เรื่องคอขาดบาดตายกลายเป็นเรื่องตลกขบขันแล้ว ยังเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของคนชายขอบ ทำให้พวกเขากลายเป็นตัวตลก ตอกย้ำมายาคติเรื่องการเหยียดสีผิวหรือคนไม่เท่ากัน ตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจน ได้แก่การนำเสนอภาพแทนโรฮิงญาโดยสร้างคู่เปรียบเทียบแบบดำ-ขาวที่อิงจากความแตกต่างของสีผิว (ชิ้นที่ 1, 43) ถึงแม้การ์ตูนนิสต์อาจจะเจตนาดีในการสะท้อนอคติทางเชื้อชาติหรือการเลือกปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย แต่การนำเสนอแบบสุดโต่งเช่นนี้ ด้วยการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาถูกรุณหรือถูกทอดทิ้งเพราะ ปมปัญหาเรื่องสีผิว อาจจะทำให้ผลลัพธ์ตรงกันข้าม ทั้งในแง่ของการผลิตซ้ำวาทกรรมเหยียดสีผิว หรือการกลบเกลื่อนความรุนแรงเชิงสัญชาน นอกจากนี้การที่การ์ตูนนิสต์ใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบเหน็บแนม แทงใจดำ แทนที่จะไปกระตุ้นเตือนให้ผู้รับสารคำนึงถึงมนุษยธรรม แต่อาจจะกลับกลายเป็นการตอกย้ำอคติ ทำให้ผู้รับสารมีปฏิกิริยาต่อต้านชาวโรฮิงญามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 62 การ์ตูนชิ้นที่ 1, 43 ของ Stephff ที่มีการนำเสนอคู่เปรียบเทียบแบบขาว-ดำ

(4) อภิปรายวาทกรรมทางเลือก

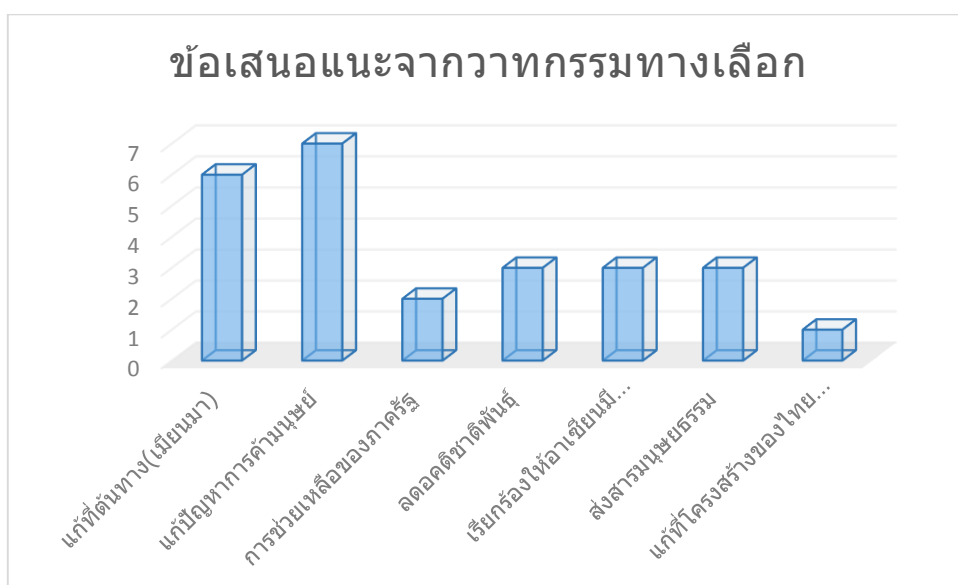
ผู้วิจัยให้นิยามวาทกรรมทางเลือกกว่าเป็นวาทกรรมที่มีเนื้อหาสวนทางกับวาทกรรมกระแสหลัก และแสดงจุดยืนอยู่ข้างเดียวกับคนชายขอบ (ในที่นี้คือชาวโรฮิงญา) ซึ่งชุดความคิดหลักที่ถูกนำเสนอในวาทกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ชุดความคิดเรื่อง “มนุษยธรรม” และ “สิทธิมนุษยชน”

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ การ์ตูนนิสต์ที่มีอุดมการณ์การเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย มีอัตราส่วนการนำเสนอวาทกรรมทางเลือกสูงที่สุด ได้แก่ “เซีย” (ไทยรัฐ) มีการนำเสนอมากที่สุดถึง 100% รองลงมาคือ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) จำนวน 83.3% จากการสัมภาษณ์ เซียได้ให้เหตุผลประกอบไว้ว่า

“คือมันก็ต้องแยก ถึงเราจะรู้ทั้งหมดเลยนะ แล้วเราจะละเลยหนึ่งเฉยก็ไม่ได้ เราก็ต้องมองในแง่ที่สำคัญที่สุด จะไม่เขียนเลยได้ไหม ไม่เขียนเลยก็ได้ แต่เราก็จะกลายเป็นคนที่ตกข่าว ตกประเด็นไปนะ แต่ถ้าให้เราเลือกเขียนเราจะเขียนแบบไหนละ แน่นนอนว่ามันถูกการเมืองแทรกแซง จริงหรือเปล่าเราก็ยังไม่รู้ นั่นคือสิ่งที่เราดูจากข่าวแล้วเราคาดการณ์ แต่ที่เห็นชัดเลยที่ไม่ต้องพิสูจน์ ไม่ต้องรอดูข่าวอะไรเลย คือเขาน่าสงสาร เขาเป็นฝ่ายถูกกระทำ เขาเป็นเหยื่อ เหยื่อของการเมือง แล้วสิ่งที่ปรากฏกับเขาเนี่ยมันเป็นเรื่องของทุกขเวทนาใช้ไหม เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเขียนในมุมนี้ก่อน จะไปรอการเมืองมันจะอะไรยังไง มันไม่ใช่เรื่องของเรา เพราะเราพิสูจน์ไม่ได้” (ศักดา แซ่เอี้ยว 29/07/59)

เมื่อผู้วิจัยนำการ์ตูนที่มีวาทกรรมทางเลือกในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 23 ชิ้น มาวิเคราะห์เพื่อหาจุดร่วมในเชิงความคิด จะพบข้อเสนอแนะหลัก ๆ ในการแก้ปัญหาวิกฤตโรฮิงญาอยู่ 7 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

- ให้รัฐแก้ปัญหาการค้ามนุษย์
- ให้แก้ปัญหาที่ประเทศต้นทาง (เมียนมา)
- ให้ประชาชนไทยลดอคติทางชาติพันธุ์
- เรียกร้องให้อาเซียนมีบทบาทนำในการแก้ปัญหา
- รณรงค์ด้านมนุษยธรรม
- การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าของภาครัฐ
- แก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง (เช่น ระบบยุติธรรม, เสรีภาพสื่อ)

ภาพที่ 63 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากวาทกรรมทางเลือกในการตุ๋นโรฮิงญา

(5) อภิปรายอิทธิพลของอุดมการณ์ทางการเมือง

จากการศึกษาตัวบทการตุ๋นและการสัมภาษณ์การตุ๋นนิสต์ ผู้วิจัยค้นพบจุดขัดแย้งบางประการที่มีนัยสำคัญ กล่าวคือ จากการไปสัมภาษณ์การตุ๋นนิสต์ส่วนหนึ่ง แทบทุกท่านมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นโรฮิงญาเป็นอย่างดี และมีความเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมของผู้อพยพ แต่เมื่อศึกษาตัวบทจากการตุ๋นทั้งหมด กลับพบวาทกรรมแฝงอคติจำนวนมาก (จำนวน 21 ครั้ง จากการตุ๋นทั้งหมด 65 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 32.3%) ในการตุ๋นบางชิ้นมีจุดขัดแย้งระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวาทกรรม และในบางช่วงเหตุการณ์จะพบเห็นการกำหนดกรอบเนื้อหาที่แตกต่างกันระหว่างการตุ๋นนิสต์อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า

- การ์ตูนที่มีวาทกรรมแฝงอคติส่วนใหญ่เป็นผลงานของ “สเตฟฟ์” (เดอะ เนชั่น) จำนวน 16 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 69% โดยสเตฟฟ์เป็นการ์ตูนนิสต์ชาวตะวันตกเพียงคนเดียวในกลุ่มตัวอย่าง การ์ตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศสผู้นี้มีแนวทางการเขียนการ์ตูนแบบเสียดสี วิจาร์ณอย่างรุนแรง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า แนวทางของเขาสอดคล้องกับแนวคิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Free Speech) แบบเสรีนิยมสุดโต่ง
- การ์ตูนนิสต์ชาวไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย เช่น “เซีย” (ไทยรัฐ) หรือ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) มีแนวโน้มที่จะนำเสนอวาทกรรมทางเลือกในหัวข้อ “มนุษยธรรม” หรือ “สิทธิมนุษยชน” มากกว่าการ์ตูนนิสต์รายอื่น ๆ
- ขณะที่การ์ตูนนิสต์ชาวไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม เช่น เช่น “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) หรือ “ก๊วย” (คมชัดลึก) และ “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) มีแนวโน้มที่จะตั้งข้อสงสัยกับสถานการณ์มากกว่า

อ้างอิงจากบทสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์เจ้าของผลงานการ์ตูนโรฮิงญา แม้ว่าทุกรายจะมีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญาในฐานะเพื่อนมนุษย์หรือปัจเจกบุคคล แต่การ์ตูนนิสต์ส่วนหนึ่งก็รู้สึกกลางแกลงใจในสถานการณ์ หรือมองว่าการรับดูแลผู้อพยพไม่ใช่ทางออกที่ยั่งยืน

หมอ (บางกอกโพสต์) วิพากษ์ว่า บางครั้งประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของมหาอำนาจตะวันตก

“ในเรื่องของสิทธิมนุษยชนเนี่ย หลายครั้งถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรืออะไรก็ตาม ทั้งของภายนอกและภายในประเทศ ที่พีเห็นนะเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ตะวันตกใช้ในการจัดการกับประเทศต่าง ๆ ในย่านนี้ ปีที่แล้วนะที่ฮือมาให้ไบเบิลของเราเรื่องนี้ แล้วก็เรื่องสิทธิ มนุษยชน เรื่องการทำประมง ผิดกฎหมาย แต่ในขณะที่เดียวกัน ณ เวลาเมื่อ 2 ปีก่อนนี้มาเลเซียถูกปรับขึ้นมาจากลำดับ 3 ขึ้นมาเป็น 2 เพราะอะไร เรามองย้อนกลับไปสิ เพราะว่ามาเลเซียมีนโยบายในการที่จะเข้าไปร่วมเขตการค้าที่พีพี (การตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก) อเมริกาก็เลยยกมาเลยขึ้นมา แล้วดูปีนี้มีลิว่าทำไมของเราถูกถอดจาก 3 ขึ้นมาอยู่ที่ 2 เพราะเราบอกว่าเราจะเข้าไปอยู่ในประชาคมของทีพีพีด้วย นี่มันคือวิธีการที่เขาบีบเราโดยใช้เรื่องสิทธิมนุษยชนมาจัดการกับพวกเรา แต่เอาเข้าจริงแล้วสิทธิมนุษยชนในโลกมันไม่เคยได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ทุกประเทศมีเรื่องของการแบ่งแยกชนชั้น” (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/59)

ในการสัมภาษณ์ ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) แม้ชัยจะกล่าวถึงเรื่องมนุษยธรรมเป็นหลัก แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดที่ทำให้ประเทศไทยต้องแบ่งรับแบ่งสู้ และกล่าวถึงกลุ่มการเมืองที่นำเรื่องโรฮิงญามาสร้างประเด็นขัดแย้งทางการเมือง

“ในแง่มนุษยธรรมเนี่ย ช่วยได้ก็ช่วย แต่ถ้าช่วยไม่ได้ ถ้ามันมากมายเกินกำลังที่รัฐจะโอบอุ้มได้ มันก็แบ่งเบาภาระไปให้ประเทศอื่นที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาตรงนี้ เช่น ยูเอิน อเมริกาอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าผลภักการะให้เรารับ เพราะว่าเราเป็นประเทศทางผ่านนะ ถ้าเรารับเรารับไม่ไหวแน่นอน ทุกวันนี้เราไม่ได้มีแค่โรฮิงญา เรามีชนกลุ่มน้อยประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพิงพึ่งพาแบบผิดกฎหมายอยู่แล้วนะ ชนกลุ่มน้อยในพม่าในเขมร อะไรอย่างนี้ ที่เคยเข้ามา จริง ๆ แล้วภาระตรงนี้เราก็หนักใจนะ เพราะเราเห็นใจทั้งรัฐบาล แต่เราก็เห็นใจคนที่เข้ามา เพียงแต่ผมพยายามมองว่ามนุษย์เหมือนกันนะ เขาลำบากมา แล้วก็ไม่ควรจะฉกฉวยเอาเรื่องโรฮิงญามาหากินเป็นผลประโยชน์ของข้าราชการกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตรวจคนเข้าเมือง หรือว่าเอามาหากินทางการเมืองอะนะ เอาเรื่องโรฮิงญามาสร้างประเด็นขัดแย้งทางการเมืองกัน” (สมชัย กตัญญูตานันท์ 08/09/59)

และก๊วย (คมชัดลึก) ตอบคำถามว่า “เรื่องโรฮิงญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพันหลายมิติ ประเด็นในการหยิบยก ก็จะมองในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนมากที่สุด” ภายหลังผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดในการ์ตูนชิ้นที่ 56 เนื่องจากไม่แน่ใจว่ารูปสัญลักษณ์ “มืออียู” (ภาพตัวแทนสหภาพยุโรป) จะหยิบหรือจะเขี่ยเรือโรฮิงญานั้น ก๊วยได้วิพากษ์บทบาทของสหภาพยุโรปว่าเป็นเรื่องของเกมการเมือง ดังนี้

“ช่วงนั้น ไทยโดนกดดันอย่างหนักจากอเมริกา โดยรากฐานมาจากรัฐบาลคสช. ที่ยกเลิกการให้เข้าฐานทัพอยู่ตะเภา อเมริกาจึงอ้างว่าไทยไม่เป็นประชาธิปไตย และกดดันทุกรูปแบบ ในจังหวะนั้น ไทยมีผู้อพยพชาวโรฮิงญาไหลเข้ามา อียูซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของอเมริกาจึงกดดันไทยอย่างออกหน้า และผมมองว่าการยื่นมือเข้ามาของอียู คือการบีบบังคับเราทางอ้อมให้ยอมรับเงื่อนไขที่อเมริกาต้องการ โดยผ่านตัวแทนอย่างอียู” (ชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ 04/09/59)

ตัวอย่างจากเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนความแตกต่างเชิงอุดมการณ์ของการ์ตูนนิสต์อย่างเห็นได้ชัด คือ ในช่วงวิกฤติโรฮิงญาปี ‘58 ระหว่างวันที่ 19-24 พ.ค. ที่กำลังมีกระแสข่าวเรื่องสหรัฐอเมริกากดดันให้ไทยตั้งศูนย์พักพิงโรฮิงญานั้น ปรากฏว่าการ์ตูนที่มีกรอบเนื้อหาเรื่อง

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ” ทั้ง 7 ชั้นที่มาจากในช่วงเวลาดังกล่าว ล้วนแต่เป็นผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม เช่น กุ่ย ซัย ราชวัตร และยุทธ ในขณะที่การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติการเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย เช่น เซีย หรืออรุณ กลับนำเสนอการ์ตูนด้วยกรอบเนื้อหา “มนุษยธรรม”

ข้อสังเกตที่ว่านี้ สามารถนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับแนวคิดทางการเมืองและปฏิกริยาต่อผู้อพยพที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน โดยในระดับสากลนั้น ขั้วการเมือง “อนุรักษนิยม” (ฝ่ายขวา) ยึดถือแนวคิดเรื่องชาตินิยมซึ่งมีความยึดโยงกับเชื้อชาติและเขตแดนสูง จึงมีแนวโน้มที่จะกีดกันผู้อพยพมากกว่า โดยเฉพาะในกลุ่มขวาจัดนั้นมักจะไม่พอใจต่อคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนา เพราะเกรงว่าคนแปลกหน้า/คนอื่น จะเข้ามาแย่งชิงพื้นที่ในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ตัวอย่างที่ชัดเจนในเวทีโลก คือ กรณีที่การลงประชามติเบร็กซิต (การออกจากสหภาพยุโรปของสหราชอาณาจักร) ภายใต้การนำของพรรคยูคิป (UKIP) พรรคการเมืองชาตินิยมขวาจัดเป็นฝ่ายชนะนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปฏิกริยาสะท้อนความวิตกกังวลต่อการหลั่งไหลของผู้อพยพ เช่นเดียวกับกรณีที่นายโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ตัวแทนพรรครีพับลิกัน (The Republican Party) ชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯด้วยนโยบายหาเสียงแบบขวาจัด ทรัมป์เคยประกาศกร้าวว่าเขาจะห้ามมุสลิมเข้าประเทศ และจะก่อกำแพงเพื่อป้องกันไม่ให้คนเม็กซิโกเข้ามาสหรัฐฯ ซึ่งโตมร ศุขปรีชา (2559) ได้ให้คำนิยามแก่ลักษณะร่วมของปรากฏการณ์ทรัมป์ กับอาการชาขึ้นของฝ่ายขวาในยุโรปนั้น ว่ามันเป็นการ “ต่อต้านความเป็นอื่น” ซึ่งในที่นี้ก็คือคนที่ต่างไปจาก “แบบและเข้า” ที่ตนวางเอาไว้ ซึ่งแน่นอนว่าในแต่ละประเทศย่อมมีแบบและเข้าที่ต่างกันออกไป แต่ที่เหมือนกันก็คือ ไม่อาจยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งนำไปสู่การไม่อาจยอมรับปัญหาที่อาจพ่วงมากับความแตกต่างหลากหลายได้

ขณะที่ขั้วการเมือง “เสรีนิยม” (ฝ่ายซ้าย) มีแนวคิดที่เป็นมิตรกับผู้อพยพมากกว่า ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการเดินทาง การเปิดพรมแดน การส่งเสริมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อีกทั้งหลักมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการที่สอดคล้องกับอุดมการณ์เสรีนิยม มองก้าวผ่านเรื่องของอิปไตย เรื่องของผลประโยชน์ภายในประเทศ และมองว่าคนที่เขาเดือดร้อนเป็นมนุษย์ร่วมโลก ตัวอย่างที่ชัดเจนในเวทีโลก คือรัฐบาลเยอรมนีภายใต้การนำของนางแองเกลา แมร์เคิล (Angela Merkel) และรัฐบาลแคนาดาภายใต้การนำของนายจัสติน ทรูโด (Justin Trudeau) ที่อ้าแขนรับผู้อพยพชาวซีเรีย ทั้งสองรัฐบาลมีแนวนโยบายแบบเสรีนิยมในการรับผู้อพยพ

ถ้าหากมองย้อนไปที่แหล่งกำเนิดวาทกรรมของการ์ตูนโรฮิงญา ในแง่ของสถาบันสื่อ ผู้วิจัยค้นพบความเชื่อมโยงระหว่างการ์ตูนการเมืองกับวาทกรรมสื่ออย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ แม้การ์ตูนชิ้นหนึ่งจะถูกประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรมข่าวหลาย ๆ แหล่ง โดยมีการ์ตูนนิสต์ทำหน้าที่เป็นเหมือนนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) ที่คอยคัดกรองข่าวสารและสรุปประเด็นออกมาเป็นภาพการ์ตูน

แต่ในการ์ตูนหลาย ๆ ชิ้นจะพบว่าการ์ตูนนิสต์มีแนวโน้มของการเลือกรับสื่อที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองของตน มีการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก ตัวอย่างเช่น

- การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบซ้าย (เสรีนิยม/ประชาธิปไตย) ในการ์ตูนโรอิ่งญาบางชิ้นจะพบวาทกรรมที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหนังสือพิมพ์หรือสื่อใหม่ที่อิงข่าวการเมืองเสรีนิยม หรือสื่อทางเลือก ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 49 ของ “เซีย” (ไทยรัฐ) มีวาทกรรมเชื่อมโยงกับแหล่งข่าวต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ ไทย วอยซ์ มีเดีย (Thai Voice Media) ของจอม เพชรประดับ ที่เป็นเหมือนกระบอกเสียงของคนเสื้อแดง และหนังสือโรอิ่งญาบนเส้นทางสุดขอบโลก ของสุเทพ ทัศนวารินทร์ สื่ออิสระ ช่างภาพสารคดีแนวหน้าของเมืองไทยที่สนใจในประเด็นเรื่องสังคมและสิ่งแวดล้อม หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 60 ของ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) มีวาทกรรมเชื่อมโยงกับแหล่งข่าวต่าง ๆ เช่น บทความจากคอลัมน์การเมืองในหนังสือพิมพ์ข่าวสดโดยใบตองแห้ง (อิทธิกิต แสงสุข) ซึ่งเป็นคอลัมน์นิสต์ที่มีจุดยืนสนับสนุนประชาธิปไตย หรือในกระทู้ที่มีเนื้อหาตอบโต้วาทกรรมแฝงอคติ จากเว็บสังคมพันทิพ (Pantip.com)
- การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติการเมืองแบบขวา (อนุรักษนิยม/ชาตินิยม) ในการ์ตูนโรอิ่งญาบางชิ้นจะพบวาทกรรมที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหนังสือพิมพ์หรือสื่อใหม่ที่อิงข่าวการเมืองอนุรักษนิยม ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 4 ของ “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) และการ์ตูนชิ้นที่ 7 ของ “หมอ” (บางกอกโพสต์) มีวาทกรรมเชื่อมโยงกับแหล่งข่าวจากสำนักข่าวผู้จัดการออนไลน์ ที่คนทั่วไปรู้จักในฐานะสื่อเสื้อเหลือง ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของข่าวการเมืองอนุรักษนิยม และในการ์ตูนหลาย ๆ ชิ้นที่มีกรอบเนื้อหา “การแทรกแซงของสหรัฐฯ” เช่น การ์ตูนชิ้นที่ 39 ของ “กุ่ม” (คมชัดลึก) การ์ตูนชิ้นที่ 40, 42 ของ “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) และการ์ตูนชิ้นที่ 41, 59 ของ “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) สามารถค้นพบวาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาข่าวจากสื่ออนุรักษนิยม เช่น ไทยโพสต์ ทินิวส์ หรือแฟนเพจการเมืองขวาจัดบนเว็บสังคม เฟซบุ๊ก (Facebook) เช่น ปฏิรูปไทย ของเสธ.น้ำเงิน ที่แสดงจุดยืนสนับสนุนรัฐบาลทหารอย่างชัดเจน และขึ้นชื่อในเรื่องการเผยแพร่ทฤษฎีสมคบคิด

ในแง่ของสถาบันการเมือง อ้างอิงตามกรอบเวลาของกลุ่มตัวอย่าง (ปี 2552 – 2559) สามารถแบ่งยุคตามรัฐบาลได้เป็น 3 ช่วง คือ 1. ยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ (2551-2554) 2. ยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ (2554-2557) และ 3. ยุครัฐบาลประยุทธ์ (2557- ปัจจุบัน) โดยการ์ตูนจำนวน 24.6%

(ชั้นที่ 1-16) อยู่ในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ การลงทุนจำนวน 7.7% (ชั้นที่ 17-21) อยู่ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ และการลงทุนจำนวน 67.7% (ชั้นที่ 22-65) อยู่ในยุครัฐบาลประยุทธ์

จุดขัดแย้งที่เห็นได้ชัดคือ รัฐบาลของชั่วคราวเมืองอนุรักษ์นิยม ได้แก่ รัฐบาลพลเรือนที่นำโดย นายอภิสิทธิ์ และรัฐบาลทหารที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ มีท่าทีต่อต้านผู้อพยพชาวโรฮิงญาอย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมแฝงอคติของสถาบันการเมือง ในขณะที่รัฐบาลของชั่วคราวเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตย ได้แก่ รัฐบาลพลเรือนที่นำโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ มีท่าทีที่เป็นมิตรกับผู้อพยพชาวโรฮิงญามากกว่า โดยการลงทุนโรฮิงญาในยุคดังกล่าวที่สะท้อนวาทกรรมของประเทศไทยจำนวน 2 ชั้น เป็นวาทกรรมทางเลือก 100% ขณะที่การลงทุนโรฮิงญาในยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์ที่สะท้อนวาทกรรมของประเทศไทยจำนวน 6 ชั้น เป็นวาทกรรมการเมือง 83.33% วาทกรรมแฝงอคติ 16.67% และการลงทุนในยุครัฐบาลพล.อ.ประยุทธ์ที่สะท้อนวาทกรรมของประเทศไทยจำนวน 10 ชั้น เป็นวาทกรรมการเมือง 50% วาทกรรมแฝงอคติ 50%

ข้อสังเกตนี้อาจจะมีข้อโต้แย้งในเชิงปริมาณสารของแต่ละรัฐบาลที่แตกต่างกันมาก หรือในแง่ความแตกต่างของสถานการณ์หรือระดับวิกฤต แต่เมื่อวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียดแล้วจะสามารถให้คำอธิบายแก่ วิธีคิด (Mentality) ของกลุ่มการเมืองที่สะท้อนออกมาในวาทกรรมต่าง ๆ ในยุคของรัฐบาลอนุรักษ์นิยม ทั้งรัฐบาลอภิสิทธิ์และรัฐบาลประยุทธ์ มีการบอกปิดผู้อพยพโดยเน้นย้ำจุดยืนในเรื่องความมั่นคงและการรักษาผลประโยชน์ของชาติ และมีการสร้างวาทกรรมแฝงอคติ ให้นิยามชาวโรฮิงญาว่าเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ เป็นภาระ หรือเป็นภัยต่อความมั่นคง ในทางกลับกัน ในยุคของรัฐบาลเสรีนิยมประชาธิปไตย รัฐบาลยิ่งลักษณ์ยังคงให้นิยามแก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในฐานะ “ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย” เช่นเดียวกับสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปคือการใช้วาทศิลป์หรือท่าทีในการโต้ตอบกับสื่อ โดยตัวแทนฝ่ายการเมืองไม่ได้มีแต่การบอกปิดหรือสร้างวาทกรรมแฝงอคติเท่านั้น การสื่อสารที่ปรากฏมีน้ำเสียงที่นุ่มนวลขึ้น มีการระบุแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและมีแนวทางปฏิบัติที่ยืดหยุ่นขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารประเด็นโรฮิงญาของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ไม่ได้เปลี่ยนใจความของสารหรือตัวบทกฎหมายเลย แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือ “น้ำเสียงในการสื่อสาร”

“เขาไม่ใช่ผู้อพยพ แต่เป็น
คนหลบหนีเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย
เราก็คควรปฏิบัติเหมือนกับคนที่เข้าเมืองผิดกฎหมายทั่วไป
คือการผลักดันออกนอกประเทศ **”**

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, 4 ก.พ.52
นายกรัฐมนตรี(ขณะนั้น) ตอบคำถามกรณิการตีค่ายผู้อพยพโรฮิงญาที่จังหวัดระนอง
<http://info.muslimthaipost.com/main/printable.php?category=29&id=12755>

“รัฐบาลไทยจะดูแล
ชาวโรฮิงญา ตามหลักมนุษยธรรม
ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศ และ
สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ
จะหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน และ
หากจะส่งไปประเทศที่3 ก็ต้องได้รับ
การตอบรับจากประเทศนั้นๆด้วย **”**

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร, 16 เม.ค.56
<http://www.krobkruakao.com/ข่าว/66926/นายกฯ-ยินดีดูแลชาวโรฮิงญาตามหลักมนุษยธรรม.html>

ภาพที่ 64 เปรียบเทียบวาทกรรมของนายอภิสิทธิ์ และนางสาวยิ่งลักษณ์ ต่อกรณีโรฮิงญา

จากแฟนเพจวิวาทะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์นี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญาจากหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ ได้แก่ เดอะ เนชั่น (The Nation) บางกอกโพสต์ (Bangkok Post) ไทยรัฐ และคมชัดลึก ซึ่งเป็นตัวแทนของหนังสือพิมพ์คุณภาพและหนังสือพิมพ์มวลชน และเพื่อครอบคลุมในการศึกษาปรากฏการณ์นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดังแต่จุดเริ่มต้นที่มีการนำประเด็นโรฮิงญามาถ่ายทอดในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึง ณ ปัจจุบัน เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2559 มีการ์ตูนโรฮิงญาในกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 65 ชิ้น

งานวิจัยที่มุ่งเน้นการศึกษาตัวสาร (การ์ตูนโรฮิงญาในหนังสือพิมพ์) ชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1. การวิเคราะห์เนื้อหา 2. การวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน และ 3. การวิเคราะห์ตัวบท (การกำหนดกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ และการถ่ายทอดวาทกรรม) ซึ่งได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา

ลักษณะการตีพิมพ์ของการ์ตูนโรฮิงญาสามารถสะท้อนถึงคุณค่าของข่าว โดยจากการคำนวณอัตราส่วนระหว่างจำนวน “การ์ตูน” กับ “พาดหัวข่าวหน้า 1” พบว่ามีความสัมพันธ์กันเกินครึ่งหนึ่งที่ประมาณ 55% โดยการ์ตูนโรฮิงญามักจะปรากฏในช่วงเวลาที่ประเด็นโรฮิงญากำลังอยู่ในกระแสความสนใจของสังคม การ์ตูนนิสต์เลือกสื่อสารประเด็นโรฮิงญาเพื่อความทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) นอกจากนี้ถ้าพิจารณาประกอบกับช่วงเวลาการตีพิมพ์ในแต่ละปีจะสังเกตเห็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือ จำนวนการตีพิมพ์การ์ตูนโรฮิงญาผกผันตามระดับวิกฤตของเหตุการณ์ โดยช่วงเวลาที่มีการตีพิมพ์มากที่สุด ได้แก่

อันดับ 1 ไตรมาสสองปี 2558 (40 ชิ้น) อยู่ในยุครัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ตรงกับช่วงเวลาที่ มี 2 เหตุการณ์สำคัญ คือ 1. การเปิดโปงขบวนการค้ามนุษย์โรฮิงญาที่มีเจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปพัวพัน และมีการพบหลุมศพจำนวนมากในค่ายกักกันชาวโรฮิงญาบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย และ 2. วิกฤตมนุษยธรรมในทะเลอันดามัน ประเทศต่าง ๆ เช่น เมียนมา ไทย บังกลาเทศ และมาเลเซีย พร้อมใจกันปฏิเสธผู้อพยพชาวโรฮิงญา

อันดับ 2 ไตรมาสแรกปี 2552 (15 ชิ้น) อยู่ในยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์ ตรงกับช่วงเวลาที่ มี 2 เหตุการณ์สำคัญ คือ 1. กรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ไทยทำร้ายชาว

โรฮิงญา 2. ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ซึ่งประเด็นเรื่องผู้อพยพโรฮิงญาได้ถูกหยิบยกขึ้นมาหารือกันนอกรอบ

อันดับ 3 ไตรมาสแรกปี 2556 (4 ชั้น) อยู่ในยุครัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ตรงกับช่วงเวลาที่ผู้อพยพชาวโรฮิงญากว่าพันคนลักลอบเข้าประเทศ

ดังที่ได้ยกตัวอย่างไปนี้ จำนวนการตีพิมพ์การ์ตูนโรฮิงญาในแต่ละช่วงเวลา เป็นไปตามหลักผลกระทบ (Consequence) ความขัดแย้ง (Conflict) และความมีเงื่อนงำ (Suspense) โดยเฉพาะในช่วงไตรมาสสองปี 2558 ที่มีการตีพิมพ์การ์ตูนโรฮิงญามากที่สุดนั้น

- ในแง่ของผลกระทบ กระแสข่าวการค้ามนุษย์โรฮิงญาเกิดขึ้นไล่เลี่ยกับกรณีในประเทศไทยเผชิญกับแรงกดดันจากต่างชาติเนื่องจากปัญหาการค้ามนุษย์และการประมงผิดกฎหมายสหภาพยุโรป (EU) ออกใบเหลืองให้แก่ประเทศไทย และประเทศสหรัฐกำลังพิจารณาบททวน รายงานประจำปีเรื่องสถานการณ์ค้ามนุษย์ (TIP Report) ซึ่งในเวลาต่อมาไทยถูกปรับลดอันดับให้อยู่ในระดับต่ำสุดคือ ระดับที่ 3 (Tier 3) ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของไทยในเวทีโลก และอุตสาหกรรมการส่งออกสินค้าประมง
- ในแง่ของความขัดแย้ง กรณีข่าวการค้ามนุษย์โรฮิงญาเป็นข่าวสะเทือนขวัญที่มีผู้อพยพลี้ภัยความขัดแย้งมาจากประเทศเมียนมา แต่กลับต้องมาจบชีวิตลงในประเทศไทยอย่างโหดร้ายทารุณเพราะตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความขัดแย้งในระดับรัฐ ประเทศต่าง ๆ ในแถบทะเลอันดามันเกี่ยวความรับผิดชอบ พร้อมใจกันผลักดันผู้อพยพ จนเกิดนิยามศัพท์ว่า “การเล่นเกมปิงปองมนุษย์” (Maritime Ping-Pong with human life)
- ในแง่ของความมีเงื่อนงำ นอกจากขบวนการค้ามนุษย์จะมีเจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปพัวพันแล้ว การอพยพของชาวโรฮิงญาเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับปมเหตุของการอพยพ หรือที่มาที่ไปของชาวโรฮิงญา ไปจนถึงการเผยแพร่ทฤษฎีสมคบคิด

เมื่อพิจารณาตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ การ์ตูนนิสต์ที่ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาจากมากไปหาน้อยคือ อันดับ 1 “สเตฟี่” (เดอะ เนชั่น) จำนวน 36% อันดับ 2 “กุ่ม” (คมชัดลึก) 17% อันดับ 3 “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) 12% อันดับ 4 มี 3 ราย ได้แก่ “หมอ” (บางกอกโพสต์) “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) “ยุทธ” (บางกอกโพสต์) รายละเอียด 9% และ อันดับ 5 “เซีย” (ไทยรัฐ) 8%

หนังสือพิมพ์ที่มีการตีพิมพ์การ์ตูนโรอิงญาเรียงตามลำดับ ได้แก่ อันดับ 1 “เดอะ เนชั่น” จำนวน 45% อันดับ 2 “ไทยรัฐ” 20% อันดับ 3 “บางกอกโพสต์” 18% และอันดับ 4 “คมชัดลึก” 17%

ผู้วิจัยสังเกตว่า การ์ตูนนิสต์ของหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ (เดอะ เนชั่น และบางกอกโพสต์) มีแนวโน้มที่จะถ่ายทอดประเด็นโรอิงญามากกว่าการ์ตูนนิสต์ของหนังสือพิมพ์ภาษาไทย (ไทยรัฐ และคมชัดลึก) ด้วยอัตรากว่า 3 ใน 5 ส่วน (63%) นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดประเด็นโรอิงญาในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากเป็นพิเศษ โดยมีการพูดถึงบทบาทของอาเซียนต่อวิกฤตโรอิงญาหรือสถานการณ์ของชาวโรอิงญาในประเทศเมียนมา ในขณะที่หนังสือพิมพ์ภาษาไทย (ไทยรัฐ และคมชัดลึก) จะมุ่งเน้นประเด็นโรอิงญาที่เชื่อมโยงกับข่าวในประเทศเป็นหลัก

ในการวิเคราะห์เนื้อหาโดยมุ่งเน้นไปที่ตัวสาร (Message) ผู้วิจัยได้พิจารณาองค์ประกอบหลัก 3 อย่าง ได้แก่ ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ใจความหลักของการ์ตูน และการกระทำที่ปรากฏ ได้ผลลัพธ์ดังนี้

1) ตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง

ตลอดปรากฏการณ์นี้มีตัวแสดงในการ์ตูนโรอิงญามากหน้าหลายตากว่า 29 ตัวแสดง โดยตัวแสดงที่ปรากฏหรือถูกกล่าวถึงมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ อันดับ 1 “ชาวโรอิงญา” อันดับ 2 “ชาวไทย” อันดับ 3 “ผู้นำไทย” อันดับ 4 “ทหาร” และอันดับ 5 “ขบวนการค้ามนุษย์”

หากนำตัวแสดงเหล่านี้มาพิจารณาในเชิงสถาบันหรือความเป็นกลุ่มก้อน จะเห็นได้ว่าประเด็นโรอิงญามีความเชื่อมโยงหรือมีผลกระทบกับหลาย ๆ กลุ่มผลประโยชน์ ทั้งในระดับประเทศ ได้แก่ สถาบันการเมือง สถาบันทหาร สถาบันตำรวจ สถาบันสื่อ ภาคประชาชน กลุ่มอาชญากรรม และในระดับนานาชาติ ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศเมียนมา ประเทศอาเซียน องค์กรระหว่างประเทศ สื่อต่างชาติ ประเทศมหาอำนาจตะวันตก ไปจนถึงประชาคมโลก

2) ใจความหลักของการ์ตูน

จากการจับใจความของการ์ตูนทุกชิ้นในกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสามารถระบุประเด็นหลัก ๆ จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ อันดับ 1 “การค้ามนุษย์” จำนวน 20% อันดับ 2 “สิทธิมนุษยชน” 18.5% อันดับ 3 “มนุษยธรรม” 13.8% อันดับ 4 “การแทรกแซงของสหรัฐฯ” 10.7% อันดับ 5 “สถานการณ์ในเมียนมา” 9.2% อันดับ 6 มี 4 ประเด็นเท่ากัน ได้แก่ “การเมือง” “บทบาทอาเซียน” “ความมั่นคง” “ผลประโยชน์ชาติ” ประเด็นละ 6.1% และอันดับ 7 มี 2 ประเด็นเท่ากัน ได้แก่ “การแทรกแซงของอียู” กับ “อิทธิพลสื่อ” ประเด็นละ 1.5%

ผลลัพธ์ของการวิเคราะห์ ใจความหลัก มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ ตัวแสดง ทั้งในแง่ของปริมาณและความหลากหลาย สะท้อนภาพกว้าง ๆ ให้เห็นว่าปรากฏการณ์โรฮิงญามีความสลับซับซ้อน มีความเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ หลายมิติ และดังที่ได้กล่าวไปแล้วในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นว่าปริมาณการนำเสนอประเด็นโรฮิงญามีความสัมพันธ์กับความทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) หรือผลกระทบ (Consequence) มากเป็นพิเศษ

3) การกระทำที่ปรากฏ

ในการวิเคราะห์ส่วนนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงการกระทำ (Action) ของเป้าหมาย (Object) ในงานวิจัยคือ “ชาวโรฮิงญา” ว่าในการ์ตูนแต่ละชิ้น ชาวโรฮิงญาในฐานะผู้กระทำ/ผู้ถูกระกระทำ พวกเขา กำลังกระทำอะไรอยู่ หรือมีความเคลื่อนไหวอย่างไร หรือถูกเอ่ยถึงอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้ผลลัพธ์เป็นการกระทำจำนวน 22 ชนิด โดยการกระทำที่ปรากฏบ่อยที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ อันดับ 1 “การเผชิญปัญหา” 12.3% อันดับ 2 “การมีวาระซ่อนเร้น” 9.2% อันดับ 3 มี 4 หน่วย ได้แก่ “การตกเป็นเหยื่อ” “การถูกกีดกัน” “การถูกผลักไส” และ “การรอคอยความช่วยเหลือ” หน่วยละ 7.7% และ อันดับ 5 “การถูกเลือกปฏิบัติ” และ “การโดดเดี่ยว” หน่วยละ 6.1%

ในภาพรวมของการกระทำที่ปรากฏ สะท้อนภาพ “คนชายขอบ” ของชาวโรฮิงญาได้อย่างค่อนข้างชัดเจน ตัวการ์ตูนโรฮิงญามักจะเป็นผู้ถูกระกระทำ (Subject) ที่ปราศจากอำนาจและไร้การต่อรอง (hapless and passive) อยู่เสมอ พวกเขาเผชิญปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ แต่ก็ถูกกีดกัน ผลักไส เป็นกลุ่มคนที่ถูกโดดเดี่ยว แล้วยังถูกกดขี่ข่มเหง หรือแม้แต่ตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ายมนุษย์ เท่านั้นไม่พอ พวกเขา还被สังคมตั้งคำถาม และสงสัยว่าพวกเขาเป็นกลุ่มคนที่มีวาระซ่อนเร้น

2. การวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทน

ในการวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงรูปธรรม ปรากฏว่า การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาด้วยการใช้รูปสัญลักษณ์ “ชาวโรฮิงญา” มากที่สุด จำนวน 15 ครั้ง รูปสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ปรากฏบ่อยรองลงมา ได้แก่ อันดับ 2 “มนุษย์เรือ” 13 ครั้ง อันดับ 3 “ไม่ปรากฏรูปสัญลักษณ์” 10 ครั้ง อันดับ 4 มี 2 รูปสัญลักษณ์ คือ “เรือมนุษย์” และ “โครงกระดูก/กะโหลก” หน่วยละ 6 ครั้ง

ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนว่า การ์ตูนนิสต์นิยมสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาโดยการใช้รหัสบุคคล มากที่สุด เป็นการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญาจากภาพจำที่ปรากฏในข่าวด้วยรูปสัญลักษณ์ “ชาวโรฮิงญา” หรือ “มนุษย์เรือ” ซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ที่ง่ายแก่การจดจำ สอดคล้องกับคำกล่าวของเซีย (ไทยรัฐ) ที่ว่า การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาแบบตรงตัวทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย เห็นภาพแล้วรู้สึกติดตา และสามารถระลึกถึงเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชาวโรฮิงญาได้โดยอัตโนมัติ

สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างมีตัวเลือก “ไม่ปรากฏรูปสัญลักษณ์” มากเป็นอันดับสามนั้น เป็นเพราะการ์ตูนนิสต์บางคน เช่น ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) หรือ กุ่ย (คมชัดลึก) นิยมใช้ รหัสสังคม ในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญา อันเนื่องมาจากสไตล์เฉพาะตัวของทั้งคู่ที่ใช้ตัวละครประจำในการดำเนินเรื่อง ทั้งในการ์ตูนชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” ของชัย ราชวัตร หรือ “เหตุเกิด...แยกบางนา” ของกุ่ย จะมอบหน้าที่ให้ตัวการ์ตูนหลักเป็นผู้เอ่ยถึงประเด็นโรฮิงญาแทน

นอกจากนี้ พบว่ามีการ์ตูนนิสต์กลุ่มหนึ่งที่นิยมใช้ รหัสวัตถุ ในการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญา โดยเฉพาะรูปสัญลักษณ์ “เรือมนุษย์” หรือ “โครงกระดูก/กะโหลก” ซึ่งมักจะพบได้ในผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่เน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ เช่น กุ่ย (คมชัดลึก) หมอ (บางกอกโพสต์) อรุณ (เดอะ เนชั่น) โดยการ์ตูนนิสต์เหล่านี้ใช้กลวิธีอุปมาอุปไมย (Metaphor) หรือนามนัย (Metonymy) เพื่อเปรียบเทียบกับชาวโรฮิงญาหรือสถานการณ์ที่ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์เรือไม้หรือแพเพื่ออุปมาถึงความเคັงคว้าง การถูกลอยแพ หรือการใช้รูปสัญลักษณ์โครงกระดูก/กะโหลก เพื่อเปรียบเทียบกับเชื่อมโยงถึงความตาย การสูญเสีย ปัญหาการค้ามนุษย์ ซึ่ง หมอ ให้เหตุผลว่าเขาต้องการถ่ายทอดประเด็นโดยมุ่งเน้นไปที่ปัญหาเชิงโครงสร้างมากกว่าตัวบุคคล

ในแง่ของความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ปรากฏว่าภาพการ์ตูนบางชิ้นมีรูปสัญลักษณ์ที่เข้าข่ายแฝงอคติหรือส่งเสริมให้เกิดการครอบงำอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา โดยส่วนใหญ่เป็นผลงานของ สเตฟ (เดอะ เนชั่น) ที่มีแนวทางการเขียนการ์ตูนแบบเสียดสี วิพากษ์อย่างรุนแรง ผลงานของเขาหลายชิ้นมีการถ่ายทอดรูปสัญลักษณ์ชาวโรฮิงญาในฐานะผู้ถูกระทำทารุณกรรม หรือมีการใช้

รูปสัญลักษณ์โครงการกระดูกในลักษณะตลกขบขัน ไม่ให้เกียรติผู้เสียชีวิต หรือล้อเลียนอัตลักษณ์ รูปร่างหน้าตา นอกจากนี้ยังมีผลงานบางชิ้นของการ์ตูนนิสต์รายอื่น ๆ ที่เข้าข่ายแฝงอคติ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” เพื่อสื่อถึงความไม่ชอบมาพากล หรือการใช้รูปสัญลักษณ์ “ก้อนอิฐ” และ “เครื่องหมายคำถาม” ทำให้ผู้รับสารเกิดภาพจำว่าชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา

ในการวิเคราะห์การสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในเชิงนามธรรม ปรากฏว่า ชาวโรฮิงญาถูกสร้างภาพตัวแทนว่าเป็น “เหยื่อค้ำมนุษย์” มากที่สุด จำนวน 10 ครั้ง ภาพแทนเชิงนามธรรมอื่น ๆ ที่ถูกถ่ายทอดบ่งชี้ลงมา ได้แก่ อันดับ 2 “ผู้ไม่พึงประสงค์” 7 ครั้ง อันดับ 3 “ผู้ถูกผลักไส” 6 ครั้ง อันดับ 4 มี 2 ภาพตัวแทน คือ “ผู้ถูกทอดทิ้ง” กับ “ผู้รอคอยความช่วยเหลือ” หน่วยละ 4 ครั้ง และ อันดับ 5 “ผู้ถูกกดทับ/กดขี่” 3 ครั้ง

เช่นเดียวกับผลลัพธ์การวิเคราะห์ การกระทำที่ปรากฏ จากส่วนการวิเคราะห์เนื้อหา ภาพตัวแทนเชิงนามธรรมเหล่านี้ได้สะท้อนภาพความเป็นคนชายขอบของชาวโรฮิงญา ในฐานะผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ (เหยื่อค้ำมนุษย์, เหยื่อทารุณกรรม, เหยื่อสังเวย, เหยื่อความรุนแรง, เหยื่อของมหาอำนาจ) เป็นผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหง (ผู้ถูกกดทับ/กดขี่, แรงงานทาส, ผู้สูญเสียอิสรภาพ, ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม, ผู้ถูกบีบบังคับ, คนไม่มีสิทธิ, ผู้โยยหาสันติภาพ) เป็นคนนอกที่ถูกกีดกัน ไม่มีที่ทางในสังคมโลก (ผู้ถูกผลักไส, ผู้ถูกทอดทิ้ง, ผู้ถูกละเลย/หมางเมิน, ผู้โดดเดี่ยว, ผู้ถูกกวาดต้อน, จนตรอก)

ในขณะเดียวกันก็มีการถ่ายทอดภาพตัวแทนเชิงนามธรรมในด้านลบ ที่ทำให้อัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาถูกกดทับหรือเบียดขับ และเอื้อแก่การผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ตัวอย่างเช่น การเสนอมุมมองว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้ไม่พึงประสงค์ หรือชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา เป็นภาระ หรือชาวโรฮิงญาเป็นกลุ่มชนที่มีวาระซ่อนเร้น ตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง

3. การวิเคราะห์ตัวบท

3.1 การกำหนดกรอบเนื้อหา

อ้างอิงจากผลลัพธ์การวิเคราะห์ใจความหลักของการ์ตูน กรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ “การค้ามนุษย์” “สิทธิมนุษยชน” “มนุษยธรรม” “การแทรกแซงของสหรัฐ” และ “สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” และเมื่อพิจารณาตามช่วงเวลาการตีพิมพ์แล้ว พบว่าการนำเสนอกรอบเนื้อหาของการ์ตูนโรฮิงญาส่วนใหญ่ เป็นการนำเสนอแบบเฉพาะหน้าในเชิงปรากฏการณ์/เหตุการณ์ สาเหตุหลักอาจเป็นเพราะการ์ตูนการเมืองที่มีการนำเสนอแบบวัน-ต่อ-วัน ตามธรรมชาติของหนังสือพิมพ์นั้นต้องเน้นเรื่องความสดใหม่ หรือความทันต่อเหตุการณ์ (Timeliness) การช่วงชิงพื้นที่สื่อของการ์ตูนโรฮิงญา ยังสะท้อนถึงคุณค่าของข่าวในแง่ของผลกระทบ (Consequence) และความขัดแย้ง (Conflict) โดยกรอบเนื้อหา “การค้ามนุษย์” ที่ถูกนำเสนอมากที่สุดนั้น เป็นการนำเสนอแง่มุมความสูญเสียของผู้พลพที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ เป็นกลุ่มคนชายขอบที่ถูกกระทำโดยกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือเจ้าหน้าที่กังฉิน และปัญหาที่ว่านี้ส่งผลกระทบต่อประเทศในหลายแง่มุมและในวงกว้าง

แต่ในขณะเดียวกัน การ์ตูนนิสต์ก็ได้มีการนำเสนอบางประเด็นที่มีความร่วมสมัย หรือมีการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องในกรอบเวลา (พ.ศ. 2552 – 2559) อาทิ กรอบเนื้อหาเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” “มนุษยธรรม” “ความมั่นคง” และ “บทบาทอาเซียน”

เมื่อนำกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์กรอบเนื้อหาด้วยคู่มือวิเคราะห์กรอบเนื้อหาในเชิงนโยบาย (Policy Frames Codebook) ของ บอยด์สตันและคณะ (Boydston et al., 2014) ที่ได้จำแนกกรอบเนื้อหาเพื่อการวิเคราะห์ในเชิงประเด็น/นโยบายไว้ 15 ชนิด ผลลัพธ์ปรากฏว่ากรอบเนื้อหาที่ถูกนำเสนอมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ อันดับ 1 “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” จำนวน 24.6% อันดับ 2 “กฎหมาย” 16.9% อันดับ 3 “ศีลธรรม” 15.4% อันดับ 4 “ความยุติธรรม” 12.3% อันดับ 5 “ความมั่นคง” 10.8%

กรอบเนื้อหาอื่น ๆ ที่ถูกนำเสนอ ได้แก่ “เศรษฐศาสตร์” “การเมือง” “ทรัพยากร” “ประเมิณนโยบาย” “คุณภาพชีวิต” และ “ประชาชาติ”

ผลลัพธ์ที่ปรากฏนี้สามารถสะท้อนได้ว่า ปรากฏการณ์โรฮิงญาในมุมมองของการ์ตูนนิสต์มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ หลายมิติ หรือมีผลกระทบในหลาย ๆ แง่มุม ซึ่งการ์ตูนนิสต์แต่ละคนต่างก็มีมุมมองต่อปรากฏการณ์แตกต่างกันไป ตามทัศนคติและประสบการณ์ของแต่ละคน ตัวอย่างเช่น “ก๊วย” (คมชัดลึก) ที่ใช้กรอบเนื้อหาหลากหลายมากที่สุดถึง 7 ชนิด มองว่า

ปรากฏการณ์โรฮิงญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพันหลายมิติ และเขาต้องการหยิบยกประเด็นที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน “ชัย ราชวัตร” (ไทยรัฐ) เองก็มองว่าปรากฏการณ์โรฮิงญาต้องพินิจวิเคราะห์ผ่านหลายกรอบคิด เช่น ศิลธรรม การเมือง ความยุติธรรม กฎหมาย และ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ขณะที่การต้อนโรฮิงญาจำนวนครึ่งหนึ่งของ “หมอ” (บางกอกโพสต์) แม้จะมีใจความหลักเกี่ยวกับเรื่อง สิทธิมนุษยชน ซึ่งถ้ามองตามแนวพินิจของบอยด์สตันแล้วควรจะอยู่ในกรอบเนื้อหาเรื่อง ความยุติธรรม แต่การต้อนของเขากลับถูกนำเสนอด้วยกรอบเนื้อหาเรื่อง การเมือง และ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แทน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติส่วนตัวของเขาที่มองว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือทางการเมืองของมหาอำนาจตะวันตก ในขณะที่การต้อนโรฮิงญาของ “เซีย” (ไทยรัฐ) ที่มีการนำเสนอกรอบเนื้อหาเชิง ศิลธรรม มากถึง 60% นั้น เขามองว่าแม้ปรากฏการณ์โรฮิงญาอาจจะเป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น แต่สื่อก็ควรที่จะนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับมนุษยธรรมไว้ก่อน เพราะผู้อพยพชาวโรฮิงญาเป็นเหยื่อผู้ถูกกระทำที่น่าสงสาร และประเด็นอื่น ๆ ที่มีการพาดพิงนั้นหลายเรื่องเป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่ยังพิสูจน์ไม่ได้

สุดท้ายเมื่อนำกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์การทำหน้าที่ด้วยแนวพินิจของเอนท์มันน์ (Entmann, 1993, 2004) ที่แบ่งหน้าที่ของการกำหนดกรอบเนื้อหาไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. ระบุปัญหา 2. หาสาเหตุ 3. ตัดสินทางจริยธรรม และ 4. ชี้แนะทางออก

ผลลัพธ์ปรากฏว่า การต้อนโรฮิงญาทำหน้าที่ “ระบุปัญหา” มากที่สุด จำนวน 40% รองลงมา ได้แก่ “ตัดสินทางจริยธรรม” 29% “หาสาเหตุ” 28% และ “ชี้แนะทางออก” 1%

สาเหตุที่การต้อนโรฮิงญาทำหน้าที่ “ระบุปัญหา” มากที่สุดนั้น อาจเป็นเพราะมันเป็นวิธีการสื่อสารประเด็นที่เข้าถึงง่ายที่สุด โดยการต้อนนิสต์มีการระบุปัญหาไปที่ตัวการหรือตัวแสดงต่าง ๆ เช่น ผู้อพยพชาวโรฮิงญา รัฐบาลไทย ขบวนการค้ามนุษย์ เจ้าหน้าที่ นักการเมือง ประเทศเมียนมา ประเทศมหาอำนาจ อาเซียน และสื่อมวลชน เป็นต้น

ในแง่ของการทำหน้าที่ “หาสาเหตุ” การต้อนนิสต์ได้ระบุถึงแรงผลักดันหรืออำนาจที่ก่อให้เกิดปัญหาผ่านกรอบเนื้อหาต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (การแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก) กฎหมาย (ปัญหาการลักลอบค้ามนุษย์ การคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่) ความมั่นคง (การหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ความมั่นคงทางทะเล) เศรษฐศาสตร์ (การแสวงหาโอกาสของแรงงานต่างด้าว ผลประโยชน์มหาศาลของธุรกิจใต้ดิน) ยุติธรรม (การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศเมียนมา) เป็นต้น

ในแง่ของการทำหน้าที่ “ตัดสินทางจริยธรรม” ที่มีการประเมินตัวการของสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น ปรากฏว่าการต้อนของสเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) มีการทำหน้าที่ตัดสินทางจริยธรรมมากที่สุด ถึงจำนวน 68.4% โดยผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการต้อนในกลุ่มนี้ของสเตฟฟ์ มีจุดเด่นหรือ

ลักษณะร่วมคือ 1. มีการสร้างตัวละครแบบคู่ตรงข้าม (มีผู้กระทำ-กับ-ผู้ถูกกระทำ หรือ อำนาจรัฐ-กับ-คนชายขอบ) 2. ชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องทางจริยธรรม (เจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน/พัวพันกับขบวนการค้ายาเสพติด หรือ ชาวไทยต่อต้านผู้อพยพ) และมีผลลัพธ์ที่ไม่พึงประสงค์ (ชาวโรฮิงญาถูกทารุณ/เสียชีวิต หรือ สังคมโลกประณามไทย) เป็นต้น

ในแง่ของการทำหน้าที่ “ชี้แนะทางออก” ที่มีการเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาและทำนายถึงผลหลังจากแก้ปัญหาแล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีเพียงการ์ตูน 1 ชิ้นของอรุณ (เดอะ เนชั่น) เท่านั้น (ชิ้นที่ 19) ที่พอจะเข้าข่ายดังกล่าว สาเหตุอาจเป็นเพราะข้อจำกัดของการ์ตูนการเมืองทั้งในแง่ของพื้นที่และเวลา เนื่องจากการ์ตูนนิสต์ต้องถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาด้วยรูปสัญลักษณ์เป็นหลักในคอลัมน์การ์ตูนที่มีพื้นที่จำกัด (1-3 ช่อง) และการนำเสนอประเด็นที่อิงเหตุการณ์ชนิดวัน-ต่อ-วัน ทำให้การ์ตูนนิสต์ต้องเน้นเรื่องความสดใหม่ (Timeliness) จึงขาดเวลาในการตกผลึก การ์ตูนเหล่านี้จึงมีการเสนอแนะวิธีแก้ปัญหา แต่ไม่มีการทำนายผลลัพธ์

3.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์

ก. การใช้รหัสในการ์ตูนโรฮิงญา

ในภาพรวม การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาโดยใช้ “รหัสสัตว์” มากที่สุด ในการ์ตูนจำนวน 42 ชิ้น รองลงมา ได้แก่ “รหัสบุคคล” 40 ชิ้น “รหัสวัฒนธรรม” 22 ชิ้น และ “รหัสสังคม” 7 ชิ้น

เมื่อวิเคราะห์แยกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์ ได้ผลลัพธ์ว่า

- สเตฟฟี (เดอะ เนชั่น) ใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุดในอัตรา 73.9%
- อรุณ (เดอะ เนชั่น) ใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุด 50%
- หมอ (บางกอกโพสต์) ใช้รหัส 3 ประเภทเท่า ๆ กัน ได้แก่ “รหัสบุคคล” “รหัสสัตว์” “รหัสวัฒนธรรม” จำนวนรหัสละ 33.3%
- ยุทธ (บางกอกโพสต์) ใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุด 66.6%
- กุ่ย (คมชัดลึก) ใช้ “รหัสสัตว์” มากที่สุด 63.6%
- ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) ใช้ “รหัสสังคม” มากที่สุด 50%
- เสี่ย (ไทยรัฐ) ใช้ “รหัสบุคคล” มากที่สุด 50%

เมื่อศึกษาการถ่ายทอดความหมายเชิงสัญลักษณ์ในแต่ละรหัสแล้ว ได้ข้อสรุปว่า

- **รหัสวัตถุ** รหัสวัตถุถูกใช้ในการสร้างรูปสัญลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบแบบอุปมากับบุคคลในข่าวหรือสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเป็นเครื่องประกอบฉากที่ใช้ในการอธิบายขยายความ การตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสวัตถุในการตูนโรฮิงญา ได้แก่ กุ่ย อรุณ หมอ และยุทธ การตูนของทั้งสี่คนมีจุดร่วมตรงที่เน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ ตัวการ์ตูนไม่ค่อยมีบทพูด การตูนนิสต์บางรายให้เหตุผลประกอบว่า เขาต้องการเน้นไปที่ประเด็นปัญหา หรือปัญหาเชิงโครงสร้าง มากกว่าตัวบุคคล

ในการใช้รหัสวัตถุ การนำรูปสัญลักษณ์สัตว์หรือสิ่งของมาใช้ในการเปรียบเทียบอุปมา กับชาวโรฮิงญานั้น สามารถมองได้ 2 แง่มุม คือ 1. เป็นการอุปมาอุปไมยเพื่อถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาโดยปราศจากอคติ ตัวอย่างเช่น การใช้รูปสัญลักษณ์ “ปลา” เพื่อสื่อถึงการตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์ของผู้มีอำนาจ หรือสื่อถึงภัยพิบัติ และการใช้รูปสัญลักษณ์ “วาฬเบลูก้า” ที่สะท้อนภาพการเหยียดสีผิว การใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” เพื่อสื่อถึงความไม่ชอบมาพากล และการใช้รูปสัญลักษณ์ “มือเท้า” เพื่อสื่อถึงสถานะแรงงานทาส ผู้ถูกกดขี่

- **รหัสบุคคล** รหัสบุคคลนิยมใช้ในการตูนการเมืองบนหนังสือพิมพ์มวลชน (หัวสี) หรือการ์ตูนที่เน้นเล่าเรื่องด้วยบุคคลในข่าว ตัวการ์ตูนมีบทพูดเยอะ ๆ การ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสบุคคลในการตูนโรฮิงญามากที่สุด ได้แก่ สเตฟฟ์ อรุณ ยุทธ และเซีย

ข้อดีของการใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ได้แก่ การที่ผู้อ่านสามารถระลึกถึงชาวโรฮิงญาจากภาพจำที่ปรากฏในข่าวและนำไปสู่การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาได้ทันที ซึ่งเซียให้เหตุผลว่า การที่การ์ตูนของเราใช้รหัสบุคคลเป็นประจำ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีกลุ่มผู้อ่านหลายระดับ จึงจำเป็นต้องถ่ายทอดเนื้อหาให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายที่สุด อย่างไรก็ตาม การใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ก็มีความเสี่ยงในแง่ของการกดทับอัตลักษณ์ โดยเฉพาะในผลงานหลาย ๆ ชิ้นของ สเตฟฟ์ ที่ทำให้ชาวโรฮิงญากลายเป็นตัวตลก การนำคนชายขอบที่ไม่มีตัวตนใน

สังคมมาล้อเลียนก็เหมือนเป็นการเหยียดหย้าซ้ำเติม ทำให้เรื่องราวความทุกข์ยาก หรือความสูญเสียของพวกเขากลายเป็นเรื่องเล่น ๆ หรือกลบเกลื่อนคดี

- **รหัสวัฒนธรรม** ในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าการ์ตูนนิสต์มักจะนำรหัสวัฒนธรรมที่เป็นสากล หรือรหัสวัฒนธรรมไทยที่ผู้คนคุ้นเคยกันดีมาใช้ในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญา โดยมีการหยิบยกภาษาสำนวน ความเชื่อ ภาพยนตร์ การละเล่น และโฆษณา มาเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมยกับสถานการณ์ของชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ที่ใช้รหัสวัฒนธรรมในการ์ตูนโรฮิงญา ได้แก่ หมอ ชัย ราชวัตร เชีย และ สเตฟี่

ตัวอย่างการใช้รหัสวัฒนธรรมที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ “อรุณ” มีการเลียนแบบโปสเตอร์หนังเรื่อง “จอร์จ” (Jaws) เพื่อสื่อถึงปัญหาการค้ำมนุษย์โรฮิงญา “ชัย ราชวัตร” มีการนำความเชื่อเรื่องวิญญาณอาฆาต มาใช้เปรียบเทียบว่ากรรมตามสนองเจ้าหน้าที่กัณฐิที่พัวพันกับการค้ำมนุษย์ “หมอ” นำสำนวนไทย “หนีเสือปะจระเข้” มาสื่อถึงสถานการณ์ที่ชาวโรฮิงญาลี้ภัยจากเมียนมาแล้วยังต้องมาตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ำมนุษย์ในไทย “เซีย” นำวลี “ซีตวงล้อม” มาอุปมาถึงการถูกจำกัดสิทธิของชาวโรฮิงญา และสเตฟี่ นำโฆษณาชุด “มาเลเซีย ทูริ เอเซีย” (Malaysia, Truly Asia) มาล้อเลียนเพื่อเสียดสีปัญหาการค้ำมนุษย์ และอคติทางชาติพันธุ์ในประเทศมาเลเซีย

- **รหัสสังคม** การใช้รหัสสังคมมักจะพบได้ในการ์ตูนในหนังสือพิมพ์มวลชน ซึ่งมีการใช้ตัวละครประจำในการดำเนินเรื่อง ตัวละครเหล่านั้นจะเป็นผู้นำประเด็นทางการเมืองหรือสังคมมาถ่ายทอดด้วยภาษาแบบบ้าน ๆ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น การ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสสังคมในการสร้างภาพแทนโรฮิงญา ได้แก่ ชัย ราชวัตร และ กุ่ย การ์ตูนของพวกเขามีจุดร่วมตรงที่เป็นการ์ตูนแบบ 3 ช่องจบ มีตัวละครที่เป็นเหมือนตัวแทนของชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชุด “ผู้ใหญ่มา กับทุ้งหมาเมิน” ของชัย ราชวัตร มีผู้ใหญ่มา กับตาจ้อย เป็นตัวละครหลัก มีฉากหลังเป็นหมู่บ้านในชนบท หรือในการ์ตูนชุด “เหตุเกิด...แยกบางนา” ของกุ่ย มี

เด็กชายปิด กับเด็กชายปอง เป็นตัวดำเนินเรื่อง มีฉากหลังเป็นสลัม ตัวละครเหล่านี้ จะหยิบยกประเด็นเรื่องโรฮิงญา มาพูดคุยถกเถียงกัน

ข. การใช้มุกในการ์ตูนโรฮิงญา

ในภาพรวม จากแนวคิดเรื่องมุกทั้ง 27 ประเภทของพอลลี คีเนอร์ (Polly Keener, 1992) ปรากฏว่ามุกที่การ์ตูนนิสต์นิยมใช้เป็นอันดับต้น ๆ ได้แก่ อันดับ 1 “การจูงใจให้คิด” จำนวน 30 ครั้ง อันดับ 2 “ความเห็นอันโจ่งแจ้ง” 20 ครั้ง อันดับ 3 มีจำนวนเท่ากับ 2 มุก คือ “เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก” กับ “จับแพะชนแกะ” มุกละ 11 ครั้ง อันดับ 4 มีจำนวนเท่ากับ 2 มุก คือ “อติพจน์” กับ “การยึดตามตัวอักษร” มุกละ 10 ครั้ง

มุกอื่น ๆ ที่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ “การเหน็บแนม” “ตลกเจ็บตัว” “ตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น” “คำที่มีความหมายสองนัย” “มนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ” “คำพูดที่น่าหัวเราะ” “การเลียนแบบ” “ความกลัว” “การใช้คำผวน” และ “ช่วงเวลาที่น่าอับอาย”

ในการนำเสนอประเด็นโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ได้นำมุกต่าง ๆ มาใช้ในการเล่าเรื่อง หรือสร้างอารมณ์ร่วมกับผู้อ่าน การ์ตูนนิสต์แต่ละคนมักจะมีมุกเฉพาะตัวที่ใช้เป็นประจำ และในการ์ตูนชิ้นหนึ่ง ๆ อาจถ่ายทอดด้วยมุกใดมุกหนึ่ง หรือประกอบสร้างขึ้นจากหลาย ๆ มุกก็ได้

เมื่อแยกพิจารณาการใช้มุกตามรายชื่อการ์ตูนนิสต์แล้ว เราพอจะสามารถอธิบายถึงลักษณะเฉพาะตัวในการสร้างสรรค์ผลงานของการ์ตูนนิสต์แต่ละคนได้ดังนี้

- สเตฟฟี (เดอะ เนชั่น) นิยมใช้มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง อติพจน์ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และตลกเจ็บตัว การ์ตูนของเขาเป็นตลกร้าย (black comedy) ที่มีการวิจารณ์อย่างรุนแรง มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคล มีการล้อเลียนอัตลักษณ์ หรือนำคำพูดของบุคคลในข่าวมาใส่สี่สีไข่ และมักจะมีการนำเสนอภาพของคู่ขัดแย้งในลักษณะที่สุดโต่ง
- อรุณ (เดอะ เนชั่น) นิยมใช้มุกการจูงใจให้คิด การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ
- หมอ (บางกอกโพสต์) นิยมใช้มุกการจูงใจให้คิด และการยึดตามตัวอักษร การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และมีการนำเสนอสุภาษิตต่าง ๆ มาใช้ในการอุปมาเปรียบเปรยกับประเด็นปัญหา

- ยุทธ (บางกอกโพสต์) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด การเหน็บแนม และตัวละครไม่รู้ว่า มีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น การ์ตูนของเขาเน้นการเล่าเรื่อง ด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และมักมีการสอดแทรกมุกตลกร้าย
- ก๊วย (คมชัดลึก) นิยมใช้มุมการจูงใจให้คิด จับแพะชนแกะ คำที่มีความหมายสองนัย และมนุษย์กลายเป็นสัตว์หรือสิ่งของ การ์ตูนของก๊วยมีสองประเภท ได้แก่ การ์ตูนแบบช่องเดียวจบ และการ์ตูนแบบสามช่องจบ ในการ์ตูนแบบช่องเดียวจบ เขาเน้นการเล่าเรื่องด้วยภาพ กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ และในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาเนี่ย บางครั้งเขาได้นำรหัสวัตถุ เช่น รูปสัญลักษณ์ปลาหรือแมลงวัน มาใช้ในการอุปมา เปรียบเทียบ ขณะที่ในการ์ตูนแบบ 2-3 ช่องจบนั้น บทสนทนาของตัวการ์ตูนจะมีการหักมุมในตอนจบ และมีการใช้สำนวนโวหารเพื่อประชดประชัน เสียตีสถานการณ์
- ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) นิยมใช้มุมจับแพะชนแกะ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และการเหน็บแนม ในการ์ตูนเรื่องผู้ใหญ่มากๆ ของเขา จะมีตัวการ์ตูนขาประจำถกเถียงกันเกี่ยวกับประเด็นร้อน มีการหักมุมตอนจบจนเป็นเอกลักษณ์ และน้ำเสียงของตัวการ์ตูนเต็มไปด้วยความประชดประชัน ขณะที่ในการ์ตูนคอลัมน์พิเศษวันอาทิตย์ จะมีการสร้างกรอบเนื้อหา ชูประเด็นหลักขึ้นมา แล้วเชื่อมโยงปัญหาต่าง ๆ ในสังคม ที่มีจุดร่วมบางประการ เช่น เรื่องของการคอร์รัปชัน หรือจริยธรรม และถ่ายทอดด้วยอารมณ์แบบเหน็บแนม ประชดประชัน
- เซีย (ไทยรัฐ) นิยมใช้มุมความเห็นอันโจ่งแจ้ง และการจูงใจให้คิด การ์ตูนของเขาเป็นแบบลูกผสม กล่าวคือ เป็นการ์ตูนแบบช่องเดียวจบที่ผสมผสานการเล่าเรื่องด้วยภาพและคำบรรยาย มีการใช้รูปสัญลักษณ์ที่กระตุ้นให้ผู้อ่านตีความ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีการกำกับภาพด้วยคำพูดของตัวการ์ตูนหรือคำบรรยายเรื่อง และมีการเสียดสีด้วยสำนวนโวหาร

ในแง่ของการครอบงำอัตลักษณ์ ประเภทมุกที่สเตฟานิยมใช้ดูจะเป็นปัญหามากที่สุด เพราะในเชิงจริยศาสตร์ การ์ตูนการเมืองควรจะทำหน้าที่วิพากษ์ผู้มีอำนาจ การเสียดสีด้วยภาพการ์ตูนเป็นกลวิธีในการระบายอารมณ์ทางการเมืองที่คุกรุ่น และลดทอนความก้าวร้าว แต่ในการ์ตูนของ

สเตฟฟ์ที่มีการใช้มุกประเภทตลกร้าย เช่น ความเห็นอันโจ่งแจ้ง อติพจน์ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก และตลกเจ็บตัว กับตัวการ์ตูนชาวโรฮิงญา เป็นการตอกย้ำซ้ำเติมคนชายขอบด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก แม้จะมีการนำเสนอความยุติธรรมหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพชาวโรฮิงญา แต่การนำเสนอออกมาในลักษณะของการเสียดสี เหน็บแนม หรือตลกเจ็บตัว ทำให้การถูกละเมิดหรือการถูกกดขี่ข่มเหงของชาวโรฮิงญาที่มีอยู่จริงกลายเป็นเรื่องตลกไป เข้าข่ายความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าการนำเสนอของสเตฟฟ์เป็นไปตามหลักจริยศาสตร์ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Free speech) โดยการตูนของเขามีแนวทางในการวิจารณ์บุคคลในข่าวอย่างตรงไปตรงมา และวิจารณ์ตัวแสดงทุกตัวอย่างเท่าเทียมกัน

มุกอีกประเภทหนึ่งที่จะเป็นปัญหาต่อกรณีคนชายขอบ ได้แก่ มุกจับแพะชนแกะ ที่มักจะปรากฏในการตูนแบบ 2-3 ช่องจบที่มีการหักมุมตอนจบของชัย ราชวัตร และก๊วย ซึ่งในกรณีของการตูนโรฮิงญาจากกลุ่มตัวอย่างนี้ พบว่ามีการนำประเด็นโรฮิงญาไปเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ ในเชิงลบ เช่น ประเด็นการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้รับสาร ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพจำว่าชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา หรือประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอหยิบยกปัญหาข้อนี้ไปอธิบายต่อในหัวข้อต่อไปเรื่องการสร้างพื้นที่หลอมรวม

ค. การสร้างพื้นที่หลอมรวม

ในการวิเคราะห์ส่วนนี้ได้มีการนำแนวทฤษฎีหลอมรวม (Blending Theory) ของซินเธีย เบลีย์ ลี (Cynthia Bailey Lee, 2003) มาประยุกต์ใช้ในการอธิบายการเชื่อมโยงรูปสัญลักษณ์หรือเชื่อมโยงประเด็นที่เกิดขึ้นในการตูนการเมือง จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าการตูนจำนวน 40% มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม

โดยธรรมชาติของการตูนการเมือง จะมุ่งเน้นไปที่การวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์การเมืองหรือผู้มีอำนาจทางการเมืองเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในกรณีของการตูนโรฮิงญา เรามักจะพบการปฏิสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้งระหว่างรัฐ (เช่น รัฐบาลไทย กองทัพไทย รัฐบาลเมียนมา) กับคนชายขอบ (ผู้อพยพชาวโรฮิงญา) นอกจากนี้ทฤษฎีหลอมรวมยังสามารถนำมาใช้อธิบายบทบาทของการตูนนิสต์ในฐานะนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) เนื่องจากการตูนนิสต์ต้องทำหน้าที่กลั่นกรองประเด็นร้อนต่าง ๆ ในแต่ละวันเพื่อนำมาถ่ายทอดบนช่องการ์ตูนซึ่งมีพื้นที่จำกัดทางออกของการตูนนิสต์คือการนำประเด็นต่าง ๆ มาร้อยเรียงกันบนพื้นที่หลอมรวมและนำเสนอประเด็นเหล่านั้นไปพร้อม ๆ กัน โดยการตูนนิสต์จากกลุ่มตัวอย่างแทบทุกคน (6 ใน 7 คน) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมในการตูนโรฮิงญา ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่าการสร้างพื้นที่หลอมรวมในลักษณะของ

การเชื่อมโยงประเด็นนี้มีอยู่ 2 แบบคือ 1. เป็นการเชื่อมโยงที่มีจุดร่วมในเชิงประเด็นหรือเชิงนามธรรม และ 2. เป็นการเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

1) การเชื่อมโยงที่มีจุดร่วมในเชิงประเด็นหรือเชิงนามธรรม

ในการสร้างพื้นที่หลอมรวมประเภทนี้ เรามักจะพบกลวิธีการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย (Metaphor) และการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy) เป็นการนำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีจุดร่วมบางอย่างมาถ่ายทอดร่วมกันในพื้นที่หลอมรวม แง่ดีของวิธีนี้คือการที่ผู้เขียนสามารถโยงประเด็นเดียวได้ทั้งสองตัว ถ่ายทอดประเด็นทางสังคม 2 เรื่องไปได้พร้อม ๆ กัน และการเชื่อมโยงบริบทของการเมืองไทยที่ผู้อ่านมีความคุ้นเคยนี้ มีส่วนช่วยในการอธิบายเปรียบเทียบเปรย ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจประเด็นโรฮิงญาได้ง่ายขึ้น อีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ การสร้างพื้นที่หลอมรวมในเชิงนามธรรม ดังเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 52 ของอรุณ (เดอะ เนชั่น) ซึ่งมีการใช้กลวิธีอุปมาอุปไมย ด้วยการนำวิกฤตผู้อพยพชาวโรฮิงญาไปเปรียบเปรยกับวิกฤตโลกร้อนที่อาจทำให้หิมะขั้วโลกสูญพันธุ์ การที่ชาวโรฮิงญาไปอยู่บนแพน้ำแข็งในขั้วโลก สื่อนัยยะถึง ความโดดเดี่ยวสิ้นหวัง การเป็นคนชายขอบ หรือการที่ประชาคมโลกแสดงความเย็นชาต่อพวกเขา นอกจากนี้ยังเป็นการอุปมาอุปไมยกับสถานการณ์ของหิมะขั้วโลก สื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาเป็นชนชาติที่ไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และการที่ประชาคมโลกละเลยพวกเขา ทำให้พวกเขาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์

2) การเชื่อมโยงแบบจับแพะชนแกะ

ในการสร้างพื้นที่หลอมรวมแบบนี้ มีการเชื่อมโยงประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกัน คนละทิศคนละทาง ซึ่งมักจะพบได้ในการ์ตูนที่มีการใช้มุกจับแพะชนแกะ โดยปรากฏว่าทั้ง 11 ชิ้น (อัตรา 100%) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ตัวอย่างเช่นในผลงานการ์ตูนของชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) และก๊วย (คมชัดลึก) ที่เป็นการ์ตูนแบบ 2-3 ช่องจบ ซึ่งมีการหักมุมตอนจบเป็นเอกลักษณ์ การ์ตูนเหล่านี้จะเริ่มเรื่องด้วยการที่คู่สนทนาเปิดประเด็นตั้งคำถาม แล้วปิดเรื่องด้วยการตอบคำถามแบบยอกย้อน ซึ่งชัย ราชวัตรให้เหตุผลว่า การสร้างพื้นที่หลอมรวมในการ์ตูนโรฮิงญาของเขา มีจุดประสงค์เพื่อนำประเด็นโรฮิงญามาเสียดสีกับสถานการณ์การเมืองในประเทศ ขณะที่ในผลงานการ์ตูนของสเตฟี่ (เดอะ เนชั่น) หลาย ๆ ชิ้นจะมีการจับแพะชนแกะเพื่อเหน็บแนมผู้มีอำนาจ ตอกย้ำความผิดปกติกติในเชิงนโยบายหรือวาทกรรม ตัวอย่างเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 62 มีการนำประเด็นเรื่องโรฮิงญาไปเชื่อมโยงกับแผนการจัดซื้อ

เรือดำน้ำเงินของกองทัพไทย ซึ่งในเชิงข้อเท็จจริงแล้วทั้งสองประเด็นนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย แต่เป็นการนำประเด็นโรฮิงญาไปโยงเพื่อขยายปมโจมตีวาทกรรมการเมืองของกองทัพไทยที่มักจะใช้เหตุผลเรื่องความมั่นคงมาบอกปิดผู้อพยพชาวโรฮิงญาเสมอ และเสียดสีการโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มการเมืองขวาจัดที่มีการสร้างทฤษฎีสมคบคิดว่า ปัญหาโรฮิงญา ลึกลับ ๆ แล้วมีที่มาจากยุทธศาสตร์ปึกหมุดของประเทศสหรัฐอเมริกา (ดังเช่นชุดความคิดที่ว่า สหรัฐฯ หนีภัยเรื่องโรฮิงญาไปเป็นข้ออ้างในการขอใช้สนามบินอุตะเถาเพื่อส่งเครื่องบินสอดแนมเข้าไปในทะเลจีนใต้ เป็นต้น)

หากนำการ์ตูนโรฮิงญาทั้ง 26 ชิ้นที่มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมมาวิเคราะห์ต่อโดยแยกตามประเด็น ปรากฏว่ามีการเชื่อมโยงประเด็นโรฮิงญากับประเด็นเรื่อง “การเมือง” มากที่สุด 10 ครั้ง รองลงมาได้แก่ประเด็นต่าง ๆ เช่น “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” 6 ครั้ง “เศรษฐกิจ” 5 ครั้ง “ความมั่นคง” 5 ครั้ง “ประเด็นอื่น ๆ” 4 ครั้ง “ผู้อพยพกลุ่มอื่น ๆ” 3 ครั้ง “กระบวนการยุติธรรม” 2 ครั้ง

จากข้อมูลข้างต้นนี้อาจอนุมานได้ว่า ประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกระบวนการยุติธรรม ในขณะเดียวกัน บางครั้งการเชื่อมโยงในลักษณะจับแพะชนแกะก็อาจจะส่งผลกระทบต่อชาวโรฮิงญาในแง่ของการครอบงำอัตลักษณ์ เนื่องจากมุมมองที่ถ่ายทอดออกมาผ่านตัวการ์ตูนในลักษณะเสียดสี เหน็บแนม แม้จะมีเนื้อหาแบบที่เล่นที่จริง แต่ก็ส่งผลต่อการรับรู้ของผู้รับสาร ในแง่ของการสร้างภาพจำว่าประเด็นโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีวาระซ่อนเร้น เป็นเครื่องมือของกลุ่มการเมือง หรือประเทศมหาอำนาจ หรือมีการนำเสนอภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาแบบแฝงอคติ นำไปสู่การรับรู้ที่พวกเขาเป็นปัญหา

3.3 การถ่ายทอดวาทกรรม

จากการศึกษาวาทกรรมในกลุ่มตัวอย่างการ์ตูนโรฮิงญา ผู้วิจัยพบว่าการ์ตูนนิสต์ได้ถ่ายทอดวาทกรรมออกมาในรูปของการสะท้อน โต้ตอบ หรือผลิตซ้ำวาทกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในข่าวสาร ซึ่งในการ์ตูนแต่ละชิ้นอาจจะมีการปะทะประสานของวาทกรรมจากหลาย ๆ แหล่งก็ได้

ในการพิจารณาคู่ขัดแย้งหลัก ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของปอล ริเคอร์ (Paul Ricœur, 1984) ที่ตั้งคำถามว่า “ใครเป็นผู้ถูกพูดถึง” “ใครเป็นผู้พูด” “ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง” “ใครเป็นผู้รับผิดชอบทางศีลธรรม” เมื่อนำข้อมูลของคู่ขัดแย้งหลักที่ปรากฏในตัวอย่างทั้งหมดมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า ในการ์ตูนทุกชิ้นมีการกล่าวถึง “ชาวโรฮิงญา” ขณะที่คู่ขัดแย้งหลักนั้นประกอบด้วยตัวแสดงหลากหลาย

ตัวแสดงที่ปรากฏบ่อยที่สุด ได้แก่ “รัฐไทย” “รัฐเมียนมา” “ขบวนการค้ามนุษย์” “ชาวไทย” “สหรัฐอเมริกา” “อาเซียน” และ “กองทัพเรือไทย” เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วสามารถอนุมานได้ว่า ในปรากฏการณ์โรฮิงญาที่ขัดแย้งส่วนใหญ่คือรัฐ(ทั้งไทยและต่างประเทศ) สถาบันการเมือง องค์กรระหว่างประเทศ สถาบันทหาร ประชาชนไทย ประชาคมโลก เจ้าหน้าที่ และองค์กรอาชญากรรม

แต่ในแง่ของการวิเคราะห์วาทกรรม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ “เสียงที่ถูกเปล่งออกมา” จึงได้มีการนำแนวคิดของนอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) ที่ว่าเมื่อวิเคราะห์วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ผู้วิเคราะห์ควรพิจารณาด้วยว่าเสียงที่ปรากฏในตัวบทมาจากทุกฝ่ายเท่ากันหรือไม่ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่กำเนิดวาทกรรม ได้ผลลัพธ์ว่าเสียงต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวบทการตูนโรฮิงญาถูกสะท้อนออกมาจากสถาบันและภาคส่วนต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ “สถาบันสื่อ” “สถาบันการเมืองไทย” “สถาบันการเมืองต่างประเทศ” “องค์กรระหว่างประเทศ” “สถาบันทหาร” “ภาคประชาสังคม” “ภาคประชาชน” และ “กลุ่มการเมืองขบวนการ”

การที่ “สถาบันสื่อ” เสียงดังที่สุดในการ์ตูนโรฮิงญา อาจสะท้อนภาพของการตูนนิสต์ทั้งในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) และนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) ที่ทำหน้าที่กั้นกรองประเด็นร้อนต่าง ๆ ในแต่ละวันเพื่อนำมาถ่ายทอดบนช่องการ์ตูน อ้างอิงตามแนวคิดเรื่องสัมพันธ์บท โรลันด์ บาร์ธส์ (Roland Barthes, 1967) กล่าวว่า ตัวบทหนึ่ง ๆ หาใช้สิ่งที่อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง ทว่าสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ ดังนั้นความหมายของตัวบทจึงเกิดขึ้นเพราะกระบวนการตีความที่ตัวบทหนึ่งไปสัมพันธ์กับตัวบทอื่น ๆ รวมทั้งบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ ฉะนั้นวาทกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในการตูนโรฮิงญาจึงไม่ได้ปรากฏขึ้นมาลอย ๆ แต่เกิดจากการสะท้อนหรือโต้ตอบวาทกรรมที่ปรากฏอยู่แล้วในตัวบทอื่น ๆ หรือบริบททางสังคม ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม

ในการตูนแต่ละชิ้นอาจจะประกอบด้วยวาทกรรมจากหลายแหล่ง มีการปะทะประสานกันของวาทกรรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับว่าการ์ตูนนิสต์จะให้น้ำหนักกับวาทกรรมใดมากที่สุด การตัดสินใจของการ์ตูนนิสต์อาจจะเป็นไปตามมุมมอง ประสบการณ์ บุคลิกของหนังสือพิมพ์ หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ตัวอย่างเช่น ในการตูนชิ้นที่ 47 ของก्यू (คมชัดลึก) ประโยคคำถามสั้น ๆ ของตัวการ์ตูนต่อหน้าเทพีเสรีภาพที่ว่า “ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!!” มีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดวาทกรรมจำนวนมาก ได้แก่ ทางทหารรัฐ รัฐบาลไทย ประชาชนทั่วไป เซเลบการเมืองฝ่ายขวา (เสธ.น้ำเงิน) หรือเซเลบการเมืองฝ่ายซ้าย (จอห์น วิญญู) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะการเสียดสีของการ์ตูนนิสต์ให้น้ำหนักกับวาทกรรมของกลุ่มการเมืองขบวนการมากที่สุด อ้างอิงจากบทความ “ค้นพบดินแดนใหม่รับ ชาวโรฮิงจาอพยพ ไม้อันจำนวนแล้ว” ของเสธ.น้ำเงิน ท้ายบทความกล่าวว่า “มุ่งตรงไปยังดินแดนอเมริกาเท่านั้น ก็ไม่ต้องไวยวายใด ๆ อีกต่อไป ทืออเมริกา แผ่นดินว่างเปล่ามากมาย จะหวง และงก ไว้ทำไม ??”

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ถ้าหากพิจารณาว่า “ใครเสียงดังที่สุด” ในตัวบท นอกเหนือจาก “สถาบันสื่อ” แล้ว สถาบันหรือภาคส่วนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมากที่สุด ได้แก่ “สถาบันการเมือง” ทั้งไทยและต่างประเทศ ซึ่งก็ตรงกับธรรมชาติของการตัดสินใจในเมืองในหนังสือพิมพ์ที่มุ่งเน้นถ่ายทอดประเด็นทางการเมืองเป็นหลัก ฉะนั้นเสียงสะท้อนที่ปรากฏออกมาจึงมักจะเป็นเสียงของผู้มีอำนาจรัฐ ซึ่งในปรากฏการณ์โรฮิงญา รัฐที่เป็นคู่ขัดแย้งกับคนชายขอบ มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่จะนำไปสู่ปฏิบัติการต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญา นอกจากนี้ว่าทกรรมของรัฐยังมีอิทธิพลในการโน้มน้าวความคิดเห็นของประชาชนหรือปฏิบัติการทางสังคม ในการที่จะแสดงปฏิกิริยาเชิงบวก(ต้อนรับ/ช่วยเหลือ/แสดงความเห็นใจ) หรือปฏิกิริยาเชิงลบ(ต่อต้าน/ปฏิเสธความช่วยเหลือ/เหยียดหยาม)

ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาถึงเสียงสะท้อนของคนชายขอบอย่างเช่นผู้อพยพชาวโรฮิงญา จะสังเกตเห็นความผิดปกติบางอย่าง กล่าวคือ แม้ว่า “ชาวโรฮิงญา” จะเป็นตัวแสดงหลักที่ถูกถ่ายทอดในรูปของภาพแทนหรือถูกกล่าวถึงในตัวบทการตัดสินใจทุกชิ้น แต่ในการค้นหาสัมพันธบท ปรากฏว่าการตัดสินใจเพียงไม่กี่ชิ้นที่มีเสียงสะท้อนจากชาวโรฮิงญาโดยตรง ว่าทกรรมทางเลือกที่แสดงจุดยืนอยู่ข้างชาวโรฮิงญาส่วนใหญ่มาจาก “ภาคประชาสังคม” ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สมาคมโรฮิงญาแห่งประเทศไทย กลุ่มมุสลิมไทย นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ถ้าหากพิจารณาในเชิงปริมาณแล้ว ว่าทกรรมจากภาคประชาสังคมปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างน้อย เพียงร้อยละ 12.3 (ปรากฏ 8 ครั้งจากการตัดสินใจทั้งหมด 65 ชิ้น)

เมื่อพิจารณาตามประเภทของว่าทกรรมที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ระบุว่า “ว่าทกรรมการเมือง” มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่ว่าเสียงของ “สถาบันการเมือง” มีน้ำหนักมากเป็นอันดับต้น ๆ ในตัวบทการตัดสินใจตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ฉะนั้นต่อไปนี้ผู้วิจัยจึงขออธิบายเกี่ยวกับว่าทกรรมอีก 2 ประเภทที่พบบ่อย และเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ว่าทกรรมของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้แก่ 1. ว่าทกรรมแฝงอคติ และ 2. ว่าทกรรมทางเลือก

1) ว่าทกรรมแฝงอคติในการตัดสินใจ

ตามแนวคิดของเทียน เอ ฟาน ไดก์ (Teun A. van Dijk, 2008) การจะตัดสินว่าว่าทกรรมที่ศึกษาเป็นว่าทกรรมแฝงอคติ (หรือว่าทกรรมเหยียดเชื้อชาติ) หรือไม่นั้น เมื่อใดที่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ถูกนำเสนอว่า “ไม่ปกติ” “ด้อยกว่า” หรือ “เป็นปัญหา” เมื่อนั้นเราจึงกล่าวได้ว่าเข้าข่ายกรณีว่าทกรรมแฝงอคติ

กลวิธีหลัก ๆ ที่ใช้ในวาทกรรมแฝงอคติ ได้แก่ ก) การให้นิยาม ข) การบอกปิด ค) การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา และ ง) การทำให้เป็นเรื่องตลก ซึ่งในการ์ตูนที่มีวาทกรรมแฝงอคติแต่ละชิ้นอาจจะมีการใช้กลวิธีหนึ่ง ๆ หรือหลายกลวิธีผสมกันก็ได้

จากการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างที่เข้าข่ายว่ามีวาทกรรมแฝงอคติ กลวิธีที่ถูกใช้มากที่สุด คือ “การบอกปิด” รองลงมาคือ “การให้นิยาม” “การทำให้เป็นเรื่องตลก” และ “การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา” ซึ่งในการ์ตูนใช้กลวิธีต่าง ๆ เหล่านี้มักจะมีการให้เหตุผลประกอบ ในที่นี้ผู้วิจัยพบชุดความคิดหลัก ๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนวาทกรรม 6 อย่าง ได้แก่ “ความแตกต่างชาติพันธุ์” “ผลประโยชน์ชาติ” “ความมั่นคง” “เกมการเมือง” “ชาตินิยม” และ “ความแตกต่างทางศาสนา”

ก) การบอกปิด

วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการบอกปิดหรือปฏิเสธผู้อพยพด้วยการให้เหตุผลต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

- การบอกปิดผู้อพยพโดยชวาทกรรม “ผลประโยชน์ของชาติ” โดยให้เหตุผลเรื่องผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ปากท้องของประชาชน หรือความขาดแคลน
- การบอกปิดผู้อพยพโดยชวาทกรรมเรื่อง “ความมั่นคง” โดยตัวแทนรัฐบาลหรือกองทัพให้เหตุผลว่า เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ
- การบอกปิดผู้อพยพโดยชวาทกรรมเรื่อง “เกมการเมือง” โดยชี้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีผู้อยู่เบื้องหลัง ชาวโรฮิงญาตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มอำนาจเก่าหรือประเทศมหาอำนาจ หรือเป็นผลพวงมาจากรัฐบาลก่อน ๆ ทำให้กรณีปัญหาของผู้อพยพกลายเป็นเรื่องที่ไม่ชอบธรรมไป
- การบอกปิดผู้อพยพโดยชวาทกรรมเรื่อง “ชาตินิยม” โดยเน้นย้ำว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ
- การบอกปิดปัญหาโดยหยิบยกเหตุผลอื่น ๆ เช่น เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” การที่รัฐต่าง ๆ ปฏิเสธที่จะกล่าวถึงผู้อพยพหรือหลีกเลี่ยงการอภิปรายโดยตรงไปตรงมา เพราะมีความหวั่นเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ข) การให้นิยาม

- วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการให้นิยามแก่ผู้อพยพในลักษณะต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น
- ให้นิยามว่าเป็น “ภรรยา” โดยชวาทกรรมเรื่องผลประโยชน์ของชาติเป็นเหตุผลหลัก มีการให้นิยามต่าง ๆ เช่น ชาวโรฮิงญาเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย เป็นแรงงานราคาถูก เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่ผู้อพยพลี้ภัย
 - ให้นิยามว่าเป็น “ภัยต่อความมั่นคง” มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงที่พูดเป็นนัย ๆ ว่าชาวโรฮิงญาที่มีพิธี อาจจะมีพัวพันกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
 - ให้นิยามว่าเป็น “ชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ” ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ ในการ์ตูนชิ้นที่ 47 การ์ตูนตั้งคำถามว่า “*ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!!*”
 - ให้นิยามว่า “เป็นเวรเป็นกรรม” ตัวอย่างเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 6 ที่มีการสร้างภาพแทนให้ พ.ต.ท.ทักษิณกลับชาติมาเกิดเป็นชาวโรฮิงญา ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์โดยชาวไทยในสื่อออนไลน์ว่าความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงญาเป็นเรื่องของเวรกรรมที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “*มีใครอยากเกิดใหม่เป็นชาวโรฮิงญาไหมล่ะ?*” ที่สะท้อนวิถีคิดแบบไทยพุทธที่เชื่อว่าความต้อโอกาสทางสังคมเป็นเพราะผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน
 - ให้นิยามว่า “เป็นปัญหา/เป็นความผิด” ตัวอย่างเช่นต้นกำเนิดวาทกรรมในการ์ตูนชิ้นที่ 55 นางซิค ฮาสินา ผู้นำของประเทศบังกลาเทศ กล่าวว่าควรเอาผิดกับผู้อพยพที่ก่อปัญหา โดยเธอให้เหตุผลว่า “*ไม่ถูกต้องนักที่จะบอกว่า ทุกคนทำแบบนี้เพราะความยากจน แต่ดูเหมือนเป็นเพราะคิดว่ามีเงินก้อนโตรออยู่ในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความป่วยจิตอย่างหนึ่ง*”
 - ให้นิยามว่า “เป็นเครื่องมือทางการเมือง” ตัวอย่างที่ชัดเจนคือในการ์ตูนชิ้นที่ 44 ที่มีการสร้างภาพแทนโรฮิงญาโดยใช้รูปสัญลักษณ์ “แมลงวัน” กำลังบินตอมเทพีเสรีภาพ เพื่อสื่อความหมายว่าปัญหาผู้อพยพโรฮิงญาที่มีความไม่ชอบมาพากล มีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ชักใยบงการ

ค) การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา

วาทกรรมที่ปรากฏในการ์ตูนโรฮิงญา มีการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา สร้างความเป็นอื่น ด้วยการหยิบยกชุดความคิดบางอย่าง เช่น

- ชี้ให้เห็นความแตกต่างทาง “ชาติพันธุ์” โดยวาทกรรมส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดจากสถาบันการเมืองของประเทศเมียนมา ซึ่งมีการให้นิยามว่าชาวโรฮิงญาเป็นชาวเบงกาลี (เป็นผู้อพยพจากบังกลาเทศ) พวกเขาไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยของประเทศเมียนมา หรือการที่ผู้นำเมียนมา ทั้งอดีตประธานาธิบดีเต็ง เส่ง หรือนางออง ซาน ซูจี ตั้งเงื่อนไขในการเจรจากับนานาชาติว่า “ห้ามใช้คำว่าโรฮิงญา” รวมทั้งการที่กลุ่มการเมืองชาตินิยมจัดในเมียนมาประกาศกร้าวว่า “ประเทศเราไม่มีชาวโรฮิงญา” เป็นการสร้างความเป็นอื่นให้กับชาวโรฮิงญา และปฏิเสธการมีตัวตนของพวกเขา
- ชี้ให้เห็นความแตกต่างทาง “ศาสนา” ในการ์ตูนชิ้นที่ 17 และ 55 การ์ตูนนิสต์ได้เสียดสีวาทกรรมการสร้างความเป็นอื่นในประเทศเมียนมาที่มีปมเหตุมาจากความแตกต่างทางศาสนา ในการ์ตูนชิ้นที่ 17 พระสงฆ์ชาวเมียนมาถือป้ายประท้วง “โรฮิงญาออกไป!” และในการ์ตูนชิ้นที่ 55 ตัวการ์ตูนนายพลเต็ง เส่ง พูดว่า “เราทำโทษพวกเขาที่ไม่ยอมเป็นชาวพุทธเครื่องศาสนาแบบเรา”

ง) การทำให้เป็นเรื่องตลก

การ์ตูนที่มีการใช้กลวิธีนี้ในกลุ่มตัวอย่าง พบว่าทั้งหมดเป็นผลงานของสเตฟท์ หลายชิ้นมีการสร้างภาพตัวแทนชาวโรฮิงญาในลักษณะที่ด้อยกว่า เช่น การล้อเลียนเรื่องสีผิว นำไปเปรียบเทียบกับสัตว์ การทำให้กลายเป็นวัตถุ หรือมีการถ่ายทอดความสูญเสียของเหยื่อข้ามมนุษย์ออกมาในเชิงตลกขบขัน การใช้มุกแบบตลกเจ็บตัว ทั้งหมดนี้เป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติที่เกิดขึ้นจากทางฝั่งการ์ตูนนิสต์เอง การทำให้ประเด็นโรฮิงญากลายเป็นเรื่องตลก นอกจากจะเป็นการลดทอนความจริงจังของวิกฤต ทำให้เรื่องคอขาดบาดตายกลายเป็นเรื่องตลกขบขันแล้ว ยังเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของคนชายขอบ ทำให้พวกเขากลายเป็นตัวตลก ตอกย้ำมายาคติเรื่องการเหยียดสีผิวหรือคนไม่เท่ากัน ถึงแม้การ์ตูนนิสต์อาจจะมีเจตนาตีในการสะท้อนอคติทางเชื้อชาติหรือการเลือกปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย แต่การนำเสนอแบบสุดโต่งเช่นนี้ ด้วยการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญาถูกทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้งเพราะปมปัญหาเรื่องสีผิว อาจจะทำให้ผลลัพธ์ตรงกันข้าม ทั้งในแง่ของการผลิตซ้ำวาทกรรมเหยียดสีผิว หรือการกลบเกลื่อนความรุนแรง นอกจากนี้การที่การ์ตูนนิสต์ใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบเหน็บแนม แทงใจดำ แทนที่จะไปกระตุ้นเตือนให้ผู้รับสารคำนึงถึงมนุษยธรรม แต่อาจจะกลับกลายเป็นการตอกย้ำอคติ ทำให้ผู้รับสารมีปฏิกิริยาต่อต้านชาวโรฮิงญามากยิ่งขึ้น

2) วาทกรรมทางเลือก

ผู้วิจัยให้นิยามวาทกรรมทางเลือกกว่าเป็นวาทกรรมที่มีเนื้อหาสวนทางกับวาทกรรมกระแสหลัก และแสดงจุดยืนอยู่ข้างเดียวกับคนชายขอบ (ในที่นี้คือชาวโรฮิงญา) ซึ่งชุดความคิดหลักที่ถูกนำเสนอในวาทกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ชุดความคิดเรื่อง “มนุษยธรรม” และ “สิทธิมนุษยชน”

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ การตุนนิสต์ที่มีอุดมการณ์การเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย มีอัตราส่วนการนำเสนอวาทกรรมทางเลือกสูงที่สุด ได้แก่ “เซีย” (ไทยรัฐ) และ “อรุณ” (เดอะ เนชั่น) เมื่อพิจารณาผลงานแยกตามรายชื่อการตุนนิสต์แต่ละราย พบว่า เซีย มีอัตราการนำเสนอมากที่สุดถึง 100% รองลงมาคือ อรุณ จำนวน 83.3%

เมื่อผู้วิจัยนำการตุนที่มีวาทกรรมทางเลือกในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 23 ชิ้น มาวิเคราะห์เพื่อหาจุดร่วมในเชิงความคิด จะพบข้อเสนอแนะหลัก ๆ ในการแก้ปัญหาวิกฤตโรฮิงญาอยู่ 7 ข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

- ให้รัฐแก้ปัญหาค้ามนุษย์
- ให้แก้ปัญหาที่ประเทศต้นทาง (เมียนมา)
- ให้ประชาชนไทยลดอคติทางชาติพันธุ์
- เรียกร้องให้อาเซียนมีบทบาทนำในการแก้ปัญหา
- รณรงค์ด้านมนุษยธรรม
- การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าของภาครัฐ
- แก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง (เช่น ระบบยุติธรรม, เสรีภาพสื่อ)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยค้นพบว่า อุดมการณ์ทางการเมือง มีอิทธิพลต่อวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในการตุนการเมือง จากการศึกษาตัวบทการตุนและการสัมภาษณ์การตุนนิสต์ ผู้วิจัยค้นพบจุดขัดแย้งบางประการที่มีนัยสำคัญ กล่าวคือ จากการไปสัมภาษณ์การตุนนิสต์ส่วนหนึ่ง แทบทุกท่านมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นโรฮิงญาเป็นอย่างดี และมีความเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมของผู้อพยพ แต่เมื่อศึกษาตัวบทจากการตุนทั้งหมด กลับพบวาทกรรมแฝงอคติจำนวนไม่น้อย (จำนวน 21 ครั้ง จากการตุนทั้งหมด 65 ชิ้น คิดเป็นอัตราส่วน 32.3%) ในการตุนบางชิ้นมีจุดขัดแย้งระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับวาทกรรม และในบางช่วงเหตุการณ์จะพบเห็นการวางกรอบเนื้อหาที่แตกต่างกันระหว่างการตุนนิสต์อย่างชัดเจน ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า

- การตุนที่มีวาทกรรมแฝงอคติส่วนใหญ่เป็นผลงานของ สเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) จำนวน 16 ชิ้น คิดเป็นอัตรา 69% โดยสเตฟฟ์เป็นการตุนนิสต์ชาวตะวันตกเพียงคนเดียวในกลุ่มตัวอย่าง

การ์ตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศสผู้นี้มีแนวทางการเขียนการ์ตูนแบบเสียดสี วิจารณ์อย่างรุนแรง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า แนวทางของเขาสอดคล้องกับแนวคิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Free Speech) แบบเสรีนิยมสุดโต่ง

- การ์ตูนนิสต์ชาวไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย เช่น เซีย (ไทยรัฐ) หรือ อรุณ (เดอะ เนชั่น) มีแนวโน้มที่จะนำเสนอวาทกรรมทางเลือกในหัวข้อ “มนุษยธรรม” หรือ “สิทธิมนุษยชน” มากกว่าการ์ตูนนิสต์รายอื่น ๆ
- ขณะที่การ์ตูนนิสต์ชาวไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม เช่น เซ็น ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) หรือ กุ่ย (คมชัดลึก) และยุทธ (บางกอกโพสต์) มีแนวโน้มที่จะตั้งข้อสงสัยกับสถานการณ์มากกว่า

อ้างอิงจากบทสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์เจ้าของผลงานการ์ตูนโรอิงญา แม้ว่าทุกรายจะมีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้อพยพชาวโรอิงญาในฐานะเพื่อนมนุษย์หรือปัจเจกบุคคล แต่การ์ตูนนิสต์ส่วนหนึ่งก็รู้สึกคลางแคลงใจในสถานการณ์ หรือมองว่าการรับรู้แลผู้อพยพไม่ใช่ทางออกที่ยั่งยืน หมอ (บางกอกโพสต์) วิพากษ์ว่า บางครั้งประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของมหาอำนาจ หรือในการสัมภาษณ์ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) แม้ชัยจะกล่าวถึงเรื่องมนุษยธรรมเป็นหลัก แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดที่ทำให้ประเทศไทยต้องแบ่งรับแบ่งสู้ และกล่าวถึงกลุ่มการเมืองที่นำเรื่องโรอิงญามาสร้างประเด็นขัดแย้งทางการเมือง และกุ่ย (คมชัดลึก) ตอบคำถามว่า เรื่องโรอิงญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันหลายมิติ ประเด็นในการหยิบยก ก็จะมองในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนมากที่สุด ภายหลังผู้วิจัยได้ทำการสอบถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดในการ์ตูนชิ้นที่ 56 เนื่องจากไม่แน่ใจว่ารูปสัญลักษณ์ “มืออียู” (ภาพตัวแทนสหภาพยุโรป) จะหยิบหรือจะเขี่ยเรือโรอิงญา ซึ่งกุ่ยได้วิพากษ์บทบาทของสหภาพยุโรปต่อกรณีผู้อพยพโรอิงญาว่าเป็นเรื่องของเกมการเมือง

ตัวอย่างจากเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนความแตกต่างเชิงอุดมการณ์ของการ์ตูนนิสต์อย่างเห็นได้ชัด คือ ในช่วงวิกฤติโรอิงญาปี ‘58 ระหว่างวันที่ 19-24 พ.ค. ที่กำลังมีกระแสข่าวเรื่องสหรัฐอเมริกากดดันไทยตั้งศูนย์พักพิงโรอิงญานั้น ปรากฏว่าการ์ตูนที่มีกรอบเนื้อหาเรื่อง “การแทรกแซงของสหรัฐ” ทั้ง 7 ชิ้นที่มาจากในช่วงเวลาดังกล่าว ล้วนแต่เป็นผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม เช่น กุ่ย (คมชัดลึก) ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) และยุทธ (บางกอกโพสต์) ในขณะที่การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนคติการเมืองแบบเสรีนิยม/ประชาธิปไตย เช่น เซีย (ไทยรัฐ) หรืออรุณ (เดอะ เนชั่น) กลับนำเสนอการ์ตูนด้วยกรอบเนื้อหา “มนุษยธรรม”

ข้อสังเกตที่ว่านี้ สามารถนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับแนวคิดทางการเมืองและปฏิภพการต่อผู้พวยพที่ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน โดยในระดับสากลนั้น ขั้วการเมือง “อนุรักษ์นิยม(ฝ่ายขวา)” ยึดถือแนวคิดเรื่องชาตินิยมซึ่งมีความยึดโยงกับเชื้อชาติและเขตแดนสูง จึงมีแนวโน้มที่จะกีดกันผู้พวยพมากกว่า โดยเฉพาะในกลุ่มชาวจัดนั้นมักจะไม่พอใจต่อคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนา เพราะเกรงว่าคนแปลกหน้า/คนอื่น จะเข้ามาแย่งชิงพื้นที่ในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ขณะที่ขั้วการเมือง “เสรีนิยม(ฝ่ายซ้าย)” มีแนวคิดที่เป็นมิตรกับผู้พวยพมากกว่า ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการเดินทาง การเปิดพรมแดน การส่งเสริมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อีกทั้งหลักมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการที่สอดคล้องกับอุดมการณ์เสรีนิยม มองก้าวผ่านเรื่องของอธิปไตย เรื่องของผลประโยชน์ภายในประเทศ และมองว่าคนที่เขาเดือดร้อนเป็นมนุษย์ร่วมโลก

ถ้าหากมองย้อนไปที่แหล่งกำเนิดวาทกรรมของการ์ตูนโรฮิงญา ในแง่ของสถาบันสื่อ ผู้วิจัยค้นพบความเชื่อมโยงระหว่างการ์ตูนการเมืองกับวาทกรรมสื่ออย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ แม้การ์ตูนชิ้นหนึ่งจะถูกประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรมข่าวหลาย ๆ แหล่ง โดยการ์ตูนนิสต์ทำหน้าที่เป็นเหมือนนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) ที่คอยคัดกรองข่าวสารและสรุปประเด็นออกมาเป็นภาพการ์ตูน แต่ในการ์ตูนหลาย ๆ ชิ้นจะพบว่าการ์ตูนนิสต์มีแนวโน้มของการเลือกรับสื่อที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมืองของตน มีการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก ตัวอย่างเช่น

- การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนะทางการเมืองแบบซ้าย (เสรีนิยม/ประชาธิปไตย) ในการ์ตูนโรฮิงญาบางชิ้นจะพบวาทกรรมที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหนังสือพิมพ์หรือสื่อใหม่ที่อิงขั้วการเมืองเสรีนิยม หรือสื่อทางเลือก
- การ์ตูนนิสต์ที่มีทัศนะการเมืองแบบขวา (อนุรักษ์นิยม/ชาตินิยม) ในการ์ตูนโรฮิงญาบางชิ้นจะพบวาทกรรมที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหนังสือพิมพ์หรือสื่อใหม่ที่อิงขั้วการเมืองอนุรักษ์นิยม

ในแง่ของสถาบันการเมือง อ้างอิงตามกรอบเวลาของกลุ่มตัวอย่าง (ปี 2552 – 2559) สามารถแบ่งยุคตามรัฐบาลได้เป็น 3 ช่วง คือ 1. ยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ (2551-2554) 2. ยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ (2554-2557) และ 3. ยุครัฐบาลประยุทธ์ (2557- ปัจจุบัน) โดยการ์ตูนจำนวน 24.6% (ชิ้นที่ 1-16) อยู่ในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ การ์ตูนจำนวน 7.7% (ชิ้นที่ 17-21) อยู่ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ และการ์ตูนจำนวน 67.7% (ชิ้นที่ 22-65) อยู่ในยุครัฐบาลประยุทธ์

จุดขัดแย้งที่เห็นได้ชัดคือ รัฐบาลของขั้วการเมืองอนุรักษ์นิยม ได้แก่ รัฐบาลพลเรือนที่นำโดยนายอภิสิทธิ์ และรัฐบาลทหารที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ มีท่าทีต่อต้านผู้พวยพชาวโรฮิงญาอย่างชัดเจนดังที่ปรากฏในวาทกรรมการเมืองและวาทกรรมแฝงอคติของสถาบันการเมือง ในขณะที่รัฐบาลของขั้วการเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตย ได้แก่ รัฐบาลพลเรือนที่นำโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ มีท่าทีที่เป็นมิตรกับ

ผู้อพยพชาวโรฮิงญา มากกว่า โดยการตั้งถิ่นฐานในยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์ที่สะท้อนวาทกรรมของรัฐไทยจำนวน 2 ชิ้น เป็นวาทกรรมทางเลือก 100% ขณะที่การตั้งถิ่นฐานในยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์ที่สะท้อนวาทกรรมของรัฐไทยจำนวน 6 ชิ้น เป็นวาทกรรมการเมือง 83.33% วาทกรรมแฝงอคติ 16.67% และการตั้งถิ่นฐานในยุครัฐบาลพล.อ.ประยุทธ์ที่สะท้อนวาทกรรมของรัฐไทยจำนวน 10 ชิ้น เป็นวาทกรรมการเมือง 50% วาทกรรมแฝงอคติ 50%

ข้อสังเกตนี้อาจจะมีข้อโต้แย้งในเชิงปริมาณสารของแต่ละรัฐบาลที่แตกต่างกันมาก หรือในแง่ความแตกต่างของสถานการณ์หรือระดับวิกฤต แต่เมื่อวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างอย่างละเอียดแล้วจะสามารถให้คำอธิบายแก่ วิธีคิด (Mentality) ของกลุ่มการเมืองที่สะท้อนผ่านวาทกรรมต่าง ๆ ในยุคของรัฐบาลอนุรักษ์นิยม ทั้งรัฐบาลอภิสิทธิ์และรัฐบาลประยุทธ์ มีการบอกปิดผู้อพยพโดยเน้นย้ำจุดยืนในเรื่องความมั่นคง และมีการสร้างวาทกรรมแฝงอคติ ให้นิยามชาวโรฮิงญาว่าเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ เป็นภาระ หรือเป็นภัยต่อความมั่นคง ในทางกลับกัน ในยุคของรัฐบาลเสรีนิยมประชาธิปไตย รัฐบาลยังลักษณะยังคงให้นิยามแก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในฐานะ “ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย” เช่นเดียวกับสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปคือการใช้วาทศิลป์หรือท่าทีในการโต้ตอบกับสื่อ โดยตัวแทนฝ่ายการเมืองไม่ได้มีแต่การบอกปิดหรือสร้างวาทกรรมแฝงอคติเท่านั้น การสื่อสารที่ปรากฏมีน้ำเสียงที่นุ่มนวลขึ้น มีการระบุแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมีแนวทางปฏิบัติที่ยืดหยุ่นขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารประเด็นโรฮิงญาของรัฐบาลยังลักษณะ ไม่ได้เปลี่ยนใจความของสารหรือตัวบทกฎหมายเลย แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือ “น้ำเสียงในการสื่อสาร”

อภิปรายผล

กล่าวโดยสรุป การ์ตูนโรอิงญาถูกประกอบสร้างขึ้นจากสัณฐานต่าง ๆ ผ่านมุมมองของการ์ตูนนิสต์ที่ทำหน้าที่ดูนายทวารข้าวสาร (Gatekeeper) ที่คอยคัดกรองประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ออกมาเป็นภาพการ์ตูน ภายใต้ข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ (คอลัมน์การ์ตูน 1-3 ช่องจบ) และเวลา (การนำเสนอชนิดวัน-ต่อ-วัน) วิธีการถ่ายทอดประเด็นโรอิงญาของการ์ตูนนิสต์แต่ละคนนั้น ขึ้นอยู่กับสไตล์เฉพาะตัวในการทำงานของการ์ตูนนิสต์ บุคลิกหรือกลุ่มเป้าหมายของหนังสือพิมพ์ ความรู้และประสบการณ์ของการ์ตูนนิสต์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างกรอบเนื้อหาหรือการถ่ายทอดวาทกรรมนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองของการ์ตูนนิสต์ต่อผู้อพยพ หรือต่อเหตุการณ์นั้น ๆ รวมทั้งแนวคิดทางการเมือง

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโรอิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์

ในการประกอบสร้างตัวตนของโรอิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์โดยผ่านมุมมองของการ์ตูนนิสต์นั้น ในขั้นพื้นฐานการ์ตูนนิสต์ได้ประกอบสร้างตัวการ์ตูนโรอิงญาขึ้นมาจากลักษณะเด่นต่าง ๆ ที่เห็นได้ด้วยตา หรือสอดคล้องกับภาพจำเกี่ยวกับชาวโรอิงญาที่ปรากฏในข่าว ไม่ว่าจะเป็นลักษณะเด่นทางกายภาพ ชาติพันธุ์ ศาสนา การแต่งกาย และวิถีชีวิต เป็นการผสมผสานระหว่างอัตลักษณ์ของความเป็นแขก ความเป็นมุสลิม และความเป็นชาวเล สอดคล้องกับคำกล่าวของเซีย (ไทยรัฐ) ว่า

“อัตลักษณ์ของโรอิงญา เขาผิวคล้ำ มีหนวดมีเครา ผู้หญิงก็อาจจะคลุมผ้าหน่อย ตรงนั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม ก็แน่นอนว่าภาพลักษณ์จะออกมาดูน่าสงสาร ผอม ๆ แห้ง ๆ ตัวดำ ๆ ไซ้ไหม สำหรับการ์ตูน เราแค่เขียนภาพเขาหน้าเศร้า ๆ มันก็โอเคแล้ว ที่ผมเขียนผมก็จะเขียนแค่ว่ามีหนวดมีเครา หน้าเศร้า อะไรอย่างนี้นะ แล้วก็อยู่บนเรือ เสื้อผ้าขาด ๆ บางคนก็ไม่มีเสื้อผ้า กลายเป็นเรื่องของคนยากคนจน คนที่ถูกทำร้าย คนที่เร่ร่อนอยู่บนเรือ” (ศักดิ์ แสงเอี้ยว 29/07/59)

เมื่อพินิจวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างแล้ว จะได้ภาพรวมของการประกอบสร้างตัวตนในเชิงกายภาพของชาวโรอิงญาในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

- ลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ เช่น ตาโต ผมสีดำ ผมหยิกหรือหยักศก ผิวคล้ำ ผิวสองสี
- อัตลักษณ์ความเป็นมุสลิม เช่น ผู้ชายใส่หมวกแขก หรือหมวกกะปิเยาะห์ ผู้หญิงสวมใส่ผ้าคลุมฮิญาบ

- อัตลักษณ์ความเป็นชาวเล เช่น ผู้ชายนุ่งโสร่งหรือผ้าขาวม้า บางคนไม่สวมเสื้อ บางคนสวมเสื้อยืดหรือเสื้อลายตาราง บ้างสวมใส่ผ้าโพกหัว ผมเผ้ารุงรังหรือหวดเคราเพิ่ม ผิวคล้ำจากการกรำแดด
- ลักษณะเด่นทางกายภาพ เช่น ร่างกายชubbom ตัวพอมเกร็ง หน้าตาหมองคล้ำ แหวดตา เศร้าสร้อย และมักจะมีน้ำตาหรือหยดเหงื่อ

รูปสัญลักษณ์ “เรือ” กลายเป็นวัตถุอย่างหนึ่งที่มีการตุนนิสตันนำมาใช้เชื่อมโยงกับชาวโรฮิงญา มากที่สุด ซึ่งเป็นการล้อไปกับภาพตัวแทน “มนุษย์เรือ” ที่ถูกผลิตซ้ำผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของเทียน เอ ฟาน ไดก์ (Van dijk 2005, 2009, อ้างในณัฐพร พานโพธิ์ทอง 2006 : 45-49) เรื่อง “ภาพในความคิด” (Mental models) ที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีภาพเหตุการณ์ในความคิดที่ประมวลขึ้นจากประสบการณ์และความรู้ของแต่ละบุคคล และข้อมูลที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมกัน หรือที่เรียกว่า “ความทรงจำระดับสังคม” (Social memory) ซึ่งในการผลิตหรือทำความเข้าใจวาทกรรมแต่ละครั้ง เราไม่ได้ใช้ข้อมูลทั้งหมดที่มีจากภาพในความคิดของเรา แต่เลือกข้อมูลที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทนั้น ๆ

ในภาพจำของผู้รับสารชาวไทย เมื่อพูดถึง “โรฮิงญา” คนทั่วไปก็จะนึกถึง “มนุษย์เรือ” เป็นลำดับแรก ๆ และเมื่อพูดถึง “มนุษย์เรือ” ในเบื้องต้น ก็จะนึกถึงภาพของการเป็นผู้อพยพทางทะเล การเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือในเชิงนามธรรม ก็จะนึกถึงความเคี้ยวคว้าง การผจญภัย ชะตากรรมที่ไม่แน่นอน

ในการตุนโรฮิงญาหลาย ๆ ชิ้น การตุนนิสตันได้ถ่ายทอดลักษณะ “ผู้ด้อยโอกาส” ออกมาทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ตัวอย่างเช่น

- การสื่อด้วยภาพ ว่า ชาวโรฮิงญาเป็นผู้ยากไร้ ผ่านร่างกายพอมโซเหมือนคนอดอาหาร มีเนื้อตัวมอมแมม ใส่เสื้อผ้าขมข่อ มีรอยปะชุน หรือบางคนก็ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ พวกเขาอยู่ในเรือที่แออัดยัดเยียด เรือที่พวกเขาโดยสารมักจะเป็นเรือไม้ลำเล็ก ๆ ที่มีรอยปะผุ ใบเรือขาดวิน มีการใช้รูปสัญลักษณ์ “บาดแผล” เพื่อสื่อถึงการเป็นผู้ถูกกระทำทารุณ หรือการตกเป็นแรงงานทาส (ดังเช่นในการตุนของ อรุณ ชิ้นที่ 3 สเตฟี่ ชิ้นที่ 6, 25, 38 และ หมอ ชิ้นที่ 7)
- การสื่อด้วยคำพูด ว่า ชาวโรฮิงญาเกิดมามีฐานะต่ำต้อย (การตุนชิ้นที่ 43 ของสเตฟี่ มีคำกล่าวว่า “ความโชคร้ายของชาวโรฮิงญาก็คือ... พวกเขาไม่ได้เกิดมามีตาสีฟ้าและผมสีทอง!!!”) เป็นกลุ่มชนที่ไม่มีใครหรือประเทศใดต้องการ (การตุนชิ้นที่ 49 ของเซีย มีคำกล่าว

ว่า “ชนชาติที่โลกไม่ต้องการ”) พวกเขาโชคร้ายที่ต้องกลายมาเป็นทาสหรือเหยื่อค้ำมนุษย์ (การ์ตูนชิ้นที่ 53 ของชัย ราชวัตร มีคำกล่าวไว้ว่า “มนุษย์เรืออย่างไร้ใจ ยังมีคนเห็นเป็น ชุมทรัพย์!”)

- การสื่อด้วยอารมณ์ ว่า ชาวโรฮิงญาเป็นผู้ที่น่าสงสาร น่าเวทนา ซึ่งปรากฏชัดในการ์ตูนที่ใช้ รหัสบุคคลของสเตฟฟ์ เชีย และอรุณ ที่มีกจะวาดให้ชาวโรฮิงญา มีหน้าตาเศร้าหมอง ตาละห้อย มีการใช้รูปสัญลักษณ์ “น้ำตา” ที่สื่อถึงความเศร้าโศก และรูปสัญลักษณ์ “เม็ดเหงื่อ” ที่สื่อถึงความยากลำบาก ในการ์ตูนของอรุณ (ชิ้นที่ 19, 52) มีภาพของครอบครัวโรฮิงญาที่ นั่งก้มหน้าอย่างสิ้นหวัง และในการ์ตูนของสเตฟฟ์ (ชิ้นที่ 58) มีการสร้างภาพตัวแทนของคนที่กำลังรอคอยความตาย ชาวโรฮิงญาที่กำลังจะจมน้ำตายในทะเล ตะเกียกตะกายยื่นมือขอความช่วยเหลืออย่างสุดเหี้ยม แต่ก็ไม่ได้รับการเหลียวแลจากประชาคมโลก

มีการ์ตูนบางชิ้นที่สะท้อนถึงความด้อยโอกาสในลักษณะโจ่งแจ้ง โดยเฉพาะในผลงานของ สเตฟฟ์ ที่มีการเปรียบเทียบ “ความแตกต่างทางสีผิว” เพื่อสื่อให้เห็นถึงอคติทางชาติพันธุ์อันนำไปสู่ การเลือกปฏิบัติต่อชาวโรฮิงญา (การ์ตูนชิ้นที่ 1, 21, 43)

ความด้อยโอกาสหรือความเหลื่อมล้ำ มิได้ปรากฏให้เห็นผ่านทางลักษณะทางกายภาพ ของตัวการ์ตูนโรฮิงญาเท่านั้น แต่ยังแสดงออกผ่านทาง การจัดวาง “องค์ประกอบศิลป์” (Composition) ด้วย “ขนาด” “ระยะห่าง” หรือ “ตำแหน่ง” ตัวอย่างเช่น

- การสื่อด้วยขนาด ในการ์ตูนบางชิ้นชาวโรฮิงญา หรือเรือโรฮิงญา มีขนาดเล็กผิดปกติ หรือเล็กกว่าตัวแสดงอื่นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสื่อถึงถึงการเป็นคนตัวเล็กตัวน้อย หรือ คนชายขอบที่ไม่มีอำนาจ ชะตาของพวกเขาอยู่ในกำมือของผู้มีอำนาจรัฐ ดังเช่น ในการ์ตูน ชิ้นที่ 5 ของสเตฟฟ์ ที่เรือโรฮิงญา มีขนาดเล็กเสียจนนายเรือสามารถเหวี่ยงให้ปลิวได้ และในการ์ตูนชิ้นที่ 17 ของสเตฟฟ์ ตัวการ์ตูนชาวโรฮิงญาที่หล่นลงมาจากคบเพลิงของนายพล เต็ง เส่ง มีขนาดเล็กจิ๋วเหมือนนมด หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 18 ของยุทธ ที่อดีตนายกฯ ยิ่งลักษณ์ สามารถแบกเรือโรฮิงญาทั้งลำไว้ในอ้อมแขนได้ หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 13 และ 54 ของหมอ
- ที่มีการสร้างคู่เปรียบเทียบ “เรือโรฮิงญา” กับ “เรืออาเซียน” ขนาดของเรือที่แตกต่างกัน อย่างเห็นได้ชัดสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่าง “ผู้ตกเป็นเบี้ยล่าง” (โรฮิงญา) กับ “ผู้มีอำนาจเหนือ” (อาเซียน)

- การสื่อนัยยะด้วยระยะห่าง ในการ์ตูนบางชิ้นมีการใช้ระยะห่างเพื่อสื่อนัยยะถึงความเป็น “คนนอก” เป็นผู้ที่เข้าไม่ถึงความช่วยเหลือหรือทรัพยากร ในการ์ตูนชิ้นที่ 13 และ 54 ของ หมอ เรือโรอิงญากับเรืออาเซียนอยู่ห่างกันคนละฝั่ง เช่นเดียวกับในการ์ตูนชิ้นที่ 59 ของยุทธ ที่ชาวโรอิงญาบนเรือกำลังโบกมือขอความช่วยเหลือจากเรือของกองทัพสหรัฐที่อยู่ไกลสุดขอบฟ้า
- การสื่อนัยยะด้วยตำแหน่ง มีการใช้ “ระดับสูง-ต่ำ” เพื่อสื่อถึงความเหลื่อมล้ำ ดังเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 58 ของสเตฟฟ์ ตัวการ์ตูนผู้นำนานาชาติอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่า บนแผ่นดิน ขณะที่ตัวการ์ตูนโรอิงญากำลังจมน้ำอยู่ในทะเล หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 60 ของอรุณ เครื่องบิน ซี-130 ที่บรรทุกสิ่งของช่วยเหลือชาวเนปาลกำลังบินอยู่บนท้องฟ้า ขณะที่เรือโรอิงญาลอยลำอยู่กลางทะเล เอื้อไม่ถึงความช่วยเหลือ มีการ “จัดวางแบบเดียว ๆ” เพื่อสื่อถึงความอ้างว้างโดดเดี่ยว ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 3 ของอรุณ ชาวโรอิงญานั่งคอคอกอยู่ที่ริมชายหาดเพียงลำพัง หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 49 ของเซีย เรือโรอิงญาลอยเคี้ยวคว้างอยู่ลำเดียว ณ สุดขอบโลกท่ามกลางความมืดมิด และในการ์ตูนชิ้นที่ 52 ของอรุณ แม่ลูกชาวโรอิงญาที่ผอมซูบซีดกำลังนั่งหมดอาลัยตายอยากอยู่บนแพน้ำแข็ง ณ กลางทะเลขั้วโลก นอกจากนี้ยังมีการ “จัดวางแบบหลวมๆ” เพื่อสื่อถึงการเป็นคนชายขอบที่ถูกละเลย ดังเช่นในการ์ตูนชิ้นที่ 15 ของสเตฟฟ์ ชาวโรอิงญากับชาวมังงุดคุ้ยกันอยู่ที่มุมล่างขวาของกรอบการ์ตูน โดยไม่ได้รับการเหลียวแลจากทางการไทยและฝรั่งเศส และมีการจัดวางให้ชาวโรอิงญาอยู่ “ระหว่างกลาง” ตัวละครที่เป็นคู่ขัดแย้งเพื่อสื่อถึงการถูกกีดกันออกจากกลุ่ม หรือการถูกรุมกินโต๊ะ จนทำให้ชาวโรอิงญาตกอยู่ในสภาวะจนตรอก ไม่มีทางออก (การ์ตูนชิ้นที่ 14, 34, 37, 55)

ภาพตัวแทน “มนุษย์เรือ” ของชาวโรอิงญา ยังสื่อนัยยะถึงความเป็น “คนนอก” โดยในการ์ตูนหลาย ๆ ชิ้น (ชิ้นที่ 20, 21, 22, 34, 37, 43, 48, 55, 58) จะปรากฏเส้นแบ่งจากพรมแดนทางธรรมชาติระหว่าง “แผ่นดิน-กับ-ทะเล” (บนบก-กับ-ในน้ำ) โดยคนบนแผ่นดินคือเจ้าบ้าน เป็นประชากรที่มีถิ่นฐาน ขณะที่มนุษย์เรือที่อยู่ในทะเลนั้น เป็นผู้มาเยือน เป็นคนต่างแดนหรือชนเผ่าเร่ร่อน การสะท้อนภาพ “คนนอก” ของชาวโรอิงญาถูกขับเน้นให้เด่นชัดในการ์ตูนบางชิ้นของ สเตฟฟ์ ที่มีการนำรูปสัญลักษณ์ “แผนที่” และ “ธงชาติ” มาใช้ในการเสียดสีวาทกรรมชาตินิยม และสร้างภาพตัวแทนของชาวโรอิงญาในฐานะ “ผู้บุกรุก” ตัวอย่างเช่น ในการ์ตูนชิ้นที่ 37 ตัวการ์ตูน 5 สัญชาติบนแผ่นดินเหยียดเท้าออกไปยันเรือโรอิงญาที่อยู่ในทะเลจนตกอยู่ในสภาวะจนตรอก หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 55 ผู้นำ 3 ประเทศที่อยู่บนแผ่นดินแสดงท่าทีกีดกันเรือโรอิงญาในทะเล

แบบสุดโต่ง คำพูดของตัวการ์ตูนผู้นำสะท้อนวาทกรรมแฝงอคติแบบแบ่งพวกเขา-พวกเรา มีการเอ่ยปากปฏิเสธชาวโรฮิงญาด้วยการชูปมความแตกต่างทางเชื้อชาติและศาสนา รวมทั้งในการ์ตูนชิ้นที่ 17 ตัวการ์ตูนประธานาธิบดีเต็ง เส่งหยุดเปลวไฟที่เป็นสัญลักษณ์ของการทำลายล้างลงบนรัฐยะไข่ และทำให้ชาวโรฮิงญากระเด็นกระดอนออกจากแผนที่ สื่อนัยยะถึงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ จากเหตุจลาจลทางศาสนาในรัฐยะไข่ และการใช้นโยบายแข็งกร้าวของรัฐบาลเมียนมาที่ส่งผลกระทบต่อชาวมุสลิมโรฮิงญาต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่น

จากการสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์ หมอ (บางกอกโพสต์) ได้ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจว่าการกีดกันหรือการสร้างความเป็นอื่นที่เกิดขึ้นกับชาวโรฮิงญานี้มีสาเหตุมาจากธรรมชาติ “ความกลัว” ของมนุษย์

“เรื่องความกลัวใจ เรากลัวว่าพอเข้ามาแล้วมันจะเกิดการกลืนเมือง ไปกลัวทำไมล่ะ ถ้าเกิดสมมติว่า เอาง่าย ๆ เลยนะ มียางลบสักก้อนหนึ่ง พี่จะเอาไปลบแนวพรหมแดนให้หมด แล้วถ้ามีเครื่องแปลภาษาสักอันนะ พี่จะล้างภาษาให้หมด แล้วคราวนี้ก็เหมือนกันหมดแล้ว ไม่มีแล้ว ก็แค่หน้าตาต่างกัน ถามว่าเรากลัวความต่างแบบนี้เพราะอะไร ย้อนกลับไปเลยว่าตั้งแต่สมัยโบราณเนี่ยมันถูกฝังอยู่ในสมองชั้นในสุดของเรา ที่เราไม่ยอมรับความแตกต่าง หรือความต่างเผ่า นี่คือสมองของสัตว์เลื้อยคลานที่บังคับให้มนุษย์ต้องมีสัญชาตญาณนี้เพื่อให้เราดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป แล้วทุกวันนี้เราก็ใช้สัญชาตญาณตัวนี้มากัดกันคนต่าง ๆ ในการไม่ยอมรับ แล้วเราก็กลัวว่าในชาติพันธุ์ของเรามันจะหายไป อย่างกรณีของโรฮิงญา ซึ่งเราก็มองว่าอย่าไปมองในเรื่องความต่างแบบนี้ แล้วก็อย่าไปสร้างวาทกรรมให้เกิดความกลัว จริง ๆ แล้วเราก็คือมนุษย์ด้วยกันนั่นแหละ” (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/2559)

ความหวาดกลัวที่ว่านี้ได้ถูกถ่ายทอดอยู่ในการ์ตูนโรฮิงญาทั้งแบบโจ่งแจ้งหรือแฝงนัยยะ ด้านหนึ่งภาพตัวแทนของโรฮิงญาได้ถูกนำเสนอในลักษณะของ “ผู้นำสงสาร” หรือ “ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน” แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีการเสนอภาพตัวแทนของโรฮิงญาในลักษณะของ “ผู้ร้าย” หรือ “ผู้สร้างความเดือดร้อน” สอดคล้องกับแนวคิดของโรลังด์ บาร์ธ (Roland Barthes, 1972) ที่ว่า กระบวนการสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการสร้าง “ภาพแทนความจริง” ก็คือการดึงสิ่งหนึ่งออกจากบริบทที่เป็นอยู่ (de-contextualization) และใส่บริบทใหม่กับความหมายใหม่เข้าไป (re-contextualization) เราจะเห็น “ช่องโหว่” นั้นได้จากการขัดแย้งกันเองในเชิงตรรกะของความหมายในภาพต้นแบบ

จะเห็นได้ว่า การตื่นโรฮิงญานับตั้งแต่ปี 2552 มีการผลิตซ้ำมายาคติของรัฐ ที่มีมุมมองว่า ผู้อพยพชาวโรฮิงญาเป็นผู้สร้างความเดือดร้อนให้รัฐไทย ดังเช่นที่บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ (2552) ได้ให้ข้อสรุปการให้นิยามของรัฐไทยต่อชาวโรฮิงญาและแรงงานข้ามชาติว่า “*เข้าเมืองผิดกฎหมาย ก่ออาชญากรรม แย่งงานคนไทย*” การตื่นบางชิ้นมีการแสดงออกหรือสื่อสั้นๆว่า ชาวโรฮิงญาเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ เป็นภัยต่อความมั่นคง และจะเข้ามาเบียดเบียนคนไทย ดังนี้

- เป็นผู้ลักลอบเข้าเมือง การตื่นของสเดฟพี ชิ้นที่ 21 ตัวการตื่นโรฮิงญามีพฤติกรรมลับ ๆ ล่อ ๆ สวมชุดวาทะเบลอๆ เพื่อลักลอบเข้าเมือง หรือชิ้นที่ 55 ตัวการตื่นนายกฯ บังกลาเทศ ประณามมนุษย์เรือที่พยายามหนีไปต่างแดนอย่างผิดกฎหมาย
- เป็นแรงงานอพยพ ในการตื่นหลายชิ้นมีการสื่อสั้นๆว่าชาวโรฮิงญาไม่ใช่ผู้ลี้ภัย แต่เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น การตื่นชิ้นที่ 10 ของกุ่ม มีการพูดทำนองว่า “*ชาวโรฮิงญาจะย้ายมาลงหลักปักฐาน*” การตื่นชิ้นที่ 21 ของสเดฟพี มีตัวการตื่นนายหน้ามา รอรับชาวโรฮิงญา การตื่นชิ้นที่ 33 ของกุ่ม กลางทะเลทรายมีป้ายชี้ทางเขียนว่า “*แก้ปัญห แรงงานโรฮิงญา*” การตื่นชิ้นที่ 48 ของยุทธ ที่ทำเรือมีป้ายกำกับว่า “*ทำส่งออกเมียนมา*” และดูเหมือนเป็นการไปด้วยความสมัครใจ มีชาวเมียนมามาคอยส่งชาวโรฮิงญาอยู่ที่ทำเรือ
- เป็นภัยต่อความมั่นคง ในการตื่นของกุ่มบางชิ้นมีการสื่อสั้นๆถึงปัญหาความมั่นคง อย่างเช่น ชิ้นที่ 11 ตัวการตื่นล้อเลียนว่า “*กองทัพมุ่งบลิบเกือบ 2,000 ล้านบาทเรื่องปัญหาผู้อพยพ ลี้ภัย*” ในช่วงเดือน พ.ค. 2558 มีการตื่นจำนวนหนึ่งที่สื่อสั้นๆว่า ปัญหาโรฮิงญามีสหรัฐชก ไยบงการอยู่เบื้องหลัง ได้แก่ การตื่นของกุ่ม (ชิ้นที่ 39, 44) การตื่นของชัย ราชวัตร (ชิ้นที่ 42) หรือการตื่นของยุทธ (ชิ้นที่ 59) และในการตื่นของสเดฟพีหลายชิ้นมีการเสียดสี วาทกรรมความมั่นคง ด้วยการสร้างสถานการณ์ที่สุดโต่ง ตัวอย่างเช่น มีการผูกโยงเรื่อง แผนการจัดซื้อเรือดำน้ำของกองทัพเรือกับมาตรการผลักดันเรือมนุษย์ (การตื่นชิ้นที่ 6, 22, 62, 63)
- เป็นภาวะ/เป็นปัญหา การตื่นบางชิ้นกล่าวถึงความไม่พร้อมในการเปิดรับผู้อพยพเนื่องด้วย ความหวาดกลัวต่อผลกระทบทางเศรษฐกิจ หรือปากท้อง (ชิ้นที่ 8, 10, 40, 51, 55) ผลกระทบด้านที่อยู่อาศัย (ชิ้นที่ 10, 47) รวมไปถึงผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ (ชิ้นที่ 16, 22, 25, 29, 30, 46, 55, 57, 64) หรือเป็นส่วนหนึ่งในวงจรปัญหาการค้ามนุษย์ (ชิ้นที่ 21, 48, 53, 55)

- เป็นเครื่องมือทางการเมือง การ์ตูนบางชิ้นสื่อว่าชาวโรฮิงญาตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของกลุ่มอำนาจเก่าในไทย (ชิ้นที่ 2, 6, 7, 8, 11, 50) หรือถูกชักใยบงการโดยมหาอำนาจตะวันตก (ชิ้นที่ 4, 39, 42, 44, 59, 62)

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบว่ามุมมองด้านลบของรัฐไทยที่มีต่อผู้อพยพในการ์ตูนกลุ่มตัวอย่าง ไม่ได้ถูกแสดงออกเฉพาะกับ “ชาวโรฮิงญา” เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเปรียบเทียบตามสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น ในปี 2552 มีการนำประเด็นเรื่องผู้อพยพ “ชาวม้งลาว” มาเชื่อมโยงกับชาวโรฮิงญา (ในการ์ตูนของสเตฟี่ ชิ้นที่ 9, 15) และนำเสนอภาพตัวแทนของผู้อพยพในลักษณะที่ด้อยกว่า เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการเหลียวแลหรือถูกเลือกปฏิบัติ และในปี 2558 มีการนำประเด็นเรื่องผู้อพยพ “ชาวอุยกูร์” มาเชื่อมโยงกับชาวโรฮิงญา (ในการ์ตูนของหมอ ชิ้นที่ 64) และมีการสื่อว่าผู้อพยพเป็นปัญหาของรัฐไทย การ์ตูนทั้ง 3 ชิ้นนี้ยังมีจุดร่วมในแง่ของการสะท้อนปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ซึ่งรัฐไทยมักจะถูกตั้งคำถามในด้านการจัดการปัญหาผู้ลี้ภัย จนเกิดความทรงจำระดับสังคมว่า ผู้อพยพเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน หนีร้อนมาพึ่งเย็น แต่ในขณะเดียวกัน พวกเขาที่กำลังนำความเดือดร้อนอย่างใดอย่างหนึ่งมาให้เจ้าบ้าน

สำหรับการนำเสนอแง่มุมทางศาสนาในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของการ์ตูนโรฮิงญา แม้ว่าในโลกออนไลน์จะมีการปลุกกระแสความหวาดกลัวอิสลาม (Islamophobia) กันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาปี 58 แต่กลับไม่ค่อยพบปรากฏการณ์ดังกล่าวในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ โดยทั่วไปการ์ตูนนิสต์จะนำเสนออัตลักษณ์มุสลิมของชาวโรฮิงญา ในแง่ของการแต่งกายเท่านั้น ดังที่พบได้ในผลงานของการ์ตูนนิสต์ที่นิยมใช้รหัสบุคคลเช่น สเตฟี่ เซีย และอรุณ มีเพียงสเตฟี่เท่านั้นที่ถ่ายทอดปมขัดแย้งทางศาสนาของกรณีโรฮิงญาที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา (การ์ตูนชิ้นที่ 17, 55) และนำเสนอในลักษณะที่ว่าชาวโรฮิงญาตกเป็นผู้ถูกระทำของกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรง

จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์บางท่าน ก็ได้ข้อคิดเห็นว่า ทั้งการ์ตูนนิสต์และหนังสือพิมพ์ต้นสังกัด มีความระมัดระวังในการถ่ายทอดประเด็นทางศาสนาค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่เปราะบางในสังคมไทย

หมอ กล่าวว่า ความระมัดระวังในการนำเสนอมาจากประสบการณ์ และความเคารพ

“พอเขาให้อิสระเราแบบนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือเราจะต้องมีเซ็นเซอร์ของตัวเอง ซึ่งมันได้มาจาก หนึ่งคือประสบการณ์ ว่าอะไรควรเขียน อะไรไม่ควรเขียน อันที่สองคือความเคารพ คือสิ่งที่ทำลงไปมันจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ อย่างเช่นเราจะไม่ไปรังแกคนไม่มีทางสู้ ไม่ไปดูถูกเหยียดหยาม ไม่ไปหมิ่นความคิดหรือศักดิ์ศรีของคน

คิดต่าง หรือคนต่างศาสนา อะไรต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องไม่ทำ แล้วเรื่องเซนซิทีฟเนี่ยถ้าคิด
 อยากจะแตะต้องรู้จริง คือทุกเรื่องที่เขียนเนี่ยต้องรู้ให้จริงก่อนถึงจะเขียนลงไป”
 (ทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช 26/07/2559)

เซีย เองก็เช่นกัน เขากล่าวถึงการหลีกเลี่ยงการสร้างคู่ขัดแย้งทางศาสนาในการ์ตูน
 การเมืองว่า

“หนึ่งคือเราต้องไม่ละเมิดเรื่องของศาสนา ถึงเขาจะเป็นโรฮิงญา เป็นมุสลิม เราก็คจะ
 ไม่เขียนในแง่ของศาสนา มันจะกลายเป็นว่าศาสนาอื่นไปทำร้ายชาวมุสลิม ซึ่งเราก็ไม่
 ควรทำ” (ศักดา แซ่เอียว 29/07/59)

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ แม้ว่าการ์ตูนนิสต์จะพยายามหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงเรื่องความ
 เชื่อทางศาสนาในแง่ของอิสลาม แต่ในการ์ตูนบางชิ้นได้มีการนำความเชื่อแบบไทยพุทธอย่างเช่น
 เรื่อง “เวรกรรม” มาใช้ในการบรรยายปรากฏการณ์โรฮิงญา ดังเช่น ในการ์ตูนของสเทพ์ ชิ้นที่ 6 ที่มี
 การล้อเลียนว่า กรรมชั่วดลบันดาลให้อดีตนายกฯ ทักษิณกลับชาติมาเกิดเป็นชาวโรฮิงญา หรือใน
 การ์ตูนของชัย ราชวัตร ชิ้นที่ 28 ที่มีการกล่าวถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจกังฉินว่า “วิญญาณโรฮิงญาเริ่มถา
 หามนุษยธรรม” ในกรณีแรกสะท้อนความเชื่อที่ว่าคนที่ชาวโรฮิงญาเกิดมาไม่มีสิทธิไม่มีเสียง หรือ
 กลายเป็นชนชาติที่ไม่ต้องการนั้น เป็นผลมาจากกรรมเก่า ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งในการการพยายามหาเหตุผล
 มาอธิบายปรากฏการณ์โรฮิงญาที่เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการตวนสรุปโดยละเอียดการค้นหา
 สาเหตุที่แท้จริง ซึ่งสามารถนำไปสู่การบอกปิดหรือการกดทับอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาได้ ส่วนในกรณี
 หลังนั้นสะท้อนถึงความไม่มีตัวตนของของชาวโรฮิงญา ในเชิงสัญญาอาจกล่าวได้ว่า “ผี/วิญญาณ”
 เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างหนึ่ง ในมิติวิญญาณซึ่งเป็นพื้นที่สมมติ ชาวโรฮิงญา
 อำนาจเหนือกลุ่มผู้มีอิทธิพล วิญญาณของพวกเขากลับมารังควาญ เล่นงานขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็
 นการตอบโต้ที่พวกเขาไม่สามารถกระทำได้ในโลกแห่งความจริง ในแง่หนึ่งจึงอาจกล่าวได้ว่า วิญญาณ
 โรฮิงญาเป็นสัญญะที่สื่อถึงสถานะของผู้ถูกกดขี่ คนที่ไม่มีสิทธิไม่มีเสียง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
 ที่ถูกกดทับไว้

อภิญา เพื่องฟูสกุล (2546 : 96-97) กล่าวว่า เราจะพบกระบวนการสร้างภาพตัวแทน
 ได้แก่ การเลือกดึงเอาคุณสมบัติบางสิ่งบางอย่างของบุคคลที่เด่นชัด มีชีวิตชีวา เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้
 ทั่วไป และลดทอนอัตลักษณ์บุคคลลงไปเป็นคุณสมบัติไม่กี่อย่างเท่านั้น ในการนิยามกลุ่มชาติพันธุ์
 ด้วย สื่อบันเทิงจึงไม่สนใจความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมเพราะการสร้างภาพตัวแทน
 นั้น สิ่งสำคัญคือ การสร้างจินตภาพ (imagination) ที่ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความจริง อัตลักษณ์

ภาพต้นแบบของ “ผู้ก่อปัญหา” มีผลช่วยปิดบังอำพรางมิให้มองเห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยค้นพบ นั่นคือ ในการสร้างภาพตัวแทนของโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์นั้น มักจะมีการนำเสนอมายาคติในแง่ที่ว่าชาวโรฮิงญาเป็น “ผู้ก่อปัญหา” หรือ “ผู้สร้างความเดือดร้อน” แต่มีการ์ตูนเพียงไม่กี่ชิ้นที่พยายามจะนำเสนอสาเหตุของปัญหา หรือนำเสนอแง่มุมด้านอื่น ๆ ของปรากฏการณ์โรฮิงญา มีการ์ตูนเพียง 8 ชิ้น (12.3%) ที่กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมา หนึ่งในต้นเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวโรฮิงญาต้องอพยพลี้ภัยไปยังประเทศอื่น ๆ (การ์ตูนของอรุณ ชิ้นที่ 16, 19 การ์ตูนของสเตฟี่ ชิ้นที่ 17, 55, 58, 65 การ์ตูนของกฤษ์ ชิ้นที่ 36 การ์ตูนของหมอ ชิ้นที่ 61) มีการ์ตูนหลายชิ้นที่กล่าวถึงปัญหาการค้ามนุษย์ แต่มีเพียงไม่กี่ชิ้นที่จะกล่าววิพากษ์เจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นส่วนหนึ่งของวงจรปัญหาอย่างตรงไปตรงมา ดังเช่น การ์ตูนของสเตฟี่ ชิ้นที่ 25, 29, 30 และการ์ตูนของชัย ราชวัตร ชิ้นที่ 28 และมีการ์ตูนเพียงชิ้นเดียวที่กล่าวถึงปัญหากระบวนการยุติธรรม ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 63 ของสเตฟี่ ที่มีการเหยียดหยามคดีเว็บไซต์ภูเก็ตหวาน (Phuketwan.com) ขึ้นมาเสียดสีว่าทททความมั่นคงของรัฐไทย การที่บรรณาธิการข่าวภูเก็ตหวานซึ่งเป็นสื่อมวลชนไทยที่ติดตามประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญาอย่างต่อเนื่อง ได้ถูกกองทัพเรือไทยฟ้องร้องแบบเลือกปฏิบัติ นอกจากจะเป็นการคุกคามเสรีภาพสื่อแล้ว ยังเป็นการสะท้อนภาพของสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยที่ตกต่ำลง

คุณวุฒิ บุญฤกษ์ (2558) กล่าวว่า ภาพตัวแทนของโรฮิงญาที่เกิดขึ้นจากสังคมภายนอกทำให้เกิดการชุกช่อน กักขัง ความหมายของชาวโรฮิงญาเอาไว้ ในมุมหนึ่งนอกจากเราจะผลึกความเป็นอื่นให้กับชาวโรฮิงญาแล้ว ในขณะเดียวกันก็ได้ผลิตซ้ำว่าทททเหมือนกันกับเมียนมา ที่ทำให้ชาวโรฮิงญาเป็นเสมือนกลุ่มที่ไม่มีตัวตนใด ๆ ในทางประวัติศาสตร์เลย

“ปัญหาของชาวโรฮิงญาที่ส่งผลต่อเนื่องมาจากปรากฏการณ์การอพยพครั้งใหญ่ คือภาพตัวแทนที่ถูกผลิตซ้ำในสื่อกระแสหลัก จนสร้างความหมายให้ชาวโรฮิงญากลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดูป่าเถื่อน เป็นกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง ซึ่งส่งผลมาจากภาพความรุนแรงในการต่อสู้ระหว่างชาวมุสลิมโรฮิงญา และชาวมอคที่นับถือศาสนาพุทธ รวมถึงการเชื่อมโยงชาวโรฮิงญาที่อพยพมายังภาคใต้ของไทย เช่น จังหวัดระนอง และสงขลา กับกลุ่มก่อความไม่สงบในชายแดนภาคใต้

นอกจากภาพตัวแทนแบบคู่ตรงข้ามดังกล่าว ล่าสุด กระแสข่าว และการโต้เถียงเรื่องโรฮิงญา ได้พยายามสร้างภาพตัวแทนอีกหลายอย่าง เช่น โรฮิงญาไม่มีความสามารถผลิตลูกอย่างเดียว กินข้าวไม่ล้างจาน และอีกหลายอย่าง ถูกเผยแพร่ และผลิตซ้ำอยู่ในสื่อของไทย”

จากการติดตามพัฒนาการในการประกอบสร้างภาพตัวแทนของโรฮิงญาในการ์ตูนหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงกลางปี พ.ศ. 2559 นี้ อาจกล่าวได้ว่า อัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญาเนิ่งเสมือนถูกแช่แข็ง วาทกรรม "เข้าเมืองผิดกฎหมาย ก่ออาชญากรรม แย่งงานคนไทย" ได้ถูกผลิตซ้ำตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การ์ตูนนิสต์มักจะนำเสนอภาพตัวแทนของชาวโรฮิงญาแบบสุดขั้วระหว่าง "ผู้นำสงสาร" กับ "ผู้ร้าย" หรือชาวโรฮิงญาในฐานะ "ผู้ได้รับความเดือดร้อน" กับ "ผู้สร้างความเดือดร้อน" สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของคุณวุฒิ (อ่างแล้ว) ที่ว่า ภาพตัวแทนเหล่านี้สะท้อนถึงอคติที่ซุกซ่อน และนำมาซึ่งการ "กักขัง" ให้ชาวโรฮิงญาไม่มีทางออก และนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมา การ์ตูนรูปสุดท้ายในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การ์ตูนชิ้นที่ 65 ของสเทพพี น่าจะเป็นภาพหนึ่งที่สรุปเหตุการณ์ได้ดี การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการยึดตามตัวอักษร (Literalism) เพื่อสะท้อนภาพของการกดทับอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา ในภาพมีตัวการ์ตูนผู้นำเมียนมา (นางซูจี) และผู้นำไทย (พลเอกประยุทธ์) กำลังเดินแท่งก๊อบนร่างของชาวโรฮิงญา และตัวการ์ตูนนางซูจีพูดว่า "ไม่มีชาวโรฮิงญา" ซึ่งเป็นการเสียดสีกรณีที่นางออง ซาน ซูจี ขอให้องค์การสหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศ เลิกใช้คำว่าโรฮิงญา

ภาพตัวแทนของโรฮิงญาในฐานะ "ตัวการ์ตูนที่ไม่มีเสียง"

จุดร่วมบางอย่างที่ผู้วิจัยค้นพบในกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความเป็นชายขอบ ที่ ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2545 : 12) ได้ให้นิยามว่า

"ความเป็นชายขอบ ไม่ใช่เรื่องของ การถูกกันให้ไปอยู่ในตำแหน่งทางสังคมที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจหรืออำนาจ หรือไม่เข้าประเภทแต่เพียงอย่างเดียว หากเป็นเรื่องของความรู้ ความจริงที่คนอื่นสร้างขึ้นมองเขา แทนตัวเขา ความรู้และความจริงเหล่านี้ กลายเป็น "สามัญสำนึก" ที่รับรู้เข้าใจกันได้ในสังคมโดยไม่ต้องตั้งคำถาม"

ความเป็นชายขอบในการ์ตูนโรฮิงญา สะท้อนออกมาในหลาย ๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น ในส่วนของการวิเคราะห์ "การกระทำ" จากการวิเคราะห์เนื้อหา ตัวการ์ตูนโรฮิงญามักจะเป็นผู้ถูกกระทำ ที่ปราศจากอำนาจและไร้การต่อรองอยู่เสมอ พวกเขาเผชิญปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ แต่ก็ถูกกีดกัน ผลักไส เป็นกลุ่มชนที่ถูกโดดเดี่ยว แล้วยังถูกกดขี่ข่มเหง หรือแม้แต่ตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ามนุษย์ เท่านั้นไม่พอ พวกเขายังถูกสังคมตั้งคำถาม และสงสัยว่าพวกเขาเป็นกลุ่มชนที่มีวาระซ่อนเร้น หรือในส่วนของ การวิเคราะห์ "ภาพตัวแทนเชิงนามธรรม" พบว่า ชาวโรฮิงญามักจะถูกนำเสนอผ่านการ์ตูน ในฐานะผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำ เป็นผู้ที่ถูกกดขี่ข่มเหง และเป็นคนนอกที่ถูกกีดกัน ไม่มีที่ทางในสังคมโลก

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้การชุมนุมโรฮิงญาจำนวนมากจะมีภาพแทนของชาวโรฮิงญา แต่พวกเขากลับไม่มีปากเสียง ไม่มีอำนาจต่อรอง โดยเมื่อวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 65 ชิ้น พบว่าตัวการ์ตูนโรฮิงญาไม่มีคำพูดใด ๆ เลยสูงถึง 58 ชิ้น (หรือ 89%) ส่วนที่เหลือนั้นมีคำพูดว่า “ช่วยด้วย” จำนวน 3 ชิ้น (4.6%) “สิทธิมนุษยชน” จำนวน 1 ชิ้น (1.5%) และมีบทพูดยาว ๆ จำนวน 3 ชิ้น ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในตัวบทเหล่านี้ชาวโรฮิงญาหลายสภาพเป็น “ตัวการ์ตูนที่ไม่มีเสียง” ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์พื้นที่กำเนิดวาทกรรม ในแง่ที่ว่า มีการ์ตูนเพียงไม่กี่ชิ้นที่มีเสียงสะท้อนมาจากชาวโรฮิงญาโดยตรง นอกจากนี้ วาทกรรมทางเลือกที่แสดงจุดยืนอยู่ข้างชาวโรฮิงญาที่มีต้นกำเนิดมาจาก “ภาคประชาสังคม” เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สมาคมโรฮิงญาแห่งประเทศไทย กลุ่มมุสลิมไทย นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ถ้าหากพิจารณาในเชิงปริมาณแล้ว วาทกรรมจากภาคประชาสังคมปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างค่อนข้างน้อย เพียงร้อยละ 12.3 เท่านั้น

ความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์และจริยธรรมสื่อ

ผู้วิจัยยังได้ค้นพบจุดต่างบางอย่างที่น่าสนใจ กล่าวคือ ความแตกต่างของการ์ตูนโรฮิงญา นอกจากจะสะท้อนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านลายเส้นและเทคนิคเฉพาะตัวของการ์ตูนนิสต์แต่ละคนแล้ว ยังแสดงออกในเชิงนามธรรมผ่านทางกรอบเนื้อหาและวาทกรรม โดยการ์ตูนนิสต์ทุกคนอาจจะมีมุมมองต่อปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในช่วงหนึ่งของวิกฤตโรฮิงญาปี '58 การ์ตูนนิสต์ที่มีแนวคิดทางการเมืองแบบอนุรักษนิยม (ขวา) เลือกที่จะชูประเด็นเรื่องการแทรกแซงของมหาอำนาจตะวันตก ขณะที่การ์ตูนนิสต์ที่มีแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย (ซ้าย) เลือกที่จะชูประเด็นเรื่องมนุษยธรรม หรือแม้แต่ในการ์ตูนชิ้นเดียวกัน อาจเจอพบความไม่ลงรอยกันระหว่าง กรอบเนื้อหา กับ วาทกรรม ดังเช่น การ์ตูนชิ้นที่ 7 ของหมอ (บางกอกโพสต์) ที่สร้างกรอบเนื้อหาเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” แต่กลับถ่ายทอดวาทกรรม “การเมือง” เนื่องจากตัวการ์ตูนนิสต์มีความคลางแคลงใจในบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ จึงมีมุมมองว่าการที่ตะวันตกกดดันไทยเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องของเกมการเมือง หรือในการ์ตูนชิ้นที่ 37 ของสเตฟฟ์ (เดอะ เนชั่น) ที่สร้างกรอบเนื้อหาเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” แต่กลับถ่ายทอดวาทกรรม “แฝงอคติ” ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการนำเสนอภาพของผู้อพยพโดยขาดความระมัดระวัง

หากพิจารณการ์ตูนโรฮิงญาในแง่ของจริยธรรมสื่อ ผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอของการ์ตูนนิสต์มีความขัดแย้งในเชิงจริยธรรมค่อนข้างสูง กล่าวคือ แม้ว่าการ์ตูนนิสต์จะเปิดพื้นที่ให้แก่คนชายขอบ (ชาวโรฮิงญา) แต่การนำเสนอที่แฝงอคติ หรือโดยขาดความระมัดระวัง ก็กลับกลายเป็นการซ้ำเติมคนชายขอบที่นำไปสู่การครอบงำอัตลักษณ์เสียมากกว่า ผลงานการ์ตูนโรฮิงญาของสเตฟฟ์

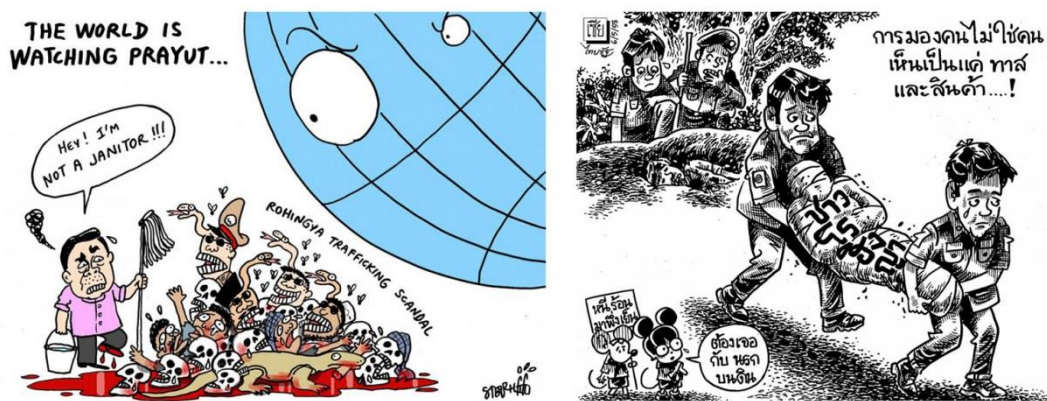
เป็นตัวอย่งที่ชัดเจนที่สุดในแง่ของความขัดแย้งเชิงจริยธรรม แม้ว่าเขาจะเป็นการ์ตูนนิสต์ที่ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญามากที่สุด จำนวน 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่าง (ราว 36%) และวิจารณ์ผู้ขัดแย้งของชาวโรฮิงญา ทั้งรัฐบาลไทย และรัฐบาลเมียนมา อย่างกล้าหาญ แต่ในทางกลับกัน การ์ตูนโรฮิงญาของเขาก็มีวาทกรรมแฝงอคติมากที่สุด ในอัตรา 76% ของกลุ่มตัวอย่าง โดยสเตฟฟ์มีส่วนผลิตข่าววาทกรรมแฝงอคติด้วยกลวิธี “ทำให้เป็นเรื่องตลก” อาจกล่าวได้ว่า ในการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาของสเตฟฟ์เขามีจริยธรรมสี่ในด้าน ความเป็นไท (Independence) ความมีเสรีภาพ (Freedom) และความเที่ยงธรรม (Impartiality) แต่มีความบกพร่องทางจริยธรรมสี่ในด้าน ความมีมารยาท (Decency) ความมีน้ำใจนักกีฬา (Fair Play) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ในขณะเดียวกัน สำหรับการตูนนิสต์ชาวไทยคนอื่น ๆ อาจมีมุมมองต่อจริยธรรมด้านความรับผิดชอบแตกต่างกัน การ์ตูนนิสต์ส่วนหนึ่งอาจจะให้น้ำหนักแก่ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ (ประเทศไทย) มากกว่าปัจเจกชน (ชาวโรฮิงญา) ในการตูนบางชิ้นจึงมีการนำเสนอประเด็นโรฮิงญาด้วยกรอบเนื้อหาหรือวาทกรรมที่ไม่เป็นมิตรกับผู้อพยพ

ประเด็นหนึ่งที่น่ากังวลเกี่ยวกับการตูนโรฮิงญา ก็คือ ผลกระทบของสื่อในการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (The Social Construction of Reality) ซึ่งเพียงฤดี ธีรวิฑูวงศ์ (2542 : 113, 125) กล่าวว่า ปกติ การสร้างความหมายทางมายาคติ (Myth) ในด้านการเขียนการประพันธ์นั้น ทำให้สิ่งที่กล่าวถึงเป็นเรื่องเกินความจริงอยู่แล้ว และเมื่อมายาคติ ถูกนำมาเสนอเป็นภาพของการ์ตูนอันประกอบด้วยเรื่องราวฟุ้งฝัน หรืออศจรรยเกินจริง ก็จะทำให้ภาพอันเป็นมายานั้นลอยห่างออกไปจากความจริงเป็นทวีคูณ อันอาจส่งผลต่อเนื้อแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าว อีกทั้งยังอาจสร้างผลกระทบในเชิงลบต่อเนื้อหาสารนั้นอีกด้วย ผู้ส่งสาร(การ์ตูนนิสต์) จึงควรต้องระมัดระวังในบทบาทและปลายพู่กันของตน มิให้เฟลิดเพลิดสนุกสนานกับการนำเสนอจนเกินขอบเขต โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจริยธรรมอันละเอียดอ่อน

นอกจากนี้ด้วยธรรมชาติของการตูนการเมือง ที่เน้นการเสียดสีล้อเลียนบุคคลในข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทำให้เส้นแบ่งระหว่าง ความจริง (Reality) กับ เรื่องแต่ง (Fiction) ยิ่งพรมัวและการ์ตูนนิสต์เองก็อาจจะมีส่วนในการสร้างมายาคติเกี่ยวกับชาวโรฮิงญาขึ้นมาทั้งโดยเจตนาหรือไม่เจตนา ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าในผลงานหลายชิ้นของสเตฟฟ์มีการผลิตข่าววาทกรรมแฝงอคติ ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านตัวการ์ตูนชาวโรฮิงญา ในฐานะผู้ถูกระทำทารุณกรรม หรือมีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเปรยกับสัตว์ หรือใช้รูปสัญลักษณ์โครงกระดูกและเลือดในลักษณะตลกขบขัน ไม่ให้เกียรติผู้เสียชีวิต หรือล้อเลียนอัตลักษณ์ สีผิว รูปร่างหน้าตา อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ในการตูนโรฮิงญาไม่ได้ปรากฏออกมาผ่านลายเส้นการ์ตูนเท่านั้น แต่มันยังแฝงเร้นมาในเชิงนามธรรมผ่านคำบอกเล่า หรือการจูงใจให้คิด ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้รับสารในประกอบสร้างความจริง หรือตอกย้ำภาพเชิงลบเกี่ยวกับชาวโรฮิงญา ด้วยการบอกเล่าที่สื่ออัยยะว่าชาวโรฮิงญาเป็นภาระ เป็นปัญหา เป็น

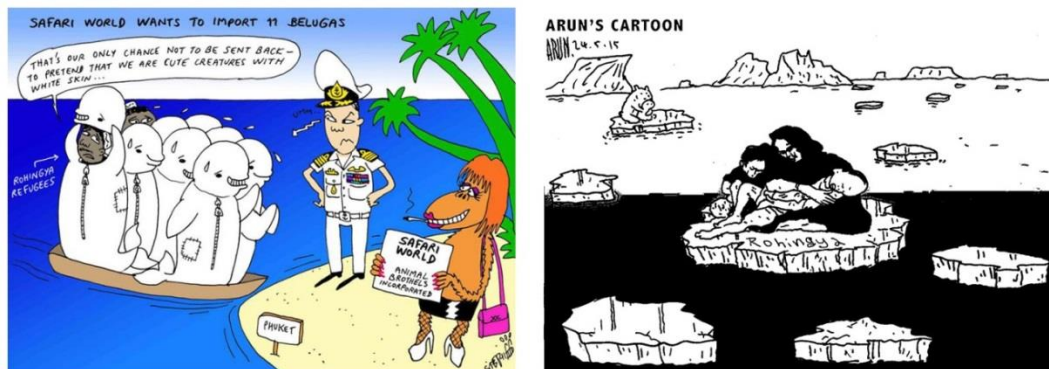
เครื่องมือทางการเมือง หรือเป็นชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ ตัวอย่างเช่น การที่ตัวการ์ตูนตั้งคำถามว่า “ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น” ที่ฟังดูเผิน ๆ เหมือนจะไม่มีอะไร แต่แฝงไว้ด้วยอคติ โดยเป็นการสื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้ที่ไม่พึงประสงค์

ฉะนั้นการ์ตูนนิสต์ควรจะถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญา หรือประเด็นของคนชายขอบด้วยความระมัดระวัง ไม่ควรนำเสนอการ์ตูนแบบสะใจ หรือคึกคะนองจนเกินขอบเขต เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพ ผู้วิจัยได้นำการ์ตูนบางชิ้นที่ถ่ายทอดเนื้อหาประเด็นเดียวกันมาจับคู่เปรียบเทียบ อย่างในภาพกลุ่มแรกนี้ ทั้งที่ถ่ายทอดเรื่องราวความสูญเสียของเหยื่อค้ำมนุษย์เหมือนกัน แต่ภาพซ้ายมือกลับทำให้ผู้เสียชีวิตดูตลกขบขัน ขณะที่ภาพขวามือให้ความรู้สึกเศร้าสร้อย น่าเวทนา

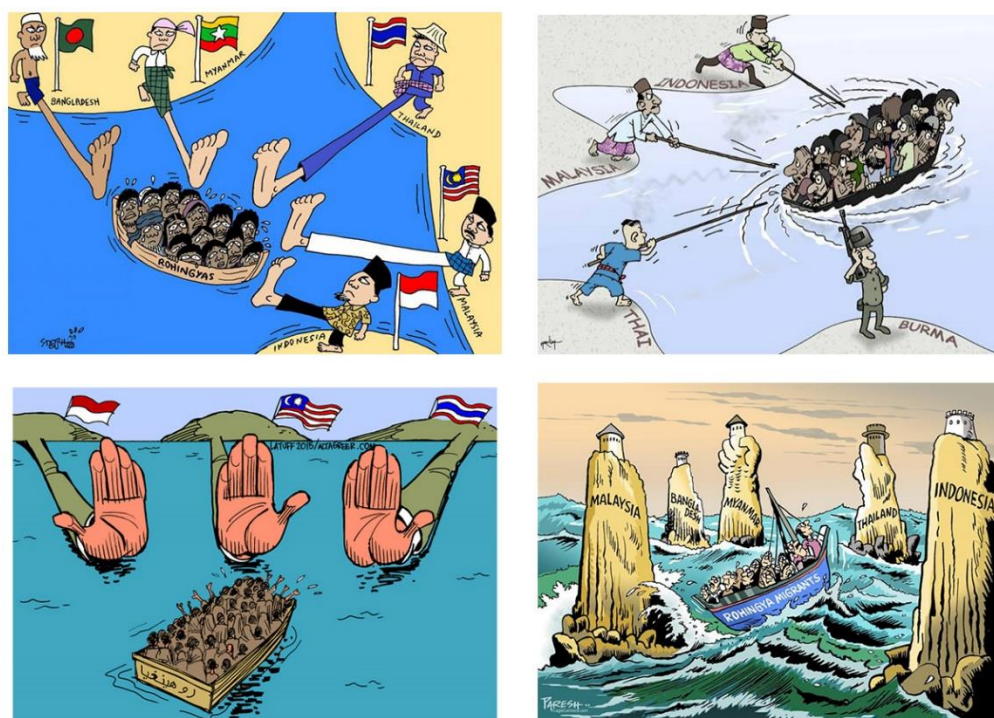
ภาพที่ 65 เปรียบเทียบการนำเสนอภาพความสูญเสียในการ์ตูนโรฮิงญา

ในภาพกลุ่มที่สอง ทั้งคู่มีการใช้รหัสวัตถุ นำชาวโรฮิงญาไปอุปมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหมือนกัน แต่ให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ภาพซ้ายมือ มีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเทียบกับวาฬเบลูก้าแบบตลกขบขัน เพื่อสะท้อนอคติทางสีผิว สื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาไม่เป็นที่ต้องการ เพราะไม่ได้มีผิวขาวและหน้าตาน่ารักแบบวาฬเบลูก้า ในขณะที่ภาพขวามือ มีการนำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเทียบกับหมีขั้วโลก เพื่อสื่อนัยยะถึงการถูกประชาคมโลกหมางเมิน การเป็นชนชาติที่ไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และความเสี่ยงต่อการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ เป็นการสื่อสารที่ลึกซึ้งกว่าและปราศจากอคติ

ภาพที่ 66 เปรียบเทียบการสร้างภาพแทนโรฮิงญาโดยการอุปมาอุปไมย

ในภาพกลุ่มที่สาม ผู้วิจัยได้นำภาพการ์ตูนโรฮิงญาของสเตฟฟภาพหนึ่งที่ถูกแชร์มากที่สุดบนอินเทอร์เน็ตไปเปรียบเทียบกับภาพการ์ตูนโรฮิงญาโดยการ์ตูนนิสต์จากประเทศอื่น ๆ ที่มีการถ่ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับปฏิบัติการต่อต้านผู้อพยพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน ภาพแรกของสเตฟฟ มีตัวการ์ตูนชาติต่าง ๆ ยื่นเท้าออกไปยื่นเรือโรฮิงญา ภาพที่สอง ผลงานของฮาญเลย์ (Harn Lay) การ์ตูนนิสต์ชาวเมียนมา มีตัวการ์ตูนชาติต่าง ๆ ใช้ไม้เคียวเรือโรฮิงญาออกจากฝั่ง ภาพที่สาม ผลงานของ คาร์ลอส ลาทัฟฟ์ (Carlos Latuff) การ์ตูนนิสต์ชาวบราซิล ใช้รูปสัญลักษณ์ฝ่ามือยื่นออกมาจาก 3 ประเทศเพื่อหยุดยั้งเรือโรฮิงญา ภาพที่สี่ ผลงานของ พาเรช นาท (Paresh Nath) การ์ตูนนิสต์ชาวอินเดีย ใช้รูปสัญลักษณ์ประกาศนียบัตรแทนประเทศต่าง ๆ ตั้งอยู่ล้อมรอบเรือโรฮิงญากลางมหาสมุทร ทั้งสี่ภาพนี้สื่อถึงการกีดกันผู้อพยพเหมือนกัน แต่ให้ความรู้สึกรุนแรงในระดับที่แตกต่างกัน โดยสองภาพแรกดูก้าวร้าวกว่า ปลูกเร้าอารมณ์มากกว่า ขณะที่สองภาพหลังดูนุ่มนวลกว่า และไม่ยั่วยุ ภาพแรกของสเตฟฟแม้ว่าจะสะท้อนถึงวิกฤตมนุษยธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่ปฏิบัติการของผู้รับสารที่ผู้วิจัยพบเห็นในสื่อออนไลน์แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ขณะที่ผู้รับสารส่วนหนึ่งที่แชร์การ์ตูนรูปนี้ แสดงความคิดเห็นว่า “ชาวโรฮิงญาน่าสงสาร ประเทศต่าง ๆ แล้งน้ำใจ” แต่ผู้รับสารอีกจำนวนมากที่แชร์การ์ตูนรูปนี้ กลับแสดงความคิดเห็นว่า “สมน้ำหน้าชาวโรฮิงญาประเทศไทย ๆ ก็ไม่ต้องการ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการตีความของผู้รับสารที่แตกต่างกัน อันเป็นสิ่งที่การ์ตูนนิสต์พึงระวังในฐานะสื่อผู้มีอิทธิพลในการชี้นำสังคม

ภาพที่ 67 เปรียบเทียบการสร้างภาพแทนของการ์ตูนโรฮิงญาในไทยและต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการ์ตูนนิสต์

- 1) การ์ตูนนิสต์ควรคำนึงถึงประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน และนำเสนอภาพตัวแทนของคนชายขอบด้วยความระมัดระวัง ทั้งในแง่ของการเลือกใช้รูปสัญลักษณ์หรือถ้อยคำ เพราะการสร้างภาพตัวแทนโรฮิงญาที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองมีอิทธิพลต่อการสร้างภาพจำ หรือปลูกฝังมายาคติเกี่ยวกับชาวโรฮิงญา
- 2) การ์ตูนนิสต์ควรนำเสนอประเด็นโรฮิงญาอย่างรับผิดชอบ โดยยึดข้อเท็จจริงเป็นหลัก ควรหลีกเลี่ยงการนำเสนอชุดความคิดที่เป็นเพียงข้อสันนิษฐานหรือทฤษฎีสมคบคิดของสื่อเลือกข้างหรือกลุ่มการเมือง

ข้อเสนอแนะสำหรับสื่อ

- 1) ในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับคนชายขอบ สื่อควรเปิดพื้นที่ให้แก่คนชายขอบหรือภาคประชาสังคมให้มากกว่านี้ และพยายามนำเสนอทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ไขปัญหา ดังเช่น คำกล่าวของ กอบกิจ ประดิษฐ์ผลพานิช (2558) ที่ระบุว่า นอกเหนือจากตัวเลือกแคร์รับและ

ไม่รับชาวโรฮิงญาเข้ามาในประเทศไทย เราอาจจะสร้างตัวเลือกที่สาม สี่ ห้า และตัวเลือกแบบมีเงื่อนไขได้มากมาย สื่อต้องเป็นตะเกียงที่จะช่วยส่องนำสังคม ร่วมกันหาทางออก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

- 1) ในการศึกษาการรณรงค์การเมืองที่ถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาหรือประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับอาเซียน ถ้าผู้วิจัยท่านอื่น ๆ สามารถศึกษาเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมได้ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผลงานของการรณรงค์ในประทศอาเซียนที่น่าเสนอประเด็นเดียวกัน น่าจะทำให้ได้แง่มุมใหม่ ๆ ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการรณรงค์การเมืองหรือสื่ออาเซียน (อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบข้อจำกัดในแง่ของการเข้าถึงข้อมูลในต่างประเทศ ทั้งในส่วนของการค้นหาการรณรงค์ หนังสือพิมพ์บนสื่ออินเทอร์เน็ต และในส่วนของการติดต่อสัมภาษณ์การรณรงค์)
- 2) ถ้าผู้วิจัยท่านอื่น ๆ มุ่งเน้นศึกษาวาทกรรมแฝงอคติในกรณีโรฮิงญาหรือคนชายขอบ ควรทำการศึกษาในสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะในเว็บสังคม และสื่อการเมืองเลือกข้าง ซึ่งมีการนำเสนอวาทกรรมแฝงอคติอย่างเข้มข้นทั้งในเชิงปริมาณและเชิงเนื้อหา นอกเหนือจากการสังเกตรูปแบบหรือกลวิธีของการถ่ายทอดวาทกรรมแล้ว ผู้วิจัยยังสามารถสังเกตลักษณะการเผยแพร่หรือผลิตซ้ำ รวมทั้งสืบค้นแหล่งกำเนิดวาทกรรม หรือผู้นำทางความคิด (Influencer) ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างวาทกรรมเหล่านั้นได้

รายการอ้างอิง

- Amber E. Boydston, et al. (2014). *Identifying Media Frames and Frame Dynamics Within and Across Policy Issues*. [Online]. Available from : <http://faculty.washington.edu/jwilker/559/frames-2013.pdf> [2016, November 2]
- Adam Martin. (2012). *The 50 Most Racist Political Cartoons*. [Online]. Available from : <http://www.complex.com/pop-culture/2012/11/50-most-racist-political-cartoons/> [2015, September 15]
- Arjun Appadurai. (1990). Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *Theory, Culture & Society June 1990*, 7: 295-310, doi:10.1177/ 026327690007002017
- Barbara Collier. (2011). *Persecuted Cartoonists: Steady Hands and Brave Hearts*. [Online]. Available from : <http://www.sampsoniaway.org/bi-monthly/2011/09/23/persecuted-cartoonists-steady-hands-and-brave-hearts/>
- Belmont Lay, and Martino Tan (2015). *Who said S'pore doesn't have political cartoonists? Here, meet Morgan Chua*. [Online]. Available from : <http://mothership.sg/2015/01/who-said-spore-doesnt-have-political-cartoonists-here-meet-morgan-chua/> [2016, January 3]
- Carmen Rosa Caldas-Coulthard, Rick Iedema. (2008). *Identity Trouble - Critical Discourse and Contested Identities*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Cartoonist Rights. (2015). [Online]. Available from : <http://cartoonistsrights.org/> [2015, September 10]
- Cynthia Bailey Lee. (2003). *A Semiotic Analysis of Political Cartoons*. [Online]. Available from <https://cseweb.ucsd.edu/~goguen/courses/271sp03/spapers/cartoons/Cartoons.htm> [2016, January 6]

- Daisy Carrington. (2013). *The dangers of being a cartoonist in the Arab world*.
 [Online]. Available from : <http://edition.cnn.com/2013/09/18/world/meast/the-dangers-of-being-a-cartoonist/index.html> [2015, October 01]
- Daniela Dălălu. (2014). *The Use of Pictorial and Multimodal Metaphors in Editorial Cartoons Depicting The Euro Crisis*. [Online]. Available from :
<http://www.upm.ro/gidni/?pag=GIDNI-01/vol01-Lds> [2015, September 19]
- Debby NG. (2010). *Political Cartoons*. [Online]. Available from :
<http://www.theasiamag.com/perspectives/field-notes/political-cartoons> [2015, September 10]
- Ellen Sebring. (2015). Civilization & Barbarism: Cartoon Commentary & “The White Man’s Burden” (1898–1902). *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 13, No. 2. [Online]. Available from : <http://japanfocus.org/-Ellen-Sebring/4339/article.pdf> [2016, January 2]
- ENCYCLOPEDIA OF ART EDUCATION. *Caricature Art*. [Online]. Available from :
<http://www.visual-arts-cork.com/caricature-art.htm#caricature> [2015, September 22]
- Freedom For Vietnam. (2011). *Political Cartoon: Dominoes*. [Online]. Available from :
<https://freedomforvietnam.wordpress.com/2011/03/27/political-cartoon-dominoes/> [2015, September 10]
- Felicia Putri Tjiasaka. (2015). *Can ASEAN Achieve Political Security?*. [Online]. Available from : <http://www.globalindonesianvoices.com/22666/can-asean-achieve-political-security/> [2016, March 22]
- Iro Sani, Mardziah Hayati Abdullah, Faiz Sathi Abdullah, Afida Mohamad Ali. (2012). Political Cartoons as a Vehicle of Setting Social Agenda: The Newspaper Example. *Asian Social Science*, Vol. 8, No. 6, 156-162.

- James Parton. (1969). *Caricature and other comic art in all times and many lands*.
New York : Harper & Row.
- John A. Lent. (1995). *Asian popular culture*. Boulder : Westview Press.
- John A. Lent. (2014). *Southeast Asian CARTOON ART – History, Trends and Problems*.
North Carolina: McFarland & Company
- John Fiske. (1990). Communication, Meaning, and Signs. *Introduction to
Communication Studies*. London: Routledge.
- Jonathan Guyer. (2013). *A Year Of Drawing Morsi*. [Online]. Available from
<http://www.newyorker.com/news/news-desk/a-year-of-drawing-morsi> [2016,
January 01]
- Jorgen Orstrom Moller. (2009). *Political Economy in a Globalized World*. Singapore :
World Scientific.
- Journalism Festival. (2015). *Charlie Hebdo: the debate about freedom of expression*.
[Online]. Available from : [http://www.journalismfestival.com/news/charlie-
hebdo-the-debate-about-freedom-of-expression/](http://www.journalismfestival.com/news/charlie-hebdo-the-debate-about-freedom-of-expression/) [2015, September 10]
- Kate Ng. (2016). *Offensive ‘boat people’ cartoon slammed by Rohingya activist as
‘dangerous’*. [Online]. Available from [https://asiancorrespondent.com/
2016/05/offensive-boat-people-magazine-cartoon-
slammed-rohingya-
activist-dangerous/](https://asiancorrespondent.com/2016/05/offensive-boat-people-magazine-cartoon-slammed-rohingya-activist-dangerous/) [2016, May 19]
- Linda K. Ginn. (2014). *Map and Geographical Imagery in Editorial Cartoons*. [Online].
Available from : <http://aquila.usm.edu/slisconnecting/vol3/iss1/8/> [2015,
September 10]
- Lubna Riyadh Abdul Jabbar. A Semiotic Model for the Analysis of Political Cartoon.
Al-Adab Journal, 47-65

- Matt Hill. (2013). *Good-and-evil caricatures of the Israel-Palestine conflict are costing lives.* [Online]. Available from <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/9907661/Good-and-evil-caricatures-of-the-Israel-Palestine-conflict-are-costing-lives.html> [2015, September 10]
- Mlynxqualey. (2013). *The Birth of 'Oum Cartoon' and the New Golden Age of Egyptian Caricature.* [Online]. Available from : <http://arablit.org/2013/06/20/5-questions-on-the-birth-of-oum-cartoon/> [2016, January 01]
- Mong Palatino. (2016). *What Made Headlines in Southeast Asia in 2015?* [Online]. Available from : <http://thediplomat.com/2016/01/what-made-headlines-in-southeast-asia-in-2015/> [2016, March 22]
- Navina Vivekanandan. (2015). *Don't visit M'sia if you're a Rohingya, says cartoon.* [Online]. Available from : <http://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2015/05/29/dont-visit-msia-if-youre-a-rohingya-says-thai-cartoon/> [2015, September 5]
- Nicola Smith. (2015). *Art Notes: Caricature Has Always Meant to Provoke, and Been Targeted for It.* [Online]. Available from : <http://www.vnews.com/lifetimes/15329657-95/caricature-has-always-meant-to-provoke-and-been-targeted-for-it> [2015, September 12]
- Polly Keener. (1992). *Cartooning.* New Jersey : Prentice Hall
- Sebastian Strangio. (2015). *Satire, Myanmar-style Political cartoonists test limits of newfound freedom.* [Online]. Available from : <http://asia.nikkei.com/Life-Arts/Arts/Political-cartoonists-test-limits-of-newfound-freedom> [2016, January 2]
- Steven Jiang. (2012). *'Pandaman' creator finds political cartoon a risky business in China.* [Online]. Available from : <http://edition.cnn.com/2012/01/23/world/asia/china-pandaman-cartoons/> [2015, September 12]

Susan Strauss, Parastou Feiz. (2014). *Discourse Analysis: Putting Our Worlds into Words*. Abingdon: Routledge.

Tese Wintz Neighbor, Capri Karaca, and Kate Lang. (2003). *Understanding the World of Political Cartoons*. [Online]. Available from : <https://www.world-affairs.org/wp-content/uploads/2013/10/2003-Understanding-Political-Cartoons.pdf> [2015, September 19]

Teun A. Van Dijk (1985) Structures of News in the Press. *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*, pp. 69-93. Berlin: de Gruyter.

The Wall Street Journal. (2015). *China's Rebel Cartoonist*. [Online]. Available from : <http://www.wsj.com/articles/chinas-rebel-cartoonist-1431901472> [2015, October 01]

Thomas J. Johnson. (2014), *Agenda Setting in a 2.0 World*. New York : Routledge.

Tuoi Tre. (2014). *China's hegemony dream in caricatures*. [Online]. Available from : <http://tuoitrenews.vn/features/20656/chinas-hegemony-dream-in-caricatures> [2015, September 12]

Victor Navasky. (2015). *Crime and Caricature : A History of Political Cartoons—And the Backlash They've Inspired*. [Online]. Available from : <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-02-10/crime-and-caricature> [2015, September 14]

กฤษฎาภรณ์ หงส์ลดาธรรม. (2549). *มองสังคมผ่านวาทกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 4)

- เกศริน เตียวสกุล. (2556). บันทึกจากสนาม: เส้นทางโรฮิงญา ตอนที่ 1 การเข้ามาในเมืองไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://prachatai.com/journal/2013/02/45266> [12 กรกฎาคม 2559]
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2553). การสื่อสารกับวาทกรรมอัตลักษณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ข่าวศิลปบันเทิง ThaiPBS. (2558). วัฒนธรรมการตุ๋นล้อเลียนของฝรั่งเศส. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://news.thaipbs.or.th/> [22 กันยายน 2558]
- ชุมทอง นพพันธ์. (2552). ผลของการวางกรอบในข่าวสิ่งแวดล้อมต่อการรับรู้ความเสี่ยง. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คมชัดลึกออนไลน์. (2558). 'ชาร์ลี เฮบโด' ปมหลังอารมณ์ขันและอื้อฉาว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.komchadluek.net/detail/20150109/199146.html> [17 ธันวาคม 2558]
- คมชัดลึกออนไลน์. (2558). วิวาทะร้อนสังคมไทย มองต่างมุม ช่วย-ไม่ช่วย'โรฮิงญา' : ทีมข่าว รายงานพิเศษ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.komchadluek.net/detail/20150519/206562.html> [17 พฤษภาคม 2559]
- คุณวุฒิ บุญฤกษ์. (2558). 'ตัวตนและภาพตัวแทน' โรฮิงญา การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=5579> [17 พฤษภาคม 2559]
- จอห์นนพดล วศิณสุนทร. (2558). สัญณะที่ล่องลอย (Free - floating signifier) สัมพันธบท (Intertextuality) และมโนทัศน์หลังสมัยใหม่ (Postmodern). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://johnnopadon.blogspot.com/2015/10/free-floating-signifier-intertextuality.html> [8 พฤศจิกายน 2559]
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. (2522). จิตวิทยาของระบบอำนาจนิยม: ศึกษากรณีการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูล สงคราม. วารสารธรรมศาสตร์ 9,2 (ต.ค.-ธ.ค.22), 44-68. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา https://www.academia.edu/26485845/จิตวิทยาของระบบอำนาจนิยม_ศึกษากรณีการสร_างชาติของจอมพล_ป.พิบูลสงคราม [20 ตุลาคม 2559]

- ชัยรัตน์ ฌมยา. (2558). สื่อกับวาทกรรมเลือกปฏิบัติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.mediainsideout.net/world/2015/06/239> [17 พฤษภาคม 2559]
- ไชยันต์ ไชยพร. (2557). จอห์น เอลสเตอร์ กับทฤษฎีการเลือกอย่างเป็นเหตุเป็นผล = Jon Elster: rational choice theory. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ WAY of BOOK.
- ชุกกรียะห์ บาหะ. (2556). บทวิจารณ์หนังสือ 'อัตลักษณ์และความรุนแรง: ภาพลวงของชะตา ลีซิด' โดย อมารตยา เซ็น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.deepsouthwatch.org/node/4727> [11 เมษายน 2559]
- ณัฐศักดิ์ วีระนรพานิช. (2557). วัฒนธรรมทางสายตา กับการต่อรองเชิงอำนาจของการเมืองไทย : กรณีศึกษาวิกฤตการณ์การเมืองปี 2556-ปัจจุบัน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.mediaartsdesign.org/project_detail.php?project_id=488 [18 กันยายน 2558]
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดวงกมล ขาดิประเสริฐ และคณะ. (2549). การรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- โตมร ศุขปรีชา. (2559). Rise of the Right. [ออนไลน์]. <http://thematter.co/thinkers/brexit-rise-of-the-right/4706> [10 พ.ย. 59]
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). มิเชล ฟูกูต์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ธีระ ัญญาบุญ. (2541). การวิเคราะห์กระบวนการประตู่ข่าวสารการตุนการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสตรีมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการหนังสือพิมพ์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระยุทธ สุริยะ. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับภาพตัวแทนของนักโทษประหารและการประหารชีวิตในหนังสือพิมพ์รายวันไทย. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นฤมล เกษมสุข. (2551). หนังสือพิมพ์กับกรอบในการสะท้อนระบอบทักษิณวิเคราะห์ตามแนวคิดของ นิตเช่. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุรฮานุดดีน อูเซ็ง. (2557). อิสลามและมุสลิมในประเทศไทยอังกฤษ : อิสลามพิชิตตะวันตก ตอนที่ 2. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.deepsouthwatch.org/node/6055> [17 ธันวาคม 2558]
- บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์. (2552). กบฏปัญหาโรฮิงญาและการจัดการแรงงานข้ามชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://prachatai.com/node/19821/talk>
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา. คงกฤษ ไตรรงค์. รชฎ สาตราวุธ. (2556). เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรม ในปรัชญาของ ปอล ริเกอร์. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- ประชาธรรม. (2557). โรฮิงญาในแม่สอด : การสร้างเครือข่ายในธุรกิจค้าไม้และการปรับตัวตนกับ สังคมชายแดน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://prachatham.tumblr.com/post/97729368873/โรฮิงญา_ในแม่สอด [17 พฤษภาคม 2559]
- ประสพโชค นวพันธุ์พิพัฒน์. (2540). การใช้รหัสที่ปรากฏในงานของนักเขียนการ์ตูนไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2557). เศรษฐศาสตร์การเมือง และทฤษฎีสังคมวิพากษ์. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เพียงฤดี ธีรวิฑูวงศ์. (2542). การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไมเคิล เจ แชนเดล. (2557). ความยุติธรรม. แปลโดย สฤณี อาชวานันทกุล. กรุงเทพฯ : โอเพ่นเวิลด์.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง. (2558) Charlie Hebdo ชนวนสู่การปะทะกันระหว่างโลกตะวันตกและมุสลิม?. a day 174 (กุมภาพันธ์ 2558) : 70.
- วิทยากร เชียงกุล. (2548). ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ที่ทุกคนควรรู้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิโรจน์ สุทธิสีมา. (2557). การสื่อสารกับวาทกรรมการวิงในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วีรภัทร บุญมา. (2558). *Intertext Against Author ความเป็น “ส่วนตัว” กับ “ส่วนรวม” ผ่านแนวคิด สัมพันธบท*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา https://www.academia.edu/28459434/Intertext_Against_Author_ความเป็น_ส่วนตัว_กับ_ส่วนรวม_ผ่านแนวคิดสัมพันธบท [8 พฤศจิกายน 2559]
- วีระ สมบูรณ์. (2551). *โลกาภิวัตน์ สิทธิมนุษยชน และความเป็นธรรมระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณ วัชรสวรรค์. (2555). *อรุณตวัตการเมือง*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศุภมา นุชยวิทยาสิรินธร. (2556). *สิงคโปร์พื่อนักเขียนการ์ตูนล้อเลียนรัฐบาล*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id=699 [5 มกราคม 2559]
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2546). *การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางสายตา*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://v1.midnightuniv.org/midarticle/newpage18.html> [19 กันยายน 2558]
- สมชัย กัตถุญตานนท์. (2552). *สังคม สังคัง / มองสังคมไทยผ่านการ์ตูนและอารมณ์ขันของ ชัยราชวัตร*. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์.
- สมัชชา นิลปัทม์. (2558). *วาทกรรมล้อมวลชนในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.deepsouthwatch.org/node/6869> [9 กันยายน 2558]
- สันติพจน์ กลับดี. (2558). *ประเทศในกลุ่มอาเซียนกับ Tier1, Tier2 และ Tier3 ภายใต้กฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ (2)*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://thailand.prd.go.th/1700/ewt/aseanthai/ewt_news.php?nid=4422&filename=index [2 มกราคม 2559]
- สามชาย ศรีสันต์. (2557). *การวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.academia.edu/9545776/การวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์> [11 เมษายน 2559]
- สุเทพ กฤษณาวารินทร์, กาญจนา กุลพิสิทธิเจริญ. (2556). *โรฮิงญา บนเส้นทางสุดขอบโลก*. เชียงใหม่ : โครงการ Burma Concern.

- สุพัฒน์ศิริ แพงพันธุ์. (2544). *การประกอบสร้างและการสื่อความหมายของการ์ตูนการเมืองไทย ในช่วงรณรงค์การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียร เขยประทับ (2009). *มติมหาชน การสื่อสาร และการเมือง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2546) *การ์ตูนการเมือง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.lib.ru.ac.th/journal/cartoon.html> [22 กันยายน 2558]
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- อมารตยา เซ็น. (2555). *อัตลักษณ์และความรุนแรง : ภาพลวงของชะตาชีวิต*. กรุงเทพฯ: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัมพร จิรัฐติก. (2555). *กะเทาะแก่นอาเซียน เรียนรู้วัฒนธรรมร่วมสมัย "POP Culture*. กรุงเทพฯ: สถาพร บุ๊คส์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2548). *ปิดหู ปิดตา ปิดปาก : สิทธิเสรีภาพในมือธุรกิจการเมืองสื่อ*. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 2)
- Asean Weekly. (2556). *จับตา 5 ประเด็นร้อน อาเซียน 2013*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=906OBq2adWU> [22 มีนาคม 2559]
- Asean weekly. (2557). *ประเด็นที่น่าจับตาในปี 2014*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.youtube.com/watch?v=tsgUOPGHGzI> [22 มีนาคม 2559]
- Dingtech. (2553). *คิดถึงข้าพเจ้าพเนจร : การ์ตูนอมตะนิรันดร์ถา?*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=dingtech&group=12> [1 ตุลาคม 2558]

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางลงรหัสข้อมูล (Coding Sheet)

ตาราง 10 ตารางลงรหัส การรื้อถอนหนังสือพิมพ์ที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญา

ชิ้น ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การรื้อถอน นิตยสาร	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
1	2552	28-1.ค.	Stephiff	The Nation	การเลือกปฏิบัติกับคนต่างด้าว	ชาวโรฮิงญา, ทหารเรือ, ฝรั่งเศส(นักทอของเที่ยวตะวันตก), คนงานไทย	ANOTHER BOATLOAD OF ROHINGYAS LANDS IN RANONG
2	2552	30-1.ค.	гүй	คมชัดลึก	ปัญหาโรฮิงญาตกอยู่ในวงวนการเมือง	ชาวโรฮิงญา, นักการเมืองไทย	
3	2552	31-1.ค.	Arun	The Nation	ชาวโรฮิงญาต้องการความช่วยเหลือ	ชาวโรฮิงญา	
4	2552	1 ก.พ.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	การรื้อถอนโรฮิงญาจากเรือนอก	ชาวโรฮิงญา, สื่อ(นอก)	
5	2552	3-ก.พ.	Stephiff	The Nation	รัฐบาลไทยเพิกเฉยสิทธิมนุษยชนต่อ ชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(เอ็กสิทธิ์), ทหารเรือ, นายทักษิณ, เอ็นจีโอต่างชาติ, พุดยูเอ็น	
6	2552	4-ก.พ.	Stephiff	The Nation	รัฐบาลไทยมีท่าทีไม่ต้อนรับชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(เอ็กสิทธิ์), ทหารเรือ, นายทักษิณ, พุด(ตะวันตก)	
7	2552	6-ก.พ.	MoR	Bangkok Post	ปัญหาสิทธิมนุษยชนของชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, นายทักษิณ	
8	2552	7 ก.พ.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	ปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, นักการเมือง	
9	2552	8-ก.พ.	Stephiff	The Nation	ปัญหาสิทธิมนุษยชนของชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวม้ง, ตำรวจ, เอ็นจีโอ ต่างชาติ, พุดยูเอ็น, ตั๋วมี	
10	2552	9 ก.พ.	гүй	คมชัดลึก	ปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย	

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
11	2552	10 ก.พ. เผยแพร่	ก๊วย	คมชัดลึก	ปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ทหาร, ชาวไทย, ทักษิณ	
12	2552	24-ก.พ.	Stephff	The Nation	มาตรการกีดกันชาวโรฮิงญา	ผู้นำไทย(อภิสิทธิ์), ลีอ, ชาวโรฮิงญา	
13	2552	24-ก.พ.	MoR	Bangkok Post	ประเทศอาเซียนมีท่าทีที่เกือยต่อ ชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อาเซียน	
14	2552	1-มี.ค.	Stephff	The Nation	ชาวโรฮิงญาถูกอาเซียนบีบคั้น	ชาวโรฮิงญา, อาเซียน	RISE TO THE OCCASION, PM URGES ASEAN LEADER
15	2552	12-มี.ค.	Stephff	The Nation	ปัญหาสิทธิมนุษยชน ผู้พวยไม่มีปาก มีเสียง	ชาวโรฮิงญา, ทหารไทย(รวม.ฯ), ทูต(ฝรั่งเศส), นักธุรกิจ(ฝรั่งเศส), ชาวม้ง	HOW FAR WILL THE GOVT GO TO PROTECT MIGRANT WORKERS?
16	2555	16-มี.ย.	Arun	The Nation	พม่าเริ่มเปิดประเทศ แฉญกกับปัญหา โรฮิงญาเป็นด่านแรก	ผู้นำพม่า(เต็ง เส่ง), ชาวโรฮิงญา	
17	2555	29-ต.ค.	Stephff	The Nation	ปัญหาความขัดแย้งพุทธ-มุสลิมในพม่า ส่งผลกระทบต่อชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำมีเอมมา(เต็ง เส่ง, ชูจี), พระสงฆ์(ทั่วฐานแรง), ประชาคมโลก	UN SAYS 26,000 DISPLACED BY MYANMAR ETHNIC UNREST
18	2556	24-มี.ค.	YooT	Bangkok Post	รัฐบาลสิงคโปร์ออกโรงช่วยเหลือผู้ อพยพชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(ยิ่งลักษณ์)	
19	2556	27-มี.ค.	Arun	The Nation	เรียกร้องสันติภาพแกชาวโรฮิงญาใน พม่า	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำพม่า	2 ROHINGYA TRAINED BY RKK MUSLIM INSURGENTS
20	2556	28-มี.ค.	เสียบ	ไทยรัฐ	รัฐบาลสิงคโปร์ออกโรงช่วยเหลือผู้ อพยพชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(ยิ่งลักษณ์), นักโทษ คดีการเมือง	

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
21	2556	31-11.ค.	Stephff	The Nation	การเลือกปฏิบัติกับคนต่างด้าว	ชาวโรฮิงญา, ทหารเรือ, แก๊งค้ายา	
22	2558	5-พ.ค.	Stephff	The Nation	ทางการไทยพยายามผลักดันผู้อพยพโรฮิงญาออกนอกประเทศ	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ทหารเรือ, สื่อ(นักข่าวภูเก็ตทวาน)	MIGRANTS GRAVEYARD ARRESTS
23	2558	6-พ.ค.	เจีย	ไทยรัฐ	ชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้	ชาวโรฮิงญา, ทหาร, หน่วยกู้ภัย, แก๊งค้ายา	เจออีก 70 หลุมศพฝังโรฮิงญา
24	2558	6-พ.ค.	Yoot	Bangkok Post	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญาถูกขุดได้หมด	ชาวโรฮิงญา, ทหาร	POLICE FIND MORE JUNGLE GRAVES
25	2558	8-พ.ค.	Stephff	The Nation	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญาถูกเปิดโปง	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), แก๊งค้ายา, ตำรวจ	PM SEEKS 3-NATIONS MEET ON ROHINGYA
26	2558	8-พ.ค.	เจีย	ไทยรัฐ	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค้ายา, นักการเมือง(สปป.)	
27	2558	9-พ.ค.	Arun	The Nation	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค้ายา	
28	2558	10-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ตำรวจ	
29	2558	11-พ.ค.	Stephff	The Nation	ประชาคมโลกจับตาคับปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญาในไทย	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ตำรวจ, แก๊งค้ายา, ประชาคมโลก	
30	2558	12-พ.ค.	Stephff	The Nation	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ตำรวจ, แก๊งค้ายา	THOUSANDS OF BOAT PEOPLE IN DOZENS MORE CAMP

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
31	2558	13-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค้ามนุษย์	ประธานาธิบดี ตามจับ 'โกโด่ง' ลุยยึด ทรัพย์สิน
32	2558	13-พ.ค.	YooT	Bangkok Post	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค้ามนุษย์, ทหาร	GOVT MULLS SHELTERS FOR ROHINGYA
33	2558	14-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	การแก้ปัญหาแรงงานโรฮิงญาที่ดูเหมือน ไร้หนทาง	ชาวโรฮิงญา, ทางการไทย	ได้ตัวอีก 5 ชายโรฮิงญา จอสอบที่คืน พลีเปิงมาเลย์-ไทยร่วมจับโกโด่ง
34	2558	14-พ.ค.	MoR	Bangkok Post	ชาวโรฮิงญาถูกกีดกัน	ชาวโรฮิงญา	SOUTH LOCALS BLAST PLAN FOR SHELTERS
35	2558	15-พ.ค.	เซีย	ไทยรัฐ	ชาวโรฮิงญาถูกกีดกัน	ทหาร, นักการเมือง(สปข.),ชาวไทย, ชาวโรฮิงญา	
36	2558	16-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	ปัญหาโรฮิงญาไร้ทางออก	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำเมียนมา (นวัน)	พม่าเมินถกแก้โรฮิงญา สุมไฟไทย ดัน ต่อค้ามนุษย์
37	2558	18-พ.ค.	Stephff	The Nation	ประเทศในมานักอันคานันไม่ต้อนรับชาว โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, บังกลาเทศ, เมียนมา, ไทย, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย	UN CHIEF URGES PM TO TREAT BOAT PEOPLE WITH DIGNITY
38	2558	19-พ.ค.	Stephff	The Nation	ประเทศอาเซียนไม่ต้อนรับชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อาเซียน	KO TONG IN CUSTODY AS NEIGHBOURS DISCUSS CRISIS
39	2558	19-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	อเมริกาแทรกแซงกรณีโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา	เชื้อ 15 ขาดิดกโรฮิงญาเริ่ม โกโด่งไม่เส มอบตัว
40	2558	19-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	อเมริกาแทรกแซงกรณีโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอก ประยุทธ์), อเมริกา	โกโด่งโรฮิงมอบตัวแล้ว จับ พตท.

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวละคร	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
41	2558	20-พ.ค.	YooT	Bangkok Post	อเมริกาแทรกแซงกรณีโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา	
42	2558	20-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	อเมริกาแทรกแซงกรณีโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา, ยูเอ็น, ชาวไทย	ชีวแล้วเมื่อโลกได้งาฯ ร.ต.ท. ปัดคำ โรฮิงญา
43	2558	21-พ.ค.	Stephiff	The Nation	ชาวไทยละเลยชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, ฝรั่งเศส(เด็ดยุโรป)	MALAYSIA, INDONESIA AGREE ON TEMPORARY MIGRANT SHELTERS
44	2558	21-พ.ค.	гүй	คมชัดลึก	ท่าทีของอเมริกาต่อปัญหาโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา	ประยุทธ์สั่งปิดตั้งศูนย์โรฮิงญา
45	2558	21-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	เปรียบเทียบการเมืองไทยกับโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา	มนุษย์เรือรอดแล้ว รับโรฮิงญาจีน ฝั่งมาเลย์-อินโด
46	2558	22-พ.ค.	Stephiff	The Nation	ชาวไทยละเลยชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ประชาคมโลก, ชาวไทย	PRESSURE ON MYANMAR TO DEAL WITH MIGRANTS
47	2558	22-พ.ค.	гүй	คมชัดลึก	ท่าทีของอเมริกาต่อปัญหาโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา, ชาวไทย	จับตารอโรฮิงญา 2 พันสองทะเล
48	2558	22-พ.ค.	YooT	Bangkok Post	ประเทศเมียนมาผลักดันชาวโรฮิงญา ออกนอกประเทศ	ชาวโรฮิงญา, เมียนมา	THAILAND LAUDS US OVER SHELTER OFFER
49	2558	22-พ.ค.	เซี่ย	ไทยรัฐ	ชาวโรฮิงญาตามหาความมนุษยธรรม	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค์มนุษย์, ประชาคมโลก	มนุษย์เรือรอดแล้ว รับโรฮิงญา ชั้นฝั่งมาเลย์-อินโด
50	2558	22-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	ความขัดแย้งทางความคิดเห็นของคนไทย ต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, ทหาร	ญาติโกโถติงมอบตัว พม่ายื่นร่วม ประชุมแก้ปัญหาโรฮิงญา

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่ เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
51	2558	23-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	ไทยช่วยเรื่องเงินไม่ได้เพราะประเทศกำลัง เผชิญวิกฤติ	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, นักการเมือง	พม่าส่งเสริมรับโรฮิงญา โคน ต่างชาติคัดค้านทหกไทยตีเส้นแรง คดีค้านุชชี่
52	2558	24-พ.ค.	Arun	The Nation	วิกฤติมนุษยธรรมจากกรณีโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา	
53	2558	24-พ.ค.	ชัย ราชวัตร	ไทยรัฐ	ปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, แก๊งค์ค้านุชชี่	สหรัฐแถลงจับพม่าให้สัญชาติ โรฮิงจา - หนองสงวนทันควัน
54	2558	25-พ.ค.	MoR	Bangkok Post	อาเซียนลดยอพยพชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อาเซียน	
55	2558	26-พ.ค.	Stephiff	The Nation	สามประเทศในน่านน้ำอันดามันไม่ต้อนรับ ชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ผู้นำเมียนมา(เต็งเส่ง), ผู้นำบังกลาเทศ(เชิด อาลีมา), ผู้อพยพชาวบังกลาเทศ, ชาวพุทธ (หัวรุนแรง)	
56	2558	26-พ.ค.	ก๊วย	คมชัดลึก	ฮือเข้าแทรกแซงกรณีโรฮิงญาโดยมีภาวะ ซ่อนเร้น	ชาวโรฮิงญา, ฮือ	มาเลเซีย 199 หลุมศพฝัง ชายแดนคาบคู่อพยพ
57	2558	27-พ.ค.	Stephiff	The Nation	เปิดโปงการค้ามนุษย์โรฮิงญาในประเทศไทย มาเลเซีย	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำมาเลเซีย(นาจิบ ราซัค), ตำรวจมาเลเซีย, ขาวมาเลเซีย, ประชาคม โลก	
58	2558	29-พ.ค.	Stephiff	The Nation	นานาชาติทหกรื้อปัญหาโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ผู้นำเมียนมา(เต็งเส่ง), ผู้นำบังกลาเทศ(เชิด อาลีมา), ผู้นำอินโดนีเซีย(โจโก วิโดโด), , ผู้นำมาเลเซีย(นาจิบ ราซัค), ยูเอ็น(บันคี่ มุน), ประชาคมโลก, อาเซียน	NO MIGRANTS 'BLAME GAME'

จีน ที่	ปี พ.ศ.	วันที่เผยแพร่	การ์ตูนนิสต์	หนังสือพิมพ์	เนื้อหาหลัก	ตัวแสดง	พาดหัวข่าวที่เกี่ยวข้อง
59	2558	29-พ.ค.	YooT	Bangkok Post	ประเทศมหาอำนาจลอยแพชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, อเมริกา	BOAT PEOPLE - BALANCE NEEDED TO SOLVE MIGRANT CRISIS
60	2558	30-พ.ค.	Arun	The Nation	ชาวไทยละเลยชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, ชาวเนปาล	US SEARCH FLIGHTS GET NOD
61	2558	2-มิ.ย.	MoR	Bangkok Post	เรียกร้องให้ซูจีสนใจชาวโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำเมียนมา(ซูจี)	WARRANT OUT FOR ARMY TRAFFICKER
62	2558	9-ก.ค.	Stephiff	The Nation	วิจารณ์รัฐบาลไทยจัดซื้อเรือดำน้ำจีน พาดพิงโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), อเมริกา, จีน, ชาวไทย, ทหารเรือ, ทหาร	
63	2558	14-ก.ค.	Stephiff	The Nation	วิจารณ์การสืบสวนคดีเว็บไซต์ Phuketwan ที่ลงข่าวค้ำมูขยชิโรฮิงญา	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ทหารเรือ, สื่อ(นักข่าวภูเก็ตทวาน), ศาล, ชาวไทย	
64	2558	22-ก.ค.	MoR	Bangkok Post	ไทยเผชิญปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน จาก กรณีชนกลุ่มน้อยจากต่างประเทศ	ชาวโรฮิงญา, ชาวไทย, ชาวอุยกูร์	
65	2559	24-มิ.ย.	Stephiff	The Nation	ชาวโรฮิงญาถูกกดทับทั้งจากรัฐบาล เมียนมาและไทย	ชาวโรฮิงญา, ผู้นำไทย(พลเอกประยุทธ์), ผู้นำเมียนมา(ซูจี), สื่อนอก	SU KYI FACES TOUGH ROHINGYA CHALLENGE

บทสัมภาษณ์การทูตนิสต์

ถอดเทปสัมภาษณ์ คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช (หมอ Bangkok Post)

วันที่ 26 ก.ค. 2559

1) ข้อแรก เรามีวิธีการสร้างกรอบการรับรู้ หรือการสื่อความหมายอย่างไรครับ อย่างเช่นตอนปี 2552 ที่มีปัญหาเรื่องโรฮิงญา สื่อต่างชาติก็จะตีข่าวว่าทหารเรือไปทำร้าย แล้วช่วงหนึ่งก็จะมีข่าวเรื่องคุณทักษิณถูกญี่ปุ่นแบนไม่ให้เข้าประเทศ เพราะว่าคนไทยจะรู้จักคุณทักษิณดี เราก็เลยโยงกันเพื่อให้มันเข้าใจง่ายขึ้นหรือเปล่าครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ในเรื่องของสิทธิมนุษยชนเนี่ย หลายครั้งถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองหรืออะไรก็ตาม ทั้งของภายนอกและภายในประเทศ ที่ที่เห็นนะเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ตะวันตกใช้ในการจัดการกับประเทศต่าง ๆ ในย่านนี้ เเท่าที่เราเห็น ณ เวลานั้นเนี่ย เราจำไม่ได้แล้วว่าปีไหนบ้าง น่าจะปีที่แล้วนะที่ EU มาให้ใบเหลืองเราเรื่องนี้ แล้วก็เรื่องสิทธิมนุษยชน เรื่องการทำประมงผิดกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกัน ณ เวลาเมื่อ 2 ปีก่อนนี้มาเลเซียถูกปรับขึ้นมาจากลำดับ 3 ขึ้นมาเป็น 2

อัลเบอท:

แล้วของเราตก

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

เพราะอะไร เรามองย้อนกลับไปสิ เพราะว่ามาเลเซียมีนโยบายในการที่จะเข้าไปร่วมเขตการค้า TPP¹ อเมริกาก็เลยยกมาเลยขึ้นมา แล้วดูปีนี้สิว่าทำไมของเราถูกถอดจาก 3 ขึ้นมาอยู่ที่ 2 เพราะเราบอกว่าเราจะเข้าไปอยู่ในประชาคมของ TPP ด้วย นี่มันคือวิธีการที่เขาบีบเราโดยใช้เรื่อง

¹TPP (Trans-Pacific Partnership) ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก

สิทธิมนุษยชนมาจัดการกับพวกเรา แต่เอาเข้าจริงแล้วสิทธิมนุษยชนในโลกมันไม่เคยได้รับการดูแล เป็นอย่างดี ทุกประเทศมีเรื่องของการแบ่งแยกชนชั้น

อัลเบอท:

มีเรื่องของการเลือกปฏิบัติใช่ไหมครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ใช่ ก็ดูสิโลกเราทุกวันนี้คืออะไร ท่ออเมริกาที่เกิดขึ้นนี่คืออะไรละ ที่ฟลอริดาที่ยิงกันในผับเกย์ หรือเหตุการณ์ที่บาดตง รุ่ง ในหลุยเซียน่ามันยังมีเรื่องการเหยียดผิว ซึ่งนี่ก็เป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ เรียกร้องกันมานาน แล้วมันยังไม่หายไปไหนอีกหรือ เพราะฉะนั้นพีก็เลยมองว่าเรื่องนี้มันเป็น เครื่องมือมากกว่าที่เราจะไปทำอะไรจริงจัง

ย้อนกลับมาที่โรฮิงญา ถามว่าอง ซาน ซูจีทำอะไรกับเรื่องนี้ไหม ซูจีไม่กล้าทำอะไรเลย เพราะกลัวว่าจะแฉนเสี่ยงจะหายไป เพราะประเทศพม่าทุกวันนี้เป็นเหมือนรัฐพุทธ ถ้าไม่ใช่พุทธก็ กลายเป็นพืดหมต ส่วนโรฮิงญาเป็นมุสลิม มันจึงเกิดเหตุที่ยะไข่ ใช่ไหมอะ แล้วก็คนโรฮิงญาเนี่ยเขามี ประวัติกับพม่าไว้อย่างมาก อย่างที่เรารู้ ๆ กันอยู่ เพราะฉะนั้นกรณีนี้มันจึงหนีไม่พ้นว่ามันก็ถูกใช้เป็น เครื่องมือ

อัลเบอท

แล้วอย่างในแง่ของการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ เพราะเท่าที่ผมสังเกตดูพีทมอเป็นการ์ตูนนิสต์ที่เน้น การสื่อสารด้วยภาพแล้วก็ต้องตีความ อย่างเช่นงานชิ้นนี้พีทมอใช้เรือขนาดใหญ่และเล็ก ลำนี้แทน อาเซียน แล้วก็ในปี 58 ก็มีคล้าย ๆ กัน ถ้าเป็นอย่างงานของ Stephff เขาก็จะฉะตรง ๆ เลย ให้เห็น ภาพตรง ๆ เลยว่าโรฮิงญาเป็นคนแขกผิวสี ของเราจะไม่ค่อยให้เห็นหน้าชัด ๆ อันนี้มันเป็นสไตล์ของเราหรือเปล่าครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

วิธีการมัน มันเป็นวิธีการที่ไม่ได้เน้นที่ตัวคน แต่เน้นที่เรื่องราวมากกว่า แล้วก็เราไม่ได้มีตัว ละครหลักในลักษณะที่ว่าคนนั้นทำอะไร คนนี้ทำอะไร แต่ว่ามันเป็นเรื่องของระบบ อะไรอย่างนี้ มากกว่า

อัลเบอท

เหมือนเราต้องการสะท้อนปัญหาในเชิงระบบ หรือเชิงโครงสร้าง

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ใช่ ๆ อย่างเช่นฉันนี่ ซูจี

อัลเบอท

ฉันนี้ผมหาข่าวมา ที่คุณสุทธิชัย หยุนวิพากษ์ว่าทำไมซูจีถึงไม่ออกความเห็นเรื่องโรฮิงญา

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ใช่ พี่เห็นว่ามันยากที่จะให้เขามาสนใจ ก็เขาเป็นนักการเมืองอะ มันก็ต้องกั๊ก ไม่งั้นคะแนนเสียดก็ต้องหด ไซ้ใหม่ แล้วคนพุทธในพม่าเป็นคนส่วนมากของประเทศ ถ้าเกิดไม่เลือกขึ้นมา เขาก็แพ้ ฉะนั้นเขาก็เลยต้องแทงกั๊ก แม้กระทั่งตอนที่มาเมืองไทยเมื่อเดือนมิถุนาฯ เรื่องชนกลุ่มน้อยเขายังไม่พูดเลยนะ คือมัน sensitive สำหรับประเทศเขา

อ้อ อีกอย่างหนึ่งที่พี่เขียนเรื่องโรฮิงญาเนี่ย เพราะว่าเคยเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ครั้งหนึ่งในชีวิต
สั้น ๆ ไม่กี่วันเอง จะรู้สึกได้เลยว่าการเป็นชนกลุ่มน้อยเนี่ยชีวิตมันไม่มั่นคงเลยนะ มันตกอยู่ใน
อันตราย ตอนนั้นพี่ไปอยู่ในโรปี เคนยา แล้วที่นั่นเขาก็เป็นคนผิวสี แต่ว่าเราเป็นคนผิวเหลืองซึ่งไม่ค่อย
ปรากฏที่นั่น จริงอยู่ที่มันมีโซน Korean Town คนเกาหลีเยอะมาก แต่ว่าโซนนั้นมันอยู่ไกลจากตรงที่
พี่อยู่มาก โซนที่พี่อยู่มันอยู่ใกล้สลัมที่ใหญ่ที่สุดในแอฟริกา ในสลัมนั้นมีคนอยู่ 3 ล้านคน แล้ววันที่ไป
ถึงเนี่ยเปิดข่าวดู มีนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียถูกฆ่าตาย โดยเอาแค่นาฬิกาเรือนเดียว เราได้ไปสัมผัส
เหตุการณ์แบบนั้นมาจริง ๆ คือถ้าเขาเห็นคนผิวเหลืองเขาจะคิดว่าไม่คนจีนก็ญี่ปุ่น ส่วนมากญี่ปุ่น
ดังนั้นก็จะถูกตะโกนเรียน “Hey Japan, where are you going?” แล้วก็พยายามเข้าหาเรา
ตลอดเวลา ก็เลยมีความรู้สึกที่ชนกลุ่มน้อยเขาจะรู้สึกอย่างนี้มั้งเนี่ย มันไม่มีความปลอดภัยเลย

2) แล้วในแง่ของการรับรู้ข่าวสาร ที่เราจะวาดการ์ตูนเรื่องหนึ่ง เรารับรู้ข่าวสารจากทางไหนบ้าง
ครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ตอนนี้เฮอร์อ ตอนนี้ที่รับหมดเลย แต่ต้องมีตัวกรอง มีจาก *Hard Copy* ก็คือในหนังสือพิมพ์ จากในเว็บไซต์ของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ จากวิทยุ โทรทัศน์ คือทุกสื่อแหละ รวมไปถึง *Social Media* แต่ทั้งหมดนั้นมันต้องกรองอย่างดี เพราะช่วงหลังเมื่อสักประมาณ 5 ปีนี้มันมีข่าวบ่าบอที่มันเกิดขึ้น แล้วก็แชร์กันว่อน จนไม่รู้ว่่าต้นทางจริง ๆ อยู่ไหน อยู่ใน *Social Media* เยอะ แล้วปัจจุบันคนมองว่าทุกคนเป็นเจ้าของสื่อ ไม่สนใจเลยว่าอะไรเกิดขึ้น อย่างเช่นไปเดินริมถนนเจออะไรสักชนิดหนึ่งก็ถ่ายรูปอัพโหลด แล้วสักแป๊บคนก็จะรีบเข้ามา comment แสดงความคิดเห็นโดยไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของสติสต่างค้อะไรเลย แล้วมันก็เลอะเทอะมาก อย่างวันก่อนเพื่อนที่ไม่ใช่เด็ก ๆ แล้วก็ส่งมาว่า “ข่าวด่วนเพิ่งเกิดขึ้นในทะเลจีนใต้ อเมริการบกับจีนแล้ว” เป็นตุเป็นตะเลยนะ พี่อ่านเสร็จแล้วก็มันกลับไปคำหนึ่งว่า “พองตาย” เพราะว่าพอมือข่าวแบบนี้ตุ้มขึ้นมาปุ๊บ พี่จะ *double check* เลยว่า “เฮ้ย จริงเฮอร์อ” คือเปิดหมดเลย CNN CNBC Bloomberg ถ้าขึ้นเนี่ยมันจะมาแล้วเป็น *breaking news* แต่มันไม่มีอะ พี่ก็เช็คอยู่เป็นชั่วโมง แล้วพี่ก็ส่งกลับไปคำเดียว “พองตาย” คือพวกนี้เราเตือน ๆ กันนะ เพราะมันเยอะจริง ๆ

อัลเบอท

เดี่ยวนีเยอะจริง ๆ ครับ บางทีเราแยกไม่ออกว่าอะอะไรจริง ไม่จริง

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ใช่ อันนี้คือสิ่งสำคัญมาก สื่อต้องทำหน้าที่ เพราะถ้าสื่อไม่ทำหน้าที่เนี่ย มันจะบิดเบี้ยวไปหมด นอกเรื่องชนิดหนึ่งเรื่องร่างรัฐธรรมนูญ คนพูดกันแต่ว่ารับ-ไม่รับ แต่ถามว่าเนื้อหาอ่านไหม ไม่อ่านเลยเออ แล้วจะทำไงละ ไอ้สื่อนี้แหละตัวดีก็คือไปเน้นอยู่แค่ว่ารับ-ไม่รับ มันมีสื่อไม่กี่เจ้าเองที่ขุดออกมาว่าข้อดีคืออะไร ข้อเสียคืออะไร แล้วให้มาชั่งน้ำหนักกันเอง น้อยมาก เพิ่งเห็น ThaiPBS ที่ทำ

อัลเบอท

แล้วเดี่ยวนีเราเขียนการ์ตูนในยูทิวบ์เยอะ อย่างของ Stephff ที่เขาเคยเขียนการ์ตูนพาดพิงประเทศมาเลเซีย คนมาเลย์ก็แชร์กัน วิจารณ์กันต่าง ๆ นานา แล้วอย่างของเรานี้มี feedback อะไรบ้างไหมครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

Feedback นี้ของพี่ไม่มีเรื่องโรฮิงญาอะ แต่มีเรื่องที่คุณแชร์กันว่า “พม่าเขียนการ์ตูน” จำได้ไหม

อัลเบอท

อ้อ จำได้ครับ เพราะผมติดตามผลงานอยู่ พอเห็นลายเส้นปุ๊บผมก็จำได้เลย อันนี้พี่หมอแน่ ๆ ตอนแรกเขาก็ตีข่าวว่าอันนี้ผลงานของการ์ตูนนิสต์พม่า

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ตอนแรกพี่ก็รอดูนะว่ามันจะไปถึงไหนกัน ตอนแรกก็คิดว่าเดี๋ยวให้มันสนุกกันสักแป๊บหนึ่ง แล้วลงไปบอก แล้วก็พอดูไปสักพักหนึ่ง เออ ไม่ไปยุ่งกับมันหรอก แต่พี่สนุกมากนะ แม้กระทั่งสื่อหลัก คอลัมนิสต์ใหญ่ในไทยรัฐ ก็รู้จักกันอีกนั่นแหละ เอาเรื่องนี้ไปเขียนนะ “เนี่ย สื่อพม่าด่าไทย” แล้วก็ด่าอะไรไม่รู้เต็มไปหมด เราอ่านแล้วก็ขำ มันก็แบบที่บอกนะ ด้วยความที่ทุกคนรีบแชร์ รีบคอมเมนต์ แต่ไม่ได้เช็คข้อมูลว่ามันคืออะไร มันไปกว่านั้นอีก บัญชา คามินนะ เอาเรื่องนี้ไปเขียนอีก แล้วเขียนบลัฟกลับ พี่ก็แบบว่า “เฮ้ย มึงจำกูไม่ได้หรอ”

อัลเบอท

แล้วตอนหลังมีแบบว่าไปคุยเฉลยกันไหมครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ไม่ ๆ พี่ไม่สนใจเลย เพราะพี่เข้าใจธรรมชาติของ Social media มันมาฟุบแล้วหายไปเลย ไม่มีใครสนใจอีกเลยว่ากูทำอะไรไว้ แล้วไม่มีใครสนใจด้วยว่าทำไปแล้วมันจะเกิดผลอะไร ทั้งหลายเหล่านั้นมันเป็นเหมือนฟ้าแลบนะ ทีเดียวแล้วก็หายไปแล้ว ไม่รู้แล้ว อย่างที่บอกแหละแม้กระทั่งสื่อหลักเองก็ถูกเหวี่ยงไปด้วยเรื่องพรรคนี้อ

3) แล้วในแง่การทำงาน เรามีอิสระในการสร้างสรรค์ หรือมีกรอบ กฎเกณฑ์มากแค่ไหน ต้นสังกัด บก. เขามีการเซ็นเซอร์การ์ตูนบ้างไหม หรือเขาจะชี้แนะว่าอันนี้เขียนไม่ได้ หรือเรามีอิสระพอสมควร

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

เท่าที่พี่เขียนมานะ ไม่เคยมีการมาบอกว่าห้ามเขียนเรื่องนั้น ห้ามเขียนเรื่องนี้ บก.ให้อิสระในการคิดทั้งหมด มีอยู่ครั้งเดียวเองมั้งที่เขียนแล้วมันเสี่ยง บก. เห็นเข้า พอตีวันนั้นนั่งกินข้าวกับ บก. อยู่ คนที่เป็นรองบก. เห็น ตอนนั้นพี่เขียนเรื่องมุสลิม เรื่องภาคใต้แน่แหละ ประมาณสัก 10 กว่าปีแล้วมั้ง ปรากฏว่าตัวรอง บก.เป็นมุสลิมเขาเห็นเข้าแล้วก็ทักว่า “เอ๊ะ แบบนี้มันจะเสี่ยงไปไหม เหมือนไปว่ามุสลิมเขา” เราจำไม่ได้แล้วว่าเขียนอะไรไป บก.ก็นั่งอยู่ตรงนั้น ก็เลยคุยกันเลย พอคุยกันเสร็จปุ๊บพี่ก็บอกว่า “ยกเลิก” คืออย่าเอางานชิ้นเดียวหรืออย่าเอาอีโก้เราไปเสี่ยงให้เกิดผลบ่าบอะไรแบบนี้ เราบอกยกไปเลย ไม่ต้องสนใจแต่พอเขาให้อิสระเราแบบนี้ **สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือเราจะต้องมีเซ็นเซอร์ของตัวเอง** ซึ่งมันได้มาจาก **หนึ่งคือประสบการณ์ ว่าอะไรควรเขียน อะไรไม่ควรเขียน อันที่สองคือความเคารพ คือสิ่งที่ทำลงไปมันจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ** อย่างเช่นเราจะไม่ไปรังแกคนไม่มีทางสู้ ไม่ไปดูถูกเหยียดหยาม ไม่ไปหมิ่นความคิดหรือศักดิ์ศรีของคนคิดต่าง หรือคนต่างศาสนา อะไรต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องไม่ทำ แล้วเรื่อง sensitive เนี่ยถ้าคิดอยากจะแตะต้องจริงจัง คือทุกเรื่องที่เราเขียนเนี่ยต้องรู้ให้จริงก่อนถึงจะเขียนลงไป

4) แล้วในแง่ของการส่งสารไปถึงผู้อ่าน อย่างอันแรกเหมือนพี่หมอต้องการสื่อประเด็นว่าเรื่องนี้เนี่ยมันมีเกมการเมืองซ่อนอยู่ นอกจากนี้เรามีประเด็นอื่นไหม อย่างเช่นเมื่อพี่หมอเล่าว่าเรามีประสบการณ์ตรง ไปเป็นคล้าย ๆ ชนกลุ่มน้อย เรารู้สึกว่าไม่มั่นคงในชีวิต อะไรอย่างนี้ เรามีมุมมองหรืออะไรที่อยากจะส่งไปถึงคนอ่านไหมครับ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

ช่วงหลังงานใน Bangkok Post เราจะเป็นเหมือน commentator จริง ๆ ทั้งในกรุงเทพ ภูเก็ตด้วย พี่ก็คล้าย ๆ เป็นคอลัมนิสต์ แต่ว่าไม่ได้เขียนเป็นตัวหนังสือเท่านั้นแหละ เล่าเรื่องด้วยภาพ แล้วก็การสื่อสารเนี่ยสิ่งที่พี่ต้องการก็คืออยากให้เห็นว่าทุกปัญหามีทางออกหมดแหละ มันแก้ได้หมด แต่เราไปรอให้คนอื่นแก้ อย่างเรื่องปัญหาชนกลุ่มน้อย ทุกหน่วย ทุกคน สามารถแก้ปัญหานี้ได้ แต่คิดว่ามันไม่ใช่ธุระ ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของรัฐหมด เอ้า เดี่ยวรัฐบาลต้องทำสิ หน่วยงานนั้นต้องทำสิ

หน่วยงานนี้ต้องทำสิ มันก็พันไปกับทุกปัญหาเหมือนกับเรื่องฝนตกน้ำท่วมนะ พอฝนตกน้ำท่วมทีก็ เอ้า กทม. ไม่ทำงาน แต่ทุกวันเนี่ยถามว่าเราทิ้งอะไรลงท่อบ้าง ไอ้ที่ท่วมไม่ใช่เพราะว่า กทม. ไม่ทำหน้าที่ย่างเดียวนะ มันท่วมเพราะพวกเราช่วยกันทำให้มันท่วม แล้วก็ทุกปัญหาที่ให้เห็น ถ้าเราตัดต้นทางปัญหาก็คือจากเรา ปัญหามันง่ายขึ้นเยอะ มันมีทางออกหมดเลย ช่วงหลังก็เลยพยายามส่ง message ออกไปว่า โลกไม่ได้ทุเรศ โลกไม่ได้กำลังจะแตก มันยังมีสิ่งดี ๆ มีมุมของความสุข มันยังมีเสียงหัวเราะเล็ก ๆ ของเราได้หัวเราะกันอยู่นะ แต่ว่าเราถูกบั่นโดยอะไรก็ตามเนี่ย ให้เราต้องกลัวอยู่ตลอดเวลา ให้เรารู้สึกว่ามีความไม่มั่นคงอยู่ตลอดเวลา เพื่ออะไร เพื่อเขายังจะได้มีอำนาจอยู่ต่อได้ เขายังจะได้มีทุนอยู่ต่อได้ ถ้าลองย้อนกลับไปให้หมดเลยมันก็คือวิธีการปกครองตั้งแต่สมัยโบราณ ถ้าย้อนกลับไปอ่านก็จะเจอว่าสมัยก่อนเขาปกครองคนด้วยความกลัว เขาใช้ความกลัวเป็นตัวที่ทำให้คนต้องยอมมาสวามิภักดิ์ ตั้งแต่ยุคมายา ยุคอียิปต์ อะไรทั้งหลายแหล่ เขาก็ต้องสร้างเทพเจ้าขึ้นมา ให้คนกลัวเจ็บกลัวจน กลัวไม่มีจะกิน กลัวป่วยไข้ กลัวภูเขาไฟระเบิด อะไรแบบนี้ เพราะฉะนั้นเขาจะต้องทำให้ทุกคนกลัวหมดเลย แล้วก็มาจนถึงทุกวันนี้กลัวอะไร กลัวไม่มีประชาธิปไตย กลัวทหารมาคุมอีกยาว กลัวประกันสังคม 30 บาทรักษาทุกโรค กลัวรุ่นกลัวนี่ ทำให้มันกลัวอยู่ตลอดเวลา จนชั้นปกครองจึงปกครองคนได้ แต่เมื่อไหร่ก็ตามที่เราเลิกกลัว ไม่ต้องมีชั้นปกครองแล้ว ไข่เปล่า นี่คือนิสัยที่พยายามบอก ค่อย ๆ บอก ค่อย ๆ บอก แต่ว่าความคิดต่าง ๆ เหล่านี้เนี่ยมันถูกฝังหัวอยู่ใน DNA ของพวกเราตั้งแต่เกิด ทุกวันนี้ถามหน่อยกลัวตำรวจไหม กลัวไข้ไหม กลัวทำไม่ละ ตำรวจเนี่ยจริง ๆ ไม่ต้องไปกลัว แต่ว่าเราถูกสอนกันมาแต่ไหนแต่ไรว่าต้องกลัวตำรวจ ถามว่าถ้าตำรวจชี้รถยนต์ย่นครมา เนี่ยเรากลัวหรือเปล่า (ไม่) เอ้อ เราก็ต้องจัดการ ตำรวจชี้รถยนต์ย่นครมา คุณถือกฎหมาย แต่คุณทำผิดกฎหมายเอง เรายอมรับไม่ได้ เราต้องลุย ลุยยังไง มันมีวิธีอีกตั้งเยอะแยะ แต่ไม่ต้องเข้าไปต่อยกัน อะไรกัน มันมีวิธีอื่นอีกมากมายในการที่จะจัดการให้เขาอยู่กับร่องกับรอย อย่างเช่น เราเห็นตำรวจชี้รถยนต์ย่นครมา เดียวต้องไปแจ้ง สน. ไปร้องเรียนอธิบดีตำรวจ ไปร้องเรียนนายกฯ ไม่ต้อง คือไม่ใช่ตั้งศาลเตี้ย แต่ว่ามันคือวิธีการใช้การลงโทษในสังคมเอง (Social Sanction) นั่นแหละ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือสิ่งที่พยายามบอกในช่วงหลังว่าถ้าเราจัดการตัวเองได้ เราก็ไม่ต้องรอให้คนอื่นมาจัดการเราหรอก ทุกอย่างไปได้ แล้วประเทศมันจะดีกว่านี้อีกเยอะ

5) ข้อสุดท้ายแล้วนะครับ จะถามในแง่ของอัตลักษณ์และวาทกรรม เพราะในฐานะที่เราเป็น การ์ตูนนิสต์และสื่อเนี่ย เรามีมุมมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังไง เพราะว่าอย่างปีที่แล้วเนี่ยก็ค่อนข้างจะ เลยเกิดไปเยอะ อย่างเรื่องโรฮิงญาบางทีอาจจะมีเรื่องการเมืองแทรกแซงบ้าง แต่ว่าบางคนก็โจมตี ไปถึงขนาดเล่นเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เช่น บอกว่าเฮ้ยพวกนี้มาแล้วซีเกียจ ออกลูกเป็นครอก อะไร อย่างนี้ อันนี้เรามีมุมมองต่อประเด็นนี้ยังไง

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

เรื่องความกลัว เรากลัวว่าพอเข้ามาแล้วมันจะเกิดการกลืนเมือง ไปกลัวทำไมอะ ถ้าเกิด สมมติว่า เองง่าย ๆ เลยนะ มียางลบสักก้อนหนึ่ง พี่จะเอาไปลบแนวพรมแดนให้หมด แล้วถ้ามีเครื่อง แปลภาษาสักอันนะ พี่จะล้างภาษาให้หมด แล้วคราวนี้ก็เหมือนกันหมดแล้ว ไม่มีแล้ว ก็แค่หน้าตา ต่างกัน ถามว่าเรากลัวความต่างแบบนี้เพราะอะไร ย้อนกลับไปเลยว่าตั้งแต่สมัยโบราณเนี่ยมันถูกฝัง อยู่ในสมองชั้นในสุดของเรา ที่เราไม่ยอมรับความต่าง หรือความต่างเผ่า นี่คือสมองของ สัตว์เลี้ยงคลานที่บังคับให้มนุษย์ต้องมีสัญชาตญาณนี้เพื่อให้เราดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป แล้วทุกวันนี้เราก็ ใช้สัญชาตญาณตัวนี้มาคิดกันคนต่าง ๆ ในการไม่ยอมรับ แล้วเราก็กลัวว่าในชาติพันธุ์ของเรามันจะ หายไป พี่เคยตั้งคำถามสำหรับคนที่พูดอะไรพวกนี้ว่า “แล้วคนไทยล่ะคือใคร” จบเลยนะ เขาก็จะตอบ ไม่ได้ว่าคนไทยคือใคร นี่คนไทยมัย ก็คนไทย หน้าตานี่จีนขนาดนี้ คนไทยยังโงะ เขาก็จะตอบไม่ได้ แต่พี่ตอบได้ว่าคนไทยคือใคร คนไทยคือคนพูดภาษาไทย แล้วเราไปอยู่ที่สิบสองปันนาในบางจังหวัด บางเมือง เรายังเจอคนที่พูดภาษาไทย เราไปเดียนเบียนฟู เวียดนาม เราก็เจอคนพูดภาษาไทย ไปพม่า ก็มีคนพูดภาษาไทยอีก เขมรแถว ๆ เกาะกงก็มีคนพูดภาษาไทย นั่นคือคนไทยใหม่ คนไทย แต่เขาไป อยู่ในเขตแดนของประเทศอื่น เหมือนกับกับพวกโรฮิงญา ซึ่งเราก็มองว่าอย่าไปมองในเรื่องความต่าง แบบนั้น แล้วก็อย่าไปสร้างวาทกรรมให้เกิดความกลัว จริง ๆ แล้วเราก็คือมนุษย์ด้วยกันนั่นแหละ

อัลเบอท

อย่างผลงานของ Stephff อย่างนี้ พี่คิดว่ามันเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์หรือเปล่า สไตล์ของ เขาจะแรง ๆ

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

Stephff เท่าที่พี่รู้จักนะ โดยส่วนตัวจริง ๆ เขาเป็นคนน่ารัก ตรงไปตรงไป ชอบก็ชอบเกลียด คือเกลียดเลย ไม่เอาคือไม่เอาเลย แล้วก็ซีวไววาย

อัลเบอท

โดยส่วนตัว ผมว่าเขาเป็นคนที่กล้านำเสนอประเด็น แต่ในมุมมองของพี่ที่เป็นการ์ตูนนิสต์ด้วยกัน อย่างเช่นในรูปนี้เขาก็วาดให้โรฮิงญาจมน้ำ บางทีก็ให้ถูกสับ ถูกอะไรอย่างนี้ ในแง่จริยธรรมสื่อพี่คิดว่ายังไงบ้าง

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

อันนี้เป็นบุคลิกคนแล้ว ไม่ใช่จริยธรรม เพราะว่าเขาไม่เคยเขียนอะไรในลักษณะที่หมิ่นหมิ่นต่อจริยธรรมนะ Stephffiney เขาเป็นคนมีจริยธรรมในตัวสูง แต่ไอ้สิ่งที่เขาเล่นเนี่ย เขาโตมาในวัฒนธรรมอย่างนั้น เขาเกิดในฝรั่งเศส เขาเป็นคนฝรั่งเศส ที่นั่นมันมีหลายอย่างเลยที่เขาไม่ได้ถือสา ไม่คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่ จำเรื่อง Charlie Hebdo ได้ไหม

อัลเบอท

Free speech

คุณหมอ-ทิววัฒน์:

นี่คือคนฝรั่งเศสคิด แต่ว่าสิ่งที่มันขาดไปมันคือเรื่องของความเคารพอะ คือ Free speech เนี่ย โอเคฟรี แต่ว่ามันต้องอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ

ถอดเทปสัมภาษณ์ คุณศักดา แซ่เอี้ยว (เซีย ไทยรัฐ)

วันที่ 29 ก.ค. 2559

1) ข้อแรก ในการที่พี่เซียจะถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาผ่านการ์ตูน พี่เซียมีวิธีเล่าเรื่องหรือถ่ายทอด
สัญญาณอย่างไรบ้าง

คุณเซีย-ศักดา:

โรฮิงญาเราก็รับรู้กันว่าเขาเป็นคนพม่าใช่ไหม แล้วก็มาจับตากับคนไทย จริง ๆ โรฮิงญา
เข้ามาในประเทศไทยนานมากแล้ว พวกแขกชายโรตีเนี่ย บางคนบอกว่าพวกนี้เป็นแขกบังกลาเทศ แต่
จริง ๆ เขาคือโรฮิงญา แต่ว่าก็อยู่แบบเงียบ ๆ แต่ที่เป็นข่าวก็คือโรฮิงญาอพยพมาจากยะไข่ เพื่อที่จะ
มาขึ้นที่มาเลเซีย อินโด แล้วก็มาอยู่ที่ไทย เพื่อจะมาหาญาติบ้าง จะมาเผชิญโชค หนีความลำบาก
จากพม่าใช่ไหม ความรู้สึก ความรู้ของเราอยู่ตรงนั้น เหมือนเขามาตายเอาดาบหน้า เพราะถ้าเขา
อยู่ในพม่าเนี่ยก็มีแต่ตายกับตาย ไม่ได้รับการยอมรับแล้วยังถูกรังแกด้วย ที่เป็นข่าวใหญ่เลยก็ถูกเข่น
ฆ่า เผาหมู่บ้าน ช่มชืด อะไรอย่างนี้ ซึ่งมันเป็นอะไรที่สะเทือนใจ เรา รู้สึกว่าทำไมพม่าก่อเหตุแบบนี้
แล้วโลกหรือสหประชาชาติถึงรักษาความเป็นกลางไม่ได้ ก็กลายเป็นว่าแม้แต่สหประชาชาติเองก็
จัดการปัญหาโรฮิงญาไม่ได้ เพราะตัวต้นทางคือประเทศแม่ของเขาพม่า บังกลาเทศ ที่เกี่ยวข้องเขาก็
ไม่รับเลย กลายเป็นชนชาติซึ่งชีวิตนี้ก็เหมือนกับต้องอยู่บนเรือนะ ก็เหมือนเปรียบเทียบเรือว่าเป็น
อะไรที่มันแคบคว้าง ผมถึงเขียนเป็นรูปเรือตามหาดวงดาว อะไรอย่างนี้ ชีวิตก็ต้องอยู่บนเรือ ซึ่งไม่มีใคร
ใครเอาใจใหม่ ที่เขียนครั้งแรกเลยก็คือตอนพบค่ายกักกันโรฮิงญา ซึ่งน่าสะเทือนใจ มีการพบศพอะไร
อย่างนี้ ตอนแรกที่เขาอพยพมาคือตอนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ แล้วก็มีการเรียกร้องให้ช่วยเหลือโรฮิงญา
รัฐบาลก็ลงไปจัดการให้นะ แต่ผมก็เอาบริบทนั้นมาเปรียบเทียบกับการเมืองไทย ว่าโรฮิงญาเขา
ลอยคอมา รัฐบาลก็ยื่นมือช่วยเหลือ แต่อย่าลืมช่วยเหลือนักโทษไทยด้วย ก็พยายามหยิบบริบท 2 อัน
มารวมกัน

อัลเบอท

มันก็เหมือนเป็นการสอดแทรกประเด็นทางการเมืองเข้าไป

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ใช่ เอาของเราเข้าไปด้วย

อัลเบอท

แล้วอันนี้มันเป็นเทคนิคของพีหรือเปล่าครับ เพราะเท่าที่ผมศึกษาดูเนี่ยบางคนเขาก็จะมีเทคนิคไม่เหมือนกัน อย่างของพีอรุณกับพีหมอ เขาก็จะไม่ค่อยใช้คำพูด จะเน้นเล่าเรื่องด้วยภาพ

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ใช่ ๆ เขาจะเน้นภาพนิ่ง ไม่ต้องบรรยาย จริง ๆ ตามหลักการตูนล้อการเมืองก็คือเป็นภาพนิ่ง ไม่ต้องมีตัวหนังสือเลย อย่างนั้นจะถือว่าดีที่สุด เขียนแต่ภาพ ไม่ต้องบรรยาย คนรับรู้นั้นแหละถือว่าเป็นการตูนที่ดี แต่ทีนี้หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเนี่ย แต่ก่อนผมก็เริ่มเขียนการตูนแบบพีอรุณหรือหมอนะ โทมัสได้ส์เดียวกัน แต่พอเป็นไทยรัฐเนี่ยเขาค่อนข้างเป็นชาวบ้าน ประยูร จรรย์วงศ์ ซึ่งเป็นต้นแบบของการตูนไทยรัฐเนี่ย ท่านเขียนรูป เขียนคำบรรยายอะไรนิด ๆ หน่อย ๆ บางครั้งก็ลอกเอาท่อนข่าวมา เพราะว่าชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจ เพราะคนอ่านไทยรัฐเนี่ยมีหลายระดับ มีตั้งแต่คนการศึกษาสูง ไปยันแม่ค้า ชาวบ้านร้านตลาดอะไรพวกนี้ แต่ว่าพีหมอ พีอรุณนี่เขาเขียนในกรุงเทพธุรกิจ ซึ่งคนอ่านเขามีระดับอยู่แล้ว ชาวบ้านเขาไม่อ่าน เพราะฉะนั้นเขาจะเขียนการตูนสื่อสารถึงคนอ่านด้วยภาพ สัญลักษณ์เนี่ย เขาจะแก้กัน แต่ไทยรัฐเนี่ยอาจจะต้องละเอียดนิดหนึ่ง ก็เลยต้องใส่คำบรรยายบ้าง คำพูดบ้าง เหมือนกับเล่าเรื่องนะ แต่ถ้าให้เขียนเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์เลยเราก็คงกลัวว่าชาวบ้านจะไม่เข้าใจ ก็เลยต้องเล่าเรื่อง พอเล่าเรื่องปุ๊บก็เลยหยิบตรงนั้นตรงนั้นมาหลาย ๆ ประเด็น

อัลเบอท

อันนี้เป็นเทคนิคเฉพาะตัวด้วยหรือเปล่าครับ เหมือนกับว่ามันจะมีการโยงเหตุการณ์หลาย ๆ ประเด็น อย่างเช่นอันนี้โยงโรฮิงญากับการเมือง (ใช่ครับ) อันนี้โยงเรื่อง สปช.ที่มีการแลกโหวตกัน เพราะอันนี้จะทำให้คนไทยที่เกิดบริบทการเมืองเข้าใจประเด็นโรฮิงญามากขึ้นไหมครับ

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ใช่ พอรู้เรื่องการเมืองไทยปุ๊บก็กลับไปที่ต้นทางได้ กลับไปที่โรฮิงญา ให้มันเป็น 2 เรื่อง แทนที่เราจะเขียนเรื่องโรฮิงญาเรื่องเดียว มันก็ได้ 2 เรื่อง ซึ่งอยู่ในอารมณ์หรือว่าการอธิบายความหมายเดียวกัน ให้เห็นภาพเปรียบเทียบเช่นโรฮิงญาเป็นคนที่ไม่มีใครต้องการ โลกไม่ต้องการ

เหมือนกับนักการเมืองไทยเลย อะไรอย่างนี้ หรือการจำกัดเขตของนักการเมือง ก็เหมือนกับชาว
โรฮิงญาที่ถูกจำกัดขอบเขตเหมือนกัน

อัลเบอท

ถูกกีดกัน

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ช่วงนั้นผมก็เขียนหนังสือการ์ตูนรายเดือนด้วย สยามทองถิ่น ผมก็เขียนเรือ 2 ลำ แต่จำ
รายละเอียดไม่ได้นะ เป็นรูปโรฮิงญาี่แหละ ลำหนึ่งเป็นโรฮิงญา ลำหนึ่งเป็นนักการเมือง ก็คือ
เปรียบเทียบให้เห็นว่าช่วงนั้น คลซ. เขาไม่เอานักการเมืองไง ก็เลยถ่ายทอดไปพร้อม ๆ กัน 2 เรื่อง

2) อยากรู้ว่าในการที่พี่เซียจะเขียนการ์ตูนสักเรื่องหนึ่ง เรารับรู้ข้อมูลข่าวสารจากทางไหนบ้าง
หรือจากสื่อไหนบ้าง

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ก็ทั้งหมดเลย หนังสือพิมพ์ ทีวี อินเทอร์เน็ต พวกเว็บหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เดียวนี้ก็ดูไฮไลท์ ไม่
ต้องซื้ออะ ใช้เปิดดูเอา แล้วก็อีกอันคือ Facebook เดียวนี้เขามีการโพสต์กัน สรุปเป็นคำพูดของ
นักการเมือง สรุปคำพูดของนักวิชาการ เขาเรียกอะไรนะ

อัลเบอท

เหมือนแบบพวกวิวาทะ อะไรอย่างนี้

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

อ้อ เขาสรุปมาให้เราแล้ว เราก็ดูจากตรงนั้นส่วนหนึ่ง แล้วจาก Line ก็เยอะมาก แต่ก็เอาเป็น
แค่ข้อมูลนะ ไม่ได้ไปเชื่ออะไร มันเป็นส่วนประกอบ หลัก ๆ ก็คือดูจากหนังสือพิมพ์รายวัน พวกเว็บ
หรือที่กล่าวมานี้เป็นแค่ส่วนประกอบให้เกิดไอเดีย เพราะเขาก็ดูจากข่าวหนังสือพิมพ์นี่แหละ
แต่บางคนเขาก็มีคอมเมนต์ มีวิธีเปรียบเทียบ มีการวิพากษ์วิจารณ์ เราก็เอาตรงนั้นมาเป็นข้อมูล
บางครั้งก็ได้มุมมอง วิธีคิด วิธีเขียน จากพวกนั้นเหมือนกัน

3) ในแง่ของการทำงานมันมีอิทธิพลที่มากำกับการเขียนของเราไหม อย่างเช่น ต้นสังกัด หรือว่า จริยธรรมสื่อ เพราะอย่างที่ผมลองศึกษาดู อันนี้ตกลงดี ที่เกี่ยวกับทางบางกอกโพสต์จะเขียน เหมือนกันว่ายิ่งลักษณ์เข้ามาดูแลโรอิงญา อย่างของมติชนก็จะพาดหัวว่า “ยิ่งลักษณ์เตรียมหาหรือ ยูเอ็น ช่วยเหลือโรอิงญา” แต่ว่าพอเป็น Manager ปูบเขาเล่นตีกรอบเลยว่า “ยิ่งลักษณ์กำชับให้ กองทัพเรือสกัดโรอิงญา” อะไรอย่างนี้

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ซึ่งจริง ๆ มันอยู่ที่ตัวหนังสือพิมพ์ ตอนนี้นี่หนังสือพิมพ์แบ่งข้าง หนังสือพิมพ์บางฉบับเขาก็พยายามหีบประเด็น การที่นายกฯ จะสั่งอะไรออกไปเนี่ย เขาก็จะต้องสั่งในเรื่องมนุษยธรรมอยู่แล้ว แต่พอถึงคำสั่งที่ว่ากองทัพเรือออกไปดูแล สกัด คือเขาก็ดูแลนั่นแหละ แต่ว่าไม่ได้สกัดหรือไล่ ออกอย่างนั้น แต่ฝ่ายตรงข้ามก็หีบคำพูดบางอย่าง เพราะว่ามันนโยบายรัฐบาลยิ่งลักษณ์เขาไม่มีที่จะสกัด

แล้วก็มีเรื่องจริยธรรมสื่อ ในยุคที่สื่อเลือกข้างกันอย่างนี้ ถ้าเราจะเชียร์หรือจะชมก็ชมไป แต่เราก็ไม่เน้นเรื่องโจมตีอีกฝ่ายหนึ่ง ยกเว้นเรื่องประชาธิปไตยเนี่ยที่มันเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุม หรือมาจากค่ายทหาร ซึ่งโดยสามัญสำนึกมันก็เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เราก็มีการเขียนตำหนิไป มันก็มี ปัญหากันช่วงหนึ่ง พอเราเขียนมาก ๆ เข้าอีกฝ่ายหนึ่งเขาก็โจมตีว่าเราไปทำลายเขา มีการไปฟ้องร้อง อะไรอย่างนี้ หรือหลังรัฐประหารก็โดน เขาก็จะคอยกำชับ หนังสือพิมพ์หรือต้นสังกัดจะเป็นด้านแรกที่ คอยตรวจเช็คงานเราว่าละเมิด ทำให้ทหารไม่พอใจไหม ต่อต้านเขาไหม เพราะถ้าเป็นเมื่อก่อนเนี่ย ตอนปฏิวัติรัฐประหารปี 49 มันยังเปิดกว้าง ทุกคนก็รู้มใส่ ไม่มีใครมาคอยจับผิดว่าตรวจสอบอะไร แต่ พอหลังรัฐประหารที่เขามาเรียกไปปรับทัศนคติเฉยเลย ซึ่งเราก็ทำงานเหมือนเดิมแหละ โอเคเรา อาจจะเล่นแรง แต่ว่าไม่ได้โจมตีต่อต้านหรือไม่ได้ต่อต้านตรง ๆ อย่างความหมายการ์ตูนที่เราเขียน เราไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่เขาทำ เขาก็เรียกไป แล้วหนังสือพิมพ์เขาจะโทรไปที่หนังสือพิมพ์ตลอด ทางคุณ สราวุธเจ้าของเขาก็จะโทรหาผมบ่อยมาก กำชับ คอยสั่ง คอยเซ็นเซอร์ คอยอะไร ตลอดเวลาเลย ผม โดนตลอด แล้วโดนแค้นบ่อยมาก แต่เขาก็ไม่ยอมให้เราถูกเรียก แล้วก็ทางทหารเองเนี่ยเขาโฟกัส มาที่เราบ่อย ๆ แล้วเราก็ยังไม่ฟัง ไปเขียนถึงเขาอีก เขาก็ชู้ว่าอยากจะโดนจับอีกไหม อะไรแบบนี้ ตอน หลังเราก็ต้องระวัง แต่เราก็อดไม่ได้ที่จะเขียนเรื่องเหตุการณ์บ้านเมือง หรือรัฐบาล คสช. บ้าง แต่เลี่ยง โดยไม่ไปเขียนถึงตัวผู้นำ เพราะเรารู้แล้วว่าเขาไม่พอใจ ตอนหลังผมก็ไม่เขียนหน้าเขาเลย เรื่องทหาร อะไรผมก็ยังเขียนบ้าง แต่ไทยรัฐเขาไม่ยอมให้เขียนเลย ซึ่งผมบอกว่ามันเป็นไปได้หรอก การ์ตูนล้อ การเมืองไทยรัฐหน้า 3 จะไปเขียนเรื่องสัพเพเหระ ไซ้หรือเปล่า จะให้เขียนเรื่องสายลมแสงแดด มัน เขียนไม่ได้ แหมเราอยู่ในบ้านเมืองแบบนี้ละ ถ้าเราไม่เขียนเลยมันก็เหมือนกับเชียร์เขาละ

คือสังคมมันบิดเบี้ยวไปหมด ก่อนหน้านั้นตอนที่ผมเขียนการ์ตูนใหม่ ๆ รัฐบาลไหนมาเราก็อด
 หมดแหละ เราก็มีหน้าที่ตรวจสอบ เราต้องต่อต้านไว้ก่อน ต่อต้านรัฐประหาร ต่อต้านการใช้อำนาจ
 ต่อต้านความรุนแรง สมัยก่อนรัฐบาลเป็นรัฐบาลทหารเสียส่วนใหญ่ ถ้าย้อนกลับไปนะ ผมก็มาทำงาน
 ตอนปี '21 จบครุศิลป์จุฬา ตึกข้าง ๆ นิเทศนั้นแหละ เพื่อน ๆ ผมนี่เด็กนิเทศเต็มเลย หัวหน้าข่าวก็
 เยอะแยะ เราจบจากตรงนั้น เราผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาอะไรมาแบบนี้ มันก็ต่อต้านพวกความรุนแรง
 อยู่แล้ว ตอนรัฐบาลเปรมเห็นข้างหน้าสะอาดแต่ข้างหลังก็มีพวกเทคโนแครต มีการทะเลาะกันตลอด
 จนมาถึงรัฐบาลชาติชาย เฮ้ยแปลกแล้ว คือเป็นนายกที่ไม่ใช่ทหาร แต่ก็ยังติดประวัตินายทหารเก่า
 แล้วประวัติของเขาตัวพ่อ ตัวพี่เขย ก็เคยปฏิวัติรัฐประหารมาก่อน แต่เขามีภาพของนักการเมืองที่มา
 จากการเลือกตั้ง ถึงจะมีแบ็คกราวด์ของทหาร เป็นนักปฏิวัติมาก่อนก็โอเค แต่ไม่ถึงกับร้ายแรง คือเรา
 ต้องดูที่ปัจจุบันนะ เราก็เออถ้าทำดีต้องเชียร์บ้าง ตอนนั้นการ์ตูนเราก็เริ่มเปลี่ยน ถ้าอันไหนดีเราก็
 เชียร์ ไม่ใช่ต่อต้านแบบตะป๊ะตะบัน แต่ถ้าอันไหนไม่ถูกต้องเราก็มีแซวบ้าง แต่ถ้าเมื่อไหร่นายกมาจาก
 ทหารแบบนี้ อันนี้ไม่ถูกต้องแล้ว ยังไงมันก็บ่อนถล่มระบบนะ ทหารกับข้าราชการไม่มีหน้าที่ที่จะมาเป็น
 ถ้าคุณเป็นทหารคุณก็ลาออกมาก่อนสิ อย่างบักจิวเขาก็ยังออก ที่นี้พอมาถึงตอนทักษิณนี่เราก็โอ้โห
 แหกด่านมาได้ยังไง เป็นเอกชน ไม่ใช่ทหารเลย แต่ก็ยังติดว่าเป็นตำรวจ

อัลเบอท

แบบไทย ๆ

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

เออ คือแบบไทย ๆ อะ อย่างน้อยมันก็มีเส้นสาย ถ้าไม่มีคุณก็ไม่มีทางได้เป็น แต่การเขียน
 การ์ตูนผมก็เริ่มเปลี่ยน ถ้าคนไหนดีเราก็จะชม ด้านไม่ดีเราก็ตำหนิ ไม่ใช่ตะป๊ะตะบันค้านอย่างเดียว
 เริ่มเห็นการเมืองกว้างขึ้น แต่เราก็ยังต่อต้านในเรื่องของการมาอย่างไม่ถูกต้อง การอิงเผด็จการ อะไร
 แบบนี้ ยังไงก็ต้องโจมตีเอาไว้ก่อนแหละ มันก็เป็นที่มาของคำวิจารณ์ว่า เอ๊ะ ทำไมถึงด่าอภิสิทธิ์จัง
 ทำไมเชียร์ทักษิณอะไรอย่างนี้ ซึ่งจริง ๆ ถ้าย้อนกลับไปดูตอนทักษิณเป็นนายกใหม่ ๆ เนี่ย ผมก็มีตั้ง
 หลายรูปที่ตำหนิเวลาเขาทำไม่ถูกต้อง เช่น ไปรื้อสมัชชาคนจน เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน เรื่อง
 โครงการที่เขาถือกระเป๋า 2 ใบ จนสมัครเขาด่าผม “คุณเซียเขียนทักษิณถือกระเป๋า 2 ใบ
 มีผลประโยชน์ทับซ้อน พิสูจน์มาดิ” อะไรทำนองนี้ มันก็มีอยู่ แต่มันก็ทำให้เรามองการเมืองอย่าง
 ละเอียดยิ่งขึ้น

อัลเบอท

แล้วก็ถ้าไม่นับคุณนี่ ก่อนหน้า บก. เขาให้อิสระในการทำงานกับเราไหม

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

อิสระเต็มที่เลย ก็เป็นเพราะเราเซ็นเซอร์ตัวเองส่วนหนึ่งด้วย ผมไม่ค่อยมีปัญหา เพราะว่า
การตูนเราไม่ได้อำนาจ ถ้าดูของเดิมเนี่ยมันก็วิจารณ์รัฐบาลไปเรื่อย ๆ นะ ไม่ได้รู้กล้าเข้าไปในเรื่องของ
การดูหมิ่น ไม่ได้มีเรื่องที่ผิดกฎหมายเลย เราตำหนิรัฐบาลในแง่การบริหารงาน คือในช่วงนี้ที่มันมี
ปัญหาก็เพราะว่า เราก็ตำหนิเรื่องการทำงานแหละ แต่ว่ารัฐบาลไม่ปกติเอง ล้อเลียนไม่ได้ แค่ผมเขียน
ล้อว่าวิษณุเขียนรัฐธรรมนูญชั่วคราวเพื่อจะปูทางให้บิ๊กตูเป็นนายกฯ ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นนายกฯ ไง
ผมเขียนแค่นั้นแหละว่าเป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้วบิ๊กตูเดินขึ้นมาเป็นนายก ไม่ยอม อย่างนู้นอย่างนี้
คุณจะปฏิเสธทำไมล่ะ

อัลเบอท

ก็มันเป็นความจริง (หัวเราะ)

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ก็ความจริงเป็นอย่างนั้น แต่ทำเป็นไม่พอใจนะ ผมก็เคยเขียนล้อว่าให้อิสระเสรีแก่สื่อมวลชน
เต็มที่แล้ว แต่อยู่ในกรง แล้วก็ให้ร้องเพลงคืนความสุข “อีกไม่นาน...” ให้นักร้อง เขาโมโห หาวว่า
ล้อเลียน แต่พอเขียนหน้าเขาแล้วมันตลกไป

อัลเบอท

ไม่รู้พี่เคยอ่านการ์ตูนไซแมวบ้างไหมครับ ดังมากเลย

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

มันจะต้องเจอแบบนี้แหละ พวกโซเชียลที่ไล่จับไม่ได้ พวกเราเขาบล็อกได้ก็ไล่บล็อก

อัลเบอท

อย่างนักเขียนคนหนึ่ง Stephff ที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่างด้วย ผมก็ตามงานของเขา ถ้าเราตามงานเขาบางช่วงเราจะคิดว่าเขามีอคติ แต่ถ้าเราตามเขามาตลอดเขาก็ตำหนิตุกรัฐบาลนะ

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ตำหนิตเลย เพราะเขาเป็นนักการ์ตูนจริง ๆ ผมต้องยอมรับเนี่ยพวกฝรั่งเขาเป็นแบบนี้ เขาวิจารณ์จริง ๆ เขาไม่ได้ยึดติดหรือถือสืออะไร ตอนที่ทักษิณอยู่หรือว่ายิ่งลักษณ์ก็โดนด่าและเหมือนกันใช้ใหม่ แต่พอบิ๊กตู่มากก็โดนเหมือนกัน แต่สมัยยิ่งลักษณ์เขาก็ไม่เคยไปยุ่งกับพวกนักหนังสือพิมพ์นะ แต่พอเป็นรัฐบาลทหารปุ๊บ โอ้โหเล่นทุกอย่างเลย แต่ต้องไม่ได้ เรารู้ว่าเขาใจแคบไปหน่อย แต่ถ้าเป็นคนที่มาตามเส้นทางประชาธิปไตย เขาพร้อมที่จะถูกวิจารณ์ เพราะเขารู้ว่าคุณวิจารณ์ให้ตายก็ทำอะไรเขาไม่ได้ เขาก็ไม่ได้ถือสาอะไร มันไม่สามารถจะไล่เขาได้นะ ว่างั้นเถอะ แต่พวกทหารเนี่ยเขาก็กลัวว่า จะมีคนสร้างกระแสขับไล่

4) คำถามข้อต่อไป เราเขียนการ์ตูนโรฮิงญา เราต้องการจะส่งสารอะไรไปถึงผู้อ่านบ้าง

คุณเซีย-ศักดิ์ดา:

ผมเชื่ออย่างหนึ่งว่าคนที่อ่านการ์ตูนเรื่องโรฮิงญา เขาก็พอรู้เรื่องราวบ้างแล้วจากเนื้อข่าว สิ่งที่เราเขียนเป็นภาพก็เพื่อให้เขาติดตาม ให้เขาจดจำได้ คืออ่านเนื้อหาเนี่ยบางที่อ่านแล้วก็ลืมนะ แต่ถ้าเราวาดเนี่ยเขายังจำภาพนี้ไว้ พอกลับมาเปิดอีกทีเขาก็เห็น พอเห็นแล้วเขาก็จะรำลึกถึงเนื้อหา หรือภาพที่เขารับรู้ แล้วก็สื่อสารกับเขาตรง ๆ นั้นแหละว่าโรฮิงญาเกี่ยวกับอะไร แต่ภาพที่เห็นเนี่ย เขาจะรับรู้ว่าเป็นลักษณะของโรฮิงญานะ เช่นเรือ พอทุกคนเปิดมาเจอปุ๊บก็จะนึกถึงเนื้อหา นึกถึง ชีวิต นึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของโรฮิงญาที่เขาได้อ่าน ได้สัมผัส หรือว่ารับรู้ ภาพที่เหมือนตัวจริง เนี่ย พอดูภาพแล้วก็เหมือนไปกดสวิทช์ความรู้สึกของเขาขึ้นมา เหมือนแบบนี้พอคุณดูรูปโรฮิงญา ปุ๊บ ก็กลับไปนึกถึงเนื้อหาที่คุณรับรู้

5) แล้วความรู้สึกของเราต่อประเด็นโรฮิงญาละครับ เพราะการการ์ตูนนิสต์สายอนุรักษ์นิยมบางคน เขาก็จะบอกว่า เฮ้ย เรื่องโรฮิงญามันเป็นเรื่องเกมการเมืองนะ อเมริกาแทรกแซง อะไรอย่างนี้ อันนี้เรามีความคิดเห็นยังไงอะ

คุณเชย-ศักดิ์ดา:

คือมันก็ต้องแยก ถึงเราจะรู้ทั้งหมดเลยนะ แล้วเราจะละเอียดถึงไหนก็ได้ เราก็ต้องมองในแง่ที่สำคัญที่สุด จะไม่เขียนเลยได้ไหม ไม่เขียนเลยก็ได้ แต่เราก็จะกลายเป็นคนที่ตกข่าว ตกประเด็นไปนะ แต่ถ้าให้เราเลือกเขียนเราจะเขียนแบบไหนล่ะ แน่นนอนว่ามันถูกการเมืองแทรกแซง จริงหรือเปล่าเราก็ก็นั่งไม่รู้ นั่นคือสิ่งที่เราดูจากข่าวแล้วเราคาดการณ์ แต่ที่เห็นชัดเลยที่ไม่ต้องพิสูจน์ ไม่ต้องรอดูข่าวอะไรเลย คือเขาน่าสงสาร เขาเป็นฝ่ายถูกกระทำ เขาเป็นเหยื่อ เหยื่อของการเมือง แล้วสิ่งที่ปรากฏกับเขาเนี่ยมันเป็นเรื่องของทุกขเวทนาใช้ไหม เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเขียนในมุมนี้ก่อนจะไปรอกการเมืองมันจะอะไรยังไง มันไม่ใช่เรื่องของเรา เพราะเราพิสูจน์ไม่ได้เหมือนอย่างกรณีของประเทศไทย ที่บอกว่าจีนแทรกแซงไทย อเมริกาแทรกแซง ยังเขียนไม่ได้ เพราะเราก็พิสูจน์ไม่ได้ถึงเราจะเห็นแต่เราก็ไม่สามารถเขียนตรงนั้นได้ เราก็ต้องเขียนไปก่อนว่าการเมืองไทยมันมีปัญหาตรงไหน ก็เอาในประเทศก่อน หรืออย่างหลาย ๆ กรณีเช่นภูมิภาคตะวันออกกลางอย่างนี้ จริง ๆ เราไม่ควรไปสร้างกรอบการรับรู้ว่ามันเป็นเรื่องของมหาอำนาจ แต่เราก็ต้องมองในแง่มนุษยธรรมไว้ก่อน เรื่องอื่นเอาไว้ทีหลัง อย่างเรื่อง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เราก็ก็นั่งไม่รู้จริง ๆ มันคืออะไรนะ ทุกปัญหารู้หมดเลย ไปถามแล้วเป็นหมดเรื่องงบประมาณ เรื่องแบ่งแยกดินแดน เรื่องกดขี่รังแกกัน มีทุกเรื่อง แต่เรื่องที่เราจะต้องเขียนก็คือเรื่องความสูญเสีย ต้องการสื่อว่าอย่าทำร้ายกันนะ ส่วนเรื่องอื่นนั้นเราไม่สามารถที่จะไปเขียนได้ เพราะเราไม่รู้จริง

6) ข้อสุดท้ายแล้วนะครับ ในฐานะที่พี่เชยเป็นการ์ตูนนิสต์แล้วก็สื่อด้วย เรามีมุมมองต่อการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาอย่างไรครับ เพราะอย่างการ์ตูนนิสต์บางคนเขาก็จะไม่วาดให้เห็นเป็นรูปธรรมเลย เขาจะสื่อด้วยสัญลักษณ์เช่นรูปเรือ เป็นรูปอะไรแทน แต่ว่าการ์ตูนนิสต์บางคนก็ใส่ไปเต็ม ๆ เลย เหมือนเป็นความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ว่าเขาถูกกระทำ ถูกอะไร อย่างบางคนก็จะถ่ายทอดว่ามันเป็นเรื่องการเมือง อันนี้เราคิดว่าต้องมีความระมัดระวังไหมครับ

คุณเชี่ย-คักดา:

หนึ่งคือเราต้องไม่ละเมิดเรื่องของศาสนา ถึงเขาจะเป็นโรฮิงญา เป็นมุสลิม เราก็จะไม่เขียนในแง่ของศาสนา มันจะกลายเป็นว่าศาสนาอื่นไปทำร้ายชาวมุสลิม ซึ่งเราก็ไม่ควรทำสัญลักษณ์ของโรฮิงญาคือหนึ่งเรือ ซึ่งอาจจะเป็นเรือเก่า ๆ โทรม ๆ ผุ ๆ ด้วย สองคืออัตลักษณ์เขาผิวคล้ำ มีหนวดมีเครา ผู้หญิงก็อาจจะคลุมผ้าหน่อย ตรงนั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาวมุสลิม ก็แน่นอนว่าภาพลักษณ์จะออกมาดูน่าสงสาร ผอม ๆ แห้ง ๆ ตัวดำ ๆ ไข้ไหมบางทีที่เราบอกว่า Stephff เขียนถูกพันแขนขาขาดอันนั้นมันก็โหดเกิน แต่จริง ๆ มันก็เกิดขึ้นจริงแหละ ชีวิตจริงมันเกิดอยู่ไข้ไหม แต่การตูนอาจไม่จำเป็น เพราะเราแค่เขียนภาพเขาหน้าเศร้า ๆ มันก็โอเคแล้ว ที่ผมเขียนผมก็จะเขียนแค่ว่ามีหนวดมีเครา หน้าเศร้า อะไรอย่างนี้ละ แล้วก็อยู่บนเรือ เสื้อผ้าขาด ๆ บางคนก็ไม่มีเสื้อผ้า กลายเป็นเรื่องของคนยากคนจน คนที่ถูกทำร้าย คนที่เร่ร่อนอยู่บนเรือ

อัลเบอท

อันนี้ขอถามนอกเรื่องหน่อยครับ อย่างไทยรัฐมีการ์ตูนหน้า 3 หน้า 5 แล้วต่างคนต่างก็แสดงความคิดเห็นคนละขั้วเลย

คุณเชี่ย-คักดา:

ไทยรัฐเขาให้อิสระ เขาเป็นแบบนี้มานานแล้ว เป็นมาตั้งแต่สมัยพ่อเขาแล้วละ (คุณกำพล วัชรพล) คอลัมนิสต์ในนั้นหลายคนก็มีธุรกิจมีอะไรของตัวเอง เพราะฉะนั้นก็มีการขัดกัน มีความเห็นไม่ลงรอยกัน แล้วนักหนังสือพิมพ์แต่ละคนเขาก็สนับสนุนพรรคการเมืองไม่เหมือนกัน เขาก็มีขัดกันตลอดแหละ แต่ว่ามันไม่ชัดเจนเหมือนช่วงแบ่งสีนี้ แต่คุณสรารัฐเขาก็ให้เต็มที่ คุณสรารัฐเองก็เป็นนักธุรกิจ เขาก็ต้องพยายามประคับประคองให้หนังสือไปต่อให้ได้ คอลัมนิสต์ นักข่าวทุกคนเป็นลูกน้อง เขาก็ให้ทุกคนทำตามอิสระเต็มที่ แต่ก็ควบคุมอยู่ในกรอบที่ไม่ขัดแย้งกัน ไม่ทำให้องค์กรมีปัญหา ไม่ไปทำให้ถูกฟ้องร้อง ทุกคนแสดงสปิริตได้เต็มที่ เพราะเขาเองถือว่ามียูทูปทุกกลุ่ม

ถอดเทปสัมภาษณ์ คุณสมชัย กัตัญญุตานันท์ (ชัย ราชวัตร / ไทยรัฐ)

วันที่ 8 ก.ย. 2559

1) ข้อแรก ในการที่คุณชัยจะถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาผ่านการ์ตูนการเมืองเรามีการสร้างกรอบการรับรู้อย่างไรครับ เพราะอย่างบางคนก็จะเสนอเรื่องมนุษยธรรม บางคนก็มองในเรื่องของความมั่นคง หรือเรื่องผลประโยชน์ของชาติ ผลกระทบในอนาคต หรือว่าเรามองตามสถานการณ์ครับ

คุณชัย ราชวัตร:

ส่วนใหญ่ก็มองตามสถานการณ์นะ แล้วก็จุดยืนทั้งหมดมันจะเป็นในแง่มนุษยธรรมมากกว่า เพราะผมไม่ได้มองว่าโรฮิงญาที่มาเมืองไทย ไม่ว่าจะมาโดยถูกต้องหรือหลบหนีเข้ามา มันไม่ใช่ปัญหาความมั่นคงนะ มันเป็นปัญหามนุษยธรรมที่เกิดขึ้นกับชนกลุ่มหนึ่ง ชนชาติหนึ่งที่ไม่ได้แผ่นดินอยู่ เพราะผลจากภายในประเทศของเขาเอง โดยชะตากรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับเขาเนี่ยไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวเขา แต่เกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศ เกิดจากผู้นำในประเทศที่เขาอาศัยอยู่ ทำให้เขาต้องระเหเร่ร่อนออกมา แล้วก็เอาชีวิตรอด ซึ่งผมมองด้วยความเห็นใจนะ แล้วก็มันก็อาจจะไปพัวพันถึงเรื่องของคนในแผ่นดินไทยเองที่ฉวยโอกาสไปหากินกับการค้ามนุษย์ ไปฉกฉวยผลประโยชน์จากความทุกข์ยากของเขา คือเห็นวิธีเข้ามาที่เขาถูกกลุ่มค้ามนุษย์ต้อนเข้าไปอยู่ในป่า แล้วก็อยู่อย่างเหมือนไม่ใช่คนนะ ผมมองตรงนี้ว่า หนึ่ง เขียนเพื่อแสดงความเห็นใจเขา อยากให้ปฏิบัติกับเขาอย่างมนุษย์บ้าง

อัลเบอท

แล้วอย่างเวลาถ่ายทอดผลงาน เท่าที่ผมสังเกตดูคุณชัยก็จะมี format ของตัวเอง เล่าเรื่องผ่านตัวการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน หรือถ้าวันอาทิตย์ก็จะมีคอลัมน์พิเศษ อะไรอย่างนี้ เหมือนที่เรา ก็พยายามที่จะเอาเรื่องโรฮิงญาเข้ามากลมกลืนหรือเปล่าครับ

คุณชัย ราชวัตร:

ช่วงที่เขียนมันก็เป็นข่าวอยู่ด้วยนะ ความสำคัญมันจะต้องเกาะติดกับข่าว เพราะถ้าข่าวหมด เราก็ไม่รู้จะไปเขียนยังไง

อัลเบอท

อย่างการ์ตูนชิ้นนี้มันก็จะมีรหัสสังคม อย่างเช่นสภากาแฟ แล้วก็อันนี้จะเป็นเรื่องที่คนไทยชอบไปไหว้ศาลเจ้า อันนี้พอจะมีเกร็ดอะไรเล่าให้ฟังบ้างไหมครับ

คุณชัย ราชวัตร:

คือของผมเนี่ยมันเริ่มจากผมชอบเขียนการ์ตูนช่อง แล้วก็**ลักษณะพิเศษของผมก็คือมันจะต้องมีการหักมุมแล้วก็สอดแทรกอารมณ์ขันเข้าไป** เพราะตอนหนุ่ม ๆ ผมชอบอ่านเรื่องสั้น ซึ่งเรื่องสั้นสมัยก่อนเนี่ยส่วนมากจะออกมาแนวหักมุม คือดูแล้วสนุกดี มันเดาไม่ออกว่าตอนจบจะจบยังไง สมัยก่อนชอบอ่านชุดเรื่องสั้นเหมืองแร่ของอาจินต์ ปัญจพรรค ซึ่งทุกเรื่องต้องหักมุมให้คาดเดาไม่ถึงนะ หรือเรื่องสั้นต่างประเทศที่เขานิยมเอามาแปลในช่วงนั้น เป็นเรื่องสั้นลักษณะหักมุมทั้งนั้น แล้วผมสนุกกับการอ่านเรื่องพวกนี้ อ่านไปเดาไปว่าจะจบยังไง แล้วผมก็เลยนำกลวิธีแบบนี้มาใช้ในการเขียนการ์ตูน คือทุกเรื่องมันจะต้องหักมุมแบบคิดไม่ถึง แล้วก็สร้างตัวละครสมมติขึ้นมา จำลองประเทศไทยออกมาเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่มาเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน แล้วก็มีการ์ตูนลูกบ้านต่าง ๆ

อย่างเรื่องศาลเนี่ยมันก็ได้รับแรงบันดาลใจมาจากที่เราเคยเห็นตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว ชาวบ้านมีอะไรก็ไปบนบานศาลกล่าวกับศาลพระภูมิ ก็เลยเขียนให้เวลาชาวบ้านไม่มีทางออกก็ต้องไปถามศาลพระภูมิ ให้ศาลพระภูมิตอบ อันนี้ส่วนหนึ่งมันก็ได้มาจากเรื่องของอาจารย์หม่อมคึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่องไฟแดง ในไฟแดงจะมีพระประธานในโบสถ์ที่เวลาชาวบ้านทุกซึกใจมาก็เข้าโบสถ์ไปแล้วก็พูดคุยกับพระประธาน ผมก็เลยได้ความคิดจากตรงนั้นมาสร้างเป็นศาลพระภูมิ

อัลเบอท

อย่างการ์ตูนชิ้นนี้ผมไม่แน่ใจ ตอนนั้นจะมีประเด็นข่าวว่าอเมริกาคัดค้นให้ไทยต้องตั้งศูนย์พักพิงโรฮิงญาให้ได้ อันนี้เหมือนเป็นตัวการ์ตูนล้อเลียนคุณประยุทธ์หรือเปล่าครับ (ให้ดูภาพการ์ตูนวันที่ 19 พ.ค. 58)

คุณชัย ราชวัตร:

อ้อ ไม่ฮะ จริง ๆ แล้วเราล้อเลียนอเมริกามากกว่า คืออเมริกาเนี่ยเวลามีปัญหาอะไรพวกนี้อเมริกาไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหา แต่จะขอโยนขี้มาให้เมืองไทยนะ ว่าเมืองไทยต้องรับผิดชอบอย่างนั้น
อย่างนี้

อัลเบท

อ้อ ผมหมายถึงตัวการ์ตูนตัวนี้ครับ เพราะตัวนี้เป็นตัวแทนอเมริกา แล้วก็บ๊ายบอว่า เอ้า ไปทางนี้ แล้วตัวการ์ตูนตัวนี้มันดูคล้าย...

คุณชัย ราชวัตร:

คล้าย... เป็นแม่นะ เลี้ยงเด็กกำพร้า ยัดเด็กกำพร้ามาให้เลี้ยง อะไรอย่างนี้นะ

2) เวลาคุณชัยจะสื่อสารเรื่องโรอิงญาออกมา เรารับรู้ข่าวสารจากสื่อไหน หรือช่องทางไหนบ้างครับ

คุณชัย ราชวัตร:

จากสื่อหนังสือพิมพ์เป็นหลักเลย แต่ว่าหนังสือพิมพ์ที่ผมอ่านหลายฉบับนะ ประมวลข่าวจากฉบับต่าง ๆ เพราะหนังสือพิมพ์เนี่ยบางทีเรื่องเดียวกันนั่นแหละ แต่รายละเอียดข่าวคนละเรื่องกันเลย เพราะฉะนั้นจะต้องประมวลจากหลาย ๆ ฉบับ

อัลเบท

แล้วพวกสื่อออนไลน์อะไรอย่างนี้ล่ะครับ

คุณชัย ราชวัตร:

ก็อ่านบ้าง อ่านประกอบนะ แต่ว่าบางทีสื่อออนไลน์มันก็หาความน่าเชื่อถือไม่ได้ มันไม่สนิทใจนะ เพราะว่าสื่อออนไลน์อย่างใน Facebook เนี่ยใคร ๆ ก็โพสต์ได้ ก็โพสต์ตามความรู้สึกตัวเอง แล้วบางทีความผิดพลาดมันสูงมาก ตอนเข้ามาผมก็เข้า Facebook ดูว่ามีข่าวอะไรบ้าง อ่านความคิดของคนนั้นคนนี้มาบ้าง บางคนก็โอเคมีเหตุผล บางคนก็มีแต่อารมณ์อย่างเดียว ต้องกรอง แม้แต่สื่อหนังสือพิมพ์บางทีก็ต้องกรองเหมือนกัน

3) เวลาเราถ่ายทอดประเด็นออกมา มีอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อเราไหม เช่น นโยบายของต้นสังกัด หรือว่าการรับรู้ข้อมูลของสื่อ หรืออย่างไทยรัฐเขาให้อิสระในการสร้างสรรค์ผลงานของเราแค่ไหนครับ

คุณชัย ราชวัตร:

เขาก็ให้อิสระพอสมควรนะ มันไม่มีคำว่านโยบาย แต่ว่าบางที่เราก็อ่านความรู้สึกเขาว่าเรื่องบางเรื่องเนี่ยเจ้าของหนังสือเขามีคอนเน็กชันอะไรกับใคร บางที่เราก็ต้องเลี้ยง ๆ เหมือนกัน ไม่อยากให้เกิดปัญหาภายในอะไรขึ้นมา เพราะฉะนั้นถ้าบางเรื่องเขามีความสัมพันธ์กับเจ้าของหนังสือ เราก็โอเค เลี้ยงได้ก็เลี้ยงไป

4) การคุ้มครองโรฮิงญาที่เราเขียนขึ้นมาเนี่ย เราต้องการที่จะส่งสารอะไรไปถึงผู้อ่านครับ

คุณชัย ราชวัตร:

จริง ๆ แล้วมันก็แค่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของเรานะ ไม่ได้หมายความว่ามันจะต้องเป็นคำตัดสินว่า เฮ้ย คนอื่นเขาคิดอย่างผม โอเค เพียงแต่ว่า วิธีคิดของผม จุดยืนของผม วิธีมองปัญหาของผมเราก็อ้อมที่จะรับผิดชอบเองถ้ามันไม่ใช่ อย่างเรื่องโรฮิงญา อย่างที่บอกผมจะมองจากแง่มนุษยธรรมนะ ผมจะไม่มีกรกล่าวหาโรฮิงญาว่าต้องขับไล่ออกไป ต้องอย่างนั้นอย่างนี้ ผมไม่ได้มองในมุมนั้น มองมุมที่ว่าเขาเป็นคนบ้านแตกสาแหรกขาด ในแง่มนุษยธรรมเนี่ย ช่วยได้ก็ช่วย แต่ถ้าช่วยไม่ได้ ถ้ามันมากมายเกินกำลังที่รัฐจะโอบอุ้มได้ มันก็แบ่งเบาภาระไปให้ประเทศอื่นที่เข้ามาช่วยแก้ปัญหาตรงนี้ เช่น ยูเอ็น อเมริกาอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าผลกระทบให้เรารับ เพราะว่าเราเป็นประเทศทางผ่านนะ ถ้าเรารับเรารับไม่ไหวแน่นอน ทุกวันนี้เราไม่ได้มีแค่โรฮิงญา เรามีชนกลุ่มน้อยประเทศต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพิงพึ่งพาแบบผิดกฎหมายอยู่แล้วนะนะ ชนกลุ่มน้อยในพม่าในเขมร อะไรอย่างนี้ ที่เคยเข้ามา จริง ๆ แล้วภาระตรงนี้เราก็อึดใจนะ เพราะเราเห็นใจทั้งรัฐบาล แต่เราก็อึดใจคนที่เข้ามา ผมจะไม่เคยเขียนในลักษณะที่ว่าให้ผลักดันออกไป ไม่เขียนในลักษณะที่ว่ามองความมันคงเพียงด้านเดียว แต่ผมมองในแง่มนุษยธรรมมากกว่า

อัลเบอท

อย่างของคุณชัยเท่าที่ผมสังเกตดู ของเราจะมีสิ่งหนึ่งที่โดดเด่นกว่าการตุนนิสต์คนอื่น ๆ ก็คือเหมือนเราจะนำเสนอว่า ประเด็นโรฮิงญาเนี่ยแม้แต่ในสังคมไทยเองเนี่ยก็มีคนที่คิดไม่เหมือนกัน บางคนที่ว่าอยากให้รับ บางคนก็ไม่อยากให้รับ อย่างเช่นในการตุนขึ้นนี้ (21 พ.ค. 58) ก็จะเล่นมุกกลวงเรือ

แป๊ะ ถ้าเถียงกันก็ไปลงเรือโรฮิงญา แล้วก็อันนี้ (22 พ.ค. 58) ล้อเลียนว่าจะมีรัฐประหารระหว่างคนเอาโรฮิงญากับไม่เอาโรฮิงญา อะไรอย่างนี้

คุณชัย ราชวัตร:

การ์ตูน 2 ชิ้นนี้ผมเพียงแต่ว่าเอาโรฮิงญาเข้ามาเสียดสีเรื่องการเมืองภายในประเทศ แต่ไม่ได้เอาโรฮิงญามาเป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ แต่วิจารณ์ปัญหาการเมืองภายใน อย่างลงเรือแป๊ะเนี่ยมันเป็นทีวิจารณ์กันตอนนั้นว่า วิษณุ เครืองาม บอกว่าถ้าลงเรือแป๊ะต้องเชื่อฟังแป๊ะ ถ้าไม่เชื่อฟังแป๊ะแป๊ะก็คงขับไล่ไล่ส่งไปลงเรือโรฮิงญา

5) ในฐานะที่เราเป็นการ์ตูนนิสต์และสื่อ เราคิดว่ามุมมองต่อการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาที่มีความละเอียดอ่อนมากแค่ไหน เพราะอย่างการ์ตูนบางชิ้น อย่างของคุณ Stephff เขาเป็นฝรั่งบางทีเขาจะเขียนแบบตรงไปตรงมา วิพากษ์แรง ๆ บางทีเขาก็จะวาดเป็นรูปศพ รูปอะไรอย่างนี้เหมือนเราคิดว่ามันเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมอะไรอย่างนี้ไหมครับ

คุณชัย ราชวัตร:

คือ Stephff เท่าที่ผมอ่านงานเขามา คือเขาจะคิดแบบฝรั่งอะนะ มองปัญหาเมืองไทยแบบฝรั่ง ซึ่งบางทีมันก็ผิดข้อเท็จจริงนะ ก็คงไปวิพากษ์วิจารณ์อะไรเขาไม่ได้

อัลเบอท

อ้อ อันนี้ผมยกตัวอย่างว่าในการที่เราจะสร้างรูปหรือเรื่องเกี่ยวกับโรฮิงญาเนี่ย มันมีความละเอียดอ่อนอะไรที่เราต้องระวังไหมครับ

คุณชัย ราชวัตร:

ผมคงไม่ได้เคร่งขรณานั้นนะ คือไม่รู้สิว่ามันจะต้องระวังอะไรมากมาย เพียงแต่ผมพยายามมองว่ามนุษย์เหมือนกันนะ เขาลำบากมา แล้วก็ไม่ควรจะฉกฉวยเอาเรื่องโรฮิงญามาหากินเป็นผลประโยชน์ของข้าราชการกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตรวจคนเข้าเมือง หรือว่าเอามาหากินทางการเมืองอะนะ เอาเรื่องโรฮิงญาสร้างประเด็นขัดแย้งทางการเมืองกัน

อัลเบอท

อย่างที่คุ้นชั้ญพุดถึงเรื่องมนุษยธรรมก็น่าสนใจดี เพราะอย่างซึ้ญนี้ (24 พ.ค. 58) คุณซึ้ญวาดเรือแล้วก็มีเบ้ตตกปลาผาดักอยู่ อีกอันหนึ่งนี้ผผชอบมากเพราะมันเป็นไทย ๆ ดี อันนี้ (10 พ.ค. 58) เหมือนเป็นวิญญานโรฮิงญาผาทวงถามมนุษยธรรม อันนี้มีเก้ร็ดไทมครับ เหมือนเราเอาความเชื่อแบบไทย ๆ มาผสมในการเล่าเรื่อง เรื่องของบาปบุญคุณโทษอะไรอย่างนี้

คุณซึ้ญ ราชวัตร:

จริง ๆ แล้วมันไม่ใช่เรื่องวิญญูญ วิญญูญอะไรหรอกนะ เพียงแต่ว่ามันเป็นกรรมตรงที่ว้าไ้ข้าราชการที่ไปหากินกับโรฮิงญาเนี้ย ตอนนีผผมันก็เริ่มปรากฏออกมา ข้าราชการหลายคนต้องได้รับโทษ คือแม้กระทั่งตำรวจตรวจคนเข้าเมืองด้วยกันก็ขัดแย้งกันเองเรื่องผลประโยชน์โรฮิงญา จนกระทั่งมีคนหนึ่งต้องหนีไปอยู่ออสเตรเลีย จำชื่อไม่ได้แล้วนะ มันเป็นเรื่องปัญหาขัดแย้งภายในกันเอง คือเรื่องผลกระทบมันแล้วแต่คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องนะ แบบนั้นมากกว่า

คำตอบจากแบบสอบถามของคุณชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ (กุ่ม คมชัดลึก)

วันที่ 25 ก.ค. 2559

1) ในการถ่ายทอดประเด็นโรธิงญาผ่านการ์ตูน ท่านมีวิธีการสื่อความหมาย หรือสร้างกรอบการรับรู้ (Framing) อย่างไร

คุณกุ่ม-ชัยวัฒน์

ใช้สัญลักษณ์ในการเล่าเรื่อง โดยใช้เหตุการณ์สมมติ ที่คนไทยโดยทั่วไปเข้าใจเป็นพื้นฐาน

2) มุมมองของท่านต่อกรณีผู้อพยพโรธิงญา

คุณกุ่ม-ชัยวัฒน์

มันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหลายมิติ ประเด็นในการหยิบยก ก็จะมองในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนมากที่สุด

3) ในกรณีโรธิงญานี้ ท่านมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างไร ผ่านช่องทางใด

คุณกุ่ม-ชัยวัฒน์

จะมีข่าวจากอินเทอร์เน็ต และเว็ปข่าวโดยทั่วไป

4) อิทธิพลที่ส่งผลต่อการถ่ายทอดประเด็นโรฮิงญาของท่าน (เช่น นโยบายของต้นสังกัด การรับรู้ ข้อมูลจากสื่อ จริยธรรมสื่อ ผลกระทบต่อสังคม เป็นต้น)

คุณกฤษ-ชัยวัฒน์

นโยบายต้นสังกัดมีผลต่อการนำเสนองานทุกด้าน ส่วนเรื่องจริยธรรมในการนำเสนอ ก็จะมีขอบเขตที่นำเสนอ เช่นไม่เสนอด้านทารุณ ด้านเด็กและเยาวชนของชาวโรฮิงญา

5) ท่านต้องการสื่อสารใดไปถึงผู้อ่าน

คุณกฤษ-ชัยวัฒน์

อยากให้รู้ถึงปัญหาชาติพันธุ์ที่ต้องอพยพ ไม่ใช่แค่ชาวโรฮิงญา

6) ในฐานะสื่อ ท่านมีมุมมองต่อการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาอย่างไร (เช่น ท่านมองว่ามีความละเอียดอ่อนแค่ไหน หรือท่านมองว่าการถ่ายทอดภาพของชาวโรฮิงญาในรูปของเหยื่อหรือผู้ร้ายจะเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมหรือไม่)

คุณกฤษ-ชัยวัฒน์

การถ่ายทอดอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา มีผลทั้งเชิงบวกและลบต่อการรับรู้ของประชาชน โดยทั่วไป การนำเสนอในด้านที่ก่อเกิดผลเสียหายต่อประเทศ ก็จะทำให้เกิดอคติต่อชาวโรฮิงญาในประเทศนั้นแน่นอน เพราะเป็นผู้อพยพ แต่มุมมองที่ต้องการจะให้เห็นก็คือ การอยู่อาศัยไม่ได้ในถิ่นที่อยู่เดิม และหากประเทศเราจะต้องเป็นแบบนั้น เราจะทำอย่างไร

7) คำถามเพิ่มเติม

อัลเบอท (22 ส.ค. 58)

อยากทราบว่าผลงานของคุณกฤษ วันที่ 16 พ.ค. รูปผู้ชายที่ตอกเท้าโรฮิงญา คุณกฤษต้องการจะสร้างภาพแทนของใครเป็นพิเศษหรือเปล่า ซึ่งผมเดาว่าน่าจะเป็นนายพลเนวินของพม่าที่เป็น

ผู้ประกาศใช้ พรบ.ชนกลุ่มน้อย เมื่อปี 1974 ส่งผลให้ชาวโรฮิงญาถูกปฏิเสธสิทธิพลเมืองไป สำหรับ
ข่าวของคมชัดลึกที่สอดคล้องกัน ในวันที่ 16 พ.ค. คือ "พม่าเมินถกแก้โรฮิงญา"

คุณก๊วย-ชัยวัฒน์

ใช้ครับ คือนายพลเนวิน

อัลเบอท (4 ก.ย. 58)

ผมดูการ์ตูนชิ้นนี้ (คมชัดลึก 26 พ.ค. 58) แล้ววิเคราะห์ ก็รู้สึกไม่แน่ใจ ที่แรกผมคิดว่า
"มือ EU นี้จะหยิบเรือ(ช่วยเหลือ)" แต่พอลองศึกษาข่าวในช่วงนั้น ปรากฏว่า มีข่าวออกมาวันที่
22 พ.ค. ทำนองว่า EU กดดันให้ไทยจัดการปัญหาโรฮิงญา และไล่เลยกัน ก็มีข่าวที่ว่าทาง EU เองก็
กำลังมีปัญหาในการจัดการกับผู้อพยพในภูมิภาคตัวเองเช่นกัน นอกจากนี้ มือถ้าดูดี ๆ แล้ว ผมไม่
แน่ใจว่าเป็นท่าทางที่กำลังจะ 'ดีด' หรือ 'เขี่ย' หรือเปล่า? (บวกกับโผล่มาจากคลื่นลูกใหญ่ที่กำลังจะ
กลืนเรือทั้งลำ)

ผมก็เลยอยากจะถามคุณก๊วยว่า ในฐานะผู้เขียน การ์ตูนชิ้นนี้ต้องการจะสื่อสารอะไรไปยัง
ผู้อ่านครับ

- 1) สื่อสารว่า EU หยิบยื่นความช่วยเหลือโรฮิงญา
- 2) บทบาทของ EU เป็นเหมือน 'มนุษยธรรมน้ำลาย' (ลมปาก) มีแต่คำพูด แต่ไม่มีการ
ช่วยเหลือที่เป็น รูปธรรม
- 3) หรือเรียกร้องให้ EU ยื่นมือมาช่วยชาวโรฮิงญาบ้าง

คุณก๊วย-ชัยวัฒน์

ช่วงนั้น ไทยโดนกดดันอย่างหนักจากอเมริกา โดยรากฐานมาจากรัฐบาล คสช. ที่ยกเลิกการ
ให้เข้าฐานทัพอุตะเถา อเมริกาจึงอ้างว่าไทยไม่เป็นประชาธิปไตย และกดดันทุกรูปแบบ (ดังผล
ต่อเนือที่ยามาจนถึงวันนี้) ในจังหวะนั้นไทยมีผู้อพยพชาวโรฮิงญาไหลเข้ามา EU ซึ่งอยู่ภายใต้การ
ควบคุมของอเมริกาจึงกดดันไทยอย่างออกหน้า และผมมองว่าการยื่นมือเข้ามาของอียู คือการบีบ
บังคับเราทางอ้อมให้ยอมรับเงื่อนไขที่อเมริกาต้องการ โดยผ่านตัวแทนอย่างอียูครับ

วิเคราะห์ตัวบทการ์ตูนโรฮิงญา (2552 – 2559)

หลังจากที่ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างในระดับเบื้องต้นไปแล้ว ในขั้นต่อไป ผู้วิจัยจะใช้วิธี “วิเคราะห์ตัวบท” (Textual Analysis) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกว่าผลงานการ์ตูนที่สะท้อนประเด็นโรฮิงญาแต่ละชิ้นนั้นมีการวางกรอบเนื้อหา การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ การสร้างภาพตัวแทน และการถ่ายทอดวาทกรรมอย่างไร

สำหรับการนำเสนอข้อมูลส่วนนี้ ผู้วิจัยจะมีการเกริ่นนำภาพรวมเหตุการณ์ในแต่ละปีที่มีการเผยแพร่การ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญา ต่อจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ตัวบทของการ์ตูนหนังสือพิมพ์แต่ละชิ้นโดยเรียงตามลำดับเวลาการตีพิมพ์

ซึ่งผู้วิจัยได้วางโครงสร้างในการวิเคราะห์ตัวบทไว้ดังนี้

- กรอบเนื้อหา (Framing)
- การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)
 - การเข้ารหัส
 - การถอดรหัส
- ภาพแทนโรฮิงญา
 - รูปธรรม
 - นามธรรม
- วาทกรรม (Discourse)
 - ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก
 - พื้นที่กำเนิดวาทกรรม
 - ประเภทวาทกรรม
 - บทวิเคราะห์

การตูนโรฮิงญา (2552)

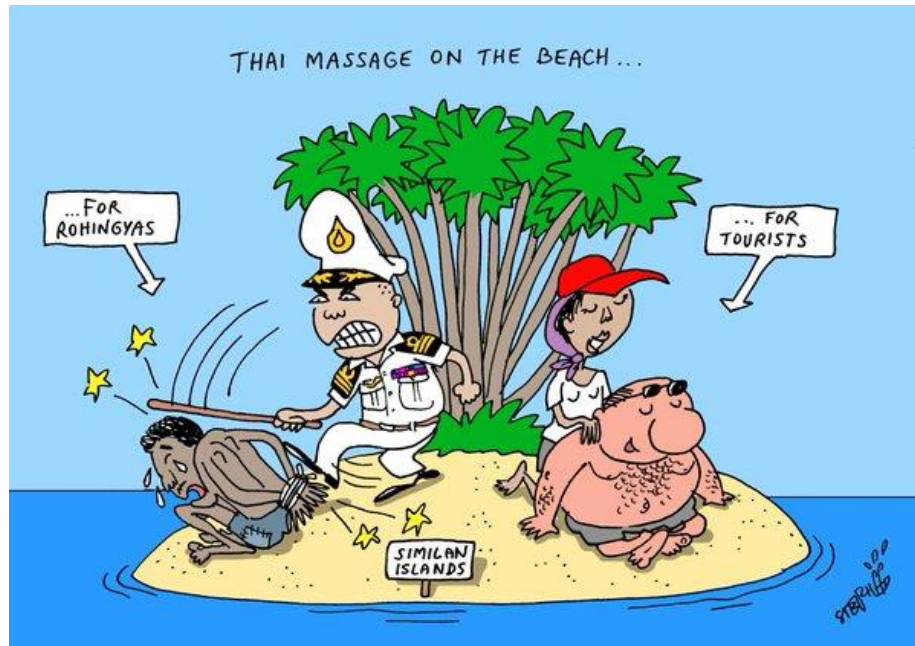
ภาพรวมเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2552

เดือน ม.ค. 2552 เป็นช่วงที่วิกฤติการณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงญากลายเป็นจุดสนใจของสังคมไทยอย่างกว้างขวาง เริ่มต้นจากการที่สื่อออกโหมกระพือข่าวทางการไทยละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญาในพื้นที่ภาคใต้ มีการรายงานข่าวว่าทหารเรือไทยกระทำทารุณกรรมกับผู้อพยพ ทำให้กองทัพเรือเสื่อมเสียชื่อเสียง

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ ซึ่งเน้นจุดยืนเรื่อง 'ความมั่นคงแห่งชาติ' ในการรับมือกับปัญหาผู้อพยพชาวโรฮิงญา แนวทางปฏิบัติคือการดูแลผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองตามหลักมนุษยธรรม ก่อนที่จะส่งตัวให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องผลักดันออกนอกประเทศ รัฐบาลไม่มีนโยบายสนับสนุนการตั้งค่ายผู้อพยพโรฮิงญา โดยมีมุมมองว่าชาวโรฮิงญาไม่ใช่ผู้อพยพ แต่เป็นคนหลบหนีเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย และยืนยันว่าจะไม่มีการเปลี่ยนสถานะดังกล่าว นอกจากนี้รัฐบาลยังมีความกังวลเรื่องความมั่นคงในพื้นที่ภาคใต้ โดยหวังเกรงว่าการตั้งค่ายผู้อพยพจะทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่พอใจ และมีความเป็นไปได้ที่ชาวโรฮิงญาบางกลุ่มอาจเป็นทหารรับจ้างที่จะเข้าไปร่วมงานกับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในเดือน ก.พ. 2552 มีเหตุการณ์สำคัญคือ ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเรื่องวิกฤติการณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่ส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นร้อนที่ถูกหยิบยกขึ้นมาหารือในการประชุมครั้งนี้

การ์ตูนชิ้นที่ 1 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 28 ม.ค. 2552)

ภาพที่ 68 การ์ตูนชิ้นที่ 1 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 28 ม.ค. 2552

1.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

เจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวโรฮิงญา มีการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติอย่างเห็นได้ชัด

1.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “THAI MASSAGE ON THE BEACH” (นวดแผนไทยบนชายหาด) การ์ตูนนิสต์วาดรูปเปรียบเทียบการปฏิบัติของคนไทยต่อชาวต่างชาติบนเกาะสิมิลัน ด้านหนึ่งเป็นหมอนวดสาวกำลังปรนนิบัตินักท่องเที่ยวฝรั่ง ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นทหารเรือไทยกำลังทุบตีชาวโรฮิงญา

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้เทคนิคการสร้างคู่เปรียบเทียบระหว่าง ‘ชาวโรฮิงญา’ กับ ‘นักท่องเที่ยวฝรั่ง’ มีการใช้รหัสบุคคลสร้างภาพแทนตัวละครด้วยลักษณะทางกายภาพ เช่น ‘ชาวโรฮิงญา’ ผิวคล้ำ ตัวผอมเกร็ง กางเกงมีรอยปะซ่อมช่อ บ่งบอกถึงความยากจน ขณะที่ ‘นักท่องเที่ยวฝรั่ง’ ผิวขาว รูปร่างอ้วนท้วมสมบูรณ์ บ่งบอกถึงความเป็นผู้มีฐานะ และ ‘ทหารเรือไทย’ ใส่เครื่องแบบสีขาว การ์ตูนนิสต์เล่าเรื่องด้วยการใช้มุกตลกเจ็บตัว (Slapstick) และเรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) มีการนำตัวละครที่แตกต่างกันอย่างสุดขั้วมาจัดวางให้อยู่ในพื้นที่หลอมรวม (ในที่นี้คือเกาะสิมิลัน) แดม

ทั้งคู่มิได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ‘ชาวโรฮิงญา’ ถูกทุบตีอย่างแรง มีหน้าตาเหเยก ขณะที่ ‘นักท่องเที่ยวฝรั่ง’ ได้รับการนวดแบบประคบประหงม มีหน้าตาเคลิบเคลิ้ม (คนหนึ่งถูกนวดด้วยมือ ส่วนอีกคนหนึ่งถูกนวดด้วยไม้) สะท้อนภาพของการเลือกปฏิบัติ แบ่งชนชั้นวรรณะ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา
นามธรรม: ผู้ถูกกระทำ /เหยื่อทารุณกรรม

1.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ทหารเรือไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / สถาบันทหาร
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนนิสต์ได้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ โดยสะท้อนให้เห็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน จากกรณีที่สื่อต่างประเทศข่าวว่า “ทหารเรือไทยกระทำการทารุณโหดร้ายกับผู้ลี้ภัยพลบหนีเข้าเมืองชาวโรฮิงญา ด้วยการปล่อยเรือลอยกลางทะเลจนเสียชีวิต” บนหน้าปกของ The Nation วันที่ 28 ม.ค. มีข่าวพาดหัวว่า “ANOTHER BOATLOAD OF ROHINGYAS LANDS IN RANONG” (เรือโรฮิงญาอีกหนึ่งลำขึ้นฝั่งที่ระนอง) เจ้าหน้าที่พบเรือไม้บรรทุกผู้โดยสาร 78 คนบริเวณชายฝั่งจังหวัดระนอง ใกล้หมู่เกาะสุรินทร์

การจั่วหัวเรื่องว่า “THAI MASSAGE ON THE BEACH...” (นวดแผนไทยบนชายหาด) เป็นการเสียดสีวาทกรรมว่าด้วย ‘ผลประโยชน์ชาติ’ เนื่องจากประเทศไทยพึ่งพาภาคธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้หลัก จึงอ้าแขนต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ในทางกลับกัน ประเทศไทยก็กีดกันผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่เข้ามาเป็นแรงงานราคาถูก คุณค่าทางเศรษฐกิจที่ต่างกันนำไปสู่การมอง ‘คนไม่เท่ากัน’ และนำไปสู่การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ

ในช่วงเวลาดังกล่าว สำนักข่าวต่างประเทศ เช่น BBC หรือ CNN รายงานข่าวว่า ผู้อพยพชาวโรฮิงญาถูกส่งกลับด้วยการมัดมือ แล้วปล่อยกลางทะเล และมีชาวโรฮิงญาให้ข้อมูลว่าพวกตนถูกทหารไทยทำร้ายจนได้รับบาดเจ็บสาหัส อ้างอิงจากวาทกรรมข่าวที่เกี่ยวข้องได้แก่ ข่าว “ผบ.ทร.โชว์ภาพยันทหารไทยไม่ทารุณชาวโรฮิงญา โต๊ะปี่ซี ดีข่าวทหารไทยจับทั้งลอยคอทั้งกลางทะเล” จากมติชนออนไลน์ ส่วนหนึ่งของความนำข่าวระบุว่า

“‘ป๊อปปี้’ ดีข่าวทหารไทยจับแรงงานอพยพพม่า-บังกลาเทศ กว่า 400 คน มัดมือมัดเท้า พาขึ้นเรือไม่มีเครื่องยนต์ปล่อยให้ลอยอยู่กลางทะเลด้วยอาหารและน้ำประทังชีวิตเพียงน้อยนิด ว่ายน้ำเข้าฝั่งอินเดียรอดไม่ถึง 100 คน” (มติชนออนไลน์ 17/01/52)

และในข่าว “ซีเอ็นเอ็นแฉข่าว ทหารไทยปล่อยโรฮิงญาทิ้งกลางทะเล” จากมติชนออนไลน์ เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

“สำนักข่าวซีเอ็นเอ็นได้แพร่ภาพบันทึกเหตุการณ์ชนกลุ่มน้อยโรฮิงญา ซึ่งเป็นแรงงานอพยพพม่า-บังกลาเทศ ซึ่งอ้างว่าได้มาจากนักท่องเที่ยวแสดงภาพสด ๆ กลุ่ม เผชิญชะตากรรมถูกปล่อยแพบนเรือไม่มีเครื่องยนต์ปล่อยให้ลอยอยู่กลางทะเลด้วยอาหารและน้ำประทังเพียงน้อยนิดจากกองทัพไทย โดยภาพหนึ่งแสดงให้เห็นว่า กองทัพไทยได้ จับชาวโรฮิงญา ปล่อยลงทะเล ขณะที่ซีเอ็นเอ็นรายงานอ้างคำพูดของนายแอนดรูว์ คันทัน นักท่องเที่ยวรายหนึ่งที่ให้ภาพดังกล่าวแก่ซีเอ็นเอ็นว่า ทหารไทยได้เผยนชาวโรฮิงญา ทุกครั้งที่พยายามเงยหน้าหรือขยับตัว”(มติชนออนไลน์ 26/01/52)

ทางการไทยได้โต้ตอบสื่อต่างชาติ โดยยืนยันว่าไม่มีการทารุณชาวโรฮิงญา และไทยใช้แนวทางผลักดันตามหลักมนุษยธรรม อย่างไรก็ตามก็ตีความค้นพบว่าทรมานแฉอดคิดจากทางการไทยที่มี**การบอกปิด** โดยชูเหตุผลเรื่องผลประโยชน์ชาติ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจหรือปากท้องของชาวไทยหรือมีการ**ให้นิยาม**ว่าผู้อพยพชาวโรฮิงญาเป็นคนเข้าเมืองผิดกฎหมาย ดังเช่นคำกล่าวของ พล.อ. อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก ดังนี้

“ประเทศไทยซีแฉไปมากแล้ว และมากกว่าทุกประเทศ ขณะที่บางประเทศเขายังไม่ยอมรับกลุ่มเหล่านี้เลย ที่ผ่านมามีคนเดินทางไปสิงคโปร์ เขาระบุว่า ประเทศเขาจะไม่รับกลุ่มโรฮิงญาแน่นอน และเขาใช้วิธีการเสียดด้วย ซึ่งประเทศไทยไม่ได้ทำอะไรรุนแรง แต่เราไม่สามารถแบกรับภาระคนที่เข้ามาผิดกฎหมายได้ ด้วยปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจที่ต้องหาที่ทำกินให้ หรือเรื่องการดูแลให้เหมือนประชาชนชาวไทยนั้น คงเป็นภาระที่เราทำไม่ได้ เราดูแลคนไทยด้วยกันก็ยากแล้ว คนที่เข้ามาผิดกฎหมายเราคงต้องใช้แนวทางเหมือนประเทศอื่นคือผลักดันออกไปตามหลักมนุษยธรรมและการกระทำที่อยู่ในขอบเขตที่สามารถยอมรับได้ เพราะเราไม่ได้ไปฆ่าเขา หากทำเช่นนั้นคงไม่ใช่มีการให้อาหาร” (แนวหน้า 27/01/52)

โดยสรุปการตุนขี้ผึ้ง**สะท้อนวาทกรรมแฉอดคิด**ของฝ่ายการเมืองและฝ่ายความมั่นคง ที่ใช้มาตรการผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญาโดยชูเหตุผลเรื่อง**ผลประโยชน์ชาติ** การสร้างคู่ขัดแย้ง

‘ชาวโรฮิงญา’ กับ ‘นักท่องเที่ยวฝรั่ง’ บนพื้นที่หลอมรวมสะท้อนภาพการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ
คุณค่าทางเศรษฐกิจที่แตกต่างนำไปสู่การมอง ‘คนไม่เท่ากัน’

การ์ตูนชิ้นที่ 2 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 30 ม.ค. 2552)

ภาพที่ 69 การ์ตูนชิ้นที่ 2 ผลงานโดย กุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 30 ม.ค. 2552

2.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การเมือง”

ปัญหาโรฮิงญาตกอยู่ในวังวนการเมือง

2.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

การ์ตูนนิสต์วาดภาพธง มีคำกำกับภาพว่า ‘โรฮิงญา’ ตกอยู่ในใจกลางวังวนที่กำกับภาพ
ด้วยคำว่า ‘การเมือง’

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้หลักการจูงใจให้คิด (Suggestion) มีการใช้รหัสวัตถุ โดยใช้สัญลักษณ์สากลที่
ผู้คนรู้จักกันได้แก่ ‘ธงขาว’ ซึ่งในธรรมเนียมการเดินทางเรือทุกประเทศรู้กันว่าเรือที่ซีกธงสีขาวคือเรือที่
กำลังขอความช่วยเหลือ รูปสัญลักษณ์ ‘วังวน’ หมายถึงสถานการณ์สับสนวุ่นวาย เป็นการตกอยู่ในสภาพ

ที่ไม่มีทางออก ภาพนี้จึงสื่อความหมายได้ว่า “ปัญหาโรฮิงญาตกอยู่ในวังวนการเมือง” ชาวโรฮิงญาที่ต้องการความช่วยเหลือตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มีทางออกเพราะการเล่นเกมการเมือง

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ชงขาว
นามธรรม: ผู้รอคอยความช่วยเหลือ

2.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: กลุ่มการเมือง-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การตีความนิสต์ได้สะท้อนวาทกรรมของฝ่ายการเมืองที่มีมุมมองว่า การที่สื่อออกเช่น BBC หรือ CNN โหมกระพือข่าวเจ้าหน้าที่ไทยละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญานั้นเป็นเกมการเมือง มีนัยยะการเมืองแอบแฝง

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วาทกรรมที่แฝงอยู่ในการ์ตูนชิ้นนี้สามารถตีความได้ 2 ชั้น ชั้นแรกคือตีความเข้าข้างฝ่ายรัฐ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการจัดฉากของสื่อตะวันตกหรือองค์กรระหว่างประเทศเพื่อหวังผลทางการเมือง โดยการหยิบยกแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนมากดดันไทยซึ่งเป็นประเทศปลายทางของผู้อพยพโรฮิงญา แต่ไม่ได้เข้าไปคลี่คลายต้นตอปัญหา ณ ประเทศต้นทางอย่างเมียนมาแบบจริงจัง ทางชาวไทยพยายามยืนยันว่าได้ปฏิบัติต่อผู้อพยพโรฮิงญาตามหลักสิทธิมนุษยชนและรัฐบาลพร้อมชี้แจงข้อเท็จจริงทั้งหมด

แต่ถ้ามองมุมกลับ ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ประเทศไทยพยายามจะสร้างวาทกรรมกดทับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกลวิธี บอกปิด และ แจกแจงเหตุผล ว่า ทางของไทยถูกใส่ร้าย ถูกตีเครดิต จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมักจะหยิบยกชุดความคิดเรื่อง ‘การมีวาระทางการเมืองแอบแฝง’ หรือ ‘สิทธิมนุษยชนเป็นเครื่องมือของตะวันตก’ มาทำลายความชอบธรรมของประเด็นต่าง ๆ การที่ทางของไทยไม่สามารถชี้แจงปัญหาได้อย่างทันท่วงที และการตอบโต้ในทางลบ ปฏิเสธทำเดี๋ยวโดยไม่มีข้อเท็จจริงมาหักล้าง อีกทั้งมีการพยายามเบี่ยงประเด็นด้วยการโยนว่ากรณีปัญหานี้เป็นการสมคบคิดที่มีขั้วการเมืองฝ่ายตรงข้ามอยู่เบื้องหลัง ทำให้คำชี้แจงน่าเคลือบแคลง

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของสถาบันการเมืองและสถาบันสื่อ ซึ่งบางกลุ่มมีมุมมองว่ากรณีปัญหาโรฮิงญาเป็นเรื่องของ เกมการเมือง อย่างไรก็ตาม การที่ตัวแสดงทุกฝ่ายได้แต่ บอกปิด เกี่ยงกันไปเกี่ยงกันมา ไม่ว่าจะเริ่มต้นธารปัญหาอย่างประเทศเมียนมา องค์กรระหว่าง

ประเทศ และประเทศทางผ่านอย่างไทย ก็ทำให้สถานการณ์ปัญหาของชาวโรฮิงญาไม่ได้รับการแก้ไข คลี่คลาย และเป็นไปอย่างที่การ์ตูนนิสต์สื่อไว้ว่า “ปัญหาโรฮิงญาตกอยู่ในวังวนการเมือง”

การ์ตูนชิ้นที่ 3 โดย ARUN จาก The Nation (วันที่ 31 ม.ค. 2552)

ภาพที่ 70 การ์ตูนชิ้นที่ 3 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 31 ม.ค. 2552

3.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

ชาวโรฮิงญาเฝ้ารอความช่วยเหลือ

3.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

การ์ตูนนิสต์วาดรูปชาวโรฮิงญานั่งหันหลังอยู่ริมชายหาด เสื่อถูกถลกขึ้นมาให้เห็นรอยบาดแผลที่เรียงกันเป็นคำว่า HELP (ช่วยด้วย)

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อถึงเหตุการณ์ที่ผู้อพยพโรฮิงญาขึ้นฝั่งที่ปากน้ำระนอง ในการถ่ายทอดภาพแทนชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสบุคคล ด้วยตัวละครชายร่างผอมเกร็ง หัวหยิก ที่เป็นลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ พร้อมกำกับภาพด้วยการใช้สัญลักษณ์คำว่า ‘Rohingya’ ส่วนตัวอักษร ‘HELP’ ที่ดูเหมือนรอยบาดแผลหรือรอยเขียน เป็นนามนัย (metonymy) ที่สื่อถึงการตกเป็นเหยื่อทารุณกรรม การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) การที่ชาวโรฮิงญาถลกเสื่อให้เห็นรอย

แผลในบริบทนี้สื่อถึงการเปิดโปงการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเป็นการส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือไปในตัว ฉากหลังเป็นภาพของริมชายหาดสามารถสื่อถึงการเกยตื้น ที่มีนัยความหมายถึงการตกอยู่ในภาวะชะงักงัน และการที่ตัวละครชาวโรฮิงญานั่งอยู่บนชายฝั่งทะเลยังอาจหมายถึงสถานะ ‘คนชายขอบ’ ได้ด้วย

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา
 นามธรรม: เหี้ยอหทารุณกรรม / ผู้รอคอยความช่วยเหลือ

3.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ทหารเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา
 พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ
 ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้ของ Arun มีความสอดคล้องกับภาพและเนื้อหาของข่าวพาดหัวบนหนังสือพิมพ์ The Nation และ คมชัดลึก วันที่ 28 ม.ค. ทั้ง 2 ฉบับมีภาพของนางพยาบาลกำลังทำแผลที่หลังให้กับชาวโรฮิงญา คำบรรยายภาพของ The Nation ระบุว่า

“A NURSE at Ranong Hospital dressed injuries for one of 78 Rohingyas refugees who arrived on an island off in Ranong early yesterday after fleeing from Burma. The refugees said they were beaten by Burmese soldiers before they escaped. (พยาบาลจากโรงพยาบาลระนองทำให้แผลให้กับ 1 ใน 78 ผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่มาถึงเกาะนอกชายฝั่งจังหวัดระนองเข้าวานนี้หลังหลบหนีออกจากประเทศพม่า ผู้อพยพกล่าวว่าพวกเขาถูกเขียนตีโดยทหารพม่าก่อนหลบหนีออกมา) (The Nation 28/01/52)

คำบรรยายภาพของคมชัดลึกระบุว่า “มนุษยธรรม: พยาบาลจากโรงพยาบาลระนองเร่งช่วยเหลือและทำแผลให้ชาวโรฮิงญาที่ถูกทหารพม่าเขียนตี”(คมชัดลึก 28/01/52)

เรื่องสะท้อนใจประการหนึ่งของการ์ตูนชิ้นนี้ก็คือ ชาวโรฮิงญาที่อยู่ในสถานะคนชายขอบแทบไม่ได้รับการเหลียวแลจากประชาคมโลก ถ้าไม่มีการเผยแพร่ข่าวผู้อพยพชาวโรฮิงญาถูกทารุณกรรม ไม่มีร่องรอยบาดแผลเป็นหลักฐาน สถานการณ์ปัญหาโรฮิงญาก็มักจะถูกมองข้ามไป

อ้างอิงจากตัวแทนชาวโรฮิงญา นายอานายาด อุลละาะห์ รักษาการเลขาธิการสมาคมชาวพม่าเชื้อสายโรฮิงญา ระบุว่า

สมาคมได้ส่งหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อให้แก้ปัญหาชาวโรฮิงญาไปสู่เวทีประชุมอาเซียน โดยต้องการให้นายอภิสิทธิ์ ใช้เวทีอาเซียนคุยกับรัฐบาลพม่า ไม่ใช่รัฐบาลไทยคุยกับรัฐบาลพม่า ซึ่งรัฐบาลบังกลาเทศเคยเจรจาปัญหานี้กับรัฐบาลพม่าแล้ว แต่ไม่ได้ผล อาเซียนควรตั้งคณะทำงานลงไปดูรากเหง้าของปัญหาที่ชาวโรฮิงญาอาศัยอยู่ในพม่า เพื่อจะได้รู้ข้อเท็จจริงว่าเป็นอย่างไร และถ้าหากประเทศไทยสามารถแก้ปัญหานี้ได้ ชาวโรฮิงญาก็จะไม่มาอีก และสิ่งที่ต้องแก้ไขคือให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานกับชาวโรฮิงญา ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน ได้รับการปฏิบัติเฉกเช่นมนุษย์ทั่วไป” (ผู้จัดการ Online 27/01/52)

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้ นำเสนอวาทกรรมทางเลือก โดยการหยิบยกประเด็นเรื่องมนุษยธรรม เพื่อกระตุ้นเตือนให้สังคมเห็นว่าผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่ตกเป็นเหยื่อทารุณกรรมนั้นกำลังต้องการความช่วยเหลือ ขณะที่วาทกรรมข่าวที่เกี่ยวข้องนั้น แหล่งข่าวชาวโรฮิงญาได้เรียกร้องให้ไทยประสานกับอาเซียนเพื่อแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ นั่นคือการให้ประเทศเมียนมายอมรับชาวโรฮิงญาในฐานะพลเมือง และให้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่พวกเขา

การ์ตูนชิ้นที่ 4 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 2 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 71 การ์ตูนชิ้นที่ 4 ผลงานโดย ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 2 ก.พ. 2552

4.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“อิทธิพลสื่อ”

สื่อออนไลน์นำเสนอข่าวโรฮิงญาแบบมีวาระซ่อนเร้น

4.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

การตีความนิสต์วาดรูปสื่อชาวต่างชาติหยิบหนังสือพิมพ์ขาดกะรุ่งกะริ่งจากถังขยะ มีคำกำกับภาพว่า “ดีข่าวโรฮิงญาของสื่อออนไลน์ เรื่องเก่าเล่าใหม่เช่นนั้นเอง”

การถอดรหัส:

การตีความขึ้นนี้สื่อสารด้วยรหัสวัตถุเป็นหลัก ‘หนังสือพิมพ์สภาพยับเยิน’ สื่อถึงข่าวเก่า หรือข่าวเสียหาย ‘ขยะ’ เป็นนามนัย (metonymy) ที่สื่อถึงความสกปรก ความด้อยค่า เมื่อมีแมลงวันมาบินตอมทิ้ง ๆ ก็ยิ่งสื่อถึงความเน่าเสีย ความน่ารังเกียจ ส่วนตัวละคร ‘ฝรั่ง’ ใส่แว่นในชุดสูทพร้อมคำกำกับ ‘PRESS’ ที่หน้าอกเป็นภาพแทนของสื่อออนไลน์ เมื่อนำสัญลักษณ์ทั้งหมดมารวมกัน (สื่อออนไลน์หยิบหนังสือพิมพ์เก่ารุ่งริ่งขึ้นมาจากกองขยะเน่าบูด) ก็ตีความได้ว่า สื่อออนไลน์ใช้แผนสกปรก และมีพฤติกรรมโสมม (ในรหัสวัฒนธรรมของไทย มีการใช้คำอุปมา ‘สื่อขยะ’ เพื่อดำเนินสื่อมวลชนที่ชอบนำเสนอข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือใช้ในการโจมตีสื่อฝ่ายตรงข้ามที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่างกัน) การตีความนิสต์ใช้มุกเรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) ด้วยการจัดวางคู่ตรงข้ามให้อยู่ในภาพเดียวกัน (สื่อออนไลน์ใส่สูทเนียบ-กับ-หนังสือพิมพ์จากถังขยะ) ทำให้ภาพที่ออกมาดูน่าเคลือบแคลง และชวนให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือหรือความโปร่งใสในการทำหน้าที่ของสื่อออนไลน์

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:

หนังสือพิมพ์เก่า

นามธรรม:

เครื่องมือของสื่อออนไลน์

4.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

สื่อไทย(และรัฐไทย)-กับ-สื่อออนไลน์(และโรฮิงญา)

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ / สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมสื่อ (อิทธิพลสื่อ)

บทวิเคราะห์:

วาทกรรม ‘สื่อออนไลน์ชักใย’ ที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนของชัย ราชวัตร ขึ้นนี้ มีจุดเริ่มต้นมาจากกรณีที่รัฐบาลไทยตอบโต้สื่อต่างชาติที่ประโคมข่าวทหารเรือไทยละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญา ซึ่งทางรัฐบาลได้**บอกปิด**และพยายามชี้แจงว่าสื่อออนไลน์เข้าใจผิด คำกล่าวหนึ่งที่สอดคล้องกับภาพการ์ตูน

ชิ้นนี้มาจากนายเจอะอามิง ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า “ภาพถ่ายที่สื่อต่างประเทศนำเสนอ นั้น เป็นภาพเก่าเมื่อปีที่แล้ว... ตนจึงเห็นว่าเรื่องนี้่าจะมีการเมืองอยู่เบื้องหลัง”

แต่เป็นสื่อข่าวอนุรักษ์นิยมที่พยายามขยายประเด็นของรัฐ ด้วยการสร้างกรอบเนื้อหาเรื่อง **อิทธิพลสื่อ** มีการเบี่ยงประเด็นว่าสื่อนอกมีวาระซ่อนเร้น มีเกมการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนคือพาดหัวข่าวของผู้จัดการ Online วันที่ 28 ม.ค. “แฉลือต ‘โรฮิงยา’ มุ่งทำลาย ‘รบ. มาร์ค’ - เผยสัมพันธ ‘แม่-นสพ.ตัวเปิดข่าว’” มีบทสัมภาษณ์ของผู้สื่อข่าวอาวุโส นายสุทิน วรรณบวร และนายเสริมสุข กษิติประดิษฐ์ ที่ให้เหตุผลหักล้างการนำเสนอข่าวของสื่อ นอก เช่น หนังสือพิมพ์ South China Morning Post ของฮ่องกงที่เป็นตัวจุดกระแสข่าวนั้น เจ้าของมีสายสัมพันธ์ทางธุรกิจ กับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี หรือภาพข่าวที่ CNN นำมาลงก็เป็นภาพที่ได้จาก นักท่องเที่ยว และมีการบรรยายภาพที่คลาดเคลื่อน

ในแง่ดี ผู้วิจัยคิดว่ากรณีนี้กระตุ้นให้เกิดการตรวจสอบซึ่งกันและกัน สื่อนอกตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไทย สื่อไทยตรวจทานการทำหน้าที่ของสื่อ นอก และมีการนำเสนอข้อมูลอย่างรอบด้านมากขึ้น ในทางกลับกัน ก็สามารถวิจารณ์ได้ว่าสื่อกระแสหลักเหล่านี้กำลังทำหน้าที่เป็น กระบอกเสียงของรัฐ โดยให้พื้นที่ซึ่งแก่รัฐบาล ทหาร และเทคโนโลยีเท่านั้น แต่แทบไม่เปิดพื้นที่ สื่อให้กับตัวแทนของคนชายขอบ (ในที่นี้คือผู้อพยพชาวโรฮิงยา)

โดยสรุป การตุนชิ้นนี้ **สะท้อนวาทกรรมสื่อ** มีการหยิบยกประเด็นเรื่องอิทธิพลของสื่อ โดยมีการแจกแจงเหตุผลว่าการเคลื่อนไหวของสื่อ นอกมีวาระซ่อนเร้น มีลักษณะของการสมคบคิดระหว่าง มหาอำนาจตะวันตกกับขั้วการเมืองเก่า

การ์ตูนชิ้นที่ 5 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 3 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 72 การ์ตูนชิ้นที่ 5 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 3 ก.พ. 2552

5.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การเมือง”

ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโรฮิงญา มีวาระซ่อนเร้น

5.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

จากข่าวยุโรปข่าวยุโรป การ์ตูนนิสต์วาดรูปวงสนทนา มีข้าหลวงชาวตะวันตกกล่าวกับนายกอภิสิทธิ์ว่า “ถึงแม้เราไม่ได้ตั้งใจจะให้วีซ่าแก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญา แต่เราก็ห่วงใยในความเป็นอยู่ของพวกเขา” ถัดมามีเอ็นจีโอฝรั่งเศสถามนายกอภิสิทธิ์ว่า “ผลการสืบสวนด้านสิทธิมนุษยชนเกี่ยวกับการทำทารุณชาวโรฮิงญาเป็นอย่างไรบ้าง?” นายกอภิสิทธิ์ที่อยู่ในกระเป๋าเสื้อของนายทหารเรือ ถือแว่นขยาย ตอบกลับไปว่า “ผมกำลังตรวจสอบอยู่ กำลังตรวจสอบอยู่ แต่ผมทำงานภายใต้ข้อจำกัด” ขณะที่นายทหารเรือตัวโตผิวปาก ทำท่าไม่รู้ว่าร้อนรู้หนาว เอามือขวาเหยียดเรือโรฮิงญาลอยละลิว ชาวโรฮิงญาที่มีสีหน้าแตกตื่น

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วยรหัสบุคคลเป็นหลัก โดยใช้ตัวละครที่ผู้อ่านคุ้นเคยดี หรือเห็นแล้วนึกภาพตามได้ง่าย เช่น นายกอภิสิทธิ์ นายทหารเรือ ชาวโรฮิงญา และคณะเจรจาชาวตะวันตก การ์ตูนนิสต์ใช้มุกอติพจน์ (Hyperbole) เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วยการวาดสัดส่วนของตัวการ์ตูนให้มีลักษณะผิดเพี้ยน นายทหารเรือตัวโตที่สุดแสดงว่าเป็นผู้มีอำนาจตัวจริง ขณะที่นายกอภิสิทธิ์นั้นตัวเล็กจนมุดเข้าไปอยู่ในกระเป๋าเสื้อของนายทหารเรือได้ แสดงว่าเขาไม่มีอำนาจจำกัด และอยู่ใต้อาณัติของทหาร (เป็นการล้อเลียนวาทกรรม ‘รัฐบาลมาร์คจัดตั้งในค่ายทหาร’ ไปในตัว) ส่วนเรืออพยพโรฮิงญานั้นก็มีขนาดเล็กจิวเสียจนนายทหารเรือสามารถใช้มือโยนขึ้นฟ้าได้ ลักษณะดังกล่าวสื่อความหมายได้ว่า ชะตากรรมของผู้อพยพโรฮิงญาตกอยู่ในกำมือของทหารเรือไทย ซึ่งทหารเรือไทยเลือกที่จะสลัดปัญหา ผลักไสไล่ส่งชาวโรฮิงญา ที่สำคัญจะเห็นได้ว่าตัวแสดงทั้งทางฝั่งรัฐไทยและคณะเจรจาชาวตะวันตกมีท่าทีลอยตัวเหนือปัญหา มีการใช้มุกคำพูดอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) เช่นการใช้คำบรรยายว่า “ข้าหลวงใหญ่ซึ่งเป็นตัวแทนของอดีตเจ้าอาณานิคม และเป็นต้นเหตุที่ทำให้ชาวโรฮิงญาอยู่ในสภาพไร้รัฐ กำลังแสดงความเจ้าเล่ห์เพทุบาย” ขณะที่นายกอภิสิทธิ์ก็ตอบคำถามแบบเอาตัวรอด และนายทหารเรือดูท่าทางไม่สะทกสะท้าน

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: มนุษย์เรือ

นามธรรม: ผู้ถูกผลักไส

5.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐไทย-กับ-คณะเจรจาชาวตะวันตก
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันการเมือง
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

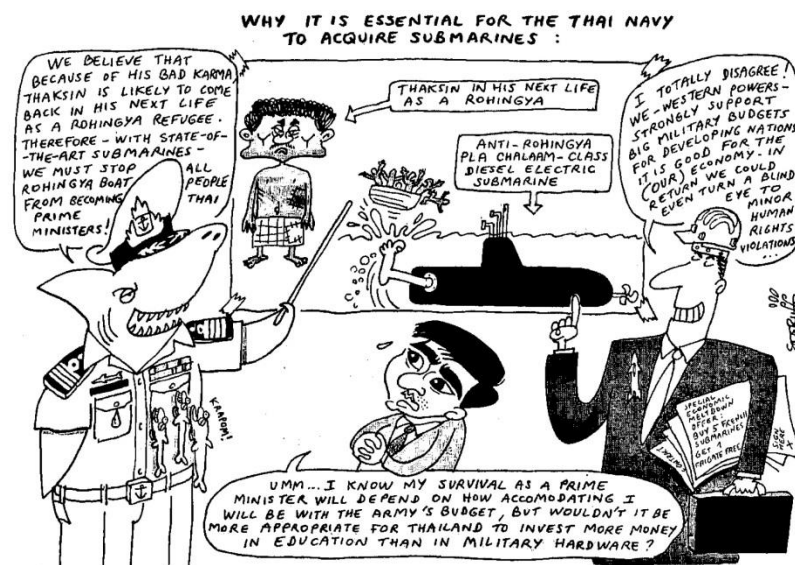
บทวิเคราะห์:

ประเด็นหลักของการ์ตูนชิ้นนี้อยู่ที่เรื่อง ‘เกมการเมือง’ ระหว่างผู้มีอำนาจในการแก้ปัญหา ทั้งทางฝั่งรัฐไทย (นายอภิสิทธิ์ และกองทัพไทย) กับตัวแทน UNHCR (สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ) ซึ่งภาพการ์ตูนสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายไม่มีความจริงจังในการแก้ปัญหา และมีผลประโยชน์ทับซ้อนบางอย่างอยู่ UNHCR ที่เป็นเหมือนตัวแทนของตะวันตกกดดันให้ไทยแก้ปัญหา แต่ก็มิได้ยื่นมือให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงญาอย่างจริงจัง สื่อไทยมีการพูดถึง UNHCR ว่า ‘ชอบขี้หน้า’ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“อย่างการพบกัน (กับ UNHCR) ครั้งสุดท้าย เราก็พูดถึงกรอบการทำงานชัดเจน โดยเฉพาะนโยบายของเราที่จะไม่มีการที่จะเปลี่ยนสถานะคนเหล่านี้ (โรฮิงญา) แน่นนอน ถ้าเขายอมรับได้ว่าคนเหล่านี้เป็นคนเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย อาจจะมาช่วยบริหารจัดการไม่ให้เกิดปัญหาความตึงเครียด ทำให้นำไปสู่การละเมิดสิทธิก็เข้ามาช่วยกันทำงาน ... ทั้งนี้ เรายินดีหากมีวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหานี้ หากยูเอ็นเอชซีอาร์ช่วยเราที่ต้นทางจะดีมาก” (ผู้จัดการ Online 04/02/52)

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง การให้ตัวการ์ตูนนายอภิสิทธิ์พูดซ้ำ ๆ ว่า “ผมกำลังตรวจสอบข้อเท็จจริงอยู่” เป็นการล้อเลียนคำกล่าวของนายอภิสิทธิ์ที่ปรากฏในข่าว และเสียดสีวิธีการทำงานแบบตั้งรับของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ที่มีคำครหาว่าอยู่ภายใต้ร่มเงาของกองทัพ จะเห็นได้ว่าท่าทีของนายอภิสิทธิ์ในการตอบคำถามสื่อมีความสอดคล้องกับตัวแทนของกองทัพ นั่นคือ การบอกปิด ว่ารัฐบาลและทหารเรือมิได้ละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญา (ห่วงภาพลักษณ์ของรัฐบาล และปกป้องชื่อเสียงของกองทัพเรือ) และให้น้ำหนักกับเรื่องความมั่นคงเป็นหลัก อันนำไปสู่แนวทางปฏิบัติ เช่น การผลักดันผู้อพยพ และการปฏิเสธที่จะตั้งศูนย์อพยพ

การ์ตูนชิ้นที่ 6 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 4 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 73 การ์ตูนชิ้นที่ 6 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 4 ก.พ. 2552

6.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ความมั่นคง”

ไทยมีความจำเป็นต้องผลักดันผู้อพยพโรฮิงญาออกนอกประเทศ

6.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “WHY IT IS ESSENTIAL FOR THE THAI NAVY TO ACQUIRE SUBMARINES” (ความจำเป็นที่กองทัพเรือไทยต้องซื้อเรือดำน้ำ) นี้ วงสนทนา 3 คน (จากซ้ายไปขวา) พลเรือเอกปลาฉลามชี้แจงว่า “ที่กองทัพเรือต้องจัดซื้อเรือดำน้ำก็เพื่อหยุดยั้งนายทักษิณที่จะกลับชาติ มาเกิดเป็นผู้อพยพโรฮิงญา” นายกฤษณ์ตอบว่า “ผมรู้ว่าแก้อันายกของผมขึ้นอยู่กับการประเคนงบ เอาใจกองทัพ แต่ว่ามันจะเข้าท่ากว่าไหมถ้าประเทศไทยจะลงทุนในเรื่องการศึกษามากกว่าอาวุธ ยุทโธปกรณ์” นายหน้าชาวตะวันตกกล่าวแย้งว่า “ผมไม่เห็นด้วยครับท่าน พวกเรามหาอำนาจ ตะวันตกสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาใช้จ่ายงบประมาณทางทหารเยอะ ๆ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ (ของเรา) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน เราจะแกล้งทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้เรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชนกลุ่มน้อย”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สร้างภาพแทนตัวละครต่าง ๆ ด้วย**รหัสบุคคล**เป็นหลัก โดยเฉพาะตัวการ์ตูน ‘ทักษิณกลับชาติมาเกิดเป็นโรฮิงญา’ มีการถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา เช่น ผมหยิก ผิวสีดํา แดง นุ่งผ้าขาวม้าแบบชาวเล มีการ**สร้างพื้นที่หลอมรวม**ด้วยการเชื่อมโยง 3 เหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) การละเมิดสิทธิมนุษยชนโรฮิงญา 2) ความพยายามในการจัดซื้อเรือดำน้ำของกองทัพเรือ และ 3) กระแสชาวนานาชาติไม่ต้อนรับ พ.ต.ท.ทักษิณ การโยงเรื่องเรือดำน้ำเข้ามา เป็นการใช้**มุกอติพจน์ (Hyperbole)** เพื่อแสดงให้เห็นว่ากองทัพให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคงอย่างยิ่งยวด เรือดำน้ำที่มีทำเยื่อนอกมาเทียบเรือโรฮิงญาเป็นการสะท้อนภาพแนวทางปฏิบัติการผลักดันผู้อพยพ การ์ตูนนิสต์ยังใช้**มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur)** และ**ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** การเชื่อมโยงตัวละคร ‘พ.ต.ท.ทักษิณ’ กับ ‘ชาวโรฮิงญา’ เข้าด้วยกันเป็นการตอกย้ำถึงสถานะผู้ไม่พึงประสงค์ การถูกกีดกัน นอกจากนี้การให้เหตุผลของตัวการ์ตูนแต่ละตัวก็ฟังดูสุดโต่งและย้อนแย้ง ชวนให้ผู้อ่านตั้งคำถาม

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม: มนุษย์เรือ
นามธรรม: ผู้ถูกผลักไส

6.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: กองทัพเรือไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันทหาร + สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ความมั่นคง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วกองทัพไทยจะ**บอกปิด**ปัญหาผู้อพยพโรฮิงญาด้วยการชูแนวคิด ‘ความมั่นคง-เหนือ-สิทธิมนุษยชน’ (การเน้นย้ำเรื่องความมั่นคงของการ์ตูนนิสต์ที่เด่นชัดที่สุดคือการโยงประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกันอย่างเรื่อง ‘การจัดซื้อเรือดำน้ำ’ ซึ่งในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ที่มีพล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็น รมว.กลาโหมนั้น ได้มีความพยายามที่จะยื่นของบจัดซื้อเรือดำน้ำอยู่หลายหน ท่ามกลางการคัดค้านของประชาชนที่มองว่าสิ้นเปลือง)

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เคยให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ม.ค. ว่า “ขอยืนยันว่าเรื่องนี้กระทบต่อความมั่นคงของเราจริง ๆ และเราต้องดำเนินการในการที่จะป้องกันไม่ให้มีคนเข้า

เมืองอย่างผิดกฎหมายและเข้ามาสร้างปัญหาต่อความมั่นคงของประเทศ” ขณะที่ พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวว่า

“ผมมีโอกาสเดินทางไปสิงคโปร์เขาระบุว่า ประเทศจะไม่รับกลุ่มโรฮิงญาแน่นอน และเขาใช้วิธีการเขียนด้วย ซึ่งประเทศไทยไม่ได้ทำอะไรรุนแรง แต่เราไม่สามารถแบกรับภาระคนที่เข้ามาผิดกฎหมายได้ ด้วยปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจที่ต้องหาที่ทำกิน หรือเรื่องการดูแลให้เหมือนประชาชนชาวไทยนั้น คงเป็นภาระที่เราทำไม่ได้ เราดูแลคนไทยด้วยกันก็ยากแล้ว คนที่เข้ามาผิดกฎหมายเราคงต้องใช้แนวทางเหมือนประเทศอื่นคือผลักดันออกไปตามหลักมนุษยธรรม การกระทำอันใดยืนยันว่าอยู่ในขอบเขตที่นายอมรับได้ เพราะเราไม่ได้ไปฆ่าเขา เพราะหากทำเช่นนั้นคงไม่ใช่มีการให้อาหาร” (มติชนออนไลน์ 26/02/52)

สำหรับการโยงปมเรื่อง ‘ทักษิณ’ (อดีตนายก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กลับชาติมาเกิดเป็นชาวโรฮิงญา) ที่ขณะนั้นกำลังเป็นข่าวว่ามีชื่อแบล็คลิสต์ห้ามเข้าประเทศจีนและญี่ปุ่นนั้น สามารถสะท้อนวาทกรรม 2 อย่างของสังคมไทย 1) เป็นการมองว่าปัญหาโรฮิงญาที่เกิดขึ้นนี้เป็นเกมการเมือง มีการสมคบคิดจากขั้วการเมืองฝ่ายตรงข้ามเพื่อทำลายภาพลักษณ์ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ และ 2) เป็นการสะท้อนวิถีคิดแบบไทยพุทธที่มีความเชื่อในเรื่องกรรมลิขิต มีคนไทยจำนวนหนึ่งที่เชื่อว่าความด้อยโอกาสทางสังคมเป็นเพราะผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน ในกรณีนี้จึงเป็นลักษณะของ การให้นิยาม ความอยุติธรรมที่ชาวโรฮิงญาได้รับนั้นเป็นเรื่องของเวรกรรมที่ไม่อาจแก้ไขได้

อย่างไรก็ดี อาจวิพากษ์ได้ว่าในผลงานชิ้นนี้ ตัวการ์ตูนนิสต์เองก็ได้ผลิตซ้ำวาทกรรมเหยียดเชื้อชาติต่อชาวโรฮิงญา ด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก ล้อเลียนลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์ (พ.ต.ท.ทักษิณที่เกิดใหม่เป็นชาวโรฮิงญามีหัวหยิก ผิวคล้ำ และนุ่งผ้าขาวม้าโถม ๆ) สิ่งที่น่าสนใจก็คือปฏิกิริยาของผู้คนในช่วงนั้น ตัวอย่างเช่น ในกระทู้หนึ่งของขบวนการเสรีไทยเว็บบอร์ด (เว็บการเมืองที่มีอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยม) เมื่อวันที่ 5 ก.พ. มีสมาชิกรายหนึ่งกล่าวว่า *“เราไม่เข้าไปซ้ำเติมจำแม้ว่าเขาเลย เห็นโรฮิงญาแล้ว ขอภาวนาอย่าให้เป็นเช่นนั้นเลย ไปไหนใครเขาก็ไม่เอา ไล่ยังกะหมูกะหมา ป่าเถื่อนจริง ๆ”*

ขณะที่ในหนังสือพิมพ์ The Nation เกิดวิวาทะระหว่างผู้อ่าน ในฉบับวันที่ 5 ก.พ. มีผู้อ่านชื่อ PP เขียนจดหมายถึงกองบรรณาธิการว่า

“การ์ตูนของ Stephff เข้าข่ายเหยียดเชื้อชาติอย่างชัดเจน เพราะเป็นการชี้ว่าชาวโรฮิงญาเป็นบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ (โดยการนำไปเปรียบเปรยกับบุคคลที่การ์ตูนนิสต์เกลียดชังอย่างเช่น

พ.ต.ท.ทักษิณ) การ์ตูนช่วยเปิดโปงปัญหาการเลือกปฏิบัติต่อชาวโรฮิงญา ภายในประเทศพม่าที่เกิดขึ้นมานานนับสิบปี แต่ในขณะเดียวกันการ์ตูนนิสต์ของหนังสือพิมพ์ก็ขาดจรรยาบรรณสื่อ” (The Nation 05/02/52)

ต่อมาในฉบับวันที่ 7 ก.พ. ผู้อ่านอีกรายชื่อ S TSOW เขียนมาโต้แย้งข้อคิดเห็นของ PP ในหัวข้อ “*ไม่มีความผิดสำหรับการ์ตูนที่สะท้อนความจริง*” โดยเขาแสดงความคิดเห็นว่า

“*มีประเทศไหนต้องการชาวโรฮิงญาไหม? ‘มีใครอยากมีชีวิตแบบชาวโรฮิงญาบ้างไหม?’ ‘มีใครอยากเกิดใหม่เป็นชาวโรฮิงญาไหมล่ะ?’ คำตอบก็คือไม่ ถ้าใช้ตรรกะนี้ ชาวโรฮิงญาก็คือ ‘ผู้ไม่พึงประสงค์’ และ ‘มีเวรมีกรรม’ เพราะฉะนั้นถ้าหากจะมีการเหยียดเชื้อชาติล่ะก็ มันไม่ได้เกิดขึ้นในภาพวาดนี้หรอก แต่มันเกิดขึ้นในความเป็นจริงต่างหาก การ์ตูนนิสต์ก็แค่จะไปตามเนื้อผ้า เขาสะท้อนความจริงออกมา และควรจะได้รับ การชื่นชมสำหรับการแสดงออกอย่างกล้าหาญ และส่งสารที่กระแทกใจคน โดยเฉพาะกับพวกผู้มีอำนาจ*” (The Nation 07/02/52)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้ สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติของสถาบันทหาร ที่หิบบกกรอบคิดเรื่อง **ความมั่นคง**มาใช้ในการบอกรัดผู้อยู่นอกพรมแดน ในขณะเดียวกัน การ์ตูนนิสต์ที่เป็นตัวแทนของสถาบันสื่อก็ได้ผลิตวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก นำชาวโรฮิงญาไปเปรียบเทียบกับ พ.ต.ท.ทักษิณ ในลักษณะที่น่าขบขัน ซึ่งจะนำไปสู่การครอบงำอัตลักษณ์ว่าชาวโรฮิงญาเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นปัญหา และไม่มีใครต้องการ

การ์ตูนชิ้นที่ 7 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 6 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 74 การ์ตูนชิ้นที่ 7 ผลงานโดย หมอ (Bangkok Post) วันที่ 6 ก.พ. 2552

7.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

เรื่องสิทธิมนุษยชนในกรณีโรฮิงญามีนัยยะทางการเมืองแฝงอยู่

7.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพชื่อ “THE CHORUS LINE!!!” (ประสานเป็นเสียงเดียวกัน) การตูนนิสต์วาดชาวโรฮิงญาถูกจับมัดมือไพล่หลัง ข้าง ๆ มี พ.ต.ท.ทักษิณที่ตกอยู่ในสภาพเชลยเหมือนกัน คนทั้งสองกลุ่มส่งเสียงออกมาดัง ๆ ว่า “สิทธิมนุษยชน” อย่างพร้อมเพรียงกัน

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วยการใช้รหัสบุคคล ในการสร้างภาพแทน ‘ชาวโรฮิงญา’ มีการใช้ลักษณะการแต่งกายของผู้ชายที่นุ่งแต่ผ้าขาวม้า ไม่ใส่เสื้อ ส่วนภาพแทนของ ‘พ.ต.ท.ทักษิณ’ นั้นใช้จุดเด่นบนใบหน้า เช่น รูปหน้าเหลี่ยม และทรงผมแสกข้าง นอกจากนี้ยังมีการใช้รหัสวัฒนธรรมด้วยการเล่นกับสำนวน “ประสานเป็นเสียงเดียวกัน” ที่สื่อถึงการเห็นพ้องต้องกัน การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการนำ 2 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงไล่เลี่ยกันมารวมไว้ในภาพเดียวกัน ได้แก่ 1) ผู้อพยพชาวโรฮิงญาถูกทางการไทยกีดกัน (ห้ามเข้าประเทศไทย) และ 2) พ.ต.ท.ทักษิณถูกบางประเทศกีดกัน (ห้ามเข้าประเทศญี่ปุ่นและจีน) ทั้งสองฝ่าย

มีจุดร่วมในแง่ของการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นคนที่ถูกรังแก และหมดทางไป การร้องประสานเสียงในที่นี้จึงเป็นเหมือนการร้องขอความเป็นธรรม ทวงถามเรื่องสิทธิมนุษยชน

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: เขี้ยวทารุณกรรม / เซลย

7.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ / สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การชุมนุมนี้มีการโยงประเด็นเรื่อง ‘ผู้อพยพโรฮิงญา’ กับ ‘พ.ต.ท.ทักษิณ’ คล้าย ๆ กับการชุมนุมที่ 6 ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์นี้เผชิญเกิดขึ้นในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันพอดี หากดูเผิน ๆ เหมือนว่าทั้งสองตกเป็นฝ่ายถูกรังแก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการเปิดประเด็น ตั้งข้อสงสัยว่า “แท้ที่จริงแล้วเรื่องสิทธิมนุษยชนมีนัยยะทางการเมืองหรือเปล่า”

ในขบวนการเมืองอนุรักษ์นิยมของไทย มีการให้นิยามว่า ‘สิทธิมนุษยชนเป็นแค่วาทกรรม’ โดยมีการจุดประเด็นขึ้นมาจากฝ่ายการเมือง และขยายประเด็นโดยสื่อ มีการเผยแพร่ทฤษฎีสวมคบคิดว่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น (สื่อนอกประโคนชวาทไทยละเมิดสิทธิมนุษยชนโรฮิงญา) เป็นแผนการของขบวนการเมืองฝ่ายตรงข้ามที่จ้องจะเล่นงานรัฐบาลอภิสิทธิ์ โดยมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเป็นคนบงการด้วยการใช้ยุทธศาสตร์ ‘โลกล้อมไทย’ ยกตัวอย่างคำกล่าวของนายพิริยศ ราธิมมูลา ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ดังนี้

“องค์กรระหว่างประเทศนั้น ต้องมองทั้งในแง่ดีและไม่ดี ที่ผ่านมา ประเทศด้อยพัฒนามักตกเป็นเหยื่อ เพราะประเทศมหาอำนาจ เช่น อังกฤษ ซึ่งเป็นที่การละเมิดสิทธิมนุษยชน มีการค้ามนุษย์เป็นประเทศแรก ๆ ของโลก แล้วโยนเศษเงินให้องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อให้จัดการเรื่องสิทธิมนุษยชนกับประเทศด้อยพัฒนา ทำให้ประเทศเล็ก ๆ ต้องคอยแต่แก้ปัญหาการละเมิดสิทธิฯ ในประเทศตัวเอง จนเสียโอกาสพัฒนาประเทศ”(ผู้จัดการ Online 04/02/52)

หรือคำกล่าวของ สุรพงษ์ ชัยนาม อดีตเอกอัครราชทูต เมื่อวันที่ 16 ก.พ. ดังนี้

“ในบริบทการเมืองอย่างนี้ รัฐบาลประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรัฐบาลชุดปัจจุบัน เราก็รู้อยู่แล้วว่า ภายนอก ใครที่ไม่อยากให้รัฐบาลประชาธิปไตยอยู่ต่อไป ส่วนภายในก็มีกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาลอยู่ ทั้งใน สภาและนอกสภาและก็การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาลนี้ทั้งภายในประเทศและ นอกประเทศที่เชื่อมโยงกับสื่อต่างชาติ เพราะสื่อต่างชาติก็มองไทยในแง่ลบมาตั้งแต่รัฐประหาร พ.ศ.2549 แล้วคุณดูได้แนวทางการรายงานเค้า ช่วงหลัง ๆ ก็เริ่มรายงานข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น แต่ยังไม่มีการพูดแบบที่ทำให้เครดิตกับรัฐบาลเลย หาทางจับผิดอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นในสภาพการณ์ อย่างนี้ พอเกิดเรื่องที่ไม่ดีขึ้น ก็เท่ากับว่าแน่นอนเลย มันข่มขู่ ทุกคนที่ไม่ชอบรัฐบาลนี้อยู่แล้วนี่นะ ที่เค้าต่อต้าน หาแผลอยู่แล้วก็ละเลงเกลือกเข้าไปเลย สื่อต่างชาติที่เค้ามีวาระซ่อนเร้นจะด้วยเหตุผล อะไรก็แล้วแต่ เค้าก็ใส่เต็มที่” (ผู้จัดการ Online 16/02/52)

สอดคล้องกับการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เจ้าของผลงาน คุณทิววัฒน์ ภัทรกุลวณิช ซึ่งมีความเห็นอกเห็นใจต่อชาวโรฮิงญา แต่ก็มีความรู้สึกลึก ๆ ว่าปัญหาโรฮิงญาที่เกิดขึ้นนี้มีเกมการเมือง อยู่เบื้องหลัง และแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเหมือนเครื่องมือทางการเมืองของมหาอำนาจ ตะวันตกที่มีการเลือกปฏิบัติ และทำให้ไทยกลายเป็นจำเลยในเวทีโลก

โดยสรุป การตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ตัวแทนของสถาบันการเมืองและสถาบันสื่อ มีมุมมองว่าประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นเกมการเมืองของชาติตะวันตกและข้าอำนาจเก่า แต่ทั้งนี้ ทั้งนั้น การที่ฝ่ายการเมืองหรือสื่อพยายามจะให้นิยาม ไน้มน้าวว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เป็นหลักปฏิบัติ ของสากลนั้น ไม่เหมาะกับบริบทสังคมของประเทศไทย หรือเป็นแค่เกมการเมือง ก็เหมือนกับเป็นการ ทำลายความชอบธรรมของแนวคิดสิทธิมนุษยชน เป็นการ**บอกปิด** เบี่ยงประเด็น ที่นำไปสู่การกดทับ ปัญหา

การ์ตูนชิ้นที่ 8 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 7 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 75 การ์ตูนชิ้นที่ 8 ผลงานโดย ชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 7 ก.พ. 2552

8.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ผลประโยชน์ชาติ”

ประเทศไทยไม่พร้อมรับผู้อพยพชาวโรฮิงญา

8.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากกับหุ่นหมาเดินตอนนี้ มีกลุ่มผู้ประท้วงรัฐบาลโวยวายถึงปัญหาต่าง ๆ นานาที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ตาง่อยแห่งหุ่นหมาเดินจึงขออัดเทปเพื่อนำคำพูดไปเผยแพร่ แกนนำมีอบถามว่าจะนำไปเผยแพร่ให้คนกลุ่มไหนฟัง ตาง่อยตอบว่า “กลุ่มโรฮิงญา เพื่อเขาเชื่อจะได้หันเหไปอยู่ประเทศอื่น”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur) ด้วยการโยงเรื่องแบบไม่มีเหตุผล แนวคิดตั้งต้นไม่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผลสรุป การ์ตูนนิสต์ได้สร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการเชื่อมโยง 2 เหตุการณ์ คือ 1) การชุมนุมประท้วงของ นปช. หรือกลุ่มคนเสื้อแดง และ 2) การผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญาออกจากไทย มีการใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) คำบริภาษของ นปช. ด้วยการแสดงความเห็นยกย่องว่า “ถ้าประเทศไทยมีแต่ปัญหามากมายขนาดนี้ อย่างที่ นปช. ว่ามา ก็ควรจะหาทางโน้มน้าวให้กลุ่มโรฮิงญาไปอยู่ประเทศอื่นเสีย” ในการสร้างภาพแทนของ นปช. นั้นมีการใช้รหัสบุคคล ‘สามเกลอ’ ญัฐวุฒิ-วิระ-นายจตุพร พิธีกรรายการความจริงวันนี้ และแกนนำเสื้อแดง ที่คอการเมืองไทยคุ้นเคยกันดี

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ไม่ปรากฏภาพ (มีการเอ่ยถึงชาวโรฮิงญา)

นามธรรม: ผู้ไม่พึงประสงค์

8.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันทหาร / สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้เป็นการสะท้อนวาทกรรมการเมืองว่าด้วยเรื่องผลประโยชน์ชาติ จะเห็นได้ว่าการสัมภาษณ์ตัวแทนกองทัพต่อกรณีโรฮิงญา นอกจากการ**บอกปิด**ด้วยเหตุผลทางความมั่นคงแล้ว ยังมีการอ้างถึงการรักษาผลประโยชน์ชาติ ดังเช่นคำกล่าวของพล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก

“แต่เราไม่สามารถแบกรับภาระคนที่เข้ามาผิดกฎหมายได้ ด้วยปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจที่ต้องหาที่ทำกิน หรือเรื่องการดูแลให้เหมือนประชาชนชาวไทยนั้น คงเป็นภาระที่เราทำไม่ได้ เราดูแลคนไทยด้วยกันก็ยากแล้ว คนที่เข้ามาผิดกฎหมายเราคงต้องใช้แนวทางเหมือนประเทศอื่นคือผลักดันออกไปตามหลักมนุษยธรรม” (มติชนออนไลน์ 26/01/52)

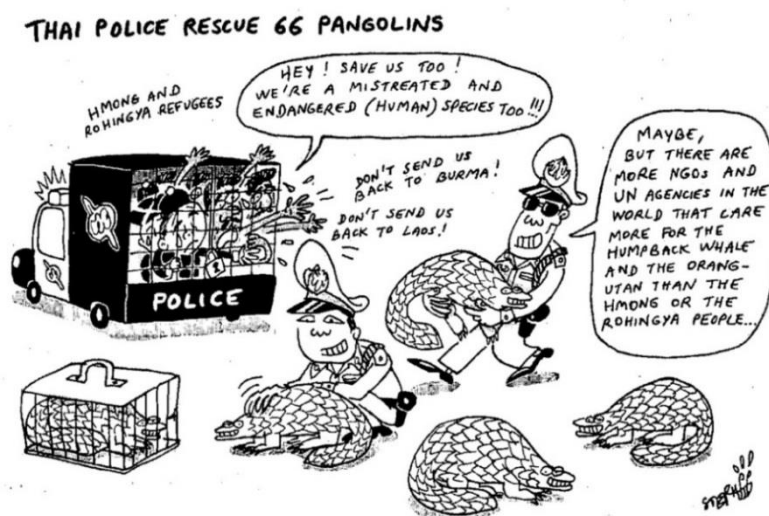
ขณะที่ พล.อ.ธนาธิป สว่างแสง โฆษกกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องผลักดันชาวโรฮิงญาไว้ว่า

“จากการตรวจสอบด้านการข่าว กลุ่มมุสลิมที่เข้ามาไม่เกี่ยวข้องกับขบวนการผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้แต่อย่างใด เป็นกลุ่มที่เข้ามาหางานทำ กลุ่มดังกล่าวเมื่อเข้ามาอาจจะเป็นภัยด้านความมั่นคง จึงจำเป็นต้องรีบผลักดันตั้งแต่เนิ่น ๆ” (ผู้จัดการ Online 19/01/52)

ในช่วงไล่เลี่ยกับเหตุการณ์โรฮิงญา ‘52 มีการนำเสนอข่าวการประชุมประท้วงของกลุ่ม นปช. (แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ) พาดหัวข่าวของนายสุทธิชัย หยุ่น ในเว็บไซต์ OK Nation กล่าวว่า “คนเสื้อแดงเคลื่อนสู่ทำเนียบ...อภิสิทธิ์ประกาศจากดาวอสว่าคนไทยส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการประท้วง”(OK Nation 31/01/52) ฉะนั้นการที่การ์ตูนนิสต์เชื่อมโยงคนสองกลุ่มได้แก่ ‘กลุ่มคนเสื้อแดง’ และ ‘กลุ่มโรฮิงญา’ ที่เป็นคู่ขัดแย้งของรัฐ จึงเหมือนกล่าวเป็นนัย ๆ ว่าผู้อพยพโรฮิงญา**เป็นปัญหา** เป็นกลุ่มคนที่ไม่พึงประสงค์ เพียงแต่มีการใช้กลวิธี**บอกปิด** ด้วยการยก

เหตุผลเรื่องปัญหาบ้านเมือง ปัญหาปากท้อง ที่ทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องผลักดันผู้อพยพโรฮิงญา ซึ่งชุดความคิดเหล่านี้ได้ถูกนำมาอ้างอิงอย่างแพร่หลายตั้งแต่ระดับรัฐลงมาถึงระดับปัจเจกชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การ์ตูนชิ้นที่ 9 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 8 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 76 การ์ตูนชิ้นที่ 9 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 8 ก.พ. 2552

9.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

การเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่

9.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “THAI POLICE RESCUE 66 PANGOLINS” (ตำรวจไทยช่วยชีวิตตัวนิ่ม 66 ตัว) จากซ้ายไปขวา มีผู้อพยพชาวม้งและชาวโรฮิงญาถูกคุมขังอยู่ในรถตำรวจ ตะโกนขอความช่วยเหลือเหลือว่า “ช่วยด้วย พวกเราก็ถูกทารุณ และใกล้สูญพันธุ์เหมือนกันนะ” มีเสียงสมทบว่า “อย่าส่งเรากลับพม่า” และ “อย่าส่งเรากลับลาว” ขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ให้ความช่วยเหลือตัวนิ่มได้ตอบว่า “อาจจะ แต่ในโลกนี้มีเอ็นจีโอและหน่วยงานของยูเอ็นหลายหน่วยงานที่ใส่ใจดูแลพวกหลังค่อมและอูรังอูตั้งมากกว่าชาวม้งและชาวโรฮิงญา”

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์สร้างพื้นที่หลอมรวมโดยการผนวก 3 เหตุการณ์ที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) การกีดกันผู้อพยพชาวโรฮิงญา 2) การกีดกันผู้อพยพชาวม้ง และ 3) การช่วยเหลือตัวนั้มาจากแก๊งค์ค้ายา มีการใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุที่เข้าใจง่ายในการสร้างภาพแทนตัวละครต่าง ๆ การ์ตูนนิสต์ใช้มุกเรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) และ ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) มีการสร้างปมขัดแย้งให้กับเรื่องราวด้วยการเล่นกับสัญลักษณ์ ‘กรงสี่เหลี่ยม’ ชาวม้งและชาวโรฮิงญาถูกจองจำอยู่ในรถกรงขัง ขณะที่ตัวนั้ได้รับการปลดปล่อยออกจากกรง ประกอบกับมีการให้ความเห็นอันโจ่งแจ้งของตำรวจว่า “แต่พวกเอ็นจีโอหรือยูเอ็นสนใจสัตว์ใกล้สูญพันธุ์มากกว่าชาวม้งหรือชาวโรฮิงญา” เป็นการตอกย้ำถึงการเลือกปฏิบัติ และการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม:

ชาวโรฮิงญา

นามธรรม:

ผู้ถูกกีดกัน

9.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

เจ้าหน้าที่-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมแฝงอคติ (ความมั่นคง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมของรัฐ ที่ให้น้ำหนัก ‘ความมั่นคง-เหนือ-สิทธิมนุษยชน’ อันนำไปสู่ปฏิบัติการกีดกันชาวโรฮิงญาของเจ้าหน้าที่ ในการแสดงทัศนะของผู้มีอำนาจทางการเมืองต่อกรณีชาวโรฮิงญาและชาวม้ง มีจุดร่วมเหมือนกันในการให้นิยามว่า “เป็นเรื่องที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ พวกเขาไม่ใช่ผู้อพยพ แต่เป็นคนหลบหนีเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย”

ในการ์ตูนชิ้นนี้มีการเชื่อมโยง 3 เหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ 1) การที่รัฐผลักดันชาวโรฮิงญา และปฏิเสธการตั้งค่ายผู้อพยพในจังหวัดระนอง 2) การผลักดันชาวม้งลาวในศูนย์ผู้อพยพจังหวัดเพชรบูรณ์กลับคืนสู่ประเทศลาว และ 3) ตำรวจฯ ชัยภูมิจับกุมผู้ต้องหาลักลอบขนตัวนั้ 66 ตัว สองเหตุการณ์แรกมีจุดร่วมตรงที่ชาวโรฮิงญาและชาวม้งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกทางการไทยปฏิเสธสถานะผู้อพยพ และจะต้องถูกผลักดันกลับสู่ประเทศต้นทางที่มีปมขัดแย้งกันอยู่ ท่ามกลางคำคัดค้านขององค์กรสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ในสองกรณีนี้รัฐไทยยึดถือ ‘หลักกฎหมาย’ มากกว่า ‘หลักสิทธิ

มนุษย์ชน’ การที่การ์ตูนนิสต์โยงกรณ์ ‘ตัวนี้ม’ เข้ามา จึงเป็นการเหน็บแนมการปฏิบัติของทางการไทยต่อผู้อพยพที่ลัดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติของรัฐไทย ที่นำชุดความคิดเรื่องความมั่นคงมาใช้ในการ**บอกปิด**ชาวโรฮิงญา แม้ว่าการ์ตูนชิ้นนี้จะวิพากษ์ปฏิบัติการทางสังคม และสะท้อนปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างถึงแก่น แต่ในขณะเดียวกัน การ์ตูนนิสต์เองก็ได้ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก โดยการนำ ‘บุคคล’ (ชาวม้งและชาวโรฮิงญา) ไปเปรียบเทียบกับ ‘สัตว์’ (ตัวนี้ม) *ในลักษณะที่ด้อยกว่า*

การ์ตูนชิ้นที่ 10 โดย กุ๋ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 9 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 77 การ์ตูนชิ้นที่ 10 ผลงานโดย กุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 9 ก.พ. 2552

10.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ผลประโยชน์ชาติ”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาเข้ามาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจในไทย

10.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในการ์ตูนเหตุเกิด...แยกบางนา ช่องแรก เด็กชายเปิดเปิดอ่านหนังสือพิมพ์แล้วโผล่ขึ้นมาว่า “ต่างชาติเชื่อมั่นประเทศไทย เตรียมย้ายฐานมาที่ไทย” ช่องต่อมา เด็กชายปองถามว่า “ย้ายฐาน

การผลิตมาที่ไทย...ใช่ไหม!!” ซ่องสุดท้ายเด็กชายปิดตอบกลับว่า “ป่าว! โรฮิงญาเตรียมย้ายมาลงหลักปักฐาน” เด็กชายปองฟังแล้วทำหน้าที่เหวอเหงื่อแตกซิก

การถอดรหัส:

การ์ตูนเรื่องนี้ใช้รหัสสังคม โดยนำเสนอมุมมองการเมืองแบบชาวบ้าน ๆ ผ่านตัวละครประจำทั้งสองของการ์ตูนเหตุเกิด...แยกบางนา ได้แก่ เด็กชายปิด กับ เด็กชายปอง ที่อาศัยอยู่ในสลัม มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการผนวก 2 ประเด็นเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และ 2) กรณีปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุก ‘ภาษากำกวม’(Double entendre) และจับแพะชนแกะ (Non sequitur) คำว่า ‘ย้ายฐาน’ เป็นรหัสวัฒนธรรมที่คนไทยเข้าใจตรงกันว่ามี ความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การลงทุนขนาดใหญ่ แต่ซ่องสุดท้ายพอเด็กชายปิดเฉลยหักมุมว่า “เปล่า... ย้ายมาลงหลักปักฐาน” นอกจากจะหมายถึงการอพยพมาอยู่อาศัยแล้ว ยังสื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาจะเข้ามาทำมาหากินในไทยด้วย การที่เด็กผมตั้งทำหน้าที่แตกตื่นสะท้อนถึงปฏิกิริยาด้านลบที่ชาวไทยมีต่อชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม: ไม่ปรากฏภาพ (มีการเอ่ยถึงชาวโรฮิงญา)
 นามธรรม: ผู้ไม่พึงประสงค์

10.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
 พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง
 ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ในสังคมไทยมีการหยิบยกเรื่อง 'ผลประโยชน์ชาติ' ในเชิงเศรษฐกิจมาใช้บอกปิดผู้อพยพชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์เชื่อมโยงกระแสข่าวสองเหตุการณ์ในปี 2552 ระหว่าง 1) ความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติในประเทศไทย และ 2) การผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญา ซึ่งสายตาของชาวไทยที่มีต่อคนต่างด้าวสองกลุ่มนี้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อันนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมเช่นการต่อต้านกีดกัน คนไทยมองว่า ‘นักลงทุนต่างชาติ’ เข้ามาพร้อมเงินทุน มาสร้างงานให้คนไทย ขณะที่ ‘ผู้อพยพโรฮิงญา’ เข้ามาตัวเปล่า แคมมาแย่งงานคนไทย

สภาพเศรษฐกิจในปี 2552 อยู่ในสภาวะทรงตัว อ้างอิงจากผลสำรวจของบีไอไอ นักลงทุนส่วนหนึ่งขาดความเชื่อมั่นในการลงทุนเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอย และการเมืองไทยขาด

เสถียรภาพ (มีการประท้วงรัฐบาลโดยกลุ่มคนเสื้อแดง) นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เคยพูดถึงสถานการณ์แรงงานต่างด้าวไว้ว่า

"...ส่วนตัวไม่เห็นด้วยกับนโยบายเปิดเสรีให้คนต่างด้าว มาขึ้นทะเบียนทำงานอย่างเสรี โดยไม่มีการจำกัดจำนวน จำกัดพื้นที่ และประเภทอุตสาหกรรม ซึ่งจะคุยกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อแรงงานที่ว่างงานของไทยด้วย...." (ไทยรัฐ 21/01/52)

เมื่อย้อนดูแหล่งกำเนิดวาทกรรม (สถาบันการเมือง) ในบทสัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีและฝ่ายความมั่นคงต่อกรณีโรฮิงญา มักจะพบ การแจกแจงเหตุผล ในเชิงผลกระทบต่อเศรษฐกิจอยู่บ่อยครั้ง อาทิ คำกล่าวของพล.อ.ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผบ.สส.

"อยากให้สื่อมวลชนลองวิเคราะห์ ดูภาพว่า คนพวกนี้เข้ามาทำอะไร อยู่ในวัยไหน จำนวนเท่าไร และไม่ใช่ภาพของคนที่อยู่เข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมาย เขามาเพื่อความมุ่งหมายใดประเทศที่เขาจับ คนพวกนี้ก็ไม่ไป ทำไมเขาพยายามเข้ามาประเทศไทย" (ผู้จัดการ Online 19/02/52)

สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนายอภิสิทธิ์ ที่มองว่าหากไม่มีการควบคุมผู้อพยพชาวโรฮิงญาจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและแรงงานไทย

"ตอนนี้โรฮิงญาเข้ามาจำนวนมาก วันนี้การตรวจสอบต้องดูในเรื่องของความถูกต้อง และกวดขันในเรื่องของกระบวนการที่อำนวยความสะดวกให้คนเหล่านี้เข้ามา เพื่อผลประโยชน์ในเรื่องการจัดแรงงานที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งยอมรับว่าน่าจะมีกระบวนการค้ามนุษย์ จึงได้กำชับไปแล้วว่าต้องบริหารจัดการตามกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ส่วนกรณีกระบวนการเหล่านี้ ก็มีเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนเกี่ยวข้อง ก็ต้องจัดการเจ้าหน้าที่เหล่านั้น ถ้าไม่ทำก็จะลุกลามไปสร้างปัญหาเศรษฐกิจ ความมั่นคง อีกทั้งกระทบกระเทือนต่อโอกาสของแรงงานไทยด้วย" (กรุงเทพธุรกิจ 23/01/52)

และคำกล่าวของพล.อ.อนุพงษ์ เหล่าจินดา ผบ.ทบ.

"แต่เราไม่สามารถแบกรับภาระคนที่เข้ามาผิดกฎหมายได้ ด้วยปัญหาโครงสร้างเศรษฐกิจที่ตองหาที่ทำกิน หรือเรื่องการค้าให้เหมือนประชาชนชาวไทยนั้น คงเป็นภาระที่เราทำไม่ได้ เราดูแลคนไทยด้วยกันก็ยากแล้ว" (มติชนออนไลน์ 26/01/52)

จากคำกล่าวเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าการ แจกแจงเหตุผล ที่นำไปสู่การให้ข้อสรุปว่าชาวโรฮิงญาเป็น ปัญหา สำหรับสังคมไทย ซึ่งบุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์ คณะทำงานด้านแรงงานข้ามชาติ ได้สรุปย่อ

การให้นิยามของรัฐไทยต่อชาวโรฮิงญาไว้ใน 3 ประโยคว่า “หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย
ก่ออาชญากรรม แย่งงานคนไทย”

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติของสถาบันการเมือง ที่หยิบยกประเด็นเรื่อง
ผลประโยชน์ชาติ มาใช้ในการ**บอกปิด** โดยมีการแฉแฉงเหตุผลแบบเป็นนัย ๆ ว่าชาวโรฮิงญาเป็น
ภาระสำหรับสังคมไทย จะเข้ามาสร้างผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ ความมั่นคง และแรงงาน

การ์ตูนชิ้นที่ 11 โดย กุ๋ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 10 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 78 การ์ตูนชิ้นที่ 11 ผลงานโดย กุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 10 ก.พ. 2552

CHULALONGKORN UNIVERSITY

11.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ความมั่นคง”

ปัญหาโรฮิงญาที่มีผลกระทบในเชิงความมั่นคงและมีนัยยะทางการเมือง

11.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในการ์ตูนเหตุเกิด...แยกบางนา ช่องแรก เด็กผมม้าถือหนังสือพิมพ์พูดเปรยว่า “กองทัพทุ่มงบลับเกือบสองพันล้านเรื่องปัญหาผู้อพยพลี้ภัย” ช่องต่อมา เด็กชายปัดถามว่า “หมายถึง ผู้อพยพชาวโรฮิงญา!!” ช่องสุดท้าย เด็กผมม้าตอบกลับไปว่า “ป่าว เรื่องผู้ลี้ภัยชื้อทักษิณ...!!”

การถอดรหัส:

การ์ตูนเรื่องนี้ใช้รหัสสังคม โดยนำเสนอมุมมองการเมืองแบบชาวบ้าน ๆ ผ่านตัวละครประจำในการ์ตูนเหตุเกิด...แยกบางนา ได้แก่ เด็กชายป๊อดและเพื่อน ๆ ที่อาศัยอยู่ในสลัมมีการสร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการผนวกสองประเด็นเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) กรณีปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา และ 2) กระแสข่าวลือบลิบสกัดเสื้อแดง 2,000 ล้านบาท ซึ่งสองกรณีนี้มีจุดตรงกันสองอย่าง ได้แก่ 1) มีกองทัพ/รัฐบาลเป็นคู่กรณี และ 2) ทั้งชาวโรฮิงญา กับ พ.ต.ท.ทักษิณมีสถานะเป็นคนพลัดถิ่น การ์ตูนนิสต์เล่าเรื่องด้วยการใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) ตั้งคำถามให้ผู้อ่านคาดเดาว่ากองทัพจะนำบลิบนั้นไปใช้กับผู้อพยพลี้ภัยกลุ่มใด แล้วใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur) เฉลยแบบหักมุม เบี่ยงประเด็นจากผู้อพยพโรฮิงญาไปเป็นพ.ต.ท.ทักษิณ ด้วยการเล่นกับมุกภาษากำกวม (Double entendre) โดยคำว่า 'ผู้ลี้ภัย' ในบริบทของชาวโรฮิงญาคือชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากประเทศอื่น ขณะที่ พ.ต.ท.ทักษิณอยู่ในสถานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองที่ไม่สามารถอยู่ในประเทศไทยได้ การเกริ่นนำด้วยภาษากำกวมและการตอบแบบยอกย้อน ให้ความรู้สึกว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมีלבหลมคมใน ชวนให้สงสัย

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม: ไม่ปรากฏภาพ (มีการเอ่ยถึงชาวโรฮิงญา)

นามธรรม: ผู้นำสงสัย

11.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: กองทัพ-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันทหาร

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ความมั่นคง)

บทวิเคราะห์:

ในช่วงเดียวกันกับวิกฤตสิทธิมนุษยชนโรฮิงญา มีกระแสข่าวลือทางการเมืองว่า “กองทัพใช้บลิบ 2,000 ล้านบาทเพื่อสกัดกั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อแดง” (Sanook! 10/02/52) ภายหลัง พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผบ.ทบ. บอกรับ “ยืนยันว่ากองทัพไม่มีบลิบ 2 พันล้านบาทเสื้อแดง” (ผู้จัดการ Online 12/02/52) แต่ต่อมา พ.อ.ธนาธิป สว่างแสง โฆษก กอ.รมน. กลับชี้แจงว่า “ยอมรับมีการนำบ 1,000 ล้านบาทของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่สีแดง แต่ไม่ได้นำบไปใช้สกัดกั้นการชุมนุมของคนเสื้อแดง และไม่ใช้วงเงิน 2,000 ล้านบาทตามที่แกนนำเสื้อแดงกล่าวหา” (ครอบครัวข่าว3 25/03/52)

การที่การ์ตูนนิสต์นำเหตุการณ์ดังกล่าวมาเชื่อมโยงกับกรณีปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา สามารถตีความได้ว่า 1) การปฏิบัติการของกองทัพขาดความโปร่งใส คลุมเครือ หรือ 2) กรณีโรฮิงญาเป็นเรื่องที่มีนัยยะทางการเมืองซ่อนเร้น ทั้งสองเหตุการณ์นี้มีจุดร่วมเหมือนกันตรงที่มีกองทัพเป็นคู่กรณี และต่างก็ถูก**บอกปิด**ด้วยการ**ให้เหตุผล**เรื่องความมั่นคง อันนำไปสู่มาตรการกีดกันต่าง ๆ นอกจากนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่ากองทัพหรือรัฐบาลมองว่าชาวโรฮิงญา**เป็นปัญหา** โดยพิจารณาจากการสร้างคู่เปรียบเทียบ “พ.ต.ท.ทักษิณ-กับ-ชาวโรฮิงญา” ฝ่ายแรกเป็นศัตรูทางการเมือง ส่วนฝ่ายหลังเป็นกลุ่มคนที่ทำให้กองทัพเสื่อมเสียชื่อเสียง ปฏิบัติการที่มีต่อทั้งสองฝ่ายเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ พ.ต.ท.ทักษิณ(และกลุ่มคนเสื้อแดง) ถูกสกัดกั้น ขณะที่ผู้อพยพชาวโรฮิงญา ถูกผลักดัน

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองจากสถาบันทหาร การ์ตูนนิสต์เสียดสีประเด็นเรื่อง**ความมั่นคง**โดยนำกรณีปฏิบัติการสกัดกั้นความเคลื่อนไหวของกลุ่มเสื้อแดงมาโยงกับกรณีปฏิบัติการผลักดันผู้อพยพโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 12 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 24 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 79 การ์ตูนชิ้นที่ 12 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 24 ก.พ. 2552

12.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

มาตรการกีดกันชาวโรฮิงญา

12.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

การ์ตูนช่องแรก ผู้สื่อข่าวถามนายอภิสิทธิ์ว่า “ท่านฯ จะจัดการกับประเด็นปัญหาที่ทำให้ประเทศไทยเสียภาพลักษณ์ ได้แก่ ปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา และปัญหาการฉ้อโกงของโครงการบัตรอิเล็กทรอนิกส์อย่างไร” ช่องที่สอง นายอภิสิทธิ์ตอบว่า “เราจะออกวีซ่านักท่องเที่ยว 15 วันให้แก่ผู้อพยพโรฮิงญาที่สามารถซื้อบัตรสมาชิกรายปีอิเล็กทรอนิกส์มูลค่า 1 ล้านบาทได้”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนตัวการ์ตูน ‘นายอภิสิทธิ์’ โดยการดึงจุดเด่นบนใบหน้าของผู้คนคุ้นเคย มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ด้วยการผนวกสองประเด็นเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) กรณีปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา และ 2) กรณีปัญหาโครงการบัตรไทยแลนด์ อิเล็กทรอนิกส์ การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดเรื่องราวด้วยการใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur) ผู้สื่อข่าวถามนายอภิสิทธิ์ว่าจะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร แต่นายอภิสิทธิ์กลับยกย่อน ตอบคำถามไม่ตรงประเด็น และใช้มุกความเห็นที่น่าหัวเราะ (The absurd remark) มีการเสนอทางออกที่เป็นไปไม่ได้ เป็นการเชื่อมโยงแบบมั่วซั่ว ผิดฝาผิดตัว การจัดวางคู่ตรงข้ามในประโยคคำตอบ ระหว่าง ‘โรฮิงญา’ (ยากจน) กับ ‘บัตรอิเล็กทรอนิกส์’ (ร่ำรวย) เป็นกลวิธีในการสร้าง เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้จัก (Paradox)

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม:

ไม่ปรากฏภาพ (มีการเอ่ยถึงชาวโรฮิงญา)

นามธรรม:

ผู้ไม่พึงประสงค์

12.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมแฝงอคติ (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

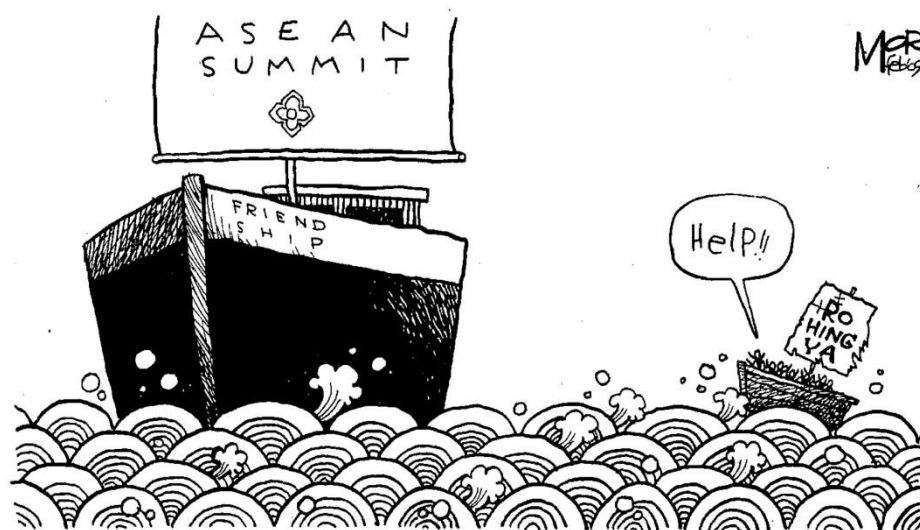
ในการ์ตูนชิ้นนี้ Stephff ได้เชื่อมโยงกรณีปัญหาโครงการบัตรไทยแลนด์ อิเล็กทรอนิกส์เพื่อสะท้อนปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญา การที่ตัวการ์ตูนเสนอทางออกว่า “เราจะให้วีซ่าท่องเที่ยวแก่ชาวโรฮิงญาถ้าเขาซื้อบัตรอิเล็กทรอนิกส์มูลค่า 1 ล้านบาทได้” เป็นการสื่อถึงฐานะการเงิน และคุณค่าทางเศรษฐกิจ (สอดคล้องกับการ์ตูนชิ้นที่ 1) ในมุมมองของรัฐไทย รัฐจำแนกว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ อันนำไปสู่การให้นิยามชาวโรฮิงญาว่า “หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย มาแย่งงานคนไทย” และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ รัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการกีดกันโดยปฏิเสธที่จะตั้งศูนย์ผู้อพยพ และหาทางผลักดันชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศ

ตัวอย่างทัศนคติของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ต่อผู้อพยพโรฮิงญาที่สอดคลองกับการตุนจีนนี้ ได้แก่

“เขาไม่ใช่ผู้อพยพ แต่เป็นคนหลบหนีเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย เราก็ควรปฏิบัติเหมือนกับคนที่เข้าเมืองผิดกฎหมายทั่วไป คือการผลักดันออกนอกประเทศ ตนนยืนยันตรงนี้ว่า จะไม่มีการเปลี่ยนสถานะคนเหล่านี้แน่นอน คนเหล่านี้คือคนที่หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย” (ผู้จัดการ Online 04/02/52)

โดยสรุป การตุนจีนนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ มีกรอบเนื้อหาคล้ายกับการตุนจีนที่ 1 และจีนที่ 10 โดยการตุนจีนนี้เสียดสีมุมมองของรัฐไทยที่ใช้ข้ออ้างเรื่องผลประโยชน์ชาติในการบอกปิดผู้อพยพชาวโรฮิงญา

การตุนจีนที่ 13 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 24 ก.พ. 2552)

ภาพที่ 80 การตุนจีนที่ 13 ผลงานโดย หมอ (Bangkok Post) วันที่ 24 ก.พ. 2552

13.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“บทบาทอาเซียน”

ผู้อพยพโรฮิงญารอคอยความช่วยเหลือจากอาเซียน

13.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

การ์ตูนนิสต์วาดภาพมหาสมุทรที่เต็มไปด้วยระลอกคลื่น ด้านซ้ายมือมีเรือเหล็กลำใหญ่ปักธง ASEAN SUMMIT บนกราบซ้ายเรือมีคำว่า FRIENDSHIP เรือใหญ่ลอยน้ำอย่างมั่นคง ห่างออกไปทางขวามือมีเรือไม้ลำเล็กปักธง ROHINGYA ลอยโคลงเคลงอยู่บนคลื่น ผู้คนในเรือตะโกนร้องขอความช่วยเหลือ (“Help!!”)

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วยรหัสวัตถุ สัญลักษณ์รูป ‘เรือ’ เป็นภาพแทนที่สื่อถึงผู้อพยพชาวโรฮิงญา ส่วน ‘กระแสน้ำ’ หมายถึงอุปสรรค การ์ตูนนิสต์ใช้หลักการจูงใจให้คิด (Suggestion) สื่อนัยยะด้วยการใช้ขนาดและระยะห่าง โดยรูปสัญลักษณ์ ‘เรือใหญ่’ (อาเซียน) สื่อถึงความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่น และการค้าขาย ขณะที่รูปสัญลักษณ์ ‘เรือเล็ก’ (โรฮิงญา) ลอยโคลงเคลงบนกระแสน้ำ สื่อถึงชีวิตที่ไม่มั่นคง และการเผชิญอุปสรรค นอกจากนี้ขนาดของเรือที่ต่างกันยังสื่อถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง ‘ผู้มีอำนาจเหนือ’ (อาเซียน) กับ ‘ผู้ด้อยโอกาส’ (โรฮิงญา) ระยะห่างระหว่างเรือทั้งสองลำสื่อถึงการที่ชาวโรฮิงญาไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือของอาเซียนได้ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงการที่ชาวโรฮิงญาโดนลอยแพ ถูกทอดทิ้งให้อยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ซึ่งล้อกับคำว่า ‘FRIENDSHIP’ บนเรือลำใหญ่ ซึ่งในความเป็นจริงอาเซียนมีท่าทีหรือแนวทางปฏิบัติที่ไม่เป็นมิตรกับชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:

เรือมนุษย์

นามธรรม:

ผู้รอคอยความช่วยเหลือ

13.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

อาเซียน-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้เสนอทางออกแก่วิกฤติโรฮิงญา ด้วยการเรียกร้องให้อาเซียนทบทวนบทบาทด้านมนุษยธรรม หันมาช่วยเหลือผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่กำลังเผชิญปัญหา

ในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยกำลังจะเป็นเจ้าภาพการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 ซึ่งประเด็นเรื่องโรฮิงญาก็ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาหารือ สิ่งที่น่าสนใจก็คือประเด็นนี้ไม่ได้ถูกบรรจุไว้ในวาระการประชุมอย่างเป็นทางการ แต่ถูกหยิบยกขึ้นมาหารือกันนอกรอบ อ้างอิงจากคำกล่าวของนายอรรถยุทธ ศรีสมุทร รองอธิบดีกรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

"รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย อาจหยิบยกกรณีโรฮิงญาขึ้นหารือระหว่างงานเลี้ยงอาหารค่ำของรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ในคืนวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2552 เพื่อหาแนวทางร่วมกันจากทุกประเทศในการแก้ไขปัญหา ที่ส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ประเทศ โดยคาดหวังว่าจะใช้กลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียนเข้ามาแก้ปัญหาได้อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ ปัญหาผู้อพยพชาวโรฮิงญา ไม่ใช่ปัญหาของประเทศต้นทาง ประเทศทางผ่าน หรือแม้กระทั่งประเทศปลายทางเท่านั้น ทว่ากลับกลายเป็นปัญหาระดับภูมิภาคที่ต้องขุดลึกลงไปแก้ไขตั้งแต่จิตสำนึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเกี่ยวกับแบ่งแยกชาติพันธุ์ ที่เป็นปัญหาหนึ่งสำหรับอาเซียน ในการจะรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งในอนาคตข้างหน้า" (Sanook! 26/02/52)

ในคำกล่าวของนายอรรถยุทธ มีการเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเรื่องอคติทางชาติพันธุ์ในระดับภูมิภาค แต่ปัญหาในทางปฏิบัติ ก็คือ การที่อาเซียนยึดถือหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในประเทศสมาชิกมีความเกรงใจประเทศเมียนมาที่เป็นต้นธารปัญหา ประเทศเมียนมา บอกปิด ปฏิเสธสถานะพลเมืองของชาวโรฮิงญา และไม่แสดงความรับผิดชอบเท่าที่ควร ทำให้ปัญหาโรฮิงญาไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องเสียที

การที่การ์ตูนนิสต์ใช้คำว่า 'FRIENDSHIP' บนनावอาเซียน เป็นการเสียดสีถึงแนวทางปฏิบัติของอาเซียนที่มุ่งรักษาสันติภาพความเป็นมิตร ไม่แทรกแซงกันตามกฎบัตรอาเซียน แต่ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่การ กดทับปัญหา ประเด็นโรฮิงญาหรือประเด็นอื่น ๆ จึงถูกละเลยไป หรือไม่ถูกหยิบยกขึ้นมาหารืออย่างเหมาะสม

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้ นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ชูประเด็นเรื่อง มนุษยธรรม เรียกร้องให้อาเซียนแสดงบทบาทในการแก้ปัญหาโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 14 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 1 มี.ค. 2552)

ภาพที่ 81 การ์ตูนชิ้นที่ 14 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 1 มี.ค. 2552

14.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“บทบาทอาเซียน”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาไร้ทางออก การประชุมอาเซียนไม่ได้ช่วยให้สถานการณ์คลี่คลายลง

14.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในการ์ตูน “14th ASEAN SUMMIT : THAILAND 2009” (การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14) เบื้องหน้าธงชาติของ 10 ประเทศสมาชิก กลุ่มผู้นำประเทศอาเซียนจับมือกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม ใบหน้ายิ้มแย้ม แต่ชาวโรฮิงญาที่อยู่ตรงกลางนั้นกลับตกอยู่ในสภาพถูกบีบคั้น เขาถูกจับมือแน่น เสียดจนแขนยึดยาวผิดสัดส่วนและขมึงเกลียวปีบริดคอคตัวเอง ใบหน้าของเขาเหยเกิดด้วยความเจ็บปวด

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วยรหัสบุคคล คือ ‘ชาวโรฮิงญา’ และ ‘กลุ่มผู้นำประเทศอาเซียน’ ด้วยการดึงจุดเด่นของหน้าตาและลักษณะการแต่งกายประจำชาติ กำกับด้วยรหัสวัตถุ มีการใช้รูปสัญลักษณ์อย่างเช่นตราสัญลักษณ์อาเซียนและธงประจำชาติ การ์ตูนนิสต์ใช้มุก ตลกเจ็บตัว (Slapstick) และ อติพจน์ (Hyperbole) ในการสื่อความหมายว่าชาวโรฮิงญาถูกรุมกินโต๊ะโดยประเทศอาเซียน

ตัวแทนประเทศอื่น ๆ จับมือกระชับมิตรกันแบบปกติ ขณะที่ชาวโรฮิงญาถูกจับมือแบบชาติสม์ แขนที่เหยียดยึดถูกนำไปรัดคอเหมือนผูกเงื่อน การที่ตัวการ์ตูนโรฮิงญาถูกรวมอยู่ตรงจุดศูนย์กลางสื่ออันยยะว่าประเทศต่าง ๆ พร้อมใจกันบีบคั้นชาวโรฮิงญาจนตกอยู่ในภาวะเข้าตาจน

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: ผู้ถูกบีบคั้น

14.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: อาเซียน-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองจากข่าวการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 แม้ว่าในขณะนั้นวิกฤติโรฮิงญาจะกำลังดำเนินอยู่ และประเทศไทยที่เป็นเจ้าภาพก็ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ประเทศอาเซียนกลับ**ปกปิด**ปัญหานี้ เนื่องด้วยการยึดหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน แม้กลุ่มสิทธิมนุษยชนจะเรียกร้องให้ผู้นำอาเซียนหยิบยกประเด็นนี้เข้าหารือในที่ประชุมสุดยอด แต่อาเซียนก็มิได้บรรจุประเด็นนี้เข้าสู่วาระการประชุมอย่างเป็นทางการ มีแต่เพียงการหารือนอกกรอบ ผู้นำประเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้โดยตรง ได้แก่ เมียนมา มาเลเซีย และไทย ก็ได้แต่บ่ายเบี่ยง

นายกษิต ภิรมย์ รมว.ต่างประเทศ กล่าวถึงท่าทีของรัฐบาลเมียนมาต่อกรณีชาวโรฮิงญาว่า "ทั้งนี้เราก็ได้รับความร่วมมือจากฝ่ายรัฐบาลพม่า โดยรัฐบาลพม่าพร้อมรับชนกลุ่มน้อยที่เรียกว่าชาวเบงกอลกลับประเทศ แต่สำหรับชาวโรฮิงญานั้นก็จะปรึกษากันต่อไป" (ผู้จัดการ Online 27/02/52)

นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย อับดุลเลาะห์ อาหมัด บัดดาวิ กล่าวถึงกรณีผู้อพยพชาวโรฮิงญาว่า "เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดในหมู่ชาติสมาชิกอาเซียน จึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข ซึ่งทุกชาติต้องมีจุดยืนที่แน่วแน่ ทั้งนี้ เห็นว่าองค์กรระหว่างประเทศควรมีส่วนร่วมกับการแก้ปัญหา และที่สำคัญต้องส่งคืนผู้อพยพเหล่านี้กลับบ้านเกิด นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีมาเลเซียยังพูดพาดพิงถึงรัฐบาลทหารพม่าที่บ่ายเบี่ยงไม่ยอมรับชาวโรฮิงญาเป็นพลเมือง ทั้งที่คนเหล่านั้นลี้ภัย

ออกจากพม่า จนส่งผลกระทบให้ชาวโรฮิงญาเปลี่ยนจุดหมายของการอพยพจากประเทศไทย ไปเป็น ซาดีอัน รวมถึงมาเลเซียด้วย”(คมชัดลึก 28/02/52)

ขณะที่ผู้นำไทย นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี กล่าวว่า

“เรื่องปัญหาชาวโรฮิงญาไม่ได้คุยอะไรกับนายกพม่าเป็นพิเศษเพราะก็รับหลักการเนื่องจาก จัดตั้งคอนแทคกรุปขึ้นมา และต้องการให้เรื่องนี้พูดคุยในระดับอาเซียนด้วย รวมถึงกระบวนการ บาหลี ซึ่งก็ไม่ได้มีความเห็นที่ขัดแย้งกัน ส่วนการส่งกลับผู้เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายนั้น ในหลักการก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะถ้าเราสามารถพิสูจน์ที่มาได้ก็มีกระบวนการที่จะส่งกลับไปได้โดยเรียบร้อย ซึ่ง หลักการนี้ทุกฝ่ายก็ยอมรับ ดังนั้นคิดว่าปัญหานี้อาจจะสามารถแก้ไขได้หลังจากทุกประเทศร่วมมือ กัน”(คมชัดลึก 28/02/52)

นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ เลขาธิการอาเซียน กล่าวถึงบรรยากาศการหารือแก้ปัญหาโรฮิงญา ว่า

“พวกเขาได้หารืออย่างเปิดเผย สำหรับตนเองดีเป็นรวม.ต่างประเทศ ก็ไม่เคยเห็นว่ามีการ หารือแบบเปิดเผยเช่นนั้น โดยพวกเขาได้ตัดสินใจว่า ประเด็นโรฮิงญานั้นเป็นประเด็นระดับภูมิภาคที่ ต้องหารือกัน ต้องพิจารณาในกระบวนการระดับภูมิภาค พวกเรามองรอบๆตัว และเห็นว่า กระบวนการบาหลี เป็นกระบวนการจัดการที่ดีที่สุด โดยการหารือขั้นต้น จะมีการหารือที่บาหลีใน วันที่ 14-15 เม.ย.โดยจะมีการหารือทั้งเรื่องของบาหลี เรื่องโรฮิงญา”(ผู้จัดการ Online 28/02/52)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของผู้นำอาเซียน จากวาทกรรมข่าวเหล่านี้ จะเห็นได้ว่า ผู้นำอาเซียนเห็นพ้องต้องกันว่าประเด็นโรฮิงญาเป็นปัญหาระดับภูมิภาค จำเป็นต้องส่งผู้ อพยพกลับบ้านเกิด และเรียกร้องให้รัฐบาลพม่าร่วมรับผิดชอบ แต่ปัญหาในทางปฏิบัติก็คือ ประเทศเมียนมา**บอกปิด**โดยการบ่ายเบี่ยงไม่ยอมรับชาวโรฮิงญาเป็นพลเมือง และจากคำกล่าวของ นายสุรินทร์ ก่อนหน้านี้อาเซียนไม่เคยมีการหารือประเด็นโรฮิงญาแบบเปิดเผย และในการประชุม อาเซียนครั้งนี้ ก็เป็นเพียงการหารือนอกรอบที่ยังไม่ได้ข้อสรุป ฉะนั้นด้วยแนวคิด**ผลประโยชน์ชาติ** ต้องมาก่อน ทั้งในระดับประเทศ หรือในระดับภูมิภาคอาเซียน การรักษาสันติภาพของความเป็น มิตรด้วยแนวปฏิบัติไม่แทรกแซงกิจการภายใน ก็ทำให้ปัญหาโรฮิงญาถูกขมวดปมเหมือนดังในภาพ การ์ตูน

การ์ตูนชิ้นที่ 15 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 12 มี.ค. 2552)

THE FRENCH SECRETARY OF STATE FOR HUMAN RIGHTS
IS IN THAILAND ...

ภาพที่ 82 การ์ตูนชิ้นที่ 15 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 12 มี.ค. 2552

15.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

การเจรจาเรื่องสิทธิมนุษยชนของไทยกับตะวันตกเป็นแค่เกมการเมือง

15.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในการ์ตูน “THE FRENCH SECRETARY OF STATE FOR HUMAN RIGHTS IS IN THAILAND...” (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสิทธิมนุษยชนประเทศฝรั่งเศสมาเยือนไทย) มีจุดโฟกัสอยู่ที่การพบปะของทางการไทยกับฝรั่งเศส ชัยสุด นายกษิต รมว.ต่างประเทศ กล่าวว่า “ว้าว ในประเทศฝรั่งเศสมีกระทรวงสิทธิมนุษยชนซะด้วย ช่างสมกับที่เป็นต้นแบบประเทศอารยะ” ตรงกลางมีรัฐมนตรีชาวฝรั่งเศส นางยาดกล่าวว่า “ไม่หรอกคะ ดิฉันก็แค่เป็นหน้าตาที่มีไว้สำหรับกลบเกลื่อนความเจ้าเล่ห์เพทุบาย” ทางขวามือมีนายหน้าค้าอาวุธชาวฝรั่งเศสหัวเรือบพร้อมหนีบสัญญามาด้วย กล่าวว่า “บองซูร์ ไทยแลนด์ ท่านสนใจเรือรบและเรือดำน้ำไฮเทคสำหรับต่อสู้โรฮิงญารุ่นล่าสุดไหม ตอนนี้ค่าเงินยูโรต่ำกว่าดอลลาร์แล้วนะ โอกาสดี ๆ แบบนี้ต้องรีบคว้าไว้” ขณะที่มุมขวาล่าง มีชนกลุ่มน้อยคุยกัน ชาวหมั่งถามว่า “นายว่าพวกเราจะมิลิทธิได้คุยกับเธอไหม?” ชาวโรฮิงญาตอบกลับไปว่า “ไม่รู้สิ แล้วนายได้รับบัตรเชิญสำหรับคือกเทลปาร์ตี้ที่สถานทูตฝรั่งเศสใหม่ล่ะ?”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วย**รหัสบุคคลและรหัสวัตถุ** มีการดึงจุดเด่นใบหน้าและเครื่องแต่งกายมาใช้สร้างภาพแทนของ ‘นายกษิต’ ‘นางยาด’ ‘ชาวม้ง’ ‘ชาวโรฮิงญา’ และ ‘นายหน้าค้าอาวุธชาวฝรั่งเศส’ ที่ถูกกำกับความหมายด้วยสัญลักษณ์สกุลเงินยูโร (€) นอกจากนี้ยังติดบัตรบริษัทค้าอาวุธ ‘DCNS’ และหัวโมเดลเรือรบในมือ การ์ตูนนิสต์ได้**สร้างพื้นที่หลอมรวม**เชื่อมโยงสามเหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) ตัวแทนด้านสิทธิมนุษยชนของฝรั่งเศสเข้าพบทางการไทย 2) กองทัพเรือไทยสนใจจะซื้อยุทธโธปกรณ์ของยุโรป และ 3) ปัญหาผู้อพยพในไทย การ์ตูนนิสต์เล่าเรื่องด้วยการใช้**มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** และ**เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox)** ตัวละครพูดจาโจ่งแจ้งและแตกตั้น มีการเล่นมุกว่าชนกลุ่มน้อยทั้งชาวม้งและชาวโรฮิงญาไม่ได้เข้าพบตัวแทนผู้นำฝรั่งเศสเพราะไม่ได้รับบัตรเชิญ เรื่องราวทั้งหมดนี้สื่อนัยยะว่าการพบปะเจรจาครั้งนี้เป็นเพียงการนำเอาเรื่องสิทธิมนุษยชนมาบังหน้า และมีเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจแอบแฝง การประกอบสร้างรูปสัญลักษณ์ ‘เรือรบต่อต้านโรฮิงญา’ สื่อนัยยะถึงการที่รัฐไทยกีดกันชาวโรฮิงญาด้วยวาทกรรมเรื่องความมั่นคง

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม: ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: ผู้ถูกกีดกัน

15.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย(และฝรั่งเศส)-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้**เสียดสีวาทกรรมการเมือง** จากกรณีที่น่างรามมา ยาด รมช.กระทรวงการต่างประเทศและสิทธิมนุษยชนประเทศฝรั่งเศส และคณะ เข้าพบนายกษิต ภิรมย์ รมว.ต่างประเทศ เมื่อวันที่ 12 มี.ค. โดยการ์ตูนนิสต์มีมุมมองว่าประเด็นเรื่อง ‘สิทธิมนุษยชน’ เป็นเพียงเครื่องมือทางการเมืองที่ชาติตะวันตกใช้ในการเจรจาต่อรองกับไทยเพื่อข้อแลกเปลี่ยนบางอย่าง ในขณะที่ผู้อพยพชาวโรฮิงญาและชาวม้งถูกกีดกันออกนอกวงสนทนา

นางยาดได้แสดงความชื่นชมบทบาทของไทยในการผลักดันประเด็นสิทธิมนุษยชนในกรอบอาเซียน ซึ่งในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่ชะอำ หัวหิน ที่ประชุมได้กำหนดขอบเขตเวลาในการจัดตั้ง

องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียน ซึ่งเป็นพัฒนาการที่เป็นรูปธรรม ท้ายข่าวมีการพูดถึงการหารือด้านเศรษฐกิจ โดยนายอภิสิทธิ์มีแผนจะไปเยือนประเทศฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ และจัดโรดโชว์เพื่อฟื้นฟูภาพลักษณ์ของประเทศไทยและสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักธุรกิจและนักลงทุน ตลอดจนเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศสเดินทางมาประเทศไทยมากขึ้น (mfa.go.th 13/03/52)

การที่การทูตนิสต์โยงเรื่องการเจรจาของทางการไทยกับฝรั่งเศสเข้ากับประเด็นโรฮิงญาพร้อมกับแต่งเติมเรื่องนายหน้าค้าอาวุธ เป็นการสะท้อนถึงชุดความคิดเรื่อง 'ผลประโยชน์ชาติ' และ 'ความมั่นคง' ที่รัฐไทยมักจะหยิบยกมาใช้ในการ**บอกรับ**ปัญหาโรฮิงญาเสมอ

โดยสรุป การทูตจีนนี้สะท้อน**วาทกรรมการเมือง** ผ่านมุมมองว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นแค่**เกมการเมือง**ของมหาอำนาจตะวันตก โดยหยิบยกข่าวการมาเยือนของนางยาด ซึ่งเป็นรัฐมนตรีฝรั่งเศสที่ดูแลด้านสิทธิมนุษยชนโดยตรง แต่กลับไม่มีการหารือหรือกล่าวถึงกลุ่มผู้อพยพที่กำลังเผชิญปัญหาในไทยอย่างเช่นชาวโรฮิงญาและชาวม้ง การทูตนิสต์นำเสนอภาพแทนของพวกเขาในฐานะคนชายขอบที่ไม่มีสิทธิเสียง ไม่สามารถเข้าถึงทางการที่เป็นตัวแทนด้านสิทธิมนุษยชนได้

การ์ตูนโรฮิงญา (2555)

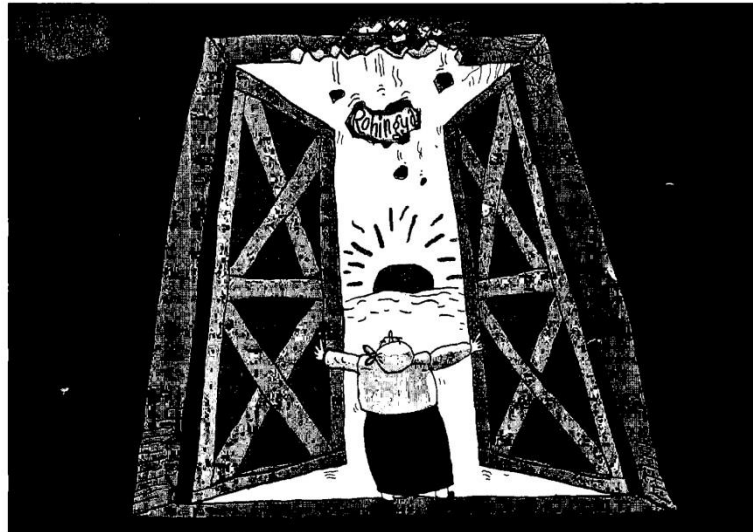
ภาพรวมเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2555

เหตุการณ์สำคัญในปีนี้ได้แก่ 'เหตุจลาจลในรัฐยะไข่' (หรือรัฐอาระกัน) ประเทศเมียนมา เหตุการณ์พิพาทจากปมขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ระหว่างชาวพุทธยะไข่กับชาวโรฮิงญาที่นับถืออิสลาม ในเดือนมิถุนายน ได้เกิดเหตุความรุนแรงในรัฐอาระกัน มีการเผาหมู่บ้านหลายพันแห่ง ประชาชนหลายหมื่นคนต้องอพยพไปอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย บางคนก็ถูกสังหารหรือได้รับบาดเจ็บจากกระสุนลูกหลง มีการเผาทำลายวัดหลายร้อยแห่งเพื่อทำลายร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ทางการยังสั่งห้ามไม่ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศเข้าไปถึงรัฐยะไข่ และห้ามไม่ให้มีการสอบสวนเหตุการณ์อย่างเป็นทางการ

การต่อสู้เกิดขึ้นอีกครั้งในเดือนตุลาคม กลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรงวางเพลิงบ้านเรือนและโจมตีชาวโรฮิงญา เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 64 คน และบ้านเรือนหลายพันหลังถูกทำลาย ความขัดแย้งทางศาสนาลุกลามขยายวงไปทั่วประเทศ มุสลิมทุกชาติพันธุ์ในพม่าเริ่มตกเป็นเป้าโจมตี

ผลกระทบจากความขัดแย้งครั้งนี้ เฉพาะในรัฐยะไข่ ในปี 2555 มีผู้เสียชีวิตกว่า 150 คน และมีประชากรพลัดถิ่นเกือบ 100,000 ชีวิต ทำให้วิกฤติการณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในไทยและภูมิภาคอาเซียนทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ในประเทศไทย ปี 2555 ทางการมีสถิติการดำเนินการกับกลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงญาจำนวน 28 ครั้ง และมีการผลักดันชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศรวม 2,177 คน

การ์ตูนชิ้นที่ 16 โดย Arun จาก The Nation (วันที่ 16 มิ.ย. 2555)

ภาพที่ 83 การ์ตูนชิ้นที่ 16 ผลงานโดย อรุณ(The Nation) วันที่ 16 มิ.ย. 2555

16.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา”

เมียนมาเปิดประเทศเผชิญกับปัญหาโรฮิงญาเป็นด้านแรก

16.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ชายชาวเมียนมานั่งส่องเปิดประตูบานใหญ่รับอรุณ เงยหน้าขึ้นไปเห็นก้อนอิฐมีคำว่า 'Rohingya' ร่วงลงมาจากคานประตูที่ผู้กร่อน

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สื่อสารด้วยรหัสวัฒนธรรมเป็นหลัก ชายที่นั่งชุดส่องเป็นภาพแทนของชาวเมียนมา (หรือประธานาธิบดีเต็ง เส่ง) การเปิดประตูสื่อถึงการต้อนรับ และพระอาทิตย์ขึ้นสื่อถึงการเปิดศักราชใหม่ แต่ด้านบนมีก้อนอิฐขนาดใหญ่ที่กำลังร่วงด้วยคำว่า 'Rohingya' หล่นลงมา ในที่นี้ 'ก้อนอิฐ' เป็นรหัสวัตถุที่ใช้เป็นภาพแทนของชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) และ ตัวละครไม่รู้ตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (Character unaware of something the reader can see) 'ก้อนอิฐ' ที่หล่นลงมาสื่อถึงปัญหาที่ไม่คาดฝัน มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการผนวกสองเหตุการณ์ไว้ในการ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่

- 1) การเปิดประเทศของเมียนมาในปี 2555 ที่นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย

และ 2) ปัญหาความรุนแรงในรัฐยะไข่เนื่องจากปมขัดแย้งทางศาสนา ทั้งหมดนี้สามารถตีความว่า การเปิดประเทศของเมียนมาต้องเผชิญกับอุปสรรคด้านแรกอย่างเช่นปัญหาชนกลุ่มน้อยชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม: ก้อนอิฐ

นามธรรม: ปัญหา

16.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ชาติพันธุ์)

บทวิเคราะห์:

การตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ จากปมขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์ในประเทศเมียนมา เมื่อปี 2555 มีการเชื่อมโยงสองเหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) การเปิดประเทศเมียนมา ในเดือนเมษายนพรรคผู้นำฝ่ายค้านของนางซูจีชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น ซึ่งคาดการณ์กันว่าจะนำไปสู่การปฏิรูปประเทศทั้งในเชิงการเมืองและเศรษฐกิจ สอดรับกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ และการมาถึงของ AEC และ 2) เหตุจลาจลในรัฐยะไข่เมื่อเดือนมิถุนายน การปะทะกันระหว่างชาวพุทธยะไข่กับชาวมุสลิมโรฮิงญาลูกหลานบานปลาย มีผู้เสียชีวิตกว่า 80 คน และมีประชากรพลัดถิ่นร่วมแสนราย

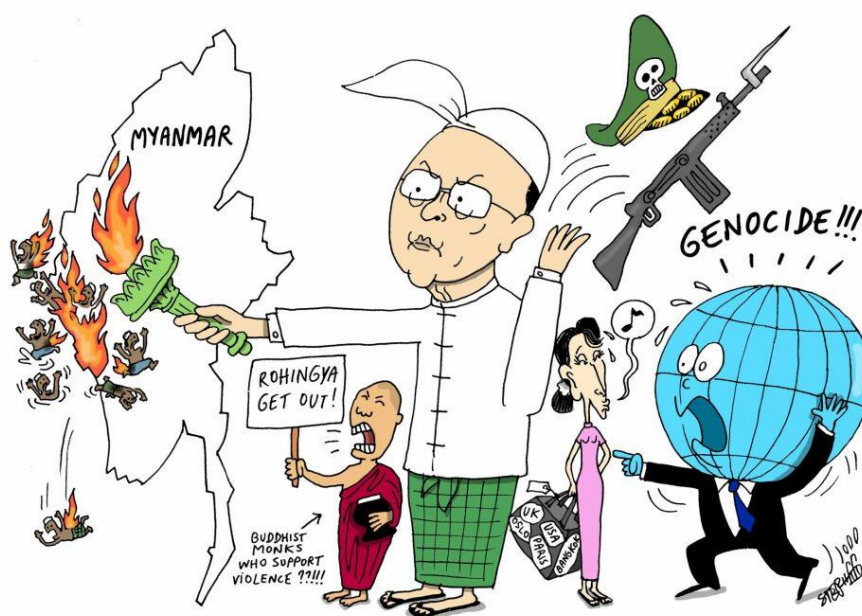
ใจความของการตุนขึ้นนี้สั้นๆ ระบุว่า ชาวโรฮิงญาเป็นปัญหาสำหรับการเปิดประเทศของเมียนมา รัฐบาลเมียนมามีมุมมองว่าปัญหาชนกลุ่มน้อยเป็นเรื่องที่ขัดขวางการพัฒนาประเทศ ชาวเมียนมาให้นิยามว่าชาวโรฮิงญาเป็นชาวต่างชาติ เป็นผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ และมองว่าชาวโรฮิงญาเหล่านี้เป็นศัตรู ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดชาตินิยมและการสร้างรัฐพุทธของเมียนมา ทำให้ปัญหาทวีความรุนแรง มีการแบ่งขั้วพวกเรา-พวกเขา กลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรง ขบวนการ 969 ได้รณรงค์สร้างความเกลียดชังต่อชาวมุสลิมโรฮิงญา มีการเผยแพร่ข้อมูลบิดเบือนบนสื่อต่าง ๆ รวมทั้งโซเชียลเน็ตเวิร์ก การยุยงปลุกปั่นนำไปสู่เหตุจลาจลในรัฐยะไข่

คำปราศรัยของประธานาธิบดีเต็ง เส่ง ที่สะท้อนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ มีเนื้อหาว่า

"หากหมกมุ่นแต่ประเด็นเชื้อชาติ ศาสนา ความเกลียดชังไม่มีวันสิ้นสุด การต้องการแก้แค้น และก่อความวุ่นวาย ปัญหาเหล่านี้จะขยายตัวและลุกลามออกนอกรัฐยะไข่จนเสี่ยงกระทบต่อ สันติภาพ เสถียรภาพและกระบวนการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยของประเทศ ข้าพเจ้ารับปากว่า รัฐบาลจะให้การชดเชยผู้เดือดร้อนจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขอให้ประชาชนมีความเอื้อเฟื้อ เข้าอก เข้าใจผู้อื่น ขณะนี้รัฐบาลกำลังประสานงานกับกลุ่มศาสนา พรรคการเมือง องค์กรภาคประชาสังคม และผู้อาวุโสในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา" (มติชนออนไลน์ 11/06/55)

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ปมขัดแย้งทางด้านชาติพันธุ์และศาสนา ทำให้ประเทศเมียนมามีมุมมองว่าชาวโรฮิงญาเป็นปัญหา มีการให้นิยามว่าพวกเขาเป็นชาวเบงกาลี เป็นผู้อพยพจากบังกลาเทศ และมีการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา ปลุกกระดมให้เกลียดชังชาวมุสลิม

การ์ตูนชิ้นที่ 17 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 29 ต.ค. 2555)

ภาพที่ 84 การ์ตูนชิ้นที่ 17 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 29 ต.ค. 2555

17.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา”

อุดมการณ์ชาตินิยม-พุทธสุดโต่งของเมียนมานำไปสู่การเช่นฆ่าชาวโรฮิงญา

17.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ตรงกลางภาพ ปธน.เต็ง เส่ง มือซ้ายสลัดปืนไรเฟิลและหมวกนายพลทั้ง มือขวาก็กอบเพลิง เปลวไฟหล่นใส่รัฐยะไข่บนแผนที่ประเทศเมียนมา ชาวมุสลิมโรฮิงญาหนีตายกระเจิงไปคนละทิศคนละทาง ด้านขวามือของปธน.เต็ง เส่ง มีพระวีระธู ยืนชูป้าย "โรฮิงญา ออกไป!" มีคำกำกับภาพว่า "พระเจ้าผู้สนับสนุนความรุนแรงหรือไม่?" มุมซ้ายสุดมีนายประชาคมโลกยืนดูแล้วตะโกนฟ้องว่า "ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์!!" ข้าง ๆ มีนางออง ซาน ซูจียืนผิวปากทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ ในมือถือกระเป๋าเดินทาง

การถอดรหัส:

การดูขั้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนของ 'ประธานาธิบดีเต็ง เส่ง' 'นางออง ซาน ซูจี' 'พระวีระธู' และ 'ชาวโรฮิงญา' โดยการดึงจุดเด่นบนใบหน้าและเครื่องแต่งกาย มีการใช้รหัสวัตถุ เช่น 'เปลวไฟ' และ 'แผนที่' การดูขั้นนี้ใช้หลักการจูงใจให้คิด (Suggestion) และ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) การที่ ปธน.เต็ง เส่งหยดเปลวไฟที่เป็นสัญลักษณ์ของการทำลายล้างลงบนรัฐยะไข่และทำให้ชาวโรฮิงญากระเด็นกระดอนออกจากแผนที่ สื่อนัยยะถึงเหตุจลาจลในรัฐยะไข่และการใช้นโยบายแข็งกร้าวของรัฐบาลเมียนมาที่ส่งผลกระทบให้ชาวมุสลิมโรฮิงญาต้องกลายเป็นคนพลัดถิ่น การมีตัวการ์ตูนพระวีระธูและนางซูจีขนาดชายขวา สื่อถึงการตีสองหน้า 'พระวีระธู' เป็นตัวแทนของสายเหยี่ยว ส่วน 'นางซูจี' เป็นตัวแทนของสายพิราบ ด้านหนึ่ง 'ในประเทศ' มีการปล่อยให้กลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรงยั่วสร้างวาทกรรมเกลียดชังต่อชาวมุสลิมโรฮิงญา อีกด้านหนึ่ง 'ในเวทีโลก' นางซูจิกลับเพิกเฉยต่อคำถามของประชาคมโลก สงวนท่าทีต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญา การที่ ปธน.เต็ง เส่ง สลัดปืนไรเฟิลและหมวกนายพลสื่อถึงการสร้างภาพของรัฐบาลเมียนมา ไม่ยอมรับความรุนแรงที่เกิดขึ้น

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:	ชาวโรฮิงญา
นามธรรม:	เหยื่อความรุนแรง

17.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันการเมือง
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมแฝงอคติ (ชาติพันธุ์และศาสนา)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ จากเหตุจลาจลในรัฐยะไข่ ประเทศเมียนมา เมื่อเดือนตุลาคม การปะทะกันของชาวพุทธ-มุสลิมทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 100 คน มีประชากรพลัดถิ่นกว่า 26,000 คน และบ้านเรือนกว่า 4,000 หลังถูกเผาหรือทำลาย ในเวลาต่อมา กระแสเกลียดชังอิสลามได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศเมียนมา นอกจากมุสลิมโรฮิงญาแล้ว มุสลิมทุกเชื้อชาติกลายเป็นเป้าหมาย

ทั้งรัฐบาลเมียนมา และกลุ่มชาวพุทธหัวรุนแรง มีการสร้างวาทกรรมแฝงอคติด้วยกลวิธี บอกปิด และ การแบ่งขั้วพวกเรา-พวกเขา ประธานาธิบดีเต็ง เส่ง ให้นิยามว่า ชาวโรฮิงญาเป็นผู้อพยพผิดกฎหมาย และยังเสนอความเห็นให้ส่งชาวโรฮิงญาออกไปประเทศอื่น หรือให้ยูเอ็น (องค์การสหประชาชาติ) จัดค่ายอพยพให้อยู่เป็นการเฉพาะ อ้างอิงจากคำกล่าวดังนี้ "เป็นไปได้ที่พม่าจะยอมรับชาวโรฮิงญาที่อพยพเข้ามาอย่างผิดกฎหมายว่าเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งของพม่า" (ผู้จัดการ Online 03/09/55)

หลังเหตุจลาจลในรัฐยะไข่เมื่อเดือนมิถุนายน พระเมียนมาหลายร้อยรูปในเมืองมัณฑะเลย์ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับ 2 ของประเทศ ออกเดินรณรงค์สนับสนุนข้อเสนอให้ประธานาธิบดีเต็งเส่งขับชาวโรฮิงญาออกไปอยู่ประเทศอื่น พระรูปหนึ่งให้สัมภาษณ์สื่อต่างประเทศในลักษณะ บอกปิดว่า "กิจกรรมครั้งนี้ทำเพื่อเปิดเผยให้โลกรู้ว่าพม่าไม่ยอมรับชาวโรฮิงญาว่าเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งของประเทศ ถึงแม้พม่าจะมีชนกลุ่มน้อยอยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม" (สำนักข่าวอิศรา 18/01/56)

ชาวพุทธยะไข่ บอกปิด ปฏิเสธจะยอมรับสิทธิร่วมกันใด ๆ ก็ตามในรัฐกับชาวมุสลิมโรฮิงญา และ ให้นิยาม โดยเรียกคนเหล่านี้ว่า 'เบงกาลี' ที่หมายถึงผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ จากบทสัมภาษณ์ของส.ส.รัฐยะไข่ เขาได้ บอกปิดว่าความขัดแย้งครั้งนี้ไม่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและอิสลาม แต่เป็นความขัดแย้งระหว่าง 'ชาวยะไข่' กับ 'ชาวเบงกาลี' (The Nation 28/10/55)

ขณะที่นางออง ซาน ซูจี ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการนิติรัฐและความสงบสุขของสภาผู้แทนราษฎร กล่าวแต่เพียงว่า รัฐบาลเมียนมาต้องเร่งแก้ปัญหาและฟื้นฟูกฎระเบียบโดยเร็วและโปร่งใสเพื่อป้องกันมิให้สถานการณ์ความรุนแรงยืดเยื้อ แต่นางซูจีมิได้เอ่ยถึงชาวโรฮิงญาแต่ประการใด และหลังจากสงวนท่าทีมาตลอด ในเดือนพฤศจิกายน นางซูจีได้ให้สัมภาษณ์ถึงเหตุจลาจลในรัฐยะไข่เป็นครั้งแรกด้วยท่าทีเป็นกลางดังนี้

"ผู้ต้องการให้ดิฉันแสดงจุดยืนเลือกข้างใดข้างหนึ่ง แต่คงจะทำให้ทั้งสองฝ่ายผิดหวังเพราะดิฉันจะไม่เลือกข้างใดทั้งนั้น ดิฉันเรียกร้องให้ทั้งสองฝ่ายอดกลั้น และคิดว่าไม่ควรใช้ศีลธรรมของผู้ผู้นำในการเลือกข้างโดยไม่สนใจต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้น" (ไทยรัฐออนไลน์ 04/11/55)

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจากสถิติการสูญเสียในรัฐยะไข่ที่รายงานโดยสหประชาชาติแล้วพบว่าผู้สูญเสียส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮิงญามากกว่า จากตัวเลขประมาณการผู้พลัดถิ่นจำนวน 26,000 คนในวันที่ 28 ต.ค. ปรากฏว่าเป็นผู้พลัดถิ่นชาวโรฮิงญากว่า 21,000 คน (คิดเป็น 78%) ข้อมูลสะท้อนถึงความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นโดยมีมูลเหตุจากปมขัดแย้งทางศาสนาและชาติพันธุ์ หลังจากการกดดันของประชาคมโลก โดยยูเอ็นและประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศมุสลิม ทำให้ประธานาธิบดีเต็งเส่งต้องปรับท่าที ด้วยการส่งจดหมายถึงยูเอ็นว่าจะเร่งแก้ไขปัญหานี้ จากบทสัมภาษณ์ของปธน.เต็ง เส่ง เมื่อวันที่ 20 ต.ค. กล่าวว่า "พม่าจำเป็นต้องรับความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมจากนานาชาติเพื่อช่วยชาวโรฮิงญา มิฉะนั้นพม่าก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากประชาคมโลก" (ไทยพีบีเอส 23/10/55)

ประเด็นหนึ่งที่น่าสังเกตก็คือ วาระซ่อนเร้นทางการเมืองของทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านทำให้ปัญหาโรฮิงญาในประเทศเมียนมาไม่ได้รับการคลี่คลาย รัฐบาลทหารเมียนมาปล่อยให้กลุ่มชาวมุสลิมหัวรุนแรงรณรงค์ต่อต้านมุสลิมโรฮิงญา ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับมาตรการกีดกันของทางรัฐเองแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผู้มีอำนาจสองกลุ่มในเมียนมา ได้แก่ กลุ่มประชาชนชาตินิยมจัด และกลุ่มสายเหยี่ยวในรัฐบาลทหาร ในขณะที่ผู้นำพรรคฝ่ายค้าน นางซูจี ก็มีท่าทีเพิกเฉยต่อกรณีโรฮิงญาเนื่องจากเกรงว่าตนจะเสียคะแนนนิยมจากชาวเมียนมาที่นับถือศาสนาพุทธ

โดยสรุป การ์ตูนของ Stephff ชี้นี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ถ่ายทอดภาพเหตุการณ์ความรุนแรงในรัฐยะไข่ที่เกิดจากปมขัดแย้งทางชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาอย่างแย่งและทำให้ประชากรนับหมื่นกลายเป็นคนพลัดถิ่น

การ์ตูนโรฮิงญา (2556)

ภาพรวมเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2556

ในเดือนมกราคม มีผู้อพยพชาวโรฮิงญากว่า 1,000 คนลักลอบเข้าประเทศไทยทางแถบจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน เจ้าหน้าที่นำตัวไปควบคุมไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งใน จ.สงขลา และจ.ระนอง รัฐบาลยิ่งลักษณ์มีนโยบายรับมือด้วยการให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม คือ ให้น้ำ ให้อาหาร แล้วผลักดันออกนอกประเทศ แต่มีการปรับวิธีการให้ยืดหยุ่นและเหมาะสมตามสถานการณ์มากขึ้น โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อเด็กและสตรี

ในขณะเดียวกัน กระแสต่อต้านชาวโรฮิงญาก็เริ่มขยายวง มีกลุ่มตัวแทนของกองทัพ สื่อมวลชน และภาคประชาชนที่แสดงความหวาดวิตกต่อปัญหานี้ และต่อต้านการตั้งค่ายอพยพในไทย โดยให้เหตุผลเรื่องความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ

ในช่วงเดือนกรกฎาคม เว็บไซต์ "ภูเก็ตวาน" (phuketwan.com) ได้เผยแพร่รายงานพิเศษชิ้นหนึ่ง ซึ่งอ้างอิงมาจากสำนักข่าวรอยเตอร์สของอังกฤษ ซึ่งมีการพาดพิงถึงกองทัพเรือไทยว่าได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลประโยชน์จากขบวนการค้ามนุษย์ในภาคใต้ ในเวลาต่อมา กองทัพเรือได้แจ้งความดำเนินคดีต่อนางสาวชุตติมา สีดาเสถียร ผู้สื่อข่าวของภูเก็ตวาน พร้อมด้วยบรรณาธิการชาวออสเตรเลียคือ นายอลัน มอริสัน ในข้อหาหมิ่นประมาทและกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ซึ่งมีโทษจำคุกสูงสุด 7 ปี

การ์ตูนชิ้นที่ 18 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 24 ม.ค. 2556)

ภาพที่ 85 การ์ตูนชิ้นที่ 18 ผลงานโดย ยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 24 ม.ค. 2556

18.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

รัฐบาลยิ่งลักษณ์ออกโรงช่วยผู้อพยพชาวโรฮิงญา

18.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

นายกยิ่งลักษณ์โอบอุ้มเรือผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่ตะโกนร้องขอความช่วยเหลือ พร้อมกับกำชับเรียกให้คนมาช่วยเหลือชาวโรฮิงญา

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคล** ดึงภาพจำของบุคคลในข่าวมาใช้ในการสร้างภาพแทน นายกยิ่งลักษณ์อยู่ในชุดสูทกางเกงตัวเก้ง ท่าทางทะมัดทะแมง และภาพมนุษย์เรือกำกับด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ สื่อถึงผู้อพยพชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์เล่าเรื่องด้วยการใช้**มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion)** และ **อติพจน์ (Hyperbole)** มีการบิดสัดส่วนตัวละครให้นายกยิ่งลักษณ์ตัวโตจนสามารถอุ้มเรือผู้อพยพโรฮิงญาทั้งลำได้ ความแตกต่างของขนาดสื่อถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ นายกยิ่งลักษณ์ตัวโตแสดงถึงความเป็นผู้มีอำนาจ ขณะที่มนุษย์เรือตัวเล็ก ๆ แสดงถึงสถานะคนตัวเล็กตัวน้อย ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม การที่นายกยิ่งลักษณ์ตะโกนคำว่า “HELP!” (ช่วยด้วย) ต่อจากชาวโรฮิงญาอีกทอดหนึ่ง เป็นเหมือนการขยายเสียง และกำชับขอความช่วยเหลือ ตัวอักษร ‘HELP!’ ของนายกยิ่งลักษณ์มีขนาดใหญ่กว่า เรียงตัวมั่นคงกว่า และดูมีพลัง แสดงถึงการสั่งการเร่งด่วน

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:	มนุษย์เรื่อ
นามธรรม:	ผู้ขอความช่วยเหลือ
18.3 วาทกรรม (Discourse)	
ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันการเมือง
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมชาวโรฮิงญาที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ซึ่งแม้โดยเนื้อแท้แล้ว รัฐไทยก็ยังมีจุดยืนในเรื่องความมั่นคงเป็นหลัก แต่ก็มีแนวทางการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นมากขึ้น การโต้ตอบกับสื่อเป็นไปในทิศทางบวกมากขึ้น การให้สัมภาษณ์ของนายกยิ่งลักษณ์จะขึ้นต้นด้วยประเด็นเรื่องมนุษยธรรม และตามด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้บอกปิดแต่เพียงอย่างเดียว ดังตัวอย่างจากคำกล่าวของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

“อย่างแรกเราต้องดูแลตามหลักมนุษยธรรม แต่ว่าการที่จะส่งกลับนั้น ต้องมีการหารือกับทางยูเอ็นด้วยว่าจะเป็นอย่างไ ซึ่งระหว่างนี้เราต้องดูแลตามหลักมนุษยธรรมที่จะต้องช่วยเหลือ โดยเฉพาะเด็กเล็กต่าง ๆ ก็จะมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือให้ ส่วนความเป็นไปได้ที่จะส่งกลับประเทศหรือส่งไปประเทศที่สาม ตอนนี้อย่างไม่มี เพราะต้องดูถึงสาเหตุด้วยว่าจะต้องกลับไปทีใด ซึ่งคง จะต้องมีการหารือกับทางด้านประเทศต้นทางที่จะรับด้วย ซึ่งระหว่างนี้เราต้องดูแลไปก่อน” (มติชนออนไลน์ 15/01/56)

ในแผนพจนานุกรมเมืองชื่อวิวาทะ มีการหยิบยกคำกล่าวของนางสาวยิ่งลักษณ์ไปเปรียบเทียบกับคำกล่าวของอดีตนายกอภิสิทธิ์ เมื่อปี 2552 ที่ว่า *“เขาไม่ใช่ผู้อพยพ แต่เป็นคนหลบหนีเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย เราก็ควรปฏิบัติเหมือนกับคนที่เข้าเมืองผิดกฎหมายทั่วไป คือการผลักดันออกนอกประเทศ”*

ซึ่งอันที่จริงแล้ว ในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ก็ยังมีได้เปลี่ยน*การให้นิยาม*ดังกล่าว เพียงแต่มีการให้รายละเอียดที่แตกต่างออกไป ดังเช่นในคำกล่าวของนายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล รมว.ต่างประเทศ เมื่อวันที่ 20 ม.ค.

“ชาวโรฮิงญาทั้งหมดที่ถูกจับไว้ถือเป็น ‘ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย’ แต่จะปรับวิธีการที่ยืดหยุ่นและเหมาะสม ตามสถานการณ์ โดยเฉพาะการปฏิบัติต่อเด็ก และสตรี รวมทั้งการ

ตรวจสอบคัดแยกเหยื่อการค้ามนุษย์ และการจำแนกความผิดตามกฎหมาย ซึ่งนายกฯ ให้นโยบายไว้ชัดเจนคือให้คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม และการให้ความช่วยเหลือให้ที่פקังไว้ก่อนในเบื้องต้น ส่วนมาตรการระยะยาว กระทรวงการต่างประเทศจะเจรจากับพม่าและอื่น ๆ อาทิ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ องค์กรนานาชาติเพื่อการย้ายถิ่นฐาน ยูนิเซฟ และกาชาดสากล เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงหลักอธิปไตยของไทยเป็นสำคัญ”(กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 18/01/56)

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ด้วยการใช้กรอบเนื้อหาเรื่องมนุษยธรรมที่สะท้อนออกมาจากการให้สัมภาษณ์ของรัฐบาลถึงลักษณะต่อกรณีผู้อพยพโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 19 โดย Arun จาก The Nation (วันที่ 27 ม.ค. 2556)

ภาพที่ 86 การ์ตูนชิ้นที่ 19 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 27 ม.ค. 2556

19.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา”

เรียกร่องสันติภาพให้แก่ชาวโรฮิงญาในเมียนมา

19.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

นายทหารเมียนมาระบายสีบนพื้นเป็นคำว่า 'PEACE' (สันติภาพ) ตรงกลางภาพเหนือตัวอักษร A มีครอบครัวชาวโรฮิงญานั่งอยู่ หน้าตาเศร้าสร้อย

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนผู้นำเมียนมาและชาวโรฮิงญา ตัวการ์ตูนนายพลแต่งเครื่องแบบเต็มยศ มีคำว่า 'MYANMAR' กำกับอยู่ที่กระโปรงสี สี่ถึง

ผู้นำรัฐบาลทหารเมียนมา ตัวการ์ตูนครอบครัวตรงกลาง ทุกคนดูผ่ายผอม แต่งกายแบบมุสลิม ผู้หญิงคลุมฮิญาบ สื่อถึงชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้**มุขกึ่งใจให้คิด (Suggestion)**เล่าเรื่องด้วยภาพให้ผู้อ่านได้ขบคิด การที่นายพลเมียนมาระบายคำว่า ‘PEACE’ โดยมีชาวโรฮิงญาลอยอยู่เหนือตัวอักษร A นั้นอาจจะตีความได้สองอย่าง ได้แก่ 1) การที่ตัวการ์ตูนโรฮิงญาอยู่ในช่องว่างตรงกลางสื่อความหมายว่าชาวโรฮิงญาถูกกีดกันออกจากกระบวนการสันติภาพในเมียนมา หรือ 2) การ์ตูนนิสต์ต้องการจะส่งสารเรียกร้องสันติภาพไปถึงรัฐบาลเมียนมา โดยตัวอักษร ‘A’ ที่อยู่ข้างใต้มีลักษณะเหมือนหัวลูกศรชี้ไปที่ตัวการ์ตูนโรฮิงญาด้านบน เป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลเมียนมาสร้างความสมานฉันท์ มีมนุษยธรรมต่อชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:	ชาวโรฮิงญา
นามธรรม:	ผู้เหยหาสันติภาพ
19.3 วาทกรรม (Discourse)	
ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันสื่อ + ภาคประชาสังคม
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

ในการ์ตูนชิ้นนี้ การ์ตูนนิสต์ได้เสนอแนะทางออกวิกฤติโรฮิงญา โดยการมุ่งเน้นไปที่ต้นเหตุของปัญหา มีการเรียกร้องให้รัฐบาลเมียนมาสร้างสันติสมานฉันท์กับชาวโรฮิงญา

ยูเอ็น (องค์การสหประชาชาติ) ระบุว่า "ชาวมุสลิมโรฮิงญาเป็นหนึ่งในชนกลุ่มน้อยที่ถูกข่มเหงทารุณมากที่สุดในโลก พวกเขาถูกปฏิเสธสถานะพลเมืองและยังคงถูกประหารต่อไปในแผ่นดินเกิด" (The Nation 25/01/56)

ในยุคเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย หนึ่งในแนวทางการปรับตัวของรัฐบาลเมียนมาคือกระบวนการสร้างสันติภาพ ประธานาธิบดีเต็งเส่งมีท่าทีรอมชอม มุ่งสร้างสันติสมานฉันท์ มีการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อย แต่ในปี 2555 รัฐบาลเมียนมาได้ปล่อยให้เกิดความรุนแรงในรัฐยะไข่ ช้ำร้ายยังได้ตอกลิ้มความขัดแย้งด้วยท่าทีเลือกปฏิบัติทางศาสนาและชาติพันธุ์ นอกจากนี้ ในเดือน ม.ค. 2556 กองทัพเมียนมาได้โจมตีทางอากาศต่อกบฏคะฉิ่น ทำให้ประชาคมโลกตั้งคำถามต่อกระบวนการสันติภาพในประเทศเมียนมา

นายโมฮัมหมัด นอร์ซิม เลขาธิการสมาคมโรฮิงญาแห่งประเทศไทย กล่าวว่า

"สาเหตุที่ชาวโรฮิงญาต้องอพยพเข้ามาในประเทศไทย และอีกหลาย ๆ ประเทศ เพื่อต้องการ ลี้ภัยจากเหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ประเทศพม่า หลังจากที่พี่น้องของเขา ต้องถูกรังแกถึง ขนาดฆ่ากวาดล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากที่ผ่านมา ชาวโรฮิงญาไม่มีกระบอกเสียงในการเผยแพร่เรื่องราวที่ โหดเหี้ยมที่เกิดขึ้นกับพี่น้องชาวโรฮิงญาที่ประเทศเมียนมาออกสู่ภายนอก จึงวิ่งวอนไปยังรัฐบาลไทย อย่าย่ำลักรัดชาวโรฮิงญา กลับประเทศเพราะนั่นหมายถึงว่าเป็นการส่งพวกเขาไปตาย นานาชาติไม่ควร อยู่นิ่งแบบนี้ ที่ผ่านมาก็รู้แล้วว่าประเทศพม่าทำกับรัฐยะไข่ รัฐกะฉิ่นอย่างไรบ้าง นานาชาติควร เรียกร้องให้หยุดได้แล้ว ถ้าจะแก้ปัญหาตรงนี้ควรแก้ปัญหาที่ประเทศต้นทาง" (ผู้จัดการ Online 26/01/56)

การ์ตูนชิ้นนี้ได้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก โดยสะท้อนมุมมองด้านมนุษยธรรม ซึ่งมีความ เชื่อมโยงกับแหล่งข่าวทางเลือก เช่น ยูเอ็น หรือตัวแทนของชาวโรฮิงญา เป็นการกระตุ้นเตือนให้ ผู้อ่านนึกถึงต้นตอปัญหา และเรียกร้องให้ประเทศเมียนมาสร้างความสมานฉันท์กับชาวโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 20 โดย เชีย จาก ไทยรัฐ (วันที่ 28 ม.ค. 2556)

ภาพที่ 87 การ์ตูนชิ้นที่ 20 ผลงานโดย เชีย (ไทยรัฐ) วันที่ 28 ม.ค. 2556

20.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

รัฐบาลยังลักษณะออกโรงช่วยผู้อพยพชาวโรฮิงญา

20.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน "เค้าลอยคอ...เรารอคอย โหยหามนุษยธรรม" นายกึ่งลักษณะยื่นมือช่วยผู้พวยพชาวโรฮิงญา ด้านหลังมีนักโทษคดีการเมืองจากการชุมนุมประท้วง เม.ย. - พ.ค. 2553 ยื่นมือออกมาจากกรงขังเพื่อขอความช่วยเหลือ มุมล่างด้านขวามีตัวมาสคอต 2 ตัว ตัวแรกถือป้าย 'นิรโทษกรรมนักโทษการเมือง' อีกตัวหนึ่งพูดว่า "ก่อนจะมีคนตายในคุกอีก"

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุในการสร้างภาพแทน 'นายกึ่งลักษณะ' 'ชาวโรฮิงญา' และ 'นักโทษคดีการเมือง' ตัวการ์ตูนชาวโรฮิงญาถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยหน้าตาแขก ๆ เครื่องแต่งกายแบบมุสลิม และสัญลักษณ์รูปเรือมนุษย์ สำหรับนักโทษคดีการเมืองมีการสื่อความหมายด้วยทรงผมเกรียน สัญลักษณ์รูปคุก และกำกับภาพด้วยข้อความ "เหยื่อการเมือง..." การ์ตูนนิสต์ได้สร้างพื้นที่หลอมรวมด้วยการผนวกสองเรื่องราวเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) รัฐบาลยิ่งลักษณ์ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้พวยพชาวโรฮิงญา และ 2) กลุ่มคนเสื้อแดงเรียกร้องรัฐบาลเร่งออก พ.ร.ก.นิรโทษกรรมนักโทษการเมือง การ์ตูนนิสต์ใช้มุกต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง ได้แก่ 1) ตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (Character unaware of something the reader can see) เบื้องหน้านายกึ่งลักษณะมองเห็นชาวโรฮิงญาที่ตนกำลังยื่นมือช่วย แต่มองไม่เห็นนักโทษคดีการเมืองที่กำลังขอความช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง 2) ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) มัสคอต 2 ตัวทักให้หันไปเหลียวแลคนข้างหลังบ้าง ตัวหนึ่งพูดแทงใจดำว่า "ก่อนจะมีคนตายในคุกอีก" และ 3) การใช้คำพวน (Spoonerism) ชื่อเรื่องมีการพวนคำจาก 'ลอยคอ' เป็น 'รอคอย' คำแรกสื่อถึงสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาที่ต้องอพยพลงเรือ ส่วนคำหลังสื่อถึงสถานการณ์ของนักโทษคดีการเมืองที่กำลังรอคอยความช่วยเหลือจากนายกึ่งลักษณะ

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปธรรม:	มนุษย์เรือ
นามธรรม:	ผู้ขอความช่วยเหลือ

20.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

ในการ์ตูนชิ้นนี้ ไทยรัฐ ได้เชื่อมโยงสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไล่เลี่ยกัน 1) รัฐบาลยิ่งลักษณ์ให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญา และ 2) กลุ่มคนเสื้อแดงเรียกร้องรัฐบาลเร่งออก พ.ร.ก.นิรโทษกรรมนักโทษการเมือง จากการสัมภาษณ์การ์ตูนนิสต์ คุณศักดา แซ่เอี้ยว (ชาวไทยรัฐ) ให้เหตุผลว่า ด้วยวิธีการนี้ (การสร้างพื้นที่หลอมรวม) ทำให้เขาสามารถถ่ายทอดประเด็นทางสังคมทั้งสองเรื่องไปพร้อม ๆ กันได้ อีกทั้งคุณศักดาให้การสนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมืองของคนเสื้อแดง เขาจึงนิยมส่งสารทางการเมืองผ่านผลงานของตัวเองเสมอ การที่ตัวมาสคอตพูดว่า "ก่อนจะมีคนตายในคุกอีก" สะท้อนถึงคดีอาท้วงส่ง SMS ผู้ต้องขังคดีหมิ่นเบื้องสูงตามมาตรา 112 ที่เสียชีวิตในคุกเมื่อปี 2555

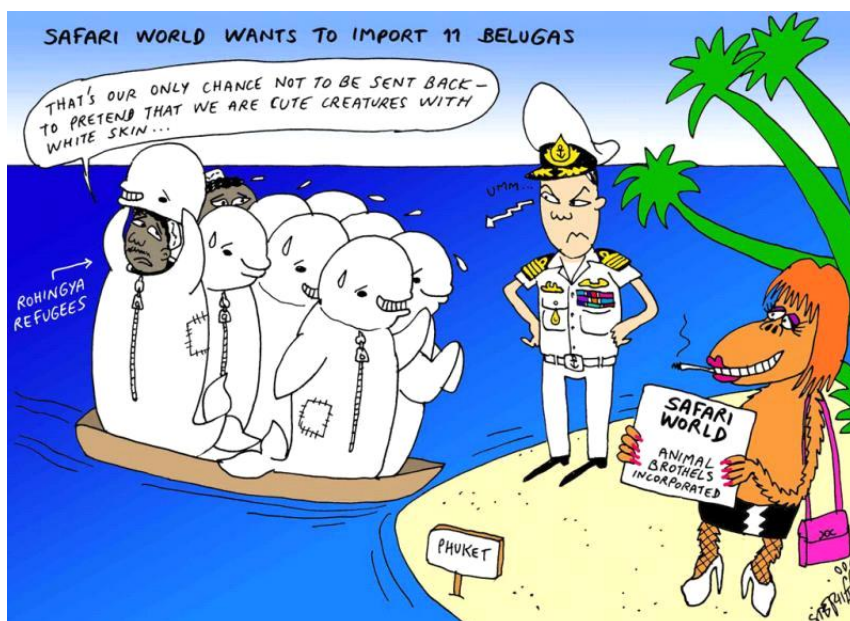
จุดร่วมของสองเหตุการณ์นี้อยู่ที่ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ทางฝั่งผู้อพยพชาวโรฮิงญาถูกกีดกันในประเทศต้นทางเมียนมา และกลายเป็นเหยื่อคำมูขุ้ยในประเทศปลายทาง ขณะที่ทางฝั่งนักโทษคดีการเมือง มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติ เช่น กระบวนการพิจารณาคดี การขาดการแยกแยะระหว่างนักโทษทางความคิดกับนักโทษการเมือง หรือการนำนักโทษการเมืองไปขังรวมกับนักโทษคดีอาญาในเรือนจำพิเศษกรุงเทพที่ถูกขนานนามว่าคุกนรก

การ์ตูนนิสต์สื่อสารเหตุการณ์โรฮิงญาโดยอ้างอิงจากวาทกรรมข่าวที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างเช่นคำกล่าวของนายสุรพงษ์ โตวิจักษณ์ชัยกุล รมว.ต่างประเทศ

"เรื่องนี้ นายกยิ่งลักษณ์ให้ความสำคัญ สั่งให้ทุกหน่วยงานดูแลให้ความสะดวก ให้การรักษาพยาบาลโดยยึดหลักมนุษยธรรมผู้ตกยากลำบาก การจะผลักดันออกไปทันทีคงไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการทำ และการที่จะให้สถานที่พักพิงนั้นคงต้องมาพูดคุยกับองค์กรระหว่างประเทศหลายองค์กร"
(มติชนออนไลน์ 19/01/56)

โดยสรุป การ์ตูนนิสต์เสนอวาทกรรมทางเลือก นำคำกล่าวเรื่องมนุษยธรรมจากตัวแทนของรัฐบาลมาถ่ายทอดเป็นภาพการ์ตูน พร้อมกับโยงเรื่องคดีนักโทษการเมืองซึ่งมีจุดร่วมในประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน

การ์ตูนชิ้นที่ 21 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 31 ม.ค. 2556)

ภาพที่ 88 การ์ตูนชิ้นที่ 21 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 31 ม.ค. 2556

21.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

การกีดกันผู้อพยพโรฮิงญา

21.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน "SAFARI WORLD WANTS TO IMPORT 11 BELUGAS" (ซาฟารีเวิลด์ ต้องการนำเข้าวาฬเบลูก้า 11 ตัว) บนเกาะภูเก็ต จากข่าวไปชาย แม่เล่ายื่นชูป้าย “ซาฟารีเวิลด์ กิจการช่องสัตว์” ทหารเรือไทยที่ยืนคั่นกลางจึงเหมิ่งไปที่เรือที่กำลังแล่นเข้ามา บนเรือมีกลุ่มผู้อพยพโรฮิงญาใส่ชุดปลอมตัวเป็นวาฬเบลูก้า แต่ละคนดูท่าทางลึกลับกลอน คนหนึ่งถอดหมวกออกมาเผยให้เห็นใบหน้าแล้วพูดว่า "โอกาสเดียวของเราที่จะไม่ถูกส่งตัวกลับไปก็คือการปลอมตัวเป็นสัตว์น่ารัก ๆ ที่มีผิวขาว"

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทน มีการนำอัตลักษณ์ของบุคคลในข่าวมาประกอบสร้างตัวการ์ตูน เช่น ‘ชายชาวโรฮิงญา’ มีผิวคล้ำ ผมดำหยิก สวมหมวกกะปิเยาะห์ ‘ทหารเรือไทย’ ใส่เครื่องแบบสีขาวเต็มยศ ส่วนตัวการ์ตูน ‘แม่เล่า’ ใช้รูปสัตว์เพื่อสร้างภาพแทนของสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ มีการตั้งสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของผู้หญิงกลางคืน เช่น การสูบบุหรี่ การแต่งหน้าจัด ทาปากทาเล็บสีชมพูแปร์ตี เพื่อสื่อว่าตัวการ์ตูนนี้ทำธุรกิจสีเทา มีการใช้รหัสสังคม ด้วยการจำลองภาพ

เหตุการณ์ถือป้ายรับแขกจากต่างประเทศที่สนามบิน ในกรณีนี้กลายเป็นแม่เล่าจากซาฟารีเวิลด์มารับ ชาวโรฮิงญาในชุดวาทะเบลูก้าขึ้นเกาะ การ์ตูนนิสต์ได้**สร้างพื้นที่หลอมรวม**ด้วยการผนวกสอง เหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) กรณีชาวโรฮิงญา 200 คนหันหัวเรือเข้าภูเก็ตเพื่อขอความช่วยเหลือ ก่อนเดินทางต่อไป และ 2) กรณีสวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ยื่นขออนุญาตนำเข้าวาทะเบลูก้าจากรัสเซีย มีการใช้มุกตลก **การยึดตามตัวอักษร (Literalism)** กับมุก **มนุษย์กลายเป็นสัตว์ (Humans masquerading as animals)** ด้วยการสร้างภาพชาวโรฮิงญาปลอมตัวเป็นวาทะเบลูก้าตามพาดหัวข่าว ทำให้ภาพที่ปรากฏดูพิลึกพิลั่น น่าตลกขบขัน และยังมีการใช้มุก **ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** โดยให้ตัวการ์ตูนโรฮิงญาที่ถอดหมวกพุดแบบโด่ง ๆ เพื่อสื่อถึงถึงการเหยียดสีผิว การที่ชาวโรฮิงญาปลอมตัวและมีท่าทางลับ ๆ ล่อ ๆ สื่อถึงการลักลอบเข้าเมือง ส่วนแม่เล่าซาฟารีเวิลด์เป็นภาพแทนของขบวนการค้ามนุษย์ เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบทั้งหมดนี้สามารถสรุปใจความได้ว่า ชาวโรฮิงญาถูกเจ้าหน้าที่จับตาได้อย่างเข้มงวดภายใต้แนวทางปิดกั้นและผลักดันของรัฐ ที่มีความหวาดวิตกในเรื่องปัญหาการลักลอบเข้าเมืองและการค้ามนุษย์

ภาพแทนโรฮิงญา

รูปรธรรม: มนุษย์เรือ
นามธรรม: ผู้ลักลอบเข้าเมือง

21.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ทหารเรือไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันทหาร + สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ความมั่นคง+ชาติพันธุ์)

บทวิเคราะห์:

ในการ์ตูนชิ้นนี้ได้**สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ** โดยการผนวกสองเหตุการณ์ในหน้าสื่อ ได้แก่ 1) กรณีที่กลุ่มผู้อพยพชาวโรฮิงญากว่า 200 คนหันหัวเรือเข้าเกาะราชาน้อย จ.ภูเก็ต เพื่อขอความช่วยเหลือก่อนเดินทางต่อไปเมื่อวันที่ 29 ม.ค. และ 2) กรณีที่สวนสัตว์ซาฟารีเวิลด์ขออนุญาตนำเข้าวาทะเบลูก้ากับกรมประมงในเดือน ม.ค. ซึ่งต่อมาได้มีกลุ่มมูลนิธิรักสัตว์ป่าออกมารณรงค์คัดค้าน

เหตุการณ์แรก สามารถหาสัมพันธบทได้จากข่าว “โรฮิงญากว่า 200 คนหันหัวเรือเข้าภูเก็ต ขอน้ำ-อาหารก่อนไปต่อยังจุดหมาย” จากผู้จัดการ Online เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

“เรือผู้อพยพเดินทางออกจากเมียนมาเพื่อไปยังประเทศมาเลเซีย แต่อาหารและน้ำเริ่มหมด จึงได้นำเรือเข้าหาเกาะราชาน้อยเพื่อขอความช่วยเหลือจากชาวบ้าน แต่เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากจึงถูกผลักดันให้มาลอยลำอยู่ที่บริเวณใกล้กับเกาะราชาน้อย และเจ้าหน้าที่ได้แบ่งปันน้ำ

และอาหารให้ชาวโรฮิงญา ชาวโรฮิงญาปรบมือขอบคุณและเดินเครื่องเรือมุ่งหน้าต่อไป” (ผู้จัดการ Online 30/01/56)

ถ้าพิจารณาจากเนื้อหาโดยรวมแล้ว ถือว่าเจ้าหน้าที่ไทยปฏิบัติต่อผู้อพยพชาวตามหลักสิทธิมนุษยชนได้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าจับผิดเนื้อหา ก็พบว่ามีการเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์ โดยชาวโรฮิงญาถูกผลักดันออกจากเกาะราชาใหญ่เนื่องจากที่เกาะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก (ชาวไทยต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ผลักดันชาวโรฮิงญา) ซึ่งการตัดสินใจได้สะท้อนภาพของการเหยียดสีผิวผ่านทางการ์ตูน

และเมื่อลองย้อนดูการให้สัมภาษณ์ต่าง ๆ ของแหล่งข่าวด้านความมั่นคง จะพบว่ามีการใช้กลวิธี บอกปิด และ การให้นิยาม อันนำไปสู่การผลิตซ้ำวาทกรรมในระดับปัจเจกชนทั้งในสื่อออนไลน์และในบทสนทนาในชีวิตประจำวัน ดังเช่นคำกล่าวของ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ดำรงตำแหน่ง ผบ.ทบ. อยู่ในขณะนั้น

“อยากให้มองสองประเด็น คือ 1) ด้านมนุษยธรรม ที่จะต้องดูแลทุกอย่างตามสมควร เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวได้รับผลกระทบจากความยากจน และ 2) ไทยจะต้องดูแลด้านความมั่นคง หากรับคนไว้มากในระยะยาวจะทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้” (ผู้จัดการ Online 21/01/56)

หรือในคำกล่าวของ พญ.คุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์ ผอ.สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม

“จากการตรวจดีเอ็นเอของชาวมุสลิมโรฮิงญากว่า 800 คน ที่ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายครบทุกคนแล้ว ผลการตรวจเบื้องต้นพบว่าบางรายมีสารเสพติดในร่างกาย นอกจากนี้ จากการตรวจดีเอ็นเอของมุสลิมโรฮิงญาหลายครั้งที่ผ่านมา ได้พบข้อน่ากังวลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นในช่วงปี 2552 ซึ่งเป็นยุครัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เจ้าหน้าที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ได้ตรวจพบชาวโรฮิงญาที่ถือบัตรสัญชาติมาเลเซีย กลับเข้ามาก่อเหตุในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้จากการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ ยังพบว่ามีการนำวัตถุระเบิดจากประเทศอินเดียเข้ามาด้วย ซึ่งไม่น่าจะนำเข้ามาได้ จึงน่าสงสัยว่ามีขบวนการช่วยเหลือเคลื่อนย้ายคนกลุ่มนี้หรือไม่” (มติชนออนไลน์ 27/01/56)

จากการอ้างอิงสองคำกล่าวนี้ พล.อ. ประยุทธ์ ได้แสดงการ บอกปิด ชาวโรฮิงญาด้วยการให้เหตุผลในเรื่องความมั่นคงและผลกระทบทางเศรษฐกิจ ขณะที่ พญ.พรทิพย์ ให้นิยาม ว่าชาวโรฮิงญา มีพิรุณ โดยมีการใช้ถ้อยคำโน้มน้าวให้เชื่อว่าชาวโรฮิงญา มีส่วนพัวพันกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยสรุปการตื้นเขินนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ตัวแทนของทางการไทย**บอกปิด**ชาวโรฮิงญา ด้วยเหตุผลเรื่อง**ความมั่นคง** ขณะที่ตัวการ์ตูนนิสต์เองก็ได้**ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ** ด้วยการ**ทำให้เป็นเรื่องตลก** โดยการนำเสนอความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในลักษณะที่**ด้อยกว่า** มีการล้อเลียนชาวโรฮิงญาเรื่องสีผิว และนำไปเปรียบเทียบกับสัตว์อย่างเช่นวาฬเบลูก้า (ตามตรรกะนี้ วาฬเบลูก้าตัวขาหน้าตาน่ารัก จึงเป็นที่ต้องการ ขณะที่ชาวโรฮิงญาผิวคล้ำ หน้าตาไม่น่ารัก จึงไม่เป็นที่ต้องการ)

การตุนโรฮิงญา (2558)

ภาพรวมเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2558

ในปีนี้ รัฐบาล คสช. ที่นำโดยพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต้องเผชิญกับแรงกดดันจากต่างชาติ เนื่องจากปัญหาการค้ามนุษย์และการประมงผิดกฎหมาย ประเทศสหรัฐอเมริกาได้พิจารณาทบทวน TIP Report (ประกาศรายงานประจำปีเรื่องสถานการณ์ค้ามนุษย์) โดยมีการปรับลดอันดับของไทยให้อยู่ในระดับต่ำสุด Tier 3 (ประเทศที่ดำเนินการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำของกฎหมายสหรัฐอเมริกา และไม่มีความพยายามแก้ไขปัญหา) นอกจากนี้ กรณีที่สหภาพยุโรป (อียู) ได้ออกใบเหลืองให้แก่ประเทศไทยในเดือนเมษายนได้กลายเป็นกระแสข่าวครึกโครม เนื่องจากผลการประเมิน IUU (การดำเนินการและมาตรการการแก้ไขปัญหาการประมงผิดกฎหมาย) ของไทยไม่ผ่านเกณฑ์ของอียู ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และเศรษฐกิจของประเทศ

ในเดือนพฤษภาคม กระแสข่าวการค้ามนุษย์โรฮิงญาในพื้นที่ภาคใต้ได้ช่วงชิงพื้นที่สื่อมวลชนนับเดือน เหตุการณ์เริ่มต้นจากการที่เจ้าหน้าที่ตรวจพบหลุมศพจำนวนมากในค่ายกักขังชาวโรฮิงญาบริเวณชายแดนไทย-มาเลย์ ในพื้นที่ตำบลปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา คาดว่าเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งผลการสืบสวนของทางการระบุว่าเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนพัวพัน คดีนี้ถูกจับตามองจากนานาชาติ โดยเฉพาะสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (ยูเอ็นเอชซีอาร์) และประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งรัฐบาลไทยได้แสดงท่าทีเด็ดขาดในการจัดการกับขบวนการค้ามนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เข้มงวดกวดขันกับแนวทางผลักดันผู้อพยพชาวโรฮิงญาออกนอกประเทศ ไม่มีนโยบายที่จะตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว การที่ประเทศต่าง ๆ ในน่านน้ำอันดามัน เช่น บังกลาเทศ เมียนมาร์ ไทย และมาเลเซีย พร้อมใจกันปฏิเสธชาวโรฮิงญา ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านมนุษยธรรมนำไปสู่การหารือในระดับภูมิภาค และการประชุมนานาชาติเพื่อหาทางออก ในวันที่ 29 พ.ค. มีการประชุมร่วม 17 ประเทศเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาค้ามนุษย์ และการอพยพของชาวโรฮิงญา

ในขณะเดียวกัน กระแสต่อต้านชาวโรฮิงญาในโลกออนไลน์ก็กลายเป็นประเด็นร้อนแรงขึ้นมาในเว็บบอร์ดอย่างเช่น Facebook หรือ Pantip มีการเผยแพร่ข้อมูลที่สร้างความเกลียดชัง และมีการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติโดยหยิบยกประเด็นเรื่องความมั่นคง ชาตินิยม ผลกระทบทางเศรษฐกิจลามไปจนถึงเรื่องความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ ตัวอย่างหนึ่งของปฏิบัติการทางสังคมที่เด่นชัด ได้แก่ การปลุกกระแสโจมตีผู้สื่อข่าวช่อง 3 ฐปณีย์ เอียดศรีไชย ที่รายงานสถานการณ์ของ

ผู้อพยพโรฮิงญาแบบเกาะติด พร้อมนำเสนอเรื่องราวที่สลดหดหู่ของกลุ่มผู้อพยพ ทำให้ชาวสังคมออนไลน์บางส่วนไม่พอใจ และวิจารณ์ว่าการที่เรานำเสนอข่าวเช่นนี้ก็เหมือนเป็นการซั๊กซึกเข้าบ้าน

การ์ตูนชิ้นที่ 22 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 5 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 89 การ์ตูนชิ้นที่ 22 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 5 พ.ค. 2558

22.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ความมั่นคง”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติและทำให้ประเทศไทยเสียชื่อ

22.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “THE NEED FOR SUBMARINES RESURFACES...” (ความต้องการเรือดำน้ำรื้อฟื้น) พลเอกประยุทธ์กับนายพลปลาฉลามยืนอยู่บนแผนที่ประเทศไทย มือด้านหนึ่งผายไปที่ค่ายกักกันโรฮิงญา ส่วนมืออีกด้านหนึ่งชี้ไปที่เรือของผู้อพยพชาวโรฮิงญา พลเอกประยุทธ์พูดว่า “นายพลปลาฉลาม ดูลิสบอนนี้ประเทศไทยเสียชื่อเสียงหมด ถ้าเรามีเรือดำน้ำล่ะก็ เราจะได้จมมนุษย์เรือโรฮิงญาเหล่านี้ก่อนที่พวกเขาจะไปถึงชายแดนไทย-มาเลเซีย” นายพลปลาฉลามเสนอแนะว่า “ให้เราฟ้อง ‘ภูเก็ตวาน’ อีกดีไหมครับ?”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคลและรหัสวัตถุ** ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ (รัฐบาล คสช.) และพลเอกฉัตรชัย (กองทัพเรือ) เป็นภาพแทนของผู้มีอำนาจรัฐ การ์ตูนนิสต์**สร้างพื้นที่หลอมรวม** มีการผนวก 3 ประเด็นที่เกี่ยวกับความมั่นคง ได้แก่ 1) กรณีผู้อพยพโรฮิงญา 2) แผนการจัดซื้อเรือดำน้ำ และ 3) กรณีการฟ้องร้องเว็บไซต์ก๊อปปี้ทวิตเตอร์ มีการใช้**มุขการจูงใจให้คิด (Suggestion)** ตัวการ์ตูนทั้งคู่ยืนอยู่ ณ ใจกลางแผนที่ประเทศไทย มีธงชาติไทยปักอยู่ด้านหลัง เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงแนวคิดชาตินิยม อันประกอบด้วยความรู้สึกรักหวงแหนดินแดน และการกีดกันคนต่างชาติ รูปโครงกระดูกในกรงที่อยู่ตรงปลายแผนที่เป็นนามนัย (metonymy) ที่สื่อถึงผู้เสียชีวิตในค่ายกักกันชาวโรฮิงญาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ มีการใช้**มุขกอธิพจน์ (Hyperbole)** ควบคู่กับ **คำพูดที่น่าหัวเราะ (The absurd remark)** และ**มุขจับแพะชนแกะ (Non sequitur)** โดยการเสียดสีวาทกรรมความมั่นคงของประเทศไทย ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ต้องการจมนเรือผู้อพยพให้ปัญหาจบ ๆ ไป ขณะที่พลเอกฉัตรชัยเสนอแนะให้ฟ้องนักข่าวก๊อปปี้ทวิตเตอร์ที่กำลังมีคดีกับกองทัพเรืออยู่

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: มนุษย์เรือ / โครงกระดูก

นามธรรม: เหยื่อสังเว

22.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / สถาบันทหาร

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ความมั่นคง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนนิสต์**สะท้อนวาทกรรมความมั่นคง**ของประเทศไทย ที่มองว่าปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา มีผลกระทบต่อความมั่นคงและภาพลักษณ์ของประเทศ ตัวอย่างวาทกรรมข่าวที่มีความเชื่อมโยงกัน ได้แก่ พาดหัวข่าว **“ทบ.ย้ำปัญหาโรฮิงญา กระทบความมั่นคง-ภาพลักษณ์”** (ไทยพีบีเอส 05/05/58) พ.อ.วินัย สุวาริ โฆษกกองทัพบก ระบุว่า

“นายกรัฐมนตรี ได้มีข้อกำชับการปฏิบัติหน้าที่แก่ปัญหาขบวนการค้ามนุษย์และหลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย ต้องเป็นไปตามนโยบายรัฐบาล เนื่องจากกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น กระทบต่อความมั่นคงอย่างร้ายแรงและมีผลต่อภาพลักษณ์ของประเทศ”

และเมื่อติดตามดูทัศนคติของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญา จะพบเห็นการ**บอกปิดตลอด** เช่น ก่อนปี 58 พล.อ.ประยุทธ์เคยกล่าวทำนองว่า **“หวั่นรับคนไว้มากเกิดปัญหา”**

(ผู้จัดการ Online 21/01/56) และในภายหลัง พล.อ.ประยุทธ์เน้นย้ำว่า “ไม่ตั้งศูนย์พักพิงเพราะไม่มีงบประมาณดูแล”(ทีนิวส์การเมือง 14/05/58)

ทั้งนี้ การ์ตูนนิสต์ได้เสียดสีทำที่แบบอำนาจนิยมของรัฐบาล คสช. โดยการเชื่อมโยงเหตุการณ์ 3 อย่างเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) ปัญหาการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญา 2) กรณีที่กองทัพเรือได้ฟ้องร้องนักข่าวเว็บไซต์ภูเก็ตทวาม และ 3) ความพยายามของกองทัพที่จะจัดซื้อเรือดำน้ำ โดยการโยงเรื่องจัดซื้อเรือดำน้ำมาถล่มเรือชาวโรฮิงญานั้นเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องแบบอติพจน์ (การกล่าวเกินจริง) เพื่อตอกย้ำว่า พลเอกประยุทธ์ให้น้ำหนักกับเรื่องความมั่นคงของประเทศชาติ ให้ความรู้สึกว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้บุกรุกที่ต้องผลักดันออกไปจากเขตแดนประเทศไทย

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ จากคำกล่าวต่าง ๆ ของตัวแทนฝ่ายการเมืองและฝ่ายทหาร ที่หยิบยกประเด็นเรื่องความมั่นคงมาใช้เป็นเหตุผลในการ บอกปิด ผู้อพยพชาวโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 23 โดย เชีย จาก ไทยรัฐ (วันที่ 6 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 90 การ์ตูนชิ้นที่ 23 ผลงานโดย เชีย (ไทยรัฐ) วันที่ 6 พ.ค. 2558

23.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์

23.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน "การมองคนไม่ใช่คน เห็นเป็นแค่ทาสและสินค้า..." ด้านหน้ามีเจ้าหน้าที่กู้ภัย 2 คนกำลังลำเลียงศพชาวโรฮิงญา ด้านหลังมีเจ้าหน้าที่กู้ภัยและตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ก้มดูร่างผู้เสียชีวิตในหลุมศพ เจ้าหน้าที่ ตชด. ผงะเอามือป้องปาก มุมซ้ายล่างมีตัวมาสคอต 2 ตัว ตัวซ้ายถือป้าย "หนีร้อนมาพึ่งเย็น" ตัวขวากล่าวว่า "ต้องเจอกับนรกบนดิน"

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้เล่าเรื่องแบบสัจนิยม โดยสะท้อนภาพเหตุการณ์ขณะที่เจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้นค่ายกักกันชาวโรฮิงญาในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียและพบหลุมศพ มีการใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพ ตัวแสดงต่าง ๆ มีการนำรหัสวัตถุเช่นผ้าห่อศพมาใช้สร้างภาพแทนเหยื่อข้ามมนุษย์ชาวโรฮิงญา มีการนำสัญลักษณ์เครื่องแบบมาสร้างภาพแทนเจ้าหน้าที่กู้ภัยและเจ้าหน้าที่ ตชด. เจ้าหน้าที่แต่ละคนดูหน้าตาเศร้าสร้อยสื่อถึงเหตุการณ์สะเทือนใจ การที่เจ้าหน้าที่รายหนึ่งเอามือป้องปาก นอกจากจะแสดงถึงอาการตื่นตระหนกแล้ว ยังอาจสื่อถึงถึงความลึกลับโหด เนื่องจากคดีนี้มีเจ้าหน้าที่เข้าไปพัวพัน การ์ตูนนิสต์ใช้มุมมองความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) ขึ้นต้นด้วยคำพูดแทงใจดำ "การมองคนไม่ใช่คน เห็นเป็นแค่ทาสและสินค้า" มีการใช้รหัสวัฒนธรรม ประกอบกับการใช้มุกคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) ด้วยการนำสำนวนไทย ได้แก่ "หนีร้อนมาพึ่งเย็น" และ "นรกบนดิน" มาจับคู่กันเพื่อสื่อถึงสถานการณ์ที่ชาวโรฮิงญาหนีจากที่ที่มีความเดือดร้อน (เมียนมา) มาอาศัยอยู่ในที่มีความสงบสุข (ไทย) แต่กลับต้องมาเผชิญกับทุกข์เข็ญ กลายเป็นเหยื่อข้ามมนุษย์

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

เหยื่อผู้เสียชีวิต

นามธรรม:

ผู้ลี้ภัย / เหยื่อข้ามมนุษย์

23.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

ขบวนการข้ามมนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

ในการ์ตูนชิ้นนี้ เอเชีย ไทยรัฐ ได้สะท้อนปัญหาการข้ามมนุษย์ชาวโรฮิงญาในพื้นที่ภาคใต้ มีการนำภาพและเนื้อข่าวมาประกอบสร้างเป็นการ์ตูน ได้แก่ ความนำข่าวจาก นสพ.ไทยรัฐ วันที่ 5 พ.ค. "เผยเส้นทางนรก 'โรฮิงญา' จากยะไข่ถึงสะเดา ชีวิตอยู่ในกำมือนายหน้า" และภาพจากข่าวหน้าหนึ่ง

จาก นสพ.ไทยรัฐ วันที่ 6 พ.ค. "เจออีก 70 หลุมศพฝังโรฮิงญา" ขณะที่เจ้าหน้าที่และมูลนิธิกู้ภัยลงพื้นที่เกาะโต๊ะกระ จ.พังงา เพื่อตรวจค้นค่ายกักกันชาวโรฮิงญา และพบหลุมศพจำนวน 10 หลุม

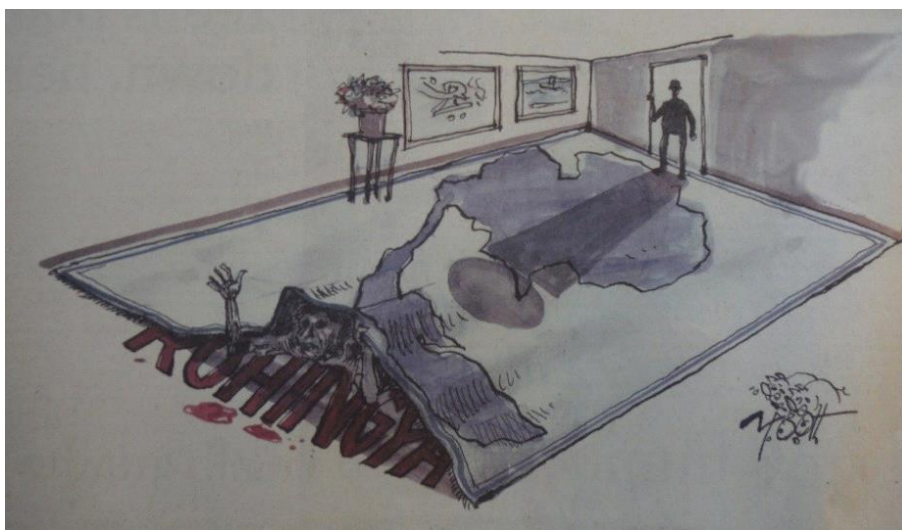
ข้อความกำกับในการ์ตูน "การมองคนไม่ใช่คน เห็นเป็นแค่ทาสและสินค้า" ตรงกับนิยามของ 'การค้ามนุษย์' เป็นการก่ออาชญากรรมโดยการถือเอามนุษย์เป็นสินค้าในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นผลประโยชน์ของตนหรือองค์กรอาชญากรรม นับเป็นการค้าทาสรูปแบบใหม่ที่อาศัยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนกลุ่มเสี่ยง เช่น ผู้ยากไร้ชนกลุ่มน้อย ชนพื้นเมือง เด็กและสตรี มาแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในกรณีของการค้ามนุษย์โรฮิงญา เมื่อวิเคราะห์จากข่าวตั้งแต่ปี 2552-จนถึงปี 2558 ทางฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายความมั่นคงได้ บอกปิดผู้อพยพชาวโรฮิงญาไปโดยตลอด แต่ไม่ได้มีการจัดการกับขบวนการค้ามนุษย์ที่เป็นอีกหนึ่งต้นตอปัญหาอย่างจริงจัง

แต่หลังจากที่ไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตค้ามนุษย์ มีการค้นพบค่ายกักกันชาวโรฮิงญาใกล้ชายแดนไทย-มาเลย์ รัฐบาล คสช. ก็ได้แสดงท่าทีจริงจังในการจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ พล.ต.สรรเสริญ แก้วกำเนิด รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ให้สัมภาษณ์ต่อกรณีปัญหานี้ว่า

"รัฐบาลไทยชุดปัจจุบัน มีความมุ่งมั่นชัดเจนที่จะกำจัดขบวนการค้ามนุษย์ในทุกรูปแบบ และสกัดกั้นไม่ยอมให้ใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านหรือจุดพักแรงงานผิดกฎหมาย หากผลการสืบสวนขยายผลไปยังบุคคล หรือกลุ่มบุคคลใด ไม่ว่าจะเป็นพลเรือนหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องได้รับโทษขั้นเด็ดขาด โดยเฉพาะหากเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ จะต้องได้รับโทษทั้งอาญาและวินัย เพราะคนชั่ว คนโกงที่หากินกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ต้องไม่มีที่ยืนในสังคมไทย" (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 03/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้ **นำเสนอวาทกรรมทางเลือก** ชูประเด็นเรื่อง **มนุษยธรรม** โดยสะท้อนภาพข่าวการพบหลุมฝังศพชาวโรฮิงญาซึ่งเป็นเรื่องน่าสะเทือนใจ พร้อมกับให้ข้อคิดสอนใจเรื่องมนุษยธรรม และให้ข้อสรุปเกี่ยวกับนิยามของการค้ามนุษย์

การ์ตูนชิ้นที่ 24 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 6 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 91 การ์ตูนชิ้นที่ 24 ผลงานโดย ยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 6 พ.ค. 2558

24.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ำมนุษย์”

การค้ำมนุษย์โรฮิงญาเป็นปัญหาที่ถูกชกไว้ได้พรม

24.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ชายคนหนึ่งเปิดประตูห้องเข้ามาพร้อมกับส่องไฟฉาย แสงไฟที่มีรูปร่างคล้ายเครื่องหมายอัศเจรีย์ทาบทับอยู่บนพรมรูปแผนที่ประเทศไทย ตรงปลายพรมถูกแฉกขึ้นมาเห็นศพชาวโรฮิงญาขมื่อฟอง

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้มุกตัวละครไม่รู้ตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้น ในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (Character unaware of something the reader can see) และมีการใช้รหัสวัฒนธรรมผ่านสำนวน 'ปัญหาได้พรม' (หรือ ขยะได้พรม) เพื่อสื่อถึงปัญหาการค้ำมนุษย์โรฮิงญาในพื้นที่ภาคใต้ที่ถูกเก็บงำมานาน เป็นปัญหาที่หมักหมม คาราคาซัง มีการใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) โดยศพที่แฉกพรมโผล่ขึ้นมาตรงทิศใต้นั้นปรากฏอยู่เบื้องหน้าผู้อ่านพอดี แสดงถึงการเปิดโปงความผิดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ ตัวอักษรโรฮิงญา มีสีแดงและมีแต้มเหมือนหยดเลือด แสดงถึงความสูญเสีย ชายหนุ่มยืนอยู่บนทิศเหนือของแผนที่อาจจะสื่อถึงผู้นำหรือผู้มีอำนาจรัฐ แสงไฟฉายส่องไปไม่ถึงจุดเกิดเหตุ แสดงว่าปัญหานี้เกิดขึ้นในพื้นที่ไกลปืนเที่ยง ผู้นำจึงไม่สามารถสอดส่องดูแลได้อย่างทั่วถึง แสงไฟฉายที่มีรูปร่างเหมือนเครื่องหมายอัศเจรีย์เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการตกตะลึงกับเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เหยื่อผู้เสียชีวิต

นามธรรม: เหยื่อค้ำมนุษย์

24.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ชาตินิยม)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้ได้โต้ตอบวาทกรรมชาตินิยมของสถาบันการเมือง จากการสังเกตวาทกรรมข่าวโรฮิงญาตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา ตัวแทนของรัฐบาล ทหาร หรือเจ้าหน้าที่ มักจะแสดงทัศนคติในเชิง บอกปิด ข้อกล่าวหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน และเสียงที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับประเด็นการค้ำมนุษย์ เนื่องจากเป็นห่วงภาพลักษณ์ของประเทศ

แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อเนื่องกับวิกฤตไทยค้ำมนุษย์ ในช่วงเดือน เม.ย. 58 พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้ประกาศให้ 'การป้องกันปราบปรามการค้ำมนุษย์' เป็นวาระแห่งชาติต่อด้วยเหตุการณ์ที่อียูแจกใบเหลืองประมงไทย ฉะนั้นการเปิดโปงขบวนการค้ำมนุษย์โรฮิงญาในช่วงเดือน พ.ค. จึงกลายเป็นประเด็นร้อนที่สื่อให้ความสนใจ ซึ่งปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนพัวพันอยู่หลายคน ถือเป็นภารกิจวาทกรรมต่าง ๆ ที่รัฐเคยกล่าวอ้าง ทำให้รัฐต้องทบทวนท่าที เพราะว่ามี การให้นิยามว่าโรฮิงญาเป็นปัญหา หรือ การบอกปิดว่าปัญหาเกิดจากประเทศต้นทาง (เมียนมา) แต่เพียงอย่างเดียว หรือแม้แต่การปิดข่าว นำไปสู่การละเลยปัญหาที่เกิดขึ้นจากทางฝั่งเจ้าหน้าที่ไทย เป็นการชุกปัญหาไว้ได้พรมเหมือนดั่งในภาพการ์ตูน

ตัวอย่างคำกล่าวของทางการไทยที่สะท้อนถึงความเป็นห่วงเรื่องชื่อเสียงภาพลักษณ์ของประเทศ ได้แก่ คำกล่าวของนายอนุสิษฐ คุณากร เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช)

"ได้รับรายงานกรณีพบ 30 ศพชาวโรฮิงญาใกล้ชายแดนมาเลเซียแล้วซึ่งมีความเป็นไปได้ที่กรณีนี้จะเกี่ยวข้องกับขบวนการค้ำมนุษย์ แต่ยังไม่ขอสรุป หรือให้นำหนักในประเด็นใดเป็นพิเศษ ต้องรอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบสวนให้ชัดเจนอีกที อย่างไรก็ตาม เท่าที่ดูน่าจะเป็นขบวนการ แต่ตอนนี้เราต้องหาต้นตอให้ได้ก่อนและเรื่องนี้ต้องเร็ว เพราะข่าวที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นผลดีกับไทย ดังนั้นการ

ดำเนินการของภาครัฐก็ต้องเร่งดำเนินการโดยเร็วที่สุด ต้องเอาความจริงให้ปรากฏออกมาก่อน" (ไทยโพสต์ 03/05/58)

สอดคล้องกับคำกล่าวของ พล.อ.ประยุทธ์ นายกรัฐมนตรี ดังนี้

"ในส่วนของชาวโรฮิงญาที่จับกุมได้นั้นขณะนี้กำลังหาสถานที่พักพิงให้ เพราะคนเหล่านี้ถือว่ามีคามผิดกฎหมายในเรื่องการหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งกว่าจะพิจารณาคดีเสร็จก็ต้องเข้าไปอยู่ในพื้นที่ กักกันและควบคุมแต่ไม่ได้คุมขัง ก็ต้องดูแลจัดหาที่สามารถรับประทานได้ตามหลักของศาสนา ซึ่งถือ ว่าเป็นภาระของประเทศไทย ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะต่างชาติจับตาอยู่ ถ้ามีการประโคมข่าว ออกไปมาก ๆ ก็ไม่น่าจะดีนักเนื่องจากเป็นเรื่องของขบวนการข้ามชาติ" (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 07/05/58)

ในทางกลับกัน ถ้าย้อนไปดูคำกล่าวของตัวแทนกลุ่มสิทธิมนุษยชนเมื่อเดือน เม.ย. นาย Matthew Smith ผู้อำนวยการของ Fortify Rights ได้วิพากษ์เรื่องความย่อหย่อนและไม่โปร่งใสของ ทหารไทย ดังนี้

"รัฐบาลทหารของพลเอกประยุทธ์ก็รับรู้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ และทั้งยังได้สัญญาว่าจะจัดการลงโทษพวกนี้ แต่ทว่าการดำเนินคดีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการค้า มนุษย์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่รัฐในปีที่แล้วนี้นั้นน้อยกว่าปีก่อนเสียอีก คนที่ถูกชักพาให้เข้า ประเทศไทย หรือพุด่าง ๆ ว่าเป็นเหยื่อขบวนการเหล่านี้ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก" (กรุงเทพธุรกิจ 05/05/58)

วาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับสำนวน ‘ซุกปัญหาไว้ใต้พรม’ ที่เป็นใจความหลักของ การ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่ บทบรรณาธิการของไทยรัฐ วันที่ 9 พ.ค.

"การค้ามนุษย์โรฮิงญาในประเทศไทย ที่ถูกเก็บงำเป็นความลับของทางราชการมาเป็น เวลานาน ถึงวันนี้ต้องถือว่า “กรูแตก” หลังจากที่ถูกพบศพผู้อพยพ 26 ศพ และระดมกำลังลง ตรวจสอบในพื้นที่ยังจุดค้นก็ยิ่งเจอหลักฐานใหม่ ๆ รวมทั้งหลุมฝังศพ 70 แห่ง ตามบริเวณชายแดน ติดต่อมาเลเซีย พร้อม ๆ กับการออกหมายจับผู้ต้องหา และย้ายล้างบางตำรวจในพื้นที่สื่อและองค์กร ต่างประเทศเคยเปิดโปงว่ามีแก๊งค้ามนุษย์นับสิบ ๆ แห่งในประเทศไทยคอยรับ ชาวโรฮิงญาและส่ง ขายต่อในต่างประเทศ แต่รัฐบาลที่ผ่าน ๆ มาไม่สนใจ เพิ่งจะมีการเปิดเผยใน ขณะนี้ว่าขบวนการ ค้ามนุษย์ที่เรียกว่านายหน้าใหญ่ ต้องจ่ายส่วยให้เจ้าหน้าที่จังหวัดต่าง ๆ เฉพาะที่สงขลาเดือนละ

2 ล้านบาท เพื่ออำนวยความสะดวกนับเป็นครั้งแรกที่ทางราชการของไทย ยอมรับว่ามีขบวนการค้ามนุษย์โรฮิงญาอยู่ในประเทศไทย และมีข้าราชการหลายฝ่ายเกี่ยวข้อง อาจจะเป็นฐานะผู้สมรู้ร่วมคิด หรือในฐานะผู้เรียกรับส่วย แลกกับการหลบหลับตาทำไม่รู้ไม่ชี้ แต่รายชื่อผู้ต้องหา 8 คน ทำให้บางฝ่ายสงสัยว่าเป็นแค่ตัวประกอบ เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นจึงหวังว่ารัฐบาล และ สตช. จะดำเนินการเรื่องนี้โดยตรงไปตรงมา ตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรี โดยไม่ละเว้นผู้ใด แม้จะเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูง หรือผู้มีอิทธิพลแค่ไหนก็ตาม กระทรวงการต่างประเทศ สหรัฐฯกำลังจับตาอยู่ การสอบสวนดำเนินคดีจะโปร่งใส ตรงไปตรงมา และน่าเชื่อถือหรือไม่? ก่อนที่จะปรับอันดับของไทยเรื่องค้ามนุษย์ ในรายงานฉบับใหม่มีถุนายนนี้” (ไทยรัฐ 09/05/58)

โดยสรุปการตุนชิ้นนี้ได้ตอบวาทกรรมการเมือง เสียตสีแนวคิดชาตินิยมของทางการไทยหรือเจ้าหน้าที่ที่เป็นห่วงภาพลักษณ์ของประเทศชาติและเก็บงำปัญหาการค้ามนุษย์จนกระทั่งมีการเปิดโปงกันขึ้นมา ซึ่งตรงกับสำนวนไทยที่ว่า “ซุกปัญหาไว้ใต้พรม”

การ์ตูนชิ้นที่ 25 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 8 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 92 การ์ตูนชิ้นที่ 25 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 8 พ.ค. 2558

25.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

ปัญหาการค้ามนุษย์ถูกเปิดโปง พบเจ้าหน้าที่พัวพันกับขบวนการค้ามนุษย์

25.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน "THAILAND'S HUMAN TRAFFICKING CLOSET" (การค้ำมนุษย์ที่ซุกซ่อนอยู่ในประเทศไทย) พลเอกประยุทธ์เปิดประตูออกมาพบว่ามีโครงกระดูกกรวดกราวในห้องลับนั้นยังมีเหยื่อค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญาน้ำตาไหล ยื่นมือขอความช่วยเหลือ และจระเข้ตัวหนึ่งพูดว่า "ไม่โปรดอย่าย้ายผมเข้ากรุเลยครับท่าน!" พลเอกประยุทธ์ที่โดนหัวกะโหลกแดงใส่หัว ท่าทางหงุดหงิด กล่าวว่า "เห็นไหม? เพราะอย่างนี้ประเทศไทยถึงต้องมีเผด็จการไงเล่า!"

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสต่าง ๆ ในการสร้างภาพแทนตัวการ์ตูน ใช้รหัสบุคคลในการสร้างตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์และชาวโรฮิงญา 'พลเอกประยุทธ์' ไว้ผมแสกข้าง ใส่ชุดราชปะแตนตัวเก่ง 'ชายชาวโรฮิงญา' มีผิวคล้ำ คนหนึ่งใส่หมวกกะปิเยาะห์ อีกคนหนึ่งใส่ผ้าโพกหัว มีการใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตำรวจ ทหาร เหยื่อชาวโรฮิงญา และประเทศไทย 'จระเข้' เป็นสัตว์น้ำที่ชอบลากเหยื่อลงไปกินในน้ำ และมันสามารถกินคนได้ ในเชิงสัญลักษณ์ จระเข้สื่อถึงความเจ้าเล่ห์เพทุบาย หรือคนโกง การที่จระเข้มีสีน้ำตาลคล้ายกับสีากิบนเครื่องบินตำรวจ สื่อถึงถึงตำรวจกังฉินที่เข้าไปพัวพันกับขบวนการค้ำมนุษย์ 'ตัวเหี้ย' ในวัฒนธรรมไทยสื่อถึงคนชั่ว อมนุษย์ หรือตัวช่วย การที่ตัวเหี้ยมีสีเขียวอาจสื่อถึงถึงทหารแตกแถวที่ทำเรื่องไม่ดี รูปสัญลักษณ์ 'โครงกระดูก' กำกับด้วยคำว่า 'ROHINGYAS' สื่อถึงเหยื่อผู้เสียชีวิตชาวโรฮิงญา รูปสัญลักษณ์ 'ธงชาติไทย' ที่พื้นผ้าขาววินและเสาหัก สื่อถึงถึงถึงความเสียหายต่อภาพลักษณ์ของประเทศ การ์ตูนนิสต์ใช้มุก 3 อย่างในการถ่ายทอดเรื่องราว ได้แก่ 1) มนุษย์กลายร่างเป็นสัตว์ (Humans masquerading as animals) โดยใช้สัญลักษณ์รูปสัตว์เลื้อยคลานเช่นจระเข้และเหี้ยเพื่อสื่อถึงเจ้าหน้าที่กังฉินที่พัวพันกับคดีค้ำมนุษย์ 2) ใช้มุก การยึดตามตัวอักษร (Literalism) ด้วยการนำสำนวนอังกฤษ "Skeletons in the closet" (โครงกระดูกในตู้เสื้อผ้า) มาถ่ายทอดเป็นรูปภาพเพื่อสื่อถึง ความลับที่น่าอับอาย เรื่องอื้อฉาวที่ซุกซ่อนอยู่ และ 3) ใช้มุก ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) เพื่อเสียดสีผู้มีอำนาจ ตัวการ์ตูนใช้คำพูดโด่งดังอย่างเช่น พลเอกประยุทธ์พูดว่า "เพราะแบบนี้ไทยถึงต้องมีเผด็จการ" หรือจระเข้(ตำรวจ)พูดว่า "อย่าย้ายผมเข้ากรุเลยครับท่าน" โดยสรุปการใช้ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์เปิดประตูแล้วเจอกระดูกกรวดกรุลงมาทับจึงหมายถึงการเปิดโปงความลับ หรือการตีแผ่เรื่องอื้อฉาว ซึ่งเป็นปัญหาหมักหมมที่พลเอกประยุทธ์ต้องเผชิญในฐานะผู้นำประเทศ ส่วนจระเข้(ตำรวจกังฉิน)ร้องขอความปรานี ขณะที่ตัวเหี้ย(ทหารแตกแถว)แอบแผ่นออกไปเงียบ ๆ สื่อถึงถึงการเลือกปฏิบัติในการจัดการกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจกังฉินถูกโยกย้าย แต่ทหารแตกแถวกลับลอยนวล

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา / โครงกระตูก

นามธรรม: เขื่อนค้ำมนุษย์

25.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (อำนาจนิยม) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของรัฐไทย จากกรณีปัญหาการค้ำมนุษย์โรฮิงญาซึ่งมีเจ้าหน้าที่เข้าไปพัวพัน โดยคำพูดล้อเลียนของตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ "เห็นไหม? เพราะอย่างนี้ประเทศไทยถึงต้องมีเผด็จการ!" มีความเชื่อมโยงกับพาดหัวข่าวของสำนักข่าวเนชั่น วันที่ 6 พ.ค. "นายกฯ ใช้เวลา 10 วันแก้ปัญหาโรฮิงญา หากติดขัดเตรียมงด ม.44 ให้" ขณะที่ตัวการ์ตูนจะเข้และตัวเหยียดสะท้อนถึงกรณีที่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปพัวพันกับขบวนการค้ำมนุษย์ อ้างอิงจากวาทกรรมข่าวต่าง ๆ ที่ระบุถึงการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ ชาวแระกระบุว่ามีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจครั้งใหญ่

"สมัยศ พุ่มพันธุ์ม่วง ผบ.ตร. ลงนามคำสั่งย้ายด่วน ตร.พื้นที่ภาคใต้ - ปคม. (กองบังคับการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์) 38 ราย เข้ามาปฏิบัติราชการที่ศูนย์ปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีผลตั้งแต่วันที่ 7 พ.ค.58 คาดสาเหตุจากปัญหาค้ำมนุษย์โรฮิงญา" (สำนักข่าวอิศรา 06/05/58)

ในคอลัมน์อินไซด์ตำรวจ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก ตั้งข้อสงสัยว่า มีการโยกย้ายตำรวจ แต่กลับไม่มีการโยกย้ายทหาร

กรณีโรฮิงญาในส่วนของตำรวจเคลื่อนไหวโยกย้ายกันไปบ้างแล้ว แต่ในฝ่ายทหารยังไม่เห็นว่ามี การดำเนินการไปอย่างไรบ้างแล้ว น่านน้ำอันตามันภาคใต้ฝั่งตะวันตกมี 'กองเรือภาคที่ 3' รับผิดชอบพื้นที่ ไม่รู้ด้วยเหตุผลกลใด 'เครือข่ายค้ำมนุษย์' จึงใช้พื้นที่เป็นเส้นทางขน 'โรฮิงญา' ได้" (คมชัดลึก 09/05/58)

จะเห็นได้ว่าในรัฐบาล คสช. ซึ่งเป็นรัฐบาลทหารที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี มีลักษณะการบริหารงานแบบอำนาจนิยม ตัวอย่างเช่น การประกาศใช้มาตรา 44 เป็นกลไกพิเศษในการจัดการปัญหาและเงื่อนไขต่าง ๆ จนนำไปสู่ข้อวิจารณ์ ดังเช่นคำกล่าวในบทความของผู้จัดการสุดสัปดาห์

"ม.44 ให้อำนาจหัวหน้า คสช. ล้มฟ้า พล.อ.ประยุทธ์ สามารถสั่งการจัดการปัญหาทุกสิ่งอย่างอย่างเบ็ดเสร็จ แต่ในขณะเดียวกัน อำนาจตาม ม.44 ก็เป็นการรวมศูนย์อำนาจที่เปรียบเสมือนดาบสองคม" (ผู้จัดการสุดสัปดาห์ 06/04/58)

ข้อดีของวาทกรรมอำนาจนิยมที่ปรากฏนี้ก็คือ การสั่งการของ พล.อ.ประยุทธ์ นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเด็ดขาดฉับไว แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อครหาว่ากระบวนการลงโทษขาดความโปร่งใส มีการเลือกปฏิบัติ โดยมีการตั้งข้อสงสัยว่า คสช. ละเว้นเจ้าหน้าที่ทหารผู้กระทำผิด ซึ่งตัวแทนของกองทัพได้บอกปิดข้อกล่าวหาดังกล่าว ตัวอย่างเช่นคำให้สัมภาษณ์ของ พ.อ.วินัย สุวาริ โฆษก คสช. ดังนี้

"ขณะนี้ ยังไม่ได้มีการออกหมายจับนายทหารยศพันตรี กรณีเข้าไปมีส่วนพัวพันกับการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญา อย่างที่มีกระแสข่าวออกมา กรณีนี้เป็นข้อมูลที่ยังคลาดเคลื่อน ล่าสุดยังไม่มีข้อมูลว่า มีนายทหารเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรณีที่มีพยานอ้างว่า ทหารเข้าไปเรียกรับผลประโยชน์ ส่วนการปรับเปลี่ยนโยกย้ายการทำงานของนายทหารระดับผู้ใหญ่ นั้น เป็นไปตามความเหมาะสม เพื่อการปฏิบัติงานที่เข้มข้นกว่าเดิม ไม่ควรมองว่า ทหารระดับผู้ใหญ่รายนั้นมีความผิด แต่หากพบว่า มีทหารเข้าไปเกี่ยวข้องกับขบวนการนี้จริง จะมีการดำเนินการเอาผิดอย่างจริงจัง" (เนชั่นทีวี 07/08/58)

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างวาทกรรมของ พล.อ.ประยุทธ์ ที่มีการบอกปิด เมื่อนักข่าวถามว่า ตำรวจและทหารที่เกี่ยวข้องกับคดีนี้จะดำเนินการอย่างไร พล.อ.ประยุทธ์ ตอบอย่างฉุนเฉียวว่า

"โถ้เอ๊ย มาถามแบบนี้ทำไมวะ ถามให้มีเรื่องนี้หว่า สำหรับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เราก็จะลงโทษ เป็นผู้บังคับบัญชาคนไม่ลงโทษคนได้ยังไงวะ ถ้ารู้ก็ลงโทษหมดแหละ"

เมื่อนักข่าวถามต่อว่า มีทหารเข้าไปเกี่ยวข้องมากหรือไม่ พล.อ.ประยุทธ์ กล่าวเสียงดังว่า

"ไม่รู้ เขากำลังสอบอยู่" (คมชัดลึก 08/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของรัฐบาลทหารที่มีแนวคิดในการจัดการปัญหาแบบอำนาจนิยม ในขณะที่ทางฝั่งการ์ตูนนิสต์เองก็ได้ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก อาจกล่าวได้ว่าการล้อเล่นกับผู้เสียชีวิตชาวโรฮิงญาเป็นการไม่ให้เกียรติผู้เสียชีวิต และเข้าข่ายละเมิดจริยธรรมหนังสือพิมพ์ข้อ 15 ที่ว่า "ในการเสนอข่าวหรือภาพใด ๆ หนังสือพิมพ์ต้องคำนึงมิให้ล่วงละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่ตกเป็นข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ความคุ้มครองอย่างเคร่งครัดต่อสิทธิมนุษยชนของเด็ก สตรีและผู้ด้อยโอกาส"

การ์ตูนชิ้นที่ 26 โดย เชีย จาก ไทยรัฐ (วันที่ 8 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 93 การ์ตูนชิ้นที่ 26 ผลงานโดย เชีย (ไทยรัฐ) วันที่ 8 พ.ค. 2558

26.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ำมนุษย์”

เหยื่อค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญาถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

26.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “ค่ายกักกันมนุษย์...!” ฝั่งซ้ายมีชาวโรฮิงญาผอมโทรม หน้าตาหดหู่ ถูกคุมขังอยู่ในค่ายกักกัน โดยมีนักเลงถือป้าย ‘ขบวนการค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญา’ ยืนคุมอยู่ด้านหน้า ฝั่งขวามี สปช. (สภาปฏิรูปแห่งชาติ) ใส่สูทภูมิฐาน หน้าตายิ้มแย้ม ยกมืออย่างพร้อมเพรียงกัน โดยมีนายเทียนฉาย ประธาน สปช. ถือป้าย ‘ขบวนการโหวตผ่าน รธน.’58 แลกเก้าอี้’ อยู่ด้านหน้า เขาเหลือบตาไปดูกลุ่ม สปช. ข้างหลังอย่างมีเลศนัย ตรงมุมขวาล่างมีตัวมาสคอต 2 ตัว ตัวหนึ่งชูป้าย ‘มองคนเป็นทาส’ อีกตัวหนึ่งพูดว่า “ช่วยเห็นแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์”

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนบุคคลในข่าว มีการสื่อภาพ ‘ชาวโรฮิงญา’ ด้วยลักษณะของคนเร่ร่อน เช่น ผมเผ้ารุงรัง หนวดเคราเพิ่ม แต่งตัวโทรม ๆ หน้าตาหดหู่สิ้นหวัง ส่วน ‘พ่อค้ำมนุษย์’ สื่อภาพด้วยสีหน้าท่าทางแบบนักเลง พร้อมด้วยป้ายกำกับ ‘ขบวนการค้ำ

มนุษย์ชาวโรฮิงญา' กระตือรือร้นหลังคาด้วยฟางและรั้วไม้เป็นภาพแทนของค่ายกักกัน ขณะที่ทางฝั่ง 'สปช.' มีการใช้สัญลักษณ์ชุดสูทซึ่งเป็นเครื่องแบบสากลในรัฐสภา ตัวการ์ตูน 'ประธาน สปช.' ถูกประกอบสร้างด้วยการดึงจุดเด่นบนใบหน้าของนายเทียนฉาย เช่น แว่นตา หัวโล้น พร้อมด้วยป้ายกำกับ 'ขบวนการโหวตผ่าน รธน.'58 แลกเก้าอี้' การ์ตูนนิสต์ได้สร้างพื้นที่ที่หลอมรวมโดยผนวกสองเหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) กรณีเจ้าหน้าที่พบค่ายกักกันชาวโรฮิงญา และ 2) กรณี สปช. โหวตผ่าน รธน. แลกเก้าอี้ มีการใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) และ คำที่มีความหมายสองนัย (Double entendre)มีการเล่นกับคำว่า 'ทาส' และ 'ศักดิ์ศรีของมนุษย์' โดยในบริบทของชาวโรฮิงญานั้น การตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์ทำให้พวกเขาตกอยู่ในสถานะทาสแบบจำยอม และถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขณะที่ในบริบทของ สปช. นั้น การ์ตูนนิสต์เสียดสีว่า สปช. ตกเป็นทาสของอำนาจและยศฐาบรรดาศักดิ์ด้วยความเต็มใจ (สังเกตได้จากใบหน้าที่ยิ้มแย้ม) และการยกมือโหวตแบบสั่งได้เป็นการกระทำที่ไม่มีศักดิ์ศรี ตอกย้ำสารด้วยคำว่า 'ขบวนการโหวตฯ แลกเก้าอี้' ที่สื่อถึงการแลกเปลี่ยนในเชิงผลประโยชน์และมีการใช้มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) โดยให้ตัวมาศคอตพูดแทงใจดำว่า “ช่วยเห็นแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์” ส่วนอีกตัวหนึ่งชูป้ายว่า “มองคนเป็นทาส”

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: ทาส / คนเร่ร่อน

นามธรรม: ผู้สูญเสียอิสรภาพ

26.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ขบวนการค้ำมนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน) + วาทกรรมการเมือง

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนภาพของ 2 เหตุการณ์ได้แก่ 1)กรณีพบค่ายกักกันชาวโรฮิงญาที่ชายแดนไทย-มาเลย์ และ 2) กรณี สปช. โหวตผ่าน รธน. แลกเก้าอี้ เป็นการอุปมาอุปไมยด้วยจุดร่วมของคำว่า 'ทาส' และ 'ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์' ในสองเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน

ในบริบทหนึ่ง เกี่ยวกับ 'ประเด็นโรฮิงญา' การ์ตูนนิสต์ได้โต้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการนำเสนอแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน นิยามของ 'ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์' หมายถึง "คุณสมบัติ จิตใจ สิทธิเฉพาะตัวที่พึงสวงของมนุษย์ทุกคน และรักษาไว้มิให้บุคคลอื่นมาล่วงละเมิดได้ การถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองและได้รับความยุติธรรมจากรัฐ" และนิยาม

ของ 'สภาวะทาสสมัยใหม่' หมายถึง "บุคคลหนึ่ง ๆ ที่ครอบครองหรือควบคุมบุคคลอื่นด้วยวิธีที่ลดทอนเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้ถูกรับครอบครองหรือควบคุมอย่างมหาศาล ด้วยเจตนาารมณ์เพื่อแสวงหาประโยชน์จากบุคคลที่ถูกกระทำผ่านการใช้งาน แสวงหากำไร เคลื่อนย้าย หรือจำหน่าย ทาสสมัยใหม่ปรากฏอยู่หลายรูปแบบ ได้แก่ แรงงานบังคับ แรงงานขัดหนี้ การค้ามนุษย์ บังคับสมรส และทาสแรงงานเด็ก" การ์ตูนนิสต์ประกอบสร้างภาพการ์ตูนโรฮิงญาด้วยการจำลองภาพแคมป์ที่พักชาวโรฮิงญาตามแนวเขาแก้ว ชายแดนไทย-มาเลเซีย ในเนื้อข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ อธิบายว่า "พบที่พักซึ่งเป็นเรือนไม้ไผ่หลังคาผ้าใบขนาดจุกคนกว่า 300-400 คน ประกอบด้วยโรงนอน 3 โรง และโรงครัว 1 โรง จากการสังเกตพบรอยสร้างใหม่ แต่ไม่พบชาวโรฮิงญา เจ้าหน้าที่ได้รู้ทำลายทิ้ง" (ไทยรัฐ 07/05/58)

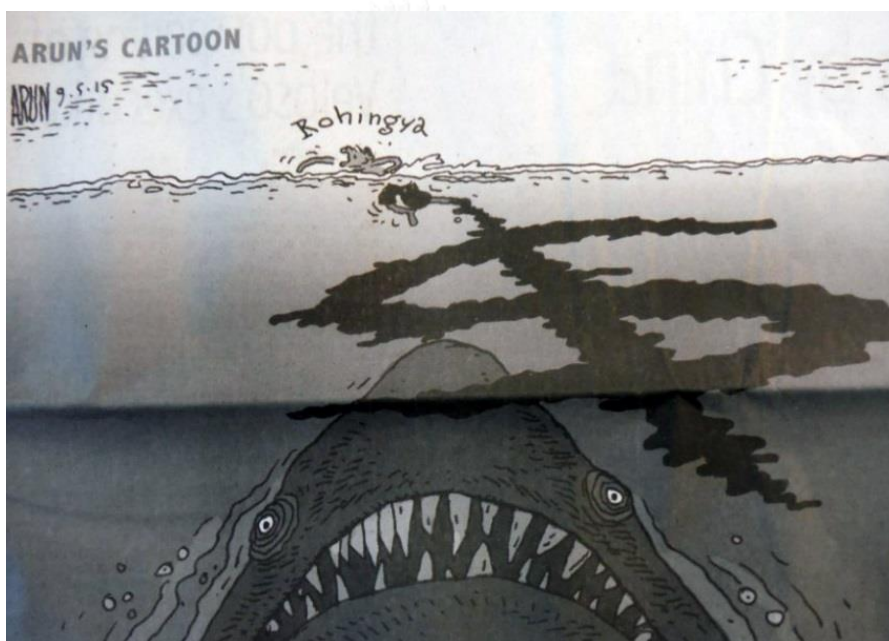
ตัวอย่างหนึ่งของวาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับประเด็นนี้ ได้แก่ สัมภาษณ์พิเศษ "ปากคำโรฮิงญาเดบตา...รอดชีวิตจากค่ายกักกันเขาแก้ว" จากสำนักข่าวอิศรา ดังนี้

"จากการสอบถามเยาวชนโรฮิงญารายได้กล่าว ทราบชื่อคือ เด็กชายไน (นามสมมติ) อายุ 14 ปี เดินทางออกมารัฐยะไข่ โดยมีนายหน้าจัดส่งมา ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 เดือน หลังจากนั้นได้ขึ้นฝั่งซึ่งเป็นป่า ไม่ทราบสถานที่ หลังจากนั้นมีคนพาขึ้นรถกระบะ มีผ้าใบปิด มาส่งในพื้นที่ป่าดงเบขาร์ เดินทางมาด้วยกันประมาณ 15 คน หลังจากมาถึงป่าดงเบขาร์แล้ว ได้เข้าพักในที่พักซึ่งมีลักษณะเป็นบ้าน อยู่ได้ประมาณ 2 วันก็ถูกส่งไปที่คอกบ้านหน้าถ้ำบนภูเขาและได้พบชาวโรฮิงญา รวมกันอยู่แล้วประมาณ 50 คน แบ่งเป็นชายประมาณ 35 คน หญิง 15 คน ปัจจุบันมีชาวโรฮิงญาถูกกักอยู่บนนั้นจำนวน 3 คอก" (สำนักข่าวอิศรา 05/05/58)

ในอีกบริบทหนึ่ง 'ประเด็น สปช.' เป็นการเสียดสีกลุ่มการเมืองที่มีข้อครหาว่าทำเพื่อผลประโยชน์ ฉะนั้นคำว่า 'ค่ายกักกันมนุษย์' หรือ 'ทาส' ในที่นี้จึงเป็นการเปรียบเทียบ เป็นการสื่อความหมายในเชิงนามธรรม ถึงการที่กลุ่มการเมืองยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้มีอำนาจด้วยความสมัครใจเพื่ออำนาจและยศฐาบรรดาศักดิ์ ตัวอย่างพาดหัวข่าวที่มีความสอดคล้องกับวาทกรรม 'สปช. โหวตฯ แลกเก้าอี้' ได้แก่ พาดหัวข่าวจากไทยรัฐ วันที่ 26 เม.ย. "สปช.แบไต๋ ขอต่อวีซ่านั่งเก้าอี้" พาดหัวข่าวจากไทยพีบีเอส วันที่ 23 มิ.ย. "สิระแฉสปช.กลุ่มรักชาติรับใบสั่งจากพล.อ.ให้หนุนตั้งกาสิโน แลกเก้าอี้สภาขับเคลื่อนฯ" และพาดหัวข่าวจาก ASTVผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 5 ส.ค. "ปูด สปช. บางส่วนตาลุกวาว จ่อโหวตคว่ำ รธน. แลกนั่งเก้าอี้สภาขับเคลื่อนฯ"

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้ **นำเสนอวาทกรรมทางเลือก** มีการกล่าวถึงเรื่องการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นแนวคิดประการหนึ่งในอุดมการณ์เรื่อง **สิทธิมนุษยชน** อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าการที่การ์ตูนนิสต์นำกรณีโรฮิงญาไปเปรียบเทียบกับกรณี สปช. โหวตแลกแก้อี้ เป็นการ **ผลิตซ้ำวาทกรรมการเมือง** การนำกรณีโรฮิงญาไปโยงกับกรณีกลุ่มการเมืองไทยที่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการสร้างภาพจำว่าประเด็นโรฮิงญามีนัยยะทางการเมือง อันจะนำไปสู่ การบอกปิด หรือการต่อต้านผู้อพยพชาวโรฮิงญาโดยอัตโนมัติ

การ์ตูนชิ้นที่ 27 โดย Arun จาก The Nation (วันที่ 9 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 94 การ์ตูนชิ้นที่ 27 ผลงานโดย อรุณ (The Nation) วันที่ 9 พ.ค. 2558

27.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ำมนุษย์”

ชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ำมนุษย์ที่มีผลประโยชน์มหาศาล

27.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ชายชาวโรฮิงญากำลังว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทร ท่าทางกระเสือกกระสน ที่เท้าของเขามีเลือดไหลยาวเป็นทางดุคล้ายเครื่องหมายดอลลาร์ ช่างได้มีปลาฉลามตัวโตที่ได้กลิ่นคาวเลือดจ้องตะครุบเหยื่อ

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสวัฒนธรรมและรหัสวัตถุในการถ่ายทอดประเด็นการค้ำมนุษย์ มีการใช้มุก ‘การล้อเลียนหรือเลียนแบบ’ (Parody and pastiche) ภาพโปสเตอร์ของหนังระทึกขวัญเรื่อง ‘Jaws’ ที่ผู้ชมทั่วโลกรู้จักกันดี เป็นภาพติดตาที่ทำให้ผู้คนนึกถึง ‘ผู้ล่า’ และ ‘เหยื่อ’ ได้โดยอัตโนมัติ ในบริบทนี้ ผู้ล่าหรือปลาฉลาม เป็นภาพแทนของขบวนการค้ำมนุษย์ ส่วนเหยื่อที่กำลังว่ายน้ำหนีมีคำกำกับ ‘Rohingya’ เป็นภาพแทนของผู้อพยพชาวโรฮิงญา รอยเลือดที่อยู่ระหว่างกลางมีรูปร่างเหมือนเครื่องหมายดอลลาร์ ซึ่งเป็นภาพแทนของเงินตรา การค้าขาย จึงสื่อนัยยะว่าเป็นการค้าที่แลกมาด้วยเลือดเนื้อ การ์ตูนนิสต์ยังได้ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) ในมหาสมุทรชาวโรฮิงญาเป็นเพียงมนุษย์ตัวเล็ก ๆ ที่ไม่อาจรอดพ้นจากคมเขี้ยวของฉลามผู้ยิ่งใหญ่ได้ท้องทะเลไปได้ โดยสรุป ภาพนี้จึงสื่อความหมายได้ว่า ชาวโรฮิงญา (คนชายขอบ) ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ำมนุษย์ (ผู้มีอำนาจ) และการลักลอบค้ำมนุษย์นี้เป็นการกระทำที่มีคนใหญ่คนโตอยู่เบื้องหลัง โดยมีเงินมหาศาลเป็นสิ่งที่ล่อใจ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เหยื่อฉลาม

นามธรรม: เหยื่อค้ำมนุษย์

27.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ขบวนการค้ำมนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ + ภาคประชาสังคม

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนประเด็นการค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งมีการทำกันเป็นขบวนการ และมีผลประโยชน์มหาศาล โดยมีทั้งผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่เข้ามามีส่วนพัวพัน อ้างอิงจากความนำข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ “ทางการออกหมายจับแก๊งค้ำมนุษย์ 18 คน ผบ.ตร.สั่งตั้ง 38 นายตำรวจเข้ากรู และนายถาวร เสนเนียม อดีต ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ จวกข้าราชการตัวการใหญ่พัวพันรับผลประโยชน์” (ไทยรัฐ 08/05/58)

อ้างอิงจากข่าว “ค้ำมนุษย์ ‘โรฮิงญา’ มหาศาลพันล้าน” นายสุรพงษ์ กองจันทึก ประธานอนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านชนชาติฯ กล่าวว่า

“ในอดีตชาวโรฮิงญาแอบลักลอบเข้ามาในไทยอย่างน้อย 1 หมื่นคน/ปี ทั้งหมดมีนายหน้า ค้ามนุษย์โยงโยเป็นขบวนการ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐและชาวโรฮิงญาที่ผันตัวเป็นเอเยนต์รวมกันทำ ความผิดด้วยจุดประสงค์เพื่อเงิน ธุรกิจค้าชาวโรฮิงญาขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ต่อปีประเทศไทยมี เงินหมุนเวียนในธุรกิจค้ามนุษย์โรฮิงญาหลายพันล้านบาท ถือเป็นอาชญากรรมค้าคนข้ามชาติมี เครื่องข่ายขนาดใหญ่ร่วมกันกระทำความผิด และประเทศไทยเป็นแหล่งค้ามนุษย์ผู้ลี้ภัยที่ใหญ่ที่สุดของ โลก” (โพสต์ทูเดย์ 06/05/58)

นายอับดุล การัม ผู้ประสานงาน สมาคมโรฮิงญาสากลแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่า นอกจาก ประเทศไทยแล้ว ยังมีค่ายกักกันผู้อพยพอีกจำนวนมากในประเทศมาเลเซีย มีทั้งหนุ่มสาวชาวโรฮิงญา และชาวบังคลาเทศที่ตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้าทาส ในการขนส่งทางเรือเที่ยวหนึ่งจะมีผู้อพยพ ราว 500 คนยัดทะนานกันลงไปเรือเพียงลำเดียว ตามสัญญาพวกเขาจะต้องจ่ายค่าตอบแทนคนละ 7,000 ริงกิต (ราว 70,000 บาท) ทันทีที่เริ่มทำงาน แต่พวกเขาถูกนายหน้าหลอกพาไปเข้าค่ายกักกัน เพื่อเรียกเงินค่าไถ่จากครอบครัวของผู้อพยพ (The Nation 09/05/58)

นายสุรพงษ์ได้เสนอทางออกต่อกรณีปัญหานี้ โดยชี้แนะว่าเจ้าหน้าที่จะต้องบังคับใช้กฎหมาย อย่างเข้มงวด

“กฎหมายทุกวันนี้สามารถบังคับใช้แก้ปัญหาได้ โดยไม่ต้องไปออกกฎหมายใหม่เพิ่มเติม เพียงแต่เราไม่ได้แก้ปัญหาอย่างตรงจุด ไม่มีการจับกุมที่ต่อเนื่อง เราหวังว่าการเจอผู้เสียชีวิตครั้งนี้จะ นำไปสู่การจับกุมขบวนการใหญ่ได้” (โพสต์ทูเดย์ 06/05/58)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก สะท้อนภาพปัญหาการค้ามนุษย์ที่เข้าข่าย การละเมิดสิทธิมนุษยชน เนื้อหาของการตุนขึ้นนี้มีความเชื่อมโยงกับตัวบทระดับจุฬาลักษณ์ที่มาจาก แหล่งข่าวทางเลือก เช่น ตัวแทนชาวโรฮิงญา และตัวแทนหน่วยงานสิทธิมนุษยชน เป็นการสะท้อน มุมมองและถ่ายทอดข้อเท็จจริงโดยกลุ่มที่แสดงจุดยืนอยู่ข้างชาวโรฮิงญาซึ่งเป็นผู้ที่ถูกครอบงำ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ไม่ปรากฏภาพ (มีการกล่าวถึง ใช้คำว่า ‘วิญญาณโรฮิงญา’)

นามธรรม: วิญญาณ

28.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ขบวนการค้ามนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

จุดเด่นของการตื้นเขินนี้อยู่ที่การสะท้อนประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนผ่านความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณ เรื่องผีแบบไทย ๆ เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการสอดแทรกแง่คิดเรื่องบาปบุญคุณโทษ ในบริบทของการตื้น การที่วิญญาณชาวโรฮิงญากลับมาหลอกหลอนตำรวจกังฉิน เป็นการสะท้อนแนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรมที่เป็นเรื่องนามธรรม วิญญาณอาฆาตกลับมาทวงคืนความยุติธรรม เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดชดใช้กรรม

เราจะพบเห็นวาทกรรมข่าวที่สื่อ่นัยยะว่า "เวรกรรมตามทัน" ตามหนังสือ ตัวอย่างเช่น พาดหัวข่าวจากแฟนเพจ ประเทศไทยในสื่อออนไลน์ วันที่ 5 พ.ค. "ตื่น ไม่หุด!! เมื่อกลื่นศพแรงงานทาสชาวโรฮิงญาหลายสิบศพ โขยกลิ้นเน่าเหม็นคลุ้งไปทั่วโลก" การพบหลุมศพชาวโรฮิงญาที่ค้ายกกัน ในบริเวณชายแดนภาคใต้ นำไปสู่การลงโทษที่เป็นรูปธรรม มีการจับกุมผู้มีอิทธิพลและเจ้าหน้าที่รัฐผู้กระทำผิด และมีคำสั่งโยกย้ายนายตำรวจที่มีส่วนพัวพันกับคดีค้ามนุษย์

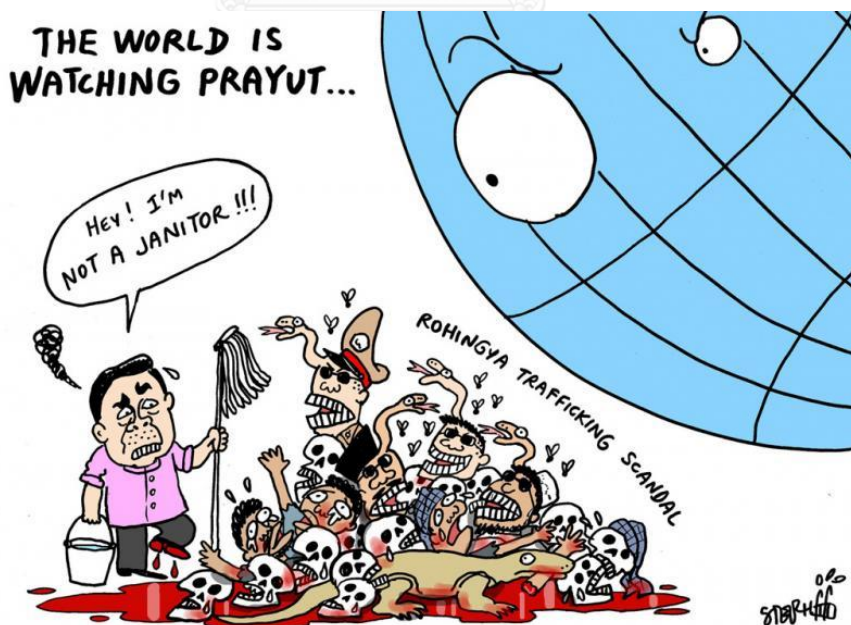
ในเชิงสัญลักษณ์อาจกล่าวได้ว่า 'ผี' เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจอย่างหนึ่ง ในมิติของความ เป็นจริง กลุ่มผู้มีอิทธิพลมีอำนาจเหนือชาวโรฮิงญา พวกเขาตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ามนุษย์อย่างไรทางสู ถูกทารุณ เรียกค่าไถ่ ขายเป็นสินค้า และฆ่า แต่ในอีกมิติหนึ่งซึ่งเป็นพื้นที่สมมติ ชาวโรฮิงญามีอำนาจเหนือกลุ่มผู้มีอิทธิพล วิญญาณของพวกเขากลับมารังควาญ เล่นงานขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นการตอบโต้ที่พวกเขาไม่สามารถกระทำได้ในโลกแห่งความจริง ในแง่หนึ่งจึงอาจกล่าวได้ว่า วิญญาณโรฮิงญาเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสถานะของผู้ถูกกดขี่ คนที่ไม่มีสิทธิไม่มีเสียง และความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ถูกกดทับไว้ การคาดหวังให้กฎแห่งกรรมเล่นงานสะท้อนถึงระบบยุติธรรมที่มีปัญหา ขบวนการค้ามนุษย์นอกจากจะไม่เกรงกลัวบาปกรรมแล้ว ยังไม่เกรงกลัวกฎหมาย สอดคล้องกับเนื้อหาในบทวิเคราะห์ "หลุมศพโรฮิงญาจุดเครดิตค้ามนุษย์ไทย"

"พยานชาวโรฮิงญาที่รอดชีวิตมาได้ยังเล่าด้วยว่า มีชาวโรฮิงญาราว 700-800 คน อยู่ในแคมป์ที่ อ.สะเดา และขณะที่เขาอยู่มาหลายแคมป์ก็พบเห็นการตายมากกว่า 500 ศพ ทั้งที่ถูกฆ่าตาย และตายเพราะป่วย ซึ่งถ้าเอาตัวเลขดังกล่าวคูณด้วยเงินค่าไถ่ และเงินค่าหัวในการนำพาไปประเทศที่สาม

ทำให้เห็นภาพชัดว่า ขุมทรัพย์จากการค้ามนุษย์มันมหาศาลแค่ไหนเป็นงานหนักของรัฐบาล คสช. ที่ต้องถอนรากถอนโคนขบวนการค้ามนุษย์อย่างถึงรากถึงโคน เพราะการสร้างสิ่งปลูกสร้างใหญ่โตกลางป่า พร้อมคนเป็นพัน ๆ คนเรียงรายอยู่ตามแนวชายแดนเป็นเวลาหลายปี โดยที่เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ไม่สามารถจัดการอะไรได้เลยนั้น ช่างเป็นอะไรที่ประชาชนเข้าใจได้ยากจริง ๆ"(คมชัดลึก 05/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก การเชื่อมโยงเรื่องวิญญานของการ์ตูนนิสต์กลายเป็นกลวิธีหนึ่งในการให้คิดสอนใจ และสร้างการตระหนักถึง**มนุษยธรรม**ในแบบไทย ๆ อ้างอิงจากงานวิจัย แนวคิดสิทธิมนุษยชนในพระไตรปิฎก: หมวดพระสูตรต้นตปิฎก โดย พรหมชัย ปองขจัดภัย (2553) พบว่ามีคำสอนบางข้อที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้ได้แก่ **พรหมชาลสูตร ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค** ในการเคารพและไม่ละเมิดทรัพย์สิน ร่างกาย และชีวิต **สามัญญผลสูตร ทีฆนิกาย สील ขันธวรรค** ในประเด็นการเคารพในสิทธิร่างกาย ชีวิต และปฏิบัติต่อกันอย่างมีมนุษยธรรม **กฎทันตสูตร ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค** ในประเด็นการเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างมีมนุษยธรรม **มหาปริณีพพานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค** ในประเด็นไม่ให้มีการกระทำต่อกันอย่างป่าเถื่อนและอิสรภาพจากความหวาดกลัว

การ์ตูนชิ้นที่ 29 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 11 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 96 การ์ตูนชิ้นที่ 29 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 11 พ.ค. 2558

29.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ำมนุษย์”

ประชาคมโลกจับตาปัญหาค้ำมนุษย์ในไทย

29.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “โลกกำลังจับตาประยุทธ์” ลูกโลกจ้องลงมาที่พลเอกประยุทธ์ เบื้องหน้าของเขามีเหยื่อชาวโรฮิงญาแอ้งแม้งอยู่ในกองเลือด พร้อมด้วยแก๊งค้ำมนุษย์ที่ประกอบด้วยนายตำรวจและผู้มีอิทธิพล มีแมลงวันตอมหึ่ง ๆ ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์โวยด้วยความหัวเสียว่า “เฮ้ ผมไม่ใช่ภารโรง!”

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์นารหัสต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างภาพแทนตัวละคร มีการนำรหัสบุคคลมาใช้ในการสร้างตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ ชาวโรฮิงญา ตำรวจ และมาเฟียภาคใต้ มีการใช้รหัสวัตถุเพื่อประกอบสร้างตัวละครต่าง ๆ เช่น 'กะโหลก' เป็นสัญลักษณ์แทนเหยื่อค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญา 'ลูกโลก' สื่อถึงประชาคมโลก ขณะที่แก๊งค้ำมนุษย์มีงูจอกจากหัว ใส่แว่นดำ และหน้าตาเจ้าเล่ห์ สื่อนัยยะถึงกลุ่มอาชญากร โดย 'งู' เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงปีศาจ ความชั่วร้าย และคำว่าอสรพิษหมายถึงคนที่ลอบทำร้ายหรือให้ร้ายผู้มีคุณ ส่วน 'แว่นดำ' เป็นสัญลักษณ์ที่ถูกผูกโยงกับมาเฟีย หรือการทำเรื่องลับ ๆ ล่อ ๆ และ 'หมวกแขก' เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงชาวมุสลิมในภาคใต้หรือในประเทศมาเลเซีย 'กองเลือด' เป็นสัญลักษณ์แทนการสูญเสีย ประกอบกับเมื่อมีแมลงวันมาตอมควาเลือด จึงสื่อถึงคดีอาชญากรรมที่อื้อฉาว และเลือดนั้นเลอะรองเท้าของพลเอกประยุทธ์ แสดงว่าคดีอื้อฉาวนี้ทำให้รัฐบาล คสช. ต้องพลอยแปดเปื้อนไปด้วย การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) โดยการนำรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วมาปะติดปะต่อกันเพื่อตีความ นอกจากนี้ยังมีการใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) และ การยึดตามตัวอักษร (Literalism) ลูกโลกจ้องพลเอกประยุทธ์เขม็งสอดคล้องกับชื่อเรื่อง ขณะที่พลเอกประยุทธ์ถือไม้ถูพื้นกับถังน้ำแล้วบ่นว่า “ผมไม่ใช่ภารโรงนะ!!!” แสดงถึงการทำหน้าที่สะสางปัญหาที่เกิดขึ้น อุปมากับภารโรงที่มีหน้าที่เก็บกวาดทำความสะอาดบ้านเมือง ซึ่งเป็นการล้อกับวาทกรรม “ทหารเข้ามาเก็บกวาดบ้านเมือง” ของกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาล คสช. โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สื่อความหมายว่า รัฐบาลพลเอกประยุทธ์เข้ามาจัดการปัญหาค้ำมนุษย์โรฮิงญาโดยมีประชาคมโลกจับตาดูอย่างใกล้ชิด

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: กะโหลก / ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: เขื่อนค้ำมนุษย์

29.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

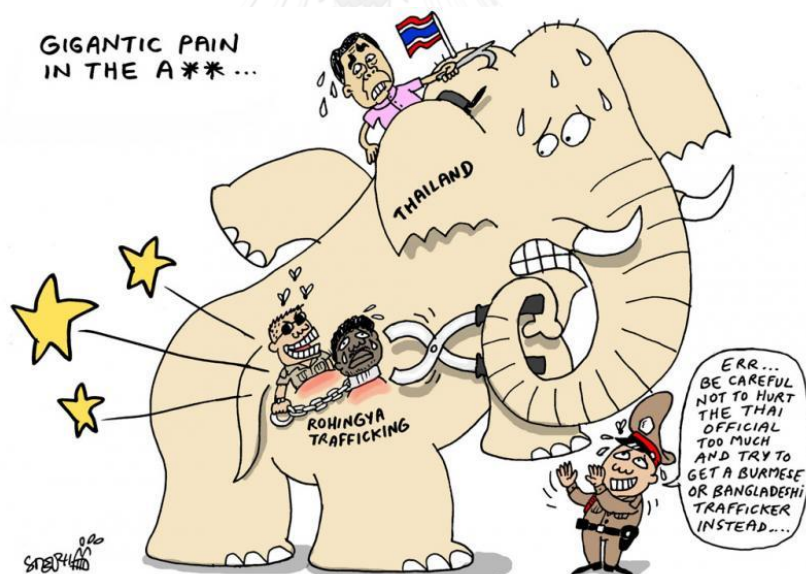
การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมของฝ่ายการเมืองที่กำลังเผชิญกับวิกฤตค้ำมนุษย์โรฮิงญา โดยมีประชาคมโลกคอยจับตาดูอย่างใกล้ชิด คำกล่าวของตัวการ์ตูน "ผมไม่ใช่ภารโรงนะ!!!" เป็นการล้อเลียนการบอกปิดที่เกิดขึ้นจากการให้สัมภาษณ์ของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ระบุว่า การค้ำมนุษย์โรฮิงญาเป็นปัญหาเรื้อรังที่รัฐบาลก่อน ๆ ก่อไว้ และรัฐบาล คสช. ต้องเข้ามารับภาระแก้ไข

"ปัญหาโรฮิงญาถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะต่างชาติจับตาดูอยู่ ถ้ามีการประโคมข่าวออกไปมาก ๆ ก็ไม่แน่ว่าจะตึงเครียดเนื่องจากเป็นเรื่องของกระบวนการข้ามชาติ ... ตั้งแต่สมัยที่ตนดำรงตำแหน่ง ผบ.ทบ. หรือแม้แต่สมัยพล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา รมว.มหาดไทย เจอปัญหาเหล่านี้มาตลอดและคุยกับทุกรัฐบาลว่าทำอย่างไรจะอำนวยความสะดวกส่งไปประเทศที่สามโดยไม่ต้องอยู่ในประเทศไทย ก็ทำได้ส่วนหนึ่งแต่ก็ยังมีส่วนที่ลึกลับเข้ามาซึ่งมีจำนวนมาก ซึ่งก็ต้องยอมรับว่ามีคนจากประเทศต้นทางที่ ทำ และสาเหตุที่คนเหล่านี้อพยพเนื่องจากไม่ปลอดภัย ยากจน ไม่มีรายได้จึงเสี่ยงลงเรือมาบุกป่าเข้ามา แล้วมาเจอคนที่แสวงหาผลประโยชน์ โดยคนที่ร่วมขบวนการคือคนที่มาก่อน และร่วมมือกับคนไทยและเอาคนที่อยู่ปลายทางมาร่วมด้วย เจ้าหน้าที่ก็หลับตาบ้าง จึงจำเป็นต้องรู้ทั้งหมด ซึ่งวันนี้ก็มีคำสั่งย้ายคนที่เกี่ยวข้องออกทั้งหมด ส่วนทำไมรัฐบาลชุดก่อน ๆ ไม่แก้ปัญหาก็คงต้องไปถามกันเอง ... ผมเคยบอกแล้วว่า การเมืองประชาธิปไตย ถ้า ครม.หรือรัฐบาลทำงานเพื่อคนทั้ง 67 ล้านคน ปัญหาจะไม่เกิดแต่ถ้าทำเพื่อคะแนนเสียงปัญหาเกิดทุกเรื่อง อนาคตก็ขึ้นอยู่กับทุกคนว่าจะเลือกมากันอย่างไร แต่อย่าเอาผมไปยุ่งเกี่ยวหาว่าผมชี้ว่าเพราะอยากอยู่ต่อมันไม่ใช่ ผมเพียงแต่บอกว่าให้คิดกันบ้าง ปัญหา ค้ำมนุษย์ ไอยูยู หรือแม้แต่เรื่องของไอเคโอ เกิดกันมานานแล้ว แต่รัฐบาลผมเข้ามาแก้ คำถามว่าแล้วทำไมรัฐบาลอื่นไม่แก้" (กรุงเทพธุรกิจ 07/05/58)

จากคำให้สัมภาษณ์นี้ มีการสรุปประเด็นเกี่ยวกับ**การบอกปิด** ได้ว่า 1) นายกฯ ไม่อยากให้สื่อประโคมข่าวโรฮิงญามากนักเพราะจะยิ่งทำให้ประเทศไทยเสียชื่อเสียง 2) ควรเพิ่งไปถึงที่ประเทศต้นทางมากกว่า ไทยเป็นแค่ประเทศปลายทาง และ 3) การค้ามนุษย์เป็นปัญหาเรื้อรังที่เกิดขึ้นมานาน เป็นปัญหาต่อเนื่องจากรัฐบาลก่อน ๆ รัฐบาล คสช. ต้องเข้ามาับกรรมที่ตนไม่ได้ก่อ การกดดันจากประชาคมโลกหรือสื่อออกอย่างต่อเนื่องช่วยผลักดันให้ทางการไทยดำเนินการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง รัฐบาล คสช. มีการจัดการกับขบวนการค้ามนุษย์อย่างเด็ดขาดฉับไว ต่างจากรัฐบาลก่อน ๆ ที่มักจะปล่อยปละละเลย ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดลอยนวลจนเกิดปัญหาคาราคาซัง

โดยสรุปการตีตื้นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง จากคำพูด**บอกปิด**ของพล.อ.ประยุทธ์ว่า ปัญหาโรฮิงญาเป็นมรดกบาปจากรัฐบาลก่อน ๆ นอกจากนี้การที่การตีตื้นนิสต์ว่าดรูปล้อเลียนเหยื่อชาวโรฮิงญา ถือเป็น**การผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ** ด้วยการนำเรื่องราวความสูญเสียมา**ทำให้เป็นเรื่องตลก**

การ์ตูนชิ้นที่ 30 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 12 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 97 การ์ตูนชิ้นที่ 30 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 12 พ.ค. 2558

30.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

การค้ามนุษย์โรฮิงญาซึ่งเจ้าหน้าที่มีส่วนพัวพันกลายเป็นปัญหาที่แก้ไม่ตกของรัฐบาลไทย

30.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “GIGANTIC PAIN IN THE A**...” (เรื่องนำราคาคุณโคตร ๆ) ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ที่เป็นความทุกข์แห่งถือก สายตาชำเลืองดูอาการผิดปกติที่ก้นข้าง ตรงนั้นมีสิ่วเม็ดแป้งปูดขึ้นมา 2 เม็ด หัวสิวตำรวจเอาไซ้ตรวนลือคอคอหัวสิวโรฮิงญาให้อยู่นิ่ง ๆ ข้างที่กำลังเจ็บก้นเอี้ยวตัวและใช้วงจับคีมเตรียมหนีบหัวสิวโรฮิงญาออกมา นายตำรวจอีกคนที่ยืนอยู่ใต้วงข้างเงยหน้าขึ้นไปพูดกับพลเอกประยุทธ์ว่า “เอ๋... ระวังหน่อยครับท่าน อย่าทำให้เจ้าหน้าที่ไทยเจ็บซ้ำน้ำใจจนเกินไปเราไปจับกุมพวกแก๊งลักลอบฯ ชาวเมียนมาหรือบังกลาเทศจะดีกว่า...”

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนประเทศไทย มีการใช้รูปสัญลักษณ์ 'ธงชาติไทย' และ 'ข้าง' ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ มีการใช้รหัสบุคคลสร้างภาพแทนพลเอกประยุทธ์จากลักษณะหน้าตาและชุดราชปะแตน การวาดให้ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์รับบทเป็นความทุกข์ สื่อนัยยะถึงการเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนประเทศชาติ การ์ตูนนิสต์ใช้มุกตลกเจ็บตัว (Slapstick) และการยึดตามตัวอักษร (Literalism) โดยใช้สำนวน "Pain in the ass" ที่แปลว่า สิ่งรบกวน เพื่อสื่อถึงปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ มีการใช้รูปหัวสิวตำรวจและหัวสิวโรฮิงญา กำกับภาพด้วยคำว่า 'ROHINGYA TRAFFICKING' เพื่อสื่อถึงปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา หัวสิวตำรวจใส่แว่นดำและมีแมลงวันตอมสื่อถึงการเป็นตำรวจกังฉิน และการที่เขาใช้ไซ้ล้ามคอคอหัวสิวโรฮิงญาแสดงว่าเขามีส่วนพัวพันกับการค้ามนุษย์ มีการใช้มุกการแสดงความคิดเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) นายตำรวจด้านล่างพูดโน้มน้าวให้พลเอกประยุทธ์ผ่อนปรนกับเจ้าหน้าที่ไทย แล้วให้หันไปจับกุมแก๊งฯ ชาวเมียนมาและบังกลาเทศแทน สอดรับกับรูปภาพข้างหนีบสิ่ว โดยข้างเงาจงหนีบเฉพาะหัวสิวโรฮิงญา และละเว้นหัวสิวตำรวจ เป็นการสื่อถึงนัยยะว่าประเทศไทยใช้มาตรการเข้มงวดกับผู้อพยพโรฮิงญา แต่กลับปล่อยปละละเลยเจ้าหน้าที่ที่กระทำความผิด

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:	ชาวโรฮิงญา
นามธรรม:	เหยื่อค้ามนุษย์

30.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (ระบบอุปถัมภ์) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมของฝ่ายการเมือง ภาพกริยา 'หนีบหัวสิ่วโรฮิงญา' ที่กันข้างสื่อถึงการตัดปัญหา และเป็นการให้นิยามว่าผู้อพยพโรฮิงญาเป็นปัญหาของประเทศไทย แต่ปัญหาอีกพวกหนึ่งที่เกิดจากตำรวจกัฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ หรือไม่ได้รับการแก้ไข การที่ตัวการ์ตูนตำรวจพูดแบบโต้ง ๆ ว่า "ให้หยวน ๆ กับเจ้าหน้าที่ไทย แต่ไปเล่นงานแก๊งค์ค้ำมนุษย์เมียนมาและบังคลาเทศแทน" เป็นการล้อเลียนการบอกปิดที่เกิดขึ้นจากทางการไทย อ้างอิงจากคำกล่าวของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เน้นย้ำว่าปัญหาโรฮิงญาต้องแก้ไขจากต้นทาง ดังนี้

การแก้ไขปัญหาในระยะยาวและสั้นเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ต้องทำให้เข้มแข็งทั้งต้นทางถึงปลายทาง เราแก้ในประเทศไทยอย่างเดียวไม่ได้ ต้องแก้เขจากต้นทาง คือ ประเทศพม่าและบังคลาเทศด้วย ... ทั้งนี้ต้องไปดูว่าบังกลาเทศซึ่งเป็นประเทศที่ยากจน แห้งแล้ง มีศูนย์อพยพจำนวนมาก มีคนที่ออกมาทำงานบ้านเรา เมื่อทำไปทำมาก็เป็นขบวนการที่ผิดกฎหมาย แต่อย่าไปโทษใคร เมื่อประเทศเราอยู่ตรงกลาง ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา และประเทศปลายทางที่คาดว่าชาวโรฮิงญา จะเดินทางไป เป็นประเทศที่นับถือศาสนาเดียวกัน ซึ่งเขาไม่อยากจะรับเพราะคนเยอะอยู่แล้ว แต่ก็ต้องเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เพราะให้เขามาอยู่บ้านเราก็ไม่ยอม เมื่อส่งเขาต่อไปที่ไหนไม่ได้ เราต้องส่งเขากลับไปยังต้นทางหรือปลายทางว่าจะรับหรือไม่ เรื่องนี้ต้องช่วยกัน" (ไทยรัฐออนไลน์ 08/05/58)

"

ในขณะเดียวกัน เมื่อศึกษาวาทกรรมข่าวจากคอลัมน์อินไซด์ตำรวจ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก พบว่ามีคำกล่าวที่สื่อถึงถึงการเลือกปฏิบัติต่อการจัดการเจ้าหน้าที่ที่พัวพันกับคดีค้ำมนุษย์โรฮิงญา ตัวอย่างเช่น

"ผบ.ตร. สลดปากกาเซ็นคำสั่งย้าย 'ตำรวจ' ซึ่งสงสัยพัวพันหรือมีส่วนรู้เห็นกับการขน 'โรฮิงญา' ผ่านประเทศไทยไปประเทศที่สามแล้วกว่า 50 ราย มีทั้งตำรวจภูธร ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง ตำรวจน้ำ ตำรวจปราบปรามการค้ามนุษย์ และตำรวจตระเวนชายแดน แต่เท่าที่รายชื่อแล้วแต่เป็น 'ปลาชิวปลาสร้อย'" (คมชัดลึก 09/05/58)

"ถูกจับและทยอยเข้ามอตัวผู้ถูกกล่าวหาในคดี 'ค้ำมนุษย์ข้ามชาติ' ทางภาคใต้ยังมีเครือข่ายอีกหลายคน ทั้งในสายและนอกสาย โท 'ต.' คนดังในพื้นที่พัวพันธุรกิจนอกระบบหลายประเภทยังไม่ถูกทางเลขท่ามกลางกระแสข่าว 'คนสีกาก็' บางนายกำลังเบี่ยงทิศทางไม่ให้สาวไปถึง 'บิ๊กตุ๋' ช่วยเจียดเวลาตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วย อีกทั้ง 'ผู้ต้องสงสัยคนนี้อดีดที่ผ่านมาเคยเดินเข้าออกห้องทำงาน 'อดีตนายพล' คนดังจริงหรือไม่ ยิ่งตอนนี้แล้วข่าวหลบไปตั้งหลักซุกปีกคนมีสีบางหน่วยหรือไม่" (คมชัดลึก 12/05/58)

และในรายงานการเมือง จาก ASTVผู้จัดการออนไลน์ ระบุว่า การจัดการเจ้าหน้าที่ที่พัวพันกับการค้ามนุษย์เป็นแค่การเชือดไก่ให้ลิงดู

"การไล่ล่าเช็กบิล 'ขบวนการค้าโรฮิงญา' ที่เชื่อกันว่ามี 'เจ้าหน้าที่รัฐของไทย' เข้าไปมีเอี่ยวตั้งแต่ต้นทางก่อนที่จะส่งออกไปตามแนวชายแดน เป็นแค่การเชือดไก่ให้ลิงดู เพื่อกระทบซึ่งไปยังสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงอียิปต์ด้วย ... อย่าลืมนึกว่าการจ่าย 'ส่วย' ให้กับ 'เจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง' ยังคงมีอยู่หรือแม้กระทั่งคนใน 'กองทัพ' ที่จ้องกินรวบอยู่ก็มามาก การโอนย้ายอำนาจให้ 'กองทัพเรือ' เข้ามาดูแลแก้ปัญหาและจัดระเบียบการทำประมงผิดกฎหมาย ฟันธงได้เลยว่าไม่สามารถแก้ปัญหา 'การค้าโรฮิงญา' ได้" (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 08/05/58)

โดยสรุปการตุนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง มีการวิพากษ์ถึงการเลือกปฏิบัติในการจัดการเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ตามแนวคิด **ระบบอุปถัมภ์** นอกจากการเสียดสีการบอกปิดของทางฝั่งรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว การตุนนิสต์ยังได้ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติด้วยการทำให้เป็นเรื่องตลก วาดภาพอุปมาชาวโรฮิงญาว่าเป็นหัวสิวที่กั้นข้าง

การ์ตูนชิ้นที่ 31 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 13 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 98 การ์ตูนชิ้นที่ 31 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 13 พ.ค. 2558

31.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

ชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์

31.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน เหตุเกิดที่ปลายน้ำตก หมิงับปลาตัวหนึ่งเข้าปาก ปลาอีก 2 ตัวโตดกระเจิง

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์สื่อสารประเด็นการค้ำมนุษย์ด้วยการใช้มุกมนุษย์กลายเป็นสัตว์ (Human masquerading as animals) มีการนำรหัสวัตถุมาใช้ในการสร้างภาพแทนบุคคลในข่าว 'หมี' เป็นสัตว์ใหญ่ เป็นนักล่าที่มีพลังทำลายล้างมหาศาล ในแง่ลบหมีเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอิทธิพล หรือความเหี้ยมโหด บนหลังหมีมีคำกำกับว่า 'ขบวนการค้ำมนุษย์' ขณะที่ 'ปลา' เป็นสัตว์เล็ก เป็นเหยื่อของหมี และยังสื่อถึงถึงการอพยพย้ายถิ่นฐาน มีคำกำกับว่า 'โรฮิงญา' การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) สร้างคู่ขัดแย้งระหว่าง 'นักล่า' และ 'เหยื่อ' โดยการอุปมากับ 'หมี' และ 'ปลา' ที่ผู้คนมีภาพจำจากในสารคดีสัตว์โลกว่า หมีกรีซลีหรือหมีขาวสามารถจับปลากินได้อย่างง่ายดาย ปลาจึงเป็นเหมือนของตายสำหรับหมี การที่ปลามาถูกหมีดักจับที่ปลายน้ำตกสื่อถึงถึงการไปไม่ถึงจุดหมาย เมื่อนำองค์ประกอบทั้งหมดมารวมกัน จึงวิเคราะห์ได้ว่าชาวโรฮิงญาที่ตั้งใจจะอพยพไปยังประเทศ ปลายทางต้องกลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้ำมนุษย์ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลเสียก่อน

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

ปลา

นามธรรม:

เหยื่อค้ำมนุษย์

31.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

ขบวนการค้ำมนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนปัญหาค้ำมนุษย์โรฮิงญาด้วยการอุปมากับการล่าเหยื่อของสัตว์ ในช่วงเดือน พ.ศ. 58 ตามหน้าสื่อต่าง ๆ เราจะพบว่ามีการให้นิยามชาวโรฮิงญาในฐานะ 'เหยื่อ' จำนวนมาก อ้างอิงจากค่านิยมขององค์การสหประชาชาติ เหยื่อ หมายถึง บุคคลไม่ว่าจะโดยเฉพาะตนเอง หรือ บุคคลเป็นกลุ่ม ได้รับทุกข์ทรมานจากการทำร้ายไม่ว่าจะถูกกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ ได้รับทุกข์ทรมานทางจิตใจ สูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือ ก่อให้เกิดการเสียดสิทธิต่อประการใดประการหนึ่ง ไม่ว่าจะ โดยการกระทำหรือละเว้นกระทำการ อันเกิดจากฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่บังคับใช้อยู่ในรัฐสมาชิก รวมถึงกฎหมายที่ห้ามการใช้อำนาจในทางที่มีขอบ

สำหรับการใช้สัญลักษณ์รูป 'ปลา' เพื่อสื่อถึงเหยื่อที่ไร้ทางสู้ สามารถค้นพบวาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกันได้อย่างเช่นในคอลัมน์การเมือง กรุงเทพธุรกิจออนไลน์

“มีคนหลายหมื่นคนตกอยู่ในสภาพเลวร้าย ถูกทุบตี และถูกทรมานเพื่อเรียกเงิน ไม่ว่าจะเป็
ระหว่างอยู่ในทะเล ในแคมป์กลางป่า หรือตามจุดคุมตัวต่าง ๆ ในมาเลเซีย ในบางกรณีเจ้าหน้าที่ไทย
สมรู้ร่วมคิดด้วย ... คนยากจนจากบังกลาเทศซึ่งหวังจะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น ได้ลงเรือขนส่งสินค้ามายังไทย
แล้วก็เดินทางต่อไปทางบกยังมาเลเซีย แต่ความฝันของพวกเขากลายเป็นฝันร้าย เพราะถูกคุมตัวใน
สภาพที่แออัดและสกปรกในป่าเป็นเวลาหลายเดือน หรือถึงขั้นหลายปี บางครั้งก็ถูกทุบตีและไม่มี
อาหารกิน” (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 06/05/58)

ขณะที่การใช้สัญลักษณ์รูป 'หมี' เพื่อสื่อถึงผู้มีอิทธิพล สามารถค้นพบวาทกรรมข่าวที่บอกเล่า
เรื่องราวเกี่ยวกับขบวนการค้ามนุษย์ที่เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่ได้รับ
การหนุนหลังจากคนมีสี ในพาดหัวข่าว “ประสานมาเลย์ ตามจับ 'โกโด่ง'” ของหนังสือพิมพ์คมชัดลึก
วันที่ 13 พ.ค. มีการบอกเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับตัวการใหญ่ขบวนการค้ามนุษย์ชื่อ 'โกโด่ง' ว่าเป็น
อดีตนักการเมืองท้องถิ่นที่มีทรัพย์สินจำนวนมาก น่าจะรู้จักนักการเมืองท้องถิ่นหรือบุคคลระดับสูง
รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ

จากข่าวการเมืองของคมชัดลึก มีการกล่าวถึงขบวนการค้ามนุษย์ในจังหวัดสงขลาว่า

“เป็นขบวนการที่ใหญ่มาก เพราะในช่วงเวลา 2 ปีที่ผ่านมา กลุ่มขบวนการไม่ได้หยุด มีทั้ง
อิทธิพล เงิน และเจ้าหน้าที่รัฐบางคนเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เบื้องหลัง ทำให้กลุ่มขบวนการไม่มีวันตาย
กลับกันมีการขยายอาณาจักรให้เติบโตใหญ่ขึ้น ... ฉะนั้นหากรัฐบาลต้องการปราบปรามอย่างจริงจัง
แบบถอนรากถอนโคนขบวนการค้ามนุษย์ ทั้งแรงงานต่างด้าว และโรฮิงญา คิดว่าคงจะถึงเวลาแล้ว
สำหรับการใช้อำนาจพิเศษ นำมาตรา 44 มาใช้ เพราะลำพังอำนาจตามกฎหมายปกติทำได้เพียงแค่
ชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น เพราะกลุ่มขบวนการค้ามนุษย์กลุ่มนี้ใหญ่เกินกว่าที่เห็น โดยเฉพาะเงามืดที่อยู่
ข้างหลัง รับผิดชอบต่อ ปกป้อง ดูแล” (คมชัดลึก 05/05/58)

และจากเนื้อหาในรายงานการเมือง ASTVผู้จัดการออนไลน์ ระบุว่า

“และที่ปรากฏเป็นข่าวในหลายครั้งว่า 'เจ้าหน้าที่รัฐ' จับ 'ชาวโรฮิงญา' ได้ในช่วงหลายปีที่
ผ่านมา มักจะเกิดจากการหักหลังกันเองของ 'นายหน้าโรฮิงญา' ที่โดนเดือนโควตา 'โรฮิงญา' ให้อลด
น้อยลง เมื่อมีการหักหลังกันเองของ 'นายหน้าโรฮิงญา' การจับไปกักขัง หรือนำไปฆ่าอย่างโหดเหี้ยมก็
เกิดขึ้นมากมาย ... อย่างที่รู้จัก 'เมืองไทย' เป็นแค่ที่พัก - ที่กบดาน - ทางผ่าน ของ 'โรฮิงญา' และยังเป็น
เส้นทางผ่านของ 'แก๊งค์ค้ามนุษย์' จำนวนเงินที่มากมายมหาศาลเป็นเหยื่อล่อให้ 'เจ้าหน้าที่รัฐ' ร่วมมือ
กับ 'แก๊งค์ใจบาป'... 'นายหน้าโรฮิงญา' ที่ค้า 'โรฮิงญา' มีคอนเนกชันกับ 'เจ้าหน้าที่รัฐ' ที่ไม่ธรรมดา

ไม่เช่นนั้น 'เรือ' ที่ลอยลำอยู่ในน่านน้ำไทยก่อนจะเข้าสู่แผ่นดินไทย คงไม่รอดสายตา 'เจ้าหน้าที่รัฐ' ไป ได้โดยง่าย" (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 08/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ภายใต้กรอบคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน มีการอุปมาภาพหมึกกับปลาเพื่อสะท้อนถึงเหตุการณ์ที่ชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อให้กับขบวนการค้ามนุษย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในต้นตอของปัญหาทั้งหมด และมีผู้มีอิทธิพลหรือเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องพัวพัน

การ์ตูนชิ้นที่ 32 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 13 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 99 การ์ตูนชิ้นที่ 32 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 13 พ.ค. 2558

32.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

รัฐบาล คสช. เผชิญกับปัญหาใหญ่ที่ซุกซ่อนอยู่จากกรณีค้ามนุษย์โรฮิงญา

32.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ทหารบนเรือกำลังจ้างฉลามเตรียมจัดการฉลามที่โผล่มาให้เห็นแต่ครีบใต้ผิวน้ำมีปลาฉลามตัวโตกำลังคาบเหยื่อผู้ชายไว้ในปาก

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์สร้างภาพแทนของรัฐบาล คสช. ด้วยการใช้สัญลักษณ์เครื่องแบบทหารสีเขียว กำกับด้วยคำว่า 'NCPO' (คสช.) บนเรือ มีการนำรหัสวัตถุมาใช้สร้างภาพแทนขบวนการค้ามนุษย์ ผ่านรูปสัญลักษณ์ 'ปลาฉลาม' นักล่าแห่งท้องทะเล ฉลามเป็นสัตว์ดุร้าย และโลกภาพยนตร์ได้สร้างภาพจำว่า ฉลามเป็นอสูรร้ายกระหายเลือดที่มุ่งสังหารชีวิตมนุษย์ ในแง่ลบ ฉลามเป็นสัญลักษณ์ของผู้มีอิทธิพล ความโหดเหี้ยมอำมหิต ไร้ปราณี ที่ตัวของปลาฉลามกำกับด้วยคำว่า 'HUMAN TRAFFICKING' (การค้ามนุษย์) ส่วนมนุษย์ที่ตกเป็นเหยื่อของฉลามเป็นภาพแทนของชาวโรฮิงญา มีการใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) และ 'ตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น' (Character unaware of something the reader can see) โดยทหารบนเรือมองไม่เห็นขนาดของฉลามหรือการสังหารได้นำ เพื่อสื่อความหมายว่า รัฐบาล คสช. ที่เข้ามาแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ ต้องเผชิญกับปัญหาใหญ่ที่ซุกซ่อนอยู่ และชาวโรฮิงญากลายเป็นเหยื่อที่สังเวยชีวิตให้กับขบวนการค้ามนุษย์

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เหยื่อฉลาม

นามธรรม: เหยื่อค้ามนุษย์

32.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ขบวนการค้ามนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (อำนาจนิยม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญา ซึ่งเป็นงานใหญ่สำหรับรัฐบาล คสช. และเป็นเรื่องที่มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง การอุปมาปัญหาการค้ามนุษย์กับปลาฉลามกินเหยื่อได้นำ เป็นการสื่อถึงถึงผลกระทบของขบวนการค้ามนุษย์ที่มีเป็นการลักลอบและมีความป่าเถื่อน ซึ่งรัฐบาล คสช. จะต้องจัดการกับปัญหานี้ด้วยความเด็ดขาด

ฝ่ายการเมืองมีการแสดงเจตจำนงว่าจะปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างเด็ดขาด ผ่านคำกล่าวของผู้นำสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ รัฐบาล ทหาร ตำรวจ ตัวอย่างเช่น พาดหัวข่าวจากทีนิวส์ วันที่ 6 พ.ค. "บีกตุ" ชิดเส้น...10...วัน แก้ปัญหาโรฮิงญา !! หากยื้อ พร้อมใช้ม.44" หรือพาดหัวข่าวจากสำนักข่าวไทย วันที่ 4 พ.ค. "พล.อ.อุดมเดช ยันดำเนินการขั้นเด็ดขาด จนท.รัฐเกี่ยวข้องการค้ามนุษย์"หรือพาด

หัวข้อข่าวจากไทยพีบีเอส วันที่ 7 พ.ค. “ผบ.ตร.สั่งตั้งตำรวจ 38 นาย คดีค้ำมนุษย์โรฮิงญา” และความนำข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันที่ 13 พ.ค. “ตำรวจ ทหาร สนธิกำลังกว่า 300 นาย เปิดยุทธการล้างบางขบวนการค้ำมนุษย์‘โรฮิงจา’”

เนื้อหาข่าวของไทยรัฐ วันที่ 13 พ.ค. ซึ่งให้เห็นว่าขบวนการค้ำมนุษย์โรฮิงญาเป็นขบวนการที่ใหญ่มาก มีการออกหมายจับผู้ต้องหา 50 ราย ประกอบกับพาดหัวข่าว “ชาวบ้านเชียร์ทหารล้างบางอิทธิพลมืดเมืองชายแดน” ของ ASTVผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 10 พ.ค. ที่สะท้อนถึงระดับความรุนแรงของปัญหาการค้ำมนุษย์ในท้องถิ่นว่าดังนี้

“ในขณะที่ประชาชนในพื้นที่ได้สะท้อนของเท็จจริงต่อผู้สื่อข่าวว่า อยากให้ พล.อ.ประยุทธ์สั่งการให้มีการปราบปรามการค้ำมนุษย์ทุกประเภทให้หมดจาก อ.สะเดา เพราะที่ อ.สะเดา ไม่ได้มีแต่เรื่องการค้าโรฮิงจา แต่ที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย ทั้งที่ตลาดป่าดงเบขาร์ และที่เทศบาลสำนักขาม หรือตลาดไทย-จิงโหลน ที่มีหญิงสาวจีนแผ่นดินใหญ่ หญิงชาวลาว ชาวพม่า มาขายบริการทางเพศนับพันคน รวมทั้งมีชาวมาเลเซีย เข้ามาประกอบธุรกิจโดยผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก แต่ไม่ได้รับการสนใจในการจับกุมจากตำรวจ และฝ่ายปกครอง” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 10/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ภายใต้กรอบคิดอำนาจนิยม โดยมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับข่าวต่าง ๆ จากรัฐบาลหรือฝ่ายความมั่นคงที่แสดงเจตจำนงว่าจะปราบปรามขบวนการค้ำมนุษย์อย่างเด็ดขาด

การ์ตูนชิ้นที่ 33 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 14 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 100 การ์ตูนชิ้นที่ 33 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 14 พ.ค. 2558

33.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ำมนุษย์”

ปัญหาแรงงานโรฮิงญาเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อ มองไม่เห็นทางออก

33.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ชายหนุ่มกำลังซื้อธูปอยู่กลางทะเลทรายที่ร้อนระอุ ข้างหน้าเขามีป้ายบอกทาง "แก้ปัญหาแรงงานโรฮิงญา"

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์อุปมาสถานการณ์ปัญหาค้ำมนุษย์โรฮิงญาในไทยกับ ‘การหลงทางในทะเลทราย’ มีการใช้รหัสวัตถุอย่างเช่น 'ทะเลทราย' ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงความสิ้นหวัง ความแห้งแล้ง (ไม่ได้ผล) ความไม่มีที่สิ้นสุด และมีการใช้รหัสวัฒนธรรม ผ่านภาพจำเรื่องการหลงทางในทะเลทรายที่ถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อต่าง ๆ มีการใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) ด้วยการอุปมาว่า การแก้ปัญหาโรฮิงญาก็เหมือนกับการเดินทางในทะเลทรายที่เว้งว่างกว้างใหญ่ ซึ่งสื่อนัยยะว่า รัฐบาลไทยเผชิญกับปัญหาที่ยืดเยื้อ ยากลำบาก ยังมองไม่เห็นทางออก

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

ทะเลทราย

นามธรรม:

ความสิ้นหวัง

33.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้มีการอุปมาการแก้ปัญหาแรงงานโรฮิงญา กับ การเดินทางในทะเลทราย ซึ่งสื่อถึงสถานการณ์ที่ยืดเยื้อ ไม่เห็นทางออก นัยยะดังกล่าวถูกถ่ายทอดอยู่ในวาทกรรมของฝ่ายการเมือง จะเห็นได้ว่าการสัมภาษณ์ พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี หลายครั้งมีการแสดงทัศนคติแบบ บอกปิด โดยชี้แจงว่าการอพยพของชาวโรฮิงญา เป็นปัญหา และประเทศต่าง ๆ ไม่ต้อนรับผู้อพยพโรฮิงญา ฉะนั้นถ้าไทยรับไว้ไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ซึ่งเป็นวาทกรรมภายใต้กรอบคิดเรื่อง 'ผลประโยชน์ของชาติ'

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ของพล.อ.ประยุทธ์ ที่สะท้อนว่าปัญหาโรฮิงญาไม่มีทางออก ได้แก่

"ต่อคำถามว่า เมื่อส่งกลับไม่ได้แล้วจะอย่างไร หัวหน้า คสช.กล่าวว่า ตอบไม่ได้ว่าจะทำอย่างไร ประเทศที่ 3 มีใครรับ พุดกันมาก็ปีแล้ว ศูนย์พักพิงพุดมาก็ปีแล้ว ทั้งนี้มีตัวเลขที่อพยพจากการรบทางชายแดนพม่าทั้งหมดประมาณ 1 แสนคน เป็นชาวโรฮิงญากว่า 1,000 คน ส่วนที่จับได้นั้น ตนตอบไม่ได้ ทั้งนี้ต้องไปดูว่าบังกลาเทศซึ่งเป็นประเทศที่ยากจน แห้งแล้ง มีศูนย์อพยพจำนวนมาก มีคนที่ยอกมาทำงานบ้านเรา เมื่อทำไปทำมาก็เป็นขบวนการที่ผิดกฎหมาย แต่อย่าไปโทษใคร เมื่อประเทศเราอยู่ตรงกลาง ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา และประเทศปลายทางที่คาดว่าชาวโรฮิงญาจะเดินทางไปเป็นประเทศที่นับถือศาสนาเดียวกัน ซึ่งเขาไม่อยากจะรับเพราะคนเยอะอยู่แล้ว แต่ก็ต้องเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน เพราะให้เขามาอยู่บ้านเราก็ไม่ยอม เมื่อส่งเขาต่อไปที่ไหนไม่ได้ เราต้องส่งเขากลับไปยังต้นทางหรือปลายทางว่าจะรับหรือไม่ เรื่องนี้ต้องช่วยกัน" (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 08/05/58)

ในอีกบทสัมภาษณ์หนึ่ง พล.อ.ประยุทธ์ กล่าวว่าหากไม่มีการควบคุมผู้อพยพโรฮิงญา ก็จะส่งผลกระทบต่ออนาคตของประเทศชาติ

ต้องหามาตรการควบคุมชาวโรฮิงญาที่อพยพแบบผิดกฎหมายที่ขึ้นมายังไทยที่ขณะนี้ มีชาวโรฮิงญาอาศัยในไทยประมาณ 1 แสนคน โดยมองหาสถานที่เหมาะสมเพื่อไว้รองรับชั่วคราวอยู่ และจะต้องหามาตรการควบคุมเพิ่ม เพราะหากไม่ควบคุมและปล่อยให้เข้ามาจะส่งผลให้ชาวโรฮิงญาอพยพมากจนจนกลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลดูแลไม่ไหว ส่วนชาวโรฮิงญาที่อยู่ในไทยขณะนี้ประสงค์จะไปนอกน่านน้ำไทยก็ได้แต่ต้องได้รับความปลอดภัย เชื่อว่าไม่มีประเทศไหนอยากจะรับชาวโรฮิงญา นี่ ดังนั้นไม่ใช่เหตุผลที่ไทยจะต้องรับผิดชอบประเทศเดียวเหมือนกัน และจะต้องนำไปปรึกษากับประเทศเพื่อนบ้านและองค์การระหว่างประเทศเพื่อหามาตรการร่วมกัน ส่วนการจะของบช่วยเหลือจากองค์กรสหประชาชาติหรือยูเอ็นนั้น ถือว่าทำได้ แต่ไม่รู้ว่ายูเอ็นจะให้หรือไม่ แค่ขอยืนยันว่ารัฐบาลจะใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา แต่ขณะนี้ขอแก้ปัญหาประเทศเป็นหลักก่อน และจะต้องแก้ไขปัญหาแต่ละอย่างเป็นขั้นตอน เพราะหากไม่มีการควบคุมใด ๆ เลย เชื่อว่าอนาคตประเทศจะแย่มากกว่านี้แน่" (ทีเอ็นเอ็น24 14/05/58)

ประเด็นโรฮิงญาเป็น Dilemma หรือสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกของประเทศไทย ที่ต้องชั่งน้ำหนักระหว่างความมั่นคง/ผลประโยชน์ชาติ กับ มนุษยธรรม และมีการสะท้อนภาวะดังกล่าวออกมาทางภาษาทั้งในสื่อกระแสหลักหรือสื่อโซเชียล ตัวอย่างเช่น พาดหัวข่าวของสำนักข่าวอิศรา

วันที่ 16 พ.ค. "รากเหง้าปัญหาโรฮิงจา เหตุจากอังกฤษยึดครองพม่า ปัญหาที่ไร้ทางออก" หรือความนำข่าวของสำนักข่าวไทย วันที่ 18 พ.ค. กล่าวว่า

"ปัญหาผู้ย้ายถิ่นฐานชาวโรฮิงญา เป็นปัญหาที่มหาอำนาจตะวันตกทิ้งไว้ให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลายเป็นปัญหาที่ไม่มีทางออก คำถามสำคัญ คือ ทำไมทุกประเทศในแถบนี้ ไม่ยอมรับโรฮิงญาให้ขึ้นฝั่งและให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะโรฮิงญาที่มาจากรัฐยะไข่ในพม่า" (สำนักข่าวไทย 18/05/58)

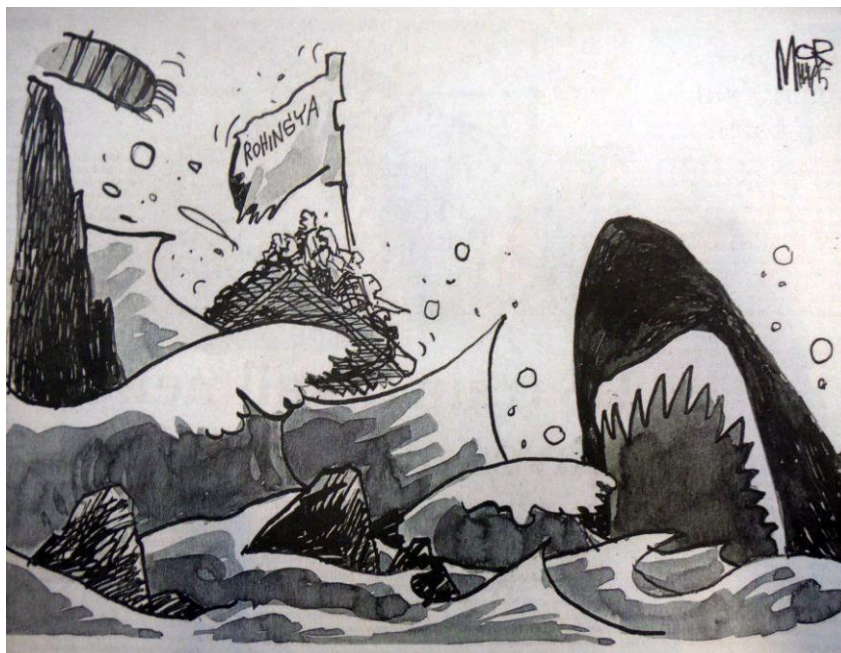
อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยสามารถพบวาทกรรมทางเลือกที่โต้แย้งกับชุดความคิดที่ว่าปัญหาโรฮิงญาไม่มีทางออก ดังเช่นตัวอย่างจากบทความ "อยู่หรือไม่? โรฮิงจา' บนเส้นแบ่งของ 'ความมั่นคง' กับ 'มนุษยธรรม'" จาก ASTVผู้จัดการออนไลน์ ซึ่งได้มีการให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ นายกอบกิจ ประดิษฐ์ผลพานิช หัวหน้าภาควิชาสื่อสารการตลาด คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มองว่ากระแสต่อต้านโรฮิงญามาจากที่สังคมไทยในยุคหลังมีลักษณะการต่อสู้ทางความคิดแบบสุดโต่ง จำกัดตัวเลือกในการแก้ไขปัญหาอยู่เพียงสองทางเลือกเท่านั้น และในส่วนของทิศทางการรายงานข่าวในปัจจุบันนั้น เขามองว่าควรมีการรายงานข่าวให้ครบทุกด้านเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาทั้งหมดได้ในท้ายที่สุด

"ด้านหนึ่ง คือถ้าจะมีตัวเลือกก็คือแค่รับและไม่รับชาวโรฮิงจาเข้ามาในประเทศไทยทั้ง ๆ ที่ ในสถานการณ์นี้ เราอาจจะสร้างตัวเลือกที่สาม สี่ ห้า และตัวเลือกแบบมีเงื่อนไขได้มากมายนอกจากนี้ กระแสต่อต้านขับไล่ชาวโรฮิงจายังมีลักษณะคล้ายวิกฤตการเมืองไทย กล่าวคือ เน้นการนำ เ ส น อ ข้อมูลของฝ่ายตัวเองเพียงด้านเดียว และมุ่งโจมตีฝ่ายตรงข้ามด้วยประเด็นที่ฝ่ายตรงข้ามเป็นรองกว่า พูดง่าย ๆ คือ ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้ลึกซึ้งเลย

"สื่อต้องเป็นตะเกียงที่จะช่วยส่องนำสังคม ร่วมกันหาทางออก ไม่ใช่ใครออกมาพูดก็โดน เหตุผลไร้สาระโต้กลับว่า 'พวกโลกสวย รับชาวโรฮิงจา ไปเลี้ยงสักคนใหม่' ถ้าสื่อที่รายงานข่าวเป็น อาจจะร่วมกันทำให้ทุกคนฉุกคิดว่า ทำไมตอนเนปาลเกิดแผ่นดินไหวเรายังร่วมแรงร่วมใจไปช่วยชาว เนปาลได้ แล้วกรณีชาวโรฮิงจาเราเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถึงแม้จะต่างชาติพันธ์์ ต่างศาสนา และฐานะ ไม่ใช่ เราพอจะมีอะไรช่วยเหลือเขาได้มากกว่านี้หรือไม่"

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง มุมมองที่ว่าปัญหาโรฮิงญาไม่มีทางออกแฝงเร้นไว้ด้วยแนวคิดเรื่องผลประโยชน์ชาติ ที่เป็นสาเหตุให้ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยเลือกที่จะ บอกปิดผู้อพยพโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 34 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 14 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 101 การ์ตูนชิ้นที่ 34 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 14 พ.ค. 2558

34.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

ผู้อพยพชาวโรฮิงญาเผชิญปัญหา ถูกประเทศต้นทางกีดกัน และตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ในประเทศปลายทาง

34.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน บนทะเลคลื่นแรงและเต็มไปด้วยโขดหิน แพชาวโรฮิงญาหนีฉลามยักษ์มาหวังจะขึ้นฝั่ง แต่บนบกมีเสือที่ดักรอตะปบเหยื่ออยู่

การถอดรหัส:

การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) มีการใช้รหัสวัฒนธรรมด้วยการนำสำนวนไทย ‘หนีเสือปะจระเข้’ มาแปลงเป็น ‘หนีฉลามปะเสือ’ เพื่อถ่ายทอดสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาที่หนีภัยอันตรายอย่างหนึ่งแล้วต้องมาพบกับภัยอันตรายอีกอย่างหนึ่ง มีการนำรหัสวัตถุต่าง ๆ มาใช้สร้างภาพแทนตัวแสดง ได้แก่ ‘แพไม้ไผ่’ ที่กำกับภาพด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสถานการณ์อันแง่งน เคว้งคว้าง การผจญภัย และการเอาชีวิตรอดของผู้อพยพชาวโรฮิงญา ประกอบกับทะเลนั้นมีคลื่นลมแรงและโขดหินสื่อถึงการเดินทางที่เต็มไปด้วยอุปสรรค ส่วน ‘เสือ’ และ ‘ฉลาม’

เป็นสัญญาณที่สื่อถึงภัยคุกคาม หรือผู้มีอิทธิพล นอกจากนี้สื่อยังเป็นสัญลักษณ์ของประเทศเมียนมาอีกด้วย โดยรวมภาพนี้จึงสื่อถึงสภาวะจนตรอก เศรษฐกิจซบเซาของผู้อพยพชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: คนบนแพ

นามธรรม: จนตรอก

34.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐเมียนมา+ขบวนการค้ามนุษย์-กับชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การตุนขึ้นนี้สะท้อนวิกฤติของผู้อพยพโรฮิงญาด้วยการอุปมาอุปไมยกับสำนวนไทย ‘หนีเสือปะจระเข้’ ซึ่งตรงกับสถานการณ์จริงที่ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญ มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งจากประเทศต้นทางเมียนมา โดยผ่านทางมาตรการกีดกันต่าง ๆ ทำให้ชาวโรฮิงญาต้องหนีไปตายเอาดาบหน้า และเมื่ออพยพมาสู่ประเทศปลายทางอย่างเช่นไทยหรือมาเลเซีย ยังต้องมาเผชิญกับการหลอกลวงหรือทำร้ายโดยขบวนการค้ามนุษย์

เราสามารถพบวาทกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับการตุนขึ้นนี้ได้ตามสื่อต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ในเนื้อหาข่าวของ BBC Thai ระบุว่า

“หนีเสือปะจระเข้เป็นสุภาษิตที่มีการใช้บ่อยครั้งเมื่อเปรียบถึงสถานการณ์ของชาวโรฮิงญา กลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่มีถิ่นฐานอยู่ในรัฐยะไข่ในประเทศเมียนมาร์ แต่เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมและมีรายงานการใช้ความรุนแรงกับชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่ทำให้พวกเขาต้องละทิ้งถิ่นฐานและกลายเป็นผู้พลัดถิ่น การพบค่ายที่พักรวมทั้งหลุมฝังศพและศพหลายศพในบริเวณค่ายบนเขาแก้ว ต.ป่าดงเบซาร์ ใน อ.สะเดา จ.สงขลา ทำให้เรื่องเกี่ยวกับชาวโรฮิงญากลับมาได้รับความสนใจอีกรอบ”(BBC Thai 03/05/58)

ในพาดหัวข่าวว่า “โรฮิงญา : หนีเสือปะจระเข้” ของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เนื้อข่าวส่วนหนึ่งกล่าวว่า

“นับตั้งแต่ปี 2555 ภายหลังจากการปะทะอย่างรุนแรงในประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้ชาวโรฮิงญากว่า 150,000 คนต้องพลัดถิ่นฐานบ้านเกิด โดยปี 2556 มีผู้อพยพหนีตายถึง 40,000 คน ปี 2557 เพิ่มขึ้นเป็น 53,000 คน และปี 2558 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีก เห็นได้จากสัญญาณความรุนแรง ...

จึงมีอาจปฏิเสธว่า การอพยพหนีตายของชาวโรฮิงญาเสมือนหนึ่ง “หนีเสือปะจระเข้” เพราะต่างสมัครใจไม่มีทางเลือก ต้องอาศัยเครือข่ายขบวนการนอกกฎหมาย หลายคนถูกควบคุมตัว กักขังเรียกค่าไถ่ ก่อนส่งตัวไปยังที่อื่น ๆ”(เดลินิวส์ 06/05/58)

เนื้อหาข่าวหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับวาทกรรมหนีเสือปะจระเข้ มาจากข่าว “สุดอำมหิต! โรฮิงญา แฉเบื้องหลังขบวนการค้ามนุษย์ มาเพี้ยจับเรียกค่าไถ่-ก่อนถูกสังหาร”ของมติชนออนไลน์ มีการสัมภาษณ์นายโซเซ่ญาติของเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ เขาเปิดเผยว่ามีการข่มขู่จากทางฝั่งนายหน้า และเจ้าหน้าที่ไม่ให้นำเรื่องนี้ไปแพร่พราย ซึ่งนายโซเซ่ได้ระบายความอัดอั้นตันใจว่า “โรฮิงญาก็เป็นคน ถูกรังเกียจจากพม่าแล้วมาถูกคนไทยทำร้ายอีก” (มติชนออนไลน์ 05/05/58)

นอกจากนี้ ในปี 2556 มีการจัดงานเสวนา “โรฮิงญา หนีเสือปะจระเข้: อนาคตและทางออกสำหรับประเทศไทย”โดยกลุ่มเครือข่ายปฏิบัติการต่อต้านการค้ามนุษย์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาชาวโรฮิงญาที่ลี้ภัยมาจากพม่ามายังประเทศไทยและป้องกันขบวนการค้ามนุษย์ เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ โดยที่ประชุมส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีการเสนอมาตรการให้รัฐบาลไทยมีมาตรการใช้กฎหมายอย่างจริงจัง และแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะผลักดันให้เกิดกลไกระดับภูมิภาคอาเซียนในการให้ความช่วยเหลือ

โดยสรุปการตุนชิ้นนี้**นำเสนอวาทกรรมทางเลือก** ด้วยการนำเสนอสถานการณ์**การละเมิดสิทธิมนุษยชน**ชาวโรฮิงญาผ่านสำนวนไทย “หนีเสือปะจระเข้” ซึ่งสามารถค้นพบวาทกรรมเชื่อมโยงจากแหล่งข่าวที่นำเสนอปัญหาในประเทศเมียนมาที่นำมาสู่การตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ รวมถึงแหล่งข่าวที่เปิดพื้นที่ให้กับชาวโรฮิงญาหรือเครือข่ายสิทธิมนุษยชน

การ์ตูนชิ้นที่ 35 โดย เขีย จาก ไทยรัฐ (วันที่ 15 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 102 การ์ตูนชิ้นที่ 35 ผลงานโดยเขีย (ไทยรัฐ) วันที่ 15 พ.ค. 2558

35.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

ชาวโรฮิงญาถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ

35.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “เขตกักกันประชาธิปไตย” คนกลุ่มหนึ่งที่วิจารณ์เสนอแก้ รธน. '58 ถูกพันธนาการร่างกายและจำกัดขอบเขตให้อยู่ในวงล้อมที่ถูกขีดเส้นโดยทหารที่ถือหนังสือโรดแมป มีคำกำกับในวงล้อมนั้นว่า “ห้ามเคลื่อนไหวกวทางกรเมือง” ข้าง ๆ มีนายบวรศักดิ์หน้าตาอมยิ้มยื่นถือหนังสือ “รธน. '58 ฉบับดื้อตาลี” ที่มุมล่างด้านซ้ายมาสคอตตัวหนึ่งถือป้าย “ขอให้พูดเป็นที่เป็นที่” และมาสคอตอีกตัวหนึ่งชี้ไปที่วงล้อมแล้วพูดว่า “เหมือนเป็นชาวโรฮีนจา”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้มุก การจูงใจให้คิด (Suggestion) โดยการอุปมาว่าผู้เสนอแก้ รธน. '58 ถูกจำกัดสิทธิเหมือนกับชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ได้สร้างพื้นที่หลอมรวมโดยผนวก 2 เหตุการณ์ระหว่าง 1) กรณี สปช. และนักการเมืองวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญฉบับบวรศักดิ์ และ 2) กระแสข่าวโรฮิงญาในเดือน พ.ค. โดยการ์ตูนชิ้นนี้ให้น้ำหนักกับเหตุการณ์แรกเป็นหลัก มีการใช้รหัสวัฒนธรรม ภาพ ‘การ

ขีดวงล้อม’ สื่อนัยยะถึงการจำกัดบริเวณ หรือจำกัดความเคลื่อนไหว มีการใช้**ทัศนคติ**ในการสร้างภาพแทนตัวแสดง ได้แก่ ตัวการ์ตูน ‘นายบวรศักดิ์’ มีการตั้งจุดเด่นบนใบหน้าของบุคคลจริง เช่น ผมแสกข้าง แว่นตา คางอูม ตัวการ์ตูนใส่เครื่องแบบทหาร มีคำกำกับว่า ประรองตอง ที่หลัง เป็นภาพแทนของรัฐบาล คสช. และกลุ่มคนในวงล้อมที่ใส่แว่นใส่สูท เป็นภาพแทนของ สปช. และนักการเมือง มีการใช้**มุกการยึดตามตัวอักษร (Literalism)** ด้วยการให้กลุ่มคนที่อยู่ในเขตกักกันประชาธิปไตยถูกพันนาการด้วยเชือกมัดมือ มัดตัว และถูกขีดวงล้อม พร้อมด้วยคำกำกับว่า ‘ห้ามเคลื่อนไหวทางการเมือง’ สื่อนัยยะถึงการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ และมีการใช้**มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** ด้วยการให้ตัวมาสคอตพูดแทงใจดำว่า “ขอให้พูดเป็นที่เป็นที่” และ “เหมือนเป็นชาวโรฮิงจา”

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: ไม่ปรากฏ (มีการกล่าวเปรียบเปรยชาวโรฮิงญา)

นามธรรม: คนไม่มีสิทธิ

35.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: นักการเมืองไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้เปรียบเปรยว่ากลุ่มการเมืองไทยที่วิจารณ์เสนอแก้ร่างรัฐธรรมนูญ มีสถานะเหมือนกับ ชาวโรฮิงญา ในแง่ของการถูกกีดกัน ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพ อ้างอิงจากข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันที่ 12 พ.ค. กลุ่มหลัก ๆ ที่ออกมาคัดค้าน รธน. 58 (หรือ รธน. ฉบับบวรศักดิ์) ได้แก่ สปช. (สภาปฏิรูปแห่งชาติ) นักการเมืองจากพรรคประชาธิปัตย์ เช่น นายถาวร เสนเนียม นักการเมืองพรรคเพื่อไทย เช่น นายจตุพร พรหมพันธุ์ และกลุ่มกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน โดยมี พล.อ.อุดมเดช สีตบุตร ผบ.ทบ. ออกโรงสั่งห้ามนักการเมืองประชุมพรรค และปรามให้หยุดวิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ คำพูดของ พล.อ.อุดมเดช ที่สอดคล้องกับป้าย “ขอให้พูดเป็นที่เป็นที่” ของตัวมาสคอตหนูได้แก่

“การมาเปิดเวทีทางโน้นที่ทางนี้ที่ มันไม่พร้อมเพียงกัน ขาดการทำ ความเข้าใจ ขาดการดูแลกัน อาจเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นได้ ... อย่าไปออกตามเวทีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเองนั้นไม่ได้มีปัญหาแน่นอน อีกทั้งผมก็ขอรับรองว่าตอนนี้หากมีการเคลื่อนไหวอะไรก็ไม่สมควร...” (ไทยรัฐ 12/05/58)

การนำจุดร่วมของแนวคิดเรื่อง ‘สิทธิเสรีภาพ’ มาสร้างเนื้อหาคุ่งขนาน เป็นการแปลงสารที่ทำให้ผู้อ่านชาวไทยเข้าใจสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาได้ง่ายขึ้น ตัวอย่างวาทกรรมชาวโรฮิงญาที่มีคำ

สำคัญว่า ‘จำกัดสิทธิ’ หรือ ‘กีดกัน’ ได้แก่ เนื้อข่าวของไทยรัฐ ระบุว่า “ปัญหาความรุนแรงในรัฐยะไข่ สะท้อนถึงความเกลียดชังที่ฝังรากลึก ชาวโรฮิงญาไม่มีโอกาสทำงาน เข้าเรียน หรือแม้แต่เข้ารับบริการ สาธารณสุขพื้นฐาน เพราะถูกกีดกันหมด” (ไทยรัฐ 21/11/57)หรือเนื้อข่าวของ VoiceTV ระบุว่า

“ชาวโรฮิงญาอ้างว่าถูกพม่าก่อกวนมาหลายสิบปี ขณะที่นักเคลื่อนไหวระบุว่าชาวโรฮิงญาจำนวนมากถูกบังคับใช้แรงงาน ทั้งยังถูกกีดกันและเลือกปฏิบัติ รวมถึงถูกจำกัดด้านการเดินทาง จำกัดขนาดของครอบครัว และไม่ได้รับการออกหนังสือเดินทางให้ ทำให้คนเหล่านี้ไม่มีสถานภาพและไม่มีชาติ” (VoiceTV 11/06/55)

ธรรมนูญ (2558) ได้สรุปผลกระทบจากการกีดกันชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมาไว้ดังนี้ ด้วยความที่ชาวโรฮิงญากลายเป็นคนไร้รัฐนั้น ทำให้ชาวโรฮิงญาตกอยู่ในสภาพลำบาก โดยแม้ว่าคำประกาศสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 15 กำหนดว่า “ (1) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีสัญชาติ และ (2) ไม่มีผู้ใดที่จะถูกปฏิบัติตามอำเภอใจเกี่ยวกับสัญชาติหรือการปฏิเสธสิทธิในการมีสัญชาติของเขา”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวทำให้เห็นได้ชัดว่ากฎหมายความเป็นพลเมืองของพม่า ค.ศ.1982 นั้น เป็นการขัดต่อบทบัญญัติดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยส่งผลกระทบต่อชาวโรฮิงญาดังนี้คือ.ถูกปฏิเสธความเป็นพลเมืองถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวขาดสิทธิในการศึกษาและการทำงานถูกยึดทรัพย์ตามอำเภอใจ ถูกบังคับเป็นแรงงาน

โดยสรุปการตุนขี้นี้ นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ภายใต้กรอบเนื้อหาเรื่องสิทธิมนุษยชน มีการกล่าวถึงการถูกกีดกัน การถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพของชาวโรฮิงญา โดยเปรียบเปรยกับสถานการณ์การเมืองไทย แต่เมื่อนำสองกรณีคู่ขนานมาเปรียบเทียบกันแล้ว จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ชาวโรฮิงญาเผชิญนั้นหนักหนาสาหัสกว่ากันหลายเท่าทวีคูณ เพราะสำหรับกลุ่มผู้วิจารณ์เสนอแก่ รธน. '58 ในไทย พวกเขาเพียงแคโดนจำกัดสิทธิทางการเมือง แต่สำหรับชาวโรฮิงญาแล้ว พวกเขาถูกจำกัดแม้แต่สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์

การ์ตูนชั้นที่ 36 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 16 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 103 การ์ตูนชั้นที่ 36 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 16 พ.ค. 2558

36.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา”

การจำกัดสิทธิเสรีภาพของชาวโรฮิงญาในรัฐเมียนมา

36.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน เท้าของชาวโรฮิงญาข้างหนึ่งถูกผู้ชายใส่สูทตอกตะปูที่นิ้วเท้า ใต้เท้ามีเลือดไหลอาบ

การถอดรหัส:

การ์ตูนชั้นนี้ใช้มุก ‘การจูงใจให้คิด’ (Suggestion) เป็นการเล่าเรื่องด้วยสัญลักษณ์ที่ต้องใช้การตีความ การ์ตูนนิสต์ใช้รหัสบุคคล ชายผมเรียบแปล้ ใส่สูท น่าจะเป็นภาพแทนของนายพลเนวิน อดีตผู้นำเมียนมา และมีการใช้รหัสวัฒนธรรม ภาพเท้าถูกตอกตะปูสื่อไปยังถึงการจำกัดการเคลื่อนไหวหรือการกดทับสิทธิเสรีภาพ ภาพหนึ่งที่คนคุ้นเคยกันดีคือภาพพระเยซูถูกตอกเท้าบนไม้กางเขน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมเนียมในการลงโทษนักโทษชั้นต่ำโดยเฉพาะพวกทาส ที่เท้าข้างหนึ่งมีค้ำกำกับว่า ‘โรฮิงญา’ เมื่อพิจารณาองค์รวมแล้วจึงตีความได้ว่าชาวโรฮิงญาถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยผู้มีอำนาจ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เท้าที่ถูกตอกตะปูตรึง

นามธรรม: ผู้ถูกกดทับ

36.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้กล่าวถึงต้นทางปัญหาวิกฤติโรฮิงญา ผ่านประเด็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยนายพลเนวิน ซึ่งผู้วิจัยได้รับการยืนยันจากคุณชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ (ก๊วย คมชัดลึก) ว่าตัวการ์ตูนนี้เป็นภาพแทนของนายพลเนวิน

การที่ตัวการ์ตูนนายพลเนวินตอกตะปูที่เท้าของชาวโรฮิงญา เป็นการสื่อถึงนโยบายกีดกันและแบ่งแยกทางเชื้อชาติ อ้างอิงจากกรุงเทพธุรกิจออนไลน์ ระบุว่า

"แม้ว่าพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ ชาวโรฮิงญาจะถูกรับรองในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในสมัยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีนุ และมีการตั้งเขตปกครองพิเศษ แต่ภายหลังการยึดอำนาจของนายพลเนวิน พร้อมกับการนำสังคมนิยมแบบพม่ามาใช้ และปลูกกระแสชาตินิยมพม่าพุทธชาวโรฮิงญาจึงไม่ได้รับสิทธิในการเป็นพลเมืองพม่าตามกฎหมายสัญชาติ ทำให้สถานะของชาวโรฮิงญาที่อาศัยอยู่ในรัฐยะไข่ กลายเป็นผู้อพยพที่ไม่ได้สิทธิใด ๆ รอเพียงการผลักดันให้ออกนอกประเทศ นอกจากนั้นนายพลเนวินได้เปลี่ยนชื่อจาก 'รัฐอาระกัน' เป็น 'รัฐยะไข่' ตามมาด้วยการประกาศใช้กฎหมายสัญชาติฉบับใหม่ปี ค.ศ. 1982 กำหนดสิทธิของ 135 กลุ่มชาติพันธุ์แห่งชาติ แต่ไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญาบุคคลสมัยกฎเหล็กของนายพลเนวิน ทำให้ชาวโรฮิงญาหลายแสนคนต้องอพยพหนีความรุนแรงไปประเทศบังกลาเทศ แต่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในค่ายผู้อพยพบริเวณชายแดนพม่าบังกลาเทศจนถึงปัจจุบัน" (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 08/05/58)

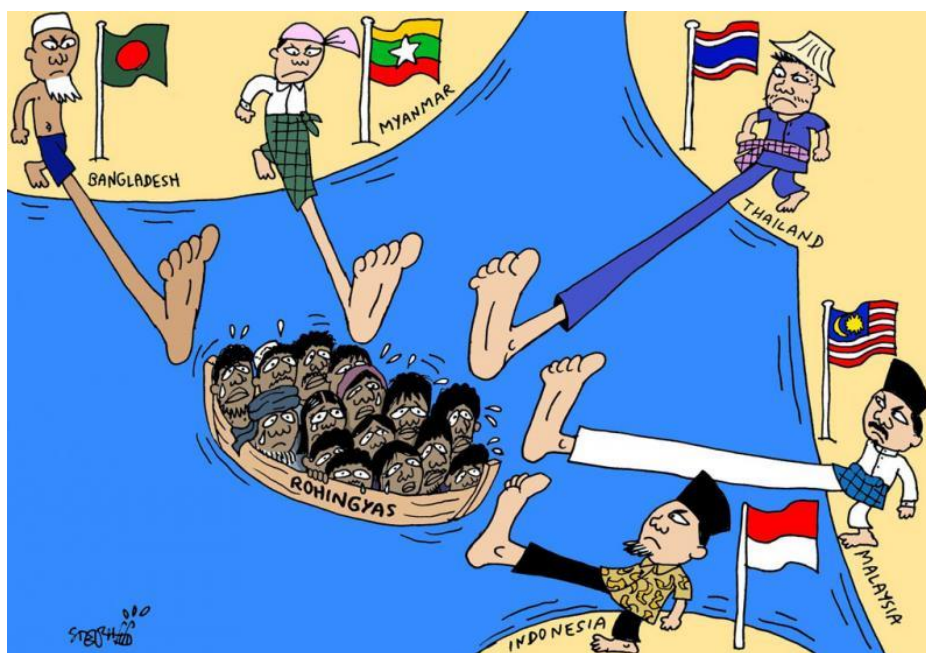
ด้วยวาทกรรมแฝงอคติของรัฐบาลทหารเมียนมา ที่มีทั้ง*การบอปิด* (ว่าชาวโรฮิงญาไม่ใช่พลเมืองเมียนมา) *การให้นิยาม* (ว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ หรือเป็นไส้ศึกในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง) และ *การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา* (โดยชูปมเรื่องศาสนาและเชื้อชาติ มีการเรียกชาวโรฮิงญาว่า 'เบงกาลี' หรือ 'กะลา' เพื่อตอกย้ำว่าเป็นคนต่างชาติต่างศาสนา) นำไปสู่มาตรการกีดกันอย่างเข้มข้น รวมไปถึงเหตุการณ์จลาจลที่รัฐยะไข่ พ.ศ. 2555 และเมื่อชาวโรฮิงญาไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุขในเมียนมาได้ ผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือการอพยพครั้งใหญ่ ขณะที่ทางการเมียนมาเองก็ยังคงแสดงท่าทีบอปิดต่อปัญหาโรฮิงญา อ้างอิงจากวาทกรรมข่าวในวันที่ 16 พ.ค. พาดหัวข่าวของคมชัดลึก ระบุว่า *"พม่าเมินถกแก้โรฮิงญา สุมไฟไทยต้นตอค้ำมนุษย์"* ขยายความด้วยเนื้อข่าวของข่าวสด ดังนี้

“พม่าจะไม่เข้าร่วมการประชุมเพื่อหารือแก้ไขวิกฤตปัญหาผู้อพยพชาวโรฮิงญา ที่ประเทศไทยจะเป็นเจ้าภาพ ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่จาก 15 ประเทศที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบังกลาเทศ ในวันที่ 29 พ.ค.นี้ โดยนายซอ ฮเทย์ ผู้อำนวยการสำนักประธานาธิบดีพม่าเปิดเผยว่า พม่าจะไม่เข้าร่วมการประชุมดังกล่าว และจะไม่ยอมรับถ้าประเทศไทยจะเชิญเข้าร่วมหารือเพียงเพราะต้องการลดแรงกดดันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญเท่านั้น และยังคงกล่าวถึงปัญหาชาวโรฮิงญาอีกว่า ต้นตอของวิกฤตปัญหามาจากการเพิ่มขึ้นของการค้ามนุษย์ และปัญหาเรื่องหลุมศพของผู้อพยพไม่ใช่ปัญหาของพม่า แต่เกิดจากความอ่อนแอของการป้องกัน การค้ามนุษย์และการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทย หัวใจของปัญหาผู้อพยพอยู่ในประเทศบังกลาเทศ ซึ่งเป็นรากเหง้าของชาวโรฮิงญา” (ข่าวสด 16/05/58)

การแก้ปัญหาค้ามนุษย์เป็นสิ่งที่ทางการไทยพึงกระทำในฐานะประเทศปลายทาง แต่ถ้าไม่มีการทำความเข้าใจต้นเหตุของปัญหาอย่างถูกต้อง หรือไม่สามารถผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ประเทศต้นทางอย่างเมียนมาได้ วิกฤติโรฮิงญาก็ยากที่จะคลี่คลาย สอดคล้องกับคำกล่าวของสหประชาชาติดังนี้ “การอพยพข้ามอ่าวเบงกอลบนความเป็นความตายเช่นนี้จะยังคงดำเนินต่อไป จนกว่าพม่าจะยุติการเลือกปฏิบัติ” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 18/05/58)

โดยสรุปการตุนขี้นี้ **นำเสนอวาทกรรมทางเลือก** ภายใต้กรอบคิดเรื่อง **สิทธิมนุษยชน** การตุนนิสต์สร้างภาพแทนของอดีตผู้นำเมียนมา นายพลเนวิน ตอกตะปูบนเท้าของชาวโรฮิงญา เพื่อสื่อถึงการกดทับ การจำกัดสิทธิเสรีภาพที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมา เป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักถึงต้นตอของปัญหา หากสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศเมียนมาไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงญาก็ยากจะคลี่คลาย

การ์ตูนชิ้นที่ 37 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 18 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 104 การ์ตูนชิ้นที่ 37 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 18 พ.ค. 2558

37.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

ประเทศในน่านน้ำอันดามันพร้อมใจกันผลักไสชาวโรฮิงญา

37.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ขนพื้นเมืองของประเทศต่าง ๆ ในน่านน้ำทะเลอันดามัน ได้แก่ บังกลาเทศ เมียนมา ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย พร้อมใจกันยื่นเท้าออกไปสกัดเรือโรฮิงญา ทำให้ชาวโรฮิงญาจนตรอกอยู่กลางทะเล

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนของผู้คนประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ชาวบังกลาเทศ ชาวเมียนมา ชาวไทย ชาวมาเลเซีย และชาวอินโดนีเซีย โดยการดึงจุดเด่นเรื่องเสื้อผ้า หน้าผมที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ พร้อมด้วยธงชาติ และกำกับด้วยชื่อประเทศ ขณะที่ชาวโรฮิงญา มีการใช้อัตลักษณ์หน้าตา ผิวพรรณ และเครื่องแต่งกายของชาวมุสลิม เช่น หมวกแขก ผ้าโพกหัว และมีการใช้สัญลักษณ์รูป 'เรือ' กำกับด้วยคำว่า 'ROHINGYAS' เพื่อประกอบสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญา นอกจากนี้ การ์ตูนนิสต์ได้ใช้รหัสวัฒนธรรม โดยการใช้กริยา 'ถีบ' ที่สื่อถึงถึงการขับไล่ไสส่ง (สำนวนไทยมีคำว่า 'ถีบหัวส่ง' สำนวนอังกฤษมีคำว่า 'kick off' ที่แปลว่า เตะหัวออกจาก

กลุ่ม) การตุนนิสติใช้มุ่งการจูงใจให้คิด (Suggestion) และอติพจน์(Hyperbole)ด้วยการวาดรูปให้
 ชาติของตัวแสดงประเทศต่าง ๆ ยืดยาวผิดปกติ แสดงถึงการต่อต้านอย่างสุดขีด จนทำให้เรือโรฮิงญาจน
 ตรอกเหมือนถูกกลอยแพอยู่กลางทะเล โดยสรุป ภาพนี้ต้องการจะสื่อถึงสถานการณ์ที่ประเทศต่าง ๆ
 ในภูมิภาคแสดงการบอกปิดผู้อพยพชาวโรฮิงญา ปล່อยให้พวกเขาตกอยู่ในสถานะลำบากตาม
 ยถากรรม โดยไม่ให้ความสนใจหรือช่วยเหลือ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: มนุษย์เรือ

นามธรรม: ผู้ถูกผลักไส / ชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ

37.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: นานาประเทศ-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันรัฐ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ผลประโยชน์ชาติ+ชาติพันธุ์)

บทวิเคราะห์:

การตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ เมื่อประเทศต่าง ๆ พร้อมใจกัน**บอกปิด**ชาวโรฮิงญา
 โดยเหตุผลเรื่อง**ผลประโยชน์ของชาติ**เป็นหลัก ในช่วงเวลาดังกล่าวมีกระแสข่าวว่า ประเทศไทยจะ
 เป็นเจ้าภาพการประชุมเพื่อหารือแก้ไขวิกฤติผู้อพยพโรฮิงญา ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่จาก 15 ประเทศที่
 เกี่ยวข้องมาเข้าร่วม แต่ปรากฏว่าประเทศเมียนมาปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการประชุม นายซอ ฮเทย์ โฆษก
 รัฐบาลเมียนมา ให้สัมภาษณ์**บอกปิด**ว่า

*“พม่าจะไม่เข้าร่วมการประชุม ต้นเหตุของปัญหามาจากทางประเทศไทยเองที่ย่อหย่อนใน
 การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ และหัวใจของปัญหาผู้อพยพอยู่ในประเทศบังกลาเทศ ซึ่ง
 เป็นรากเหง้าของชาวโรฮิงญา” (ข่าวสด 16/05/58)*

จะเห็นได้ว่าทางการเมียนมา**บอกปิด**เรื่องโรฮิงญาอย่างสิ้นเชิง พร้อมกับโยนความผิดให้แก่
 ประเทศไทยและบังกลาเทศ ขณะที่ทางการไทย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ก็ได้
บอกปิดปฏิเสธการจัดตั้งศูนย์อพยพเพิ่มเติม โดยยกเหตุผลเรื่องผลประโยชน์และความมั่นคงของชาติ
 เนื่องจากเกรงว่าถ้ารับมาแล้ว ชาวโรฮิงญาอาจจะมาแย่งอาชีพคนไทย และศูนย์อพยพพักพิงที่มีอยู่
 กลายเป็นแหล่งอาชญากรรม ซึ่งไทยเองก็พยายามจะลดศูนย์เหล่านี้ให้หมดอยู่แล้ว ช่วงหนึ่งพล.อ.
 ประยุทธ์กล่าวว่า

*“ไม่ใช่เอาองค์กรต่างประเทศ มากดดันประเทศไทยอย่างเดียว ขณะที่สื่อก็ประโคมว่าไทย
 ต้องมีมนุษยธรรม ตรงนี้ถามว่าใครต้องรับผิดชอบ หากเขามาอยู่ในไทยในระยะเวลานาน ๆ ไทยใช้*

หรือไม่ ถ้าบอกว่าไทย รับผิดชอบได้ทั้งหมด ใครเดือดร้อนมาไทยได้เลยตรงนี้ จะเอาไหม”(คมชัดลึก 15/05/58)

วาทกรรมข่าวที่สอดคล้องกับการ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่ ความนำข่าวของ MThai วันที่ 22 พ.ค. “แก้ม ‘เกมตีปิงปอง’ ถกปัญหา เพราะเหตุใดชาวโรฮิงญา จึงไม่เป็นที่ต้องการจากชาติใด ๆ ในโลก” ในเนื้อข่าวได้มีการกล่าวถึงท่าทีของประเทศบังกลาเทศว่า แม้ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิม แต่ในระยะหลังก็มีได้ต้องการรับเลี้ยงดูปู่เสื่อชาวโรฮิงญา เนื่องจากบังกลาเทศเองก็เป็นประเทศยากจน และมีประชากรมากกว่า 130 ล้านคน อีกทั้งยังประสบปัญหาผู้อพยพหลังไหลเข้าประเทศอยู่แล้ว จึงไม่ต้องการแบกรับภาระเพิ่ม

ขณะที่ทางการมาเลเซียก็แสดงท่าที**บอกปิด**เช่นกัน

“มาเลเซียซึ่งได้รับเอาผู้อพยพผิดกฎหมายจากพม่า 120,000 คน ไว้ในขณะนี้ จะไม่ยอมรับอีกแล้ว และจะผลักดันเรือบรรทุกผู้อพยพออกไป อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นประเทศประธานกลุ่มอาเซียน มาเลเซียกำลังเป็นผู้นำดำเนินความพยายามทางการทูตต่อวิกฤตการณ์ในภูมิภาค” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 18/05/58)

เช่นเดียวกับทางการอินโดนีเซีย

“อินโดนีเซียได้ผลักดันเรือผู้อพยพที่มีจำนวนหลายร้อยคนที่เชื่อว่ามาจากเมียนมาและบังกลาเทศออกไป โดยกองทัพเรืออินโดนีเซียได้จัดหาเรือพร้อมทั้งอาหารและน้ำดื่มให้บรรดาผู้อพยพ ก่อนที่จะส่งกลับออกทะเลไป และให้เหตุผลที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะผู้อพยพต้องการไปมาเลเซีย แต่หน่วยงานนานาชาติที่ดูแลด้านผู้อพยพ บอกว่า รู้สึกช็อกต่อการตัดสินใจของอินโดนีเซีย” (Nation TV13/05/58)

องค์กรสิทธิมนุษยชน Human Rights Watch ได้เปรียบเทียบมาตรการผลักดันของกองทัพเรือทั้ง 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย-มาเลเซีย-อินโดนีเซียว่าเป็นเหมือน “การเล่นเกมปิงปองมนุษย์” นายฟิล โรเบิร์ตสัน รองผู้อำนวยการฝ่ายภูมิภาคเอเชีย ให้สัมภาษณ์ว่า

“รัฐบาลเมียนมาได้เริ่มวิกฤตนี้ด้วยการกดขี่ข่มเหงชาวโรฮิงญาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ไทยมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ได้ซ้ำเติมเหตุการณ์ด้วยท่าทีแล้งน้ำใจ มีการใช้นโยบายผลักดันมนุษย์เรือบ้นผันชีวิตกลับสู่ทะเล ประเทศอื่น ๆ ควรจะกระตุ้นให้สามประเทศนี้ร่วมมือกันแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ผู้อพยพเหล่านี้”(Human Rights Watch 14/05/58)

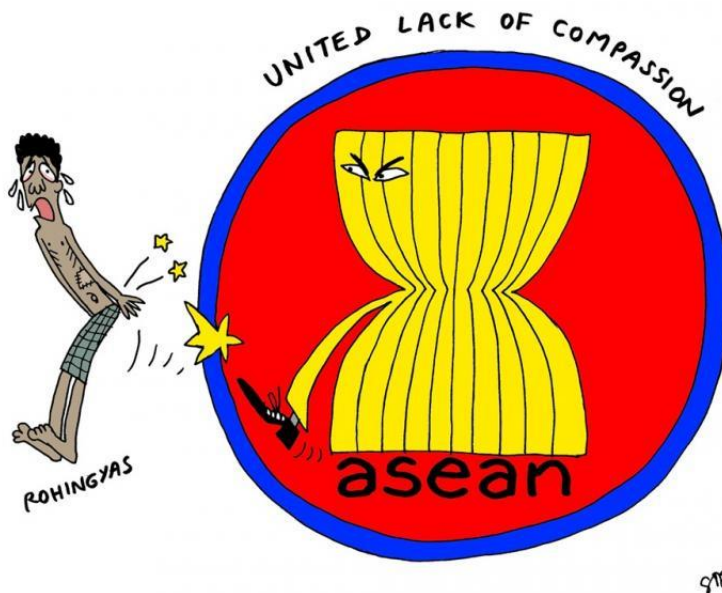
สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการ์ตูนของ Stephff ชิ้นนี้ ก็คือ มันเป็นการ์ตูนสะท้อนประเด็นโรฮิงญาที่ถูกนำไปเผยแพร่ซ้ำบนสื่อออนไลน์มากที่สุดรูปหนึ่ง และนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง

ซึ่งตัวผู้วิจัยเองเชื่อว่าการตุนสินค้านี้มีเจตนาที่ดีในการสะท้อนวาทกรรมแฝงอคติของประเทศต่าง ๆ ที่บอกปิดและผลักไสผู้อพยพชาวโรฮิงญา แต่การตีความของผู้รับสารส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางลบ น้อยคนที่จะแชร์รูปนี้แล้วกล่าวว่า “ชาวโรฮิงญาน่าสงสาร” แต่คนจำนวนมากกลับบอกว่า “สมน้ำหน้าโรฮิงญา ไม่มีใครเอา” กลายเป็นว่าการตุนสินค้านี้ถูกนำไปใช้อ้างอิงในการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติบนอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก

ตัวอย่างเว็บไซต์ที่มีนํ้าการตุนสินค้านี้ของ Stephff ไปอ้างอิง ได้แก่ The Washington Post วันที่ 19 พ.ค. ในคอลัมน์ WorldViews บทความ “What the Rohingya crisis says about racism and politics in Asia” (วิกฤติโรฮิงญาบ่งบอกอะไรเกี่ยวกับการเหยียดเชื้อชาติและการเมืองในเอเชีย) ซึ่งมีการแชร์รูปนี้ผ่านทวิตเตอร์ของ Stickboy Bangkok ที่มีคำกล่าวว่า “One of the most shared images on Thai Twitter in the past 24hrs” (รูปหนึ่งที่มีการแชร์มากที่สุดบนทวิตเตอร์ของชาวไทยใน 24 ชั่วโมงที่ผ่านมา) หรือในกระทู้ “ราคาญ น้องธูปณีย์ เอียดๆ มาก ๆ จะดราม่าไปไหนคะ เรื่องชาวโรฮิงญา” บนเว็บไซต์ Pantip.com เมื่อวันที่ 17 พ.ค. และกระทู้ “ปัญหาชาวโรฮิงญาที่ทุกคนต้องควรทราบและระลึกไว้” บนเว็บไซต์ Postjung.com เมื่อวันที่ 18 พ.ค. มีการนํ้าการตุนสินค้านี้ไปอ้างอิงในกระทู้ที่เต็มไปด้วยประทุษวาจา และมีการใช้วาทกรรมแฝงอคติผ่านกลวิธีต่าง ๆ ทั้ง การบอกปิดการให้นิยามการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา และการทำให้เป็นเรื่องตลก

โดยสรุปการตุนสินค้านี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ภายใต้กรอบคิดเรื่องผลประโยชน์ชาติและความแตกต่างทางชาติพันธุ์ กรณีศึกษานี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่า แม้การตุนสินค้านี้จะไม่ได้มีเจตนาผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ แต่การนำเสนอภาพแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสถานะคนชายขอบอย่างเช่นชาวโรฮิงญาอย่างขาดความระมัดระวัง อาจกลับกลายเป็นการซ้ำเติมชาวโรฮิงญา ผ่านการกลบเกลื่อนความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ด้วยการทำให้ประเด็นโรฮิงญากลายเป็นเรื่องตลก หรือเอื้อต่อการเยาะเย้ยถากถาง อีกทั้งภาพแทนดังกล่าว (การสื่อสารที่สามารถตีความได้ว่า ‘โรฮิงญา’ เท่ากับชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ) จะถูกเสนอซ้ำผ่านวาทกรรมและทำให้ภาพแทนนี้ครอบงำพื้นที่สาธารณะ

การ์ตูนชิ้นที่ 38 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 19 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 105 การ์ตูนชิ้นที่ 38 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 19 พ.ค. 2558

38.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“บทบาทอาเซียน”

ประเทศอาเซียนไร้มนุษยธรรม กีดกันชาวโรฮิงญา

38.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “UNITED LACK OF COMPASSION” (ประชามลแล้งน้ำใจ) สัญลักษณ์รวงข้าวอาเซียนยกเท้าเตะกันชาวโรฮิงญาจนกระเด็น

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนประชาคมอาเซียน รูป ‘รวงข้าว 10 ต้น’ บนวงกลมสีแดงเป็นตราสัญลักษณ์อาเซียน สื่อถึงประเทศสมาชิกรวมกันเพื่อมิตรภาพและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีการใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญา ผ่านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เช่น ผมหยิก ผิวคล้ำ การนุ่งโสร่ง หรือรูปร่างผอมเกร็ง การ์ตูนนิสต์ใช้มุกตลกเจ็บตัว (Slapstick) โดยวาดให้ตัวการ์ตูนอาเซียนเตะตูดโด่งชาวโรฮิงญา สื่อนัยยะถึงการอับเพท การกีดกันออกจากกลุ่ม การจั่วหัวด้วยคำว่า “UNITED LACK OF COMPASSION” (ประชามลแล้งน้ำใจ) เป็นการใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) บทบาทของประชาคมอาเซียนที่เน้นเรื่องความเป็นเอกภาพ แต่ในที่นี้เป็นเอกภาพในทางที่ผิด เมื่อทุกประเทศพร้อมใจกันบดขยี้ผู้อพยพโรฮิงญา แสดงถึงความไร้มนุษยธรรม

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: ผู้ถูกผลักไส

38.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: อาเซียน-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การดูขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ จากท่าทีของประเทศอาเซียนที่มีต่อผู้อพยพโรฮิงญา เช่นเดียวกับสัมพันธ์ของการดูขึ้นที่ 37 ที่มีการเปรียบเทียบว่า “ประเทศอาเซียนกำลังเล่นเกม ปิงปองมนุษย์ ผลักไสไล่ส่งชาวโรฮิงญา” ปฏิกริยาต่อเนื่องจากการบอกปิดของประเทศอาเซียน คือการที่องค์กรระหว่างประเทศ และสื่อต่างชาติทักท้วงและเรียกร้องให้อาเซียนเร่งแก้ไขวิกฤติมนุษยธรรม

วาทกรรมข่าวที่สอดคล้องกับกรอบเนื้อหา นี้ ได้แก่ พาดหัวข่าวของ TNN24 “ยูเอ็นประณามประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปฏิเสธความช่วยเหลือผู้อพยพชาวโรฮิงญา ที่ติดอยู่บนเรือในทะเล โดยไม่มีอาหาร” เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

“นางวิเวียน ดัน โฆษกหญิงของข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือยูเอ็นเอชซีอาร์ กล่าวว่า การไม่ยอมให้ความช่วยเหลือผู้อพยพทางเรือเมื่อสุดสัปดาห์ ถือเป็นสัญญาณที่เลวร้าย ขณะที่หน่วยงานบรรเทาทุกข์หลายแห่ง กล่าวว่า วิกฤติมนุษยธรรมครั้งใหญ่กำลังจะเกิดขึ้น เพราะหลายประเทศในภูมิภาคปฏิเสธที่จะยอมรับผู้อพยพ ทั้งนี้เชื่อว่า ผู้อพยพบนเรือขาดอาหารอย่างรุนแรง โดยผู้รอดชีวิตหลายคนที่ยื่นฝั่งได้ กล่าวว่า พวกเขาต้องต่อสู้กันเองบนเรือเพื่อแย่งชิงอาหาร” (TNN24 19/05/58)

ในพาดหัวข่าว “ASEAN MEMBERS SCORED FOR LACK OF COMPASSION FOR ROHINGYA REFUGEES” (ประเทศอาเซียนถูกโจมตีด้วยข้อกล่าวหาแล้งน้ำใจต่อผู้อพยพโรฮิงญา” ของเว็บข่าว INQUIRER.NET ประเทศฟิลิปปินส์ องค์กรคุ้มครองแรงงานชื่อ Migrant International กล่าวว่า

“วิกฤติโรฮิงญาไม่ได้เป็นประเด็นเฉพาะในแง่ของความมั่นคงชายแดนและการค้ามนุษย์เท่านั้น แต่มันได้กลายเป็นวิกฤติด้านมนุษยธรรมที่อาเซียนต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน อาเซียนจะบรรลุเป้าหมายการฟื้นฟูอาเซียนให้เป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางได้อย่างไร ถ้าไม่สามารถผนึก

กำลังให้เกิดการส่งเสริม คุ่มครอง และเคารพสิทธิมนุษยชนได้อย่างเป็นรูปธรรม” (Inquirer.net 19/05/58)

สำหรับท่าทีของทางการไทยและสื่อไทยนั้น มีทั้งการแบ่งรับแบ่งสู้ และการเรียกร้องให้รัฐหาทางแก้ไขวิกฤติมนุษยธรรม ตัวอย่างเช่น คำสัมภาษณ์ของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่กล่าวถึงการประชุม 15 ชาติแก้ไขวิกฤติโรฮิงญาที่ไทยจะเป็นเจ้าภาพในวันที่ 29 พ.ค. ว่า

“เท่าที่ได้รับรายงานๆ เขาก็ตอบรับมาหมด แต่ถ้าครึกโครมมาก ๆ มันมีข้อจำกัด เพราะหลายประเทศมีปัญหาภายใน หากเราไปกดดันมาก ๆ หรือโทษกันไปมา เขาก็ไม่ยอมมาเพราะตกเป็นเป้าหมาย ดังนั้นเราต้องทำให้ทุกคนมารวมกันในมิติของมนุษยธรรมว่าจะทำอย่างไร และพัฒนาให้เขาอยู่ได้มีรายได้เรื่องอื่นค้อยกว่ากันทีหลัง ต้องสร้างอย่างนี้สังคมจึงจะเป็นสันติ แต่หากทุกคนขยายความขัดแย้งไปเรื่อย ตีนุ่นตี่นี่ ซึ่งความจริงต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะที่เป็นประชาคมโลก มีหน้าที่ดูแลมนุษยชาติของโลก ขณะเดียวกันชาติไหนในโลกนี้ไทยก็ต้องดูแล อยากให้สื่อคิดแบบนี้ และคนไทยต้องคิดแบบนี้ ตนจะไม่เอาภาระอะไรไปให้เกิดความเสียหาย แต่การควบคุมมันจำเป็น และจะต้องไม่เดือดร้อนกับใคร ตรงนี้พูดไว้ก่อนถ้าจำเป็นต้องทำ แต่ถ้าสามารถส่งไปได้เลยภาระก็หมด อย่าไปต้องอย่างนี้ อย่างนั้นมันคือปัญหาทั้งสิ้น เข้าใจหรือยัง” (คมชัดลึก 18/05/58)

หรือ พล.ต.สรรเสริญ แก้วกำเนิด โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวว่

“การให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์และการให้ความร่วมมือกับเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำในขอบเขตที่เหมาะสมและไม่เดือดร้อน ไม่ใช่เอ็นดูเขา เอ็นเราขาด ถ้าแบบนี้คงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามการที่เราจะปฏิเสธการให้ความช่วยเหลืออย่างสิ้นเชิงก็อาจส่งผลกระทบต่อการค้ารงตนในฐานะสมาชิกประชาคมโลกที่ยังต้องมีการติดต่อประสานพึ่งพากันในกรณีอื่น ๆ นายกฯเชื่อมั่นว่าประชาชนคนไทยล้วนเข้าใจในหลักการนี้และมีสติมีความมุ่งมั่นที่จะร่วมใจกับฝ่าฝืนปัญหาไปกับรัฐบาล บนความถูกต้องและดีงาม ซึ่งนายกฯกล่าวเสมอว่า คิดดี ทำดี ย่อมได้ผลดี” (คมชัดลึก 18/05/58)

สุทธิชัย หยุ่น ได้แสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีนี้ในบทความ “วิปโยคชาวโรฮิงญา คือวิกฤติของอาเซียน” ว่า

“ไทยต้องเอาจริงกับการลงโทษทุกคนที่พัวพันกับการค้ามนุษย์ และเราจะต้องทำให้เรื่องนี้ เป็น ‘วิกฤติอาเซียน’ ที่จะต้องระดมความคิดและทรัพยากรทุกด้านในการช่วยเหลือเกื้อกูลและหาทางออกให้กับชาวโรฮิงญาที่กลายเป็น ‘บุคคลไร้รัฐอันไม่พึงปรารถนา’ ของประเทศต่าง ๆ เพราะนี่คือปฏิบัติการมนุษยธรรมที่อาเซียนได้เขียนไว้ในกฎบัตร จึงต้องพิสูจน์ด้วยการกระทำในฐานะเป็น

เพื่อนร่วมภูมิภาคที่เผชิญกับปัญหา ‘มนุษย์’ ที่หากไม่แก้ไขทันท่วงทีจะกลายเป็นปัญหา ‘การเมือง’ ที่ระบาดบานปลายกลายเป็นวิกฤติของอาเซียนแน่นอน”(กรุงเทพธุรกิจ 14/05/58)

ขณะที่ ชัยพร ยวนรังสรรค์ แสดงทัศนะในบทความ “การผลักไล่ชาวโรฮิงญาของอาเซียน: ปัญหาชาติพันธุ์ ความไม่พร้อม หรือความไร้มนุษยธรรม?” ไว้ว่า

“ในช่วงสัปดาห์ที่ผ่านมาต้องยอมรับว่าปัญหาโรฮิงญานั้นเป็นเรื่องหนึ่งที่ถูกพูดถึงอย่างมาก กระนั้นความเห็นที่ออกมาในโลกออนไลน์รวมทั้งท่าทีของรัฐบาลหลายชาติเองก็มีท่าทีไปในแนวทาง ‘โยนลูก’ และ ‘ปิดถว้’ เป็นหลัก ซึ่งน่าแปลกใจว่าแท้จริงแล้วประเทศต่างๆ (ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างรัฐไทย) นั้นไม่มีความพร้อมในการรับผู้อพยพหรือเป็นเพราะความไร้มนุษยธรรมกันแน่ ... รัฐไทยยังไม่มีมาตรการระเบียบการรองรับผู้อพยพลี้ภัยอย่างจริงจังและชัดเจน ส่งผลให้เกิดกระบวนการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายในทางอ้อม นอกจากนี้ปัญหาหนึ่งของรัฐไทยคือไม่มีการจัดการปัญหาการค้ามนุษย์อย่างจริงจัง ปัญหาด้านหนึ่งจึงต้องยอมรับว่ารัฐไทยไม่มีความพร้อม แต่การไม่มีความพร้อมในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความไม่พร้อมในทางเศรษฐกิจ หากแต่ น่าจะเป็นความไม่พร้อมในเรื่องมนุษยธรรมเสียมากกว่า เพราะในขณะที่รัฐไทยสามารถจ่ายภาษีให้กับงบประมาณด้านความมั่นคงปีละเป็นหมื่น ๆ ล้านบาทได้ แต่กลับไม่สามารถยอมรับการจ่ายเงินบางส่วนเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้”(iSpace THAILAND 18/05/58)

โดยสรุปการตุนขี้ผึ้งสะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ภายใต้กรอบคิดผลประโยชน์ชาติ จากการที่ประเทศอาเซียนพร้อมใจกัน**บอกลด**ผู้อพยพชาวโรฮิงญาจนเกิดวิกฤตมนุษยธรรมอาเซียน จากคำสัมภาษณ์ของทางการไทยจะเห็นได้ว่าการ**บอกลด**ด้วยวาทกรรมผลประโยชน์ชาติ มีคำกล่าวทำนองว่าผู้อพยพโรฮิงญาเป็นถว้ และรัฐไทยไม่มีความพร้อม จะต้องคำนึงถึงเรื่องมนุษยธรรมอย่างมีขอบเขต ไม่ให้ประเทศไทยหรือประเทศอื่น ๆ เดือดร้อน ขณะที่สื่ออย่างเช่นนายสุทธิชัยเสนอแนะว่าไทยจะต้องผลักดันประเด็นโรฮิงญาให้เป็นวิกฤตอาเซียนเพื่อหาทางออกให้แก่ชาวโรฮิงญาตามปฏิบัติการด้านมนุษยธรรมที่ระบุไว้ในกฎบัตรอาเซียน และนักวิชาการอย่างเช่นนายชัยพรได้ท้วงติงว่ารัฐไทยมีความบกพร่องด้านมนุษยธรรม พร้อมกับชี้แนะว่าไทยยังต้องปรับปรุงในเรื่องการจัดระเบียบรองรับผู้อพยพลี้ภัย และการจัดการปัญหาการค้ามนุษย์

การ์ตูนชั้นที่ 39 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 19 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 106 การ์ตูนชั้นที่ 39 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 19 พ.ค. 2558

39.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ”

สหรัฐฯเข้ามาแทรกแซงกรณีโรฮิงญาโดยมีผลประโยชน์แอบแฝง

39.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ลุงแซมนั่งเรือตกเบ็ด บนผิวน้ำมีปลาโรฮิงญาลอยเกลื่อน

การถอดรหัส:

การ์ตูนชั้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้ตัวละคร ‘ลุงแซม’ ที่เป็นรูปสัญลักษณ์ของสหรัฐฯ พร้อมคำกำกับ ‘USA’ ที่หลังเสื้อ มีการใช้รหัสวัตถุต่าง ๆ เช่น ‘อีแร้ง’ บนหมวกลุงแซม ตามความเชื่อไทยอีแร้งเป็นสัตว์อัปมงคลเพราะพฤติกรรมกินซากศพ นอกจากนี้ กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมของไทยนิยมใช้คำว่า ‘พญาแร้ง’ แทนฉายาพญาอินทรีของสหรัฐฯ เพื่อสื่อถึงภัยและความระส่ำระสาย (หากินกับซากศพ) หรือเป็นผู้ที่นำพาความวิบัติไปให้แก่ประเทศอื่น ๆ ‘เบ็ด’ เป็นสัญลักษณ์ของการล่าเหยื่อ การหากิน มีคำกำกับว่า ‘ผลประโยชน์’ จึงสื่อถึงถึงการแสวงหาผลประโยชน์ ‘ปลาลอยคอก’ เป็นสัญลักษณ์ของเหยื่อ มีคำกำกับว่า ‘โรฮิงญา’ สื่อถึงถึงการตกเป็นเหยื่อ หรือการสูญเสียของชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) ถ่ายทอดข้อคิดเห็นต่อเหตุการณ์โรฮิงญาผ่านการประกอบสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ แล้วให้ผู้อ่านตีความ มีการอุปมาอุปไมยของสหรัฐฯ กับการตกปลา สื่อถึงภัยว่าเป็นการกระทำเพื่อหวังผลประโยชน์ ปลาลอยคอกเป็นเบ็ดแสดงถึงความไม่ชอบมาพากล เป็นการสื่อถึงภัยว่าสหรัฐฯใช้เรื่องวิกฤติโรฮิงญาเป็นฉากบังหน้า โดยมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงคือการแสวงหาผลประโยชน์ ฉวยโอกาสจากวิกฤติของประเทศไทย

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ปลาลอยคอ
 นามธรรม: เหี่ยวของมหาอำนาจ

39.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: สหรัฐอเมริกา-กับ-ชาวโรฮิงญา
 พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม
 ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์นิยม (ฝ่ายขวา) ที่มีความเชื่อในทฤษฎีสถิตนิยมที่คิดว่า สหรัฐฯ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังความปั่นป่วนในหลาย ๆ เหตุการณ์ทั่วโลก และมีการเผยแพร่แนวคิดว่าการแก้ปัญหาโรฮิงญานั้นเป็นผลมาจากการแทรกแซงของสหรัฐฯ

นับจากจุดเริ่มต้นเหตุการณ์วิกฤติค้ำมนุษย์โรฮิงญา สหรัฐฯ เป็นชาติหนึ่งที่มีบทบาทในการเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐไทยอย่างเด่นชัด นายเจฟฟรีย์ ราสเค โฆษกกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ แถลงกรณีค้นพบสุสานหมู่ชาวโรฮิงญาในภาคใต้ของไทยว่า

“รัฐบาลวอชิงตันและองค์กรสิทธิมนุษยชนระดับสากลหลายแห่ง มีความเข้าใจเป็นอย่างดี ว่า รัฐบาลไทยกำลังเร่งสืบสวนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และติดตามตัวผู้เกี่ยวข้องมาดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่ขอให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนมีความคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปอย่างโปร่งใส รวมถึงมีความน่าเชื่อถือ” (กรุงเทพธุรกิจ 05/05/58)

ในเวลาต่อมา นายเจฟฟรีย์ เปิดเผยผลการหารือระหว่างทางการไทยกับสหรัฐฯ ว่า

“รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศทั้ง 2 ประเทศได้หารือเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสหรัฐฯ ขอให้ไทยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญา ส่วนนายบารัค โอบามา ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้แสดงความกังวลต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมา รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐยะไข่ ซึ่งได้รับการปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรมและบ่อยครั้งที่ผู้กระทำผิดไม่ได้รับการลงโทษ” (ไทยพีบีเอส 16/05/58)

ปรากฏว่าในโลกออนไลน์ ฝ่ายขวาได้แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อท่าทีของสหรัฐฯ อย่างรุนแรง นำโดยเซเลบการเมือง ตัวอย่างเช่น ข้อความของ Michael Yon บน Facebook ที่มีการแชร์กว่า 6,000 ครั้ง มีเนื้อหาดังนี้

“สหรัฐฯกดดันให้ประเทศไทยรับชาวโรฮิงญา ประเทศไทยเองก็มีปัญหาเยอะอยู่แล้ว และไม่ควรแบกรับปัญหานี้ไว้ ... ประเทศไทยไม่ควรจะยอมโอนอ่อนเพราะการกดดันของสหรัฐฯ โดยรับพวกเขาไว้ ประเทศไทยควรจะแสดงความมีเมตตา โดยการเช่าเรือสำราญและพาพวกเขาไปฮาวาย หรือ ประเทศที่มีน้ำใจยินดีต้อนรับประเทศอื่นๆ และเชื่อผมได้ว่า — พวกเราก็ไม่ต้องการให้ชาวโรฮิงญาอยู่ในฮาวาย และประเทศไทยก็ไม่ต้องการพวกเขาในประเทศไทย ปัญหานั้นต้องกลับไปที่พม่า และ บังกลาเทศ สองประเทศนี้ควรจะได้รับความคิดเห็นให้รับพลเมืองของพวกเขาเอง ชาวโรฮิงญานั้นควรจะได้รับ การปกป้องคุ้มครอง แต่ไม่ใช่ด้วยวิธีการของการลี้ภัย”(Facebook 17/05/58)

หรือในข้อความของนายสมเกียรติ โอสถสภา บน Facebook ที่มีการแชร์กว่า 6,000 ครั้ง มีใจความว่า การเคลื่อนไหวของสหรัฐฯ องค์กรระหว่างประเทศ และสื่อต่างชาติเป็นไปอย่างพร้อมเพรียงเพราะมีการวางหมากไว้ โดยสหรัฐฯต้องการใช้กรณีวิกฤติโรฮิงญาสร้างความปั่นป่วนในภูมิภาคเอเชีย เพื่อหวังผลทางการเมืองและแสวงหาผลประโยชน์ในแง่ของพลังงานและจุดยุทธศาสตร์ เนื้อความบางส่วนมีดังนี้

“งานนี้ซับซ้อนครับ ผมจะบอกว่าจากเรื่องนี้คนวางเกมเขาต้องการโยนไปสู่อะไร ก็สร้างความแตกแยกปั่นป่วนในเอเชียไง แบบที่เคยทำสำเร็จในตะวันออกกลาง ... หนึ่ง ระวังความสัมพันธ์ไทย พม่า ... อีกเรื่องที่สำคัญคือ รัสเซียใช้น้ำมันแก๊สมาก จีนได้ล้มปทานชุด ส่งไปจีน อินเดียก็มาซื้อด้วย ทุกชาติจึงตาโต รัสเซียใช้น้ำมัน ตั้งอยู่ริมอ่าวเบงกอล สำรองในอ่าวแล้วมีแก๊ส น้ำมันมาก ฝรั่งเศสสนใจมาก เติมน้ำมันในใหญ่ ถ้าพม่ายอมรับโรฮิงญา ก็เท่ากับยกอ่าวเบงกอลทางออกทะเลให้บังกลาเทศไป ตอนนี้อยู่สองชาติกำลังทะเลาะกันเรื่องพื้นที่ทับซ้อนในอ่าว อย่าไปยุ่งกับเขา ... สอง รัสเซียไขว่ขว้างจุดยุทธศาสตร์ของพม่า จีน อินเดียในสมรภูมิปิดกั้นเอเชียของอเมริกา ... มาเล่นเรื่องผู้อพยพทางพม่าเพื่อจะใช้ UN ไปตั้งฐานที่รัสเซียไขว่ขว้างหรือเปล่า แถวนี่ติดกับอินเดีย และฐานพลังงานของจีนมาก เป็นทางออกทะเลของจีน ในกรณีถูกปิดล้อม มีคนบอกว่ามีนิวเคลียร์ถ่านนั้นประชุมเรื่องนี้สองชาตินี้จ้องเขม็งเขี้ยวหละ ตอนนี้อยู่อเมริกาเปิดยุทธการโอบล้อมจีนรอบด้าน ... สาม ระวังความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างประเทศในเอเชีย ... ลี ถ้าไทยเปิดศูนย์รับโรฮิงญาจะเกิดอะไรขึ้น ... NGO จะแห่มาตั้งฐานในไทย พวกนี้เคลื่อนไหวไม่ได้ในพม่า บังกลาเทศ มาเลเซีย อย่าเอาเข้ามา ประเทศนี้จะถูกด่าทุกวัน รู้จักมาอารีไหม อเมริกาจะใช้องค์กรของ UN เข้ามาวุ่นวายมาก โลกยุคนี้ไม่มีประเทศที่สามที่จะมารับไปแน่นอน...”(Facebook 18/05/58)

และในข้อความของกรกิจ ดิษฐาน บน Facebook เนื้อความส่วนหนึ่งมีดังนี้

“ผมพยายามที่จะไม่จินตนาการ หรือจับแพะชนแกะ แต่จะแนะนำผู้ที่สนใจให้คอยจับตาความเคลื่อนไหวในเวทีโลกที่เกี่ยวข้องกับกรณีโรฮิงญาและไทย ท่านจะเห็นความเชื่อมโยงอะไรบ้างอย่าง คีย์เวิร์ด และคีย์แมนบางตัวจะทำให้เราเข้าใจว่า ตอนนี้ประเด็นโรฮิงญาถูก Politicized ในเวทีโลกอย่างหนัก โดยมีไทย มาเลเซีย อินโดนีเซียเป็นเบี้ยของการต่อรองอะไรบางอย่าง ขณะที่พม่าเป็นม้าบนกระดานที่แน่นิ่งผิดปกติ

สหรัฐกดดันไทยอย่างไรก็ทำอย่างนั้นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แต่ในระยะหลังผมคิดว่า ไทยทำทาสหรัฐอย่างไม่ว่างหน้าหนักขึ้นทั้งทางรัฐบาลและระดับมวลชน คราวนี้เราจึงเห็นรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐออกโรงเอง เพื่อจี้ไทยด้วยตัวเองให้บริการโรฮิงญาแต่ละเลยที่จะโทษพม่า ซึ่งเป็นเรื่องกลับตาลปัตรเอามาก ๆ จากที่เมื่อปีก่อนยังชูว่าหากพม่าไม่เลิกทำร้ายคนกลุ่มนี้อาจกระทบความสัมพันธ์ ไม่รู้จะเกี่ยวหรือไม่ แต่เมื่อเดือนเมษายน 2558 พม่าเพิ่งจ้างล๊อบบี้ยิสต์ที่วอชิงตัน

ท่าทีของสหรัฐ คาดเดาได้ไม่ยากนัก แม้จะคาดหวังผลประโยชน์อย่างไม่ปิดบัง แต่ก็ง่ายในการจับตาความเคลื่อนไหว ผมคิดว่า การจ้างล๊อบบี้ยิสต์ในวอชิงตันของพม่านั้นจะมีส่วนไม่น้อยที่ทำให้รัฐบาลโอบามา น้ำท่วมปาก พม่าแม้จะจนที่สุดในโลกประเทศหนึ่งแต่ทรัพยากรมหาศาลเป็นชิ้นปลามันที่ใคร ๆ ก็อยากจะได้ ‘เรื่องเล็ก ๆ’ อย่างปัญหาโรฮิงญาทำไมจะโยนให้หมามิตรอย่างไทยไปดูแลพลาง ๆ ไม่ได้แล้ว? แถมยังมาขอเปิดใช้สนามบินอู่ตะเภาเพื่อบินไปบรรเทาทุกข์ที่เนปาลอีก ซึ่งมีนัยยะที่น่าสนใจมากครับเรื่องนี้ อย่างน้อยก็ควรคิดกันว่า ประเด็นสิทธิมนุษยชนมักพ่วงมากับประเด็นเรื่องภูมิรัฐศาสตร์” (Facebook 19/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ภายใต้กรอบคิดที่ว่าเหตุการณ์วุ่น ๆ ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของเกมการเมืองที่มีสหรัฐฯเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง จะเห็นได้ว่าตัวบทที่มีความเชื่อมโยงกับการตุนขึ้นนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นวาทกรรมที่ผลิตโดยเซเลบการเมืองฝ่ายขวา เช่น Michael Yon หรือ นายสมเกียรติ โอสถสภา ที่แสดงจุดยืนสนับสนุนรัฐบาล คสช. การที่บุคคลเหล่านี้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับบทบาทของสหรัฐฯ ในการแทรกแซงกรณีปัญหาโรฮิงญา หลายประเด็นเป็นเรื่องที่ควรรับฟัง สหรัฐไม่สมควรพุ่งเป้ามาที่ไทยฝ่ายเดียว แต่กลับละเลยต้นธารปัญหาอย่างประเทศเมียนมา ในขณะที่เดียวกันไทยเองก็ไม่ควรบอกปิดเบี่ยงประเด็นว่าวิกฤติโรฮิงญาที่เกิดขึ้นนี้เป็นเกมการเมืองที่มีสหรัฐฯเป็นผู้ชักใยอย่างเดียว เพราะรัฐไทยมีปัญหาในเรื่องการค้ำมนุษย์โรฮิงญาจริง มีเจ้าหน้าที่ส่วนหนึ่งพัวพันกับขบวนการค้ำมนุษย์ และรัฐไทยเองก็ปล่อยปละละเลยกับปัญหานี้มายาวนาน

การ์ตูนชิ้นที่ 40 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 19 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 107 การ์ตูนชิ้นที่ 40 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 19 พ.ค. 2558

40.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ”

สหรัฐฯ ผลักภาระผู้อพยพโรฮิงญาให้ไทย

40.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนผู้ใหญ่มากกับผู้จนมากเหมิน ทางฝั่งซ้ายมือ ลุงแซมหน้าวัวคือขมวด มีเด็ก ๆ ยืนเกาะเกาะอยู่ เขาชี้มือไปที่อีกฝั่งหนึ่งและพูดว่า “ไปทวงหนี้ ทางโน้นมีกินอุดมสมบูรณ์” ระหว่างกลางมีเด็ก ๆ ผอมโซต่อคิวยาวเหยียดไปหาคุณป้าที่อยู่ทางฝั่งขวามือ สีหน้าของเธอดูเหมือนคนหมดอาลัยตายอยาก

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนประเทศสหรัฐอเมริกาและไทย ตัวการ์ตูน 'ลุงแซม' เป็นสัญลักษณ์แทนประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผู้คนคุ้นเคย กำกับความหมายด้วยหมวกและเสื้อสูทลายธงชาติสหรัฐฯ ตัวการ์ตูน 'คุณป้า' มีหน้าตาคล้าย ๆ กับผู้นำไทย พลเอกประยุทธ์ เป็นสัญลักษณ์แทนประเทศไทย ส่วนตัวการ์ตูน 'เด็ก ๆ' มีลักษณะผอมโซ เด็กผู้ชายไม่ใส่เสื้อผ้า เป็นภาพแทนของชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) และ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) สะท้อนภาพการผลักภาระ โดยสหรัฐฯบอกปิด โป้ยให้ชาวโรฮิงญาไปขอความช่วยเหลือกับไทย การใช้ตัวการ์ตูนคุณป้าเป็นภาพแทนของไทย สื่อนัยยะถึงการเป็นผู้รับอุปการะ แต่คุณป้ามีหน้าตาไม่สู้ดี และที่กระโปรงของ

เธอมีรอยปะ เหมือนบอกเป็นนัย ๆ ว่าทางไทยเองก็กำลังลำบากอยู่ สหรัฐผลักรั้วให้ไทย โดยที่ไทยไม่พร้อมและไม่เต็มใจ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เด็กพอมโซ

นามธรรม: ภาวะ

40.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: สหรัฐอเมริกา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ) + วาทกรรมสื่อ (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมของฝ่ายการเมือง จากกรณีที่สหรัฐเรียกร้องให้ไทยตั้งศูนย์พักพิงโรฮิงญาชั่วคราว อ้างอิงจากคำกล่าวของนายเจฟฟรีย์ ราชเค โฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 16 พ.ค.

"รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศทั้ง 2 ประเทศได้หารือเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้อพยพชาวโรฮิงญาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสหรัฐอเมริกาขอให้ไทยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญา" (ไทยพีบีเอส 16/05/58)

ขณะที่ทางการไทยมีท่าทีแบ่งรับแบ่งสู้ โดยมี การบอกปิด และ การให้นิยาม ในลักษณะที่ว่าชาวโรฮิงญาเป็น ภาวะ ตัวอย่างเช่นคำกล่าวของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ต่อกรณีผู้อพยพโรฮิงญา เมื่อวันที่ 14 พ.ค. ว่า

"ประเทศไทยจะสามารถรับภาระเรื่องนี้ไหวหรือไม่ จะต้องเอาภาษีคนไทยไปดูแลหรือไม่ ยูเอ็นจะรับผิดชอบหรือไม่" ที่ผ่านมาระบุความสำเร็จในการนำผู้อพยพกลับประเทศเดิม โดยทุกฝ่ายทุกประเทศต้องช่วยกันดูแล ถึงแม้จะเป็นภาวะ แต่เราปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้ผู้อพยพเข้ามาผิดกฎหมาย ไม่สามารถรับเข้ามาอยู่ในไทยได้ถาวร เพราะประเทศไทยไม่มีที่ให้อยู่แล้วแถมบ้านมีที่ใหม่เพราะขนาดคนไทยยังไม่มีที่อยู่เลย ทำยากกับผมเป็นยูเอ็น เป็นเจ้าโลก" (Voice TV 19/05/58)

นอกจากนี้ ในบทสัมภาษณ์ของพล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี มีลักษณะของ การบอกปิด และ แบ่งชี้ว่าพวกเขา-พวกเขา โดยชี้ว่าชาวโรฮิงญาไม่ได้อยากมาที่ไทย และเขาเป็นมุสลิมด้วย

"ผู้สื่อข่าวถามว่า จะดำเนินการอย่างไรในเมื่อต่างประเทศเองไม่ยอมรับคนกลุ่มนี้ไป ต่างฝ่ายอยากผลักดันให้มาเป็นภาระไทย พล.อ. ประวิตร กล่าวว่า เขาไม่ได้บอกว่าผลักดันให้มาเป็นของประเทศไทย พุดแบบนี้ไม่ถูก เวลานี้ทุกประเทศต้องแก้ปัญหาในภาพรวม รวมทั้งสหประชาชาติด้วย เพราะถ้าคนเหล่านี้ไม่ออกจากถิ่นกำเนิดของเขาคงไม่มีปัญหาอะไร สหประชาชาติต้องยื่นมือเข้าไปว่าจะทำอะไร ส่วนไทยช่วยอยู่แล้ว ไม่ได้ผลักดันไล่ส่งอะไร แต่พูดจริง ๆ ชาวโรฮีนจาไม่ได้อยากมาที่ไทย จะไปที่อื่น และเขาเป็นมุสลิมด้วย" (ทีนิวส์การเมือง 15/05/58)

ขณะที่สื่อฝ่ายอนุรักษ์นิยม มีการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบข้อเรียกร้องของสหรัฐอย่างดุเดือด ตัวอย่างเช่น ในบทความ "โรฮีนจา 'ปัญหาสร้างภาวะไทย'" ของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ วันที่ 18 พ.ค. เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

"แทนที่สหรัฐฯ ยูเอ็น ซึ่งเป็น "ต้นตอ" ในบ่อเกิดปัญหา จะสำนึกในความเป็น "ม้าอาวรี" ของไทย ตรงกันข้าม พอมีปัญหาทำนองนี้เกิดขึ้นปั๊บ ป้ายโทษโครมมาที่ไทย โยนภาระโครมให้ไทยแบก! สหรัฐฯ น่ารังเกียจที่สุด คำว่า son of a bitch นั้นแหละ เหมาะกับสหรัฐฯ ที่สุด ช่วงนี้มีบทพิสูจน์ "สันดานอเมริกัน" ชัด ๆ หลายกรณี ว่าเป็นประเทศไม่ยึดศักดิ์ศรี ไม่มีสำนึก ไม่มีคำว่าซื่อสัตย์-มิตรแท้ มีแต่...อะไรที่เป็นผลประโยชน์ประเทศตัวเอง สหรัฐฯ ทำได้หน้าด้าน ๆ ทั้งนั้น! ... แสดงความไม่เป็นมิตรกับรัฐบาล คสช. ตัดความช่วยเหลือ ลดระดับการคบหา ถึงขนาดแถลงประจาน... ไม่ต้อนรับพลเอกประยุทธ์เข้าประเทศ! แต่วานชีน ให้รัฐมนตรีคางตะแกรงหน้ารถไฟ "นายจอห์น แครร์รี" โทร. ทั้งชู-ทั้งอ้อนรัฐมนตรีต่างประเทศไทย "พลเอกธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร" ให้ช่วยแบกรับปัญหาโรฮีนจา พุดชัดๆ... จะให้ตั้งศูนย์อพยพ เลี้ยงดูพวกโรฮีนจาไว้ในประเทศไทย! แบบนี้ ภาษานักเลงเขาวัว ยิ่งกว่า "อายหมา" " (ไทยโพสต์ 18/05/58)

ข้อคิดเห็นในเว็บสังคมที่มีความสอดคล้องกับการตุนขึ้นนี้ ได้แก่กระทู้ชื่อ "สหรัฐไม่พอใจที่ไทยไม่ช่วยเหลือโรฮิงญา แล้วทำไมสหรัฐไม่รับไปเองล่ะ" บนเว็บบอร์ด Pantip.com ซึ่งเจ้าของกระทู้เปิดประเด็นไว้ว่า

"ไทยเกี่ยวไร ที่จะต้องมารับกรรมเอาคนพวกนี้เข้าประเทศ ทั้งที่คนของตัวเองยังไม่รอด จะให้ไทยเราเป็นเตี้ยอ้อมค่อมทำไมล่ะ ไม่เข้าใจ เพลียนะ สหรัฐเป็นประเทศมหาอำนาจเป็นประเทศยิ่งใหญ่ควรช่วยเหลือชาวโรฮิงญาบรรจุเป็นประชากรไปเลยสวย ๆ มีกำลังเลี้ยงดูอยู่แล้วนี่เนอะ ไทยเป็นประเทศยากจน จะให้คนจนมาเลี้ยงคนจนด้วยกัน จะบ้าเหอ คิดได้เนอะ" (Pantip.com 16/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ทางภาษาไทย**บอกปิด**ผู้อพยพชาวโรฮิงญา ด้วยกรอบคิดเรื่อง**ผลประโยชน์ชาติ** ตามความเห็นของผู้วิจัย หากพิจารณาตามคำขอของสหรัฐแบบตรงตัว สหรัฐเพียงแต่เรียกร้องให้ทางการไทยตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวเท่านั้น แต่ทางการไทย**บอกปิด**ว่าไม่พร้อม และมีมุมมองว่าชาวโรฮิงญา**เป็นปัญหา** โดย**ให้นิยาม**ว่าชาวโรฮิงญาเป็นผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย และเป็นภาระให้แก่ประเทศไทยที่ลำบากอยู่แล้ว นำไปสู่การแสดงความคิดเห็นโต้ตอบสหรัฐอย่างเผ็ดร้อนโดยสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ไทย รวมไปถึงการ์ตูนชิ้นนี้ได้**ผลิตซ้ำวาทกรรมการเมือง** เบี่ยงประเด็นวิกฤติมนุษยธรรมโรฮิงญา ให้กลายเป็นประเด็น**เกมการเมือง**ของสหรัฐแทน ซึ่งนำไปสู่การกดทับปัญหา และการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติในระดับมหภาค

การ์ตูนชิ้นที่ 41 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 20 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 108 การ์ตูนชิ้นที่ 41 ผลงานโดยยุทธ (Bangkok Post) วันที่ 20 พ.ค. 2558

41.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐ”

สหรัฐตั้งคำถามไทยต่อกรณีโรฮิงญา

41.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนลุงแซมประจันหน้ากับลุงตู่ (พลเอกประยุทธ์) มือของเขาพาดไปด้านหลังมีคำว่า ‘ROHINGYA’ พร้อมเครื่องหมายคำถามเป็นกึ่งวงกลม

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคล**สร้างภาพแทนของสหรัฐและไทย โดย ‘ลุงแซม’ เป็นสัญลักษณ์ของประเทศสหรัฐ ส่วน ‘ลุงตู่’ เป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย มีการดึงจุดเด่นเช่นหน้าตาหรือชุดราชปะแตนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพลเอกประยุทธ์ มีการใช้**มุกการเหน็บแนม (Satire)** โดยลุงแซมชี้ไปด้านหลังที่มีคำว่า ‘ROHINGYA’ พร้อมด้วยกองเครื่องหมายคำถาม สื่อนัยยะว่า สหรัฐเต็มไปด้วยข้อข้องใจเกี่ยวกับปัญหาโรฮิงญา หรืออีกนัยหนึ่งอาจหมายถึง สหรัฐทิ้งปัญหากองโตไว้ให้ไทย

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ปรีศนี่ (เครื่องหมายคำถาม)

นามธรรม: ปัญหา

41.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: สหรัฐอเมริกา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้**สะท้อนวาทกรรมการเมือง** มีใจความคล้าย ๆ กับการ์ตูนชิ้นที่ 39 และ 40 โดยมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับการแทรกแซงของสหรัฐต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา เมื่อติดตามข่าวสารในช่วงเหตุการณ์ จะเห็นได้ว่าตัวแทนของสหรัฐได้มีการทักท้วงและเรียกร้องให้ทางการไทยแก้ไขปัญหาอยู่ตลอด อ้างอิงจากพาดหัวข่าวของสื่อต่าง ๆ เช่น “*สหรัฐให้ไทยเร่งคลายคดีสุสานหมูโรฮิงญา*”(กรุงเทพธุรกิจ 05/05/58) “*สหรัฐกังวลปัญหาโรฮิงญา*” (จส. 100 13/05/58) และ “*สหรัฐฯ ขอไทยพิจารณาตั้งศูนย์พักพิงโรฮิงญาชั่วคราว*” (ไทยพีบีเอส 16/05/58)

การที่ทางการไทยมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อคำทักท้วงของสหรัฐ มีนัยยะในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยสามารถค้นหาสัมพันธ์จากวาทกรรมข่าวต่าง ๆ ได้ ตัวอย่างเช่นในข่าว “*รบ.วอนองค์กรต่างชาติร่วมแก้ปัญหารอฮิงญา*” พล.ต.สรรเสริญ แก้วกำเนิด โฆษกรัฐบาล กล่าวว่า “*จะเชิญสหรัฐ และองค์กรระหว่างประเทศร่วมวงประชุมการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติ ในวันที่ 29 พ.ค.นี้ด้วย*” (กรุงเทพธุรกิจ 16/05/58)

และในข่าว “*‘ประวิตร’ ลงภูเก็ตประชุมแก้ปัญหารอฮิงญา ‘โรฮิงญา’ ไม่รับปากหากแก้ปัญหาได้ไทยหลุด ‘เทียร์3’ พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี กล่าว*ว่า

“*คงตอบไม่ได้ว่า ถ้าไทยแก้ไขปัญหารอฮิงญา และตั้งศูนย์พักพิงตามที่สหรัฐร้องขอ แล้วไทยจะหลุดพ้นจากเทียร์ 3 หรือไม่ เพราะการปรับลดลำดับการคำนุญษ์เป็นเรื่องของสหรัฐเป็น*

ผู้ดำเนินการ แต่ในขณะนี้ก็อยู่ในการพิจารณาหลังจากไทยส่งรายงานไปแล้ว 2 ครั้ง ก็ต้องเป็นไปตามขั้นตอน” (คมชัดลึก 18/05/58)

ขณะที่สื่อของฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้โจมตีการแทรกแซงของสหรัฐอย่างดุเดือด โดยใจความหลักคือ สหรัฐเล่นเกมการเมือง มีผลประโยชน์แอบแฝง ผลักภาระให้ไทย และสหรัฐควรร่วมรับผิดชอบ ด้วยการรับชาวโรฮิงญาไปดูแลเอง ตัวอย่างเช่น ข้อเขียนในแฟนเพจ ปฏิรูปไทย บน Facebook เมื่อวันที่ 5 พ.ค. เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“สรุปง่ายๆ ว่า...ถ้าไม่มี UNHCR ก็จะไม่มีการค้ามนุษย์ ชาวโรฮิงยานั่นเอง และไม่มีเหตุเศร้าสะเทือนใจในไทยด้วย การแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญาอย่างง่ายคือ

1. องค์การ UNHCR หยุดการค้ามนุษย์เสียที

2. อเมริกา และ EU รับชาวโรฮิงญาทุกคนเข้าประเทศ ให้ที่พักพิง และหางานให้พวกเขาทำ

อเมริกา อย่าโวยวายอย่างเดียว หัดช่วยเหลือชาวโรฮิงญา ด้านสิทธิมนุษยชน และด้านมนุษยธรรมบ้าง รับพวกเขาเข้าประเทศอเมริกาไปเถอะ แผ่นดินออกกว้างใหญ่มากมาย จะหวังไว้ทำไม ??” (Facebook 05/05/58)

หรือในคอลัมน์แก้ผ้าลูงแฉม หนังสือพิมพ์แนวหน้า วันที่ 19 พ.ค. เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวว่า

“ลูงแฉมต่อแหล่งตีสองหน้าเล่นบทพระเอกตลอดกาลด้วยการบีบให้ไทยอ้อมโรฮิงญา ในขณะที่ประเทศตัวเองกระทำต่อผู้อพยพอย่างโหดร้ายยิ่งกว่าคนชาติอื่นกระทำต่อโรฮิงญาเสียอีก ใคร ๆ ก็รู้ว่าอเมริกากับคิวบา ประเทศซึ่งเป็นลูกกระเบ็งของรัสเซียนั้นเป็นไม้เบื่อไม้เมาและไม่เผาฝักกันมาหลายทศวรรษ จนถึงขั้นออกคำสั่งห้ามคนอเมริกันไปคิวบารวมทั้งซิการ์ฮาวานาคือสินค้าต้องห้ามในการนำเข้าอเมริกาด้วยโดยถือเป็นของผิดกฎหมาย ... กรณีโรฮิงญา ลูงแฉมควรจะหุบปากเงียบดีกว่าออกมาแนะนำให้นั่นทำโน่นทำนี่โดยอ้างนาม ‘มนุษยธรรม’ เพราะประเทศตัวเองนั้นยังทำไม่ได้เลย แล้วจะมาบีบให้คนอื่นทำตามได้อย่างไร อย่ามาทำตัวสองมาตรฐานหน่อยเลย” (แนวหน้า 19/05/58)

และในข่าว “ผู้นำท้องถิ่นสตูลค้านตั้งศูนย์พักพิงชาวโรฮิงญาในไทย” ของ INN เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวว่า

“ปัญหาการทะเลาะเข้ามาของชาวโรฮิงญาเป็นปัญหาระดับโลก ซึ่งหลายฝ่ายต้องเข้ามาดูแล เพราะจังหวัดสตูลเป็นเพียงทางผ่าน การจะตั้งศูนย์อพยพชั่วคราวจึงไม่ใช่คำตอบ ประเทศอย่างอังกฤษ อเมริกา อีกทั้ง UN ต้องเข้ามาช่วยเหลือไม่ใช่ผลักภาระให้ประเทศไทย จึงอยากให้ทางผู้ใหญ่คิดให้ดีๆ หากจะตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวมีความจำเป็นแค่ไหน และเมื่อตั้งแล้วจะควบคุมดูแลได้หรือไม่” (INN 18/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง เช่นเดียวกันกับการ์ตูนชิ้นที่ 40 การ์ตูนชิ้นนี้พยายามจะนำเสนออีกแง่มุมหนึ่งของปัญหาโรฮิงญา โดยตั้งคำถามต่อบทบาทของสหรัฐ แต่ในขณะเดียวกัน มันก็ได้ผลิตซ้ำวาทกรรมการเมือง การให้ข้อสรุปว่าทุกอย่างเป็นเพียงเกมการเมือง เป็นเรื่องที่มีสหรัฐอยู่เบื้องหลัง เป็นการเบี่ยงประเด็นที่นำไปสู่การ บอกรับ และไม่นำพาไปสู่การแก้ไข ปัญหา

การ์ตูนชิ้นที่ 42 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 20 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 93 การ์ตูนชิ้นที่ 42 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 20 พ.ค. 2558

42.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐ”

สหรัฐอยู่เบื้องหลังกรณีปัญหาโรฮิงญา

42.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนผู้ใหญ่มากับหุ่นหมาเดิน ช่องแรก ไอ้จ้อยที่วิ่งไปหาผู้ใหญ่มา พูดว่า “ชาวดี และชาวร้าย ชาวดีจับขบวนการค้ายาได้แล้ว...” ช่องต่อมา ไอ้จ้อยพูดว่า “...รับจ้างพาโรฮิงจาขึ้นฝั่งส่งไปขายแรงงานทาส” ผู้ใหญ่มากถามกลับว่า “แล้วชาวร้าย?” ช่องสุดท้าย ไอ้จ้อยตอบว่า “ผู้ต้องการภาพรับนโยบายมาจากอเมริกา และยูเอ็น” ผู้ใหญ่มาและเพื่อนบ้านที่ฟังอยู่ทำหน้ามึนงง

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสสังคมตามแบบฉบับของการ์ตูนผู้ใหญ่มาๆ ที่จำลองภาพการแลกเปลี่ยนข่าวสารของชาวบ้านในชุมชนชนบท มีการใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitar) มีการโยงเรื่องแบบไม่มีเหตุผล หรือมุกคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) โดยให้ตัวการ์ตูนไ้จ้อยเล่าข่าวดีก่อนข่าวร้าย คำอธิบายของ 'ข่าวดี' นั้นตรงกับข้อเท็จจริงที่ว่าทางการไทยได้กวาดล้างขบวนการค้ายาเสพติดครั้งใหญ่ แต่คำอธิบายของ 'ข่าวร้าย' นั้นไม่ตรงกับข้อเท็จจริง เป็นการล้อเลียนกระแสข่าวสหรัฐและยูเอ็นเรียกร้องให้ไทยจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว เพื่อสื่อนัยยะว่าสหรัฐและยูเอ็นเป็นผู้อยู่เบื้องหลังวิกฤตการณ์ครั้งนี้

ภาพแทนโรอิงญา:

รูปธรรม:	ไม่ปรากฏ (มีการเอ่ยถึง)
นามธรรม:	แรงงานทาส
42.3 วาทกรรม (Discourse)	
ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	สหรัฐอเมริกา-กับ-ชาวโรอิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีการเผยแพร่ทฤษฎีสมคบคิดที่ว่าประเทศสหรัฐเป็นผู้อยู่เบื้องหลังวิกฤติโรอิงญา หลังจากที่มีข่าวว่าทางการสหรัฐเรียกร้องให้ไทยจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวสำหรับผู้พลัดถิ่นโรอิงญา ก็มีกระแสต่อต้านปรากฏบนพื้นที่สื่ออนุรักษ์นิยม ผ่านบทความของคอลัมนิสต์หน้าการเมืองในหนังสือพิมพ์ และความคิดเห็นของเซเลบการเมืองหรือบุคคลทั่วไปในเว็บบล็อก ซึ่งการ์ตูนนิสต์ได้กลั่นกรองมุมมองเหล่านั้นออกมาเป็นภาพการ์ตูน จะเห็นได้ว่าในช่วงวันที่ 19-20 พ.ค. มีการ์ตูนหนังสือพิมพ์ที่สร้างกรอบการรับรู้ว่า 'สหรัฐแทรกแซงกรณีโรอิงญา' ถึงจำนวน 4 ชิ้น (เป็นผลงานของการ์ตูนนิสต์ 3 คน ได้แก่ กุ่ย-คมชัดลึก ชัย ราชวัตร-ไทยรัฐ และ YooT-Bangkok Post)

การใช้มุกจับแพะชนแกะของการ์ตูนนิสต์ โดยให้ตัวการ์ตูนไ้จ้อยพูดว่า "ผู้ต้องหาสารภาพรับนโยบายมาจากอเมริกา และยูเอ็น" สามารถค้นหาสัมพันธบทได้จากทัศนคติของคอลัมนิสต์ฝ่ายอนุรักษ์นิยม ตัวอย่างเช่น ในข้อเขียนของเสธ.น้ำเงิน บนแฟนเพจปฏิรูปไทย เรื่อง "ให้ทายว่าใครคือเป็นต้นทางค้ายาเสพติดชาวโรอิงญา" เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

“...เมื่ออ้อยมาเข้าปากข้างเข่นนี้ จึงมีกระบวนการค้ายาเสพติดเลื้อยหวาประโยชน์ขึ้น ณ ต้นทางของ ชาวโรอิงญาเอง นั่นคือ ‘องค์กร UNHCR (องค์กรผู้ลี้ภัยของ UN)’ ที่หากหน้าช่วยผู้ลี้ภัย

แต่ฉากหลังเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า นอกจากช่วยเหลือขบวนการลี้ภัยแล้ว ยังทำมาหาแตกกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน วิธีการแสนอุบาทว์คือ ยุ้งข้าวโรฮิงญาให้อพยพทางเรือ...”(Facebook 05/05/58)

หรือในคอลัมน์แปลว สีเงิน เรื่อง “โรฮิงญา 'UNHCR' คือตัวการ?” มีการอ้างอิงข้อเขียนของ นายสมเกียรติ โอสถสภา เรื่อง “ก่อนจะถึงการประชุม Boat People Crisis. ที่กรุงเทพฯ >>นี่คือทางออกจากปัญหา”เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

“...โด จัหวัดคอกซ์ บาซาร์ มีคนสองล้านกว่าคน มีเรือก็ลำ ใครเป็นเจ้าของรัฐหมดกองทัพเรือ บังกลาเทศต้องไปไล่จับมาให้หมด อยากรู้ว่าคนเดินทางซื้ออะไร ให้ไปถามที่สำนักงาน UNHCR ที่จังหวัด เขารู้ละเอียดว่าไปกี่คน อาจจับเจ้าหน้าที่ UNHCR ด้วยก็ได้ สมัยก่อน พม่าเคยจับข้อหาร่วม ก่อให้เกิดจลาจล” (Facebook 24/05/58)

แปลว สีเงิน ให้ข้อสรุปปิดท้ายว่า

“ก็เป็นอันสรุปว่า เรื่องนี้ สหรัฐฯ และองค์กรสมุน UN, UNHCR “สร้างฉาก” ปั่นหัวให้อาเซียน “อินโดฯ-มาเลย์-พม่า-ไทย” ทะเลาะกัน เนื้อแท้แล้ว... มันนั่นแหละ...ตัวการ!” (ไทยโพสต์ 26/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยม ซึ่งเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริง และนำไปสู่การผลิตซ้ำวาทกรรมการเมือง ตอกย้ำสารว่าปัญหาโรฮิงญาเป็นเพียง **เกมการเมือง** เป็นการ บอกปิด และเบี่ยงประเด็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มีสหรัฐและยูเอ็น (สหประชาชาติ) เป็นตัวการ ทำให้สังคมเกิดความเข้าใจผิด ขาดเหตุผล และไม่พิจารณาปัญหาให้รอบด้านอย่างที่ควรจะเป็น

การ์ตูนชิ้นที่ 43 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 21 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 109 การ์ตูนชิ้นที่ 43 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 21 พ.ค. 2558

43.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

ชาวไทยละเลยการช่วยเหลือชาวโรฮิงญา มีการเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์

43.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน "THE SELECTIVE COMPASSION OF THAI PEOPLE..." (การเลือกสงสารของคนไทย) ช่องแรก สาวไทยยืนบนท่าเรือ กางมือห้ามเด็ก ๆ ชาวโรฮิงญาที่อยู่ในเรือ ช่องสอง แต่พอสาวไทยเห็นว่าในเรือมีเด็กฝรั่งผมทองหน้าตาน่ารัก เธอก็รีบกระโจนลงไปช่วยทันที พร้อมพูดว่า "ฉันทมาช่วยแล้ว!!!" ภาพการ์ตูนสองช่องมีคำบรรยายว่า "โชคร้ายของชาวโรฮิงญาก็คือ ... พวกเขาไม่มีตาสีฟ้าและผมสีทอง!!!"

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้สร้างภาพแทนตัวแสดงด้วยการใช้รหัสบุคคล หญิงสาวผมสีดำ แต่งตัวลำลอง มีคำกำกับ 'THAILAND' บนท่าเรือ เป็นภาพแทนของชนชั้นกลางไทย เด็ก ๆ ผิวคล้ำ ผมหยิก บนเรือมีรอยปะผุ เป็นภาพแทนของชาวโรฮิงญา และเด็ก ๆ ผมทอง ตาสีฟ้า บนเรือมีคำกำกับว่า "เรือลำนี้มีแต่เด็กสแกนดิเนเวียน่ารัก ๆ" เป็นภาพแทนของฝรั่ง การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) และ ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) เพื่อสื่อถึงการเลือกปฏิบัติ ทั้งที่เด็กในเรือทั้งสองลำก็เป็นคนเหมือนกัน แต่ได้รับการ

ปฏิบัติไม่เหมือนกัน มีการสร้างคู่เปรียบเทียบโดยใช้สีผิวและเชื้อชาติ ตัวการ์ตูนสาวไทยไม่ต้องการช่วยเด็กโรฮิงญา แต่ยินดีจะช่วยเด็กฝรั่ง มีการใช้ข้อความเน้นย้ำว่า ที่ชาวโรฮิงญาไม่ได้รับความช่วยเหลือก็เพราะพวกเขาไม่มีตาสีฟ้าและผมสีทอง

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: เด็กผิวสี / มนุษย์เรื้อ

นามธรรม: ผู้ถูกละเลย

43.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: ภาคประชาสังคม + สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้โต้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ โดยชี้ให้เห็นว่า ที่คนไทยไม่ต้อนรับผู้อพยพชาวโรฮิงญา ก็เพราะอคติชาติพันธุ์ พร้อม ๆ กับประชดประชันด้วยชุดความคิดที่ว่า "คนไทยบูชาฝรั่งตาน้ำข้าว"

จากการค้นหาสัมพันธบทในแง่ของการสื่อสารประเด็นเกี่ยวกับเด็กผู้ลี้ภัย พบว่าในหนังสือพิมพ์ The Nation วันที่ 19 พ.ค. มีข่าวที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ "Children in midst of a REFUGEE CRISIS : ROHINGYA BOY WHO RAN TO JOIN BOAT NOW BEING CARED FOR IN MALAYSIA" (เด็ก ๆ ในท่ามกลางวิกฤตผู้ลี้ภัย : เด็กชาวโรฮิงญาที่หนีลงเรือมาบัดนี้ได้รับการดูแลในประเทศไทยมาเลเซีย) ใจความของเนื้อข่าวคือ มีเด็ก ๆ ชาวโรฮิงญากลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากเมียนมา มาลงเรือที่ไทย และได้รับความช่วยเหลือดูแลโดยมูลนิธิของชาวมุสลิมในมาเลเซีย แม้ว่าเด็ก ๆ จะต้องพลัดพรากจากครอบครัว แต่ก็รู้สึกอุ่นใจว่าตอนนี้อยู่อย่างหวาดกลัวในประเทศเมียนมา

ในขณะเดียวกัน ช่วงเวลาที่การ์ตูนของ Stephff ชิ้นนี้เผยแพร่ออกมา กระแสต่อต้านชาวโรฮิงญาลุกลามอย่างหนักในสื่อออนไลน์ ใน Facebook มีผู้ก่อตั้งแฟนเพจชื่อ "ไม่เอา" โรฮิงญา" เข้าประเทศ หรือใน Twitter ก็มีการใช้แฮชแท็กว่า #ไม่เอาโรฮิงญา หรือในเว็บไซต์ Pantip ก็มีการตั้งกระทู้วิจารณ์โรฮิงญาในทางลบ มีการใช้กลวิธีต่าง ๆ เช่น การบอกปิดว่าไทยไม่ต้อนรับโรฮิงญา เพราะประเทศไทยไม่พร้อม การให้นิยามว่าชาวโรฮิงญาเป็นภาระ ชี้แจง และการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเราโดยชูปมความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์

บทความหนึ่งที่สะท้อนกระแสเกลียดชังชาวโรฮิงญาได้ดี และมีเนื้อหาสอดคล้องกับการ์ตูน
ชิ้นนี้ ได้แก่ "มองต่างมุมช่วย-ไม่ช่วยโรฮิงญา" ของหนังสือพิมพ์คมชัดลึก นัยนา สุภาพงษ์ อดีตกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กล่าวว่า

“ตอนนี้เห็นภัยอันตรายอยู่ตรงหน้า การช่วยชีวิตมนุษย์ต้องมาก่อน ไม่ควรไปพูดถึงเรื่อง
กฎหมายคนเข้าเมือง หรือเรื่องสัญชาติ ศาสนา ทุกชีวิตเป็นสิ่งมีค่า พอช่วยให้มีชีวิตรอดได้แล้วค่อย
ปรึกษารัฐบาลร่วมกับประเทศสมาชิกอาเซียนว่าจะทำอย่างไรต่อ ภาวะตรงนี้ต้องร่วมกันคิด เพราะเรา
ก็ประกาศอยู่แล้ว ประเทศในอาเซียนเป็นหนึ่งเดียวไม่ใช่หรือ ปัญหาโรฮิงญาเป็นบทเรียนที่ดี ทำให้คน
ไทยได้เรียนรู้ชาติพันธุ์อื่น เรียนรู้เรื่องเชื้อชาติ คนชายขอบ และที่น่าตั้งคำถามคือ อะไรบ่มเพาะให้คน
ไทยบางกลุ่มมีความคิดว่าคนไทยดีกว่าคนชาติอื่น หรือคิดว่าโรฮิงญาบนเรือทำผิดกฎหมายไม่ควรให้
เข้ามาในประเทศ มากกว่าคิดเรื่องมนุษยธรรม ทั้ง ๆ ที่เราก็ดูสอนลูกสอนหลานว่า ห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
แต่เรากำลังจะปล่อยลอยแพเรือลำนี้ และอาจทำให้พวกเขาตายบนเรือก็ได้ และน่าตั้งคำถามว่า ถ้าคน
ที่อยู่บนเรือ 300 คน เป็นฝรั่งผิวขาว จะรีบบินเข้ามาที่ฝั่งไทยหรือไม่?” (คมชัดลึก 19/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอประเด็นเรื่อง**มนุษยธรรม** สารที่การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดออกมา
สอดคล้องกับทัศนะของแหล่งข่าวจากภาคประชาสังคม เป็นการ**สร้างวาทกรรมทางเลือก** ท่วงตั้งให้
คนไทยทบทวนท่าทีต่อวิกฤติโรฮิงญา และกระตุ้นเตือนให้ประเทศไทยหยิบยื่นความช่วยเหลือด้าน
มนุษยธรรม โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ อย่างไรก็ตาม การ์ตูนนิสต์เองก็ควรนำเสนอ
ประเด็นนี้อย่างระมัดระวัง เพราะการสร้างภาพคู่ขัดแย้งแบบขาวกับดำในการ์ตูน และมีการเหน็บ
แนมคนไทยแบบโจ่งแจ้ง แทนที่จะไปกระตุ้นเตือนให้ผู้รับสารคำนึงถึงมนุษยธรรม แต่
อาจจะกลับกลายเป็นการตอกย้ำอคติ ทำให้ผู้รับสารมีปฏิกิริยาต่อต้านชาวโรฮิงญามากยิ่งขึ้น

การ์ตูนชิ้นที่ 44 โดย กุ๋ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 21 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 110 การ์ตูนชิ้นที่ 44 ผลงานโดยกุ๋ย (คมชัดลึก) วันที่ 21 พ.ค. 2558

44.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ”

ท่าทีของสหรัฐฯต่อปัญหาโรฮิงญาที่มีความไม่ชอบมาพากล

44.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน เทพีสันติภาพถูกแมลงวันตอมหึง เธอเหงื่อตกและหน้าตามีพิรุณ

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตัวแสดง รูปสัญลักษณ์ 'เทพีเสรีภาพ' เป็นภาพแทนของประเทศสหรัฐฯ ส่วนรูปสัญลักษณ์ 'แมลงวัน' ในสังคมไทยมีการอุปมาสื่อเหมือนดังแมลงวัน เมื่อมีเรื่องไม่ชอบมาพากล สื่อจะต้องทำหน้าที่เสาะหาข้อเท็จจริงออกมาตีแผ่ให้สังคมรับรู้ เหมือนแมลงวันไปตอมของเน่าเหม็นให้คนรู้ว่ามิของเน่าเหม็นอยู่ที่นั่น มีการใช้มุกการจงใจให้คิด (Suggestion) และมุกมนุษย์กลายเป็นสัตว์ (Humans masquerading as animals) โดยการที่แมลงวันที่มีคำกำกับว่า 'โรฮิงญา' บินตอมเทพีเสรีภาพ สื่อนัยยะว่า การที่สหรัฐฯเข้ามาแทรกแซงกรณีโรฮิงญาเป็นเรื่องที่ไม่ชอบมาพากล

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

แมลงวัน

นามธรรม:

ความไม่ชอบมาพากล

44.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	สหรัฐ-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม เช่นเดียวกับการ์ตูนชิ้นที่ 39-42 การ์ตูนชิ้นนี้วางกรอบเนื้อหาเรื่องการแทรกแซงของสหรัฐ เป็นการโต้ตอบกระแสข่าวที่สหรัฐเรียกร้องให้ไทยจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้อพยพโรฮิงญา

วาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการ์ตูนชิ้นนี้ได้แก่ บทความ “เส้นทางค้าอาวุธและค้ามนุษย์” ในคอลัมน์มนุษย์สองหน้า หนังสือพิมพ์คมชัดลึก ที่ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการอพยพอย่างผิดปกติในทะเลอันดามัน เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“จริง ๆ แล้ว บนเส้นทางค้ามนุษย์ผ่านทะเลอันดามัน จากบังกลาเทศสู่ปลายทางไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ในทางตรงกันข้าม มันก็เป็นเส้นทางค้าอาวุธด้วย ... อาวุธที่ผ่านทะเลอันดามันเข้าไปยังบังกลาเทศ อีกส่วนหนึ่งยังมาจากสิงคโปร์ ส่วนใหญ่อาวุธจากแหล่งนี้มักเป็นของใหม่ที่พ่อค้าอาวุธนำเข้ามาจากสหรัฐ ยุโรป และยุโรปตะวันออก ... ที่น่าสนใจจุดหนึ่งคือ พื้นที่หุบเขาในเขตจิตตะกอง (รอยต่อพม่า บังกลาเทศ และอินเดีย) เป็นฐานที่มั่นของกองทัพโรฮิงญา (Rohingya Solidarity Organisation), แนวร่วมอิสลามอาระกัน (Arakan Rohingya Islamic Front) และพรรคแห่งชาติอาระกัน (National United Party of Arakan) เป็นต้น กองกำลังเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มโรฮิงญาโพ้นทะเล และขบวนการต่อสู้เพื่อรัฐอิสลามในอัฟกานิสถาน ปากีสถาน และตะวันออกกลาง ... ข้อมูลการข่าวของฝ่ายความมั่นคงทั้งสามชาติทราบดี จึงไม่ไว้วางใจในการเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรปฏิวัติและแนวร่วม โดยเฉพาะพม่าที่หวาดระแวงกลุ่มมุสลิมโรฮิงญาตลอดเวลา โลกนี้ช่างโหดร้าย..ใครเลยจะคิดว่า กระบวนการค้ามนุษย์กับค้าอาวุธ ต่างใช้เส้นทางเดียวกันคือทะเลอันดามัน คือกซ์บาชาร์ เป็นจุดที่ชน "มนุษย์" ลงเรือ ก็คือจุดเดียวกับที่ชน "อาวุธ" ขึ้นจากเรือ นี่คือภาพจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วหลายสิบปี”(คมชัดลึก 21/05/58)

หรือในแฟนเพจ ปฏิรูปไทย บน Facebook ที่มีแนวคิดการเมืองแบบอนุรักษ์นิยมสุดขั้ว ก็มีการตั้งข้อสันนิษฐานว่า ชาวโรฮิงญามีส่วนพัวพันกับการก่อการร้าย โดยมีสหรัฐคอยหนุนหลังด้วยการสนับสนุนอาวุธเพื่อเตรียมจัดตั้งกลุ่ม IS สายเอเชียใต้ ในข้อเขียนชื่อ “ค้นพบดินแดนใหม่รับ ชาวโรฮิงจาอพยพ ไม่นับจำนวนแล้ว” ที่มียอดแชร์กว่า 3,000 ครั้ง เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“ชาวโรฮิงจา เมื่อผ่านจากไทยเข้าไปในมาเลเซีย ก็ถูกกลุ่มก่อการร้ายชายแดนใต้ศัตรูคนมุสลิม วาตัท BRN แดง นปช.จ้างมาฝึกอาวุธ แล้วย้อนกลับมาก่อวินาศกรรม ในจังหวัดชายแดนของไทย สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรมไทย เคยตรวจ DNA กลุ่มก่อการร้ายชายแดนใต้ ปรากฏหลักฐานว่าเป็นชาวโรฮิงจา จำนวนมาก การที่อเมริกา และสื่อมวลชน เรียกร้องให้ไทยรับชาวโรฮิงจา เข้ามาตั้งศูนย์พักพิงนั้น เกมนี้คือการรวมกลุ่มก่อการร้ายขนาดใหญ่ที่จะแฝงตัวมาอยู่กับผู้อพยพเหล่านี้ และอเมริกาจะหนุนอาวุธ สร้างให้เป็นกลุ่ม IS สายเอเชียใต้ และจะทำให้ไทย ตกอยู่ในสภาพเดียวกับยูเครน อิรัก และซีเรียรู้ทันอเมริกา และสื่อแดงชายชาติ เท่ากับพาชาติพินภัย มีสถานทีว่างสำหรับสร้างศูนย์พักพิงชาวโรฮิงจา ที่เหมาะสมมาก คือ ดินแดนอเมริกันเอง โดย UNHCR แค่กินหัวคิว ชาวโรฮิงจา แล้วใช้เรือลากจูง จากรัฐยะไข่ของพม่า มุ่งตรงไปยังดินแดนอเมริกาเท่านั้น ก็ไม่ต้องไวยวายใดๆ อีกต่อไป ที่อเมริกา แผ่นดินว่างเปล่ามากมาย จะหวง แล่งก ไว้ทำไม ??” (Facebook 17/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยม ที่มองว่ากรณีปัญหาโรฮิงญาเป็นเรื่องเกมการเมือง การฟังหูไว้หู ตั้งคำถามต่อการแทรกแซงของสหรัฐนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ในขณะเดียวกัน การผลิตซ้ำวาทกรรมการเมืองโดยชี้ว่าปัญหาทั้งหมดนี้เป็นการสมคบคิดที่มีสหรัฐอยู่เบื้องหลัง ก็อาจจะนำไปสู่การบอบกปิดปัญหาในแง่มุมอื่น ๆ เช่น การลิดรอนสิทธิของชาวโรฮิงญาในประเทศต้นทางเมียนมา หรือปัญหาการค้ามนุษย์โรฮิงญาในไทยที่มีเจ้าหน้าที่พิวพัน และมุมมองแบบสุดโต่งเช่นนี้ยังนำไปสู่การครอบงำอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา ทำให้เกิดการเหมารวมว่าชาวโรฮิงญาเป็นเครื่องมือของสหรัฐ หรือพิวพันกับการก่อการร้ายของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรง อันเป็นการลดทอนความชอบธรรมของการอพยพ นอกจากนี้การสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญาด้วยรูปสัญลักษณ์ ‘แมลงวัน’ เข้าข่ายการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ โดยเป็น การให้นิยามว่าการอพยพของชาวโรฮิงญาเป็นเรื่องไม่ชอบมาพากล

การ์ตูนชิ้นที่ 45 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 21 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 111 การ์ตูนชิ้นที่ 45 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 21 พ.ค. 2558

45.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การเมือง”

ความขัดแย้งทางความคิดเห็นของคนไทยต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา

45.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ช่องแรก ศาลพระภูมิ(เจ้าที่)พูดกับผู้ใหญ่ว่า “เรื่องโรฮีนจา เลิกโต้แย้งกันได้แล้ว ขึ้นเรือแป๊ะต้องฟังแป๊ะ...” ช่องต่อมา ศาลพระภูมิพูดต่อ “...ถ้าไม่ฟังแป๊ะ แป๊ะให้เปลี่ยนเรือไปขึ้นลำอื่น” ผู้ใหญ่มากถามว่า “มีเรือลำไหนให้เลือกขึ้นอีกหรือหลงปู้” ช่องสุดท้าย ศาลพระภูมิตอบว่า “เรือโรฮีนจา”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสสังคม โดยการให้ตัวละครไปสนทนากับศาลพระภูมิ ซึ่งตามความเชื่อแบบไทย ๆ ศาลพระภูมิเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้คนนิยมไปกราบไหว้บูชา บนบานศาลกล่าว ในการ์ตูนผู้ใหญ่มากๆ มุกศาลพระภูมิถือเป็นหนึ่งในมุกประจำที่ถูกนำมาใช้เพื่อหยอกล้อกับประเด็นของสังคมไทย เป็นการบอกใบ้ทางออกต่อกรณีปัญหาต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจแล้ว ‘ศาล’ (เทพเทวดา) อยู่ในสถานะที่เหนือกว่า ‘ผู้กราบไหว้’ (มนุษย์) ฉะนั้นคำแนะนำของเจ้าที่จึงล่อนัยยะถึงการชี้นำสังคม การ์ตูนนิสต์ใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur) มีการโยงเรื่องแบบไม่มีเหตุผล มีการสร้างพื้นที่หลอมรวมจาก 2 เหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวกัน ได้แก่ 1) วาทกรรมของนายวิษณุ เครืองาม “ลงเรือแป๊ะต้องตามใจแป๊ะ ไม่เช่นนั้น จะถูกแป๊ะไล่ลงจากเรือ” เพื่อกำชับให้ สนช. อย่าแตกแถว และ 2) กระแสโต้แย้งของคนไทยต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา และมีการเล่นมุกคำที่มีความหมายสองนัย (Double entendre) โดยเล่นกับคำว่า ‘เรือ’ ตามสำนวน “ลงเรือแป๊ะ ตามใจแป๊ะ”

หมายถึง เมื่อต้องอาศัยใครหรืออยู่ร่วมกับใคร ก็ต้องเกรงใจยอมทำตามใจเขา อย่าไปขัดแย้งกับเขา ต้องตามใจเขา ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับสำนวน “ลงเรือลำเดียวกัน” ที่สื่อถึงความสามัคคี ฉะนั้น การที่เจ้าที่พูดว่า “ขึ้นเรือแป๊ะต้องฟังแป๊ะ” จึงสื่อนัยยะว่า 1) ให้คนไทยเชื่อการตัดสินใจของผู้นำ (รัฐบาล คสช.) และ 2) ให้คนไทยสามัคคีกัน อย่าทะเลาะกัน การตอบท้ายด้วยคำว่า “เรือโรฮีนจา” นอกจากจะเป็นการสื่อนัยยะถึงสถานะที่ไม่พึงประสงค์ หรือไม่เป็นที่ต้องการแล้ว ยังสื่อถึงความเป็นคนนอก หรือผู้คิดต่างจากรัฐ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เรือมนุษย์

นามธรรม: ผู้ไม่พึงประสงค์

45.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (อำนาจนิยม) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

การตั้งขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์นิยมโดยเป็นการผนวก 2 ประเด็นเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) นายวิษณุ เครืองาม กำชับ สนช. (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ) ให้อยู่ในโอวาทของ คสช. และ 2) การอพยพของมนุษย์เรือโรฮิงญา

วาทกรรมข่าวที่สอดคล้องกับประเด็นแรก อ้างอิงจากข่าว “สนช.ลงเรือ'แป๊ะ'ต้องตามใจ'แป๊ะ'” ของคมชัดลึก เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“ดังนั้นเราจึงได้เห็น "เนติบริกร" วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี มาตีวงเล็บ สนช. ถึง 2 ชั่วโมงในการล้มมนาที่ชะอำ โดยตอกย้ำถึงหน้าที่ สนช. ถึง 11 ข้อ พร้อมกับคำคมที่ว่า "ทุกคนลงเรือลำเดียวกันแล้ว เหมือนคำโบราณที่ว่า ลงเรือแป๊ะ ต้องตามใจแป๊ะ ไม่เช่นนั้นจะถูกแป๊ะไล่ลงจากเรือก็ต้องตามใจแป๊ะ" ซึ่ง "แป๊ะ" ที่ว่านี้ก็เป็นกัปตันเรือที่ชื่อ "พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา" นายกรัฐมนตรี และหัวหน้า คสช. นั่นเอง เท่ากับเป็นบอกทางอ้อมให้ สนช. อย่าแตกแถว !” (คมชัดลึก 08/12/57)

สำหรับประเด็นที่สองนั้น ในช่วงเวลาก่อนที่การตั้งขึ้นนี้จะตีพิมพ์ กระแสต่อต้านโรฮิงญาในสื่อออนไลน์กำลังคุกรุ่น โดยมีปมเหตุจาก 2 กรณีหลัก คือ 1) ฐปนีย์ เอียดศรีไชย ผู้สื่อข่าวช่อง 3 ที่

เกาะติดสถานการณ์โรฮิงญา ภูเก็ตวิจารณ์ว่าซั๊กซึกเข้าบ้าน และ 2) สหรัฐเรียกร้องให้ไทยจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้อพยพโรฮิงญา

และในวันที่ 18 พ.ค. มีวาทกรรมข่าวของรัฐบาลที่สอดคล้องกับคำกล่าวในการ์ตูนว่า “เรื่องโรฮิงญา เลิกโต้แย้งกันได้แล้ว...” ดังเช่นพาดหัวข่าวของ MThai News ระบุว่า “บ็ีกตุ๋ ปรามกระแส ชาวเน็ตไม่เอา ‘โรฮิงญา’ เข้าไทย” หรือความนำข่าวของ TNews ระบุว่า “พล.อ.ประยุทธ์ เป็นห่วงโซเซียล กระทุ้งยับรบ.หนุนช่วยผู้อพยพโรฮิงญา - ย้ำ ยื่นมือช่วยเหลือเพื่อเพื่อนมนุษย์ชน ไม่ใช่เอ็นดูเขาเอ็นเราขาด แจงหากเราบอกปิด สุดท้ายประชาคมโลกคงต้องหาทางติดต่ออยู่ดี” มีบทสัมภาษณ์ของ พล.ต.สรรเสริญ แก้วกำเนิด โฆษกรัฐบาล เนื้อความส่วนหนึ่งมีดังนี้

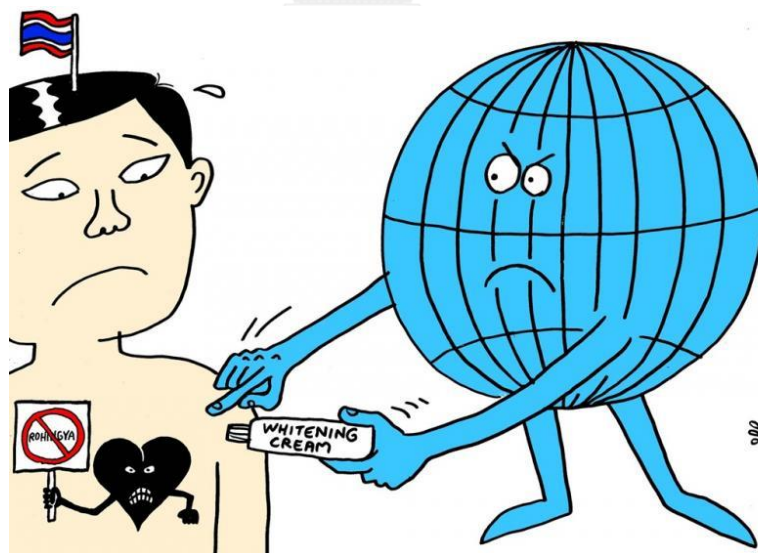
“การให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์และการให้ความร่วมมือกับเพื่อนบ้านก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำในขอบเขตที่เหมาะสมและไม่เดือดร้อน ไม่ใช่เอ็นดูเขา เอ็นเราขาด ถ้าแบบนี้คงไม่ใช่แนวทางที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามการที่เราจะปฏิเสธการให้ความช่วยเหลืออย่างสิ้นเชิงก็อาจส่งผลกระทบต่อการค้ารงตนในฐานะสมาชิกประชาคมโลกที่ยังต้องมีการติดต่อประสานพึ่งพากันในกรณีอื่น ๆ นายกฯเชื่อมั่นว่าประชาชนคนไทยล้วนเข้าใจในหลักการนี้และมีสติความมุ่งมั่นที่จะร่วมใจกับฝ่าฝืนปัญหาไปกับรัฐบาล บนความถูกต้องและดีงาม ซึ่งนายกฯกล่าวเสมอว่า คิดดี ทำดี ย่อมได้ผลดี ... ขอยืนยันอีกครั้งว่า ประเทศไทยไม่มีนโยบายตั้งศูนย์อพยพหรือค่ายผู้ลี้ภัยในประเทศไทย เป็นเพียงการจัดการพื้นที่ควบคุมเป็นการชั่วคราวให้ระหว่งรอเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เนื่องจากพื้นที่ของ ตม. มีการความแออัด และประเทศไทยเชื่อว่า การแก้ไขปัญหาที่สมเหตุสมผล ควรแก้ที่ต้นทางของปัญหาองค์กรนานาชาติที่มีหน้าที่ควรเข้าไปให้การช่วยเหลือพัฒนาสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของผู้เคลื่อนย้ายเหล่านี้ตั้งแต่ประเทศต้นทาง เพื่อไม่ให้เกิดการเคลื่อนย้ายออกมายังประเทศอื่น” (ทีนิวส์ การเมือง 18/05/58)

ผู้วิจัยคิดว่าคำกล่าวของ พล.ต.สรรเสริญ มีความสมเหตุสมผล และถือเป็นการปรมการปลุกกระแสเกลียดชังชาวโรฮิงญาไปในตัว ในขณะที่เดียวกัน จะเห็นได้ว่าท่าทีของรัฐบาล คสช. เองก็ยังคงเป็น การบอกปิด โดยเน้นย้ำว่าไทยจะไม่ตั้งศูนย์อพยพ และสาเหตุหนึ่งในการให้ความช่วยเหลือก็มาจากเรื่องการรักษาผลประโยชน์ในเวทีโลก (หวั่นเกรงต่อผลกระทบถ้าหากไทยปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ) นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ จะเห็นได้ว่ารัฐไทยก็ยังไม่ได้มีการแสดงเจตจำนงที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อพยพโรฮิงญา ยังคงเน้นการเจรจาต่อรอง ขณะที่ประเทศอื่น ๆ เริ่มที่จะให้ความช่วยเหลือบ้างแล้ว อ้างอิงจากคำให้สัมภาษณ์ของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่กล่าวถึงผลการประชุมฉุกเฉิน 3 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ซึ่งมาเลเซียและอินโดนีเซียยินยอมที่จะรับดูแลชาวโรฮิงญา ว่า

“ตนขอยืนยันเหมือนเดิมที่เราเป็นประเทศกลางทาง วันนี้ถือเป็นการประชุมร่วมกันระดับกระทรวงการต่างประเทศเท่านั้น แต่ปัญหาคือทางมาเลเซียกับอินโดนีเซียจะรับที่ไหน อย่างไร ตอนนี้แต่ละประเทศจะรับจำนวนเท่าไร มีอยู่ 9,000 คน จะแบ่งประเทศละ 3,000 คน ตนต้องถามกลับว่าแล้วเราจะรับไหม ตอบมาว่ารับได้ไหม จะรับหรือไม่รับตนไม่รู้ แต่จะไม่ขอฟุดให้เกิดความขัดแย้งกับต่างประเทศ” (ไทยรัฐ 21/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของฝ่ายการเมืองที่มีแนวคิดแบบอำนาจนิยม เนื้อหาที่การ์ตูนนิสต์สื่อสารออกมา เป็นการชี้ให้เห็นประชาชนเชื่อมั่นในการตัดสินใจของผู้นำ การเปรียบเปรยว่า “ถ้าเชื่อฟังผู้นำแล้วจะได้ขึ้นเรือแป๊ะ แต่ถ้าไม่เชื่อฟังล่ะก็ต้องไปขึ้นเรือลำอื่น(โรฮิงญา)” เป็นวาทกรรมที่สะท้อนแนวคิดแบบอำนาจนิยม ข้อดีคือผู้นำมีอำนาจตัดสินใจเด็ดขาดในการแก้ปัญหา ส่วนข้อเสียคือขาดการทักท้วง และเป็นการปิดกั้นวาทกรรมทางเลือกอื่น ๆ นอกจากนี้การที่การ์ตูนนิสต์พูดถึงเรือโรฮิงญาเช่นนี้ (ผู้ถูกอับเปหิ ไม่เป็นที่ต้องการ) เข้าข่ายผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการตอกย้ำความเป็นอื่น และสถานะที่ไม่พึงประสงค์ของชาวโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 46 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 22 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 112 การ์ตูนชิ้นที่ 46 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 22 พ.ค. 2558

46.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

ประชาคมโลกเรียกร้องให้ไทยหยิบยื่นความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ชาวโรฮิงญา

46.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ลูกโลกจ้องคนไทยเขม็ง มือขวาชี้ไปที่หัวใจสีดำ ส่วนมือซ้ายยื่นครีมทาผิวขาวให้

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนและสัญลักษณ์ต่าง ๆ รูปสัญลักษณ์ ‘ลูกโลก’ เป็นภาพแทนของประชาคมโลก รูปสัญลักษณ์ ‘ธงชาติไทย’ บนศีรษะชายหนุ่มเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้กำกับว่าชายคนนี้เป็นคนไทย รูปสัญลักษณ์ ‘ป้ายห้าม’ ข้างในมีคำว่า ‘ROHINGYA’ สื่อความหมายตรงตัวว่าไม่เอาโรฮิงญา นอกจากนี้มีการใช้รหัสวัฒนธรรม ด้วยการสร้างรูปสัญลักษณ์ ‘หัวใจสีดำ’ ซึ่งคำว่าใจดำทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความหมายใกล้เคียงกัน คือ เห็นแก่ตัว แล้งน้ำใจ ไร้ความปรานี การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) และความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) โดยอ้างอิงกับรหัสวัฒนธรรมไทย 2 อย่าง ได้แก่ 1) ลูกโลกชี้ไปที่ใจดำ ตรงกับสำนวน “ใจดำ” หมายถึง การแสดงความเห็นที่เสียดแทงใจ และ 2) การยื่น Whitening Cream หรือครีมทาผิวขาวให้ เป็นการล้อเลียนกับวัฒนธรรมไทย 2 ชั้น ชั้นแรก คือ อคติสีผิว เนื่องจากผู้หญิงไทยมีค่านิยมในการมีผิวขาว ชั้นที่สองคือ เป็นการเหน็บแนมว่า คนไทยผิวขาวแต่ใจดำ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

ป้ายห้าม

นามธรรม:

ผู้ไม่พึงประสงค์

46.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้ได้ตอบวาทกรรมแฝงอคติต่อวิกฤติโรฮิงญาด้วยการชี้ใจดำ กระตุ้นเตือนให้คนไทยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรม จากการค้นหาสัมพันธบท พบว่ามีวาทกรรมข่าวที่สอดคล้องกับการ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่ พาดหัวข่าวของ The Nation

“Malaysia, Indonesia agree on temporary migrant shelters - Thailand non-committal until May 29 meeting of 15 nationals” (มาเลย์ อินโด ตกลงตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว – ส่วนไทยยังไม่ตกลงจนกว่าจะถึงการประชุม 15 ชาติในวันที่ 29 พ.ค.) (The Nation 21/05/58)

ขณะที่สื่อต่างชาติอย่างเช่น AFP เลือกใช้คำอย่างตรงไปตรงมาว่า

“Malaysia, Indonesia, but not Thailand, agree to take in Rohingya migrants” (มาเลย์ อินโด ยกเว้นไทย ตอบรับช่วยผู้อพยพโรฮิงญา) (The Japan Times 21/05/58)

อีกข่าวที่มีการวางกรอบเนื้อหาสอดคล้องกัน ได้แก่ พาดหัวข่าวของ MThai News “ยูเอ็นตำหนิไทย ที่ผลักดันโรฮิงญาออกทะเล” รูเฟิร์ต โคลวิลล์ โฆษกสำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ กล่าวว่า

“ข่าวที่ประเทศไทย อินโดนีเซีย และมาเลเซียผลักดันเรือผู้อพยพชาวโรฮิงญาออกจากฝั่งเป็นเรื่องที่น่าตกใจ การกระทำของกองทัพเรือไทย ที่ให้เพียงความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ชาวโรฮิงญาราว 300 คนบริเวณนอกชายฝั่งเกาะหลีเป๊ะเมื่อวันที่พฤษภาคมที่ผ่านมา แล้วผลักดันออกทะเลไป อาจทำให้มีผู้เสียชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพิ่มขึ้นหลายราย”(MThai News 17/05/58)

การประสานเสียงของทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ในการแสดงจุดยืนไม่ต้อนรับชาวโรฮิงญานับเป็นวิกฤติมนุษยธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ในช่วงนี้มีการรณรงค์ต่อต้านชาวโรฮิงญาอย่างกว้างขวาง ในเว็บสังคมเช่น Facebook มีผู้จัดตั้งแฟนเพจ ไม่เอา “โรฮิงญา” เข้าประเทศ มีจำนวนผู้กดไลค์กว่า 10,000 คน หรือแฟนเพจชื่อดัง Drama-addict ได้มีการทำโพลล์สำรวจว่า “ไทยสมควรช่วยเหลือโรฮิงญาหรือไม่” จากผู้โหวต 4,812 คน จำนวน 91.7% เห็นว่าไม่สนับสนุนให้เข้าประเทศ และ 91.6% คิดว่าไทยไม่สามารถรับผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาได้ หรือในเว็บไซต์ Pantip.com มีกระทู้ต่าง ๆ ที่มีการวางกรอบเนื้อหาในเชิงลบต่อชาวโรฮิงญา ตัวอย่างเช่น กระทู้ “ประวัติศาสตร์ชาวโรฮิงญาทำไม่อยู่พม่าไม่ได้ มาดู” กระทู้ “ก่อนจะสงสารโรฮิงญา ลองมาดูภาพเปรียบเทียบระหว่างเด็กโรฮิงญาและเด็กแอฟริกันเวลาเกิดวิกฤต” และกระทู้ “โรฮิงยา แผนการร้ายสุดแยบยลของนช.ทักษิณชินวัตร” ที่เต็มไปด้วยวาทกรรมแฝงอคติ และประทุษวาจา

โดยสรุป การตุนขึ้นนี้ของ Stephff เป็นการนำเสนอมหากรรมทางเลือก ที่ชูประเด็นเรื่องมนุษยธรรม แต่การดำเนินคดีแบบแทงใจดำเช่นนี้ อาจสร้างความไม่พอใจให้กับคนไทยที่ถูกพาดพิง ดังเห็นได้จากการที่การตุนของ Stephff ขึ้นที่ 43 และ 46 ถูกนำมาอ้างอิงในกระทู้ “มาดูการตุน แสบๆ คับๆ ของคิลปินฝรั่งคนนี้ (มูมมมม) คนไทยกับโรฮิงยา” บนเว็บไซต์ Postjung ซึ่งมีการ

วิจารณ์ว่าการ์ตูนของ Stephff มือคติดกับคนไทย (Postjung 22/05/58) หรือแม้แต่ในแฟนเพจ Stephff Tribal Art ของ Stephff เองก็มีคนไทยจำนวนหนึ่งที่ไม่พอใจกับการ์ตูนชิ้นนี้ ตัวอย่างเช่น ผู้ใช้ชื่อย่อ A วิจารณ์ว่า “บอกเลย มึงได้แหกตาดูบ้างไหมมาหาว่าเราใจดำสารเลว”(Facebook 22/05/58) และผู้ใช้ชื่อย่อ Y วิจารณ์ว่า “ไอฝรั่งบ้ามาอาศัยอยู่แผ่นดินไทยแท้ๆ ยังจะเนรคุณ อยากช่วย ก็เอาไปเลี้ยงที่บ้านมึงเองสิ ขายรูป ขายของเก่า เสียภาษีบ้างรีป่าวเหอะ”(Facebook 22/05/58)

ซึ่ง Stephff เองได้ชี้แจงว่า

“ผมคิดว่าคนไทยส่วนใหญ่ใช้อารมณ์ส่วนตัวกับการ์ตูนของผมมากเกินไป พวกเขาคิดว่าผมตั้งใจจะทำให้พวกเขาดูแย่ เปล่าเลย ผมเพียงแต่จะสื่อว่าการทิ้งให้คนตายนั้นเป็นเรื่องที่เลวร้าย ช่วยชีวิตพวกเขาวันนี้ก่อนแล้วค่อยแก้ปัญหาเรื่องการเงินจากการช่วยเหลือพวกเขาวันหลังก็ได้ (หวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากตะวันตกและยูเอ็น) คนที่กำลังจะตายเพราะความหิวโหยนั้นไม่อาจทนรอได้แม้แต่วันเดียว ขณะที่พวกคุณเอาแต่เถียงกันไม่หยุดว่าทำไมถึงไม่ควรช่วยพวกเขาขอบคุณ”(Facebook 21/05/58)

นอกจากนี้แฟนการ์ตูน ชื่อย่อ D ได้กล่าวถึงการ์ตูนชิ้นนี้ว่า

“ผมคิดว่า Stephff เพียงแค่อยากล้อเล่นกับสถานการณ์โดยเล่นกับคำว่า ‘ใจดำ’ ซึ่งอาจจะขัดใจคนไทย แต่โดยส่วนตัวผมคิดว่ามันตลกดี ศิลปินรู้จักและใช้ภาษาไทยได้ดี สมมติว่าถ้ารัฐบาลไทยและประชาชนมีความตั้งใจที่จะช่วยชีวิตคนละก็ มันจะกลายเป็นอีกเรื่องหนึ่งไปเลย เราจะเป็นคน ‘ใจดี’ แทน ผมคิดว่าบางครั้งการหัวเราะเยาะตัวเองก็เป็นเรื่องที่ดีเหมือนกันนะ ”(Facebook 21/05/58)

การ์ตูนชิ้นที่ 47 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 22 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 113 การ์ตูนชิ้นที่ 47 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก)วันที่ 22 พ.ค. 2558

47.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ”

การถามหาความช่วยเหลือจากสหรัฐฯต่อกรณีโรฮิงญา

47.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ช่องแรก ชายหนุ่มเปิดคำถามว่า “ใคร.....พร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!!” ช่องสอง ชายหนุ่มแหงนหน้ามองขึ้นไปบนฟ้า เห็นเทพีเสรีภาพที่กำลังชูแขนค้างอยู่ หน้าตาเล็กน้อย

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุ ด้วยการนำสัญลักษณ์ ‘เทพีเสรีภาพ’ มาใช้สร้างภาพแทนประเทศสหรัฐฯ มีการใช้คำถามอันโจ่งแจ้ง (The obvious question) และ การยึดตามตัวอักษร (Literalism) เพื่อเสียดสีการจ้ำจี้จำไชของสหรัฐฯต่อกรณีโรฮิงญา โดยการที่ชายหนุ่มซึ่งเป็นภาพแทนของคนไทย ตั้งคำถามแล้วทิ้งท้ายด้วยคำสั่ง “ยกมือขึ้น” กับเทพีเสรีภาพที่เป็นรูปปั้นไม่สามารถขยับเขยื้อนได้ เป็นการล้อเลียนกับกรณีของไทยถูกสหรัฐฯกดดันให้รับดูแลผู้อพยพชาวโรฮิงญาแบบจำยอม

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

ไม่ปรากฏ (มีการเอ่ยถึง)

นามธรรม:

ผู้ไม่พึงประสงค์

47.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

ภาคประชาชน + สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง มีการตั้งคำถามกับบทบาทของสหรัฐฯในกรณีปัญหาโรฮิงญา เช่นเดียวกับการ์ตูนชิ้นที่ 39-42 และ 44 การ์ตูนชิ้นนี้ตั้งคำถามว่า “สหรัฐฯเรียกร้องให้ไทยช่วยโรฮิงญา แล้วทำไมสหรัฐฯไม่ช่วยโรฮิงญาเสียเองล่ะ” จากการค้นหาสัมพันธ์บท พบวาทกรรมที่สอดคล้องกันในสื่อออนไลน์ ตัวอย่างเช่น ในเว็บบอร์ด Pantip.com มีกระทู้ชื่อ “สหรัฐฯไม่พอใจที่ไทยไม่ช่วยเหลือโรฮิงญา แล้วทำไมสหรัฐฯไม่รับไปเองล่ะ” มีเนื้อความว่า

“ไทยเกี่ยวไร ที่จะต้องมารับกรรมเอาคนพวกนี้เข้าประเทศ ทั้งที่คนของตัวเองยังไม่รอด จะให้ไทยเราเป็นเตี้ยอ้อมค่อมทำไมละ ไม่เข้าใจ เพเลี่ยนะ สหรัฐเป็นประเทศมหาอำนาจเป็นประเทศยิ่งใหญ่ควรช่วยเหลือชาวโรฮิงญาบรรจุเป็นประชากรไปเลยสวย ๆ มีกำลังเลี้ยงดูอยู่แล้วนี่เนอะ ไทยเป็นประเทศยากจน จะให้คนจนมาเลี้ยงคนจนด้วยกัน จะบ้าเหรออ คิดได้นะ”(Pantip.com 16/05/58)

และในแฟนเพจกลุ่มการเมืองชาวจัดชื่อ ปฏิรูปไทย บน Facebook มีข้อเขียนชื่อ “ค้นพบดินแดนใหม่รับ ชาวโรฮินจาอพยพ ไม้อันจำนวนแล้ว” ท้ายบทความกล่าวว่า “มุ่งตรงไปยังดินแดนอเมริกาเท่านั้น ก็ไม่ต้องไวยวายใด ๆ อีกต่อไป ทืออเมริกา แผ่นดินว่างเปล่ามากมาย จะหวง และงก ไว้ทำไม??” (Facebook 17/05/58)

ใจความหลักของชุดข้อมูลทั้ง 2 นี้เป็นการสร้างวาทกรรมการเมือง ภายใต้กรอบคิดเรื่องผลประโยชน์ชาติ มีการหยิบยกเรื่องขีดจำกัดของไทยในเชิงเศรษฐกิจ ทรัพยากร การรักษาผลประโยชน์ของรัฐและประชาชนไทย ซึ่งทางการสหรัฐก็ได้โต้ตอบวาทกรรม ด้วยการแถลงว่าสหรัฐพร้อมให้ความช่วยเหลือแก่ชาวโรฮิงญา ดังเช่นในข่าวของหนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันที่ 22 พ.ค. มีพาดหัวข่าวย่อว่า “สหรัฐรับดูแลบางส่วน” สอดคล้องกับเนื้อหาในข่าว “สหรัฐฯ ลั่นเต็มใจอำเภอนรับโรฮิงญา” ของ TNN24 นางมาลี ฮาฟ โฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ ระบุว่า

“สหรัฐเตรียมพร้อมที่จะมีบทบาทนำในการดำเนินความพยายามร่วมกับหลายประเทศ ซึ่งกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานด้านผู้อพยพของสหประชาชาติในการตั้งรกรากใหม่ของผู้อพยพที่มีความเปราะบางมากที่สุด พร้อมทั้งแสดงความยินดีต่อการตัดสินใจของรัฐบาลของอินโดนีเซีย, มาเลเซีย และไทยที่ยึดมั่นความรับผิดชอบภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ และให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมรวมถึงที่พักพิงแก่ผู้อพยพที่มีความเปราะบางจำนวน 7,000 คน

สหรัฐจะพิจารณาตามคำร้องขอของสำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศด้านการอพยพย้ายถิ่น ในการให้เงินทุนเพื่อช่วยในการรับและคัดกรองผู้อพยพเมื่อขึ้นฝั่ง กรณีที่มาเลเซียและอินโดนีเซียร้องขอความช่วยเหลือในเรื่องของการตั้งรกรากใหม่ให้กับผู้อพยพนั้น สหรัฐจะพิจารณาข้อเสนอนี้อย่างระมัดระวัง ซึ่งหลายประเทศต้องดำเนินความพยายามร่วมกัน โดยสหรัฐไม่สามารถแบกรับภาระทั้งหมดได้ แต่ก็พร้อมที่จะมีบทบาทนำในการดำเนินความพยายามดังกล่าว

ตั้งแต่วันที่ 1 ต.ค.ที่ผ่านมา สหรัฐได้ช่วยในการตั้งรกรากใหม่ให้กับชาวโรฮิงญาไปแล้วกว่า 1,000 คน และเมื่อปีที่แล้วสหรัฐรับผู้อพยพที่กลัวว่าจะถูกสังหารจากทั่วโลกไว้เกือบ 7 หมื่นคน” (TNN24 21/05/58)

จะสังเกตได้ว่า ตัวแทนฝ่ายการเมืองของสหรัฐมีการใช้วาทศิลป์ โดยยื่นข้อเสนอว่าจะช่วย แต่ระบุว่าช่วยได้แค่ไหน ขณะที่ทางการไทยก็ยังคงเล่นแง่ แสดงท่าที**บอกปิด** ด้วยคำกล่าวทำนองว่า ไม่รับเพราะเราไม่พร้อม หรือขอหารือกับประเทศอื่น ๆ ก่อน ขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย เริ่มจะมีการดำเนินการเชิงรุกเพื่อช่วยเหลือชาวโรฮิงญาที่ติดค้างกลางทะเล นายนาจิบ ราซัค นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ได้ออกคำสั่งให้กองทัพเรือปฏิบัติการกู้ภัยและค้นหาเพื่อป้องกันความสูญเสียในชีวิต โดยมาเลเซียจะจัดส่งความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมทั้งทางบกและทางทะเลด้วย

ขณะที่ทางการไทยนั้น ท่าทีโดยรวมต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญาจะเน้น**การบอกปิด** วาทกรรมหนึ่ง ที่สอดคล้องกับประโยคคำถาม “ใครพร้อมรับชาวโรฮิงญาไปดูแลยกมือขึ้น!” ของตัวการ์ตูน ได้แก่ คำกล่าวของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่เคยได้ตอบผู้สื่อข่าวว่า “แควบ้านมีที่ใหม่ เพราะขนาดคนไทยยังไม่มีที่อยู่เลย” (Voice TV 19/05/58) ในเวลาต่อมา รายการเจาะข่าวต้นได้ ได้ตอบวาทกรรมดังกล่าว โดยมีการตั้งชื่อรายการตอนที่ 153 ว่า “โลกสวยนักกระะ ? รับโรฮิงญาไปเลี้ยงสักคนสองคนใหม่ละ” (SpokeDark TV 22/05/58) เนื้อหาของตอนนี้ มีการให้ความรู้เกี่ยวกับที่มาของชาวโรฮิงญา พร้อมกับนำเสนอเหตุผลที่หักล้างมายาคติเกี่ยวกับชาวโรฮิงญาที่ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายบนสื่อออนไลน์

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อน**วาทกรรมการเมือง** จากการประสานเสียงของภาคประชาชนกับภาครัฐ ในการ**บอกปิด**ชาวโรฮิงญาด้วยกรอบคิดเรื่อง**ผลประโยชน์ชาติ** และเบี่ยงประเด็นว่าทำไมสหรัฐไม่ช่วยเหลือเอง เป็นการกดทับปัญหาและปิดกั้นข้อเสนอหรือการพิจารณาถึงความเป็นไปได้อื่น ๆ และการกล่าวถึงชาวโรฮิงญาแบบเป็นนัย ๆ ว่า ไม่มีประเทศไหนต้องการพวกเขา เป็นการ**ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ** ที่นำไปสู่การครอบงำอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา ว่าพวกเขาเป็นบุคคลไม่พึงประสงค์ เป็นชาติพันธุ์ที่ไม่มีใครต้องการ

การ์ตูนชิ้นที่ 48 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 22 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 114 การ์ตูนชิ้นที่ 48 ผลงานโดยยูท (Bangkok Post) วันที่ 22 พ.ค. 2558

48.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา”

ประเทศเมียนมาเป็นต้นทางปัญหาวิกฤติการณ์ผู้อพยพโรฮิงญา

48.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ที่ท่าเรือส่งออกของประเทศเมียนมา ชาวเมียนมาคอยส่งครอบครัวชาวโรฮิงญาลงเรือด้วยความชื่นมื่น

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนตัวแสดง มีการนำเครื่องแต่งกายประจำชาติ เช่น ผ้าโพกหัวทองบอง และสร้อยทองยี่ มาใช้ในการสร้างภาพแทนชาวเมียนมา ส่วนชาวโรฮิงญา มีการสร้างภาพแทนด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น จุดเด่นทางกายภาพ (ผิวคล้ำ ผมหยิก) การแต่งกายแบบชาวเล หรือรอยปะบนถุงสัมภาระที่สื่อถึงคนจร หรือผู้ยากไร้ บวกกับการใช้รหัสวัตถุ เช่น ‘เรือ’ ที่เป็นเหมือนของคู่กันของชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการเหน็บแนม (Satire) การยึดตามตัวอักษร (Literalism) และคำที่มีความหมายสองนัย (Double entendre) เพื่อเสียดสีประเทศเมียนมาที่เป็นต้นทางปัญหา โดยป้าย ‘MYANMAR EXPORTS’ ที่ท่าเรือ ตามปกติหมายถึง

การส่งออกสินค้า แต่ในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบว่า เมียนมาเป็นแหล่งส่งออกแรงงานทาส เป็น การประชดเมียนมาที่ผลักดันชาวโรฮิงญาออกจากประเทศ และผลักดันให้แก่ประเทศอื่น ๆ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: มนุษย์เรื่อ

นามธรรม: ผู้ถูกผลักดัน

48.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ประเทศเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

การตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง โดยกระตุ้นเตือนให้ย้อนกลับไปดูปัญหาที่ต้นทาง ประเทศเมียนมา จากการค้นหาสัมพันธบท วาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับการตุนที่สุดมาจาก บทความ “วิกฤตโรฮิงญา : ถ้าไทยเชิญ, แต่พม่าไม่รู้, จะทำอย่างไร?” โดยสุทธิชัย หยุ่น เนื้อความ ว่า “มาเลเซียได้ออกมาวิจารณ์พม่าว่าเป็นต้นทางของปัญหาแต่ไม่ยอมสกัดกั้นเปลือย ๆ อาจจะช่วย หนุนส่งให้ชาวโรฮิงญาออกจากประเทศด้วยซ้ำ” (กรุงเทพธุรกิจ 18/05/58)

ในการตุนขึ้นนี้ ชาวเมียนมามายืนส่งชาวโรฮิงญาด้วยหน้าตาชื่นมื่น สอดคล้องกับคำสำคัญ ‘หนุนส่ง’ ที่ปรากฏในวาทกรรมข่าว ในช่วงเวลาดังกล่าวนานาชาติพุ่งความสนใจไปที่ประเทศเมียนมา ตัวแทนของรัฐไทย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวเน้นย้ำว่า “ปัญหาโรฮิงญาจะต้อง แก่ที่ประเทศต้นทาง คือ เมียนมา ดีกว่าจะมาแก้ที่ปลายเหตุ” (มติชนออนไลน์ 15/05/58) เช่นเดียวกับแถลงการณ์ของทางการมาเลเซียเมื่อวันที่ 14 พ.ค. นายวัน จูไนดี รมช.มหาดไทย มาเลเซีย กล่าวว่า

“ขอเรียกร้องให้ชาติอาเซียนส่งสารไปยังพม่าให้ยุติการกดขี่ห่มเหงชาวมุสลิมโรฮิงญา เพราะ การปฏิบัติที่ไม่ดี การใช้ความรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยกลุ่มนี้ ทำให้เกิดปัญหาการอพยพมากขึ้นใน ภูมิภาคอาเซียน” (Transborder News 15/05/58)

นอกจากนี้ ทางการสหรับ นายแอนโทนี บลิงเคน รมช.ต่างประเทศสหรัฐฯ กล่าวว่

“รัฐบาลสหรัฐฯจะเรียกร้องให้รัฐบาลเมียนมาเร่งแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดขึ้นในรัฐยะไข่ ภาคตะวันตกของเมียนมา รวมถึงพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวโรฮิงญาให้มีทางเลือกในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ตระหนักว่าการล่องเรืออพยพไปยังประเทศอื่นไม่ใช่ทางแก้ไขปัญหาเพียงอย่างเดียวที่มี” (ไทยรัฐ 22/05/58)

ขณะที่ทางการเมียนมา ก่อนหน้านั้นได้แต่**บอกปิด**โดยชี้ว่าปัญหาเกิดจากประเทศไทยเองที่ปล่อยปละละเลยการค้ำมนุษย์ และมี**การให้สัมภาษณ์** เรียกชาวโรฮิงญาว่า “เบงกาลี” เพื่อบอกปิดว่าชาวโรฮิงญาไม่ใช่ชาวเมียนมา แต่มาจากบังกลาเทศ ซึ่งนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน ได้กล่าวเป็นนัยเกี่ยวกับท่าทีบ่าเยี่ยงของประเทศเมียนมาว่าดังนี้

“ความหวังของประชาคมโลกในการรับมือกับปัญหาสำคัญนี้อยู่ที่ประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน เก้าอี้ในที่ประชุมในวันที่ 29 พ.ค. นี้ อาจจะมีว่างบางตัว เพราะบางประเทศที่เกี่ยวข้องไม่ส่งผู้แทนเข้าร่วม แต่นั่นไม่ใช่สิ่งที่ประเทศไทยจะต้องอธิบายหรือต้องรับภาระชี้แจงต่อชาวโลกแต่อย่างใด ในทางกลับกัน สายตาของคนทั่วโลกจะไปจับจ้องที่ “เก้าอี้ว่าง” ดังกล่าว นานาชาติก็จะได้รับรู้ว่าแท้ที่จริงแล้ว วิกฤตการอพยพของชาวโรฮิงญาครั้งนี้มีที่มาที่ไปอย่างไร และความร่วมรับผิดชอบควรจะเป็นของใครบ้าง” (ผู้จัดการออนไลน์ 21/05/58)

หลังถูกกดดันจากนานาชาติ ท่าทีของทางการเมียนมาเริ่มโอนอ่อนขึ้น มีการตอบรับว่าจะส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมในประเทศไทย แต่ก็ยังมี**การบอกปิด**ความรับผิดชอบ และไม่ยอมรับสถานะพลเมืองของชาวโรฮิงญา ดังคำกล่าวของนายซอว์ เถย์ โฆษกทำเนียบประธานาธิบดีเมียนมา

“เมียนมาพร้อมให้ความร่วมมือกับชาติเพื่อนบ้านอย่างเต็มที่บนพื้นฐานของการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และความมีมนุษยธรรม แต่ขอย้ำว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลเมียนมาแต่เพียงฝ่ายเดียวและในการประชุมจะต้องไม่ใช่คำว่า โรฮิงญา เมื่อกล่าวถึงมนุษย์เรือเหล่านั้น เพราะคนเหล่านั้นเป็นพวกเบงกาลี หรือแขกบังกลาเทศ แม้จะอยู่ในเมียนมาหลายชั่วอายุคนแล้วก็ตาม” (กรุงเทพธุรกิจ 22/05/58)

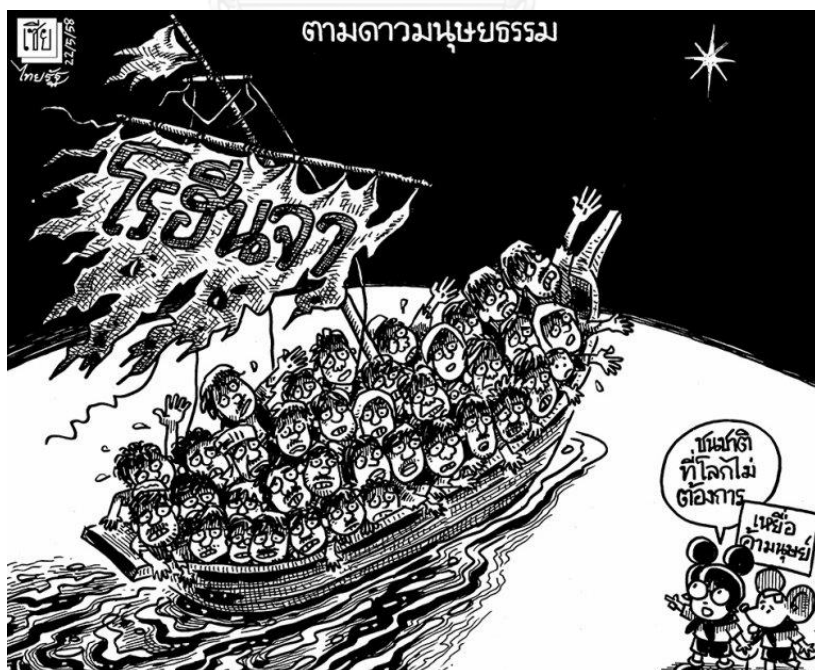
สอดคล้องกับทัศนะของมินอ่อง หล่าย ผู้บัญชาการทหารสูงสุดพม่า

“สันนิษฐานว่าเหยื่อเกือบทั้งหมดแอบอ้างตัวว่าเป็นชาวโรฮิงจาจากพม่า ในความหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือจาก UNHCR พร้อมอ้างรายงานต่าง ๆ ระบุว่าผู้คนบนเรือเหล่านั้นมาจาก

บังกลาเทศ ขออย่าว่าจำเป็นต้องมีการสืบสวนสัญชาติของคนเหล่านั้น แทนที่จะมากล่าวหาประเทศใดประเทศหนึ่ง” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 22/05/58).

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง จะเห็นได้ว่า ปัญหาที่มีเกมการเมืองระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ประเทศต้นทาง คือ เมียนมา ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน แม้จะได้รับผลกระทบจากการอพยพของชาวโรฮิงญา แต่ก็ไม่กล้ากดดันเมียนมา หรือหยิบยกปัญหาขึ้นมาพูดคุยหรือกันอย่างตรงไปตรงมา ทางการเมียนมา บอกปิดปัญหา และมีการใช้วาทกรรมแฝงอคติ ด้วย การแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเรา โดยเรียกขานชาวโรฮิงญาว่า ‘เบงกาลี’ แปลว่ามีรากเหง้ามาจากบังกลาเทศ และห้ามนานาชาติใช้คำว่า ‘โรฮิงญา’ ซึ่งเป็นการกดทับอัตลักษณ์อย่างชัดเจน ในขณะเดียวกัน แม้ว่าการตุนนิสต์จะสะท้อนปัญหาที่ต้นทาง แต่การสร้างภาพแทนของชาวโรฮิงญาโดยเปรียบเปรยกับสินค้าส่งออก เป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ โดย การให้นิยามว่า 1) ชาวโรฮิงญาไม่เป็นที่ต้องการ 2) ชาวโรฮิงญาไม่ใช่ผู้ลี้ภัย แต่เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ

การ์ตูนชิ้นที่ 49 โดย เชีย จาก ไทยรัฐ (วันที่ 22 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 115 การ์ตูนชิ้นที่ 49 ผลงานโดยเชีย (ไทยรัฐ) วันที่ 22 พ.ค. 2558

49.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

วิกฤติมนุษยธรรม ชาวโรฮิงญาเผชิญชะตากรรมอย่างไรจุดหมาย

49.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “ตามดาวมนุษยธรรม” เรือชาวโรฮิงญาล่องไปบนทะเลภายใต้ท้องฟ้าที่มีดมิดผู้คนในเรือยื่นมือขอความช่วยเหลือด้วยหน้าตาหมดหวัง ที่ปลายท้องฟ้ามีดาวฤกษ์ส่องสว่างอยู่ตัวมาสคอตด้านขวาถือป้าย “เหยื่อค้ำมนุษย์” ตัวมาสคอตด้านซ้ายกล่าวว่า “ชนชาติที่โลกไม่ต้องการ”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญา มีการดึงอัตลักษณ์ เช่น หน้าตาคมเข้มและแววตาเศร้าสร้อย เครื่องแต่งกายแบบมุสลิม (ผู้ชายบางคนใส่หมวกกะปิเยาะห์ และผู้หญิงใส่ฮิญาบ) มาประกอบสร้างเป็นตัวการ์ตูนโรฮิงญา และมีการใช้สัญลักษณ์รูป ‘เรือ’ ซึ่งเป็นภาพจำที่สื่อถึงชาวโรฮิงญา การที่ ‘ใบเรือ’ ซึ่งมีคำกำกับภาพว่า ‘โรฮินจา’ ขาดรุ่งรังสีอันยยะถึงสถานะง่อนแง่น คลอนแคลน การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) เล่าเรื่องด้วยภาพ การที่เรือมนุษยล่องลอยไปท่ามกลางท้องฟ้าที่มีดมิดสื่อถึงความสิ้นหวัง อับจนหนทาง แต่กระนั้นก็ยังมีความหวัง ‘ดวงดาว’ ที่เป็นสัญลักษณ์ของความหวังส่องนำทางอยู่ การพาดหัวว่า “ตามดาวมนุษยธรรม” ยังสื่อถึงนัยยะถึงการเผชิญชะตากรรม มนุษยธรรมเป็นเพียงความหวังที่ไม่ปรากฏอยู่ในความเป็นจริง นอกจากนี้ การที่เรือลอยอยู่ลำเดียวบนสุดขอบโลกสื่อถึงนัยยะถึงความโดดเดี่ยว และการเป็นคนชายขอบ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: มนุษย์เรือ
นามธรรม: ผู้โดดเดี่ยว / ผู้รอคอยความช่วยเหลือ

49.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ประชาคมโลก-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้เสนอวาทกรรมเลือกด้วยกรอบเนื้อหาเรื่องมนุษยธรรม ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ กำลังถกเถียงกันเรื่องภาระความรับผิดชอบต่อผู้อพยพโรฮิงญา และกระแสต่อต้านโรฮิงญากำลังร้อนระอุในโลกออนไลน์ จนกลายเป็นวิกฤติมนุษยธรรมของประชาคมอาเซียน

อย่างไรก็ดี มีแหล่งข่าวทางเลือกที่พยายามเสนอข้อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยหยิบยื่นความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมให้แก่ชาวโรฮิงญา ตัวอย่างเช่น คำกล่าวของนายแพทย์อนันตชัย ไทยประทาน ตัวแทนของสำนักจุฬาราชมนตรี

“ได้เสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลที่จะให้ช่วยเหลือชาวโรฮิงญาที่จะให้พ้นจากการเป็นสินค้าในขบวนการค้ามนุษย์ ขณะเดียวกันให้ดูแลช่วยเหลือเฉพาะหน้าก่อนที่จะส่งต่อไปยังประเทศที่สาม และกำลังประสานกับองค์กรสิทธิมนุษยชน องค์กรมุสลิมทั้งในมาเลเซีย และอินโดนีเซีย กดดันเรียกร้องให้นานาชาติช่วยแก้ปัญหาในระยะยาวต่อไป ส่วนในสังคมไทยที่กำลังมีความเห็นแตกเป็นสองฝ่ายทั้งฝ่ายที่ต้องการให้การช่วยเหลือ และที่ไม่ต้องการให้ช่วยเหลือนั้น ขอร้องให้คนไทยอย่ายึดติดกับความเป็นเชื้อชาติ ศาสนา แต่ให้เห็นถึงความเป็นคนที่กำลังจะอดตาย ไม่มีบ้านอยู่ หากทางช่วยเหลือเขาก่อนขนาด หมา แมว ยังมีองค์กร มีสมาคมให้การช่วยเหลือ แล้วนี่คนเหมือนกันกับเราก็ควรให้ความเมตตาช่วยเหลือ ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเมืองพุทธ เป็นเมืองยิ้มที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเชื่อว่าเหตุการณ์ครั้งนี้ จะเป็นการพิสูจน์ความเป็นเมืองพุทธ และพิสูจน์ความเป็นผู้มีคุณธรรม และมนุษยธรรมในจิตใจของคนไทยว่า มีอยู่จริงหรือไม่?” (Thaivoicemedia 18/05/58)

สอดคล้องกับคำกล่าวของนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน ที่ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลไทยว่าควรแสดงบทบาทนำในการพลิกวิกฤติมนุษยธรรมโรฮิงญา ดังนี้

“นี่คือการเดินทางทางการทูตที่มีเดิมพันสูงยิ่ง ประเทศไทยจะต้องไม่เพเลียงพลั่ว พลาดท่าหรือพ่ายแพ้ ในขณะที่สมาชิกอาเซียนกำลังจะรวมตัวกันเป็นประชาคมซึ่ง “จะเกื้อกูลและแบ่งปัน” (caring and sharing) ต่อกัน ประเทศไทยในฐานะเจ้าของความคิดเรื่องอาเซียนก็ชอบที่จะรับบทบาทนำในการแสดงให้ชาวโลกตระหนักว่าเราจะไม่ละเลยปัญหาท้าทายด้านมนุษยธรรมและความมั่นคงของมนุษย์ที่พลเมืองของอาเซียนส่วนหนึ่งประสบอยู่ในขณะนี้หลายประเทศในภูมิภาคต่างผลักรับภาระความรับผิดชอบและปฏิเสธข้อกล่าวหาในการก่ออาชญากรรมที่น่าสะเทือนใจนี้ แต่การจะแก้ไขปัญหาให้ลุล่วง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมหาทางออก แบ่งรับภาระทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว อันจะต้องใช้ความอดทนเพียรพยายามอย่าง

ต่อเนืองของทุกภาคีภาคส่วน สิ่งที่ท้าทายสำหรับประเทศไทยขณะนี้คือการโน้มน้าวให้ตัวละครทั้งหมดหันมาเห็นความเร่งด่วนรุนแรงของวิกฤตการณ์นี้และหันหน้าเข้าหากันภายใต้การนำของประเทศไทย” (Facebook 21/05/58)

สำหรับวาทกรรม “ชนชาติที่โลกไม่ต้องการ” นั้น สามารถค้นหาสัมพันธบทได้จากหนังสือโรฮิงญาบนเส้นทางสุดขอบโลก (สุเทพ กฤษณวารินทร์, อ่างแล้ว) ที่มีการตีแผ่การละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา และปัญหาต่าง ๆ นานาที่ชาวโรฮิงญาต้องเผชิญในระหว่างการอพยพ ในคำนิยมของหนังสือมีคำพูดที่สะท้อนสถานการณ์ปัญหาไว้ว่า

“โรฮิงญา...บนเส้นทางสุดขอบโลก สะท้อนเรื่องราวของชาวโรฮิงญา ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่า หรือรู้จักในนาม “ประชากรที่ไม่เป็นที่ต้องการ” ไม่ว่าจะเป็นที่ใดในโลก เรื่องราวของชีวิตที่ต้องอยู่อย่างผู้อาศัยในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ต้องรอนแรมหลบหนีจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง...หวังว่าจะพบที่ที่พวกเขาได้รับการยอมรับ แต่ยั้งนี้ พวกเขาก็ยังพบว่าชีวิตมีแต่การหนี และหนีอย่างไม่ที่สิ้นสุด หรืออาจต้องหนีไปจนสุดขอบโลก....”

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้ นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ภายใต้กรอบเรื่องมนุษยธรรม โดยมีเนื้อหาหรือวาทกรรมที่สอดคล้องกับแหล่งข่าวทางเลือกที่สะท้อนภาพวิกฤตมนุษยธรรม และเรียกร้องให้สังคมไทยแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หยิบยื่นความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมให้แก่ผู้อพยพชาวโรฮิงญาจากการที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์คุณศักดา แซ่เอียว (เซีย ไทยรัฐ) คุณศักดากล่าวถึงการวางกรอบเนื้อหาของการ์ตูนขึ้นนี้ว่า

“ในแง่เนื้อหาของเรื่องโรฮิงญานั้น มันมีอยู่หลายประเด็น เรื่องทฤษฎีสถิตคติต่าง ๆ นานา นั้นเราก็อธิบายอยู่ แต่ที่มันขึ้นอยู่กับว่าเราจะเลือกเขียนประเด็นไหน ซึ่งสำหรับเราแล้ว ประเด็นที่เรามองว่าสำคัญที่สุด เรานั่นแง่มุมเกี่ยวกับมนุษยธรรมไว้ก่อน เพราะเห็นชัดเลยว่าเขาน่าสงสาร เขาเป็นเหยื่อของการเมือง มันเป็นความทุกข์เขเวทนา”

การ์ตูนชิ้นที่ 50 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 22 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 116 การ์ตูนชิ้นที่ 50 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 22 พ.ค. 2558

50.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การเมือง”

สังคมไทยมีความแตกแยกทางความคิดเห็นต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา

50.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ช่องแรก ลุงแว่นอ่านหนังสือพิมพ์แล้วพูดว่า “รัฐประหารครหาที่แล้วก็ด้วยเหตุผลเพื่อสร้างความปรองดอง ระหว่างฝ่ายเอาระบอบทักษิณ กับฝ่ายไม่เอา...” ช่องต่อมา ลุงแว่นเปรยว่า “...สงสัยจะมีการทำรัฐประหารอีกครั้งแล้วหละ” ผู้ใหญ่มากถามด้วยความสงสัยว่า “มีเหตุผลอะไรอีก?” ช่องสุดท้าย ลุงแว่นตอบว่า “สร้างความปรองดองระหว่างฝ่ายเอโรฮิงญา กับฝ่ายไม่เอา”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสสังคมในการเล่าเรื่อง โดยสภากาแฟเป็นที่ที่ชาวบ้าน ผู้สูงวัย นิยมมาพบปะสังสรรค์ พูดคุยถกเถียงกันเรื่องปัญหาบ้านเมือง การ์ตูนนิสต์หักมุมในตอนท้ายด้วยการใช้มุกจับแพะชนแกะ (Non sequitur) มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม โดยโยง 2 เหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่

- 1) การรัฐประหารปี 2549 ของพลเอกสนธิ ที่ต่อมาเป็นผู้เสนอ กม.ปรองดอง ในปี 2555 และ
- 2) ความแตกแยกทางความคิดเห็นของคนไทยต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา โดยในกรณีแรกนั้น คู่ขัดแย้งหลักคือ ‘ฝ่ายเอาระบอบทักษิณ’ กับ ‘ฝ่ายไม่เอาระบอบทักษิณ’ ส่วนกรณีหลังเป็น ‘ฝ่ายเอารอฮิงญา’ กับ ‘ฝ่ายไม่เอารอฮิงญา’ ซึ่งนอกจากจะเป็นการล้อเลียนความขัดแย้งของสังคมไทยต่อสถานการณ์โรฮิงญาแล้ว ยังอาจจะเป็นการสื่อนัยยะว่ากระแสโรฮิงญามีเรื่องการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีการตั้ง

ข้อสันนิษฐานว่าข้าวการเมืองเสรีนิยมประชาธิปไตย (ฝ่ายเอาระบอบทักษิณ) ซึ่งเป็นฝ่ายที่สนับสนุนการช่วยเหลือผู้อพยพโรฮิงญา กำลังโหมกระแสนโรฮิงญาเพื่อดิสเครดิตรัฐบาล คสช.

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ไม่ปรากฏ (มีการเอ่ยถึง)

นามธรรม: ผู้ไม่พึงประสงค์

50.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ + ภาคประชาชน

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การดูขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง โดยหยอกล้อกับการถกเถียงของคนไทยว่าการ ‘จะรับ’ หรือ ‘ไม่รับ’ ผู้อพยพโรฮิงญานั้นมีนัยยะเรื่องความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์แฝงอยู่ โดยในระดับสากลนั้น ข้าวการเมือง ‘อนุรักษนิยม(ฝ่ายขวา)’ ยึดถือแนวคิดเรื่องชาตินิยมซึ่งมีความยึดโยงกับเชื้อชาติและเขตแดนสูง จึงมีแนวโน้มที่จะกีดกันผู้อพยพมากกว่า โดยเฉพาะในกลุ่มขวาจัดนั้นมักจะมี ความไม่พอใจต่อคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนา เพราะเกรงว่าคนแปลกหน้า/คนอื่น จะเข้ามาแย่งชิงพื้นที่ในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ขณะที่ข้าวการเมือง ‘เสรีนิยม(ฝ่ายซ้าย)’ มีแนวคิดที่เป็นมิตรกับผู้อพยพมากกว่า ตัวอย่างเช่น เสรีภาพในการเดินทาง การเปิดพรมแดน การส่งเสริมเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อีกทั้งหลักมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการที่สอดคล้องกับอุดมการณ์เสรีนิยม มองก้าวผ่านเรื่องของอธิปไตย เรื่องของผลประโยชน์ภายในประเทศ และมองว่าคนที่เขาเดือดร้อนเป็นมนุษย์ร่วมโลก ตัวอย่างที่ชัดเจนในเวทีโลก คือรัฐบาลเยอรมนีภายใต้การนำของนาง แองเกลา แมร์เคิล และรัฐบาลแคนาดาภายใต้การนำของนายจัสติน ทรูโด ที่อ้าแขนรับผู้อพยพชาว ซีเรีย ทั้งสองรัฐบาลมีแนวนโยบายแบบเสรีนิยมในการรับผู้อพยพ

สำหรับประเทศไทย เริ่มมีลักษณะการเมืองแบบแบ่งขั้วอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ที่ นายทักษิณ ชินวัตรเข้ามามีบทบาททางการเมือง จนเกิดปรากฏการณ์เสื้อแดง-เสื้อเหลือง (หรือฝ่ายเอาระบอบทักษิณ-กับ-ฝ่ายไม่เอาระบอบทักษิณ) โดยการดูของชัย ราชวัตรขึ้นนี้ได้หยิบยกเหตุการณ์รัฐประหาร 19 ก.ย. 2549 ซึ่งพล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผบ.ทบ.ในขณะนั้น ได้กระทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณ เหตุผลข้อหนึ่งจากในหลายข้อ คือ เพื่อยุติความขัดแย้งในสังคม และก็เป็น พล.อ.สนธินี่เองที่ เป็นผู้เสนอร่าง พ.ร.บ.ปรองดองในปี 2555

ในยุครัฐบาล คสช. ที่มีการเปลี่ยนแกนอำนาจ ในภาพรวม ‘กลุ่มเสรีนิยมฯ (หรือเสื้อแดง)’ มีจุดยืนต่อต้านรัฐบาล คสช. ที่มาจากการรัฐประหาร ขณะที่กลุ่มอนุรักษ์นิยม (หรือเสื้อเหลือง ที่หมายรวมถึง กปปส. ด้วย) ให้การสนับสนุนรัฐบาล คสช. และเป็นที่น่าสนใจว่าความเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองทั้งสองกลุ่มต่อกรณีโรฮิงญา มีความสัมพันธ์แบบผกผันกันอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ ‘กลุ่มเสรีนิยม’ (ไม่เอา คสช.) มีการแสดงออกที่เป็นมิตรกับผู้อพยพมากกว่า (เอาโรฮิงญา) ขณะที่ ‘กลุ่มเสื้อเหลือง’ (เอา คสช.) มีการแสดงออกที่ไม่ค่อยเป็นมิตรกับผู้อพยพ (ไม่เอาโรฮิงญา)

ตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นในเว็บสังคม กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมตั้งข้อสังเกตว่าเซเลบการเมืองของกลุ่มเสื้อแดงมักจะเรียกร้องให้รัฐไทยช่วยเหลือโรฮิงญา ตัวอย่างเช่น แพนเพจ ‘ปฏิรูปไทย’ บน Facebook กล่าวหาว่าสื่อที่ช่วยกระพือข่าวโรฮิงญานั้นเป็นสื่อเสื้อแดง ซึ่งมีการสมคบคิดกับอเมริกาเพื่อแผนปกคลุมเอเชีย มีการใช้คำว่า “เสื้อแดงขายชาติ” และ “สื่อมวลชิน” (มีสายสัมพันธ์กับตระกูลชินวัตร) รวมทั้งมีการเรียกขานรูปถ่าย เอียดศรีไชยว่า “นักข่าวแดง” หรือสำนักข่าวทีนิวส์ที่สนับสนุนรัฐบาล คสช. ก็มีการพาดหัวข่าวถึง ‘โด่ง-อรรถชัย’ แกนนำเสื้อแดงอิสระว่า “โด่ง” ออกตัวแรง ! เพื่อเชียร์ “รูปนีย์” สุดลิม -อัดพวกแอนตี้โรฮิงญา พวกอคติครอบงำ” (ทีนิวส์การเมือง 19/05/58) นอกจากนี้ในเว็บบอร์ด Pantip.com ห้องราชดำเนิน ก็มีการตั้งกระทู้เห็นแบน ตัวอย่างเช่น กระทู้ “รู้สึกไหมว่า พวกโลกสวย โรฮิงญา เลิฟเวอร์ เป็นพวกเสื้อแดงในตอนนี้เกือบทั้งหมด” (Pantip.com 19/05/58) หรือกระทู้ “จากเรื่องโรฮิงญา กลายเป็นเรื่องการเมืองเสื้อแดงได้ไงผมงงสุด ๆ เลย โยงกันมั่ว ออกตัวกันละเทะ” (Pantip.com 19/05/58) และกระทู้ “โรฮิงญา แผนการร้ายสุดแยบยลของนช.ทักษิณ ชินวัตร” (Pantip.com 21/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของสื่อและประชาชนที่มีอุดมการณ์การเมืองแบบอนุรักษ์นิยม ที่มองว่าเรื่องวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาเป็นเรื่องของ **เกมการเมือง** ในความเห็นของผู้วิจัย การตุนขึ้นนี้นอกจากจะสะท้อนถึงความแตกแยกทางความคิดของคนไทยต่อกรณีโรฮิงญาแล้วยังอาจจะสื่อนัยยะทางการเมืองว่ากรณีโรฮิงญาเป็นเกมการเมืองที่กลุ่มเสื้อแดง หรือเครือข่ายทักษิณเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่สหรัฐ หรือเพื่อ discredit รัฐบาล คสช. อย่างไรก็ตามการ **ผลิตซ้ำวาทกรรมการเมือง** เช่นนี้ (โยงการเมือง) เป็นการเบี่ยงประเด็นที่ทำให้เกิดการกดทับปัญหา ลดทอนความชอบธรรมของผู้อพยพ และปิดกั้นข้อเสนออื่น ๆ ในการแก้ปัญหา

การ์ตูนชั้นที่ 51 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 23 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 117 การ์ตูนชั้นที่ 51 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 23 พ.ค. 2558

51.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ผลประโยชน์ชาติ”

ประเทศไทยไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อพยพโรฮิงญา เพราะกังวลเรื่องปากท้องของคนในชาติ

51.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูนหญิงชายยืนคุยกัน ช่องแรก ผู้หญิงกล่าวว่า “เราช่วยโรฮิงญาไม่ได้เพราะประเทศเรากำลังเจอวิกฤตกว่า” ผู้ชายถามว่า “เราเจออะไรที่มันวิกฤตกว่า” ช่องสอง ผู้หญิงตอบว่า “บ๊วกี้วประภาศพร้อมเป็นนายกฯ รอบสอง”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชั้นนี้ใช้รหัสสังคมในการจำลองเหตุการณ์ผิวเมียคุยกัน ตัวการ์ตูนชายหญิงวัยกลางคน แต่งตัวภูมิฐาน เป็นการสะท้อนความคิดเห็นของชนชั้นกลางไทย ประกอบด้วยรหัสวัตถุ หนังสือพิมพ์ ‘NATION’ ที่พวกเขาอ่านอยู่เป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพภาษาอังกฤษ กลุ่มเป้าหมายหลักคือนักธุรกิจ คนทำงานที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป และการ์ตูนชั้นนี้มีการใช้มุก 2 ชนิดคือ 1) ความกลัว (Fear) ตัวการ์ตูนผู้หญิงหน้าตาตื่นตระหนก เป็นการแสดงปฏิกิริยาต่อ ‘วิกฤต’ ที่เธอกล่าวถึง 2) จับแพะชนแกะ (Non sequitur) มีการหักมุมด้วยการให้ข้อสรุปแบบคนละเรื่องเดียวกัน การ์ตูนนิสต์สร้างพื้นที่หลอมรวม ด้วยการผนวก 3 เหตุการณ์เข้าด้วยกัน คือ 1) ปัญหาวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญา 2) ปัญหาเศรษฐกิจซบเซาในปี 2558 และ 3) ข่าวการเมือง “บ๊วกี้วเปิดบ้านวันเกิด พร้อมเป็นนายกฯ” ในเดือน พ.ค. 58

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ไม่ปรากฏ (มีการเอ่ยถึง)
 นามธรรม: ภาวะ

51.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
 พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง + สถาบันสื่อ + ภาคประชาชน
 ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ผลประโยชน์ชาติ)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง มีการเล่นมุกตลกแบบหักมุม โดยโยงประเด็นเรื่องโรฮิงญากับประเด็นการเมืองไทยและเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน มีการโยงวาทกรรมข่าวจาก 3 เหตุการณ์หลัก ได้แก่ 1) วิกฤตผู้อพยพโรฮิงญา 2) สถานการณ์เศรษฐกิจซบเซาในปี 2558 และ 3) ข่าวพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เปิดบ้านรับอวยพรวันเกิดครบ 83 ปี

ปี 2558 เป็นปีที่เศรษฐกิจมีการชะลอตัว ดังพบได้จากวาทกรรมข่าวต่าง ๆ เช่น พาดหัวข่าว “กำลังเกิดอะไรขึ้นกับเศรษฐกิจไทย?” (ไทยพับลิก้า 13/05/58) และพาดหัวข่าว “เศรษฐกิจไทยปี 2558 เลี้ยง! ไทยเผชิญขวากหนาม 4 อันทำเศรษฐกิจโตช้า สงครามค่าเงิน วิกฤตรัสเซีย ราคาน้ำมันตกต่ำ การลงทุนภาครัฐล่าช้า” (ซีไอเอ็มบี ไทย 18/12/57)

สำหรับอีกประเด็นหนึ่ง เป็นการล้อเลียนข่าวที่อดีตนายก พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เปรยว่า “พร้อมเป็นนายกรัฐมนตรีหากมีโอกาส” อ้างอิงจากพาดหัวข่าว “‘บึกจิว’ เปิดบ้านวันเกิด พร้อมเป็นนายกฯ อยากเห็นชาติสงบ” (ไทยรัฐออนไลน์ 15/05/58) เป็นการล้อเลียนกับ ‘วิกฤตต้มยำกุ้ง’ ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งตรงกับสมัยรัฐบาลพล.อ.ชวลิต ที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินจากการประกาศลอยตัวค่าเงินบาท จนพล.อ.ชวลิตต้องตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งนายกเพื่อแสดงความรับผิดชอบ

เมื่อวิเคราะห์วาทกรรมข่าวจากประเด็นอื่น ๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับกรณีโรฮิงญาแล้ว จะเห็นได้ว่า คำสำคัญ ‘วิกฤต’ ที่การตูนนิสต์สื่อสารออกมา หมายถึง ‘วิกฤตเศรษฐกิจ’ จนเป็นที่มาของคำกล่าว บอกปิด ในการ์ตูนว่า “เราช่วยโรฮิงญาไม่ได้เพราะประเทศเรากำลังเจอวิกฤตกว่า” ซึ่งสามารถค้นหาสัมพันธ์ที่ได้จากคำกล่าวของทางการไทย ที่หยิบยกเหตุผลเรื่อง ผลประโยชน์ชาติ ผลกระทบทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนหากประเทศไทยยอมรับผู้อพยพโรฮิงญา ตัวอย่างเช่นคำกล่าวของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี จากข่าวต่าง ๆ เช่น

ในข่าว "บีกู่ ย้ำชัด...ไม่ตั้งศูนย์พักพิงชาวโรฮิงญา!!" ของทีนิวส์ พล.อ.ประยุทธ์ให้สัมภาษณ์ว่า

“...แต่ระหว่างนี้ที่พบผู้อพยพเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลกำลังหาสถานที่ที่เหมาะสมในการควบคุมตัว แต่คงจะไม่ให้พื้นที่ถาวร เพราะคนไทยยังไม่ค่อยมีที่พักอาศัยเป็นของตัวเองซึ่งได้ทำหนังสือไปยัง UNHCR เพื่อของบประมาณสนับสนุน แต่ไม่แน่ใจว่าจะได้รับหรือไม่ ขอให้องค์กรระหว่างประเทศให้ความเป็นธรรมกับประเทศไทยในฐานะประเทศที่เป็นกลาง แต่ต้องแบกรับภาระทั้งหมด” (ทีนิวส์ การเมือง 14/05/58)

หรือในข่าว "ประยุทธ์ เตรียมตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราวโรฮิงญา" ของ NOW26 พล.อ.ประยุทธ์ กล่าวว่า

“...แต่ถ้าเข้ามาผิดกฎหมายจะดูแลอย่างไร และไทยจะดูแลไหวหรือไม่ งบประมาณเอามาจากไหน ซึ่งงบประมาณมาจากภาษีของคนไทยทั้งหมด” (NOW26 14/05/58)

ในข่าว “สหประชาชาติวอนไทย อินโดนีเซีย มาเลเซียอย่าผลักดันผู้อพยพ” จากแฟนเพจ BBC Thai พล.อ.ประยุทธ์กล่าวว่า

“ไทยไม่สามารถดูแลผู้อพยพเหล่านี้ได้ ในเบื้องต้นไทยต้องหาที่พักพิงชั่วคราวให้ แต่หากผู้อพยพเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นจะก่อให้เกิดปัญหาทั้งแย่งงานทำและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย” (BBC Thai 15/05/58)

และในข่าว “‘ประยุทธ์’ ฝากถึง ‘คนไทย’ ที่อยากให้ชาว ‘โรฮิงญา’ เข้าประเทศ” จากเว็บไซต์ VoiceTV 21 พล.อ.ประยุทธ์กล่าวว่า

“...ต้องขอความเห็นใจ ขนาดทหารไทย นักโทษไทยยังมีค่าใช้จ่ายค่าอาหารคนละ 20 แต่ชาวโรฮิงญาที่อยู่ในไทยต้องใช้คนละ 70 บาทบอกใครคิดอยากจะให้มีชาวโรฮิงญาเยอะ ก็ออกเงินมาให้รัฐบาล แล้วก็เอาไปไว้ที่บ้านท่าน ไม่ก็อพยพแทนเค้า นั่งเรือไปต่างประเทศ แล้วเอาพวกนี้มาอยู่แทน ต้องชั่งน้ำหนักในเรื่องนี้ให้ดี ให้เกิดความสมดุล เคารพกฎหมายในประเทศ ดูทุกมิติ อย่ามองอย่างเดียวหนึ่ง” (VoiceTV 21 22/05/58)

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าในเว็บสังคม มีวาทกรรมจากภาคประชาชนที่มีความสอดคล้องกับวาทกรรมของภาครัฐ ตัวอย่างเช่น ในข่าว “ว่อนเน็ต! โปสต์คุณหมอ ผากบอกฐปณีย์ ปมโรฮิงญา” บนเว็บไซต์ MThai มีการอ้างอิงคำกล่าวจากสเตตัสของนายแพทย์คนหนึ่งบน Facebook ว่า

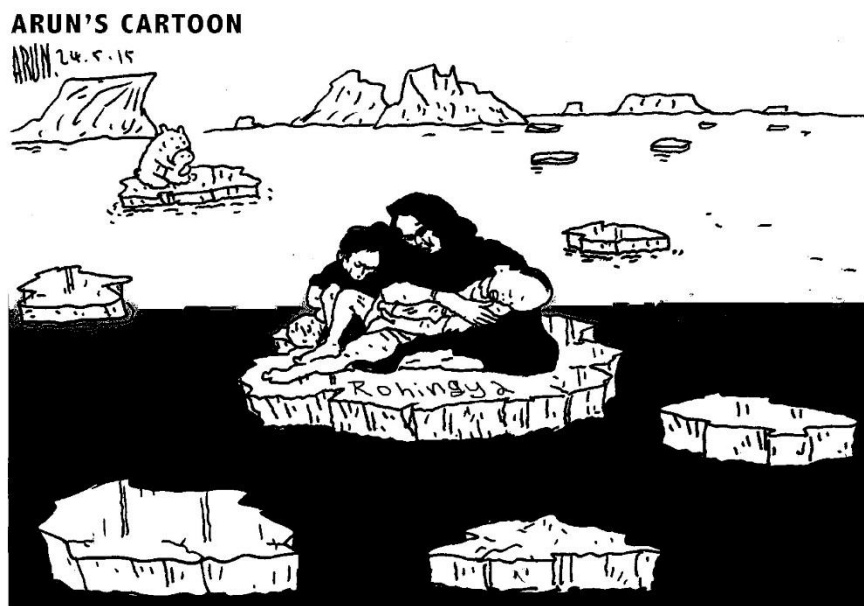
“ทั้งนี้ หากคุณฐปณีย์ รักในชาติไทยควรจะสละเวลาที่ทำข่าวโรฮิงญา มาทำข่าวโรงพยาบาลที่ไทย รักรักษาคนไข้ต่างชาติดยากไร้จากลาว เขมร พม่า แล้วหมดเงินจากภาษีของคนไทยไปแต่ละปีอย่างมาก หากผมเป็นคุณฐปณีย์ ผมจะเสนอข่าวนี้ออกไปแทน เพื่อสะท้อนให้ประชาคมโลก UN เห็นว่า ไทยได้ช่วยเหลือคนตามหลักมนุษยชาติมากแค่ไหน เพื่อหักล้างคำพูดของนานาชาติที่ว่าประเทศไทยเห็นแก่ตัว” (MThai News 20/05/58)

หรือในกระทู้ “โรฮิงญา ข้อมูลอีกด้านที่คนไทยจำนวนมากยังไม่รู้” ในเว็บไซต์ Pantip ความคิดเห็นหนึ่งกล่าวว่า

“ถ้าไทยเปิดศูนย์พักพิงชั่วคราว มันไม่ได้ต่างอะไรกับเปิดศูนย์ถาวรเลย เพราะไม่มีประเทศไหนรับไปต่อ ประเทศต้นทางก็ไม่รับกลับ ครั้นจะหวังเงินจากยูเอ็น จากประเทศมุสลิม ก็ไม่มีทางพอที่จะเลี้ยงคนเหล่านี้ไปทั้งชาติได้ ไทยเราก็ต้องหลังค่อมเอาเงินภาษีไปเลี้ยงคนพวกนี้อยู่ดี” (Pantip.com 19/05/58).

โดยสรุป การ์ตูนนิสต์ได้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ว่าด้วยเรื่องผลประโยชน์ชาติ โดยมี *การบอกปิด* ด้วยการให้เหตุผลว่าที่ไทยไม่พร้อมรับผู้อพยพโรฮิงญา เพราะประเทศเรามีปัญหาทางเศรษฐกิจ แหล่งกำเนิดวาทกรรมทั้งภาครัฐหรือภาคประชาชน มีมุมมองว่า ชาวโรฮิงญาจะเป็นภาระสร้างผลกระทบต่อปากท้องของประชาชนชาวไทย โดยมีการหยิบยกตัวเลขค่าใช้จ่าย งบประมาณจากภาษีของคนไทย และกล่าวถึงเรื่องการเข้ามาแย่งงาน แย่งที่อยู่อาศัย การผลิตซ้ำวาทกรรมด้วยชุดความคิดเหล่านี้ ทำให้เกิดการครอบงำอัตลักษณ์ชาวโรฮิงญาว่า เป็นภาระ เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ และปิดกั้นทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ปัญหา

การ์ตูนชิ้นที่ 52 โดย Arun จาก The Nation (วันที่ 24 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 118 การ์ตูนชิ้นที่ 52 ผลงานโดยอรุณ (The Nation) วันที่ 24 พ.ค. 2558

52.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

วิกฤตมนุษยธรรม ชาวโรฮิงญาตกอยู่ในสภาวะเค็งคว้าง

52.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ณ ดินแดนชั่วโลกมีแม่ลูกชาวโรฮิงญาร่างกายซูบผอมอาศัยอยู่บนแพน้ำแข็ง ด้านหลังเห็นแม่ลูกหมีชั่วโลกอาศัยอยู่บนแพน้ำแข็งอีกก้อนหนึ่ง

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญา แม่เด็กใส่ชุดฮิญาบที่เป็นเครื่องแต่งกายของชาวมุสลิม แม่ลูกดูผอมโซ หน้าตาเศร้าสร้อย เหมือนกับภาพจำที่ปรากฏอยู่ในภาพข่าวตามสื่อต่าง ๆ บนแพน้ำแข็งมีคำกำกับว่า ‘Rohingya’ มีการใช้รหัสวัตถุ ด้วยการใช้อุปมาอุปไมย ‘แพน้ำแข็ง’ เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสถานการณ์อันอ่อนแอ เค็งคว้าง และการโดดเดี่ยว มีการใช้รหัสวัฒนธรรม โดยอุปมาว่าชาวโรฮิงญาถูก ‘ลอยแพ’ หรือถูกปล่อยให้ตามยถากรรม การ์ตูนนิสต์ใช้การจูงใจให้คิด (Suggestion) โดยการจำลองภาพให้ชาวโรฮิงญาไปอยู่บนแพน้ำแข็ง มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม โดยผนวก 2 สถานการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) วิกฤตผู้อพยพโรฮิงญา 2) วิกฤตโลกร้อนที่อาจทำให้หมีขั้วโลกสูญพันธุ์ การที่ชาวโรฮิงญาไปอยู่บนแพน้ำแข็งในชั่วโลก สื่อนัยยะถึง ความโดดเดี่ยวสิ้นหวัง การเป็นคนชายขอบ หรือประชาคมโลกแสดงความเอ็นดูต่อพวกเขา นอกจากนี้ยัง

เป็นการอุปมาอุปไมยกับสถานการณ์ของหมีขั้วโลก สื่อนัยยะว่าชาวโรฮิงญาเป็นชนชาติที่ไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา

นามธรรม: ผู้ถูกทอดทิ้ง

52.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ชาวโลก-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การตุนขึ้นนี้ได้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ โดยการสะท้อนภาพวิกฤตมนุษยธรรม มีการอุปมาสถานการณ์ของโรฮิงญากับหมีขั้วโลกที่ใกล้สูญพันธุ์อ้างอิงจากบทความ “ภาวะโลกร้อน กับ หมีขั้วโลก” จากเว็บไซต์ greentheearth.info ระบุว่า

“ภาวะโลกร้อนทำให้น้ำแข็งที่ขั้วโลกละลายลงอย่างรวดเร็ว หมีขั้วโลกที่ปกติอาศัยอยู่บนพื้นน้ำแข็งก็ทำให้หาแผ่นน้ำแข็งอยู่ได้ยากขึ้น มีหลายครั้งที่หมีขั้วโลกต้องว่ายน้ำเป็นร้อย ๆ ไมล์เพื่อหาอาหาร และหาแผ่นน้ำแข็งเหยียบ ทำให้มีหมีขั้วโลกจมน้ำตายไปแล้วก็มี ด้วยอาหารที่หายากมากขึ้นบวกกับน้ำแข็งที่เป็นที่อยู่ของมันลดน้อยลงอันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อน หมีขั้วโลกจึงเป็นสัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์มาก”

จากการค้นหาสัมพันธ์บทที่เชื่อมโยงกับการตุนขึ้นนี้ ในเว็บไซต์ PPTV มีการพาดหัวข่าวว่า “ไทม์ไลน์ ‘โรฮิงญา’ ชาติพันธุ์ไร้แผ่นดิน ชีวิตนี้ขอไปตายเอาดาบหน้า” (PPTV 18/05/58) หรือในข่าว “ต้นกำเนิด โรฮิงญา บุคคลไร้สัญชาติ เหยื่อค้ำมนุษย์ ?!” จาก MThai เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า “...ปฏิเสธไม่ได้ว่า ชาวโรฮิงญา ตกอยู่ในภาวะของวิกฤตการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์...” (MThai News 13/05/58) และในหนังสือ โรฮิงญา: บนเส้นทางสุดขอบโลก ระบุว่า

“การสังหารล้างเผ่าพันธุ์และการสังหารหมู่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่ถูกปกปิด ชาวโรฮิงญานับแสนคนต้องแสวงหาที่พักพิงอยู่ในบังคลาเทศ และต่อมาก็พบว่าตนเองเป็นผู้ลี้ภัยที่ไม่พึงประสงค์ในประเทศนี้... ความเจ็บงันและเพิกเฉยของประชาคมนานาชาติ แสดงถึงการมีส่วนร่วมสนับสนุนความรุนแรงที่ยิ่งเร่งให้พวกเขาสูญหายไปเร็วยิ่งขึ้น” (อ้างถึงใน สุเทพ กฤษณาวารินทร์ 2556 : 26-27)

คำสำคัญที่พบจากแหล่งข่าวทั้ง 3 แหล่งนี้ คือ ‘ชาติพันธุ์ไร้แผ่นดิน’ และ ‘การล้างเผ่าพันธุ์’ ซึ่งครั้งหนึ่ง สุเทพ กฤษณาวารินทร์ ช่างภาพสารคดี ผู้ติดตามประเด็นเรื่องโรฮิงญา เคยให้สัมภาษณ์กับผู้จัดการ Online ไว้ว่า

“...เราคุยกันแบบติดตลก ทั้งที่เป็นเรื่องที่ตลกไม่ออก ถามเขาว่าคุณจะหนีไปไหน เขาบอกไม่รู้สิ เพราะที่ผ่านมาเขาหนีมาแล้วตั้งแต่พม่า ไล่มายัง บังกลาเทศ ไทย มาเลเซีย ตามขบวนการนั้น ขบวนการนี้ แล้วในที่สุดก็ผ่านอินโดนีเซีย แล้วมาถึงเกือบจะสุดขอบโลกที่ออสเตรเลีย คือถ้าหนีต่อไปอีก มันก็คือชั่วโลกใต้แล้ว ผมแซวเขาว่า ที่นั่นคุณอาจจะอยู่ได้ ไม่มีใครมาไล่คุณอีกแล้วละ” (ผู้จัดการ Online 02/04/55)

ในบทสัมภาษณ์ของสุเทพ เป็นการพูดเปรียบเปรยว่า “ถ้าชาวโรฮิงญาหนีเสียจนไม่มีที่ไป สุดท้ายอาจจะต้องไปลงเอยอยู่ที่ชั่วโลกใต้” ซึ่งชั่วโลกใต้เป็นดินแดนน้ำแข็งอันหนาวเหน็บที่ไม่มีมนุษย์ตั้งรกรากอยู่อาศัย แต่ในช่วงเดือน พ.ศ. 58 ปรากฏว่ามีวาทกรรมแฝงอคติในเว็บสังคม Pantip.com ที่มีสมาชิกบางรายกล่าวประชดว่าให้ส่งชาวโรฮิงญาไปอยู่ที่ชั่วโลก ได้แก่ กระทู้ชื่อ “ยกเกาะให้โรฮิงญาสักเกาะ ดีไหม?” (Pantip.com 16/05/58)

ความคิดเห็นที่ 11 กล่าวว่า

“ส่งไปกรีนแลนด์เลยไหมครับท่าน เกาะใหญ่โตกว้างขวางดีออก”

และมีคนตอบกลับว่า

“ส่งไปไหนก็ได้ แต่อย่าเป็นกรีนแลนด์เลย สงสารนกเพนกวิน แมวน้ำ และหมี ชั่วโลก”

และในกระทู้ชื่อ “ทำไม UN ไม่จัดสรรทวีป Antarctica จัดชาวโรฮิงญา ตั้งเป็นประเทศใหม่ พร้อมกับจัดสรรให้ชนกลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องการตั้งประเทศใหม่?” (Pantip.com 20/05/58)

เจ้าของกระทู้กล่าวว่า

“...ถ้าจะบอกว่าชั่วโลกใต้ คนอาศัยไม่ได้ คงไม่จริง เพราะชั่วโลกเหนือก็มีพวกเอสกิโมอาศัยอยู่มาเป็นพันปีแล้ว จะไปจ้างพวกเอสกิโมมาสอนวิธีการดำรงชีวิตในถิ่นชั่วโลกให้ก็ได้หรือไม่ก็บิบบิพม่าให้รับพวกนี้เป็นพลเมืองของตนเองและปฏิบัติเหมือนกับพลเมืองพม่าอื่นๆ เพราะคนเหล่านี้ก็อาศัยอยู่ในพม่ามาตั้งนานแล้ว ปัญหาโรฮิงญาจะได้จบ ๆ ไป และไม่เป็นการระของใครโดยเฉพาะไทย มาเลเซีย อินโด”

จะเห็นได้ว่าบทสัมภาษณ์ของสุเทพหรือเจ้าของกระทู้ Pantip มีการพูดถึง “โรฮิงญาชั่วโลก” เหมือนกัน แต่มีการตีความที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สุเทพพูดเปรียบเปรยว่า “ชาวโรฮิงญาหนีสุดแผ่นดินจนต้องไปอยู่ที่ชั่วโลก” ขณะที่เจ้าของกระทู้ Pantip พูดทำนองบอกปิดว่า “ให้ส่งโรฮิงญาที่ไม่มีใครต้องการไปอยู่ชั่วโลกเสีย”

ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าการตุนนิสต์ตั้งใจจะสื่อความหมายไปในทิศทางเดียวกับสุเทพ เป็นการ **เสนอ** **วาทกรรมทางเลือก** กระตุ้นให้ผู้รับสารตระหนักถึง **วิกฤตมนุษยธรรม** การที่ประชาคมโลกเจียบงัน และเพิกเฉยต่อชาวโรฮิงญา จะทำให้พวกเขามีสิทธิกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไร้แผ่นดิน และมีความเสี่ยงต่อการสูญสิ้นเผ่าพันธุ์

การ์ตูนชิ้นที่ 53 โดย ชัย ราชวัตร จาก ไทยรัฐ (วันที่ 24 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 119 การ์ตูนชิ้นที่ 53 ผลงานโดยชัย ราชวัตร (ไทยรัฐ) วันที่ 24 พ.ค. 2558

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

53.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

ชาวโรฮิงญาตกเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์

53.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “ประเทศไทยกจน แต่เต็มไปด้วย... ขุมทรัพย์”เรือโรฮิงญาที่มีผู้อพยพอยู่เต็มลำ เบื้องหน้ามีตะขอเบ็ดยักษ์ดักทางไว้อยู่ มีคำบรรยายว่า “มนุษย์เรืออย่างโรฮิงญา ยังมีคนเห็นเป็น ขุมทรัพย์!”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนตัวแสดง เมื่อเราเห็นรูปสัญลักษณ์ ‘มนุษย์เรือ’ ภาพจำจากสื่อต่าง ๆ จะกระตุ้นให้เรานึกถึงชาวโรฮิงญา มีการใช้รหัสวัตถุ รูปสัญลักษณ์ ‘เบ็ด’

ที่สื่อไปยังถึง การล่าเหยื่อ ในบริบทนี้เหยื่อคือมนุษย์เรื่อ เบ็ดจึงเป็นภาพแทนของขบวนการค้ามนุษย์ มีการใช้**รหัสวัฒนธรรม** โดยการอุปมาว่าชาวโรฮิงญาเป็นเหมือน “ปลาติดเบ็ด” ที่สื่อไปยังถึงการตกเป็นเหยื่อ การล่อลวง มีการใช้**มุกเรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox)** เริ่มตั้งแต่การจั่วหัวเรื่องว่า “ประเทศยากจน แต่เต็มไปด้วย... ชุมทรัพย์” และการใช้คำบรรยายว่า “มนุษย์เรื่ออย่างโรฮิงจา ยังมีคนเห็นเป็นชุมทรัพย์!” ซึ่งเป็นการจับคู่ขัดแย้งเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการค้ามนุษย์ที่มีขบวนการค้ามนุษย์ฉวยโอกาสหากินบนความยากลำบากของชาวโรฮิงญา

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: มนุษย์เรื่อ
นามธรรม: เหยื่อค้ามนุษย์

53.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: ขบวนการค้ามนุษย์-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การตั้งขึ้นนี้สร้างภาพแทนอุปมาว่าชาวโรฮิงญาเป็นเหมือนปลาติดเบ็ด เพื่อสะท้อนปัญหาการค้ามนุษย์ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการ์ตูนเรื่องอื่น ๆ ในตอนเดียวกัน จะเห็นได้ว่าประเด็นหลักที่การ์ตูนนิสต์ต้องการสื่อสาร คือ การทุจริตของเจ้าหน้าที่หรือผู้มีอำนาจ เป็นการเบียดบังหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ จากการทุจริตผู้ที่ย่อยกว่า

นิยามของการค้ามนุษย์ คือ “การก่ออาชญากรรมโดยการถือเอามนุษย์เป็นสินค้าในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นผลประโยชน์ของตนหรือองค์กรอาชญากรรม นับเป็นการค้าทาสรูปแบบใหม่ที่อาศัยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนกลุ่มเสี่ยง เช่น ผู้ยากไร้ ชนกลุ่มน้อย ชนพื้นเมือง เด็ก และสตรี มาแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” และการค้ามนุษย์ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชน ในแง่การละเมิดต่อชีวิต และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เมื่อศึกษาจากวาทกรรมข่าวที่เกี่ยวข้อง พบว่าขบวนการค้ามนุษย์ประกอบด้วยเครือข่ายผู้มีอำนาจ และมีผลประโยชน์มหาศาล อ้างอิงจากพาดหัวข่าวของโพสต์ทูเดย์ วันที่ 6 พ.ค. ระบุว่า “‘ค้ามนุษย์’ ‘โรฮิงยา’ มหาศาลพันล้าน” และเนื้อข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันที่ 24 พ.ค. ระบุว่า “ผลการสืบสวนขยายผลชาวโรฮิงจา ศาลอนุมัติออกหมายจับผู้ต้องหา 77 ราย จับกุมตัวผู้ต้องหา 43 คน พบศพ 36 ศพ ควบคุมตัวคนต่างด้าว 313 คน เป็นเหยื่อค้ามนุษย์ 64 คน ยึดทรัพย์สินมูลค่าประมาณ 81 ล้านบาท”

การ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก โดยสะท้อนภาพของชาวโรฮิงญาในฐานะผู้ถูกกระทำ ที่ตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ และกระตุ้นเตือนให้ผู้รับสารตระหนักถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชน

การ์ตูนชิ้นที่ 54 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 25 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 120 การ์ตูนชิ้นที่ 54 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 25 พ.ค. 2558

54.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“บทบาทอาเซียน”

อาเซียนลอยแพชาวโรฮิงญา

54.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

บนมหาสมุทร มีแพของชาวโรฮิงญาล่องลอยอยู่ ไกลออกไปมีเรือเดินสมุทรอาเซียนลำมหึมาปรากฏอยู่ที่เส้นขอบฟ้า

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตัวแสดง ได้แก่ สัญลักษณ์รูป ‘แพ’ ที่กำกับภาพด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ เป็นภาพแทนของผู้อพยพชาวโรฮิงญา มีคนชูไม้ชูมือส่งสัญญาณขอความช่วยเหลือ สัญลักษณ์รูป ‘เรือเดินสมุทร’ มีคำกำกับภาพว่า ‘ASEAN’ และ ‘AEC’ เป็นภาพแทนของประชาคมอาเซียน มีการใช้มุก การจูงใจให้คิด (Suggestion) รูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏนำไปสู่การตีความการ์ตูนนิสต์สื่อความหมายด้วยการใช้ขนาดและระยะห่าง รูปสัญลักษณ์ ‘เรือเดินสมุทร’ (อาเซียน) สื่อถึงความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่น และการค้าขาย ขณะที่รูปสัญลักษณ์ ‘แพ’ (โรฮิงญา) สื่อถึงชีวิตที่ไม่มั่นคงและความเคັงคว้าง นอกจากนี้ขนาดของเรือที่ต่างกันยังสื่อถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่าง ‘ผู้มีอำนาจเหนือ’ (อาเซียน) กับ ‘ผู้ด้อยโอกาส’ (โรฮิงญา) ระยะห่างระหว่างเรือทั้งสองลำสื่อถึงการที่ชาวโรฮิงญาไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือของอาเซียนได้ การ์ตูนนิสต์สื่อความหมายด้วย **รหัสวัฒนธรรม** รูปชาวโรฮิงญาบนแพเป็นการล้อกับสำนวน “ลอยแพ” ที่สื่อถึงถึงการทอดทิ้งชาวโรฮิงญา ปลอยให้พวกเขาตกกระกำลำบากตามยถากรรม

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: คนบนแพ

นามธรรม: โดดเดี่ยว

54.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: อาเซียนกับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ + องค์กรระหว่างประเทศ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมชาวโรฮิงญาโดยพุ่งประเด็นไปที่บทบาทของอาเซียน ซึ่งก่อนหน้านี้ประเทศหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์โดยตรง ได้แก่ เมียนมา ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ล้วนแต่ บอกปิด และใช้มาตรการผลักดันผู้อพยพ จนเกิดเกมตีปึงป้องมนุษย์ ลอยแพชาวโรฮิงญาให้เผชิญชะตากรรมอยู่กลางทะเล

พาดหัวข่าว “คำมนุษย์ลอยแพ ‘โรฮิงยา’ เควั้งในทะเล-วัดใจอาเซียน” (ข่าวสด 14/05/58) มีเนื้อหาย่อ ๆ ว่า หลังจากที่ทางการไทยทำการกวาดล้างขบวนการค้ามนุษย์อย่างจริงจัง ทำให้พวกนายหน้าลอยแพผู้อพยพไปคนละทิศละทาง ซึ่งประเทศในภูมิภาคอาเซียนต้องรับมืออย่างหนักกับปัญหาการอพยพลี้ภัยระลอกใหญ่ของชาวโรฮิงญา

ช่วงเวลาต่อมา องค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (ยูเอ็น) หรือ สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (ยูเอ็นเอชซีอาร์) ได้เรียกร้องให้อาเซียนให้ความช่วยเหลือด้าน

มนุษยธรรมแก่ชาวโรฮิงญาอย่างเร่งด่วน มีพาดหัวข่าวอย่างเช่น “ยูเอ็นประณามอาเซียนไม่ช่วยชาวโรฮิงญา” (TNN24 18/05/58) และ “ยูเอ็นเอชซีอาร์จวกอาเซียนผลักดันเรือโรฮิงจา” (เดลินิวส์ 19/05/58) และเนื้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ระบุว่า

“อย่างไรก็ตาม น.ส.วิเวียน ตัน โฆษกยูเอ็นเอชซีอาร์ แห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเมินว่าขณะนี้ยังมีผู้อพยพชาวชาวโรฮิงจาและชาวบังกลาเทศอีกประมาณ 3,500 รายตกค้างอยู่บนเรือในน่านน้ำทะเลแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้น่าวิตกว่าผู้อพยพอาจเผชิญกับชะตากรรมเลวร้ายเพิ่มขึ้นเมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูมรสุม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดสภาพอากาศแปรปรวนในทะเล นายบัน ก็ มุน เลขาธิการใหญ่ยูเอ็น เรียกร้องให้ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความช่วยเหลือผู้อพยพซึ่งพบในน่านน้ำทะเลใกล้เคียงแต่ละประเทศขึ้นฝั่งเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยคัดกรองแยกแยะระหว่างผู้อพยพทางเศรษฐกิจกับผู้ลี้ภัยทางการเมือง เนื่องจากการช่วยชีวิตคนเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในขณะนี้” (ไทยรัฐ 24/05/58)

สอดคล้องกับคำกล่าวของนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน ดังนี้

“ถ้าประเทศไทยและอาเซียนไม่ดำเนินการเรื่องนี้อย่างมุ่งมั่นและจริงจัง ยังนั่งเฉยบายเบี่ยงไม่ใส่ใจที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ชาวโรฮิงญา ผู้ซึ่งเป็นพลเมืองของอาเซียนด้วยกันแล้ว และยังเป็นกลุ่มชนซึ่งองค์การสหประชาชาติเคยกล่าวว่าเป็น “ประชากรที่ถูกกดขี่ ข่มเหง กีดกัน มากที่สุดในโลก” ในเวลานี้ แน่نونว่าวิกฤตครั้งนี้ จะถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์อันด่างพร้อยและปวดร้าวมองภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดไป” (Facebook 21/05/58)

สรุปได้ว่า การตุนนิสต์สะท้อนวาทกรรมทางเลือก ประเด็นหลักของการตุนมีความสอดคล้องกับวาทกรรมของแหล่งข่าวทางเลือก เช่น องค์การระหว่างประเทศ และผู้เชี่ยวชาญด้านต่างประเทศ ที่มีการเรียกร้องให้อาเซียนให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ชาวโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 55 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 26 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 121 การ์ตูนชิ้นที่ 55 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 26 พ.ค. 2558

55.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ผลประโยชน์ชาติ”

สามประเทศในน่านน้ำอันดามันไม่ต้อนรับชาวโรฮิงญา

55.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ผู้นำของ 3 ประเทศในน่านน้ำทะเลอันดามัน ได้แก่ บังกลาเทศ เมียนมา และไทย ยืนคุมเชิงสกัดเรือผู้อพยพชาวโรฮิงญาและบังกลาเทศอยู่บนฝั่ง ทำให้ผู้อพยพจนตรอกอยู่กลางทะเล นางซิด ฮาสินาชีนัว พูดว่า “ผู้อพยพที่อดอยากเหล่านี้ควรจะถูกลงโทษสำหรับการหลบหนีออกจากบังกลาเทศอย่างผิดกฎหมาย และทำให้ประเทศเสียภาพลักษณ์” นายพลเต็งเส่งยืนกระบองหนาม ชู พูดว่า “เราทำโทษที่พวกเขาไม่ใช่ชาวพุทธอย่างสาสม” และพลเอกประยุทธ์มีมือหนึ่งถือจานข้าว อีกมือหนึ่งทำท่าห้ามปราม กล่าวว่า “ถ้าเราต้องเลี้ยงดูพวกเขาละก็ พวกเราก็ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบนะ ลี”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนตัวแสดง มีการดึงจุดเด่นบนใบหน้าและเครื่องแต่งกายประจำชาติที่ผู้คนจดจำมาประกอบสร้างเป็นตัวการ์ตูน ‘ผู้นำบังกลาเทศ’ (ซีก ฮาสีนา) ใส่ชุดสำหรับ ‘ผู้นำเมียนมา’ (นายพลเต็งเส่ง) ใส่ชุดลองยี ‘ผู้นำไทย’ (พลเอกประยุทธ์) ใส่ชุดราชปะแตน และ ‘ผู้อพยพ’ ชาวโรฮิงญากับชาวบังกลาเทศ ใช้จุดเด่นจากหน้าตา สีผิว และเครื่องแต่งกาย มีการใช้รหัสวัตถุต่าง ๆ เช่น รูปสัญลักษณ์ ‘ธงชาติ’ ใช้ในการกำกับประเทศบังกลาเทศ เมียนมา และไทย รูปสัญลักษณ์ ‘เรือ’ ที่ผู้พงมีรอยปะเป็นภาพแทนของมนุษย์เรือ รูปสัญลักษณ์ ‘กระบองหนาม’ สื่อถึงการรักษาความมั่นคง หรือการใช้ความรุนแรง รูปสัญลักษณ์ ‘กะโหลก’ บนหัวเข็มขัดของนายพลเต็งเส่ง สื่อถึงถึงความรุนแรง การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และรูปสัญลักษณ์ ‘จานข้าว’ บนมือพลเอกประยุทธ์ สื่อถึงปากท้องของชาวไทย มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ด้วยการผนวกท่าทีของประเทศบังกลาเทศ เมียนมา และไทย ที่มีต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญา การ์ตูนนี้ใช้มุกต่าง ๆ ได้แก่ **อติพจน์ (Hyperbole)** โดยสร้างสถานการณ์ที่สุดโต่ง ผู้นำแต่ละประเทศทำหน้าที่นำถ่มทิ้งเหมือนยักษ์ หรือขู่ผู้อพยพด้วยกระบองหนามเปื้อนเลือด ส่วนผู้อพยพบนเรือก็ร้องไห้ น้ำตาไหลพราก และมีการใช้มุก **ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** โดยให้ผู้นำของแต่ละประเทศพูดให้เหตุผลแบบแตกดัน โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้ต้องการจะสื่อถึงสถานการณ์ที่ 3 ประเทศในน่านน้ำอันดามันบอกปิดผู้อพยพทางเรือด้วยชุดความคิดเรื่องชาตินิยม เช่น ผลประโยชน์ของคนในชาติ ศาสนาประจำชาติ และภาพลักษณ์ของประเทศ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

มนุษย์เรือ

นามธรรม:

ผู้ถูกผลักไส

55.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

บังกลาเทศ+เมียนมา+ไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

รัฐ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมแฝงอคติ (ชาตินิยม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ จากท่าที**บอกปิด**ของผู้นำ 3 ประเทศต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา ได้แก่ 1) ผู้นำบังกลาเทศ 2) ผู้นำเมียนมา 3) ผู้นำไทย

สำหรับประเทศบังกลาเทศ นางซีก ฮาสีนา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวประณามว่าผู้อพยพทำให้ประเทศเสียชื่อเสียง และ**ให้นิยาม**ว่า ผู้อพยพเหล่านี้เป็นผู้อพยพทางเศรษฐกิจ อ้างอิงจากข่าว “ผู้นำบังกลาเทศจ้องลงโทษผู้อพยพ” นางซีกกล่าวว่

“นอกจากต้องเร่งจัดการกับพวกนายหน้าคนกลางแล้ว ยังควรเอาผิดกับคนที่พยายามหนีไปต่างแดนอย่างผิดกฎหมาย โดยเสี่ยงชีวิตตนเองและทำให้ภาพลักษณ์ประเทศเสื่อมเสีย ... ไม่ถูกต้องนักที่จะบอกว่า ทุกคนทำแบบนี้เพราะความยากจน แต่ดูเหมือนเป็นเพราะคิดว่ามีเงินก้อนโตรออยู่ในต่างประเทศ ซึ่งเป็นความป่วยจิตอย่างหนึ่ง” (คมชัดลึก 26/05/58)

สำหรับประเทศเมียนมา การตุนขึ้นนี้กล่าวถึงการแบ่งขั้วพวกเขา-พวกเราโดยชูประเด็นเรื่องความขัดแย้งทางศาสนา ซึ่งสามารถค้นหาสัมพันธบทได้จากข่าว “พม่า ประกาศตัดสิทธิชาวโรฮิงญาไม่ให้ร่วมเลือกตั้ง” ของข่าว 7 สี ระบุว่า

“ประธานาธิบดีเต็ง เส่ง ผู้นำของเมียนมา ประกาศตัดสิทธิชาวมุสลิมโรฮิงญาไม่ให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้งลงประชามติแล้วหลังจากชาวพุทธในเมียนมาออกมาชุมนุมประท้วงกฎหมายใหม่ที่เปิดช่องให้สิทธิแก่ผู้ที่มีถิ่นฐานอยู่ในเมียนมาเป็นการชั่วคราว และถือ "ใบขาว" สามารถเลือกตั้งหรือร่วมลงประชามติได้ ซึ่งจากการประท้วงดังกล่าวแกนนำซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่ง กล่าวว่า ผู้ที่ถือใบขาวไม่ใช่ชาวเมียนมา ดังนั้นจึงไม่ควรมสิทธิเลือกตั้งใด ๆ ทั้งสิ้น” (CH7 NEWS 12/02/58)

และสำหรับประเทศไทย สังเกตได้ว่าการให้สัมภาษณ์หลายครั้งของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี มักจะมีการขอกบฏโดยยกเหตุผลเรื่องผลประโยชน์ของชาติ เช่น ถ้ายอมรับผู้อพยพชาวโรฮิงญา จะกระทบต่อปากท้องหรือเงินภาษีของคนไทย และไทยเป็นเพียงประเทศกลางทาง นานาชาติไม่ควรกดดันให้ไทยรับผิดชอบ อ้างอิงจากบทสัมภาษณ์หนึ่ง พล.อ.ประยุทธ์ กล่าวว่า

“อย่ามาตำหนิรัฐบาล หรือประเทศไทยกันเอง เราทำตามมติของยูเอ็น ซึ่งบประมาณก็ค่อนข้างจำกัด และลดลงไปเรื่อย ๆ จะให้อยู่ดีกินดีกว่าที่คนไทยอยู่นั้นไม่ได้ ต้องเท่าเทียมกันและแก้ปัญหาทั้งหมด ส่วนปัญหาระยะยาวจะแก้ปัญหากันเอง คุยกับประเทศเพื่อนบ้านกันแล้วว่าขอเวลาเตรียมการหน่อย ไม่ได้มีปัญหาอะไร วันนี้เราต้องลดความขัดแย้งระหว่างเพื่อนบ้าน และใช้ความเป็นมนุษยธรรมซึ่งคิดว่าผู้นำทุกประเทศเข้าใจตรงนี้” (ASTVผู้จัดการออนไลน์ 25/05/58)

โดยสรุปการตุนขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมแฝงอคติ ผ่านกรอบคิดชาตินิยม มีการขอกบฏในระดับรัฐ โดยยึดเอาผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง ในการตุนขึ้นนี้ มีคำสำคัญที่ตัวการตุนผู้นำทั้ง 3 ประเทศกล่าวเหมือนกัน นั่นคือคำว่า ‘Punish’ (ลงโทษ) ตัวการตุนนางซีค(บังกลาเทศ)ลงโทษผู้อพยพฯ เพราะทำให้ประเทศเสียชื่อเสียง(ภาพลักษณ์ประเทศ) ตัวการตุนนายพลเต็งเส่ง(เมียนมา)ลงโทษผู้อพยพฯ เพราะไม่ได้นับถือพุทธ(ศาสนาประจำชาติ) ตัวการตุนพลเอกประยุทธ์คิดว่าถ้ายอมรับผู้อพยพฯ ก็เหมือนประเทศถูกลงโทษกลาย ๆ เพราะต้องมารับเลี้ยงดูชาวโรฮิงญา(ปากท้องของคนในชาติ) มีการให้นิยามในลักษณะที่ว่า ชาวโรฮิงญาเป็นคนผิด หรือการรับดูแลผู้อพยพเป็น

ความผิด ทำให้ประเทศเสียเปรียบ ซึ่งนำไปสู่การกีดกัน และมีการครอบงำอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา ด้วยการผลิตซ้ำวาทกรรมว่าชาวโรฮิงญาเป็นคนนอก เป็นผู้ก่อปัญหา

การ์ตูนชิ้นที่ 56 โดย กุ่ย จาก คมชัดลึก (วันที่ 26 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 122 การ์ตูนชิ้นที่ 56 ผลงานโดยกุ่ย (คมชัดลึก) วันที่ 26 พ.ค. 2558

56.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของอียู”

อียูเข้าแทรกแซงกรณีปัญหาโรฮิงญาโดยมีวาระซ่อนเร้น

56.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน เรือผู้อพยพโรฮิงญากำลังเผชิญคลื่นยักษ์ ปลายคลื่นที่ยื่นออกมาก่อตัวเป็นรูปมือขนาดใหญ่ ทำท่าเหมือนกำลังจะเขี่ยเรือทิ้ง

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนเหตุการณ์ รูปสัญลักษณ์ ‘เรือมนุษย์’ ที่มีผู้คนอัดแน่นเต็มเรือ มีคำกำกับว่า ‘ROHINGYA’ เป็นภาพแทนของผู้อพยพชาวโรฮิงญา รูปสัญลักษณ์ ‘คลื่น’ เป็นภาพแทนของอุปสรรค ความกดดัน หรือวิกฤต รูปสัญลักษณ์ ‘มือขนาดยักษ์’ มีคำกำกับว่า ‘EU’ เป็นภาพแทนของอียู (สหภาพยุโรป) ที่มีฐานะเป็นมหาอำนาจ การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) เล่าเรื่องด้วยภาพเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ขบคิดคาดเดา ในที่นี้ เมื่อนำรูปสัญลักษณ์ทั้งหมดมาพิจารณาประกอบกัน สามารถตีความได้ว่าวิกฤตโรฮิงญาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่นี้มีอียูเป็นหนึ่งในมือบงการ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:	เรือมนุษย์
นามธรรม:	ผู้ถูกกวาดต้อน

56.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	อียู-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	องค์กรระหว่างประเทศ / กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมือง ของกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมที่เชื่อว่าอียูแทรกแซงกรณีปัญหาโรฮิงญาโดยมีวาระซ่อนเร้น เป็นการโต้ตอบวาทกรรมการเมืองของอียู โดยในขณะนั้น ทางอียูได้ออกข่าวกดดันและโจมตีไทยอย่างต่อเนื่อง ในวันที่ 20 พ.ค. มีข่าวว่าเอ็นจีโอในยุโรปได้ออกสปอตตรณรงค์เลิกบริโภคน้ำมันค้าประมงไทย และในวันที่ 22 พ.ค. มีข่าวว่าสภายุโรปกดดันไทยให้เร่งปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ อ้างอิงจากความนำข่าวของ Nation TV ระบุว่า "สมาชิกสภายุโรปมีมติให้ไทยกวาดล้างขบวนการค้ามนุษย์และข้าราชการที่ทุจริต ทั้งยังให้เมียนมาร์เปลี่ยนนโยบายยุติการกดขี่ข่มเหง เลือกกปฏิบัติ และยอมให้สิทธิพลเมืองแก่ชนกลุ่มน้อย" (Nation TV 22/05/58)

ในความสัมพันธ์ของอียูกับไทยต่อกรณีโรฮิงญานั้น ดูเหมือนจะมีประเด็นเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อง กรณีหนึ่งคือการที่อียูให้ใบเหลืองประมงไทยในเดือน เม.ย. 58 และอียูมีการกดดันไทยอย่างต่อเนื่องหลังจากที่มีการเปิดโปงปัญหาการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญาในเดือน พ.ค. 58 อ้างอิงจากคำกล่าวส่วนหนึ่งของนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ อดีตเลขาธิการอาเซียน ระบุว่า

“อีกทั้งสหภาพยุโรปได้แสดงความห่วงกังวลต่อปัญหาของเรือประมงของไทยที่ละเมิดกฎหมาย และขัดตกลงระหว่างประเทศ และได้กล่าวหาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนของลูกเรือประมงต่างชาติอย่างรุนแรง และได้เริ่มมาตรการตอบโต้ทางด้านการค้าและความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ อีกด้วย ทั้งหมดนี้จะส่งผลเสียโดยตรงกับอุตสาหกรรมประมง และการแปรรูปอาหารทะเล การส่งสินค้าไปยังตลาดในสหภาพยุโรป ความเสียหายในครั้งนี้จะกระทบกับชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของประเทศไทยอย่างมาก จนยากที่จะเยียวยามากขึ้นทุกขณะ” (Favcebook 21/05/58)

ซึ่งตัวแทนของกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะบนสื่อออนไลน์ ก็ได้ตั้งข้อสงสัยว่าความเคลื่อนไหวของอียูต่อกรณีโรฮิงญานั้นมีการสอดประสานกับสหรัฐอเมริกา หรือยูเอ็น (สหประชาชาติ) อย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น ในบทความ “ให้ทายว่าใครคือเป็นต้นทางค้ามนุษย์ชาวโรฮิงยา” ของแฟนเพจ ปฎิรูปไทย บน Facebook มีเนื้อหาย่อว่า

“องค์กรยูเอ็นเอชซีอาร์ ฉากหน้าช่วยผู้ลี้ภัย แต่ฉากหลังยุยงให้ชาวโรฮิงญาอพยพทางเรือ จากนั้นสหรัฐก็บอญี่จะรับไม้ต่อจากยูเอ็นเอชซีอาร์ รัฐบาลกตตันไทย มาเลฯ อินโดฯ ทันที่ อ่างโน่น นี้นั้นสารพัด เพื่อเป็นข้อต่อรองกตราคาลินค้าของประเทศเหล่านั้น” (Facebook 05/05/58)

หรือในบทความ “อียูเรียกร้องให้ใช้ปฏิบัติการทางทหารกับกรณีนักค้ามนุษย์ผู้อพยพใน ลิเบีย” จากแฟนเพจ ปอกเปลือก ทราชชน บน Facebook เนื้อความส่วนหนึ่งระบุว่า

“คราวนี้เรามองดูปัญหาเดียวกันนี้ในเอเชียบ้าง ส่วนเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการค้ามนุษย์ใน เอเชีย นั้น ตอนแรกทางสหรัฐฯและอียูก็โจมตีไทยเรื่องสิทธิมนุษยชน ในอุตสาหกรรมการประมงของ ไทย เพื่อหาเรื่องแบนอาหารทะเลของไทยไม่ให้เข้าไปตีตลาดในอียูได้ เนื่องจากเขาไม่สามารถส่งออก อาหารทะเลของเขาไปยังรัสเซียได้ ทำให้ราคาอาหารทะเลของเขาตกต่ำและล้มตลาด ต่อมาอียูก็หัน มาโจมตีไทยเรื่องแรงงานเถื่อนในอุตสาหกรรมการประมงของไทยอีก จุดมุ่งหมายก็เรื่องการกีดกันทาง การค้านี้แหละ พอไทยเริ่มปราบปรามการค้ามนุษย์อย่างหนัก ทำให้ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ เตื่อตร้อน พวกนี้ก็ให้ต่างชาติและสื่อฯส่องโหลในไทยหันมาเล่นงานรัฐบาลไทยทางอ้อมโดยเล่น ข่วปัญหาการอพยพของชาวโรฮิงญาเป็นหลักในช่วงนี้” (Facebook 16/05/58)

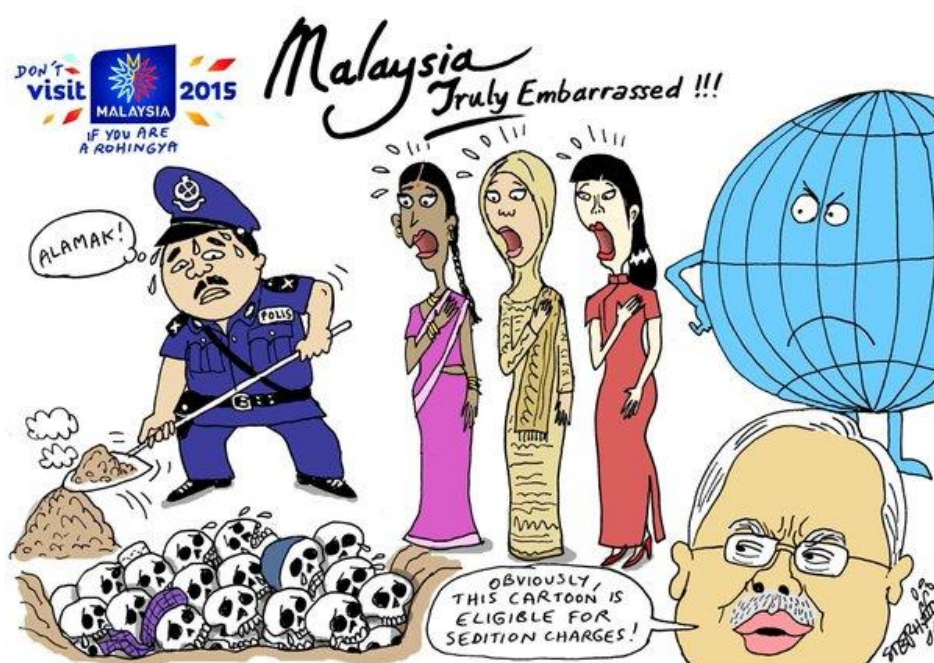
และในบทความ “โรฮิงจา 'UNHCR' คือตัวการ?” ของเปลว สีเงิน บนหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ตอนท้ายกล่าวว่า “ก็เป็นอันสรุปว่า เรื่องนี้ สหรัฐฯ และองค์กรสมุน UN, UNHCR "สร้างฉาก" ปั่นหัว ให้อาเซียน "อินโดฯ-มาเลย์-พม่า-ไทย" ทะเลาะกัน เนื้อแท้แล้ว.. มันนั่นแหละ...ตัวการ!” (ไทยโพสต์ 26/05/58)

ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นของการ์ตูนนิสต์ คุณชัยวัฒน์ สุวัฒน์รัตน์ (กุ่ม) ที่มีต่อการ์ตูน ขึ้นนี้ คุณชัยวัฒน์กล่าวว่า

“ช่วงนั้น ไทยโดนกตตันอย่างหนักจากอเมริกา โดยรากฐานมาจากรัฐบาล คสช. ที่ยกเลิกการ ให้อำนาจให้ทูตอเมริกา อเมริกาจึงอ้างว่าไทยไม่เป็นประชาธิปไตย และกตตันทุกรูปแบบ ดังผลต่อเนือง ที่ยาวมาจนถึงวันนี้ ในจังหวะนั้นไทยมีผู้อพยพชาวโรฮิงญาไหลเข้ามา อียูซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของ อเมริกาจึงกตตันไทยอย่างออกหน้า และผมมองว่าการยื่นมือเข้ามาของอียู คือการบีบบังคับเรา ทางอ้อมให้ยอมรับเงื่อนไขที่อเมริกาต้องการ โดยผ่านตัวแทนอย่างอียู”

โดยสรุป การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมการเมืองของกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยม ที่เชื่อว่า บทบาทการแทรกแซงของอียูต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา เป็นเกมการเมือง เป็นการสมคบคิดกันระหว่าง มหาอำนาจตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้บงการ ซึ่งมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล คสช. และพยายามจะหิบบกประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน และการค้ามนุษย์ขึ้นมากดดันเล่นงานไทยอย่างเป็น ขบวนการ

การ์ตูนชิ้นที่ 57 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 27 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 123 การ์ตูนชิ้นที่ 57 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 27 พ.ค. 2558

57.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การค้ามนุษย์”

เปิดโปงการค้ามนุษย์ชาวโรฮิงญาในประเทศมาเลเซีย

57.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “Don’t visit MALAYSIA 2015 – if you are a Rohingya” (อย่ามาเยือน มาเลเซียในปี 2015 เชียวนะถ้าคุณเป็นชาวโรฮิงญา) ตำรวจมาเลเซียชุดหลุมเจอหัวกะโหลกกองพะเนินอยู่ในดิน เขาเหงื่อตกและอุทานในใจว่า “คุณพระช่วย!” ถัดจากนายตำรวจ ตรงกลางมีหญิงสาวชาวมาเลเซีย 3 คนยืนดูด้วยความตกใจ อุทานเป็นเสียงเดียวกันว่า “Malaysia Truly

Embarrassed!!!” (มาเลเซีย ช่างน่าอับอายเสียจริง ๆ) ริมสุดขวามือมีลูกโลกยื่นเท้าสะเอวมองดูด้วย สายตาตำหนิ ที่มุมขวาล่าง นายกฯ นาจิบ ราซัค กล่าวว่า “การ์ตูนชิ้นนี้เข้าข่ายมีความผิดฐานปลุก ระดมขัด ๆ”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคล**และ**รหัสวัตถุ**ในการสร้างภาพแทนตัวแสดงต่าง ๆ **รหัสบุคคล** ได้แก่ ตัวการ์ตูน ‘นายกฯ นาจิบ ราซัค’ มีการดึงจุดเด่นใบหน้า เช่น ผมและหนวดสีขาว หน้าผาก กว้าง และแว่นตา ที่ผู้คนเห็นแล้วสามารถระลึกถึงนายนาจิบได้ทันที ตัวการ์ตูน ‘ตำรวจมาเลเซีย’ หน้าตาคมเข้ม ไร้วหนวด และใส่เครื่องแบบสีกรมท่าที่เป็นเอกลักษณ์ ตัวการ์ตูน ‘ชาวมาเลเซีย’ ถูก ประกอบสร้างขึ้นด้วยภาพหญิงสาว 3 คนที่สวมใส่เครื่องแต่งกายของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ อินเดีย (ชุด紗หรี) มลายู (ผ้าคลุมฮิญาบ) และจีน (ชุดกี่เพ้า) **รหัสวัตถุ** ได้แก่ ตัวการ์ตูน ‘ประชาคมโลก’ ที่ สร้างภาพแทนด้วยรูปสัญลักษณ์ลูกโลกสีฟ้า และ ตัวการ์ตูน ‘เหยื่อค้ำมนุษย์ชาวโรฮิงญา’ ถูกสร้างภาพ แทนด้วยรูปหัวกะโหลกร่องให้ หัวกะโหลกบางหัวมีหมวกแขก หรือผ้าโพกหัวชาวเล ที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาวโรฮิงญา การ์ตูนชิ้นนี้มีการใช้มุก ‘การล้อเลียน’ (Parody) โดยล้อเลียนแคมเปญโฆษณา ส่งเสริมการท่องเที่ยวมาเลเซียที่ใช้สโลแกนว่า “*Malaysia Truly Asia*” (มาเลเซีย...ที่สุดแห่งเอเชีย) และมีการใช้มุก ‘ช่วงเวลาที่น่าอับอาย’ (Embarrassing moments) โดยให้ตัวการ์ตูนชาว มาเลเซียต้องมาเป็นประจักษ์พยานการพบหลุมศพชาวโรฮิงญาซึ่งเป็นเรื่องน่าอับอายที่หลุดออกมาสู่ สายตาชาวโลก และมีการใช้มุก**ความเห็นอันโจ่งแจ้ง** (The obvious comment) โดยให้ตัวการ์ตูน นายกฯ นาจิบพูดโพล่งขึ้นมาว่าการ์ตูนชิ้นนี้เข้าข่ายปลุกระดม นอกจากนี้ การ์ตูนนิสต์ได้**สร้างพื้นที่ หลอมรวม** โดยผนวก 2 กระแสข่าวเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) การพบหลุมศพชาวโรฮิงญานับร้อยที่ ชายแดนไทย-มาเลย์ และ 2) กรณีที่การ์ตูนนิสต์ชื่อดัง ‘ซุนาร์’ ถูกตำรวจจับด้วยข้อหาปลุกระดมจาก การเขียนการ์ตูนเสียดสีศาลมาเลเซีย

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: หัวกะโหลก

นามธรรม: เหยื่อค้ำมนุษย์

57.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: มาเลเซีย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ชาติพันธุ์)

บทวิเคราะห์:

การชุมนุมนี้สะท้อนประเด็นข่าวการเปิดโปงคดีค้ามนุษย์โรฮิงญาที่ชายแดนมาเลเซีย พร้อม กับเสียดสีประเด็นที่การชุมนุมนี้ชาวมลายู ชุนาร์ ถูกดำเนินคดีจากการเขียนการ์ตูนล้อเลียนศาล มาเลเซีย

วาทกรรมข่าวที่มีความสอดคล้องกับประเด็นแรก ได้แก่ พาดหัวข่าวของ MThai “พบหลุมศพ ‘โรฮิงญา’ นักรั้วชายแดนไทย-มาเลย์” (MThai News 25/05/58) หรือพาดหัวข่าวของไทย พีบีเอส “นายกฯ มาเลย์ ยันหาตัวผู้เกี่ยวข้องค้ามนุษย์ สลดพบหลุมศพ 139 หลุม รองผบ.ตร.ไทย จิตร.ได้ เร่งปิดเส้นทางค้าโรฮิงญา” (ไทยพีบีเอส 25/05/58) และพาดหัวข่าวของ BBC “Asia migrant crisis: Malaysia exhumes mass graves” (วิกิถุดผู้อพยพในเอเชีย: มาเลเซียพบหลุมศพจำนวนมาก) (BBC 26/05/58) ในเนื้อหาข่าวของไทยพีบีเอสระบุว่า นายฯ นาจิบ ราซัค แสดงความกังวลต่อ เหตุการณ์ และรัฐบาลจะจัดการผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อคดีการค้ามนุษย์ ขณะที่เนื้อหาข่าวของ BBC มีคำให้สัมภาษณ์ของ พล.ต.อ.คาหลิด อายู บาการ์ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมาเลเซีย กล่าวว่า “รู้สึกช็อกกับความโหดร้ายที่เกิดขึ้น และที่ค่ายกักกันมีร่องรอยของการทรมาน”

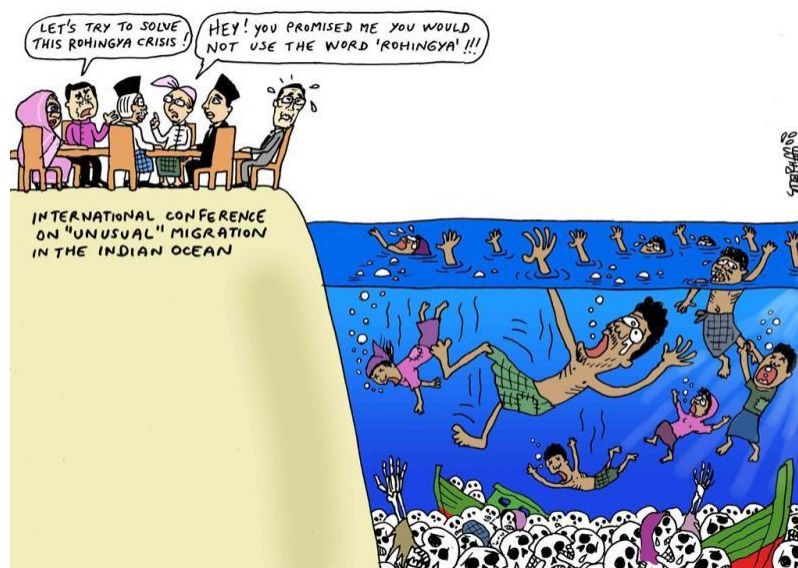
ขณะที่อีกประเด็นหนึ่ง การชุมนุมนี้ตั้งใจเสียดสีระบอบอำนาจในนิยมในประเทศมาเลเซีย โดยการเปรียบเปรยว่า ถ้าการชุมนุมนี้เผยแพร่ในมาเลเซีย ตัวเขาอาจจะโดนจับกุมเช่นเดียวกับชุนาร์ จากการค้นหาวาทกรรมข่าวที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พาดหัวข่าว “‘ชุนาร์’ นักเขียนการ์ตูนมาเลเซีย ถูกจับ ฐานส่งทวิตเตอร์วิจารณ์รัฐบาล” (มุสลิมไทยโพสต์ 06/04/58) และพาดหัวข่าว “‘ชุนาร์’ นักเขียนการ์ตูนมาเลเซีย ถูกจับหลังวาดรูปเสียดสีศาลมาเลเซียกรณี ‘อันวาร อิบราฮิม’” (ประชาไท 13/02/58) ในคดีนี้ชุนาร์ถูกตั้งข้อหา 9 กระทั่ง และหากศาลเห็นว่าเขามีความผิดจริง เขาจะต้องรับโทษจำคุกนานถึง 43 ปี ซึ่งเหตุการณ์นี้เป็นการสะท้อนการจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน

การชุมนุมนี้ได้ถูกนาย Parameswaran Ponnudurai สื่อชาวมลายูนำไปเผยแพร่บน Facebook เมื่อวันที่ 27 พ.ค. มีการแชร์กว่า 1,700 ครั้ง และมีสื่อออนไลน์นำไปขยายประเด็น ใน กระทั่งต่าง ๆ มีการถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์อย่างเข้มข้น ชาวมลายูบางรายคิดว่าการชุมนุมนี้สะท้อน ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและวิจารณ์รัฐบาลมาเลเซียโดยตรงไปตรงมา แต่บางรายก็แย้งว่าการชุมนุม นิสต์โจมตีมาเลเซียอย่างไม่เป็นธรรม โดยไม่มองว่าประเทศไหนที่พัวพันกับการค้ามนุษย์ หรือประเทศ ไหนที่เป็นต้นตอปัญหา มีความคิดเห็นหนึ่งที่น่าสนใจของนาย Abu Musa กล่าวว่า

“สโลแกน ‘Visit Malaysia’ เปิดช่องแก่การล้อเลียนอยู่แล้ว เราเคยมีผู้อพยพเข้าเมืองผิด กฎหมายชาวอินโดนีเซียแวะมาเยือน และตอนนี้เป็นคิวของผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญา” (Free Malaysia Today 29/05/58)

ผู้วิจัยเชื่อว่าการ์ตูนนิสต์มีความตั้งใจที่จะถ่ายทอดประเด็นเรื่องวิกฤตมนุษยธรรม และสะท้อนภาพเหตุการณ์ว่ากรณีพบหลุมศพชาวโรฮิงญาทำให้ประเทศมาเลเซียเสียภาพลักษณ์อย่างรุนแรง แต่การสร้างภาพแทนแบบสุดโต่ง หรือการใช้มุกล้อเลียนแบบโจ่งแจ้งเช่นนี้ กลับกลายเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ โดยการหยิบยกเรื่องความแตกต่างทางชาติพันธุ์มาทำให้เป็นเรื่องตลก ผ่านการเสียดสีแคมเปญโฆษณาการท่องเที่ยวมาเลเซีย ไม่ว่าจะเป็นการล้อเลียนสโลแกน โดยเลือกใช้คำว่า “อย่ามามาเลเซียถ้าคุณเป็นชาวโรฮิงญา” หรือการสร้างภาพแทนหญิงสาวชาวมาเลเซีย 3 ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการตอกย้ำความเป็นอื่น หรือการใช้คำว่า “มาเลเซียช่างน่าอัปยศจริง ๆ” แม้จะเป็นการเสียดสีปัญหาที่เกิดขึ้น และสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน ที่มีการเลือกปฏิบัติทางชาติพันธุ์ หรือการไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (มีการต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่กีดกันผู้อพยพ และปล่อยให้มีการค้ามนุษย์เกิดขึ้น) แต่ก็เป็นการทำลายด้วยสายตาของสื่อต่างชาติที่เป็นคนนอก มีการสร้างภาพมาเลเซียให้เป็นผู้ร้าย ซึ่งเป็นการสร้างคู่ขัดแย้งเพิ่มขึ้นมาโดยไม่จำเป็น และอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย

การ์ตูนชิ้นที่ 58 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 29 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 124 การ์ตูนชิ้นที่ 58 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 29 พ.ค. 2558

58.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

นานาชาติหรือปัญหาโรฮิงญาท่ามกลางความขัดแย้ง ปล่อยให้ผู้อพยพโรฮิงญาเผชิญชะตากรรมจบชีวิตลงในทะเล

58.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “International Conference on ‘Unusual’ Migration in the Indian Ocean” (การประชุมนานาชาติในหัวข้อ การโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติในมหาสมุทรอินเดีย) บนแผ่นดินมีผู้นำชาติต่าง ๆ กำลังนั่งถกเถียงกันบนโต๊ะประชุม ผู้นำไทย พลเอกประยุทธ์กล่าวว่า “เรามาร่วมกันแก้วิกฤตโรฮิงญาไปด้วยกันเถอะ!” ผู้นำเมียนมา พลเอกเต็ง เส่ง ที่นั่งอยู่ข้าง ๆ แย้งว่า “เฮ้ คุณลัญญาแล้วนะว่าจะไม่ใช่คำว่า ‘โรฮิงญา’!!!” เลขาธิการยูเอ็น นายบัน คี มูน ที่นั่งอยู่หัวโต๊ะ เหลียวมองด้านหลังด้วยสีหน้าเหนื่อยหน่าย ในทะเลมีผู้อพยพชาวโรฮิงญาที่กำลังจะจมน้ำยื่นมือขอความช่วยเหลือ และผู้อพยพบางส่วนจมน้ำตาย

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนตัวแสดงต่าง ๆ มีการดึงจุดเด่นบนใบหน้าและเครื่องแต่งกายประจำชาติมาประกอบสร้างเป็นตัวการ์ตูนผู้นำชาติต่าง ๆ ได้แก่ ‘นางซีก ฮาสินา’ ในชุดสำหรับ (บังกลาเทศ) ‘พลเอกประยุทธ์’ ในชุดราชปะแตน (ไทย) ‘นายนาจิบ ราซัค’ ในชุดบาจุมลายู (มาเลเซีย) ‘พลเอกเต็ง เส่ง’ ในชุดโสร่งลองยี (เมียนมา) ‘นายโจโค วิโดโด’ สวมหมวกทรงสูง (อินโดนีเซีย) และ ‘นายบัน คี มูน’ ในแว่นตาและชุดสูทตัวเก๋ (สหประชาชาติ) สำหรับตัวการ์ตูน ‘ชาวโรฮิงญา’ ถูกประกอบสร้างขึ้นด้วยจุดเด่นต่าง ๆ ที่ผู้คนจดจำ เช่น ผมหยิก ผิวคล้ำ รูปร่างผอมเกร็ง ผู้ชายแต่งตัวแบบชาวเล นุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงคลุมฮิญาบ มีการใช้รหัสวัตถุ เช่น หัวกะโหลก และซากเรือ เพื่อตอกย้ำความหมาย ‘เหยื่อผู้อพยพที่ต้องมาจบชีวิตลงในทะเล’ การ์ตูนนิสต์ใช้มุกต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง เช่น อติพจน์ (Hyperbole) กับ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) โดยนำเสนอสถานการณ์ที่แตกต่างกันอย่างสุดขีดระหว่างบนบกและในน้ำ เสริมด้วยมุกตัวละครไม่รู้ว่ามีอะไรเกิดขึ้นในขณะที่ผู้อ่านมองเห็นเหตุการณ์นั้น (Character unaware of something the reader can see) ในขณะที่ผู้นำกำลังถกเถียงกันเรื่องวิกฤตโรฮิงญาอย่างเอาเป็นเอาตายอยู่บนบก คนอ่านได้เห็นชาวโรฮิงญาที่กำลังจะจมน้ำตายยื่นมือขอความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีการใช้มุกความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) โดยให้ตัวการ์ตูนพลเอกเต็ง เส่ง แย้งพลเอกประยุทธ์ว่า “ห้ามกล่าวว่าคำว่าโรฮิงญา”

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: ชาวโรฮิงญา / หัวกะโหลก

นามธรรม: ผู้ถูกทอดทิ้ง

58.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	นานาชาติ-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	รัฐ
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การตื่นขึ้นนี้สะท้อนประเด็นข่าวการประชุมนานาชาติในหัวข้อ การโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติในมหาสมุทรอินเดีย ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในวันที่ 29 พ.ค. โดยมีตัวแทนผู้นำ 17 ประเทศ และองค์กรระหว่างประเทศเข้าร่วม

วาทกรรมข่าวที่พบในช่วงแรก ๆ ของการนัดหมายประชุม คือ *การบอกปิด* ของทางการเมียนมา โดยมีการแถลงยอมรับเข้าร่วมประชุม แต่ห้ามใช้คำว่า ‘โรฮิงญา’ โดยเด็ดขาด อ้างอิงจากข่าว “*เมียนมาโทษไทยต้นตอปัญหาโรฮิงญาอพยพ*” จากไทยพีบีเอส เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า “*ผู้นำรัฐบาลเมียนมาจะไม่มาร่วมประชุมที่ไทยเป็นเจ้าภาพจัดขึ้นในวันที่ 29 พ.ค. นี้ หากในคำเชิญใช้คำว่าโรฮิงญาซึ่งก็เพราะเมียนมาไม่ยอมรับว่าโรฮิงญาเป็นพลเมืองของชาติเมียนมา*” (ไทยพีบีเอส 17/05/58) ทั้งนี้โรฮิงญาเป็นคำต้องห้ามในประเทศเมียนมา และเมียนมาเรียกพวกเขาว่า ‘เบงกาลี’ ซึ่งเป็น *การให้นิยาม* ว่าพวกเขาเป็นผู้ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ

ในช่วงก่อนวันประชุม (28 พ.ค.) ถ้อยแถลงจากทางการไทยแสดงให้เห็นว่า ตัวแทนจากประเทศต่าง ๆ จะร่วมกันหามาตรการช่วยเหลือโรฮิงญา แต่ในขณะเดียวกัน ก็จะมีระมัดระวังเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นพิเศษ อ้างอิงจากข่าว “*กต.ระบุน ประชุม 29 พ.ค. แก้ปัญหาโรฮิงญา 3 ระดับ*” ของ Nation TV มีเนื้อหาว่า

“*ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ บอกว่า การประชุมว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติครั้งนี้ จะร่วมกันหามาตรการช่วยเหลือ 3 ระดับ คือ การช่วยชีวิต การระงับยับยั้งการอพยพจากพื้นที่เดิม และปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ และสุดท้ายคือ การแก้ไขปัญหาที่รากเหง้า ซึ่งไทยในฐานะเจ้าภาพ จะระมัดระวังไม่ปล่อยให้ เป็นเวทีเพื่อกดดัน โจมตีว่าใครถูกใครผิด ส่วนเรื่องที่สหรัฐ ขอตั้งฐานทัพที่สนามบินอุตะเถา เพื่อลาดตระเวนช่วยเหลือผู้อพยพ นายกรัฐมนตรี ย้ำว่า สหรัฐจะสามารถดำเนินการได้ภายใต้ศูนย์ที่รัฐบาลตั้งขึ้นเท่านั้น*” (Nation TV 28/05/58)

ขณะที่แหล่งข่าวของสำนักข่าวอิศรา นายนันท์วิวัฒน์ สามารถ อธิการผู้อำนวยการสำนักข่าวกรองแห่งชาติ ให้สัมภาษณ์ในข่าว “จับตาสัญญาณดีแก่วโรฮิงญาในการประชุมผู้อพยพ 29 พ.ค.” ว่า ดังนี้

“ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวนั้น ต้องรอดูผลการประชุมว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานแบบไม่ปกติในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งไทยเป็นเจ้าภาพในวันที่ 29 พ.ค. นี้ หากเมียนมาร์กับบังคลาเทศยอมส่งผู้แทนเข้าร่วม ก็จะถือเป็นสัญญาณที่ดีมาก เพราะประเทศต่าง ๆ ที่เข้าประชุมอาจเสนอความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ให้ เพื่อสกัดการเดินทางของชาวโรฮิงญาออกจากประเทศต้นทาง ซึ่งสอดคล้องกับที่นายกรัฐมนตรีบังคลาเทศเพิ่งออกมายอมรับว่า คนเหล่านี้จำนวนไม่น้อยเป็นพลเมืองของบังคลาเทศ” (สำนักข่าวอิศรา 28/05/58)

อย่างไรก็ดี ปรากฏว่าในวันประชุมจริง 29 พ.ค. การเจรจากลับไม่มีความคืบหน้าใด ๆ โดยเห็นได้ชัดว่าที่ประชุมซึ่งมีประเทศอาเซียนเป็นแกนหลัก และยึดถือในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายใน มีความเกรงใจประเทศเมียนมาที่เป็นประเทศต้นทางอย่างเห็นได้ชัด อ้างอิงจากข่าว “ประชุม 17ประเทศโรฮิงญาไร้ตัวตน” จากคมชัดลึก เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

แต่ปรากฏว่าในที่ประชุมไม่มีการเอ่ยคำว่า “โรฮิงญา” มีเพียงการใช้คำเรียก “ผู้อพยพ” “เหยื่อการค้ามนุษย์” โดยเฉพาะตัวแทนจากประเทศพม่าที่ใช้คำว่า “โบทีพีเพิล” หรือผู้อยู่บนเรือ ในทุกประโยคแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม เชื่อกันว่า สาเหตุที่การประชุมครั้งนี้ผู้แทนจากทุกประเทศร่วมมือไม่ใช้คำว่า “โรฮิงญา” เนื่องจากมีการขอร้องกันนอกรอบว่า นี่คือ “เงื่อนไข” ของพม่าในการเข้าร่วมประชุม หากมีการใช้คำนี้จะไม่มาร่วมประชุมหรืออาจเดินออกจากห้องประชุมทันทีที่ได้ยินคำนี้

ขณะที่ตัวแทนชาวโรฮิงญาที่เข้าร่วมประชุมแสดงความเห็นว่า เป็นที่น่าเศร้าใจมากที่ “เรือปิงปอง” หรือเรือหาปลาที่ถูกดัดแปลงมาขนผู้อพยพในลักษณะอัดแน่นทั้งเด็กและผู้หญิงยังคงล่องลอยอยู่กลางทะเลหลายลำ หลายประเทศพยายามกดดันหรือผลักออกจากราน้ำตัวเอง ก็รู้กันอยู่ว่าคนโรฮิงญาและคนบังกลาเทศที่อยู่บนเรือนั้น ไม่ได้เป็นผู้ตั้งใจอพยพทั้งหมด มีทั้งที่ถูกหลอกมาและถูกลักพาตัวมา แต่เชื่อว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตั้งใจอพยพออกมา ไม่อยากกลับไปที่นี่แล้วความช่วยเหลือแค่เบื้องต้นไม่พอ อยากรู้ว่าคนโรฮิงญาถ้าไปอยู่ประเทศที่สามจะได้สัญชาติอะไร จะมีอนาคตยังไง ชาวโรฮิงญาตั้งคำถามที่ยังไม่มีคำตอบจากที่ประชุมครั้งนี้” (คมชัดลึก 30/05/58)

โดยสรุปการ์ตูนชิ้นนี้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก ภายใต้กรอบคิดเรื่องมนุษยธรรม ในภาพการ์ตูนตัวแทนจากประเทศต่าง ๆ มารื้อกันบนโต๊ะประชุมเพื่อหาทางออกให้แก่วิกฤตมนุษยธรรม แต่พวกเขากลับเพิกเฉยปล่อยให้ผู้อพยพชาวโรฮิงญาต้องเผชิญชะตากรรมอย่างโดดเดี่ยวและจบชีวิตลงในทะเล อ้างอิงจากวาทกรรมข่าว เสียงจากตัวแทนของชาวโรฮิงญาที่เข้าร่วมการประชุมสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตของผู้อพยพถูกปล่อยให้ไปตามยถากรรม และเป็นเรื่องตลกร้ายที่ในการประชุมครั้งนี้ไม่มีแม้แต่การเอ่ยคำว่าโรฮิงญา ซึ่งการ์ตูนชิ้นนี้ก็ได้โต้ตอบวาทกรรมการเมืองที่ปรากฏออกมา ทราบไคที่ประเทศต้นทาง(เมียนมา)ยังคง**บอกปิด**ปัญหาไม่ยอมรับว่าชาวโรฮิงญาเป็นพลเมือง มี**การให้นิยาม**เรียกชาวโรฮิงญาว่า ‘เบงกาลี’ เพื่อตอกย้ำว่าพวกเขาเป็นผู้อพยพจากบังกลาเทศ และเมื่อปมปัญหาถูกละเลย ในเวทีหารือไม่มีการหยิบยกปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเมียนมาขึ้นมาพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมา ก็ยากที่จะคลี่คลายวิกฤตนี้ลงได้

การ์ตูนชิ้นที่ 59 โดย YooT จาก Bangkok Post (วันที่ 29 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 125 การ์ตูนชิ้นที่ 59 ผลงานโดยยูท (Bangkok Post) วันที่ 29 พ.ค. 2558

59.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“การแทรกแซงของสหรัฐฯ”

ประเทศมหาอำนาจสั่งเกิดการณ้วิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาโดยมีวาระซ่อนเร้น

59.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน เรือมนุษย์โรฮิงญาลอยลำอยู่กลางทะเล มีผู้อพยพขอความช่วยเหลือ ทางการเมืองไปสุดสายตามีเรือรบขนาดใหญ่ของสหรัฐลอยอยู่ติดกับเรือบรรทุกเครื่องบินหนึ่งลำ

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตัวแสดง มีการใช้รูปสัญลักษณ์ ‘เรือมนุษย์’ เพื่อเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับผู้อพยพชาวโรฮิงญา กำกับภาพด้วยธงที่มีคำว่า ‘ROHINGYA’ และมีการใช้รูปสัญลักษณ์ ‘เรือรบ’ กำกับด้วยชื่อย่อ ‘USA’ เพื่อเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับประเทศสหรัฐอเมริกา การ์ตูนนิสต์ใช้ Mukkerungjai (Suggestion) เล่าเรื่องด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้ตีความ มีการสื่อความหมายด้วยการใช้ขนาดและระยะห่างของเรือ ขนาดของเรือที่ต่างกันยังสื่อถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่าง ‘ประเทศมหาอำนาจ’ (สหรัฐ) กับ ‘คนชายขอบ’ (โรฮิงญา) ระยะห่างระหว่างเรือทั้งสองลำ หนึ่งสื่อถึงบทบาทของสหรัฐในฐานะผู้สังเกตการณ์วิกฤตโรฮิงญา อีกหนึ่งสื่อถึงการที่ชาวโรฮิงญาไม่สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือของสหรัฐได้ นอกจากนี้การสร้างภาพแทนของสหรัฐด้วยรูปสัญลักษณ์เรือรบ และมีเรือบรรทุกเครื่องบินนำหน้า สื่อนัยยะเรื่อง ‘การทหาร’ ว่าสหรัฐใช้ประเด็นเรื่องโรฮิงญาเป็นข้ออ้างเพื่อเข้ามาตั้งฐานทัพในไทย

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

เรือมนุษย์

นามธรรม:

ผู้โดดเดี่ยว

59.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: สหรัฐอเมริกา-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง / กลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม

ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมการเมือง (ความมั่นคง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนประเด็นการแทรกแซงของสหรัฐต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา โดยในช่วงปลายเดือน พ.ค. 58 มีกระแสข่าวว่าสหรัฐขอใช้สนามบินภูเก็ตและอุตะเถาเป็นฐานสำรวจโรฮิงญา โดยมีพื้นที่กำเนิดวาทกรรมจากแหล่งข่าวเช่น ทางกรไทย และกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม

จากการค้นหาสัมพันธบท พบวาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับการ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่ ข่าว “ไทยปฏิเสธสหรัฐใช้ภูเก็ตเป็นฐานบินอ้างค้นหาโรฮิงจา-หวั่นขัดใจจีน” จากเว็บข่าวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมชื่อ ไทยทรูนิว เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

“ก่อนหน้านี้อเมริกาได้ขอตั้งฐานปฏิบัติการในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อใช้ในการบินสำรวจและช่วยเหลือชาวโรฮิงญาที่ลอยเรือในทะเล แต่หน่วยงานความมั่นคงมองว่าไทยอยู่ร่วมกับหลายประเทศในโลก จึงต้องสร้างความไว้วางใจให้ประเทศอื่น ๆ ด้วย หากอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาบินก็อาจจะทำให้ประเทศใกล้เคียงอื่น ๆ เกิดความหวาดระแวงว่าจะมีการสำรวจเฉพาะการช่วยเหลือชาวโรฮิงญาเพียงอย่างเดียวหรือไม่” (ไทยทริบูน 27/05/58)

ในบทความมีการอ้างอิงข้อเขียน “กองทัพไทย ไล่ตะเพิดฝูงบินลาดตระเวนสอดแนมอเมริกาออกไปจากแผ่นดิน” ของเซเลบการเมืองชาวจัดซื้อ เสธ.น้ำเงิน ที่พยายามเชื่อมโยงการฝึกสงครามได้น้ำ Guardian Sea 2015 ของไทย-สหรัฐ กับ กรณีวิกฤตผู้อพยพโรฮิงญา เพื่อโน้มน้าวว่าสหรัฐแทรกแซงกรณีโรฮิงญาโดยมีวาระซ่อนเร้น เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“...ตั้งนั้นช่วงที่ผ่านมาสหรัฐอเมริกาและ UN จึงแถลงอ้างกดดันไทยเรื่องโรฮิงญา หวังจะให้อยอมให้ใช้พื้นที่จอดเครื่องบินสอดแนม แต่ไทยรู้ทันแผนการร้าย คือ อเมริกาจะส่งเครื่องบินสอดแนมของตนเอง แล้เข้าไปในทะเลจีนใต้ ...มีวันกรุ่น ๆ ออกหูจากกองทัพไทย เพราะอเมริกาไม่ใช่พ่อ จึงไม่อนุญาตตามที่อเมริการ้องขอ และไล่ตะเพิดสั่งให้เครื่องบินลาดตระเวนสอดแนมของสหรัฐฯ ออกไปให้พ้นจากภูเก็ททันที เพราะเรือบรรทุกเครื่องบินของเขาเองก็มี ทางจีนมีข้อพิพาทอยู่กับประเทศต่างๆในอาเซียน” (Facebook 25/05/58)

ในวันที่ 28 พ.ค. ทางกรมไทยแถลงว่าสหรัฐขอใช้สนามบินอุตะเถาและภูเก็ตเป็นฐานสำรวจโรฮิงญาจริง แต่อยู่ระหว่างการพิจารณาของกระทรวงการต่างประเทศ อ้างอิงจากเนื้อข่าวของ VoiceTV ระบุว่า

“นายนครจิต สิงหเสนี ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ยอมรับว่า สหรัฐได้ส่งเรื่องคำขอเรื่องนี้มาจริง และขอส่งเครื่องบินลาดตระเวนมาร่วมปฏิบัติการกับไทย ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้ประสานให้สหรัฐส่งรายละเอียดต่าง ๆ มาให้เพิ่มเติม พร้อมให้ระบุว่าจะมาในวันใด ซึ่งขณะนี้ยังไม่ได้วันที่แน่นอน และยังไม่มีทราบรายละเอียดเชิงลึก หากมาไทยจริงต้องอยู่ภายใต้การปฏิบัติตามการบังคับบัญชาของไทย พร้อมกันนี้ สหรัฐจะขอใช้พื้นที่สนามบินภูเก็ตเพิ่มด้วย ซึ่งต้องรอดูรายละเอียดที่แน่นอนอีกครั้ง” (VoiceTV21 28/05/58)

และอ้างอิงจากข่าวสด วันที่ 29 พ.ค. พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กล่าวถึงกรณีสหรัฐขอตั้งฐานทัพที่สนามบินอุตะเถาว่า

“ผู้นำทุกประเทศบอกว่าทำอะไรก็ให้ทำตอนนี้ ทำตอนที่ประยุทธ์ยังอยู่ ส่วนทางทะเลเราก็ไปลาดตระเวนให้เขา เอาทหารเรือ เรือลำใหญ่ เรือเล็กลาดตระเวน จัดศูนย์ควบคุมทั้งทางบก น้ำ

อากาศ ใครจะมาก็มา ถ้าสหรัฐมาก็มาช่วยเราตรงนี้ มาเข้ากับศูนย์ตรงนี้ ไม่ใช่ให้เขามาใช้อะไรก็ได้ในพื้นที่เรา มันถูกไหม เข้าใจหรือยัง" (ข่าวสด 29/05/58)

การที่การ์ตูนนิสต์นำรูปสัญลักษณ์เรือรบมาสร้างภาพแทนของสหรัฐ จึงเป็นการสะท้อนวาทกรรมการเมือง ที่ว่าด้วยกรอบคิดเรื่องความมั่นคง เป็นการแสดงความคิดเห็นว่าสหรัฐเข้ามาแทรกแซงกรณีโรฮิงญาโดยมีวาระซ่อนเร้นคือยุทธศาสตร์การปิดล้อมจีนทางทหาร ใช้วิกฤตผู้อพยพโรฮิงญาเป็นข้ออ้างในการขอใช้ฐานทัพอยู่ตะเภา ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของอาเซียน อ้างอิงตามทัศนะของหน่วยข่าวความมั่นคงไทย และตามแนวทฤษฎีสมคบคิดของกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยม

การ์ตูนชิ้นที่ 60 โดย Arun จาก The Nation (วันที่ 30 พ.ค. 2558)

ภาพที่ 126 การ์ตูนชิ้นที่ 60 ผลงานโดยอรุณ (The Nation) วันที่ 30 พ.ค. 2558

60.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“มนุษยธรรม”

ชาวไทยเลือกปฏิบัติ ช่วยเหลือชาวเนปาล แต่ละเลยชาวโรฮิงญา

60.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน ข้างบนมีเครื่องบินบรรทุกของของช่วยชาวเนปาลลอยอยู่บนท้องฟ้า ข้างใต้มีเรือผู้อพยพชาวโรฮิงญาลอยอยู่บนทะเล

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตัวแสดง รูปสัญลักษณ์ ‘เครื่องบิน’ เป็นภาพแทนของชาวไทย โดยอ้างอิงจากเครื่องบินลำเลียง C-130 ของกองทัพอากาศไทยที่ถูกนำมาใช้ในการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ที่ทางเครื่องบินมีป้ายผ้า ‘For Nepalese’ เป็นการอ้างอิงเหตุการณ์ธารน้ำใจไทยช่วยเนปาลในเดือน เม.ย. 2558 รูปสัญลักษณ์ ‘เรือมนุษย์’ มีคำกำกับว่า ‘Rohingya’ เป็นภาพแทนของผู้อพยพโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้มุกการจูงใจให้คิด (Suggestion) และ เรื่องราวที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) เล่าเรื่องด้วยภาพ มีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ด้วยการผนวก 2 เหตุการณ์เข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) ธารน้ำใจไทยช่วยเหลือผู้ประสบภัยเนปาล ในเดือน เม.ย. 58 และ 2) วิกฤตผู้อพยพชาวโรฮิงญา ในเดือน พ.ค. 58 การสร้างภาพแทนเครื่องบินช่วยเนปาลบินผ่านเรือผู้อพยพโรฮิงญาไปแบบหน้าตาเฉย สื่อให้เห็นการเลือกปฏิบัติในการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมของชาวไทย

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

เรือมนุษย์

นามธรรม:

ผู้ถูกทอดทิ้ง

60.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

ชาวไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันสื่อ

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (มนุษยธรรม)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้เสียดสีการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ โดยหยิบยกการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมของประเทศไทย 2 กรณีมาเปรียบเทียบกัน ได้แก่ 1) ธารน้ำใจไทยช่วยเหลือผู้ประสบภัยเนปาล ในเดือน เม.ย. – พ.ค. 58 และ 2) วิกฤตผู้อพยพชาวโรฮิงญา ในเดือน พ.ค. 58 เหตุการณ์ทั้งสองกรณีเกิดขึ้นไล่เลี่ยกัน แต่ผลตอบรับของชาวไทยแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ในกรณีแรก การช่วยเหลือผู้ประสบภัยแผ่นดินไหวที่เนปาล มีกระแสตอบรับอย่างดีจากทุกภาคส่วน เช่น รัฐบาลไทย กองทัพไทย ทีมแพทย์ไทย ภาคประชาชน หรือศิลปินดาราสาว ความคิดเห็นบนสื่อออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางบวก อ้างอิงจากข่าวต่าง ๆ เช่น พาดหัวข่าวของโพสต์ทูเดย์

“ไทยส่งเครื่องบิน C-130 2 ลำ บรรทุกสิ่งของช่วยเหลือชุดที่ 2 ไปเนปาล” (โพสต์ทูเดย์ 29/04/58)
หรือ ความน่าข่าวของ ASTVผู้จัดการออนไลน์ ระบุว่า

“รัฐบาลไทยมอบเงิน 165 ล้านบาท ช่วยเหลือเนปาลผ่าน 4 หน่วยงาน ด้านทหารไทยชุด
กู้ภัย 36 นายชุดสุดท้ายเดินทางกลับถึงไทยวันนี้ ส่วนทีมแพทย์ยังคงปฏิบัติหน้าที่ต่อ เผย “บึกตู่”
ซึ่งใจ “ทีมแพทย์เดินเท้า” เป็นตัวแทนประเทศไทย แสดงน้ำใจ-มนุษยธรรม” (ASTVผู้จัดการออนไลน์
12/05/58)

แต่ในกรณีหลัง วิกฤตผู้อพยพโรฮิงญา นอกจากการบอปิดของทางการไทยแล้ว ยังมีกระแส
ต่อต้านจากภาคประชาชน ที่นำโดยกลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยม มีการใช้วาทกรรมแฝงอคติผ่านกลวิธี
ต่าง ๆ เช่น การบอปิดการให้นิยาม และการแบ่งขั้วพวกเรา-พวกเขา นอกเหนือจากการบอปิดด้วย
เหตุผลเรื่องความมั่นคงหรือผลประโยชน์ของชาติแล้ว ยังมีการใช้ประทุษวาจาเหยียดเชื้อชาติ หรือ
ปลุกกระแสเกลียดกลัวอิสลาม ในเว็บสังคมยอดนิยม Pantip.com มีการตั้งกระทู้ทวงถามมนุษยธรรม
จากชาวไทย เช่น กระทู้ “โรฮิงญา ไม่ใช่คน???” (Pantip.com 09/08/56) กระทู้ “ไม่ควรช่วยโรฮิงญา
เพราะว่ามีสังคมของเรายังเดือดร้อนอีกตั้งมากมาย เราเข้าใจถูกใช้หรือไม่ ?” (Pantip.com
21/05/58) และกระทู้ “เห็นกระทู้คนไทย รังเกียจ โรฮิงญา แล้วชนลูกเลยครับ” (Pantip.com
17/05/58) กระทู้หลังสุด ความคิดเห็นที่ 11 ได้สรุปวาทกรรมแฝงอคติส่วนหนึ่งที่ปรากฏในเว็บ
Pantip ไว้ดังนี้

“บางกระทู้ น่ากลัวจริงครับ ถ้าเราจับเขามาทำหมันหมด ได้ไหมครับ ถ้าสมมติ มีพายุเข้าจมน
เรือเขาล่ม จมน้ำตายหมด จะดีไหมคะ เอาเขาไปอยู่กับ ISIS ดีไหมครับ เขาจะได้ไปทำหน้าที่อะไรครับ
เฮ้ย.. ความรังเกียจเขามันทำให้คุณพูดของแบบนี้ออกมาจากปากคุณได้เลยเธอ” (Pantip.com
17/05/58)

วาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการตุนขึ้นน้ำมันมากที่สุด ได้แก่ บทความ “โรฮิงญาเผาบ้าน
เผาเมือง” จากคอลัมน์ใบตองแห้ง หนังสือพิมพ์ข่าวสด ซึ่งผู้เขียนได้โต้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ โดย
เปรียบเทียบปฏิบัติการของชาวไทยต่อกรณีผู้ประสบภัยเนปาลและกรณีผู้อพยพชาวโรฮิงญาว่า

“เมืองไทยเมืองพุทธเพิ่งแห่บริจาคช่วยแผ่นดินไหวเนปาล เพิ่งภูมิใจรัฐบาลปราบแก๊งค์
โรฮิงญา เพิ่งประณามพวกเลวร้ายไร้ศีลธรรม เห็นเพื่อนมนุษย์ตาดำ ๆ เป็นลिनค้ำ เรียกค่าไถ่ ช่มชืดฆ่า
ที่ไหนได้ พอนักข่าวหลังน้ำตาสงสารเด็ก ผู้หญิง บนเรือผู้อพยพ ที่ถูกผลักดันลอยแพไม่รู้ชะตากรรม
กลับถูกคนไทยรุมประณามว่าชกน้ำเข้าลิกชกคิกเข้าบ้าน "โรฮิงแยม" "ดราม่า" บ้างเรียกร้องให้อองค์กร
วิชาชีพลือลอบ บ้างจะไล่ให้พ้นแผ่นดินไทย” (ข่าวสด 22/05/58)

เนื้อหาของการ์ตูนชิ้นนี้จึงเป็นการนำเสนอ**วาทกรรมทางเลือก** โต้ตอบวาทกรรมแฝงอคติ โดยชูแนวคิดเรื่อง**มนุษยธรรม** ซึ่งตามหลักการแล้วการช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมจะต้องไม่มีพรมแดนทางด้านเชื้อชาติหรือศาสนา

การ์ตูนชิ้นที่ 61 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 2 มิ.ย. 2558)

ภาพที่ 127 การ์ตูนชิ้นที่ 61 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 2 มิ.ย. 2558

61.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สถานการณ์ในประเทศเมียนมา” มัธยมศึกษาลัย
เรียกรองให้ออง ซาน ซูจีสนใจปัญหาชนกลุ่มน้อยโรฮิงญา

61.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน บนแววตาของนางออง ซาน ซูจี ปรากฏภาพสะท้อนเรือมนุษย์โรฮิงญา คนบนเรือชูป้าย “KEEP YOUR EYES ON US... PLEASE!!” (ได้โปรดเหลียวแลเราด้วย)

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคล**ในการสร้างภาพแทน ‘นางออง ซาน ซูจี’ หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านเมียนมา โดยการดึงจุดเด่นที่ผู้คนจดจำ เช่น นัยน์ตากกลมโต ทรงผมแสกข้าง และช่อดอกไม้ติดผม มีการใช้**รหัสวัตถุ** ‘เรือมนุษย์’ กำกับด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ เพื่อสร้างภาพแทนผู้อพยพชาวโรฮิงญา การ์ตูนนิสต์ใช้**มุขการจงใจให้คิด (Suggestion)** และการ**ยึดตามตัวอักษร (Literalism)** โดยเล่นกับสำนวนภาษาอังกฤษ ‘Keep eye on’ (ให้ความสนใจ) ด้วยการสร้างภาพเรือมนุษย์โรฮิงญา

สะท้อนอยู่ในแววตาของนางซูจี เพื่อเรียกร้องให้นางหันมาสนใจปัญหาชนกลุ่มน้อยโรฮิงญาในประเทศเมียนมา

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม: เรือมนุษย์
นามธรรม: ผู้ถูกหมางเมิน

61.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐเมียนมา-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันสื่อ
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนวาทกรรมข่าวจากกระแสร้องเรียนของ ออง ซาน ซูจี ผู้นำพรรคฝ่ายค้านของเมียนมา แสดงท่าทีต่อกรณีปัญหาโรฮิงญา ซึ่งที่ผ่านมานางซูจีสงวนท่าทีมาโดยตลอด

จากการค้นหาสัมพันธบท พบข่าวต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับการ์ตูนชิ้นนี้ ได้แก่ ข่าว "อองซาน ซูจี ถูกวิจารณ์ที่เมินปัญหาโรฮิงญา" จาก Nation TV เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

"ขณะที่เริ่มมีการตั้งคำถามอีกครั้ง ถึงท่าทีที่นิ่งเฉยของนางซูจี ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อพยพชาวโรฮิงญา ที่เคยอาศัยอยู่ในเมียนมา และในช่วงที่มีการปะทะกันระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมโรฮิงญา ในรัฐยะไข่ เมื่อสามปีที่แล้ว ที่มีผู้เสียชีวิตหลายสิบคนและไร้ที่อยู่อาศัยหลายหมื่นคน นางซูจี ก็ยังสงวนท่าทีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้ว ทำให้เธอถูกวิจารณ์ว่า เพิกเฉยต่อความขัดแย้งทางเชื้อชาติ และการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในเมียนมาก็เพราะเหตุผลทางการเมือง" (Nation TV 18/05/58)

หรือในบทสัมภาษณ์ "ปัญหาโรฮิงญา" มลทิน อองซาน ซูจี" จาก Thai Voice Media นายดุจภาค ปรีชาธิชช นักวิชาการด้านเอเชียศึกษา กล่าวว่า

"นางออง ซาน ซูจี แม้จะเป็นที่ยอมรับว่า เป็นนักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน รวมถึงยังได้รับรางวัลสันติภาพโลก แต่กรณีปัญหาชาวโรฮิงญา นางออง ซาน ยอมที่จะเงียบในเรื่องนี้ เพราะเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองของพม่าที่ไม่เคยยอมรับการมีอยู่จริงของโรฮิงญา ซึ่งการจะออกมาเรียกร้องสิทธิให้โรฮิงญาอาจจะสร้างความเสียหายต่ออนาคตทางการเมืองของตัวเอง ขณะเดียวกัน พม่าเองก็กำลังต่อสู้เพื่อแย่งชิงทรัพยากรแหล่งน้ำมันในอ่าวเบงกอล ในรัฐอาระกัน ดังนั้นทั้งรัฐบาลพม่า และ นางอองซาน ซูจี ฝ่ายค้านในพม่า จึงเลือกที่จะรักษาปกป้องผลประโยชน์ของพม่าและผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่าเรื่องสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรม จึง

เป็นรอยดำให้ทั้งพม่า และโดยเฉพาะเจ้าของรางวัลสันติภาพโลกอย่าง ออง ซาน ซูจี ด้วย” (Thai Voice Media 27/05/58)

หรือข่าว “ซูจีถูกกดดันให้แสดงท่าทีเรื่องโรฮิงญา” จากไทยรัฐออนไลน์ เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้
“องค์ดาไล ลามะ เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพก็เพิ่งเรียกร้องให้นางออง ซาน ซูจี ยุติการนิ่งเฉย และทำอะไรบางอย่างเพื่อช่วยปกป้องชาวโรฮิงญา หลังจากที่เคยพูดคุยกับนางออง ซาน ซูจีในประเด็นนี้มาแล้วถึง 2 ครั้ง แต่นางซูจีระบุว่า ประเด็นนี้มีความซับซ้อน และลำบากที่จะแสดงความคิดเห็น” (ไทยรัฐออนไลน์ 29/05/58)

ซึ่งนายสุทธิชัย หยุ่น ได้ขยายความประเด็นดังกล่าวไว้ในบทความ “โดนอองซานซูจีจี้ ไม่มี
ความเห็นเรื่องโรฮิงญา?” ในกรุงเทพธุรกิจ เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

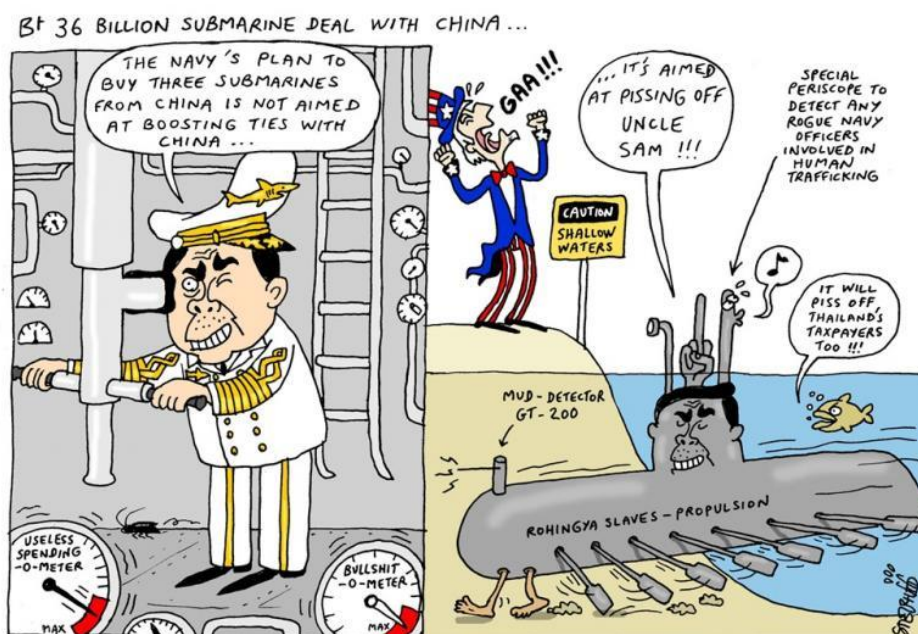
“คำว่า ‘ปัญหาซับซ้อน’ ของเธอมีมาตั้งแต่เรื่องความขัดแย้งระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิม โดยเฉพาะที่รัฐยะไข่ซึ่งเคยมีการปะทะกันรุนแรงระหว่างสองฝ่าย จนมีการเสียชีวิตเสียเนื้อกันยี่ดื้อ และยังเป็นปัญหาที่คาราคาซังถึงวันนี้ เมื่อชาวโรฮิงญาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหายะไข่ อองซานซูจีจึงถือว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่เธอไม่ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด คนใกล้ชิดบอกว่าเธอกลัวว่าหากเธอพูดอะไรเกี่ยวกับความขัดแย้งทางศาสนาในพม่า อาจจะทำให้ความตึงเครียดระหว่างสองฝ่ายยิ่งเพิ่มตึกราวขึ้น แทนที่จะช่วยแก้ปัญหา อาจกระพือไฟแห่งความขัดแย้งหนักหน่วงยิ่งขึ้นก็ได้” หนีไม่พ้นว่า จะต้องมีคนมองว่าอองซานซูจีกลัวจะเสียฐานเสียงชาวพุทธในการเลือกตั้งครั้งหน้าจึงไม่ยกประเด็นโรฮิงญาขึ้นมาแสดงความคิดเห็นให้ปรากฏต่อสาธารณชน อีกทั้งกรรมการบริหารพรรค NLD ของเธอก็ดูเหมือนจะยืนอยู่ข้างเดียวกับรัฐบาลของประธานาธิบดีเต็งเส่งในการไม่ยอมรับการมีอยู่ของ ‘โรฮิงญา’ ในพม่า โดยป้ายว่าเป็นชาว ‘บังกลา’ จากบังคลาเทศ” (กรุงเทพธุรกิจ 01/06/58)

พร้อมกันนั้น นายสุทธิชัยยังได้สรุปเนื้อหาจากการหารือ 17 ประเทศเพื่อแก้วิกฤตโรฮิงญา ที่ไทยเป็นเจ้าภาพเมื่อวันที่ 29 พ.ค. ว่า แม้การหารือจะมีความคืบหน้าบางอย่าง แต่ประเทศต้นทางก็ยังคงบอกปิดปัญหาอยู่ เนื้อหาส่วนหนึ่งมีดังนี้

“การประชุมรอบนี้สามารถกดดันให้หลายประเทศยอมยื่นมือช่วยเหลือโรฮิงญา แต่ส่วนใหญ่ช่วยเป็นเงินมากกว่าที่จะรับชาวโรฮิงญา ที่ยังรอคอยประเทศที่จะยอมให้เข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ เพราะพม่าไม่ยอมรับว่ามีปัญหานี้แต่อย่างไร วิเคราะห์จากเนื้อหาแล้ว การประชุมที่กรุงเทพฯสรุปได้เป็นสามแนวทาง ข้อแรกคือการช่วยเหลือปัจจุบันทันด่วนสำหรับชาวอพยพที่ลอยคออยู่ในทะเลขณะนี้ ข้อสองคือการป้องกันการอพยพและการค้ามนุษย์ ข้อสามคือการ ‘แก้ปัญหาที่ต้นตอ’ คำแถลงการณ์กว้าง ๆ บอกว่าจะแก้ปัญหาที่ ‘ต้นตอ’ แต่ทั้งพม่าและบังคลาเทศไม่ยอมรับว่าประเทศของตนเป็นแหล่งกำเนิดของปัญหาแต่อย่างไร” (กรุงเทพธุรกิจ 01/06/58)

จากวาทกรรมข่าวต่าง ๆ สรุปได้ว่านางซูจีมีท่าทีเฝ้ายามต่อผู้อพยพชาวโรฮิงญาเนื่องด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น ปมขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ และศาสนา เหตุผลทางการเมือง และผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งการ์ตูนนิสต์ได้สร้างวาทกรรมทางเลือก ด้วยการสะท้อนประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ในประเทศต้นทางเมียนมา เรียกร้องให้นางซูจีที่ได้รับการยกย่องให้เป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน ให้หันมาเหลียวแลชนกลุ่มน้อยโรฮิงญาที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศเมียนมา

การ์ตูนชิ้นที่ 62 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 9 ก.ค. 2558)

ภาพที่ 128 การ์ตูนชิ้นที่ 62 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 9 ก.ค. 2558

62.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“ความมั่นคง”

ประเด็นเรื่องโรฮิงญาเป็นส่วนหนึ่งในปัญหาความมั่นคงที่เกิดจากเกมการเมืองจีน-อเมริกา

62.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “Bt 36 BILLION SUBMARINE DEAL WITH CHINA ...” (แผนซื้อเรือดำน้ำจีน 3.6 หมื่นล้านบาท...) ช่องแรก พลเอกประยุทธ์ส่องกล้องดูเหนือผิวน้ำพลางพูดว่า “แผนการของราชนาวีในการจัดซื้อเรือดำน้ำจากจีน 3 ลำไม่ใช่เพื่อกระตุ้นความสัมพันธ์กับจีน...” มุมล่างมีมิเตอร์ใช้จ่ายสิ้นเปลืองและมิเตอร์ต่อแผลเต็มพิกัดทั้ง 2 ฝั่ง ช่องสอง พลเอกประยุทธ์พูดต่อว่า “...มันมีไว้เพื่อ

กวนใจลุงแซมต่างหากแล้ว!!!” ปลาที่อยู่ข้าง ๆ เรือดำน้ำเสริมว่า “มันจะขัดใจคนไทยผู้เสียภาษีด้วยนะ ลี!!!” ลุงแซมที่อยู่บนบกยืนโหวกโหวกโวยวาย ริมฝั่งทะเลปักป้ายเตือนว่า ‘ระวังน้ำตื้น’ กล้องส่องดูเหนือผิวน้ำอันหนึ่งระบุว่า เป็นกล้องที่ใช้จับผิดเจ้าหน้าที่กองทัพเรือกังฉินที่พัวพันกับการค้ามนุษย์ ลำตัวเรือมีข้อความว่า ‘ระบบขับเคลื่อนด้วยแรงงานทาสโรฮิงญา’ ด้านหน้าเรือมีเครื่องตรวจจับดินโคลน GT-200

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้**รหัสบุคคล**ในการสร้างภาพแทนตัวแสดง ตัวการ์ตูน ‘พลเอกประยุทธ์’ มีการประกอบสร้างด้วยการดึงจุดเด่นบนใบหน้าทีผู้คนจดจำได้ การแต่งกายในเครื่องแบบทหารเรือ สื่อนัยยะถึงความมั่นคงทางทะเล ในที่นี้พลเอกประยุทธ์จึงเป็นภาพแทนของกองทัพเรือไทย ตัวการ์ตูน ‘ลุงแซม’ สวมหมวกทรงสูง และเสื้อสูทหลายธงชาติอเมริกา เป็นภาพแทนของสหรัฐฯ มีการใช้**รหัสวัตถุ**ในการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญา โดยใช้รูปสัญลักษณ์ ‘เท้า’ และ ‘ไม้พาย’ กำกับด้วยคำว่า ระบบขับเคลื่อนด้วยแรงงานทาสโรฮิงญาบนเรือดำน้ำ เพื่อสื่อถึงการกดทับปัญหา และสถานะทาสของชาวโรฮิงญาที่ตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดการ์ตูนชิ้นนี้ด้วยมุกต่าง ๆ เช่น **อติพจน์ (Hyperbole) จับแพะชนแกะ (Non sequitur) ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) และ การเหน็บแนม (Satire)** มีการ**สร้างพื้นที่หลอมรวม** ด้วยการนำกระแสข่าว 3 สถานการณ์มารวมกัน ได้แก่ 1) กรณีกองทัพไทยจะจัดซื้อเรือดำน้ำจีน 3 ลำ 2) กรณีการจัดซื้อเครื่องตรวจวัดตะกอน GT 200 ของกองทัพอันอื้อฉาว และ 3) กรณีวิกฤตโรฮิงญาที่มีการนำเสนอทฤษฎีสมคบคิดว่าสหรัฐฯเข้ามาแทรกแซงเพราะเกมการเมืองเชิงภูมิรัฐศาสตร์ จะเห็นได้ว่าการ์ตูนชิ้นนี้มีการนำประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความมั่นคงเหล่านี้มาปะติดปะต่อกัน และเล่าเรื่องแบบสุดโต่ง พร้อมกับเสียดสีข้อผิดพลาดของกองทัพไทย เช่น ข้อครหาว่าทะเลไทยตื้นเกินไปสำหรับเรือดำน้ำ หรือกรณี GT 200 ที่เข้าข่ายทุจริต และกรณีการค้ามนุษย์โรฮิงญาที่เจ้าหน้าที่มีส่วนพัวพัน อีกทั้งยังเป็นการประชดประชันท่าทีของรัฐบาล คสช. ที่ญาติติดกับจีนแบบออกนอกหน้า

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:	แรงงานทาส
นามธรรม:	ผู้ถูกกดขี่

62.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:	กองทัพเรือไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:	สถาบันทหาร
ประเภทวาทกรรม:	วาทกรรมการเมือง (ความมั่นคง) + วาทกรรมแฝงอคติ

บทวิเคราะห์:

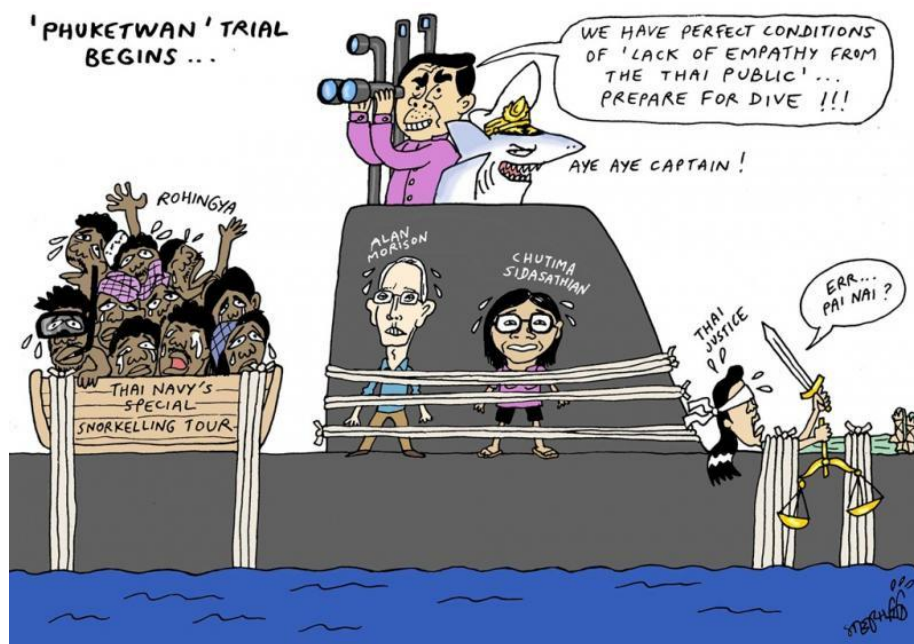
การชุมนุมนี้เสียดสีกระแสข่าวที่เกี่ยวกับความมั่นคงในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) กรณีกองทัพเรือไทยสั่งซื้อเรือดำน้ำจีน Yuan Class S26T ด้วยงบกว่า 3.6 หมื่นล้านบาท 2) กรณีการไต่สวนคดีจัดซื้อเครื่องตรวจวัดถูระเบิด GT 200 โดยมีขอบในช่วงปี พ.ศ. 2551 – 2552 3) กรณีการค้ำมนุษย์โรฮิงญาในเดือน พ.ค. 58 ที่มีเจ้าหน้าที่พัวพัน และ 4) กรณีรัฐบาล คสช. กระชับความสัมพันธ์ไทย-จีน หวังถ่วงดุลอำนาจกับสหรัฐ

การวิเคราะห์ในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอยึดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีโรฮิงญาเป็นหลัก สำหรับกรณีการจัดซื้อเรือดำน้ำนั้น ฝ่ายความมั่นคงและประชาชนที่สนับสนุน เห็นว่าไทยจำเป็นต้องมีเรือดำน้ำเพื่อความมั่นคงทางทะเล และการรักษาผลประโยชน์ของประเทศ ในขณะที่ฝ่ายต่อต้านมีการวิพากษ์ต่าง ๆ นานา เช่น เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณของชาติโดยไม่จำเป็น ทะเลไทยตื่นเกินไปสำหรับเรือดำน้ำ และการจะจัดซื้อเรือดำน้ำจีนมีนัยยะทางการเมืองเพื่อกระชับสัมพันธ์ไมตรีไทย-จีน แต่ในขณะเดียวกันก็อาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐได้ (วาทกรรมข่าวที่มีความสอดคล้องกับบทพูด “...มันมีไว้เพื่อกังวลใจคู่แข่งต่างหากเล่า!!!” ของตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์ ได้แก่ พาดหัวข่าว “ซื้อเรือดำน้ำจีนทำให้อเมริกาไม่พอใจ” ของ VOICE TV เมื่อวันที่ 3 ก.ค.)

ประเด็นเรื่องเกมการเมืองจีน-สหรัฐ ที่ฝ่ายความมั่นคงหรือกลุ่มการเมืองขวาจัดแสดงความกังวลนี้มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาของการ์ตูนชิ้นที่ 59 ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ประเทศไทยพยายาม บอกปิด ผู้อพยพรอฮิงญา ปฏิเสธการจัดตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว หรือข้อเสนอที่สหรัฐขอใช้สนามบินอยู่ตะเภากฎเกิดเป็นฐานสำรวจโรฮิงญา ก็เนื่องด้วยหวังเกรงว่าสหรัฐจะใช้เป็นฐานสอดแนมจีนในทะเลจีนใต้ และอาจจะกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน

การ์ตูนนิสต์ได้ สะท้อนวาทกรรมการเมือง ที่ว่าด้วยเรื่อง ความมั่นคง ของกองทัพเรือไทย อันนำไปสู่ การบอกปิด และการผลักดันผู้อพยพรอฮิงญาออกจากแนวชายฝั่งไทย ในขณะเดียวกัน การที่การ์ตูนนิสต์สร้างภาพแทนของชาวโรฮิงญาในรูปของแรงงานทาสที่ขับเคลื่อนเรือดำน้ำด้วยการเดินเท้าและการพายเรือ เข้าข่ายการ ผลิตซ้ำวาทกรรมแฝงอคติ ด้วยการ ทำให้เป็นเรื่องตลก มีการเปรียบเทียบเปรยในลักษณะที่ว่าชาวโรฮิงญาเหมือนเป็นมือเป็นเท้า ไม่มีตัวตน อันเป็นการกดทับอัตลักษณ์ของชาวโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 63 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 14 ก.ค. 2558)

ภาพที่ 129 การ์ตูนชิ้นที่ 63 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 14 ก.ค. 2558

63.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

คดีภูเก็ตหวนสะท้อนถึงความตกต่ำด้านสิทธิมนุษยชนและระบบยุติธรรมที่ถูกครอบงำโดย

รัฐบาลทหาร

63.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “PHUKETWAN’ TRIAL BEGINS...” (การไต่สวนคดีภูเก็ตหวนเริ่มต้น...) บนหอบังคับการเรือดำน้ำ พลเอกประยุทธ์ยืนส่องกล้องทางไกล พูดว่า “เรามีสภาวะพร้อมสมบูรณ์ สำหรับการขาดความเห็นอกเห็นใจจากประชาชนไทย เตรียมดำน้ำได้!!!” นายพลปลาฉลามที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ทำท่าตะเบ๊ะ พูดว่า “รับทราบ กัปตัน” ข้างหน้าหอบังคับการ มีบรรณาธิการข่าวภูเก็ตหวน 2 คน ได้แก่ นายอลัน มอริสัน และนางสาวชุตินา สีดาเสถียร ถูกจับมัดอยู่ ทางฝั่งซ้ายมีเรือมนุษย์โรฮิงญาถูกมัดเชือกติดกับเรือดำน้ำ บนเรือมีคำว่า ‘ทัวร์พิเศษดำน้ำสนอร์เกิลจากกองทัพเรือไทย’ ส่วนทางฝั่งขวามีเทพียุติธรรมถูกมัดเชือกเช่นกัน นางถามว่า “เอ่อ... ไปไหน?”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลในการสร้างภาพแทนตัวแสดง เช่น ตัวการ์ตูน ‘พลเอกประยุทธ์’ เป็นภาพแทนของรัฐบาล คสช. ตัวการ์ตูน ‘2 บก.ภูเก็ตหวน’ นายอลัน และนางสาวชุตินา มีการตั้ง

จุดเด่นทางกายภาพมาสร้างภาพแทน เช่น นายอลันเป็นฝรั่งผิวขาว ใส่แว่น ตัวสูง ผมหงอก และนางสาวชุติมาเป็นผู้หญิงไทยใส่แว่น ตัวเล็ก ผิวคล้ำ ตัวการ์ตูน ‘ชาวโรฮิงญา’ มีการถ่ายทอดอัตลักษณ์เช่น ผมหยิก ผิวคล้ำ บางคนสวมหมวกกะปิเยาะห์หรือผ้าโพกหัวแบบชาวเล กำกับภาพด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ และรูปสัญลักษณ์ ‘เรือไม้’ มีการใช้รหัสวัตถุ สร้างตัวการ์ตูน ‘นายพลปลาฉลาม’ ปลาฉลามเป็นสัญลักษณ์ของเจ้าทะเล เป็นภาพแทนของกองทัพเรือไทย หรือ ‘เรือดำน้ำ’ ที่สื่อถึงถึงความมั่นคงทางทะเล และมีการใช้รหัสวัฒนธรรม ด้วยการสร้างตัวการ์ตูน ‘เทพียุติธรรม’ ที่เป็นสัญลักษณ์สากลของความยุติธรรม มีคำกำกับว่า ‘THAI JUSTICE’ จึงสื่อถึงถึงระบบยุติธรรมของไทย การ์ตูนนิสต์ใช้มุกต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง ได้แก่ **อติพจน์ (Hyperbole) ความคิดเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment) และ ตลกเจ็บตัว (Slapstick)** โดยมีการสร้างพื้นที่หลอมรวม ผนวก 2 เหตุการณ์ที่มีกองทัพเรือไทยเป็นคู่กรณีเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) การไต่สวนคดีภูเก็ตหวาน และ 2) แผนการจัดซื้อเรือดำน้ำจากจีน การนำ 2 นักข่าวภูเก็ตหวานและชาวโรฮิงญามาจับมัดไว้บนเรือดำน้ำเพื่อรอรับการทรมาน เป็นการเสียดสีกองทัพเรือที่เป็นห่วงเรื่องความมั่นคงและภาพลักษณ์องค์กรมากเสียจนละเลยเรื่องความถูกต้อง การที่เทพียุติธรรมถูกจับมัดไว้และนางถามว่า “ไปไหน” เป็นการวิพากษ์ว่าระบบยุติธรรมไทยถูกครอบงำโดยรัฐและกองทัพ เป็นความยุติธรรมที่มีขอบเขตการที่ตัวการ์ตูนพลเอกประยุทธ์พูดอย่างโจ่งแจ้งว่า “...ขาดความเห็นอกเห็นใจจากชาวไทย” บวกกับเรือดำน้ำที่พร้อมจะดำดิ่ง สื่อถึงถึงสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนที่กำลังตกต่ำ

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

มนุษย์เรือ

นามธรรม:

ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม

63.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันทหาร

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมทางเลือก (สิทธิมนุษยชน)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้เสียดสีประเด็นข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความมั่นคงในขณะนั้น ได้แก่ 1) ศาลเริ่มไต่สวนคดี 2) บรรณาธิการข่าวภูเก็ตหวานในวันที่ 14 ก.ค. 2) แผนการจัดซื้อเรือดำน้ำจีน 3) ลำ มูลค่า 3.6 หมื่นล้านบาท และ 3) การผลักดันผู้อพยพโรฮิงญาออกจากชายฝั่งทะเลไทย โดยประเด็นที่ 1 และ 3 นี้มีความเชื่อมโยงกัน เนื่องจากในปี พ.ศ. 2556 เว็บไซต์ภูเก็ตหวานเคยเผยแพร่บทความรายงานการสืบสวนของสำนักข่าว Reuters ที่มีการพาดพิงว่า “กองทัพเรือมีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการค้ามนุษย์และมนุษย์เรือ” ผลที่ตามมาคือ บก.เว็บไซต์ภูเก็ตหวาน นายอลัน มอริสัน และ

นางสาวชุตติมา สีดาเสถียร ถูกกองทัพเรือไทยฟ้องข้อหาหมิ่นประมาท และมีความผิดฐานละเมิด พรบ. คอมพิวเตอร์ 2550 ซึ่งห้ามเผยแพร่เนื้อหาที่ถือว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ โทษสูงสุดคือจำคุก 7 ปี

การพิจารณาคดี 2 บก.ฎแก้คดีนี้ถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็นกระบวนการที่มีเงื่อนไข ขาดความบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยกองทัพเรือไทยได้ฟ้องร้องฎีกัดหวาน แต่มิได้มีการฟ้องข้อหาใดต่อสำนักข่าว Reuters ที่เป็นผู้ตีพิมพ์บทความต้นฉบับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายงานสืบสวนที่ทำให้ Reuters ได้รับรางวัลพูลิตเซอร์ ในหมวดการรายงานข่าวต่างประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2557

การที่ บก.ฎแก้คดีหวาน ซึ่งเป็นตัวแทนของสื่อมวลชนไทยที่ติดตามประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวโรฮิงญาอย่างต่อเนื่อง ได้ถูกกองทัพเรือไทยฟ้องร้องแบบเลือกปฏิบัติ นอกจากจะเป็นการคุกคามเสรีภาพสื่อแล้ว ยังเป็นการสะท้อนภาพของสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยที่ตกต่ำลง โดยเฉพาะหากพิจารณาในแง่ที่ว่า การรายงานข่าวของเว็บไซต์ฎีกัดหวานเป็นการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ บวกกับข้อเท็จจริงที่ว่ากรณีอื้อฉาวการค้ามนุษย์โรฮิงญาในภาคใต้ ในช่วงเดือน พ.ค. 58 มีการดำเนินคดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการค้ามนุษย์จำนวน 119 คน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปพัวพัน มีการออกหมายจับทหารและตำรวจด้วย

อ้างอิงจากบทความของ iLaw Freedom นางสาวชุตติมา กล่าวว่า

“เหตุที่อ้างอิงรายงานจากรอยเตอร์สก็เพราะต้องการให้คนไทยได้รับรู้ว่าสื่อต่างชาติเขามองปัญหาเรื่องโรฮิงญาในบ้านเราอย่างไร ไม่ได้มีเจตนาจะใส่ร้ายใคร ...เราไม่รู้ว่าตัวชีวิตในการนำเสนอข่าวสารคืออะไร แค่ไหนพูดได้ แค่ไหนพูดไม่ได้ สิ่งที่บอกได้ว่าสื่อควรพูดอะไรบ้างมีเพียงอย่างเดียวคือมาตรฐานสื่อ นั่นคือ การนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ และนำเสนอข่าวสารจากทุกมุมมอง ทุกกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เราจึงยืนยันที่จะทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับชาวโรฮิงญาต่อไป” (iLaw Freedom 23/07/58)

และอ้างอิงจากไทยพีบีเอส นายอลันให้สัมภาษณ์แก่สื่อทางเลือกของภาคใต้ เบนาร์นิวส์ ว่า

“รัฐบาลไทยยังมีโอกาสที่จะระงับเรื่องนี้ลงอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี แต่เวลาใกล้จะหมดลงแล้ว ถ้ารัฐบาลต้องการลดชื่อเสียงของรัฐบาล และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศ เพื่อมุ่งมั่นที่จะรักษาหน้าไว้ จะเป็นเรื่องที่น่าเศร้ามาก เราหวังว่าสามัญญ์สำนึกจะมีชัยในที่สุด” (ไทยพีบีเอส 09/07/58)

โดยสรุป การ์ตูนนิสต์ได้โต้ตอบว่า **กรรมการเมือง** ของฝ่ายความมั่นคงไทย โดยนำเสนอเรื่องราวของตัวแทนสื่อมวลชน และคนชายขอบ (ชาวโรฮิงญา) ที่ถูกกดทับโดยกองทัพไทย ซึ่งเป็นห่วงเรื่องความมั่นคงและภาพลักษณ์ขององค์กรมากเสียจนละเลยเรื่องความถูกต้องหรือปัญหาการ

ละเมิดสิทธิมนุษยชน ฉะนั้นถือว่าการ์ตูนนิสต์ได้นำเสนอวาทกรรมทางเลือก โดยการนำประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนมาถ่ายทอดในลักษณะเสียดสีผ่านผลงานการ์ตูน พร้อม ๆ กับสะท้อนปัญหาในเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหากระบวนการยุติธรรม และการลิดรอนเสรีภาพสื่อ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อสถานการณ์ปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา

การ์ตูนชิ้นที่ 64 โดย MoR จาก Bangkok Post (วันที่ 22 ก.ค. 2558)

ภาพที่ 130 การ์ตูนชิ้นที่ 64 ผลงานโดยหมอ (Bangkok Post) วันที่ 22 ก.ค. 2558

64.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

ไทยเผชิญปัญหาด้านสิทธิมนุษยชน จากกรณีชนกลุ่มน้อยโรฮิงญาและอุยกูร์

64.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “POOR SIAMESE CAT!!!” (แมวไทยผู้น่าสงสาร) แมวไทยที่นอนอยู่บนโต๊ะ ถูกแขวนคอไว้ด้วยกระดูกท่อนโต บนกระดูกด้านซ้ายมีคำกำกับภาพว่า ‘HUMAN RIGHTS’ (สิทธิมนุษยชน) และด้านขวามีคำกำกับภาพว่า ‘ROHINGYA’ (โรฮิงญา) และ ‘UIGHUR’ (อุยกูร์) ส่วนปลายของกระดูกด้านหนึ่งเหวี่ยงมาฟาดหัวแมวจนหัวหมุนเห็นดาว

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนประเทศไทยด้วยรูปสัญลักษณ์ ‘แมวสยาม’ มีการใช้รหัสวัตถุผสมกับรหัสวัฒนธรรมในการสร้างภาพแทนชาวโรฮิงญาและชาวยูยกูร์ โดยการใช้รูปสัญลักษณ์ ‘กระดุกแขวนคอ’ ซึ่งเป็นการอุปมาอุปไมยผ่านสำนวน “เนื้อไม่ได้กินหนังไม่ได้รองนั่ง เอากระดุกมาแขวนคอ” ที่หมายถึงคนที่เข้าไปช่วยเหลือเหตุการณ์บางอย่างโดยไม่ได้ผลประโยชน์ด้วย แต่กลับต้องมารับเคราะห์ในเหตุการณ์นั้น ๆ การ์ตูนนิสต์ใช้มุกต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง ได้แก่ การจูงใจให้คิด (Suggestion) ตลกเจ็บตัว (Slapstick) และการยึดตามตัวอักษร (Literalism) โดยการแปลงสำนวน “เนื้อไม่ได้กินหนังไม่ได้รองนั่ง เอากระดุกมาแขวนคอ” ให้ออกมาเป็นภาพการ์ตูนเพื่อสะท้อนเหตุการณ์ที่ไทยกำลังเผชิญปัญหาด้านสิทธิมนุษยชนจากกรณีชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่หลอมรวม โดยเชื่อมโยง 2 ประเด็นชนกลุ่มน้อย ได้แก่ 1) กรณีผู้อพยพโรฮิงญา และ 2) กรณีผู้ลี้ภัยยูยกูร์ ไว้ในเรื่องเดียวกัน

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปธรรม:

กระดุก

นามธรรม:

เคราะห์กรรม

64.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก:

รัฐไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา

พื้นที่กำเนิดวาทกรรม:

สถาบันการเมือง

ประเภทวาทกรรม:

วาทกรรมการเมือง (เกมการเมือง)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนประเด็นข่าวปัญหาสิทธิมนุษยชนในช่วงเดือน ก.ค. 2558 จากการค้นหาสัมพันธบท พบวาทกรรมข่าวที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการ์ตูน ได้แก่ ข่าว “รัฐป้อนเงินทำถูกคลุมหัวยูยกูร์เข้ม กรม.จ่อเชิญทุกฝ่ายแจง17ก.ค.” (คมชัดลึก 14/07/58) และอ้างอิงจากคำกล่าวของม.ล. ปนัดดา ดิศกุล รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า

“ปัญหาคือประเทศไทยอยู่ตรงกลาง เนื้อไม่ได้กิน หนังไม่ได้รองนั่ง แต่เอากระดุกมาแขวนคอ จีน ตูร์กี มีปัญหา แต่มาขัดแย้งในประเทศไทย ซึ่งไทยต้องทำตามกฎหมายและพันธสัญญาระหว่างประเทศ ฝ่ายไทย ต้องพิสูจน์ตามสัญญาชาติ จีนก็มองในแง่ความมั่นคง” (ข่าวสด 13/07/58)

และอ้างอิงจากบทความ “รัฐบาลบิกตูเมอหมัด ‘อุยกูร์’ ระวางจุดชนวนสงครามโลกมุสลิม” จาก ASTVผู้จัดการสุดสัปดาห์ เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

“เจอเข้าไปหลายหมัดติด ๆ ‘รัฐบาลบิกตู’ ถึงกับออกอาการต้องยื่นพินิจเชือก ไหนจะปัญหาภายในประเทศ ฝนแล้ง แผ่นดินไหว ยังมาเจอมรสุมรุมเร้าจากปัญหาระหว่างประเทศที่ยกกันมาเป็นขบวนไม่ให้หายใจหายใจคอกันเลย ตั้งแต่เรื่องตกมาตรฐานการบินไอซีโอเอโอปักธงแดง เจอใบเหลืองจากอียูข้อหาประมงเถื่อน พ่วงคำมนุษย์ชาวโรฮิงจา ล่าสุดคือกรณีส่งกลับผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ชาวมุสลิมอุยกูร์กลับไปยังจีน ... นับเป็นความกระอักกระอ่วนของไทย เข้าทำนอง “เนื้อไม่กินหนังไม่ได้รอนั่ง แต่เอากระดูกมาแขวนคอ” แท้ ๆ” (ASTVผู้จัดการสุดสัปดาห์ 18/07/58)

ทั้ง 2 ประเด็นนี้ ระหว่างผู้อพยพชาวโรฮิงญา และผู้อพยพชาวอุยกูร์ มีจุดร่วมที่คล้ายคลึงกัน คือ รัฐบาลมองทั้งคู่เป็นผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย ทั้งคู่เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในบ้านเกิดของตน ทั้งคู่นับถือศาสนาอิสลาม ทั้งคู่ใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่าน และทั้ง 2 กรณีมีประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สลับซับซ้อน นอกจากนี้กลุ่มการเมืองอนุรักษนิยมมีความเชื่อว่าทั้ง 2 กรณีนี้เกี่ยวข้องกับเกมการเมืองของสหรัฐที่ต้องการทำลายอำนาจของจีน โดยเชื่อว่าสหรัฐเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความปั่นป่วนทั้งหมด แต่ในทางกลับกัน ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าทางการไทยเองก็มีความบกพร่องในการดำเนินการแก้ไขปัญหาทั้ง 2 กรณีจนนำไปสู่ข้อครหา และการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาคมโลก

จึงสรุปได้ว่าการ์ตูนนิสต์**สะท้อนวาทกรรมการเมือง** ซึ่งทางการไทยและกลุ่มการเมืองอนุรักษนิยมมีมุมมองว่า ‘สิทธิมนุษยชน’ กลายเป็นเรื่องของ**เกมการเมืองระดับโลก** มันกลายเป็นเครื่องมือของมหาอำนาจตะวันตก โดยสหรัฐ อียู และองค์กรสิทธิมนุษยชน นำประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนมาใช้กดดันโจมตีประเทศไทยอย่างเป็นขบวนการ สอดคล้องกับวาทกรรมข่าวจากข่าว “รัฐบาลบิกตูเมอหมัด ‘อุยกูร์’” ของ ASTVผู้จัดการสุดสัปดาห์ ที่มีประโยคทิ้งท้ายว่า

“เวลานี้ไทยกลายเป็นสนามประลองศึกเจอเข้าไปแล้วหลายดอก อย่างนี้ต้องตั้งหลักให้มันอย่าเมอหมัด ไม่งั้นก็มีแต่ตกเป็นหมากเบี้ยในกระดาน เอาตัวไม่รอด พาประเทศชาติยุ่งวุ่นวายไม่หยุดหย่อน” (ASTVผู้จัดการสุดสัปดาห์ 18/07/58)

การ์ตูนโรฮิงญา (2559)

ภาพรวมเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2559

สถานการณ์ของชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา หลังจากพรรคเอ็นแอลดี (พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย) ที่มีนางออง ซาน ซูจี เป็นแกนนำ ชนะการเลือกตั้งในเดือน พ.ย. 58 และครองเสียงข้างมากในสภาจนสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวเพื่อบริหารประเทศได้ ถือเป็นสัญญาณที่ดีของการสร้างความปรองดองในชาติ โดยนางซูจีให้คำมั่นสัญญาว่า “กระบวนการสร้างสันติภาพของประเทศจะเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรกของรัฐบาลใหม่ที่จะเข้าทำหน้าที่ในปีนี้” รัฐบาลเมียนมามีการเจรจาสันติภาพกับชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ แต่ทว่าสถานการณ์ของชาวโรฮิงญาในเมียนมาก็ยังตึงตัน พวกเขา ยังคงถูกจำกัดสิทธิหลายประการ และถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง รัฐบาลพรรคเอ็นแอลดียังไม่มีนโยบายที่จะแก้ไขปัญหาของชาวโรฮิงญาแต่อย่างใด สัญญาณลบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การที่นางซูจีขอให้นานาชาติเล็งใช้คำว่า ‘โรฮิงญา’ ในการกล่าวถึงชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ โดยให้เหตุผลว่าการใช้คำดังกล่าวจะยิ่งทำให้สถานการณ์ซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งนักวิเคราะห์ชี้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลพรรคเอ็นแอลดีถูกเครือข่ายชาวพุทธชาตินิยมกดดันอย่างหนัก หรือแม้แต่การประชุมปางโหลงแห่งศตวรรษที่ 21 ในวันที่ 31 ส.ค. ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ 18 กลุ่มมาเข้าร่วมประชุม แต่ชาวโรฮิงญาก็ยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกละเลย ไม่มีสิทธิมีเสียงใด ๆ ในการเจรจาสันติภาพครั้งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับสถานการณ์ของผู้อพยพชาวโรฮิงญาในประเทศไทยนั้น ยังคงมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ในวันที่ 23 พ.ค. เกิดเหตุการณ์ผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาหลบหนีออกจากสถานกักกันคนต่างด้าวของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง จ.พังงา ตำรวจไทยได้วิสามัญฆาตกรรมชายชาวโรฮิงญา 1 ราย ซึ่งหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชนในไทยได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยดำเนินการสอบสวนเหตุการณ์ครั้งนี้ และอีกเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ การเดินทางเยือนไทยของนางซูจีในวันที่ 23-25 มิ.ย. นอกจากจะมีการตั้งข้อแม้ห้ามสื่อมวลชนถามคำถามนางซูจีแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจไทยยังได้สั่งห้ามไม่ให้กลุ่มเครือข่ายสิทธิผู้ลี้ภัยและคนไร้ชาติ และชมรมโรฮิงญาแห่งประเทศไทย แกลงข่าวเกี่ยวกับข้อเรียกร้องของตนที่มีต่อนางซูจี เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อชาวโรฮิงญาอีกด้วย

การ์ตูนชิ้นที่ 65 โดย Stephff จาก The Nation (วันที่ 24 มิ.ย. 2559)

ภาพที่ 131 การ์ตูนชิ้นที่ 65 ผลงานโดย Stephff (The Nation) วันที่ 24 มิ.ย. 2559

65.1 กรอบเนื้อหา (Framing)

“สิทธิมนุษยชน”

ชาวโรฮิงญาถูกกดขี่ทั้งจากรัฐบาลเมียนมาและไทย

65.2 การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ (Semiotics)

การเข้ารหัส:

ในภาพการ์ตูน “THAI-MYANMAR ANTI-ROHINGYA TANGO” (ไทย-เมียนมาจับคู่เต้นแทงโก้สามัคคีต่อต้านโรฮิงญา) พลเอกประยุทธ์จับคู่เต้นแทงโก้กับนางออง ซาน ซูจี อยู่บนตัวของชาวโรฮิงญาและสื่อต่างชาติที่นอนราบอยู่กับพื้น นางซูจีพูดว่า “ไม่มีชาวโรฮิงญา...” และพลเอกประยุทธ์พูดว่า “ไม่มีการสัมภาษณ์นักเคลื่อนไหวชาวโรฮิงญา”

การถอดรหัส:

การ์ตูนชิ้นนี้ใช้รหัสบุคคลและรหัสวัตถุในการสร้างภาพแทนตัวแสดง ตัวการ์ตูน ‘นางซูจี’ มีการใช้จุดเด่นบนใบหน้า เช่น โทนแก้มสูง และก๊ีบติดมวยผมช่อดอกไม้ ตัวการ์ตูน ‘พลเอกประยุทธ์’ มีการใช้จุดเด่นอย่างเช่น หน้าตา ทรงผมแสกข้าง และชุดราชนปะแตน ตัวการ์ตูน ‘ชาวโรฮิงญา’ มีการใช้จุดเด่นอย่างเช่น สีผิวคล้ำเข้ม และเสื้อผ้าชาวเลที่มีรอยปะชอมช่อ กำกับภาพด้วยคำว่า ‘ROHINGYA’ ขณะที่ตัวการ์ตูน ‘สื่อต่างชาติ’ มีการใช้อัตลักษณ์ของชาวตะวันตก เช่น ผิวขาว จมูกโด่ง และกำกับด้วยรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ไมโครโฟนที่ใช้ในการสัมภาษณ์ หรือคำกำกับภาพ เช่น

‘FCCT’ (สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ) และ ‘FOREIGN CORRESPONDENTS IN THAILAND’ (ผู้สื่อข่าวต่างชาติในประเทศไทย) การ์ตูนนิสต์ใช้มุกต่าง ๆ ในการเล่าเรื่อง ได้แก่ **การยึดตามตัวอักษร (Literalism)** **ความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious comment)** และ **ตลกเจ็บตัว (Slapstick)** โดยมีการวาดภาพให้นางซูจีจับคู่เต้นกับพลเอกประยุทธ์เพื่อล้อกับสำนวน “It takes two to tango” (ตบมือข้างเดียวไม่ดัง) เพื่อสื่อถึงถึงการที่ทางการเมียนมาและไทยพร้อมใจกันปิดกั้นชาวโรฮิงญาไม่ให้มีสิทธิมีเสียง และเน้นย้ำถึง ‘การกดทับ’ ด้วยมุกตลกเจ็บตัว โดยให้ชาวโรฮิงญาและสื่ออกที่จะมาทำข่าวถูกคู่เต้นเหยียบย่ำอยู่ สำนทับด้วยคำพูดอันโจ่งแจ้งจากปากของผู้นำทั้ง 2 ประเทศ การ์ตูนนิสต์สร้างพื้นที่หลอมรวม ด้วยการผนวก 2 ประเด็นข่าวเข้าด้วยกัน คือ 1) นางซูจีขอให้นานาชาติเล็งใช้คำว่า ‘โรฮิงญา’ และ 2) ทางการไทยระงับการแถลงข่าวโรฮิงญาที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ในระหว่างการมาเยือนไทยของนางซูจี

ภาพแทนโรฮิงญา:

รูปรธรรม: ชาวโรฮิงญา
นามธรรม: ผู้ที่ถูกกดทับไว้

65.3 วาทกรรม (Discourse)

ตัวแสดง / คู่ขัดแย้งหลัก: รัฐเมียนมา+ไทย-กับ-ชาวโรฮิงญา
พื้นที่กำเนิดวาทกรรม: สถาบันการเมือง
ประเภทวาทกรรม: วาทกรรมแฝงอคติ (ชาติพันธุ์)

บทวิเคราะห์:

การ์ตูนชิ้นนี้สะท้อนประเด็นข่าวการเดินทางเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการของนางอองซาน ซูจี ที่ปรึกษาแห่งรัฐเมียนมา ระหว่างวันที่ 23-25 มิ.ย. ซึ่งในระหว่างนั้นได้มีเหตุการณ์เกี่ยวเนื่องเกิดขึ้น 2 เหตุการณ์ คือ 1) การคุมเข้มสื่อมวลชน นางซูจีงดให้สัมภาษณ์หรือตอบคำถามสื่อ 2) เจ้าหน้าที่ตำรวจบุกงานแถลงข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาผู้อพยพย้ายถิ่นชาวโรฮิงญาจากเมียนมา ต่อ นางออง ซาน ซูจี ที่สมาคมผู้สื่อข่าวต่างประเทศ ในวันที่ 23 มิ.ย.

พาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ The Nation ฉบับวันที่ 23 มิ.ย. กล่าวว่า “*Suu Kyi faces tough Rohingya challenge*” (ซูจีเผชิญความท้าทายจากกรณีโรฮิงญา) นางซูจีมาเยือนไทยในฐานะแขกของรัฐบาลตามคำเชิญของพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แต่เนื้อหาหลักในการหารือคือความร่วมมือด้านแรงงาน และความร่วมมือด้านการพัฒนาและความเชื่อมโยง แต่ไม่มีการหารือประเด็นเกี่ยวกับโรฮิงญา อ้างอิงจากข่าว “*นายกฯเผย'ซูจี'เยือนไทย ไม่คุยปัญหาโรฮิงญา*” (กรุงเทพธุรกิจ 31/05/59) พล.อ.ประยุทธ์กล่าวว่า “จะไม่พูดคุยเรื่องโรฮิงญา เพราะเป็นปัญหาภายในประเทศ

เมียนมา ซึ่งไทยจะไม่ไปแทรกแซงตามหลักการของอาเซียนที่จะไม่ยุ่งกิจการภายในซึ่งกันและกัน ส่วนประเด็นสิทธิมนุษยชนโลกก็ไปพูดในอีกเวทีหนึ่ง”

ในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถค้นหาเหตุการณ์ข่าวที่เกี่ยวข้องกับคำพูดของตัวการ์ตูนที่ว่า “ไม่มีชาวโรฮิงญา” อย่างเช่น พาดหัวข่าว “ซูจี ย้ำไม่ใช่คำ ‘โรฮิงญา’ เรียกชนกลุ่มน้อยมุสลิม” จากเว็บไซต์ NOW26 เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

“นางซูจียังคงย้ำถึงจุดยืนในการเลี่ยงการใช้คำว่าโรฮิงญา เพื่ออ้างถึงชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมในรัฐยะไข่ โดยให้เหตุผลว่าการใช้คำดังกล่าวจะยิ่งทำให้สถานการณ์ซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ชาวมุสลิม 1.1 ล้านคน ที่ระบุว่าตนเองเป็นชาวโรฮิงญาและมีชีวิตอยู่ในสภาพที่เหมือนถูกแบ่งแยก ถูกชาวพุทธในเมียนมาจำนวนมากมองว่าเป็นผู้อพยพผิดกฎหมายจากบังกลาเทศ”(NOW26 21/06/59)

การระงับการแถลงข้อเสนอแนะทางออกปัญหาผู้อพยพโรฮิงญา ทำให้กลุ่มชาวโรฮิงญาในประเทศไทย ต้องสื่อสารด้วยการเผยแพร่จดหมายเปิดผนึกถึงนางซูจีแทน ข้อเรียกร้องหลัก ๆ ประกอบไปด้วย 1) การให้รัฐบาลเมียนมาทบทวน พรบ. ว่าด้วยพลเมือง เพื่อเป็นการยุติการไร้รัฐของชาวโรฮิงญา ซึ่งชาวโรฮิงญาเคยได้รับสัญชาติก่อนที่จะมี พ.ร.บ. ฉบับนี้ และ 2) ให้เมียนมาอนุญาตให้หน่วยงานระหว่างประเทศเข้าถึง และดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาวโรฮิงญาและอื่น ๆ เป็นต้น เนื้อหาส่วนหนึ่งในจดหมาย โดยนายฮะยี อิสมาอิล เลขาธิการกลุ่มโรฮิงญาฯ กล่าวว่า

“แต่จากข่าวล่าสุดที่เราได้รับ เรารู้สึกเสียใจและทนไม่ได้เนื่องจากที่ปรึกษาแห่งรัฐได้ใช้ชื่อเสียงและอิทธิพลร้องขอให้องค์การสหประชาชาติและประชาคมระหว่างประเทศ เลิกใช้คำว่า ‘โรฮิงญา’ (ในลักษณะเดียวกับอดีตประธานาธิบดีเต็งเส่ง) เราจึงร้องขอให้ท่านยอมรับสิทธิและยอมรับประชาชนของเรา ว่าเป็นเหมือนประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ในพม่าและให้สิทธิที่เท่าเทียมกับเรา เช่นเดียวกับพลเมืองคนอื่น ๆ” (ไทยทริบูน 23/06/59)

การที่นางซูจี บอกปิด ให้เลี่ยงการใช้คำว่าโรฮิงญา ด้วยการแจกแจงเหตุผลว่าเป็นประเด็นที่อ่อนไหว หรือการที่ทางการไทยปิดกั้นพื้นที่สื่อของตัวแทนชาวโรฮิงญา ทำให้อัตลักษณ์ชาวโรฮิงญา และปัญหาที่เกี่ยวข้องถูกกดทับไว้ อ้างอิงจากข่าว “ซูจีเยือนไทยครั้งนี้ ห้ามสื่อถามตอบ” จากเว็บไซต์ VOICE TV เนื้อหาส่วนหนึ่งระบุว่า

“ที่ผ่านมา นางซูจีถูกวิพากษ์วิจารณ์เสมอว่า เธอมักกีดกันไม่ให้สื่อปฏิบัติหน้าที่ในการรายงานข่าว และรัฐบาลเมียนมาชุดใหม่ก็มักจำกัดให้สื่อเข้าถึงรัฐบาลได้ยากมาก จนไม่มีความโปร่งใส อีกทั้งยังเป็นการป้องกันตัวเองจากการถูกทวงถามเรื่องการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการ

กดขี่ชาวโรฮิงญา ที่รัฐบาลของนางซูจีก็ปฏิเสธที่จะเรียกชาวโรฮิงญา ว่า ‘โรฮิงญา’ แต่ยังใช้คำว่า ‘เบงกาลี’” (VOICE TV 23/06/59)

โดยสรุป การ์ตูนนิสต์ได้เสียดสีวาทกรรมแฝงอคติของผู้นำรัฐเมียนมา นางซูจี ที่ขอให้นานาชาติเลี้ยงข้าวโรฮิงญา และการบอกรับของผู้นำรัฐไทย พล.อ.ประยุทธ์ ที่กล่าวว่าจะไม่พูดคุยปัญหาโรฮิงญากับนางซูจี เป็นการสะท้อนภาพการกดขี่กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญาออกมาเป็นภาพการ์ตูน

ประวัติ และเกร็ดความรู้ ของการ์ตูนการเมืองอาเซียน

จอห์น เลนท (John Lent 2014) กล่าวว่า การเติบโตอย่างจำกัดของผลงานการ์ตูนช่อง (Comic Strips) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นผลมาจากสภาพเศรษฐกิจ แรงกดดันจากรัฐบาลและสังคม และความตกต่ำของสื่อหนังสือพิมพ์นับตั้งแต่มีการปรากฏของสื่ออินเทอร์เน็ต เราสามารถพบการ์ตูนช่องจำนวนมากในหนังสือพิมพ์ของประเทศฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ในขณะที่หนังสือพิมพ์ในประเทศกัมพูชาและเวียดนามมีจำนวนการ์ตูนช่องจำนวนน้อย สำหรับรูปแบบของการ์ตูนการเมืองนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบของรัฐบาลที่ครองอำนาจ การ์ตูนนิสต์ของหลาย ๆ ประเทศในอาเซียนถูกจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก โดยทางการมักจะคุมเข้มการ์ตูนการเมืองที่มีการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ทำให้การ์ตูนนิสต์บางส่วนต้องหันไปถ่ายทอดปัญหาสังคมแทน หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องสร้างความหมายแฝงเพื่อถ่ายทอดสารทางการเมือง การ์ตูนนิสต์จากประเทศไทยดูเหมือนจะกล้าแสดงออกมากที่สุด ในทางกลับกัน แม้แต่การ์ตูนนิสต์ในประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งมีเสรีภาพสื่อสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของอาเซียน บางครั้งก็ยังคงเผชิญกับการเซ็นเซอร์ตัวเองของสื่อ อันเป็นผลพวงมาจากการเมืองแบบคณาธิปไตย ในบางกรณี การ์ตูนนิสต์ต้องอพยพออกนอกประเทศเพื่อลี้ภัยการเมือง เช่น การ์ตูนนิสต์ชาวเมียนมาบางคนที่ปักหลักทำงานในประเทศไทย หรือการ์ตูนนิสต์บางคนก็ย้ายไปทำงานในประเทศที่ให้ค่าตอบแทนดีกว่า ดังเช่นการ์ตูนนิสต์ชาวฟิลิปปินส์ย้ายไปทำงานที่ประเทศสิงคโปร์

ประเทศอินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซียถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีธรรมเนียมภาพล้อเลียนมายาวนาน ดังจะเห็นได้จากหุ่นหนังว้าย (Wayang) ที่มุ่งเน้นการเสียดสีล้อเลียนและสอดแทรกคติสอนใจ โดยการแสดงออกของว้ายผ่านรูปแบบการแสดงหนังตะลุง ภาพวาด และจารึกใบลาน เป็นกลวิธีหนึ่งในการถ่ายทอดประเด็นทางสังคมหรือแม้แต่เสียดสีชนชั้นสูงมานานนับศตวรรษ เนื่องจากว้ายที่เป็นตัวตลกนั้นมักจะระบายความอัดอั้นตันใจออกมาเป็นมุกตลกให้เจ้าขุนมูลนายฟัง มันจึงเป็นช่องทางระบายอารมณ์ของสังคม โดยการ์ตูนนิสต์ชื่อ จีเอ็ม ซูดาร์ตา (G.M. Sudarta) กล่าวว่า ว้ายมีลักษณะเด่น 4 ประการที่สอดคล้องกับการ์ตูนการเมือง ได้แก่ “คติพจน์” (Semar) “การแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา” (Petruk) “การเสียดสีล้อเลียน” (Gareng) และ “ความเขลา” (Bagong) การ์ตูนนิสต์บางรายได้นำสไตล์หรือปรัชญาของว้ายมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานของตน อาทิ จอห์นนี่ ฮิตา

จาด (Johnny Hidajat) ที่ตั้งใจให้ตัวการ์ตูน “จอน โดมิโน” (Djon Domino) มีนิสัยปากกล้า เหมือนกับว้ายัง

การ์ตูนช่องเริ่มปรากฏโฉมบนหนังสือพิมพ์อินโดนีเซียครั้งแรกในคริสต์ทศวรรษ 1930 โดยการ์ตูนเรื่องแรก ๆ ที่ถูกตีพิมพ์ ได้แก่ “ฟลิปปี ฟลิงค์” (Flippie Flink) ในหนังสือพิมพ์ภาษาดัตช์ชื่อ เดอ ซาวา โบดี (De Java Bode) เมื่อปี ค.ศ. 1938 เนื้อหาของมันสะท้อนถึงผลประโยชน์ของพลเมือง ในอาณานิคมดัตช์ ขณะที่ผลงานการ์ตูนโดยการ์ตูนนิสต์ท้องถิ่นเรื่องแรก ๆ ได้แก่ “พุท ออน” (Put On) ซึ่ง โก หวังกี (Kho Wang Gie) ได้เริ่มวาดให้กับหนังสือพิมพ์ภาษาจีน ซินโป (Sin Po) ในปี ค.ศ. 1931

ยุคทองของการ์ตูนการเมืองอินโดนีเซียอยู่ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 แม้ว่ารัฐบาลซูการ์โน (Sukarno) ที่มีระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบชี้นำจะมีการคุมเข้มสื่ออย่างหนัก มีการออกข้อบังคับให้สำนักพิมพ์ต้องขออนุญาตตำรวจจากการตีพิมพ์การ์ตูน การ์ตูนนิสต์ที่วิจารณ์การเมืองอย่างเข้มข้น เช่น ซิบารานี (Sibarani) ที่เขียนให้กับหนังสือพิมพ์เสรีนิยมชื่อ บินตัง ติมูร์ (Bintang Timur) ถูกระงับสิทธิในการวาดการ์ตูนนานกว่า 30 ปี แต่ภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดพัฒนาการในแวดวงการ์ตูนขึ้นมาอย่างน่าทึ่ง โดยการ์ตูนนิสต์ได้มีการแสดงออกอย่างแยบคาย ถ่ายทอดนัยยะแฝงในการวิจารณ์การเมืองแบบทางอ้อม นอกจากนี้หนังสือการ์ตูนบางเรื่องยังได้มีการสอดแทรกความเชื่อหรืออุดมการณ์ไว้ในเนื้อหาในยุคนี้การ์ตูนนิสต์ชื่อดังหลายคนได้สร้างชื่อประดับวงการการ์ตูนการเมืองอินโดนีเซีย อาทิ จีเอ็ม ซูดาร์ตา จอห์นนี่ ฮิดาจาต และ ตะวี โคเอนโดโร (Dwi Koendoro) ซึ่งซูดาร์ตาได้กล่าวถึงวงการการ์ตูนล้อการเมืองอินโดนีเซียไว้ว่า

“ในช่วงต้นยุค 1960 ที่ผมเริ่มต้นอาชีพนี้ มันยากมากที่จะวิพากษ์วิจารณ์ผ่านการ์ตูน แต่หลังจากช่วงกลางยุค 1960 ที่การ์ตูนล้อการเมืองเฟื่องฟูขึ้น มีการ์ตูนนิสต์หลายคนถ่ายทอดเนื้อหาแบบตรงไปตรงมา เจียบแหลม และเข้มข้น ไม่เหมือนกับสมัยนี้ (คริสต์ทศวรรษ 1990) ที่การ์ตูนนิสต์ถ่ายทอดเนื้อหาแบบสุภาพ นุ่มนวล และวิจารณ์แบบอ้อม ๆ”

การ์ตูนเรื่อง “อูม พะสิคม” (Oom Pasikom) ผลงานโดย จีเอ็ม ซูดาร์ตา เริ่มตีพิมพ์บนหนังสือพิมพ์ คอมพาส (Kompas) ในปี ค.ศ. 1967 โดยซูดาร์ตาตั้งใจทำประเด็นการเมืองตึงเครียดให้กลายเป็นเรื่องขำขัน เขานำสถานการณ์บ้านเมืองมาถ่ายทอดผ่านการ์ตูนเพื่อกระตุ้นให้เกิดการ

อภิปรายถกเถียง ชูตาร์ตา กล่าวว่า “ผลงานของเราต้องสร้างรอยยิ้ม ไม่เช่นนั้นเราอาจติดคุกได้” โดยเขาตั้งใจให้ผู้ที่ถูกวิจารณ์สามารถยิ้มได้ และทำให้ผู้อ่านมีรอยยิ้มจากการปลดปล่อยความตึงเครียด นอกจากนี้ตัวเขาเองยึดถือนโยบายของหนังสือพิมพ์คอมพาสที่เขาร่วมงานด้วยอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสถานะของต้นสังกัด อูม พะสิคมเป็นตัวการ์ตูนอินโดนีเซียตัวแรกที่ถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 1992

ภาพที่ 132 การ์ตูน ‘Oom Pasikom’ ผลงานโดย G.M. Sudarta

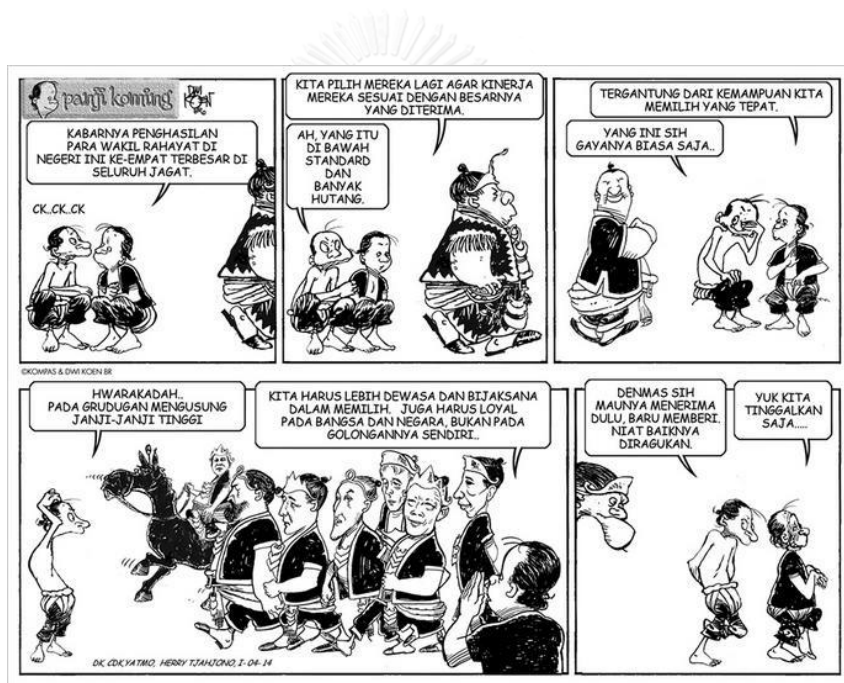
การ์ตูนเรื่อง “จอห์น โดมิโน” (John Domino) ผลงานของจอห์นนี่ ฮิดาจาต เริ่มตีพิมพ์บนหนังสือพิมพ์อนุรักษ์นิยมชื่อ โปส โกตา (Pos Kota) ในปี ค.ศ. 1970 จุดเด่นของจอห์น โดมิโน อยู่ที่การนำบุคลิกลักษณะของว้ายังมาดัดแปลงไว้ในตัวละคร ทั้งในแง่หน้าตา (จมูกยาว) และนิสัย (ปากกล้า) มันเป็นตัวการ์ตูนที่ชอบเปิดโปงผู้มีอำนาจ

ภาพที่ 133 การ์ตูน ‘John Domino’ ผลงานโดย Johnny Hidajat

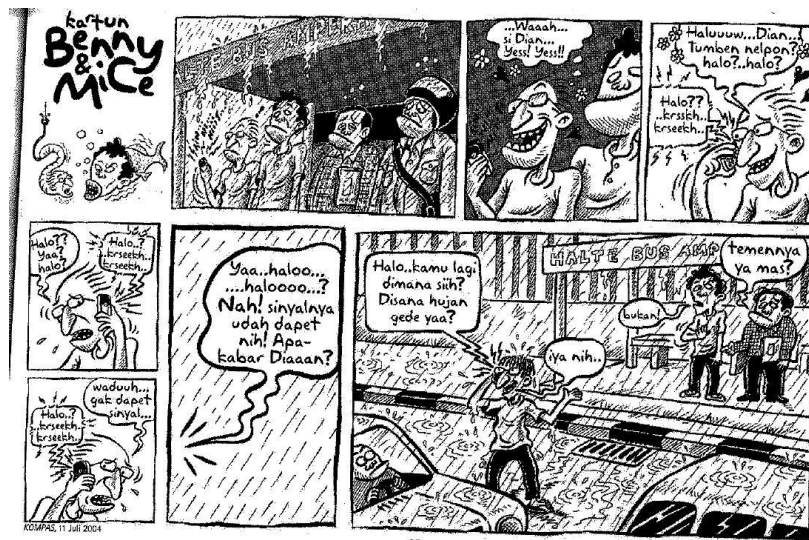
การ์ตูนเรื่อง “ปันหยี โกมิง” (Panji Koming) ผลงานโดยตะวิ โคะเอนโดโร เริ่มตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์คอมพาส เมื่อปี ค.ศ. 1976 มันเป็นการ์ตูนที่ถ่ายทอดประเด็นทางสังคมและการเมือง แต่บางครั้งผลงานของเขาก็ไม่ผ่านการพิจารณาของบรรณาธิการที่เลือกเซ็นเซอร์ตัวเองเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของหนังสือพิมพ์ โดยโคเอนโดโร กล่าวว่า

“ภายใต้ระบอบซูฮาร์โต ประเด็นต้องห้ามที่ถูกเฟ่งเล้งเป็นพิเศษ ได้แก่ การผูกขาดธุรกิจใหญ่โดยบุตรชายของประธานาธิบดี การเลือกตั้ง ธุรกิจแก๊งกำไรที่ดิน และความขัดแย้งของคนในรัฐบาล”

ภาพที่ 134 การ์ตูน ‘Panji Koming’ ผลงานโดย Dwi Koendoro

หนึ่งในผลงานการ์ตูนร่วมสมัยของอินโดนีเซียที่โด่งดัง ได้แก่ “เบนนี่ กับ ไมซ์” (Benny & Mice) ผลงานของสองสหาย เบนนี่ รัชมาดี (Benny Rachmadi) และ มูฮัมหมัด มิสรัต (Muhammad Misrad) ที่เริ่มตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์คอมพาส เมื่อปี ค.ศ. 2008 การ์ตูนเสียดสีสังคมและการเมือง เรื่องนี้สะท้อนภาพคนธรรมดาในเมืองจาการ์ตา พวกเขาคือผู้คนวัย 30-40 ปีที่ชอบทำตามอำเภอใจ และแหกกฎเกณฑ์ของสังคม ตัวละครเหล่านี้เป็นตัวแทนของการแสดงความเป็นขบถต่อรัฐบาลและชนชั้นสูงที่สร้างผลกระทบแก่เมืองจาการ์ตาไว้มากมายมหาศาล

ภาพที่ 135 การ์ตูน 'Benny & Mice'

ผลงานโดย Benny Rachmadi และ Muhammad Misrad

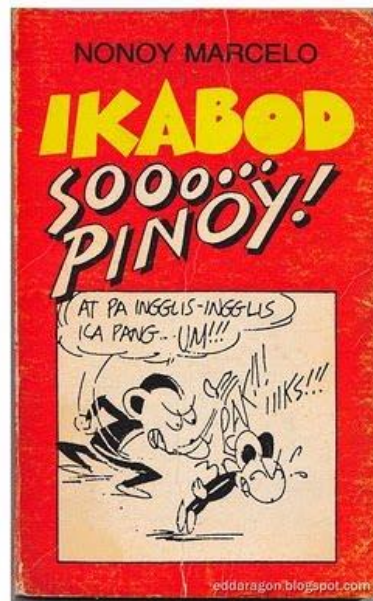
อินโดนีเซียแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในอาเซียนตรงที่มีสมาคมการ์ตูนนิสต์จำนวนมาก สมาคมที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ ปาการ์ตี (PAKARTI) หรือ สมาคมนักวาดการ์ตูนอินโดนีเซีย ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1989 เพื่อรวบรวมกลุ่มการ์ตูนนิสต์ให้เป็นปึกแผ่น ซึ่งทางสมาคมมีการจัดนิทรรศการและ กิจกรรมรณรงค์อย่างสม่ำเสมอ ในภาพรวมแล้ววงการการ์ตูนการเมืองอินโดนีเซียยังประสบปัญหา เรื่องการควบคุมสื่อจากภาครัฐ และวัฒนธรรมการเซ็นเซอร์ตัวเองของสื่อหนังสือพิมพ์และนิตยสาร และปัญหาอื่น ๆ เช่น ค่าแรงต่ำ และมีพื้นที่ในการแสดงออกผลงานอย่างจำกัด

ประเทศฟิลิปปินส์

ถึงแม้ว่าฟิลิปปินส์จะเป็นประเทศที่มีอันดับเสรีภาพสื่อสูงสุดในอาเซียน (อันดับที่ 86 จาก 199 ประเทศทั่วโลก ในปี พ.ศ. 2558) และวงการการ์ตูนคึกคักเฟื่องฟู แต่ในยุคหนึ่ง ภายใต้ระบอบ การปกครองของมาร์กอส (Ferdinand Marcos) การ์ตูนนิสต์ชาวฟิลิปปินส์ก็ต้องเผชิญกับเงื่อนไขการ จำกัดเสรีภาพในการแสดงออก หลังจากที่ได้มีการประกาศกฎอัยการศึกในปี ค.ศ. 1972 ทางทางได้สั่ง ปิดสื่อไปหลายสำนัก มีการวางแนวนโยบายเพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของรัฐบาลและประธานาธิบดี มีการกำชับให้สื่อมุ่งเน้นการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านบวกของประเทศฟิลิปปินส์ และหลีกเลี่ยงการ

นำเสนอเนื้อหาด้านลบ เช่น ความยากจน และความไม่สงบในสังคม นอกจากนี้ระบอบมาร์กอสยังได้ใช้การ์ตูนเป็นสื่อในการโฆษณาชวนเชื่อหรือส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1977 มีการตีพิมพ์หนังสือการ์ตูนชื่อ “ซูเปอร์เอ็ด” (Superaide) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนกวาดถนนในเมืองหลวงผู้ต่อสู้กับเหล่าชายะบนท้องถนน หรือในช่วงเลือกตั้งปี ค.ศ. 1986 นายมาร์กอสได้ตีพิมพ์หนังสือการ์ตูนที่บอกเล่าผลงานของรัฐบาลและวีรกรรมของเขาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

การ์ตูนนิสต์ฟิลิปปินส์คนหนึ่งที่น่าสนใจในยุคการปกครองของมาร์กอส ได้แก่ โนนอย มาร์เซโล (Nonoy Marcelo) ผลงานสร้างชื่อของเขา “ทิสอย” (Tisoy) เริ่มตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มะนิลา ไทมส์ (Manila Times) การเขียนการ์ตูนการเมืองทำให้มาร์เซโลถูกรัฐบาลมาร์กอสขึ้นบัญชีดำ ตัวเขาย้ายไปอยู่ต่างประเทศในปี ค.ศ. 1969 และส่งผลงานมาลงนิตยสารในฟิลิปปินส์ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1977 บรรณาธิการของเขาแจ้งว่าเขาสามารถกลับมาเขียนการ์ตูนที่กรุงมะนิลาได้อย่างปลอดภัยถ้าเขาตอบรับทำงานให้กับองค์กรสื่อของภาครัฐ ชื่อ เอ็นเอ็มพีซี (NMPC) หรือศูนย์ผลิตสื่อแห่งชาติ โดยมาร์เซโล กล่าวว่า *"ภายใต้ร่มเงาของเอ็นเอ็มพีซี ทำให้การ์ตูนของผมไม่ถูกเซ็นเซอร์ ผมใส่เนื้อหาการเมืองลงไปเยอะ แต่เจ้าหน้าที่ไม่เล่นงานผม เพราะพวกเขาคิดว่ามันมาจากเอ็นเอ็มพีซี"* ภายหลังจากที่มาร์กอสถูกโค่นอำนาจโดยประชาชนในปี ค.ศ. 1986 มาร์เซโลก็ยังคงใช้การ์ตูนการเมืองวิพากษ์รัฐบาลอย่างแข็งขัน เนื่องจากเขาเห็นว่ายังมีอิทธิพลของระบอบเผด็จการและการคอร์รัปชั่นตกค้างอยู่ อีกหนึ่งผลงานสร้างชื่อของมาร์เซโล ได้แก่การ์ตูนการเมืองเรื่อง “อิคาบอด” (Ikabod) มีตัวละครเอกเป็นหนูผู้ชาญฉลาดทำทายอำนาจของแมว เขาใช้การ์ตูนเรื่องนี้เป็นสื่อในการถ่ายทอดประเด็นทางการเมืองและสังคม และหยอกล้อผู้มีอำนาจ จุดเด่นอย่างหนึ่งในผลงานของมาร์เซโล คือการเล่นกับคำด้วยการใช้ภาษาแต้กลิช (Taglish) หรือภาษาตากาล็อกผสมกับภาษาอังกฤษ ทำให้ผู้อ่านสามารถตีความหมายบทสนทนาของตัวละครได้สองชั้น

ภาพที่ 136 การ์ตูน 'Ikabod' ผลงานโดย Nonoy Marcelo

ประเทศกัมพูชา

ประวัติศาสตร์การ์ตูนการเมืองของกัมพูชารุ่งเรืองขึ้นลงผันผวนตามสถานการณ์การเมืองของประเทศ การ์ตูนการเมืองกัมพูชาเริ่มปรากฏบนหนังสือพิมพ์ภาษาเขมรฉบับแรก นครวัต (Nagara Vatta) เมื่อปี ค.ศ. 1936 แต่มันเริ่มมีบทบาทอย่างเด่นชัดในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 เมื่อเจ้าสีหนุ (Norodom Sihanouk) ใช้การ์ตูนการเมืองเป็นกระบอกเสียงของรัฐในการสนับสนุนนโยบายต่างประเทศและตอบโต้การ์ตูนการเมืองของอเมริกา มีการตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองในนิตยสารต่าง ๆ ในเครือของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ ได้แก่ เฟสง-เฟสง (Phseng-Phseng) กัมพูชา (Kambuja) และ เลอ แสงคำ (Le Sangkam) โดยมีการ์ตูนนิสต์ประจำเช่น ฮุย เฮม (Huy Hem) ญีก ดิม (Nhek Dim) และ คุด คุน (Khut Khun)

อย่างไรก็ดี หลังการรัฐประหารถอดถอนเจ้าสีหนุออกจากตำแหน่งประมุขรัฐในปี ค.ศ. 1970 ผลงานของการ์ตูนนิสต์ฝั่งเจ้าสีหนุ เช่น ฮุย เฮม และ ญีก ดิม ได้ถูกถอดออกจากหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ในสื่อหนังสือพิมพ์มีการตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองน้อยลง และยกเลิกการวิจารณ์แบบดุเดือดเข้มข้น

การ์ตูนการเมืองกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งในยุคสาธารณรัฐเขมร ในช่วงปี ค.ศ. 1970 - 1975 หนังสือพิมพ์ นครธม (Nokor Thom) ฉบับวันอาทิตย์มีการตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองบนหน้าปก ความนิยมของมันทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ดำเนินรอยตามด้วยการตีพิมพ์การ์ตูนการเมือง การ์ตูนนิสต์ 2 คนที่โดดเด่นของยุคนี้ได้แก่ อึง บุนเฮียง (Ung Bunheang) และ ฮูล สพน (Hul Sophon)

ภาพที่ 137 ภาพการ์ตูนการเมืองบนปกหนังสือพิมพ์ Nokor Thom ฉบับวันอาทิตย์

แต่การ์ตูนการเมืองก็ได้หายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ในยุคที่พลพตขึ้นยึดครองอำนาจในช่วงปี ค.ศ. 1975 - 1979 ก่อนที่มันจะกลับมาอีกครั้งในช่วงยุคสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชา (ค.ศ. 1978 - 1989) หนังสือพิมพ์ก้อมปูเจีย (Kampuchea) มีการตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองที่สอดแทรกแนวคิดแบบสังคมนิยมภายใต้คำแนะนำของรัฐบาลฝ่ายซ้ายที่ร่วมมือกับประเทศเวียดนาม ในภายหลังหนังสือพิมพ์ก้อมปูเจียค่อย ๆ พัฒนาเนื้อหาให้มีเอกลักษณ์และมีความเปิดกว้างมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาสไตล์ของการ์ตูนการเมือง มีการเปิดรับต้นฉบับการ์ตูนหรือไอเดียจากผู้อ่านทางบ้าน อีกทั้งยังเป็นที่แจ้งเกิดให้กับการ์ตูนนิสต์ชื่อดัง อิม สุกขา (Im Sokha) ในปี ค.ศ. 1987

ภาพที่ 138 ผลงานการ์ตูนของ Im Sokha

อย่างไรก็ดี มีคำวิจารณ์ว่าการจัดการเมืองบนหน้าหนังสือพิมพ์กัมพูชาในยุคนี้ไม่ใช่การจัดการเมืองแท้ ๆ เพราะพวกมันแทบจะไม่มีการวิพากษ์ประเด็นทางการเมืองหรือนโยบายของรัฐบาลเลย หนังสือพิมพ์กัมพูชาทั้ง 6 ฉบับหลีกเลี่ยงที่จะวิจารณ์ผู้นำกัมพูชา ความสัมพันธ์กับประเทศเวียดนาม และพรรคคอมมิวนิสต์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์มีการเซ็นเซอร์ตัวเองหรือคัดกรองเนื้อหา ก่อนตีพิมพ์ และบรรดาการ์ตูนนิสต์จะรู้ขอบเขตว่าตนเขียนวิจารณ์ได้แค่ไหน พวกเขาพยายามจะไม่แตะต้องเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่พัวพันกับการคอร์รัปชัน แต่จะหันไปเล่นงานเจ้าหน้าที่ระดับล่างแทน

เช่นเดียวกับในยุคเจ้าสีหนุ การ์ตูนการเมืองในยุคนี้ถูกใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อ มีการสร้างภาพศัตรูขึ้นมา โดยบุคคลที่ตกเป็นเป้าหมายโจมตีหลัก ๆ ได้แก่ พลพต (Pol Pot) และเจ้าสีหนุ ประเด็นส่วนใหญ่ที่ถูกถ่ายทอดออกมาในการ์ตูนการเมือง ได้แก่ ความทันสมัยและผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาระหว่างเมืองกับชนบท และความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการ

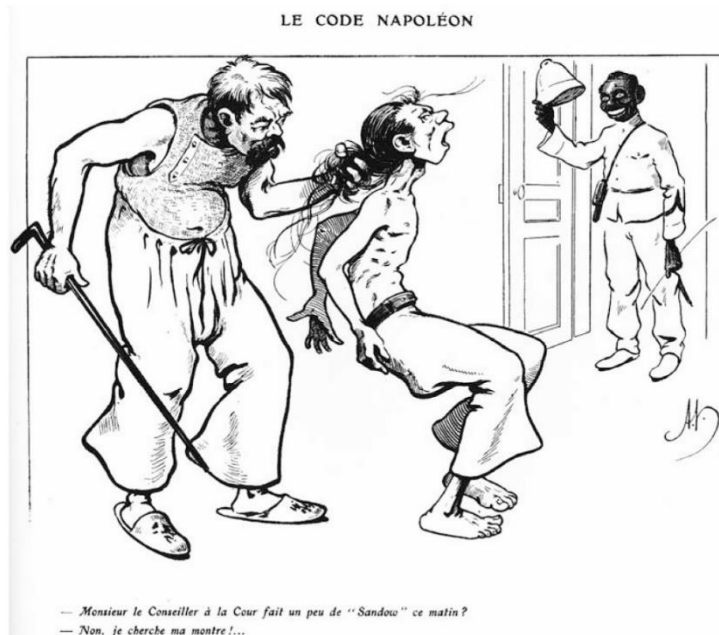
หลังจากที่หนังสือพิมพ์กอมพูเจียมีการเปลี่ยนแปลงบรรณาธิการในปี ค.ศ. 1990 รูปแบบของการ์ตูนการเมืองก็เปลี่ยนแปลงไป มีการยกเลิกการ์ตูนจากผู้อ่านทางบ้าน และการ์ตูนนิสต์ขาประจำ

อย่างอิม สุขาหันมาปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด เขาหันไปเขียนการ์ตูนล้อเลียน ศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลอย่างเช่นเจ้าสีหนุ หรือผู้นำฝ่ายค้านแทน

หลังการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ และมีการเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นรัฐกัมพูชาในปี ค.ศ. 1990 มีหนังสือพิมพ์อิสระเกิดขึ้น การ์ตูนนิสต์เริ่มมีเสรีภาพในการแสดงออกมากขึ้น พวกเขาเขียนโจมตี นักการเมือง เจ้าหน้าที่สหประชาชาติ และกองกำลังเขมรแดงกันอย่างออกรสชาติ แต่พอเข้าสู่ช่วง กลางคริสต์ทศวรรษ 1990 การ์ตูนการเมืองก็เสื่อมถอยลงทั้งในแง่ของจำนวนการตีพิมพ์และบทบาท ในการโน้มน้าวสาธารณชน ในหนังสือพิมพ์หลัก ๆ ของกัมพูชาจำนวน 5 ฉบับแทบไม่ปรากฏการ์ตูน การเมืองอยู่เลย มีเพียงหนังสือพิมพ์ก๊อมปูเจีย ทะเมย เดลี (Kampuchea Thmey Daily) ที่ตีพิมพ์ การ์ตูนการเมืองโดยนักเขียนท้องถิ่น และหนังสือพิมพ์เดอะ แคมโบเดียน เดลี (The Cambodian Daily) ตีพิมพ์การ์ตูนล้อการเมืองของนักเขียนชาวสหรัฐ ทอม โทลส์ (Tom Toles)

ประเทศเวียดนาม

ในอดีตการ์ตูนการเมืองเวียดนามมีบทบาทในการรณรงค์ทางการเมืองสูง ในยุคแรก ๆ ลัทธิ อานิคมส่งอิทธิพลต่อพัฒนาการของการ์ตูนการเมืองทั้งในแง่บวกและลบ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษ ที่ 20 ผลงานของการ์ตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศส อังเดร ชัวเยอ (Andre Joyeux) และเอ เซซาร์ด (A. Cezard) มีการเสียดสีล้อเลียนที่แฝงการเหยียดเชื้อชาติชาวเวียดนามและชาวจีน แต่ในขณะเดียวกัน พวกเขาก็ได้วิพากษ์สังคมอาณานิคมไปพร้อม ๆ กันด้วย ที่สำคัญการ์ตูนนิสต์ชาวตะวันตกเหล่านี้ได้ กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับการ์ตูนนิสต์เวียดนามรุ่นหลัง และบางรายก็เคยเป็นอาจารย์สอนศิลปะ ให้กับการ์ตูนนิสต์ชาวเวียดนามโดยตรงในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1920 – 1930

ภาพที่ 139 ตัวอย่างลายเส้นของการ์ตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศส Andre Joyeux

ในเวลาต่อมาชาวเวียดนามเองได้ประยุกต์ใช้ศิลปะภาพล้อเลียนในการวิพากษ์ลัทธิอาณานิคม และยังใช้การ์ตูนเป็นสื่อในการสื่อสารประเด็นทางการเมืองและสังคมไปยังประชาชนที่มีความรู้น้อย และอ่านหนังสือไม่ออก ในแง่นี้การ์ตูนมีบทบาทสำคัญในฐานะสื่อรณรงค์ต่อต้านลัทธิอาณานิคม เช่นเดียวกับในประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ผู้นำอย่างโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) ได้รับการยกย่องให้เป็นผู้วาดการ์ตูนการเมืองคนแรกของประเทศเวียดนาม การ์ตูนการเมืองของเขาที่ตีพิมพ์ในวารสาร เดอะ พารายยาร์ (The Pariah) เมื่อปี ค.ศ. 1922 มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาชนแสดงอารยะขัดขืนต่อชาวฝรั่งเศส และเมื่อปี ค.ศ. 2007 มีการจัดงานประกวดการ์ตูนสื่อมวลชนเป็นครั้งแรกเพื่อเฉลิมฉลองโอกาสที่การ์ตูนชิ้นแรกของโฮจิมินห์มีอายุครบรอบ 85 ปี

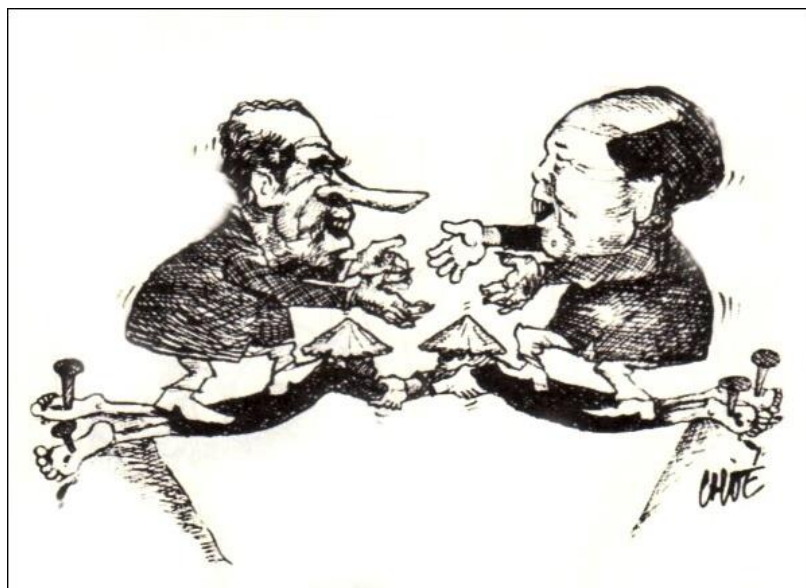
ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1930 การ์ตูนนิสต์ที่มีผลงานโดดเด่น ได้แก่ เหงีตลึงห์ (Nhat Linh) ตัวการ์ตูนคู่หูอ้วนผอม ลี ถือต (Ly Toet) และ ซา แซ (Xa Xe) ได้โลดแล่นอยู่บนหน้าหนังสือพิมพ์เวียดนามนานกว่า 2 ทศวรรษ แก่นเรื่องในการ์ตูนของเหงีตลึงห์ เป็นการประชดประชันวิถีชีวิตของคนในอาณานิคมที่ยากลำบาก การ์ตูนการเมืองจึงกลายเป็นสื่อกลางสำหรับชนชั้นนำเวียดนามในการวิพากษ์ลัทธิอาณานิคม และเป็นพื้นที่ในการแสดงนัยยะทางการเมืองได้อย่างปลอดภัย

ภาพที่ 140 การ์ตูน Ly Toet ผลงานโดย Nhat Linh

เอกลักษณ์ประการหนึ่งของการ์ตูนการเมืองเวียดนาม คือ ในงานภาพประกอบบางครั้งจะมีลักษณะความเป็นการ์ตูนการเมืองสอดแทรกอยู่ โดยเฉพาะในช่วงเหตุการณ์สงคราม 30 ปี ภาพประกอบบนปกวารสารต่าง ๆ จะมีการแฝงโฆษณาชวนเชื่อ พวกมันมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของทหาร และการรณรงค์ต่าง ๆ ของทางรัฐบาล อาทิ โครงการปฏิวัติเกษตรกรรม การ์ตูนนิสต์ยอดนิยมของยุคนี้ ได้แก่ เหงียน ไฮฉี (Nguyen Hai Chi) เจ้าของนามปากกา โจ (Choe) เขาเริ่มเขียนการ์ตูนในปี ค.ศ. 1966 และตลอดชีวิตมีผลงานการ์ตูนกว่า 15,000 ชิ้น ผลงานของเขาแพร่หลายไปทั่วโลกและมีการนำไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ เช่น นิวยอร์ก ไทมส์ (New York Times) อาซาฮี ชิมบุง (Asahi Shimbun) และ นิวส์วีค (Newsweek) โดยโฉนั้นเป็นการ์ตูนนิสต์ที่ขึ้นชื่อในเรื่องการวิพากษ์วิจารณ์อย่างดุเดือดเผด็จมัน ผลงานการ์ตูนของเขาถ่ายทอดประเด็นต่าง ๆ เช่น การคอร์รัปชัน ปัญหาสังคม ความรุนแรงต่อสตรี และสงคราม ด้วยสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมืองทำให้โฉต้องยุติอาชีพการ์ตูนนิสต์ไปหลายปี เขาถูกจับกุมคุมขังทั้งในยุคของประธานาธิบดีเหงียน วันเถี่ยว (Nguyen Van Thieu) และยุคขบวนการคอมมิวนิสต์ ในปี ค.ศ. 1975 เขาถูกจับกุมในข้อหาสายลับคอมมิวนิสต์ และทำให้การ์ตูนของเขาหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์ไซ่ง่อนโพสต์ (Saigon Post) ในภายหลังโฉได้กลับมาเขียนการ์ตูนต่อหลังจากที่รัฐบาลเวียดนามใต้ถูกโค่นอำนาจลงในเดือน เม.ย. 1975 แต่เพียงหนึ่งปีให้หลังโฉก็ถูกขบวนการคอมมิวนิสต์จับกุมตัว

เขาเป็น 1 ใน 30 บุคคลที่ถูกทางการเพ่งเล็งว่าเป็นภัยความมั่นคง และถูกคุมขังนานกว่า 8 ปี หลังจากเป็นอิสระ โฉกกลับมาเขียนการ์ตูนอีกครั้งให้กับหนังสือพิมพ์ลาวโดง (Lao Dong) และกงอาน (Cong An) โดยใช้นามปากกาว่า ตรันอ้าย (Tran Ai) และ แค็ป (Cap) ก่อนจะเสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 2003 หลังจากที่เขามีอาการเจ็บป่วยยอด ๆ แอด ๆ มานาน

ภาพที่ 141 ลายเส้นการ์ตูนล้อการเมืองของ Choe

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในยุคหลัง ๆ การ์ตูนการเมืองเวียดนามได้ถูกลดทอนความสำคัญลง หนังสือพิมพ์หลายฉบับให้พื้นที่แก่การ์ตูนการเมืองน้อยลง และมักจะวิพากษ์ประเด็นทางสังคมเสียมากกว่า ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการที่รัฐบาลมีการสำรวจตรวจตราและเซ็นเซอร์เนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองอย่างเข้มงวด คอลัมน์ทัศนะในหนังสือพิมพ์ลดน้อยลง อีกทั้งรัฐบาลไม่ได้มีความต้องการที่จะใช้การ์ตูนการเมืองเป็นสื่อในการรณรงค์โครงการอีกต่อไป และมีการใช้เนื้อหาโจมตีผู้นำต่างประเทศน้อยลงเนื่องจากประเทศเวียดนามต้องการส่งเสริมบรรยากาศเป็นมิตรกับนานาชาติ

ประเทศสิงคโปร์

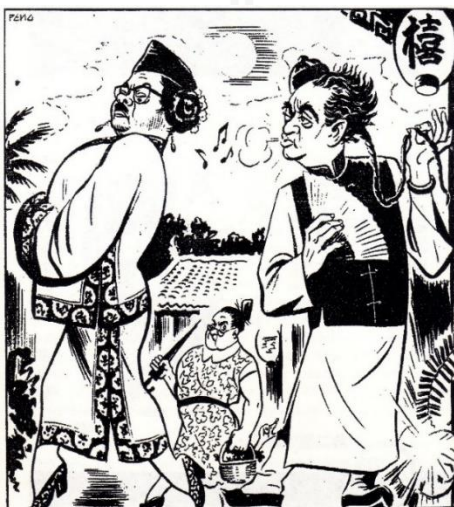
การ์ตูนการเมืองสิงคโปร์มีประวัติศาสตร์เข้มข้นไม่แพ้ชาติอื่น ๆ ในอาเซียน การ์ตูนนิสต์กลุ่มแรก ๆ เป็นศิลปินชาวจีนที่ถ่ายทอดแนวคิดชาตินิยมสุดโต่งในผลงานตัวเอง หนังสือพิมพ์ฉบับแรก ๆ ของสิงคโปร์เป็นหนังสือพิมพ์ภาษาจีนชื่อ Chong Shing Jit Pao ที่เริ่มตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1907 มีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้อพยพชาวจีน การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้แสดงจุดยืนต่อต้านราชวงศ์ชิง จนกระทั่งทางการอังกฤษที่เป็นเจ้าอาณานิคมในขณะนั้นจะปลดบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชาวจีนโพ้นทะเลในสิงคโปร์มีบทบาทในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมผ่านละครเวที วรรณกรรม และการ์ตูน พวกเขาสะท้อนประเด็นปัญหาและสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนออกมา จนกระทั่งคริสต์ทศวรรษ 1940 ศิลปินจีนเหล่านี้ได้หันมาถ่ายทอดประเด็นทางสังคมในท้องถิ่นกันมากขึ้น ในคริสต์ทศวรรษ 1950 หนังสือพิมพ์ภาษาจีนรายใหญ่ Nanyang Siang Pau ได้ตีพิมพ์การ์ตูนที่ถ่ายทอดประเด็นทางสังคมของสิงคโปร์ พร้อมกับสอดแทรกค่านิยมและศีลธรรมอันดีงาม

ต้นคริสต์ทศวรรษ 1950 เป็นยุคแรกๆ ที่เริ่มมีการนำนักการเมืองท้องถิ่นมาล้อเลียนในการ์ตูน Qui Gao Peng เริ่มเขียนการ์ตูนให้กับหนังสือพิมพ์ Nanyang Siang Pau ในปี ค.ศ. 1953 ผลงานชื่อ Mr. Nonsense ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการ์ตูน Sanmao ของจีนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เขายังเขียนการ์ตูนให้กับ The Literary Post และเสียดสีการเมืองได้อย่างแยบคาย ตัวอย่างผลงานที่เด่นชัดได้แก่ 'Big Hat' เป็นภาพของชายหนุ่มที่สวมหมวกใบใหญ่เทอะทะปิดบังใบหน้าจนมองไม่เห็นอะไร ซึ่งเป็นการเปรียบเปรยไปถึงผู้นำคนใหม่จากการเลือกตั้งที่ต้องมาแบกรับภาระหนักหนาสาหัส และไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างที่ตนเคยหาเสียงไว้ ในปี ค.ศ. 1955 การ์ตูนการเมืองของ Qui ถูกถอดออกจากหนังสือพิมพ์ Nanyang Siang Pau เมื่อเขาเขียนการ์ตูนวิจารณ์นายกรัฐมนตรี David Marshall และมีการเปรียบเปรยผู้นำทางการเมืองว่าเป็นหมูหรือแม้แต่เผด็จการฮิตเลอร์ ทำให้กองบรรณาธิการได้รับแรงกดดันทางการเมืองและต้องปลด Qui ออกไป

ภาพที่ 142 ภาพการ์ตูน 'Big Hat' ผลงานโดย Qui Gao Peng

ในขณะที่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษเช่น The Strait Times ดูเหมือนจะได้รับอภิสิทธิ์ มีเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่า เนื่องจากเจ้าอาณานิคมเห็นว่าผู้ที่ได้เรียนภาษาอังกฤษจะเป็นผู้สืบทอดการปกครองประเทศสิงคโปร์ต่อจากพวกเขา การ์ตูนนิสต์เช่น Tan Huay Peng เขียนการ์ตูนล้อเลียน David Marshall กับพรรคแรงงานเป็นประจำ หรือแม้แต่ว่าที่นายคนแรกของมาเลเซีย Tunku Abdul Rahman ก็เคยโดนวาดล้อเลียนเช่นกัน

ภาพที่ 143 ภาพการ์ตูนล้อเลียน David Marshall และ Tunku Abdul Rahman โดย Tan Huay Peng

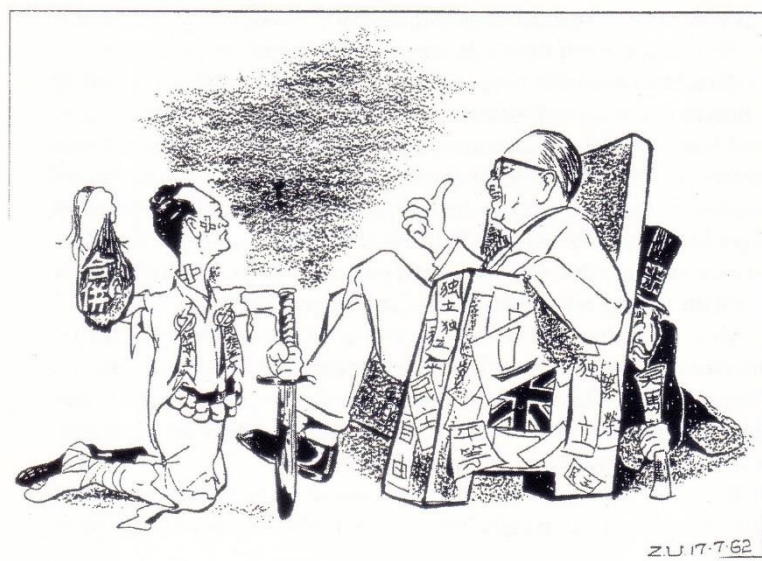
ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950-1960 การ์ตูนการเมืองมีบทบาทสำคัญในการรณรงค์ทางการเมืองและปลุกฝังอุดมการณ์ ในยุค 1950 นิตยสารของนักศึกษาชื่อ Shidaipao ตีพิมพ์การ์ตูนการเมืองที่สะท้อนมติมหาชน แสดงความคิดเห็นต่ออาณานิคม ไปพร้อม ๆ กับปลุกฝังแนวคิดรวมพลังสร้างชาติ เพื่อสร้างความปรองดองระหว่างชาวสิงคโปร์และชาวมลายา ในทางกลับกัน ในยุค 1960 มีการรวมกลุ่มต่อต้านการรวมชาติชื่อว่า Barisan Sosialis โดยศิลปินที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนี้ได้มีส่วนร่วมในการเขียนการ์ตูนการเมืองให้กับนิตยสารเช่น Battle Front Weekly และ Fan Xin Pao พวกเขาเขียนการ์ตูนเสียดสีการรวมชาติ หรือถากถางว่าที่ผู้นำ ลีควนยิว อย่างดุเดือดขณะที่หนังสือพิมพ์ของทางฝั่งพรรค PAP ของนายลีควนยิวเองก็ได้ว่าจ้างการ์ตูนนิสต์ให้เขียนการ์ตูนเพื่อโจมตีขูดคู้กลุ่ม Barisan ที่เป็นศัตรูทางการเมืองของตนเช่นกัน

ภาพที่ 144 ตัวอย่างภาพการ์ตูนในนิตยสาร Shidaipao ที่สะท้อนแนวคิด
การรวมพลังสร้างชาติของชาวสิงคโปร์กับชาวมลายา

หลังจากที่สิงคโปร์ประกาศแยกตัวออกจากมาเลเซียในปี ค.ศ. 1965 สถานะของการ์ตูนการเมืองก็สั่นคลอนอย่างหนัก กลุ่มการ์ตูนนิสต์ของ Barisan Sosialis ถูกทางการหมายหัว และเมื่อพรรค PAP ชนะการเลือกตั้งแบบเด็ดขาดในปี ค.ศ. 1968 หนังสือพิมพ์ใหญ่ ๆ เช่น Nanyang Siang Pao และ The Strait Times ก็หันมาแสดงจุดยืนให้การสนับสนุนรัฐบาลของนายลีควนยิวอย่างชัดเจน หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์การเมืองแบบเข้มข้น บรรดาการ์ตูนนิสต์เลิกเขียน

วิจารณ์การเมืองท้องถิ่น และในที่สุดเมื่อเข้าสู่คริสต์ทศวรรษ 1970 สื่อหลัก ๆ มีมติสั่งห้ามการตูนนิสต์เขียนการ์ตูนที่มีเนื้อหาพาดพิงการเมืองในประเทศ โดยมีทางออกคือให้การตูนนิสต์หันไปล้อเลียนเหตุการณ์ต่างประเทศแทน นอกจากนี้ทางภาครัฐยังได้ใช้กลไกทางกฎหมายผ่านการออกพระราชบัญญัติหนังสือพิมพ์และสื่อสิ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. 1974

ภาพที่ 145 ตัวอย่างภาพการ์ตูนล้อเลียนลี้กวนยิว
ในนิตยสาร Battle Front Weekly ปี ค.ศ. 1962

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประเทศเมียนมา

การ์ตูนการเมืองพม่าถือกำเนิดในยุคอาณานิคมของอังกฤษ การ์ตูนการเมืองชิ้นแรกเป็นผลงานของเจ้าหน้าที่รถไฟชาวอังกฤษ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ Rangoon Times เมื่อปี ค.ศ. 1914 และการ์ตูนฝีมือชาวพม่าชิ้นแรกเป็นผลงานของนาย Shwe Ta Lay ในปี ค.ศ. 1915 ในเวลาต่อมา การ์ตูนการเมืองพม่าถูกใช้เป็นสื่อรณรงค์เรียกร้องเอกราชจนถึงปี ค.ศ. 1948 ในยุครัฐสภาช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 เสรีภาพสื่อเบ่งบาน การ์ตูนนิสต์ทำหน้าที่ดูจรรยาบรรณที่บ้านที่คอยเปิดโปงการคอร์รัปชันและการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ สถานการณ์เปลี่ยนไปเมื่อนายพลเนวินทำรัฐประหารในปี ค.ศ. 1962 และปกครองด้วยระบอบเผด็จการนาน 26 ปี มีการตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลสื่อ ผลที่ตามมาคือวงการการ์ตูนการเมืองซบเซาอย่างหนัก การ์ตูนการเมืองกลับมามีสีสันในช่วงสั้น ๆ ระหว่างการ

รณรงค์ประชาธิปไตยเมื่อปี ค.ศ. 1988 หนังสือพิมพ์อิสระกว่า 40 ฉบับลงการตูนการเมืองที่มีเนื้อหาโจมตีนายพลเนวินและพรรค BSPP (พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า) แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์รัฐประหารนองเลือดในปีเดียวกันนั้น การตูนการเมืองก็ถูกกวาดล้างหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์อีกครั้ง แต่ท่ามกลางสภาวะการเซ็นเซอร์สื่อ การตูนนิสต์บางคนก็ยังสามารถใช้ทักษะในการสอดแทรกสารทางการเมืองผ่านรูปสัญลักษณ์

หลัง ค.ศ. 1988 สื่อพลัดถิ่นของพม่ามีบทบาททางการเมืองสูง สื่อเหล่านี้ทำหน้าที่ในการขยายพื้นที่สาธารณะ มีการรณรงค์สนับสนุนขบวนการประชาธิปไตย และเสียดสีล้อเลียนระบอบเผด็จการทหาร สื่อพลัดถิ่นพม่าเจ้าหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ Irrawaddy ที่ผู้อ่านสามารถเข้าถึงได้ทั่วโลกผ่านทางอินเทอร์เน็ต มีการตูนนิสต์ชาประจำ 2 คน ได้แก่ ฮาญเลย์ และการตูนนิสต์ชาวฝรั่งเศส Stephff ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ทั้งคู่ได้เขียนการตูนวิพากษ์ระบอบเผด็จการทหาร รวมทั้งบทบาทขององค์กรสหประชาชาติและอาเซียน

ภาพที่ 146 ผลงานการตูนของฮาญเลย์ ในเว็บไซต์ Irrawaddy

ประเทศมาเลเซีย

นอกจาก Zunar แล้ว การ์ตูนนิสต์ชาวมาเลเซียอีกคนหนึ่งที่น่าสนใจ ได้แก่ Lat ผู้ได้รับการยกย่องในฐานะการ์ตูนนิสต์ผู้สะท้อนโฉมหน้าของประเทศมาเลเซีย เขาได้รับรางวัลมากมายจากเวทีระดับนานาชาติ ผลงานของ Lat สะท้อนอัตลักษณ์ชาติและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในประเทศมาเลเซีย เขาวิจารณ์สังคมและรัฐบาลอย่างแสบคายผ่านการอุปมาอุปไมยและการใช้สัญลักษณ์ ผลงานของ Lat ยังสะท้อนอัตลักษณ์ของมาเลเซียทั้งในแง่ของจริยธรรมและสุนทรียศาสตร์ เขาวิจารณ์แบบมีขอบเขตตามธรรมเนียมมาเลเซีย และถ่ายทอดผลงานตามแนวคิดสุนทรียศาสตร์ 6 ประการ ได้แก่ มีความประณีต มีประโยชน์ มีความสอดคล้อง มีความขัดแย้ง มีการใช้สัญลักษณ์ และมีความหมาย

Lat เริ่มเขียนการ์ตูนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1968 ผลงานการ์ตูนเรื่องแรกของเขาชื่อว่า ‘Keluarga Si Mamat’ ผลงานของเขาตั้งแต่ยุคแรก ๆ สะท้อนแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ชาติ และสะท้อนประเด็นทางสังคม เช่น ความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การว่างงาน การปะทะกันของค่านิยมตะวันตกและตะวันออก

ภาพที่ 147 ตัวอย่างผลงานการ์ตูนของ Lat ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติ
และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประเทศมาเลเซีย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอัลเบอท ปอทเจส เกิดเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2522 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหลักสูตร นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ กลุ่มวิชาสื่อมวลชนศึกษาและการสื่อสารเชิงสังคม กับวัฒนธรรม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2557

ในปีการศึกษา 2558 ผู้วิจัยได้รับทุนแลกเปลี่ยนระยะสั้น โครงการ SAKURA PROJECT 2015 ณ มหาวิทยาลัยคิซุ นครฟูกุโอกะ ประเทศญี่ปุ่น และเป็นผู้เข้าร่วมโครงการ AIMS 2015 (เรื่องเล่าดิจิทัลกับการสร้างความเป็นพลเมืองอาเซียน) ณ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

ในด้านการทำงาน ผู้เขียนประกอบวิชาชีพอิสระ มีประสบการณ์กว่า 10 ปีในสายงาน นักเขียน และนักแปลรายการโทรทัศน์

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายอัลเบอท ปอทเจส เกิดเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2522 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรีหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหลักสูตร นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ กลุ่มวิชาสื่อมวลชนศึกษาและการสื่อสารเชิงสังคม กับวัฒนธรรม คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2557

ในปีการศึกษา 2558 ผู้วิจัยได้รับทุนแลกเปลี่ยนระยะสั้น โครงการ SAKURA PROJECT 2015 ณ มหาวิทยาลัยคิซุ นครฟูกุโอกะ ประเทศญี่ปุ่น และเป็นผู้เข้าร่วมโครงการ AIMS 2015 (เรื่องเล่าดิจิทัลกับการสร้างความเป็นพลเมืองอาเซียน) ณ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

ในด้านการทำงาน ผู้เขียนประกอบวิชาชีพอิสระ มีประสบการณ์กว่า 10 ปีในสายงาน นักเขียน และนักแปลรายการโทรทัศน์